

منتدى اقرأً الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

هیرودوت

میژووی جهنجی پارسه کان

له یونانییه وه
عه لی فه تحری
بهرگی یەکەم

منتدي اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

میژووی جهنجی پارسه کان

به رگی یه که م

خانه‌ی موکریانی بۆ چاپ و پلاوکردنەوە

- میزروی جنگی پارسه‌کان (بدرگی یەکم)

- هیئت‌دوقت

- وەرگیترانی لە یۆنانییەوە: عەلی فەتحی

- نەخشەسازی ناوەوە: رقدار جەعەفر

- بەرگ: ریمان

- نرخ: (٢٠٠٠) دینار بۆ هەردۇو بەرگ

- چاپی یەکم : ٢٠١٣

- تىراش: ١٠٠ دانە

- چاپخانە: موکریانی (ھەولێر)

- لە بەرپووبەرایەتى گىشتى كېيىخانەكان زمارەي سپاردنى (٧٤٩/٢٠١٢) ئى بين دراوه

زنجىرى كتىب (٧٨٩)

مالەر: www.mukiryani.com
ئىمەيل: info@mukiryani.com .

پېرست

٧ ١ - پېشەكى
٩ ٢ - كىتىبى يەكەم، كلىق
١٦٣ ٣ - كىتىبى دووهەم، ئىشىرىبى
٣٩٩ ٤ - كىتىبى سىيەم، تاليا

پیشەگی

میژوو به باوه‌ری من ته‌نیا گیپانه‌وهی چیرۆک و به سه‌رهاتی را بردوی مرۆڤ نییه، به لکوو کولیک ئەزمۇون و به لگه بۇ داها توویه و بۇیه وەک سەرچاوه‌یەکی بە وج سەیرى دەکەم. حەزدەکەم زانیارییم لەمەر رەوتى ئالوگۇپى چارەنۇوسى گەلان و ولاتەكانیان دەسکەوی و كەند و كۆسپى دواکەوتنى ئىمەی كورد و بى كيانىي نەتەوەكەم لى روون بىتەوە.

ئەو كتىبەی لە بەر دەستى توى خويىنەری بەرپىزدا، هەرچەند سەبارەت بە شەبى پارسەكان لە سەردەمی دېرىن (باستان) دا، بەلام وەک میژووی ھېرۇدقۇت ناسراوە. میژووی ھېرۇدقۇت، پېرە لە زانیارى و به لگەی میژووی و ھاولاتىيانم دەتوانن وەک سەرچاوه‌ی توپىزىنەوه كەلکى لىتەرگىن. سەرجەمە بەرھەمەكە لە نۇ كتىب پېتكەاتوو. ھېرۇدقۇت ھەركام لە كتىبەكانى پېشكەش بە خواوه‌ندىكى سەردەمی دېرىن (باستان) كردوه و منىش وەرگىپاوه‌كەی خۆم بەتەواوى خەلاتى شەھيدانى گلەم دەکەم.

ئەگەر بەھەلە نەچۈوبىم، خويىنەر و توپىزەری كورد تا ئىستا پىر سەیرى ئەو میژووەيان بە زمانەكانى بىگانە كردوه. وەرگىپاوى فارسىيەكەی بەلاى منه‌وه جىڭايى متمانە نىيە و تەواو دەسکارى كراوه. فارسەكان پىتىنانوایه میژوونۇوسانى بىگانە دەبىن بەخواست و حەزى ئەوانەوه بىنۇوسن، ئەگىنا ئەو میژووی راستەقىنە نىيە و بۇ ھەر پاراگرافىك كولىك بۇچۇونى دەسکردى خۆيان بە كتىبەكانەوه زىياد كردوه. من خۆم ئەو دەسکارىيە خەلکانى وەرگىپىي فارسەمىم بە كتىبە و لە كتىبى ئانا باسى گۈنۇقۇندا بەدى كرد. گشت میژوونۇوس و توپىزەر و خويىنەر تىر ھېرۇدقۇت وەک باوكى میژوو دەناسن، لە حايلىكدا فارسەكان لەو بارەوه گومانیان ھەيە، چونكە

به حهزی ئهوان سهیری رووداوه کانی نه کردوه. سه بارهت به زمانه کانی تر و هک تورکی و عره بی ناتوانم بچوونم هه بی. هربویه، من خوم هه ستم بهو پیویستیه کرد که ئه و سه رچاوه میژوویه، لبهر ئوهی گلینک دهوله مهنده، راسته و خو له زمانی یونانییه وه و هرگیزمه وه سه زمانی کوردى.

خوینه ری بېریز! له کاتى خویندنه وهدا ژماره يه کى زور ناو بەرچاوه دەکەون. من بەنورهی خوم ههولم داوه ئوهندەی بکرى، له پاراگرافه کاندا روونکردنە وهی کورت و پیویست سه بارهت بهو ناوانه بنووسم، هەلبەت ئهوانەی گرینگن. رەنگه جاروبار بەسەر شوینتىکى نەناسراودا كەوتىم كە کویره کانىيەك لە سەری قارەتی ئەفرىقيا بۇوبى و ئەمپۇ نە ئاسەوارى مابى و نە لە بارى میژوویي و جۆغرافىيە و گرینگىيە کى ئەوتۇي هه بىن، ئىتر نە خوم بەو شوینه وه ماندوو کردو و نە لە هىچ سه رچاوه يه کى تريش ناوى هاتووه تا من وەک زانىارى بىخەمە بەرچاوه خوینەر.

مەبەستىكى ترم لە وەرگىزىانه ئەوه بۇو كە زوربەی سه رچاوه میژوویيە کانى هېرۆ دقت، گۈنفۇن، سترافۇن، پلو تارخىس و چەندىكى تر، له زمانى رەسەنى یونانىيە وه وەک خويان وەرگىزىمە وه سەر زمانى کوردى و كتىپخانەی کوردىيان بى دهوله مەندىر بکەم و خوینەر و توېزەرانى كورد چاوه لە دەستى زمانه کانى بىگانە نەبن. ھيوا دارم بەرھەمەنگى بەكەلک بىن و توى بېریزىش چىزى لىيەرگرى. بىشك هىچ بەرھەمەنگى بى كەمو كورپى نابىن و بە تىبىنى و هەلسەنگاندىن و لىوردى بۇونە وەت شادم بکە. هەر لىرەشدا دەسخۇشى بە كاڭ سۆران عەلىپور دەلىم كە ئەركى پېتاجۇنە وھى بەرھەمە كەي وەستۈگرت و بە دلە وە سپاسى دەكەم.

على فەتحى

۲۰۱۲ مای

ستوكەولم

کتیبی یەکەم:

کلیو، خواوهندی میژوو

هیروقدقت

هیروقدقت خەلکی ئالیکارناسو، بۆیە ئەو لیکولینەوەیە خستوەتەرەوو، بۇوەی بە تىپەرپەونى رۆزگار بەرھەمی مرۆڤەكان، دواى شەپە سرنجراکىشەكانى نیوان يۇنانىيەكان و بەربەرەكان لەبىر نەچنەوە، بەتايمەت، نابىن ھۆيەكانى پىتكادارانى ئەو دوو لايەنە فەراموش بىرىن.

ھۆيە ئەفسانەيەكانى ئەو شەرانە

[۱] میژوونوسە پارسەكان لەو باوهەدان كە ھۆكاري ركەبەرايەتى يۇنانىيەكان و پارسەكان دەگەرتىتەوە بۇ كېشەي فينيقىيەكان. فينيقىيەكان لە رۆخەكانى بەحرى ئىئيريتەوە^۱ ھاتبۇون و لە كەنار ئاوهەكانى رۆزھەلاتى مەدىترانە نىشتەجى ببۇون و بە پىشەي بازرگانى و راڭواستنەوە مژۇل بۇون. ئەوان كەرسەتە بازرگانىيەكانىان لە ولاتانى ميسىر و ئاسىريماوه دەگەياندە يۇنان و بەرھە ناواچەي ئارىغۇسىش دەچۈون. ناواچەي ئارىغۇسى ئەو سەرددەمە يەكىك لە گەورەتىين نىۋەندەكانى بازرگانى ئەو ھەرتىمە بۇو و ئەمپۇ ناسراوه بە ھىلاس (ولاتى يۇنان). فينيقىيەكان لە يەكىك لە

- ۱- ئىئيريتە مانانى سوور دەدا.

سەفەرەکانیاندا بەمەبەستى فرۇشتىنى كەرسىتەكانيان چۈونە ئارغۇس. رۇزى پېتىجەم يا شەشەمى دواى ئەو سەفەرە، راست ئەو كاتەى كە ئىتر كەرسىتەكانيان بۇ فرۇشتىن تەواو بىوو، خاتۇو يۇق، شازادەسى هەرىپىمى ئىناخۇ و كۆمەلېك ژن بۇ شتومەك كېپىنەن تەندەر. وەختىك ژنەكان گەيشتنە تەنىشت گەمى، تاوىك بەمەبەستى كېپىنەن چەند پېداويسىتىيەكى خۇيان وىستان. پىاوانى فىينىقى لەنیوخۇياندا راۋىيىزيان كرد كە چۈن ئەو ژنانە بېرىفىن و يەكتىريان بۇ ئەنجامى ئەو كارە هاندا. ژمارەيەكى زور لە ژنەكان رايانكىدە. فىينىقى يەكان خاتۇو يۇق و چەند خزمەتكارىكى ئەويان رەپېتىچەكدا و بەزور لەنیو كەشتىان ئاخىننەن و بەرەو ولاٽى مىسر روېشتن.

[۲] ئەو زانىيارى پارسەكان سەبارەت بە رفاندىن و چۈونى شازادە يۇق بۇ ولاٽى مىسر بۇو، هەرچەند يۇنانىيەكان باوهەپىان بەو قىسىمە نىيە.^۱ رفاندىنى شازادە يۇق يەكەم كارى ناشايىست و ناھەق بۇو كە بە ئەنجام گەشت. كۆمەلېك يۇنانى كە پارسەكان ناويان ناھىئىن، چۈونەتە قەراخ ئاوهەكانى شارى تىرق لە ولاٽى فىينىقى يە و شازادە خاتۇو ئېشىقى، كچى پاشاي ئەوپىان رفاندوه. ئەوانەى ئەو شازادە خاتۇونەيان رفاند، خەلکى كرىت بۇون. لەو چەشىنە رووداوانە بەردەوام لەنیوان يۇنانىيەكان و فىينىقى يەكان قەوماون. ھەلبەت يۇنانىيەكان خەرپەكارى دۇوھەمېشىان بە ئەنجام گەياند. ئەوان بە گەمېيەكى مەزنى جەنگى رېنگاى دەربىيان بېرى و بە رووبارى فاسىدا خۇيان كەياندە ناوجە ئاييا لە ولاٽى كۆلخىدا و چى گەرەكىان بۇو كەدىان و پاشان شازادە مىدىا، كچى پاشاي ئەو حوكىمانىيەشىان رفاند. پاشاي كۆلخىدى راسپاردەي نارىدە لای يۇنانىيەكان و داواى رادەست كەرىنەنە وەى كېھەكەي و سزادانى تاوانبارانى كرد. يۇنانىيەكان ولاميان داوه كە كۆلخىدى يەكان كاتى خۆى يارمەتى ئازادكەرنى شازادە خاتۇو يۇقى

۱- بەپتى چىرۇكە ئەفسانەيەكان خواوهند ئىرا ئىزەبىي بە خاتۇو يۇق بىدوه و بۇيە كەدویە بە گۈزىرەكە. خاتۇو يۇق دواى ماوهەيك سەرگەردانى بە ئاوهەكانى ئازاددا دەرباز بۇوە و گەيشتوھە ولاٽى مىسر. وشەي يۇنىيۇ لە ناوى ئەو ژنەو سەرچاوهى گرتۇه.

ئارغۇسى يان نەداوه، بقىيەتەوانىش ئىستا ئامادەنин كۆمەك بە رزگار بۇونى شازادە خاتوو مىدىيائى كۆلخىدى بکەن.

[۳] هەروەھا بە گوتەي پارسەكان، وەچەيەك دواتر، ئەسکەندەر كۆرى پريامۇ^۱ لە زمانى پېر و قەديمىيەكانى سەردەمى خۇى بىستبۇرى كە رەوتى رفاندى ئەو ژنانە چۈن بۇوه. ئەويش تىگەيى سزايدە بقى ئەو كرددەوانە لەگۇرپىدا نىيە و بەبىن گرینگى دان بە سكالا و تاوانى ئەو كارە، بېپيارى خۇى دا و شازادە خاتوو هيلىنى يۇنانى رفاند. يۇنانىيەكان راسپاردەيان نارد و داواى گەپاندەنەوەي هيلىنى يان لە ئەسکەندەر كرد. ناوبراو لە ولامى راسپاردەكاندا گوتى، يۇنانىيەكان بقىيان نىيە داواى يارمەتى لە خەلگانى تر بکەن، چونكە خۇيان سەبارەت بە رفاندى شازادە خاتوو مىدىيا، كۆمەكىان بە پاشاي كۆلخىدى نەكردوه.

[۴] رفاندى ژنان بەو شىتوھىيە لەنیوان ئەو دوو لايەندا، بقى ماوهىيەكى زۇر بەردەۋام بۇوه. دواتر يۇنانىيەكان پىر ھەوايان رەگوپىيان كە توووه و بقى يەكمىجەر پەلامارى ئاسىيائى بچووك و ولاتى پارس و ئەورۇپايان داوه. ھەلبەت رفاندى ژنان، ناھەقى و كرددەۋەيەكى ناشايىستە، بەلام تولەسەندەنەوە لەويش ناما قولتە. بەرژەنديخۈزانەترىن ھەلۋىست سەبارەت بە رفاندى ئەو ژنانە ئەو بۇو كە ھەردوو لايەن بىتەنگىيان لىتكىدا. چونكە ئەگەر ژنه كان خۇيان خوازىيارى رەدواكەوتى نەبوايەن، كەس نەيدەتowanى بىيان رېتىنى. ھەر بەو پىتىيە پارسەكان و گەلانى ترى ئاسىيائى بچووك لەمەر ئەو ژنانە داخوازىيەكى ئەوتقىيان لەبەردەم يۇنانىيەكان دانەنا. لەحالىكدا يۇنانىيەكان بەپىچەوانەوە بقى ژنېكى لاكتىدىمۇنى، كەشتىگەلەيەكى گەورە لە كەشتىيەكانىيان ئامادە كرد و پەلامارى ئاسىيائى بچووكىيان دا، و پاشايەتى پريامۇيان روخاند. راست لەو سەردەمەوە پارسەكان بە چاوى دوژمنايەتىيەوە سەيرى يۇنانىيەكان دەكەن. پارسەكان لەسەر ئەو باوهەن كە ئاسىيا و گەلانى دانىشتۇرى ئەۋى لەسەر بىچمى پارس ھەلگەوتۇن و ملکى ئەوانە و

- پريامۇ ھەمان پاشايە كە لە ئەفسانەكاندا بە پاريس ناسراوە.

ئوروپا و یونانیش له بەشیکی جیا له خاکی ژیر دەسەلاتی ئۆوان جیتیان گرتۇوه.

[۵] پارسەکان بەو چەشىنە باسى رووتى رووداوه کانيانى كردوه. ئۆوان پېتىنانويە داگىركرانى شارى تريا (ئىلىيۇن)، سەرەتاي دەسپېتى دۇزمىنايەتى ئۆوان و یونانىيەكانە. سەبارەت بە چۈنۈيەتى رفاندىنى شازادە خاتۇو يق، بۆچۈونى فىنېقىيەكان جياواز لە زانىارى پارسەکانە. فىنېقىيەكان دەلىن رفاندى ئەو شازادەيە بۇ ولاتى مىسر بەزۇر نەبۇوه و لەبۇوى ناچارى ئەو كارەيان كردوه. ئەو خاتۇونە پېۋەندى دلدارى لەگەل كاپيتانى كەشتىيەكە لە شارى ئارغۇس ھەبۇوه و كاتىك ھەستى كردوه كە زىگپەر، لەبەر حەيا بەخۇ بۇون بېيارى داوه بە كەشتى فىنېقىيەكان بەرەو ولاتى مىسر رابكا و كەس نەتوانى وەدواى بکەۋى.^۱ بەھەر حال پارسەکان و فىنېقىيەكان بەوجۇرە باسى رووداوه کانيانى كردوه و منىش ھەزناكەم درىزىھەدارى بکەم و بلېم كام بۆچۈون راستە يا ھەلەيە. من تەنبا ئەو زانىارىيە دىنەمەگۈرى كە كاميان يەكەم جار ئەو ناھەقىيەتى دەرھەق بە یونانىيەكان كردوه و پېشتر كوتۇومە.

ئىستا لىتكۈلەنەوەكەم بە تىبىنېيەوە درىزىھەپىندەدم و باسى شارە گەورە و بچۈوكەكانى ئەو جىيانە دەكەم. كۆمەلېك لە شارانە بچۈوك بۇونەتەوە يَا ھەرنەماون و بېپىچەوانەوە ئۆوانەي بچۈوكىش گەشەيان سەندوھ و مەزىتىر بۇونە. من بە يەك چاو سەيرى ھەردوو دەستەيان دەكەم، چونكە ئۆۋە دەزانم كە پېشىكەوتى مرۇف تەنبا بە يەك شوين و مەكان نەبەستراوهتەوە.

1- بابەتىكى لەو چەشىنە لە شىعرەكانى ئۇدىسىدا ھاتۇوه و دەلى: خزمەتكارى ئۇمىنى پېۋەندى لەگەل كەشتىوانىكى فىنېقى دەگرى و رەدواى دەكەوى. بابەتى ھاوبېش لە دوو رووداوهدا ئەدەيە كە خزمەتكارى ئۇمىنى، خەلکى ولاتى فىنېقى بۇوه و لەباستىدا خۇرى لەدەست كۆزىلەتى رىزگار كردوه و وەك خاتۇو يق نەبۇوه كە ھەزى لە كابراى كەشتىوان كردىن و لىنى ئاوس بۇوبى.

میژووی لیدییه کان

[۶] کریسوس له دایکبووی ولاتی لیدی بwoo. ناوبراو کوبی ئالى ئاتیس و پاشایتى ئهو گەلانەی دەکرد كە له رۆزئاواي رووبارى ئالى^۱ نیشته جى بۇون. رووبارى ئالى له باشۇور، له ھەرىمەكانى نیوان سوورىيە^۲ و پاڤلاغۇنىاوه دەستپېتەكا و له باکور دەپڑىتە دەرياي رەش.

بەپىي زانىارىيەكانى ئىتمە کریسوس يەكەم بیانى بwoo كە ھىندىك له يۇنانىيەكانى ناچار به دانى مالىيات كردۇو و لەگەل بەشىكىشيان دۆستىاپتى پاراستووه. ناوبراو ھەرىمەكانى يوونى، ئىئتلى و دوورى سەربە ئاسىيابچۇوكى داگىركردۇو و ھاواكتا پېوهندى دۆستانەى لەگەل لاکىدىمۇنىيەكان دامەزراندوه. يۇنانىيەكان بەر له ھاتىھە سەر دەسەلاتى کریسوس، تەواو ئازاد بۇون. دىارە كىمېرىيەكان بەرلە کریسوس ھېرىشيان كردىبووه سەر ھەرىمەكانى يوونى، بەلام نەيانتوانىبىو داگىر و وېرانى بکەن و تەنبا تالانىان كردىبوو.

[۷] ھەروەك دواتر باسى دەكەم، حوكىمانى كردى ئهو گەلانە لە خانەدانى ئىراكلىدىيەكانە ووه^۳ كەوتە دەست مىرماندىيەكان و کریسوس سەر بەو بنەمالەيە بwoo. حوكىمانى زوردارى شارى سارد كەسىك بwoo بەناوى كانداقلۇس، وەچەي ئالىكىنؤس و كوبى ئىراكلىس و بەلائى يۇنانىيەكانە و ناسراوه بە مىرسىلىق.^۴ يەكەم پاشاي خانەدانى ئىراكلىس كە له شارى سارد

۱- ئەمرۇ ناسراوه بە قىزلىرىماق.

۲- مەبەست لەو خەلكە سوورىيەى لە ھەرىمە كاپادۆكى نیشته جىن.

۳- بەپىي بۇچۇونى يەكىن لە ئەندامانى خانەدانى ئىراكلىس، ئەوانە سەر بە خواوەند خۇرن. ئىراكلىس وەك تىرەهاۋىتىز، بەردهوام مۇولى رامكىدى شىز بwoo. ئەو خوايە لەلائى لیدىيەكان بە ساندۇن ناسراوه و ئاشۇورىيەكان بەناوى بىل دەيناسن و يۇنانىيەكان بە ئىراكلىس ناوى دەبەن.

۴- مىرسىلىق، ناسناۋىتك بۇ پاشاكانى خانەدانى ساندۇن بەكار ھاتوووه.

دهسه‌لاتی بهدهسته و گرت، ناوی ئاغرۇس و كورپى نېتىقس و نەوهى قىلىقسى^۱ و نەتىجەي ئالكىئۆس بۇو. دوايىن دەسەلاتدارىش خۇودى كانداقلىيس، كورپى مىرسقۇس بۇو ئەو كەسانەي بەر لە ئاغرۇس پاشایتى ولاتى لىدى يان كرد، لە خانەدانى لىدقۇس، كورپى ئاتىئۆس^۲ و ولاتكەش لەورا ناوى لىدى بەخۇوه گرت. ناوى قەدىمى ئەو ولاته و خەلکى لىدى، بەر لە دەسىپىكى لىدقۇس، ناسراو بۇو بە مىئۇنا. ئىراكلىدىيەكان سەرەتا كاروبارى حکومى خانەدانى مىئۇنى يان وەستۈگرت و لەبەر ئەو كەسانى لىيەتىو و بەوەج بۇون، دوايىر بۇونە خاۋەن دەسەلاتى پاشایتى ولاتكە. بە گۇتەي كاهىتى مەزنى يەكىن لە مەعبەدەكان، باوکى ئەوانە ئىراكلىيس^۳ و دايىكىان ياردانۇسى كەنیز بۇوە و بىست و دوو وەچە، واتە سەرجم پېتىسىد و پېتىچ سالى رىتى فەرمانىرەوابىيان كردۇھ و دەسەلات لە باوکەوە بۇ كور گوئىزراوەتەوە، تا گەيشتۇتە دەست كانداقلىيسى كورپى مىرسقۇس.^۴

[۸] كانداقلىيس ئەوەندە عاشقى ژنەكەي خۆى بۇو كە لە ھەموو ژنېكى ئەو جىهانەي پىچوانتر بۇو. ناوبراؤ راۋىيىڭارىنى ھەبۇو و گەلېكى خۇش دەويىست، ناوى ئەو راۋىيىڭارە بىيغىس،^۵ كورپى داسكىلىقسى^۶ بۇو. بىيغىس جىڭكاي باوهەرى تەواوى كانداقلىيس بۇو. كانداقلىيس گەرەكى بۇو راۋىيىڭارەكەي جوانى ئەو ژنە بىيىنى. پاش ماوهەكى كورت، كانداقلىيس — چونكە لە نىتۇچاوانى نۇوسرا بۇو كە پايانىكى ناخۇشى ھەبىن — رۆزىكىيان بە

۱- لەو شەجەرەيدا قىلىقسى ھەرچەند لە بىنەمالەيەكى خوايى، بەلام دواى نېتىقس وەك مرۆف سەيردەكىرى.

۲- ئاتىن ئۆس كورپى يەك لە خواكان بەناوى مانىس بۇوە.

۳- بىيىنى هېتىنىك رەوايەتى ئەسنانەيى، ئىراكلىيس لەبەر كوشتنى ئېفيتىس ناچار بە كۆزىلەتى كرابۇو و بەدەست ئىرەميس لە ولاتى لىدى فرۇشرا.

۴- وىنەچى نىتۇنجى تەمنى پياوانى خانەدانى سانقۇن، بەلاي ھېزىقىۋەتەوە ۲۲ سال بەراورد كراوە.

۵- بىيغىس دەبىن سالى ۱۸۷۵ يىش زايىن ھاتىتە سەر تەختى پاشایتى. ناوبراؤ دوايىر دەبىتە كەسانەتتىيەك كە لە فەلسەفە و رەھۋەشتىدا. ئالقەي بىيغىس بەناوبانگە. ناوبراؤ ھەرجارى گىنى ئەو ئالقەيە راكىشاۋە، خۆى لەبەر چاۋى خەلک ونبۇوە. دەگىنئەو ئەو بە شىتىۋە پاشاي لىدى كوشت.

۶- بىيغىس و خانەدانەكەي دانىشتۇرى شارى داسكىلىقسى لە ھەرىتىمى قىتىنیيات ئاسىيابى جۇووك بۇونە.

بیغیسی گوت: "بیغیس! کاتیک پیتده‌لیم که ژنه‌کم جوانیکی بینوینه‌یه، ههست دهکم باوه‌ر به قسه‌ی من ناکه‌ی، هله‌بته پیاو به روانین باشت تیده‌گا تا به بیستن، پیتچونه ژنه‌کم به رووتی ببینی". بیغیس تووشی سه‌رسورمان هات و ولامی کانداقلیسی داوه: "گهورهم! کاتیک ژن جله‌کانی داکه‌ند، حه‌یاکه‌شی له‌گه‌ل ده‌تکی، زانا قه‌دیمیه‌کان له‌میزه یاساکانی کردار و ره‌فتاریان ده‌س‌نیشان‌کردوه و ده‌لین پیاو ده‌بن چاوی به‌سهر حه‌یا و سامانی خویه‌وه بی. پتویسته ره‌وشتی باش له‌وان فیتر بین. باوه‌رم به قسه‌کانی تو هه‌یه و ده‌زانم ژنه‌که‌ت له گشت ئافره‌تانی دنیا جوانتره، بؤیه داوات لیده‌کم تووشی کاری ناما قولم مه‌که".

[۹] بیغیس بهو شیوه‌یه ولامی نه‌رتینی به خواستی کانداقلیس داوه، چونکه له‌وه ده‌ترسا پیش‌نیاری پاشاکه‌ی تووشی چاره‌نووسنیکی خه‌رابی بکا. کانداقلیس پیت‌اگر بwoo: "بیغیس! مه‌ترسی، من ئه‌و پیش‌نیاره‌م بؤیه نه‌کرد که تو به‌تافی بکه‌مه‌وه، له‌وهش نیگه‌ران مه‌به که ژنه‌کم به‌لایه‌کت به‌سهر بینی. من خوم هه‌موو کاره‌کان جیبه‌جئی ده‌کم، به‌چه‌شینیک که نه‌زانی تو سه‌یرت کردوه. تو له پشت درگای ژووری خه‌وه‌که‌مان داده‌نیم. کاتیک من وه‌ژوور ده‌که‌وم، ژنه‌که‌شم خیترا دیت، بؤوه‌ی له‌سهر ته‌ختی خه‌وه راکشی. له نیزیک درگای ژووری خه‌وه، کورسیله‌یه‌ک هه‌یه و خانم يه‌کیه‌کی جله‌کانی داده‌که‌نی و له‌سهر ئه‌ویان داده‌نی. کاتیک خه‌ریکی رووت‌بوونه‌وه‌یه تو به خه‌یالی راحه‌توه ده‌توانی چاوی لیبکه‌ی. دواتر، وه‌ختیک وه‌رسورپیته‌وه و پشت له تو ده‌کا بؤوه‌ی بیته سه‌ر ته‌ختی خه‌وه، تو وه‌ده‌رکه‌وه، به‌بن ئه‌وه‌ی که‌س بتیبینی".

[۱۰] دوای ئه‌و باسه، بیغیس نه‌بیتوانی خوی له پیش‌نیاری پاشا بدرزیت‌هه‌وه. کاتیک وه‌ختی خه‌وه‌هات، کانداقلیس راویژکاره‌که‌ی له پشت درگای ژووری خه‌وه‌دان. ئه‌و جار ژنه‌هات و وه‌ژوور که‌وت. ژنه‌جله‌کانی يه‌کیه‌ک داکه‌ند و له‌سهر کورسیله داینان و بیغیس بی گرفت سه‌یری کرد. دواتر، وه‌ختیک شاژن وه‌رسورایه‌وه و پشتی تیکرد و به‌ره‌وه ته‌ختی خه‌وه‌چوو، بیغیس خیترا وه‌ده‌رکه‌وت. ژنی کانداقلیس کاتی ده‌رچوونی بیغیس هه‌ستی به رؤیشتی ئه‌وه

کرد و وده سه رخوی نه هیننا. ئهو دهیزانی که گشت پیلانه که له ژیر سه ری میرده که دا. شه رمی به خوی بولو و هیچی نه گوت و خوی لئی گلیل کرد. ئهو ته نیا بیری له وه کرده وه که پیتویسته میرده که بکوژری، چوونکه لیدی یه کان و هک گه لانی تری بیانی (بهربه ر)، به لایانه وه قه باحه تیکی که وره یه یه کنک به رووتی ببیندری، ته نانه ت ئه گه ر پیاویش بی.

[۱۱] ژنی کانداقلیس ئهو کاته هیچی نه گوت و وده سه رخوی نه هیننا. هر که روز بقوه، به دوای خزمه تکاره کانی جینگای باوه بی خویدا نارد و پاشان بیغیسی بانگ کرد. بیغیس ئاماده بولو و باوه بی نه ده کرد که شازن به کاره که ده که زانیو، دیاره شازن به رده دواام به دوایدا ده نارد که بیتله لای و توزیک هاوده می بی. ^۱ کاتیک بیغیس هات، شازن پینگوت: "بیغیس! ئیستا دوو رینگا چاره له بردەم تودا داده نیم و ده بی یه کیان ره چاو بکه. هر کام له وانه ت پی باشه بیکه! یا کانداقلیس ده کوژری و من، ژنی پاشای لیدی یه کان ده که بیه هاو سه ری خوت، یا هر ئیستا خیرا خوت ده کوژری، ئه ویش له برد چاوه کانی من، بقوه جاریکی تر نه تواني ئه مری کانداقلیس به جنی بگه بینی و ئه وهی هه قی تو نییه، ببینی. ئیستا یا ئهو که سه بی بی بیه له کاره قه باحه ته کرد قته وه، ده بی بمری یا تو که ئیزنت به خوت داوه من به رووتی ببینی". بیغیس به بیستنی قسه کانی شازن، بیده نگی پاراست. دوایی له بردی پاراوه که ناچار به هه لبڑار دنیکی ئه و توی نه کات. نه تواني قه ناعه ت به شازن بینی. خیرا لیی حالی بولو یا ده بی پاشا بکوژری، یا خوی به ده ست خزمه تکاره کانی شازن بکوژری. ئهو ده بیه ویست بزی و بؤیه به شازنی گوت: "چون تو داوم لیده که ده بی خواستی خویم، پاشا که م بکوژم، تکات لیده که م پیم بلی چون ئه و کاره جیبیه جنی بکه م". شازن ولا می داوه: "راست له و شوینه وه په لاما ری کانداقلیس ده دهی" که منی به رووتی نیشانی تودا و له خهودا بیکوژه".

۱- له شوینی تر ئهو دوو کاسه و هک عاشق و معشوق ده رده کهون و بق رووخانی ده سه لاتی پاشا و کوژرانی میردی مله که پیلان ده گیزین.

[۱۲] وختیک پیلانی کوشتنی کانداقلیس یان دارشت، بیغیس ئیتر ریگای هه لاتنی بۆ نه ما، يا دهبوایه به کوشتن بچی، يا کانداقلیس بکوژی. شهوداها و بیغیس بهدوای شازندا چووه دیوی خه. شازن خنهجری دایده دهست و له پشت درگا شاردييەوە. کانداقلیس هرکه خهوي لىكەوت، بیغیس له حهشارگە وەدر کەوت و کوشتى.

بیغیس بهو کارهی هم تاج و تەختى دەسکەوت و هم شازن. ئەو زانیارييانه له شیعریکی خاوهن ئاهەنگی تابیه‌تی سەردەمی دیزین (دیزین باستان) دوه هاتونن که له لایەن ئارخیلۇغۇسى خەلکى دوورگەی پاریوس نووسراوه و خۆی لهو سەردەمەدا ژیاوه.

[۱۳] بیغیس، له سەر تەختى پاشایه‌تى دانىشت و پیشگۇبى مەعبەدى دیلفوس، هانتەسەر دەسەلاتى ناوبراوى پەسندىكەد. لیدىيەكان بۆخاترى كۈزرانى کانداقلیس، به چەکەوه پەلامارى بارەگايادا، بەلام لاینگرانى بیغیس بەركريان كرد و بهو مەرجە له گەلیان پىكھاتن كە ئەگەر نیوهندى تالەبىنى دیلفوس پەسندى پاشایه‌تى بیغیس بکات، ئەوان ئیتر قسەيەكىان بۆ كردن نامىتى و پىچەوانە ئەوه، دهبوایه دەسەلات بدرىتەوە به ئیراكلىدیيەكان. كاھىتى دیلفوس پاشایه‌تى بیغیسى قبول كرد. لهو نیوهدا، پېتىا (راسپاردهى نیوان خواوهند ئاپۆلۇنا و خەلک) ئەوهشى لى زىياد كرد كە دەسەلاتدارىتى ئیراكلىدیيەكان پاش وەچەئى پېنجه‌مى خانەدانى پاشایه‌تى بیغیس دەگەریتەوە دەست خۆيان. ئەو كاتە نه پاشاكان و نه خەلکى لیدى هېچ بايھىكىان بهو پىشىبىنى يە نەدا، كەچى وختى خۆی وەراستىگەرا.

[۱۴] خانەدانى مېرماندى بهو شىتوھيي بۇونە خاوهن تاج و تەختى پاشایه‌تى. بیغیس وختیک حوكىمانى دەستپىكىد، كۆمەلیک ديارى پىشكەشى دىزەكانى دیلفوس كرە زوربەي ديارىيەكانى زىيۇ كە لە مەعبەدەكانى دیلفوس هەن، ئەوانن كە ناوبراو خەلاتى كردون. هەلبەت جىا لە زىيۇ، گەلەن ديارى ئالتوونىشى پىشكەش كردن. لهوانە شەش جامى زىيىر (تابىبەت بۆ تىكەل كردنى ئاو و شەرەب) سرنجپاكيشىن. گشت ئەو ديارىيانه،

ئىستا لە خەزىنەسى كورىنتۇر پارىزراون و قورسايى سى تالاند دەبن. بۇوهى راستىم گوتىنى، ئەو خەزىنە يە هي كورىنتى يەكان نىيە، بەلكوو ملکى كېسىلوسى كورى ھېتىقۇس بۇوه. ئەوهندەي ئىمە بىانىن، يىغىس يەكەم بىانىيە كە خەلاتى پېشىكەش بە مەعبەدە كانى دىلفوس كردوه، ھەلبەت دواى ميداس، كوب و جىتنىشىنى غۇردىقۇس كە پاشايى فرىزى يەكان بۇوه. ميداس تەختى پاشايەتى كە لەسەرى دادەنىشت و حوكىمانى ولاتى دەكرد، بە شوينە پېرۆزە كانى دىلفوس بەخشى كە ئىنجىكار بە نىخ و جوانە. ئەو تەختە ئىستا لەو شوينە پارىزراوه كە دىارييە كانى يىغىسى لىتى. ئەو كۆمەلە زىپ و زىوهش كە يىغىس پېشىكەشى كردوه، ناوى نزاوه يىفادا، وەركىراو لە ناوى بەخشەندە. كاتىك يىغىس هاتە سەر تەخت، لەشكىرى ناردە سەر ناوجە كانى مىلىتو و سميرنى(ئىزمىر) و شارى كۆلۈقۇنai داگىركرد. لەدواى سى و هەشت سال تەمەنلىيەتى يىغىسدا، ھېچ رووداۋىكى ئەوتۇ بەرچاۋ نەقەوما و بۇيە لىزە مالڭاوايى لە ناوبرار دەكەين و ئەوهندەش كە باسمان كرد، كىفایەتە. حەزىدەكەم پىتر باسى كورەكەي يىغىس، واتە ئاردىس بىكەم كە دواى باوکى دەسەلاتى بەدەستەوە گرت.

[١٥] ئاردىس ھەرىتىمى پىرىئىنى ھىنايە ژىپ دەسەلاتى خۇى و پەلامارى دەقەرى مىلىتوىدا و ئەۋىنىشى گرت. لەو سەردەمەدا كە ناوبرار لە شارى سارد پاشايەتى دەكرد، كىمېرى يەكان كەوتە بەر ھېرىشى ھۆزە كانى سكىتى و ناچار بۇون ولاتى خۇيان جىتھىلەن. ئوانە هاتە ئاسىيابىچۇوك و ھېرىشيان كرده سەر شارى سارد و ناوجە كانى دەوروبەرى شاريان گرت، بەلام دەگەل قەلاكەي ھېجيان بۇنە گرا.

[١٦] دواى چىل و نۆ سال پاشايەتى ئاردىس، كورەكەي بە ناوى سادى ئاتىس هاتە سەر حۆكم و دوازدە سال فەرمانپەوايى كرد و دواى مەركى ئەو، ئالى ئاتىس هاتە سەر تەخت. ئالى ئاتىس شەپى دىرى كىاكسارى(خەشىيار) كوبى دىبۈكى(دېياڭو)، پاشاي مىديا راڭەيەنەن. ئالى ئاتىس

توانی کیمیزیه کان له ئاسیای بچووک دهربکات^۱ و شارى سميرنى(ئەزمیر) داگیر بکات كه بەدەستت كۆچبەرانى كۆلۈفۆلۈسى بنیاتنرا بولۇ. ناوبراو له ويشه‌وه پەلامارى ولاتى كلازۇمېنى دا. دياره لىزە، رهوتى پىتشۇھچۈونى شەر بەدلى ئالى ئاتىس نەچووه پىش و له پۇوى ناچارى و بە خەسارىنى زۇرەوه پاشەكشەي كرد.

[17] ئالى ئاتىس چەند كارىتكى لە دەورانى حوكىمانى خۆيدا بەئەنجام گەياند كە بۆ وەبىرەيتانەوه دەبن: دىرى مىلىتىيەكان شەپى كرد. ئەو شەرە لە راستىدا باوکى دەستى پىنگىدبوو و ئەويش درىزەي پىدا. ناوبرا گەرەكى بۇو ناوجەي مىلىتىق داگيربکات. بۆ جىبەجى كەرنى ئەو داگيركارىيە خۆيشى بەشدار بۇو و بەو چەشىنە هەلسوكەوتى كرد: كاتىك دەغل و دان پىنگەيى و بەرەكتى تىكەوت، هىترشى دەسپىتىكىد. لەشكىرى ناوبراو بە دەنگى مۇسىقاى ژەنیارانى ژن و پىاوا پەلامارى دا.^۲ ئەوانە بەدەم ژەننى فلوقت و پىكتى لىدىايى بەرەو شار چوون.^۳ كاتىك گەيشتنە ناوجەي مىلىتىق، نە مالى خەلكيان وېزان كرد و نە هيچ درگايەكىشيان شكاند و گشتىان وەك خۆى هيشتەوه. بەلام، كاتى گەپانەوه، مىوهى باغات و دەغل و دانى مەزراي دەۋەرەكەيان لەگەل خۆيان بىردى. بۇيە ئەو كارەيان كرد، چونكە مىلىتىيەكان خاوهن ناوخانى دەريايىي بەھىز بۇون و گەمارۇدانىش تەنبا لەلائى وېشكايىيەوه كارىگەر نەبۇو. حوكىمانى لىدىيابىي مالەكانى وېزان نەكىرد، بۇوهى مىلىتىيەكان بىوانن تىياندا بىزىن و درىزە بە زراعەتى خۆيان بىدن و ئەويش ئەو ئىمكانەي ھەبىن پەلامار بىاتەوه و حاسلى دەستەنچى ئەوان بخوا.

[18] يازدە سال بەو شىوه يە شەپى كرد. لەو نىتوەدا مىلىتىيەكان تووشى دوو وېزانى گەورە هاتىن: يەكەمجار ئەوه بۇو كە لە خاكى خۆياندا واتە لە لىمېنېق، ناچار بە شەپى دەشتايى بۇون و جارى دووهەميش لە دەشتى

۱- بەرلە ئالى ئاتىس، ئاسوريانىيال پاشاي ناسراوى ئاشۇپرى جەماوهرىكى فەرى لە كىمیزىيەكان كوشتبۇو و كارى ئالى ئاتىس تەواو كەرى كردهوهى ئەو بۇو.

۲- پىاوهەكان بە دەنگى نزەمەوه و ڏنان بە دەنگى بەرزەوه.

۳- ئامېرىتكى بە بىست داو و دوو كۆملە نۇقى مەشت دانىي مۇسىقا.

میثاندرق دووباره شهربان به سه ردا سه پا. لهو یازده ساله دا، شهش سال حوكمرانی و لات به رده وام به دهست سادی ئاتیس کورپی ئاردىسەوە بۇو. له راستیدا ئەو بۇو كە پەيتاپەيتا له شکرى دەھىتا سەر شارى مىلىتىق. دەبىي بلېين كە هەر ئەويش ئەو شەپەرى دەست پىتكىرىدۇو. پېنج سالى دوايى، كورپەكى سادى ئاتیس بە ناوى ئالى ئاتیس درېزەرى بەو ململانىتىدە و پېشتر باسم لىتوھ كردۇ. ئالى ئاتیس ئەو شەپەرى وەك ميراتى باوکى پىنگىيى و بە تامەز زرقىيى فرهەتر درېزەرى پېتىدا. له خەلکانى ھەرىتىمى يۈونى، ھىچكەس يارمەتى مىلىتىيەكانى نەدا، تەنبا دانىشتۇوانى دوورگە خىۆس بە هانايانەوە چوون، ئەوانىش لەبەر بارى ئەخلاقىيەوە ناچار بۇون بە هاوارى مىلىتىيەكانەوە بىچن، چونكە كاتى خۆى لەكەل خەلکانى ئىرىتىرى تۇوشى شهر ھاتبۇون و مىلىتىيەكان يارمەتىيان دابۇون.

[۱۹] سالى دوازدەھەمى شەر، كاتىك له شکرى لىديايى ئاڭرى لە زەھرى و زار بەردا، ئەو رووداوه قەوما: بلېسەئى ئاڭر بە ھۆى باى تووند گەيشتە مەعبەدى ئاتىنا لە ئاسىسو و بەتەواوى سووتا. ئەو وەختە بايخىتى ئەوتۇ بەو رووداوه نەدرا، بەلام ھەركە له شکر گەپايەوە شارى سارد، ئالى ئاتیس لە جىتوھ نەخۇش كەوت. نەساغى ناوبر او ماوەيەكى زۇرى كىشا و ناچار بۇو راسپارده بنىرىتە نىۋەندە كانى ئايىنى دىلفوس. ھەلبەت بۆيە ئەو كارەى كرد، رەنگە كەسانىك پېشىنيارىكى لەو جۆرەيان پىتكىرىدى، يَا ئەوە كە خۆى سەر بە خۆ بېرىيارىكى ئەوتۇ دابى، واتە راستە و خۆ پرسىمارى نەخۇشىيەكەى لە خواوهندى دىلفوس بىكتا. وەختىك راسپارده كان گەيشتنە مەعبەدە كانى دىلفوس، پېتىا،^۱ و تەبىز و نويتەرى خواوهند لامى دانەوە كە هيچ چەشىنە

۱- پېتىا و تەبىز و ئالقەي پۇوهندى نىوان خواوهندى پەرسىكە و خەلک لەمەر كارى تالەبىنى و ئامۇزىگارى بۇوە. ھېرقدۇت لە زۇر شوينى كىتىپەكىدا وەك خواوهند پېتىا ناوى دەبا. له ھېندىك شوين وەك كاهىنى مەزن نەخشى گىزاوە، من ناچار بۇومە رەوتى نۇوسىنەكە وەبەرچاۋ بىگرم. ئەوەي گىرىنگە، ئۇوهيدە كە پېتىا بەرده وام ڙىن بۇوە و فالى گىرتۇوه تەوە و پېشگۈسىكەن بەھۆى ھاتووچۇي ژۇورى پېرۇزى كردۇ، واتە ئەو شوينە پەيكەرە خوايەكە لىداندرارو.

پهند و ئامۇزىگارىيەك نادانە دەست، مەگەر دانىشتۇوانى ھەرىتى لىدى، بەر لە ھەر كارىتكە مەعبەدى ئاتىنا لە ئاسىسىوی سەر بە ناوجەمى مىلىق دووبارە بنيات بىنېنەوە كە پىشتر ئاگريان تىبەرداوه. دىارە منىش بە نورەى خۆم ئەو باسمە لە زمانى دىلەفوسى يەكان بىست.

[٢٠] ھەلبەت مىلىتى يەكان ھېنديك زانيارى ترى پىتوھ زىياد دەكەن و دەلىن: پىرىئاندرۇس، كورپى كىپسىلۇ و دۆستى تراسىي ۋولۇسى پاشاي ئەوكاتى مىلىق، ولامى نىيەندى نجومى و تالەبىنى پىنگەبىي، خىترا تراسىي ۋولۇسى لى ئاگادار كردەوە و داواى ليڭىد بەپىتى رەوتى رووداوه كان ھەلسۈكەوت بکا.

[٢١] كاتىك ئالى ئاتىس ولامى تالەبىنە كانى پىنگەبىي، لەجيۋە راسپارده ئارده شارى مىلىق و پىتشنيارى ئاگربەسى بە تراسىي ۋولۇس كرد، تا ئەو كاتەمى مەعبەدى ئاتىنا دروست دەكەتەوە، شەر بويىستى. تراسىي ۋولۇس خەبرى پىنگەبىي كە نويىنەرى ئالى ئاتىس بەرھەو شارى مىلىق بەرىيە. ئەو ھەرودەها لە مەبەستى ئالى ئاتىسى حالى ببۇو و بۇيە خىترا و مخۇكەوت. ھەرجى خواردەمەنلى و ئازوقەى خۆى و دانىشتۇوانى ناوجە ھەبۇو، كۆى كردەوە و ھېنایە نىيەندى بازارى شارى مىلىق، پاشان بە خەلکى راگەياند كە ھەركات فەرمانى پىدان، گىشت لايمىك بىكەنە شابىي و سەردارنى ھەۋددۇو.

[٢٢] تراسىي ۋولۇس بۇيە ئەو كارەى كرد بۇوەي كابراي راسپارده ئالى ئاتىس بىبىنى كە قەياسىكى زۇر خواردەمەنلى كە شارى مىلىقىدا ھەيە و بۇيە دانىشتۇوان جىڭىز دەگرن و دواتر بۇ پاشاي خۆى باسى بىكات. ئەو كارە كرا و راسپارده گشتى بىبىنى. پىتشنيارە كانى بە تراسىي ۋولۇس راگەياند و گەپايەوە شارى سارد. ئەوە تەنبا ھۆكار بۇ سەقامگىر كىرىنى ئاشتى بەردهوام لە ناوجە كەدا ببۇو. چونكە ئالى ئاتىس بە پىنچەوانەوە لە رەوشەكە حالى ببۇو و پىتىواببۇو مىلىتى يەكان خەرىكىن لە بىرسان دەمنى. لە حايلىكدا بەھۆى نويىنەرەكەي ئاگادار كرايەوە كە رەوشەكە بەو شىتەپە خەرەپ نىيە و ئەوان بەھەلە چۈونە. دواي ئەو رووداوه ھەردوو گەلى دراوىسى ئاشت بۇونەوە و بۇونە ھاۋپەيمانى يەكتىر. ئالى ئاتىس، ئەوپىش بەنورەى خۆى

له جیات بیناکردنی یه ک مهعبه‌دی خواوه‌ند ئاتینا، دوو مهعبه‌دی له ئاسیسو دروستکرد و به دهست نه خوشییه‌که‌ی رزگاری هات. ئه‌وه کورته باسیک لەمەر شەپى ئالى ئاتیس دژى میلیتى يەكان و تراسى قولوس بۇو.

[۲۳] پېرى ئاندرقس، كورپى كېسىلىس، ئه‌وه كەسەرە لامى تالەبىنى مهعبه‌دی دېلقوسى بە تراسى قولوس راگەياند، خۆى حوكىمانى ھەريمى كورىنتق بۇو. كورىنتى يەكان باس‌ده‌كەن و دانىشۇوانى دوورگەلىسىقۇس يش لەگەلیان ھاۋران و دەللىن لە سەرەدەمى فەرماننەوابىي پېرى ئاندرقسدا، رووداۋىتكى زۇر گرینگ قوماوه. ئارىيون خەلگى شارى مىتىمنا، سەر بە دوورگەلىسىقۇس بۇو. ناوبراو، ناسراوتىرين ژەنیارى چەنگ لە سەرەدەمى خۇيدا بە سوارى دۇلغىنېك كەيشتۇوهتە تايىنارق.^۱ ئەوهندەي ئىئمە بىزانىن، يەكەم كەس بۇوە كە ئاهەنگى سەماي ئابىنى دانادە (لەپاستىدا بۇ دېقۇنىسىس،^۲ كورپى خواوه‌ند دىيا گۇتراوه). ئارىيون ناوى ئه‌وه وايى نا، دېتىرامبۇ و بۇ خەلگى كورىنتى ئەنۈيە.

[۲۴] ئه‌وه جۇرەي دانىشۇوانى كورىنتى باس‌ده‌كەن، گۇيا ئارىيون ماوه‌يەكى زۇر لە دەربارى پېرى ئاندرقسدا ژىاواه. ناوبراو سەفەرى ئىتالىا و سىكىلەيى كردوه و لەو ولاتانە كارى كردوه و پارەيەكى زۇرى دەستكەوتوھ و دواتر ويستۇويەتى بگەپتەوە كورىنتق، باوھەرپى بە ھىچكەسى تر نەكىدوه، سوارى كەشتىكى كورىنتى بۇوە. لە ماوه‌ي سەفەردا، بەپىچەوانە باوھەكەن ئه‌وه بە ھاۋشارىيەكەن، كورىنتى يەكان بېرىياريانداوە ئارىيون فرى بدەنە نىتو ئاوى بە حر بۇوهى دەست بە سەر پارەكەيدا بىگرن. ئارىيون بە پېيانى ئه‌وه نەيارانە خۇى زانىوھ. سەرەتا داوايان لىدەكا نەيكۈژن و چى پارەي دەخوازن بىاناتى و حەولىكى فەرە دەدا و ناتوانى بە قەناعەتىان بگەيىنلى. كارگىرانى گەمىي داوا لە ئارىيون دەكەن لەنیتو گەمى و لەبەر چاوى

۱- بەرزايى خاكى يۇنان لە باشۇورى ھەريمى لاکونى.

۲- خواي شەراب.

ئهوان خۆی بکۆزى و هەروەها بەلێتى پىتەدەن پاش گەيشتنەوەيان بۆ كۆرينتق جەنازەكەى دەنیئەن. ئەگەر كاره نەكا دەبى خۆى فەيداتە نىتو ئاوى بەحرەوە. ئارىيون نازانى چېڭاڭ، ناچار دەبى مل بۆ خواستى ئهوان پاكىشى، بەلام بۆ دوايىن جار داوايەكىان لىدەكە. دەخوازى جوانترىن جلهكاني لهەر خۆى بکا و له سەر عەرشەي گەمى بەپىوه بويىستى و گۇرانى بلى. بەلێتىش دەدا هەركات گۇرانىيەكەى تەواوبى، خۆى لهىتىو ئاۋ بەهاوى. كارگىزانى گەمى كەليك خۆشحال لەوە كە خۇشتىرىن گۇرانى ئەو جىهانەيان گۈي لىتەبىن، هەر ھەموويان له نىوهندى گەميدا كۆدەبنەوە. ئارىيون جوانترىن جلوېرگ لەبەرخۆى دەكە. چەنگ بەدەستەوە دەگىرى و گۇرانىيەكى قەدىمى دەچرى. وەختىك تەواو دەبى، بە جله نۇتىيەكەننەيەو خۆى فەيداتە نىتو ئاوى بەحر. پياوانى گەمى درىزىدە بە سەفەر دەدەن و دەگەنەوە كۆرينتق.

سەبارەت بە ئارىيون، ئەو جۆرەي دەگىزىنەوە، دۆلەتىنەك ناوبراو سوارى پاشتى خۆى دەكە و دەيگەيىننەتەوە تايىارق. ئارىيون لەۋى دىتەوە سەر خاڭ و بە ھەمان جلوېرگەوە بەرەو كۆرينتق وەرىدەكەوى. كاتىك دەگاتەوە، گشت بەسەرهاتەكەى بى كەموزياد دەگىزىتەوە. پىرىئاندرۇقس سەرەتا باوهەرى پىتاكا و له حەپسى تاكەكەسى دەخا و چاوهپوانى گەرانەوەي گەمېيەكە دەكە. كاتىك ئەو گەمېيە دەگاتەجى و لهنگەر دەگىرى، كارگىزان بانگدەكە و لييان دەپرسى ئاخۇ ھېچ زانىارىيەكىان سەبارەت بە ئارىيون ھەيە. ئەواننىش ولام دەدەنەوە كە ناوبراويان له ئىتاليا دىتەوە و وەزىعى باش بۇوە و لهكەل خۆيان ھەتىناويانەتە تاراندا و لەۋى كارەكەى گرتۇويەتى. راست لەو كاتەدا ئارىيون وەديار دەكەوى و روپەپو دەبىتەوە. ھەمان جلوېرگىشى لهەردا دەبىن كە لهكاتى خۆفرېدانى بۆ نىبو ئاۋەكەدا پۆشىبىوو. كارگىزانى گەمى سەريان سورپەمېتىن و ناتوانن درۇقى تر ھەلبەستن و دان بە جىنایەتەكەيان دەنیئەن. كۆرينتىيەكان و لىسقىيەكان بەو شىۋەيە باسى ئەو رووداوهيان كردوھ و ئىستاش لە شارى تايىارق پەيکەرەيەك ھەيە كە كەسەنگ نىشان دەدا، سوارى دۆلەتىن بۇوە.

[۲۵] ئالىئاتىسى لىديابى دواى تەواوكىدى شەر لەكەل ولاتى مىلىيتكى، پاش پەنچا و حەوت سال پاشايىتى ئەوسا مەد. لەبەر ئەوهى كە جارى پېشىو خەلاتى بە مەعەدەكانى دىلفۇس بەخشىبۇو، چاڭ بېۋوھ. ناوبراو جارىكى ترىيش دىيارى پېشىكەش بە نىوهندى ئايىنى دىلفۇس كرد و دووهەمین كەس لە خانەدانى مىرماندى بۇو كە پەيكەرەيەكى گەورەي خاوهەن پايەت ئاسنى دەستكىرى غلافقۇسى خەلکى دوورگەي خىۆسى بەو نىوهندە پېرۇزە بەخشى. غلافقۇس يەكەم كەس بۇو كە شىۋەي جۆشدانى ئاسنى دۆزىيەوە.

مېڭۈوي كريسوس^۱

[۲۶] دواى مەركى ئالىئاتىس، كورەكەي بەناوى كريسوس لە تەمەنلىسى و پېنج سالىدا حوكىمانى بەدەستەوەگرت. يەكەم وەجبەي يۇنانىيەكان كە دەرى ناوبراو راپەرین، ئيفىسىيەكان بۇون. لەشكىرى كريسوس ئەوانەي گەمارۇدا. ئيفىسىيەكان خىترا شارەكەي^۲ خۇيان پېشىكەش بە خواوهند ئارتىميسى كرد و بە تەنافىك شاريان لە پەرسىگەي ئارتىميس بەستەوە.^۳ مەوداي نیوان شارى گەمارۇدراوى كۆن تا دىرىي ئارتىميس دەگەيىشتە حەوت ستادىق. سەرەتا كريسوس پەلامارى ئيفىسىيەكانىدا و دواترىش بەردەوام شەپى دەرى يۈونىيەكان و ئىئولىكىيەكان كرد. هېنديك جار ئەو شەرانە مەبەستدار بۇون و جاروبارىش بۇ چاوترساندىن.

۱- كريسوس ھەمان كراسوسة

۲- ئيفىسىس، شارىكە لە داۋىنى بەرزايىيەكانى باشۇورى كايىستور ھەلکەوتۇوھ.

۳- ئارتىميس يَا مارس، خواى شەر و پىكىدادان.

[۲۷] کریسوس پاش ئوهی یونانیه کانی ئاسیای بچووکی به ته واوی هینایه ژیر ده سه لاتی خۆی، ئوجار بیری له چەکدارکردنی کەشتیگە لى ده ریاپی و هېرش بۆسەر دوورگە کان کرده وە. بەردەوام خەریکی دروست کردنی گەمپیه جەنگیه کان و ئامادە کردنی کەشتیگە لى بەمە بەستى پیشپەروی بۇو. راست لهو سەرددەمەدا، قىیاس پرىئىنېقىس يا وەک هیندىك کەسى تر دەلین پیتاکۆسى مېتىلىنى، ھاتووهتە شارى سارد.^۱ کریسوس لېي پرسىيە كە زانیارى نويى سەبارەت بە رەوشى یۇنان پېتىه^۲، ناوبر او تەنیا يەك ولامى داوهتەوە و ئەو جوابەش بۇوهتە هوی راگرتى ئامادە کارىپە کانی کەشتیگە لى ده ریاپی. ئەو گوتۈوپەتى: "پاشا، دوورگە نشىنان بە ھەزاران ئەسپىان كېيىدە و دەخوازن بە رېڭايىدە هېرش بکەنە سەر شارى سارد و لاتەكتە". کریسوس باوەری بەو قسەيە كردوھ و ولامى داوهتەوە: "خۆزگە خواوهند ئەو دوورگە نشىنانه رېنۈپىنى بكا، بە سوارە نىزامە و پەلامارى لاتى لىدى بدهن ". كاپرا ئەوسا گوتۈوپەتى: "ۋىدەچى ئارەزووی شەر لەگەل دوورگە نشىنانى خاوهن هيلى سوارە بکەي و گەرەكتە لە ويشكايىدا شكسىيان بدهى. هەق بەتۈپە و شەپى ويشكايى بە قازانجىتە، بەلام لە بېرت نەچى، ئەوانىش كاتىك خەبەريان پېنگەيى كە جەنابت خەریکى ئامادە کردنى كەشتیگە لى ده ریاپی و هېرش بۆسەر دورگە کانی ئەوانى، گەلەنگە خۆشحال بۇون و بە ئامانجى خۆيان گەيشتن، چونكە ئەوانىش دەخوازن لە دەريابوھ بەر بەرە کانى تۈوند دىرى لىدى يەكان بکەن و تولەي یۇنانىيە کانى ئاسىيە بچووک بىستىنەوە كە كۆپلەي جەنابتى! ". ئەو گوتەيە وىدەچى كارىكە رېپە كى فەرى لە سەر ورەي کریسوس دانا، بۆيە ناوبر او دەستى لە ئامادە کردنى ناواگانى دەرياپى ھەلگرت و پەيمانى ئاشتى لەگەل دانىشتۇوانى يۈونى دوورگە کان مۇركىد.

۱- قىیاس و پیتاکۆس، ھەر دووكىان سەربە كۆملەي ناسراوى "ھوت رەدين سېي ماقول" ئى یۇنان بۇونە.

۲- هېر قۇدۇت لىزە مەبەستى لە یۇنان، تەواوی دوورگە کانى رۆزئاواي دەريايى ناھراستە.

[۲۸] به تیپه‌بیونی زهمان نیزیک به تهواوی گهلانی نیشته‌جی لهوبه‌رهی چومی ئالی که وتنه ژیر دهسه‌لاتی لیدی‌یه‌کان. ، کریسوس جیا له دانیشت‌تووانی کلیکیا و لیکیا، گشت ئهوانی تری هینایه بنده‌ستی خوی. ئه و خله‌کانه بریتی بیون له: لیدی، فریزی، میسی، ماریاندینی، خالیقی^۱، پافlagونی، تراکی‌یه‌کانی تیپنی و قیتینی، کاری، یوونی، دوروی، ئئئولی و پامفیلی.

[۲۹] کاتیک کریسوس سه‌رجهم ئه و گهلانه‌ی هینایه ژیر دهسه‌لاتی خوی و خاکی ئه و لاتانه‌ی داگیرکرد و خستنیه سه‌ر ئیمپراتوریه‌تی لیدی، ساردنی‌یه‌کان سه‌رکه‌وتنيکی فرهیان به‌خزووه بینی و بیونه خاوونه سه‌روهت و سامانیکی زور و تهواوی فهیله‌سوفه‌کانی یونانی ئه و سه‌رده‌مه روویان له و لاتی لیدی کرد. له‌نیو ئهوانه‌دا، سولونوس خله‌لکی ئاتین، دوای ئه وه که قانونی نویی بۆ ئاتینی‌یه‌کان نووسی، هله‌بەت دوای لیکراپوو ئه و قانونه بنووسی. ناوبراو بۆ ماوهی ده سال بەرهو و لاتانی جواراچور رویشت. ئه و کارهی ئه و بە مەبەستی که‌ران بwoo. سولونوس بۆیه دوای نووسینی قانونن ئه و سه‌فرهی کرد بۆوهی ناچاری نه‌کەن هیچکام له بەندەکانی قانونن بگوری. ئاتینی‌یه‌کان خویان نه‌یاندەتوانی دەستکاری قانوننکه بکەن، چونکه سویندیان خواردبوو ده سالی رېک ریز و حورپەت بۆ قانونی سولونوس دابنین.

[۳۰] له‌بەر ئه و هۆیه يا حەز له سه‌فرکردن، سولونوس بەرهو و لاتی میسر رویشت بۆوهی بتوانی چاوی به ئاما‌سیس بکەوی و دواتریش بچیتە شارى سارد بولای کریسوس.^۲ کاتیک سولونوس گەیشته ئه و شارە، کریسوس له باره‌گای خوی میوانداری لیکردد. روژی سیتمەم يا چوارەم، خزمەتکارەکانی باره‌گا له‌سەر فەرمانی کریسوس، رینمايی سولونوس يان کرد و گشت خەزینەی پاشایان نیشاندا. ئه و خەزینەیه له ژماردن نەدھەت. سولونوس وەختىك به هیمنى چاوی به هەموو سامانەکه كەوت، ئەوسا

-
- ۱- هیندیک لە میزووناسانی باستان، بەپنچەوانەی هیرقدوت، هۇزەکانی خالیقی به دانیشت‌تووانی ئهوبه‌ری چۆمی ئالی دەزانن، نەک بەو بەرهی.
 - ۲- بەپنچەوانەی هیندیک بچوون، کاتیک ياساکانی سولونوس له یونان بەپریوچوون، نە ئاما‌سیس له میسر فەرمانەوا بیووه و نە کریسوس له و لاتی لیدی.

کریسوس لیپرسی: "ئەی میوانی ئاتینى، ناوبانگى تو له مر زانست و سەھەرەكانت گەيشتۇتە ئىزە، ئارەزوت بۇ فېرېبۈون تۆى ھانداوه كە چاوت به زور و لاتان بکەۋى، بۇوهى پىتر بتوانى ئەو جىهانە بناسى. ئىستا من گەرەكمە لە تو بېرسم كە بەختەوەرتىن مەرقۇنى ئەو جىهانە كىتىه؟" كریسوس بۇيە ئەو پرسىيارە لە سۆلۇقىس كرد، پېتىوابۇ خۇرى بەختەوەرتىن كەس لە دنیايدا. سۆلۇقىس بەبىن تاريف كردىن لە پاشا، بە رۇوەھەلمالاوېيەوە و لامى داوه: "عەرزى پاشاي خۆم بکەم، تىلۇسى ئاتىنى." كریسوس بەو جوابە ھەلبەزىيەوە و خىرا لىپى پرسى: "بۇچى پېتىوابە تىلۇس بەختەوەرتىن مەرقۇنى؟" سۆلۇقىس لە ولامدا گوتى: "تىلۇس لە كۆمەلگاپەكى بەختەوەردا ژىيا. ئەو بۇو بە خاوهەن مەنالى باش و دلسۇز و بەچاوهەكانى خۇرى نەوەكانىشى بىنى. ھەرھەمۇويان پېكەوە ژيان. بەپىتى پېتىوابەكانى لاي ئىتمە، مەرقۇنىكى سادە بۇو و بە ئىفتىخارىشەوە مەركى ھەلبىزارد. لە شەپېنگى نېوان ئاتىنىيەكان و ئىلەپسىنىيەكانى دراوسيدا، تىلۇس پەلامارى دوژمنىدا و ناچار بە پاشەكشەي كردىن و خۇيىشى جوامىزانە كۆزرا. ئاتىنىيەكان بە قەدر و حورەتىكى فەرە ناوبر اوپايان لە شوينى كۆزرانى بە خاڭ سپارد."

[۳۱] بەھەرحال سۆلۇقىس سەبارەت بە تىلۇس و ھۆكارەكانى بەختەوەرى ناوبر او قسەي خۇرى كرد. كریسوس ئەوجار لىپى پرسى كە دواي تىلۇس، خۆشىبەختتىرين كەس كىتىه؟ كریسوس مەتمانەي تەواوى بۇو كە ئەو دەبى دوووهەمین كەس بى. سۆلۇقىس لە ولامدا گوتى: "كلىئۇفىس و ۋېتونناس. ئەوانە خەلکى ئارغۇس و خاوهەن ژيانىكى تىرۇتەسل، لەش ساغ و بەھىز و لە كىتىپەتكانى وەرزىشىدا سەركەوتۇو بۇون. ئەوانە بۇ جىئىنى رىزگەتن لە خواوهند ئىرا،^۱ لە شارى ئارغۇس بۇونە. دايىكى ئەو جووتە كورە پېتىست بۇو بە سوارى عارەبەي كەلان بچىتە شوينى بەرىۋەچۈونى رىۋەرسىمەكە. كەلەكان

۱- سەرچاوهەي تر دەلىن كریسوس سالى ۵۶۰ می پىش زايىن بەدەسلاقى و لاتى لىدى گەيشتۇرە، لەحالىكدا سۆلۇقىس زور پېتىشتە لە مېزۇوە، واتە لە سالى ۵۹۴ می پىش زايىن خاوهەن پلەي بەرز بۇوە.

۲- ئىرا، يەك لە خواكانى يۇنانى باستان.

له مه زایی بونه و نگهداونه مال. و هختیکی زوریان نهبووه و پیرانه گهیشتوون به دوای کله کاندا بگهپین. ئه و دوو کورانه دایکیان سوار کردوه و له جیات کله کان چوونه ته ژیز نیری عاره به. به مهودای چل و پینج ستادیق عاره به گهیان راکیشاوه، تا گهیشتوونه ته مهعبه دی خواوهند ئیرا.^۱ دواتر، ئه و لاوانه مه رگیکی جوانیشیان به نسیب بونه. به زه لیلی نه مردوون و خواوهند ره حمیکی زوری پینکردون. پیاوانی ناوچه هی ئارغوس به ریز و حورمه ته وه یادی ئه و لاوانه یان کردوه و ژنانیش ره حمه تیان بق دایکی کوره کان ناردوه، چونکه خاوون دوو جگه رگوشی ئاوا جوامیز بونه.

دایکی کوره کان هم لمه ر جوامیزی و باری ته دروستی و همیش بخاتری ناوبانگیان، هستی به به خته و هری خوی کردوه. ئه و له برا نبه ر په یکه رهی خواوهند (ئیرا) دا ویستاوه و له برهی پار اووه ته وه که سه باره ت به چاکه و حورمه ت گرتنی کوره کان، و اته کلی ئوقیس و فیتوناس له دایکیان، چی به نرخ و باش هه یه پیمان بیه خشی. دوای ئه و دوعایه، کاتیک قوربانی کراوه و جیزن دهستی پینکردوه، دوو بر اکان له نیو په رستگه خه و توون و ئیتر و خه بره نه هاتونه وه. ژیانیان هر له وی کوتایی پیهاتوه. خله کی ناوچه هی ئارغوس په یکه ره یان لى دروست کردون و به نیشانه باشترین مرؤف به په رستگه کانی دیلفوس یان به خشیون.^۲

[۳۲] سولونوس بهو شیوه هی ئه و لاوانه هی و هک به خته و هر ترین ئینسان له ریزی دووه هم دانا. کریسوس به قه لسیه و گوتی: "ئهی باشه به خته و هری من به کوی گهی؟ ئهی میوانی ئاتینی. خوش بختی من ئه و هنده به کم ده گری که ناتوانی ته نانه ت له گهل خله کی ئاسایش هه لیسه نگینی". سولونوس ولامی داوه: "کریسوس، تو سه باره ت به مرؤف پرسیار له من ده کهی. ئه و هنده من بزانم خواکانیش ئیزه بی به به خته و هری ئینسان ده بهن و به رده وام لئی ده شیوین. له دریزایی ژیانی دوور و دریزی مرؤفدا،

۱- ناسراوه به په رستگه ئیری قون له سه رنگای میسینی بونه.

۲- ئه و دوو په یکه ره یه هی سه دهی آی پیش زایین و له موزه هی دیلفوس پاریز راون.

شتگه لیک ده قومین که ئىنسان گەرەکى نەبۇوه تۇوشىان بى و بىانبىنى. من بۇ ژيانى مروڻ حەفتا سال تەمن دادەنئىم.^۱ ئەو حەفتا سالە دەبنە بىست و پېنج هەزار و دوو سەد رۆز. ھەلبەت مانگەكانى نىۋئاخن حىساب نەكراون. ئەگەر ئىستا، ھەر دووھەم سال يەك مانگى پىتوھ زىاد بکرى بۇوهى رەوتى هاتنى وەرزەكان بىپارىزىن، مانگەكانى نىۋئاخن دەبنە سى و پېنج، بە واتايەك دەبى هەزار و پەنجا رۆزى ترى بىتە سەر. لە سەرجەمى ئەو بىست و شەش هەزار و دوو سەد و پەنجا رۆزە كە كۆى حەفتا سال تەمنە، رۆزەكان ھىچكامىان ويكتاچن.^۲ باشە كريسوس، لە بيرت نەچى، وەختىك ژيان بە و جۆرەيە، پېھ لە بەختە وەرى و نەھامەتى و شىك و گومان و بى مەمانەيى. من جەنابت دەناسىم كە پاشایەتى خەلکىكى فە دەكەى و گەلىكىش ساماندارى، بەلام سەبارەت بەو پرسىيارەت، ناتوانىم ولامت بىدەمەوە، بەر لەوهى ژيانىت بە بەختە وەرى كۆتايى پېھيتاپى. مروڻىكى خاوهەن دەولەت و سامان كاتىك بەختە وەرى كە بەخت لەگەلى سازگار بى و بىتىنى دواپرۆزى خۆشى ھەبى، ئەگىنا مروڻىكى ئاسايى كە تەنبا بىزىوي رۆزانەي خوى دابىن دەكا، بەختە وەرتى دەزى. زۆر كەسى دەولەمەند ھەن كە ھەست بە خۆشى ژيان ناكەن و بەپىچەوانەو زۆر كەسى خاوهەن دەراماتى ئاسايى لەوان باشىر دەزىن. ساماندار تەنبا لە دوو بواردا لە كاباراي بەختە وەر دەولەمەندىرە، بەلام پىاوى خۆشى بەخت لە زۆر بارىتەوە راھەتىر لە مروڻى دەولەمەندى لىقەوماۋ دەزى. ساماندار رەنگە بىتىنى حەز و خۆزگەكانى بە

- ۱- بىنە ماى سالى يۈنانى لە سەر خولانەوەي مانگ داندراپۇو و دوازىدە مانگى لە خۇوه دەگرت. مانگەكان يەك بەدواى يەكدا سى رۆز و بىست و نىز رۆز بۇون. سەرچەمى رۆزەكانى سال دەبۇونە ۳۵۴، واتە ۱۵ رۆز كەمتر لە سالى ھەتاوى. يۈنانىيەكان بۇ چارە سەرى ئەو گرفتە، ھەر دوو سال جارىك، ۱ مانگىيان بە مانگەكانى ساللۇھ زىاد كرد. ئەو مانگە ناسراو بۇو بە "مانگى زىادە". مەبەستىيان لۇو كارە ئۇوھ بۇو كە رەوتى مانگ و ساللەكان تىكەچى. دىبارە لە سەدەي پېنجى ميلادى دا رىيوشويىتىريان گرتىپەر.
- ۲- لە زۆربەي پارچە نۇوسراوەكانى سۇلۇنۇسدا كە رىزگاريان ھاتووه، ژمارەكانى ۷۰ و ۸۰ وەك "قەياسى باش" سەير كراون.

مالی دنیا دابین‌بکا و له‌مهر گرفتی گورهدا باشت تاقهت بینی، به‌لام مرقفی ئاسایی ئویش له‌جىنى خۆيدا ھېندىك تايىبه‌تمەندى ھەن كە يارمەتى بە خۇراڭىيەكەرى دەدەن. رەنگە بەرگەى رووداوى دلەزىن نەگرى و نەوانى خۆزگە كانىشى بە مال و سەرورەت دابین بکا، به‌لام بەختەوەرى ئەو له زۇر نەمامەتى دەپارىزى و ناهىلى لەھەمبەر رووداوى مەترسىداردا ئەوەندە تۈوشى ئازاركىشان بىن. دەكرى بلېم كە لەشساغە و كەمتر تۈوشى نەخۆشى دىت و خاوهن مىنلى رىتكۈپكە و خۆشى مرۆڤىتكى خۆشەويسىتى خەلكە و ساحىتى دوارقۇزى خۆشە. ئەوە ئەو كەسەيە كە بۇ جەنابىشت جىڭاى پرسىيار بۇو و كەسىكى ئەوتق دەبى وەك بەختەوەر و خۆشىبەخت ناوى بەرىن. ئىنسان تا ئەو كاتەى له ژياندا و نەمردۇھ، نابىن وەك بەختەوەر سەيرىبکەين و بلېتىن خۆشىبەختە، تەنيا ئەوەندە دەتوانىن بلېتىن كە خۆشى رۇزگار رووی خۆشى پىنىشانداو.

مرقف ناتوانى خاوهنى ھەموو شىتىك بىن، راست وەك ولاتىك كە ناتوانى گىشت پىداویستىيەكانى خۆى دابین‌بکا. رەنگە ھېندىك ئىمكانتى پىرى ھەبى، به‌لام بەو حالەش بۇ گەلىك بابەتى تر كەمى دىنى. ئەو ولاتەى پىرى ئىمكانتات ھەبى رەوشى باشتەرە. مرۆڤ، ئەویش ھەر بەو چەشىن، زەممەتە خاوهنى تەواوى ئىمكانتى ژيان بىن، به‌لام ئەگەر دەست رۇيىشتۇو بىن، گرفتى ژيانى كەمترە. ھەرچەند رەنگە له زۇر بارەوە دەست رۇيىشتۇو بىن، به‌لام دىسانىش بىن كەموكۇپى نابى. پاشاكەم، بە باوهپى من بەختەوەر ئەو كەسەيە كە بۇوهى رۇزى مەدن مۇحتاج نەبىن و مەركىتكى جوان و ئارامى بەنسىب بىن. مرۆڤ دەبى چاوه‌روان بىن و بىزانى پاشەپۇزى ژيانى بەكوى دەگات، چونكە خاوهند بەختەوەرى بە زۇر كەس دەدات، به‌لام له كۆتايدا مالۇيرانى دەكا ."

[٣٢] سۆلۇنقوس ئەوهى پىتىيەت بۇ بەبى تارىف و پىتەلاگۇتن بە پاشاى گوت. كريسوس ھىچ بايخىتكى بەو قسانە نەدا و سۆلۇنقوسى شىت و نەفام هاتە بەرچاو و خىرا وەدەرىنا. ئەوهش بۇيە بۇو، چونكە سۆلۇنقوس سەرورەت

و سامانی و هبرچاو نهگرت و پیتوابوو مرقوث دهبن چاوهروانی چارهنووس و دوارقژی ژیانی ئینسان تا کاتی مردن بکا و ئهوجار هلیسنهنگینی.

[۳۴] وختیک سقولونوس روئی، خوای عهداللهت کریسوسی به تووندی سزادا، چونکه له باوهپدا بوو که بهخته و هرترین مرؤفه. کاتیک کریسوس خهوت، خهونی بینی که کورپهکهی له بارودوخنیکی ترسناک کهوبتوو. کریسوس دوو کورپی ههبوو. يەکیان نهخوش و کهپولال و ئهوهی تریش لهنیو راویزکاره کانیدا، له لای خوى کاری دهکرد. دووهه میان ناوی ئاتیس بوو. کریسوس خهونی به ئاتیسهوه بینی که به کارسته يەکی کوشنهندی ئاسن، چەشنى خەنجه کوژرا.

وختیک و خبهرهات، ترس سهرتاسه‌ری جهسته‌ی داگرت. له فکره‌وه رۆچوو و بپیاریدا ژن بۇ کورپهکهی بینی. ئاتیسی کورپی هەرجەند فەرماندهی له شکری لیدی بوو و له زوربەی شەپەکاندا بەشداری دهکرد، باوکی بەدوای ئه و خهونه‌وه ئیتیر له ناردنی کورپهکهی بۇ ئەركى سەربازى خوى پاراست و دەستوورىدا هەرجى تىر و کەوان و نىزە و چەکى شەپ کە له ژوورەکانی نېيۇ بارەگادا هەن و پیاوانی نىزامى تىياندا دەژىن، خىرا کوکریتەوه و تاقەت بکرین. کریسوس له و نىگەران بوو مەبادا يەکتىک له و کارسته هەلواسراواانه بەربىتەوه و ببىتەه ھۆی کوژرانی کورپهکهی.

[۳۵] له کاتەدا کە کریسوس ئامادەکارى زەماوندی کورپهکهی دهکرد، کابرايەک گەيشتە شارى سارد. ئه و کابرايە قوربانى چارهنووس ببۇو و دەستەکانی بۇنى خويتىيان لىدەھات. خەلکى ناوجەی فەریزىيا و له بنەمالەی پاشايەتى بوو. کاتیک له قەسرى کریسوس وەزۈور كەوت، دەستى بە پارانه‌وه كرد تا بە پىتى داب و نەريتى هەريمەكە له تاوان و گوناھەکانى پاک بکریتەوه. کریسوس ئه و خواستەی کابراي، بەجىھىتنا و ئه و سەرددەمە يۇنانىيەکان و لىدىيەكان رېورەسمى تايىھەت و ھاوشىۋەيان بۇ پاڭىرىنەوهى لەش و رووحى تاوانباران و پیاوكوژان هەبوو. پاش بەرىۋەچۈونى مەراسىمى پاڭىرىنەوه، کریسوس له کابراي پرسى کە خەلکى كويىھ و چكارەيە. "تۇ كى؟" لىتىپرسى.

"له کام ده فری و لاتی فریزی یه و هاتوویه لای من؟ کیت کوشتووه؟ ژن بمو یا پیاو؟". کابرا له ولاما گوتی: "پاشا، من کورپی (غوردیس)م و نهوهی میداس.^۱ بهناوی ئادراستوس بانگم دهکن. بەبى مەیل و خواستى خۆم، براکەی خۆم کوشت و لە دەست باوکم رامکردوه و پەنام بقئیرە هەتباوه و له ھەموو شتىك بىيەش بمووه". کريسوس ولامى داوه: "تو نهوهی دۆستانى منى و ئىستاش هاتوویه مالى دۆستەكانىت و له هيچت كەم نابى. يارمهتىت دەدەين كە خەم و پەزازەكانىت فەراموش بکەي".

[۳۶] ئادراستوس وەك ميوان له بارەگاي کريسوس مايه و. راست له و سەرددەدا بەرازىكى وەحشى گەلىك زل، له دەفەرى ئۆلىمبوسى سەر بە ميسىاس وەدىاركەوت. له چيا كان را داگەپابووه خوار و زھۇيوززارى خەلکى ويغان دەكرد. دانىشتتووانى ناوجەكە زور جارلىقى وەدەر دەكەوتەن بۇوهى بىكۈن، بەلام دەرەقەتى نەدەهاتن و بە دەست گرفتى ئەو بەرازەوە هاواريان لى بەرز بېۋوھ. كومەلىك راسپاردهى ئاوايىھەكان هاتته لای کريسوس و پېيان گوت: "پاشا، بەرازىكى درىندەي زور گەورە له ولاتەكەمان پەيدا بمووه و گىشت زراعەتەكەي لەنىو بىدووين. خۇمان پېتىناوهستىن. بۇيە هاتووين كە کورپەكت لەگەل ھەتىن، لەرىكى تىرى بەستۇوه و لامى دانوه: "سەبارەت بە نارىنى کورپەكەم، تکايە ھىچ قسەى لى مەكەن. ئىمکانى نىيە ئۇرتان بۇ بنىرەم. تازە زەماوهندى كردوه و كار و ئەركى تىرى بەستۇوه، بەلام ژمارەيەك لاوى ھەلبىزاردەي لىدىيابى تان دەدەمى. ئەوانە گىشيان راوجى خۆمن و بە سەگەكانىانوھ دەتوانن يارمهتىتان بەن بۇوهى ناوجەكە له و بەرازە پاڭ بکەن و".

[۳۷] کريسوس بەو شىتوھىيە ولامى راسپاردهكانى داوه و ئەوانىش گەلىك سپاسيان كرد. راست له كاتى وەدەر كەوتى راسپاردهكان له بارەگا،

۱- غوردیس یا گوردیس لەگەل میداس، ھەردووكىان سەر بە خاندانى پاشايەتى فریزى بمونه و بە دواى يەكتىدا فەرمانىھواييان كردوه.

کوره‌کهی کریسوس و هژورر کهوت. ئاو خەبەری بىستبوو كە مىسىيەكان بۇچى ھاتۇن. لەبەر ئەوهى باوکى حەزى نەدەكىد ئاو لەگەلیان بچى، کوره بە باوکى گوت: "باوکە، كاتىك دەچۈومە شەپ و راو و شكار، مەجالم ھەبۇ پېر خۆم بناسىتىم. ئىستا تو مىت لە ھەردوو بابەت بىبىھش كردوه. ھەرچەند ھىچ چەشىنە ترس و بىن مەيلىيەك لە مىدا بەدىنىڭرىت. لەمەودوا من چۇن چاوم بە چاوى خەلکى نىتو بازار بکەۋى. دانىشتۇوانى ولاٗت چ حىسابىك بۇ من دەكەن؟ ڙەنەكەم كە تازەبۇوكە، نالى مىرىدى بە چۇن پىاۋىك كردوه! ئىستا تكتا لىدەكەم يا لىمگەپى بۇ ئەو راوه بچم يا بە قەناعەتم بگەيىنە كە بەرگرى كردىن چ قازانجىكى بۇ من ھەيءە".

[٣٨] كريسوس ولامى داوه: "كۈرم، من پىشىت پىتناڭرم كە تو بچىيە راو، بە ترسەنۇكىشتى نازانم و دەلىلىكى ترىيش لەگۈرپىدا نىيە. تەنبا ئەوه كە خەونىكىم دىتۇھ و پىمۇايە تو زۆر نازى و بەھۇي كەرسىتەيەكى ئاسىنېنى چەشىنى خەنچەر دەكۈزۈنى. ئەو خەونە ھۆكاريڭ بۇو كە منى ناچاركىد بەپەلە ڙىنت بۇ بىنەم و نەھىلەم لە شەپەكان و بەتايىھتى لەو راوهدا بەشداربى. بېپىارام داوه ئەوهندەي زىندۇوم و لە دەستم بىن بىتپارىزىم. تو تەنبا تاقانەمى، چونكە براكتەت كەر و لالە و حىسابى بۇون و نەبۇونى بۇ ناكىرى".

[٣٩] كورپى پاشا لە ولامى باوکىدا گوتى: "حالى بۇوم باوکە، دواى خەونىكى ئەوتق گەركەتكە من حەپس و دەسبەسەر بىم. دەبىن بلىم كە لە خەونەكەتدا شىتىكى ترىيش ھەيە و بىرت لىنەكىرىدىتەوە و بەپىويسىتى دەزانم باسى بکەم. گوتت كە لە خەوندا دىتۇوتە من بە كەرسىتەيەكى ئاسىنى وەك خەنچەر دەكۈزۈم، باشه ئىستا خۇ قەرار نىيە بۇ شەپ بچم، ئىزىم پىتىدە با بۇ ئەو راوه بچم".

[٤٠] كريسوس گوتى: "كۈرم، لىكدانەوهى تو سەبارەت بە خەونەكە راستىرە، بۇيە بە قەناعەت گەيشتىم و دەتowanى بۇ ئەو راوه بەرازە بچى".

[٤١] كريسوس كوره‌کهى نارد و بانگى ئادراستقسى كرد و پىنگوت: "ئادراستقسى، من ھىچكەت سەبارەت بەو قەتلەى لە دەستتدا قەوما، بە

تاوانبارم نه زانی. توم له گوناھه کانت خاوین کرده وه و ئاوى پاکم به سەردا
کردى. رېگام پىداي بىتىه نىتو بارەگاكەم و ميونداريم لېتكىرى و خەرج و
مەخارىجى توم وەستۇر گرت. ئىستا بۇوهى ولامى ئەو چاكەيەى من بىدەيەوه،
داوات لىدەكەم ئاگات له كورپەكەم بى كە قەرارە لهەگەل ئىتوه بىتە راو و
شكار، مەبادا دز و رېنگر بەھەلکەوت پەلامارتان بىدەنى. جىا له وەش، تو حەز
دەكەي بە کرده وەکانت گرینگى و لىتەتۈرى خۆت نىشان بىدەى، چونكە ئەوه
داب و نەريتى بىنەمالەكە تانە و دلىنام له و بارەوه خاوهن هىز و بەتوانىي".

[٤٢] سەبارەت بە خواستەي پاشا، ئادراستوس ولامى دايەوه: "پاشا!
لەھەر حالەتىكى تردا حازر نەبووم ئەرکىكى ئەتو تو وەستۇر بىگرم. كەسىكى
وەك من كە بەبى خواستى خۆى پىاۋى لەدەستدا كۆزرا، بۇوهى نابى ئىزنى
پىتىدرى لەگەل كەسانى ھاوتەمن و بەختەوەر ھاوسەفەر بى. ھەرگىز
گەرەكم نىبى و زۇرىش خۆم له و خواستە بواردووه، بەلام ئىستا كە جەنابت
ئەو داوايەم لىدەكەي، دەبى خاتىت بىگرم چونكە پىويستە منىش ولامى
چاكەي تو بىدەمەوه. سەبارەت بە داخوازىيەي ئىتوه چى لەدەستم بىت
ئامادەم بىكەم و بە دلىيابىيە و ئاگام له كورپەكەت دەبى".

[٤٣] ئادراستوس دواي ولامدانەوى كريسوس، لەگەل دەستەي لاوانى
ھەلبىزىدرارو و كۆمەلىك سەگى دې وەپىكەوتىن. كاتىك كەيشتنە چىاي
ئۆلىمبۇس لە ناوجەي ميسىا، دەستيان بە پېشكىنى ولات كرد. بەدواي
بەرازى گورىندا گەپان و ھەركە دۇزىيانووه، خىرا خەنچەر و نىزە بارانيان
كرد. راست له و كاتەدا ئادراستوس،^۱ ئەو كابرايەي لە گوناھان پاڭكراپۇوه،
بە نىزەي خۆى سېيھى لە بەراز گرتبوو و ھاوېشتى و بە ھەلە و بەبى
خواستى ئەو وەئاتىسى كورپى كريسوس كەوت.

بە شىۋەيە، بە دېتكەوتىن ئەو نىزەيە، خەونى كريسوس وەپاستگەپا.
يەكتىك لە راوجىيەكان بەغاردان بەرەو شارى سارد رايىكىد، بۇوهى پاشا له
قەومانى ئەو رووداوه ئاگادار بكا.

۱- ناتوانى لەدەست چارەنۇوس راپقا، نىيچاوان رەش و بىتەختە.

[۴۴] کریسوس به خهبری کوژرانی کورهکهی هلهزیبهوه و ناهومیدییهکی فره دایگرت. پاشا پتر لهبر ئهوه ناراحهت بwoo که ئهوه کهسهی به دهستهکانی خوى له گوناهانی پاککردبیووه، ئیستا شازادهی کوشتوه. به دهنگی بهرز به کورهکهی و لیقهومانهکهی هلهذهگوت و سهبارهت بهو رووداوه دلتهزینهی لهلاین ئهوه کابرايهوه تووشی هاتبوو و کاتی خوى پهناي دابوو و میوانداری لیکرددبیووه و بهلینی لیوهرگرتبوو که دؤستایهتی رهچاوبکا، خواوهند (دیا)ی به شاهید دههیتاوه. خوى به تاوانبار دهزانی، چونکه کابرايهکی ئاواي ریگادابوو که کورهکهی بکوژی، بهبی ئهوهی بیناسنی، کرددبیویه پاریزهههی گیانی کورهکهی، باوههی پیکرددبیووه بئهوهی بزانی دوزمن و پیاوهکوژ.

[۴۵] پاش ماوهیهک لیدیهکانیش گهیشتنهوه و جهنازهکهیان لهگەل خویان هینابووه و بکوژی کورهش لهدواوه لهگەلیان دههات. کابرا له حزووری تهرمی کورهکه ویستا و دهستهکانی بولای کریسوس راداشت و داواي له ناوبراو کرد، لهسهر جهنازهی کورهکهی سهري لیتدا و بیکوژی. وہبیرهینهرهوهی رهفتاری جاري پیشووی بwoo و دهپارايهوه که گهرهکی نییه لهوه زیاتر بژی، چونکه بیووه هوکاری چارهرهشی کهستک که خزمتهتی پیکرددبیو و پهناي دابوو. کریسوس کاتیک گوییسی ئهوه پارانهوهی بwoo، هرچهند بکوژهکه خهراپییهکی زوری دهرهق کرددبیووه، بهزهیی به کابرا داهات. کریسوس پییگوت: "کابرا لیت حالی بووم و به قهناعهت گهیشتمن، چونکه خوت تاوانی کوشتنی کورهکهمت و هستوگرت. تو هۆی ئهوه نههاماھتییه نی، تو ئهوه کارهت بهبی مهیلی خوت کرد، يەکىك له خواكان چارهنووسي منی بهو شیوهیه دیاری کردوه ". کریسوس تهرمی کورهکهی به ریز و حورمهتهوه ناشت. ئادراستوس، کورپی غوردیس، نهوهی میداس پاشا، براکوژ و قاتلی خانهخویی خوى، کاتیک جهماوهه سهرقهبرانیان بەجیھیشت، لهبر ئهوهی پیتیوابوو چارهرهشترین مرؤفی ئهوه جیهانهیه، لهسهر گورپی کورپی پاشا خوى کوشت.

[۴۶] کریسوس دوو سالی ریک له پرسهدا بwoo و دهستی بو هیچ کاریک نه ده چوو. لهو نیوهدا فهرمانپهوایی ئاستیاگی کورپی خهشایارشا به دهست کوروشی کورپی کامبیز کوتایی پیههات و هیز و دهسه‌لاتی پارسه‌کان په‌رهی سه‌ند.^۱ لیدی‌یه‌کان تازیه‌یان له‌سهر کریسوس هله‌لگرت و ناچاریان کرد ههول بو پیشگیری له زیده‌بوونی دهسه‌لاتی پارسه‌کان بدا و نه‌هیلن له‌وه پتر گهشہ بستینین. بهو بونه‌وه کریسوس کوتایی به تازیه‌باری خوی هینا و بربیاریدا نیوه‌نده‌کانی تالله‌بینی یونان و لیبی به‌تاقی بکاته‌وه. کومه‌لیک راسپارده‌ی بو دیلفوس و ئافیس له هه‌ریمی فوکیدوس و دودونی نارد.^۲ چهند که‌سینکیش لهو راسپاردانه به‌رهو نیوه‌ندي پیشگویی ئه‌مفیاری ئوس^۳ له ناوجه‌ی ترۆفونیوس^۴ و هه‌روهها فرانخیدا له ده‌فرهی میلیتوس چون. ئه‌وانه چهند نیوه‌نديکی ئه‌ستیره‌ناسی و پیشگویی یونانی بوون که کریسوس داواری پیش‌بینی لیکردوون. هه‌روهک گوتم و هقدیکیش به‌رهو په‌رستگه‌ی ئامونوس له لیبی و هریکه‌وت. کریسوس بؤیه ئه‌و گشته نوینه‌رانه‌ی بو نیوه‌نده‌کانی پیشگویی نارد، تا بزانی زانایی و لیهاتوویی ئه‌وانه له ج ئاستیکدایه و ئه‌گه‌ر لهو باره‌وه بـه‌توانا بن، ئه‌و جار سه‌باره‌ت به په‌لامار بو سه‌ر پارسه‌کان پرسیان پیکا.

[۴۷] کریسوس بـووه‌ی له راستی و ناراستی ئاموزگاری و پیشگویی ئه‌و په‌رستگانه دلنيا بـی، دهستوری به راسپارده‌کانی لیدیا‌يادا، لهو رۆژه‌وه که شاری سارد بـه‌جى‌ده‌هیلن، پـیویسته حیسابی رۆژه‌کانیان له زه‌بندابی و راست له رۆژی سـه‌تمیندا چاویان به پـیتیا بـکه‌وى و ئه‌و پـرسیاره بـیننه

- کوروش له‌نیوان سـاله‌کانی ۵۵۰ تا ۵۴۷ مـی پـیش‌زایین دهـسهـلاتـی خـوـی بـهـسـهـرـهـرـی وـلـاتـی مـیدـیـادـا سـهـپـانـدـ.
- دودونیس له هه‌ریمی ئـیـپـیرـ هـلـکـهـ توـوهـ وـ شـوـینـیـ مـانـهـوهـیـ يـهـکـیـکـ لهـ کـاهـینـانـیـ مـهـزـنـیـ خـواـهـنـدـ دـیـاـ (ڈـوـپـیـتـیـرـ) بـوـوهـ.
- هـهـمانـ پـهـرـستـگـهـ نـاـسـراـوـیـ نـوـرـقـپـوسـ وـ وـیـدـهـچـیـ لهـ شـارـیـ تـیـقاـ بـوـوبـیـ.
- پـهـرـستـگـهـ تـرـۆـفـونـیـوسـ لهـ نـاـوجـهـیـ لـیـقـادـیـاـیـ هـهـرـیـمـیـ فـیـ ئـوـسـیـ يـهـکـانـهـ.

گوری : "هر نیستا کریسوسی کوری ئالی ئاتیسی پاشای لیدی یه کان به چکاریکه وه مژوله؟".

راسپارده کان پیویست بمو ولامی خویان به نووسراوه بیننه وه. که س نازانی نیوهندہ کانی ترج ولامیکیان بهو پرسیاره داوه. بهلام، له دیلفوس، راسپارده کانی لیدیابی هرکه وهژور په رستگه که وتن و پرسیاره کهی کریسوس یان هینابهرباس، پیتیا بهو چه شنه ولامی دانه وه:

"ژماره‌ی دهنکه کانی خیزه‌لان و پانتایی به حرمه کان ده زانم. له که بولال و بی زمان تینده‌گهم و دهنگیان ده بیسم. هستم به بهرامه‌ی کیسه‌لی پشت‌هق کردوه که له نیو منه‌جه‌لی مس دا له‌گه‌ل گوشت به رخ ده کولی. مس له‌سهر و مس له‌ژیر".

[۴۸] لیدی یه کان، گوته‌ی پیتیایان نووسیبیه وه و بق شاری سارد گه‌رانه وه. وه ختیک گه‌یشته وه، راسپارده کانی تریش به کومه‌لیک پیشگویی و ئامؤژکاریبه وه هاتبوونه وه. کریسوس نامه کانی کرده وه و گشتیانی خوینده وه. له نیو پیشیبینی یه کانی تردا، هیچکامیان سرنجی کریسوس یان رانه کیشا، بهلام هرکه گوئی له پیشگویی نیوهندی دیلفوس گرت، خیرا دهستی به دعوا و نویز کرد و ئامؤژکاریبه کانی ئه وئی په‌سندرکد، چونکه به قه‌ناعه‌ت گه‌یی که پیشیبینی نیوهندی پیشگویی دیلفوس له گشتیان راستتره. ته‌نیا ئه و شوینه توانيبووی پیشگویی کرده وه کانی کریسوس له‌وکاته‌دا بکا که خوی پرسیاری کردوو. له‌پاستیدا کریسوس دوای ده‌ریکه و تنتی راسپارده کان، گره کی بمو کاریک بکا که هیچکه‌س به خه‌یالیش نه‌توانی بیری لیکاته وه. هر بؤیه له روزی سه‌دو می پاش رویشتني وه‌فده کان، خیرا کیسه‌لیک و به‌رخیکی سه‌بر بپری و گوشته که‌یانی به‌دهسته کانی خوی لیکدا و له نیو منه‌جه‌لی مسی ئاخنین و وه‌سهر ئاوری‌نان و سه‌ری منه‌جه‌لیشی به قه‌پاغی مس دا پوشی.

[۴۹] پیشگویی نیوهندی ئایینی دیلفوس ئه وه بمو که باس کرد. سه‌باره‌ت به ولامی نیوهندی تاله‌بینی ئامفیاری ئئق نازانم چ ولامیکیان به لیدی یه کان

دابۇوه، چونكە هېچ زانىارىيەكى ئەوتۇر لەبەر دەستدا نىيە، تەنبا ئەۋەندە نەبىن كە كريسوس ئامۇڭكارى ئەو پەرسىتكەشى بەلاوه دروست بۇو.

[٥٠] كريسوس لەدرىزەدا، گەرەكى بۇو قوربانىيەكى زۇر پىشكەش بە خواكانى دىلوفوس بکات و سى ھەزار سەر ئازەللى قوربانى سەر بېرى. پاشان ژمارەيەكى بەرچاولە تەختى خەو بە روكتىشى زىپر و زىو و پەرداخ و كاپ و جلوبەرگى سورى تۈوندى حەقىق و شۆرە و شتومەكى ترى كۆكىدەوە و ھەرھەمۇوى ئاڭر تىبەردا، بەو مەبەستەي كە بتوانى دلى خواكان لەخۇرى رازى بكا. ناوبراؤ ئەوجار داواي لە دانىشتۇوانى لىديايى كرد بەپىنى توانا قوربانى پىشكەش بە خواكان بکەن. وەختىك رېورھىسى قوربانى كىردىن كۆتايى پىتهات، كريسوس فەرمانىدا بېرىكى زۇر زىپر بتوينتەو كە سەد و حەفەد خىشى بچووك بە ئەستورايى يەك پەلام و درىزايى شەش پەلام و بەرىنايى سى پەلاميان لى دروست كردىن.^۱ لەو خىشە ئاللۇونانە، چواريان لە زىپرى خالىس و قورسايى ھەر كامەيان دەگەيشتە دوو تالاند^۲ و نيو، ئەوانى تر تىكەلاۋىنک لە زىپر و زىو بۇون و ھەركامەيان كىشەكەيان بەرابەرى دوو تالاند بۇو. جيا لهوان، كريسوس فەرمانىدا يەك پەيكەرهى شىر لە زىپرى خالىس دروست بىكىت كە قورسايىكەي دە تالاند دەبۇو. پايەمى پەيكەرهى ئەو شىرە لە خىشت سازكراپۇو. كاتىك پەرسىتكە دىلوفوس ئاڭرى تىبەرپۇو،^۳ پەيكەرهە كەوتە خوارەوە و ئىستا لە خەزىنەي شارى كورىنتق پارىزراوە و كىشەكەي دەگاتە شەش و نيو تالاند. باقى سى و نيو تالاند زىپەكەي تر لە ئاڭرەكەدا توابۇوه.

[٥١] وەختىك داخوارىيەكانى كريسوس بەجىگەيشتن و كەرسىتكان دروستكaran، لەگەل كۆمەلېك ئەشىاي قىمەتى دىكە بۇ نىۋەندى ئايىنى دىلوفوس بەپىرىكaran كە برىتى بۇون لە: دوو دانە كراتير (خومرە، كۈپەيى

۱- پەلام، پىوانە بۇ درىزايى و بەرىنايى كورت، بىستى بىاپ.

۲- تالاندى يۇنانى ۲۶ كىلۆگرم، مىسرى ۲۷ كىلۆگرم، بابىلى ۲۰.۳ كىلۆگرم و رۇمى ۴۲.۳ كىلۆگرم بۇوه.

۳- سالى ۵۴۸ پىش زايىن قەوماوه.

گهوره)، يه کیان دروستکراو له زیپ و دووهه میشیان له زیو. کراتیری يه کم له لای راستی درگایپه رستگه دامه زراوه و ئوهی زیویش له لای چه پوهه داندر او. کاتیک په رستگه ئاگری تیبه ربوو، ئوهی کراتیرانه جینگور کیان پیکرا، ئوهی زیپ له خەزینەی کلازۆمینیو پاریزراوه و قورساییه کەی دەگاتە هەشت و نیو تالاند و دوازده منا.^۱ بەلام ئوهی زیو له گوشە يەکی بەرهە یوانی په رستگه داندر او و قەیاسی شەش سەد ئامفور ئاوده با.^۲ ئوهیان ناسراوه، چونکە دانیشتوانی دیلفوس بۆ تىكەلکردنی ئاو و شەراب و له جیئنی تىئوفانییون^۳ كەلکیان لیوهرگرتۇو. له دیلفوس دەلین کە وەستاکاری ئوه بەرهە مە گهوره يە، كەسىكە به ناوی تىئۇدۇر له دوورگەی سامقس و منیش هەر له باوهەدام. چونکە بەلای منهو شاكارىكە و دروست کردنی کارى ھەركەسىك نېيە. كريسوس ھەروهە چوار خومرهی زیویشى نارده په رستگە

كانى دیلفوس كە ئىستا له خەزینەی كورىنتق پارىزراون. دوو دانە زەرفى پېرىپاندىريما،^۴ ئاۋپەزىنى پېرۇز، يەك لەوانە زیپ و ئوهی تريش زیو. لە سەر زیپەكە نووسراویك ھەيە كە نىشان دەدا لەلایەن لاكتىدىمۇنى يە كانە وە پېشكەش كراوه، كە دىارە دروست نېيە و ئوهشىان خەلاتى كريسوس خويەتى. ئوه نووسراویه لەلایەن يەكىن كە دانیشتوانی دیلفوس نووسراوه بۇوهی بەلای لاكتىدىمۇنى يە كانە وە خۆي خوشە ويست بىكا. من ناوی ئوه كەسە ناھىتم. خەلاتى لاكتىدىمۇنى يە كان پەيكەرەي ئوه منالەيە كە له دەستى ئاو دەرژىتە خوار و پېتىستە ئوهش بلىم كە هيچكام له حەوجۇشە كانىش ھى

۱- پېتىر بۆ قورسایي و بەپتى ناوجە جياواز بۇوه و نىزىك بە ۶۰۰ تا ۶۲۷ گەرم بەراورد كراوه.

۲- ئامفور، گۈزەي ھەنگلدار، ۱۹ لىتر ئاۋى بودوه.

۳- جىئن ئايىنى يۇنانىيەكاني سەردەمى باستان له نىيەندى پېرۇزى دیلفوس بەرپە چووه. ئو جىئن لە سەرەتاي وەرزى بەهاردا بەيۇنىي گەرانە وە خواوهند ئاپۇلۇن پېرۇز كراوه. وە خواتى خور سەيرى ئاپۇلۇن يان كردو. ئاپۇلۇن ماوهەيەك بۆ ولاتاني باکور چووه و له بەهاردا كەپاوه تەوه و بە گىزىنگى خۆي ولاتى رۇشىن كردو و گەرما و رووناڭى و شادى بە ولات بەخشىو.

۴- حەوجۇش.

ئهوان نین. کریسوس گلهنیک ئهشیای بەبەھاى ترى پېشکەش كردۇ، بەبى ئەوهى ناوى خۆى لەسەر نووسىبىن، وەك چەند لەگەنیکى زىيۇ، پەيكەرهى بچووكى ژىنگى بە بەرزى سى پېخىس^۱، كە ئهوانەش لەگەل ئەو كەرسىتە قىيمەتى يانە بۇونە. دانىشتۇوانى دىلفوس لەو باوەرەدان ژنە، نانكەرى تايىھەتى كریسوس بۇوە.^۲ كریسوس جىا لەوانە چەند ئهشىای بەنرخى تىريشى پېشکەش بە پەرسىتكەكانى دىلفوس كرد، وەك كۆمەلەنیك ملۋانكە و دەستبەند و كەمەرە كە گشتىيان هى ژنەكەى بۇون.

[۵۲] ئهوانەى باسم لىۋەكىردىن، كۆمەلەنیك دىيارى كریسوس بۇ نىتوەندە كانى پېرۇزى دىلفوس بۇون. سەبارەت بە پەرسىتكە ئامفياريئۆس،^۳ كریسوس گوبىيىسى ليھاتووپى و بويىرى و زانايى ئەو پالەوانە بۇو، بە مەبەستى رىزىگەرن، يەك مەتال و نىزەيەكى درىيڭىز^۴، كە ھەردووكىيان لە زىپرى خالىس دروستكراپۇن، پېشکەش كرد. ئەو دوو خەلاتەش ئىستا لە پەرسىتكە ئىسىمین يېق ئاپۇلۇنۇس لە شارى تىقىماون.

[۵۳] كریسوس فەرمانى بە لىدىيەكانى ھەلگرى دىيارىيەكان بۇ ئەو دوو نىتوەندە تالەبىنىيەدا كە داواي پېشگۈيى لەمەر لەشكەركىشى بۇ سەر پارسەكان بکەن. ھەروەها بىزانن كە پېيوىستى بە ھاوپەيمانى لەگەل كەسانى تىريش لە بوبوارەدا ھەيە يان نا؟ كاتىك راسپاردەكان گەيشتنە ئەو نىتوەندانە، سەرتا دىيارىيەكانيان پېشکەش كرد و ئەوسا داواي پېشگۈييان بەو شىتوھى كرد: "كرىسوس، پاشاى لىدىيەكان و گەلانى تر، پېتىوايە كە ئىتوھ

۱- پېخىس ياخانىشىك، ۴۴ سانتىمىتر ياخانىشىك، ۴۴ مىلىميتر.

۲- ئەوهە هەمان ئەو ژنە نانكەرەيە كاتىك زىردايىكى كریسوس داواي لىتەكادا دەرمان لەننۇ نان بكا و دەرخواردى كریسوسى بىدا. ژنە خىترا كریسوس لەو بىلانە ئاگادار دەكتەوە و كىيانى ئەو رىزگاردەكادا.

۳- ئامفياريئۆس، پياوينىكى پېرۇز و زانا، بەبى خواتىنى خۇرى لەگەل چەند قارەمانى تر لە شەپەنگى براڭوژىدا بەشدار بۇو. لە شەپەدا حەوت قارەمان و پالەوان قەستى كوشتنى تىقىيان كرد. خواوهند ژۇپېتىر بۇرەي ئامفياريئۆس رىزگاربىكا، بە بروسك زەۋى بەرددەمى ناوبراروى قەلاشت. زەۋى ئامفياريئۆسى ھەللووشى و قوقۇتىدا و بەو شىتوھى ياخانى نەمرى بە ناوبرار بەخشى.

۴- مەبەست نىزەيەقەدىمى دوو سەر بۇوە.

باوه پیتکراوترین نیوهدنی پیشگویی له جیهان دان. دیاری به نرخی پیشکش
کردون و ئیستاش داواتان لىدەکات ئەگەر مەسلەحەت بى دۇزى پارسەكان
لەشكىرىشى بكا و ئايا لەو بوارەدا پیویستى به هاوپەيمان ھەيە يان نا؟".
ئەوه پرسىارى راسپاردەكان بۇو و ھەردۇو نیوهدنی تالەبىنى، ولامى
هاوشىتوهيان به كريسوس دايەوه: ئەگەر هېرش بکاتە سەر پارسەكان،
ئىمپراتورىيەكى مەزن و بەھىز لهنىو دەبات. پیشىيار ئەوهىيە كە ھەول بدا
بەھىزترین يۇنانىيەكان بکاتە هاوپەيمانى خۆى.

[٥٤] وەختىك ولامى تالەبىنه كان به كريسوس گەيشت، ئىجگار خۇشحال
و رازى بۇو. ھومىدوار بۇو كە دەتوانى پاشايەتى كوروش بروختىنى. ئەوجار
پياوهكانى خۆى دووبارە ناردهوه نیوهدنەكانى دىلفوس. ھەلبەت پىشەكى
ژمارەي دانىشتۇوانى ئەو شوينەي پرسىبىوو، بۆيە بۆ ھەر دانىشتۇويەك دوو
ستاتيرى^۱ زېرى وەك ديارى به راسپاردەكاندا نارد. دانىشتۇوانى دىلفوس،
لەمەر پىزانن بەو خەلاتانە و ولامدانەوهى چاكەي كريسوس و لىدىيەكان،
سى ھەنگاوايان نايەوه: يەكم ھەنگاۋ ئەوه بۇو كە كريسوس و لىدىيەكان
ھەركات بخوازن، بۆيان ھەبۇو بەر لە خەلکانى تر چاوابيان به پىتىا بکەۋى و
پرسىارى ليى肯. دووهەم ھەنگاۋ لابىدى مالىيات و خەراج لەسەر
لىدىيەكان بۇو كە دەبوايە پىشەكەش بەو نیوهدنە بکەن. سىيەم ھەنگاوش
بەخشىنى مافى دانىشتىن لە رىزەكانى پىشەوه بە لىدىيەكان لەكتى
بەپىوه چۈونى رىورەسمە ئايىنىيەكان بۇو.

[٥٥] دواي پىشەكەش كردنى ئەو خەلاتانە به نیوهدنى دىلفوس، كريسوس
بۆ جارى سىيەم دواي پىشگویى كرد. چونكە لەو كاتەوه كە ولامى دروستى
لە نیوهدنى تالەبىنى وەرگرتىبوو، بەلايەوه ديارىيەكى بەنرخ بۇو. ئەوجار
پرسىارى لە نیوھند كرد ئاخۇ خانەدانى پاشايەتى كريسوس سالانىكى فە
فەرمانپەوايى دەكەن يان نا؟ پىتىا ولامى ئەو پرسىارەي بەو شىۋەيە داوه:

۱- پارەي سەرەممى يۇنانى باستان، بەرابەرى ۲ تا ۴ دراخم يا درەھم نرخى ھەبۇو.

"کاتیک هیستر بwoo به پاشای میدیا، ئەو کاتە توى لیدیابىي بەپىخاوسى لە نىزىك شارى ئىيرمۇ بەسەر خىزەلاندا ھەللى، نەكەرى راوهستى و شەرم بىڭىرى و وەك كەسىكى ترساوا خۇت نىشان بىدەمى".

[٥٦] كريسوس ھەركە ئەو پىشگۈيىھى پىنگەيى، پىر لە پىشۇو خۇشحال بwoo. ھەلبەت ئەو دلىبابو كە هيچكەت ھىستەر لە جيات مروق نابىتە پاشاي ميدىيەكان و جيا لە وەش، ئەو خۇي دەيزانى كە نە خۇي و نە نەوەكانى قەرار نىيە بەردەوام لەسەر دەسەلات بىتتەوە.

كريسوس ئەوجار ھەولىدا كە بزانى كام ھۆزى يۇنانى بەھېزىترە بۇوەي قەرارى ھاوپەيمانى لەگەل بىبەستى. لە لىنگۈلەنەوەكانبا بۇي دەركەوت لاكىدىمۇنىيەكان بە رەچەلەك دوورى و ئاتىنىيەكان بە رەگەز يۇونى بەوەجتىين. ھەردوو لايەنيش ساماندارتر لە ھۆزەكانى تىرن. ئاتىنىيەكان و لاكىدىمۇنىيەكان كۆنترىن رەچەلەكى يۇنانىن. ئاتىنىيەكان هيچكەت جىڭۈرگىتىيان نەكىردوه و كۆمەللى دووهەميش بەپىچەوانەوە بەردەوام گەرپۇك بۇونە.

لاكىدىمۇنىيەكان لە سەردىمى پاشايەتى دېڭالىيون^۱، لە ھەريمى فتىقتىدا^۲ جىنگىر بۇونە و وختىكىش دۇرۇس كە كۆپى ئىلىيتۇس^۳ بwoo و ھاتووهتە سەر دەسەلات، لە ناواچەكانى دەروروبەرى ئۆسا^۴ و ئۆلىمبۇو نىشتەجن بwoo و پىيىگۇتراوه ئىستىئى ئۆتىس. كادمىيەكان ئەو پاشايە و خەلکەكەيان لەو شويىنانە دەركىردوه و بۇيە چۈونەتكە ناواچەى پىندۇس^۵ و ناوى مەقدۇنى يان لەسەر داندراروھ. ئەوانە لەۋىشەوە رۇيىشتۇونە بۇ درى ئۆپىدا^۶ و دوايى لەۋىرا ھاتوونەتكە پىلۇپۇنىسىق و ناوى (دوورى) يان لەسەر داندراروھ.

۱- پاشاي تىسالىيەكان لە سەردىمى باستاندا.

۲- مەبەست ھەمان فتىقتىدا، لە باشۇورى رۇزەلەلاتى تىسالىيە.

۳- ئىلىيتۇس، كۆپى دېڭالىيون

۴- ئۆسا، يەك لە چىا ناسراوەكانى ھەريمى تىسالى.

۵- شارىنکى دوورىيەكان لە دەڤەرلى پارناسۇس.

۶- ئەوھ ھەمان ناواچەيە كە دواتر بwoo بە بشىك لە ولاتى دوورىيەكان.

[۵۷] پیلاسغی‌یه‌کان به کام زمان قسه‌یان کردوه به‌داخله‌وه من ناتوانم زانیاری‌یه‌کی ئه‌وتو بینمه به‌رباس. ئه‌گەر کەسیک گەرەکی بى بزانى کە پیلاسغی‌یه‌کان خاوهن کام زمان بۇونە، پیویسته لەسەر ئه‌و كومەلە پیلاسغی‌یانه تویزىنەو بكا کە هيشتا ماون. واته ئه‌وانەی لە شارى كېقۇتۇنا دەژىن. شارى كېقۇتۇنا لە باكۇورى ناوجەی تىرىنىياس ھەلکەوتۇوه.^۱ ئه‌و پیلاسغی‌یانه رۆزگارىك دراوسيتى دوورى‌یه‌کانى ئەمپۇ^۲ و لە تىسالىوتىدا^۳ نىشته‌جى بۇونە. ھەروهە پیویسته لېتكۈلىنەو لەسەر ئه‌و پیلاسغی‌یانه بىكى ئەلە كە ھەريمى ئىلىيسپۇندۇس، شارەكانى پلاکىا و سكىلاکى يان بىنياتناوه و سەرددەمىكىش لەگەل ئاتىنى‌یه‌کان ژياون. گەرەك ۋاپرىنىكىش لەو شارانە بىدرىتتەوە كە پیلاسغی‌یه‌کان دروستيان كردون و ناوه‌كانىان گۇراوه، ئەوسا مروف بە قەناعەتىك دەگا كە زمانى پیلاسغى بەربەرى بۇوه. ئه‌گەر ئاواى‌دابىتىن كە تەواوى پیلاسغى‌یه‌کان خاوهن يەك زمان بۇونە، دەبى رەگەزى ئەتىكى (ئاتىنى) كە لە ئەسلىدا پیلاسغى بۇوه، زمانى يۇنانىش فيربووبى. چونكە نە كېقۇتۇنى‌یه‌کان و نە پلاکى‌یه‌کان بەو زمانە لەگەل دراوسيتىكانى خۆيان قسه‌ناكەن و ھەردوکيان خاوهن يەك زمانى ھاوبەشن. ئەوه بەلگە‌یەكە كە نىشان دەدا پیلاسغى‌یه‌کان زمانى سەرددەمى كۆچكىدىن و جىڭىرگىن كردىيان پاراستو.

[۵۸] من لەو باوهەدام كە نەتەوهى يۇنانى بەرددەواام بەو زمانە قسەى كردوه كە ئەمپۇ پېتىدەدوى. كاتىك لە پیلاسغى‌یه‌کان دابراوه،^۴ سەرەتا بچووك و بى هېز بۇوه، دواتر پەرەھى ئەستاندۇو و زۇرەھى گەلانى ترى هيتابوھتە ژىر

۱- مەبىست لە دانىشتۇوانى ناوجەی تىرىنىياس، ھۆزەكانى ئىتىروسىكىي.

۲- ھۆزەكانى يۇنانى سەرەتا، واته ئه‌وانەي ھەريمى پېلۇپۇنىسۇس يان داگىركەد و دەولەتى سپارت يان دامەزراشد.

۳- ئەوه ھەمان ئەو شوينەيە كە پیلاسغۇتىداشى پىنده‌گۇوتىرى و لە باكۇورى رۆزھەلاتى ھەريمى تىسالى ھەلکەوتۇوه. لەو سەرددەمەدا شارىك لېزە ھەبۇوه بەناوى غېرتۇنى كە پېتەختى كېقۇتۇنى بۇوه.

۴- ئەو رووداوه كاتىك قەماوه كە منالانى دېڭالىيۇن لە فتۇتىدا رۇيىشتۇون. ئەو شوينە دراوسيتى دراوسيتى ھەريمى تىسالى و ناوجەي نىشته‌جىنى ھۆزەكانى پیلاسغى بۇوه.

دهسه‌لاتی خوی، به تایبەت ئەو کاتەی ژماره‌یەکى بەرچاو گەلانى بەربەر و پیلاسغى تىكەلاؤيان بۇونە. من ھەروەها پىتموايە ھىچكام لە گەلانى پیلاسغى كە زمانى بەربەرى يان بۇوە، نەيتوانىيە پەرەستىنى و بەھىز بى.

[٥٩] بەپىتى زانىارىيەكانى بە كريسوس گەيشت، ھۆزەكانى ئەتكى (ئاتىنىيەكان) لەسەر دەمى پاشايەتى پىسى ستراتوسى^۱ كورى ئىپۆكراتوس تووشى شەپى نىوخۇيى بۇونە. ناوبرار وەك جارىكىيان ئىپۆكراتوس وەك شارۆمەندى ئاسايى دەچىتە سەيركىرىنى كىتەركىكانى ئۆلىمپىك. لەۋى تووشى رووداۋىيەكى سەرسۈرەتىنەر دەبى.

ئىپۆكراتوس پاش ئەوهى ئازەلەكانى قوربانى يەكىيەك بۇ خواكان سەرددېپى و لە تۈپەتىان دەكا. ئەوجار گۇشتەكە لەننۇ چەند مەنچەلىك دەخا دەھى و ئاويان دەبال دەكا. مەنچەلەكان بەبى هېچ ئاگرىك قولتەيان وىدەكەۋى و دەكولىن و ھەلەچن. خىلۇقۇسى لاكىدىمۇنى^۲ ئەورەمە بەھەلکەوت لەۋى دەبى و چاوى بە عەجايىاتە دەكەۋى. ناوبرار پېشىنار بە ئىپۆكراتوس دەكا كە ھىچكەت لە ژيانىدا ژۇن نەھىنى و ئەگەريش ژيانى ھاوبەشى دامەزراند، نەھىلىنى ژەنەكەى ئاوس بى. ئەگەريش منالى ھەيە خىرا دەرىبكا و لەخۇي دوور بخاتەوە. ئەگەر هاتوو منالىكىش بەرىۋەبى، بىدەنگى لىتىكا و بىشىرىتىھە.

ئىپۆكراتوس گرىنگى بە ئامۇزىكارىيەكانى خىلۇقۇس نادا و دواتر بۇوەتە خاوهەن كورىتكە و ناۋى ناۋە پىسى ستراتوس. وەختىك ئاتىنىيەكانى دانىشتووى قەراخ بەحر تووشى شەپى ناۋەخۇيى لەگەل خەلکى دەشتايى هاتوون —

۱- پىسى ستراتوس سالى ۵۶۱ پىش زايىن لە يۇنان بە دەسەلات گەيشت و لە سالەكانى ۵۵۵ و ۵۵۶ ى پىش زايىن بەھىزى خاندانى ئالكمىتۇس لە يۇنان دەركرا و رووى لە شارى ئىشقىيا كرد. ناوبرار سالى ۵۵۰ پىش زايىن ئەو شارەرى جىھىشت و سالى ۵۲۷ پىش زايىن مرد. پىسى ستراتوس پشتىوانى شاعير و نووسەران بۇو و وەك يەكەم كەس شىعەكانى ھۆمىرى بلاو كىرىدەوە.

۲- خىلۇقۇس يەكتىك لە حەوت كەسى "رەتىن سېپىيەكانى ماقول"ى ھۆز بۇو.

ساختنی یه کان میناگلیس کورپی ئالکمینتوس^۱ و هک ریبه‌ری خویان دیاری ده‌کهن و هۆزی دووه‌هه میش لیکورغۇسى^۲ کورپی ئاریستو لائیدی ده‌کهن سەرکردەیان. ئەو کوره، واتە پیسی‌ستراتوس بىرى له وەدەست خستنە وەی دەسەلات کردەوە و دەستەی سیتەھە مى دامەزراند. پیسی‌ستراتوس توانى کومەلیک لاینگر کوبکاتەوە و بە گفتگو چیاشینە کان بە قەناعەت بىگەيىنى. ئەو بۇ گەيشتن بە ئاماڭچە كەھى دواتر بە چەشەن جوللاوە. سەرهەتا خۆى و ھېستەرە کانى برىندار كرد و بە فايتونون گەيشتە بازارى شار و ھاوارى كرد كە ويسىتۈۋەتى سەردانى مووجە و مەزراکانى بكا و لە پىگادا ھەپشەی كوشتنى لېكراوە و لەدەست دۇزمۇن رايکردوھ. داواى لە حاكمى شار كرد كومەلیک پاسەوانى بدانى و خەلک بە ھاوارىيەوە بچن و ئەوهشى وەبىر ئاتىنى یه کان ھەتتاوھ كە لە سەردەمى خۆيدا جوامىزانە دىزى مەغارى یه کان^۳ شەرى كردوھ، چونكە ئەوان دەستيان بە سەر شارى نىسيما داگرتبوو و ئېچگار خەراب لەگەل خەلک ھەلسوكەوتىان كردىبوو. حاكمى ئاتىنى یه کان فريوي خوارد و مافى ئەوهى پىدا كە پیسی‌ستراتوس سى سەد كەس لە خەلکى شار ھەلبىزىرى. ئەوانە نەك وەك نىزەدار، بەلكۇو چەشنى تاقمىكى كۈپال بەدەست و كوى بە فەرمانى پیسی‌ستراتوس بۇون و لە جىيات نىزە گورز و گۈپالىان پىتىبوو.^۴ دواتر، ئەو تاقمە گۈپالدارە بە حوكىمى ناوبر اوپەپى و قەللى شار واتە ئاكىرپۇلۇسى داگىركەرد. پیسی‌ستراتوس كاتىك حوكىمانى شارى ئاتىنى بەدەستەوە گرت، ھېچ قانۇون و ياسا و دەزگايەكى ئىدارى نەكىرپى. پیسی‌ستراتوس بە ھەموو توانىيەوە لەو

۱- ئالکمینتوس، سەرقەك و گورەي يەكىن لە مەزنترىن بەنەمالە کانى يۇنانى باستان، ناسراو بە خانەدانى ئالکمینتوسى بۇو.

۲-

۲- لیکورغۇس، وېزەرىتكى ناسراوى يۇنانى باستان لە سەددەي چوارى پىش زايىندا بۇوە. ھەلبەت ياسازانىكىش ھەر بەو ناواھ ھەبۇو.

۳- ئەو هۆزانە لە ناوجەي كانالى كورىنتو دەزيان.

۴- ئەوانە پاسەوانىيان لە ئەفسەرانى حکومى دەدا. ئەوانە ئىزە بەدەست پاسەوانى شا و شازادە و كەسايەتىيە کانى ناسراو بۇونە.

شاره خهريکي فهرمانپهوانى بwoo و ريزى له ياساكان گرت و بهوجوره ه نووسراابون، بهپيوه ه بردن.

[٦٠] پاش ماوهيهك لايەنگرانى ميغاكليس و ليكورغوس پىكهاتن و پيسى ستراatos يان ودهرنا. ئەوه باسى پيسى ستراatos بwoo كە بق يەكە مجار دەسەلاتى بەدەستەوە گرت و بى ئەوهى هيشتا جىنىگرتلى، حوكىرانىيەكەي لى پووخا. ئەوانەي ناوبر اويان وەلانا، خوشيان پاش ماوهيهك توشى كىشەي نىوخۇيى هاتن. ميغاكليس بەدەست ناراھەتىيەكانى دەروونى خوى ئازارى دەكىشا و هەستى بە ماندووبى دەكىد، بويە لايەنگرەكانى لەتى وەرسۈپانەوە و ئەوיש ناچاربۇو رووى لەلاي پيسى ستراatos بكا. ناوبر او پېشىنارى بە پيسى ستراatos كرد ئەگەر بگەرىتەوە سەر دەسەلات، كچەكەي خوى لى مارە دەكات و پشتى دەگرى. پيسى ستراatos بقۇھى لە ئاوارەبى رىزكارى بى، ئەو پېشىنارەي پەسندىكىد و پىكهاتن. پيسى ستراatos بقۇھى بتوانى بىتەوە نىو شارى ئاتىن، حيلله يەكى سەيرى دەكاركىد. بەربەرهكان لە قەدىمەوە يۇنانىيەكانىيان وەك مروقى وشىار و زانا و بەئەزمۇون دەناسى، بەلام بەو رووداوهى دواىي بقىيان دەركەوت ئەوهندەي گەلىكى وشىارن، هېنەدەش كەمەرخەم و كەمەجرەبە و خوشباورەن. ئەو فيلبازىيە پيسى ستراatos دىزى ئاتىنىيەكان بەپيوهى برد، واتە دىزى ئەوانەي كە وشىارتى لە باقى يۇنانىيەكانى تر بۇون، من و خەلکانى ترى تووشى شك و گومان كرد.

ئەو حيلله يە بە شىيوه يە باس كراوه: لە ناچەي پىئانىاس ژنىك دەزىيا كە ناوى فى ئا بwoo. بەزنى چوار پىخىس^۱ و سى پەنجە و گەلىك جوان بwoo. ميغاكليس و پيسى ستراatos جلوپەرگى جەنگى يان لەبەر ئەو ژنە كرد. ژنە سوارى فايتوون بwoo و دواى ئەوهى پىنگوترا كە دەبىن چىكەت و چۈن بەپيوه راوهستى، بقۇھى بالا بەرزتر بەرچاو بکەۋى، بەرەو شارى ئاتىن بەپىكرا. ئەوانە پېشىريش جاپچى و پېشىقە راولىيان ناردبۇوه شار. جاپچىيەكان بەپىنی فەرمانىك كە پىيان درابۇو، هاواريان دەكىد: "ئەي خەلکى

- پىخىسى سەردىمى باستان بەرابر ۴۶ سانتى مىتر بwoo.

ئاتین! و هرن پیشوازی له پیسی‌ستراتوس بکەن کە خواوهند ئاتینا^۱ پتر له هەركەسى تر ریز و حورمهتى بۇ دادەنی خەرىكە بىباتە قەلای خۆى ". جارچى يەكان بەو شىوه يە جارياندا و خىرا ئەو دەنكويە له ناوچەكەنی دەوروبەرى شارى ئاتین بلاوبۇوه كە خواوهند ئاتينا پیسی‌ستراتوسى بىردوهتە ئاكرقۇپلىس (قەلای شار) و دانىشتوانى هەرىمەكە قەناعەتىان ھيتنا كە ئەو ژنهى سەر فايتوونەكە ھەمان خواوهند ئاتينايە. ئاتىنى يەكان له بەرامبەر ئاتينا(ژنهى سەر فايتوون) سەرى كېنۋشىان دانەواند و پیشوازى يان له ھانتى پیسی‌ستراتوس كرد.

[۶۱] پیسی‌ستراتوس دواى ئەوهى بەو فيلبازىيە حکومەتى دووباره دەسکەوتەوە، لەمەر ئەو پەيمانەي لەگەل مىغاڭلىس بەستبۇوى، كچى ناوبراوى لەخۆى مارەكىد.

منالەكەنی پیسی‌ستراتوس له ژنى يەكم و دووهەمى، گەورە بۇون و ناوبراو ئىتىر كەرەكى نەبۇو له ژنى تازە (كچى مىغاڭلىس) بىبىتە خاوهن منالى تر و ھەروەها پىوهندىيەكى ناياسايى لەگەل ئەو ژنه راگرتبۇو. دەگىتىنەوە كە خواوهند ھۆزى ئالكمىئۇنىدى بەلەعنتى كردوه، بۇيە نەفرەتىكى فەريان لەننیو دلى خۇياندا شاردوهتەوە.

ژنه سەرەتا ئەو رازەي شاردهوە، بەلام دواتر خۆى ئاشكراي كرد يَا ناچاريان كرد ئاشكراي بكا، لەھەر حالدا نەيتى ژيان و گوزەرانى خۆى لاي دايىكى باس كرد و ئەو يىش بۇ باوكى كچەي گىپراوه. باوكى كچە واتە مىغاڭلىس بەو خەبەرە گەلېك تىكچۇو و پىتىوابۇو پیسی‌ستراتوس نىھايەتى بى حورمهتى پىتكىدوه و بۇيە خىرا لەگەل نەيارانى پیسی‌ستراتوس كەوتە راۋىيى و پىتهندى سازكىدن. پیسی‌ستراتوس بەو ھەولەي مىغاڭلىسى زانى و ھەستى كرد پىلانىك دىرى ئەو بەرىيە. بەپەلە ناوچەي ئەتىكى بەجىھېشىت و رووى له

۱- خواوهندى هزر لە يۇنانى باستان.

دهه‌ری ئىزىتريا^۱ کرد و لهوى كوبونه‌وهىكى له‌گەل كوبه‌كانى خۇى سازکرد. بۆچوونه‌كانى ئىپپاس^۲ لەمەر وەدست خستنەوهى دەسەلات، پەر جىڭاگى پەسند بۇون و هەربۆيە بۆ جىبىھەجى كردىنى پىشىيارەكانى ئەو داواى يارمه‌تى مالى لە ناوچانە كرا كە هيئىتكە قەرزدار بۇون. جەماوه‌رىنکى فە به‌دەنگىانەوهە هاتن و پاره‌يەكى زوريان پىشكەش‌کرد. دانىشتۇوانى ناوچەئىقىبا^۳ زورترين يارمه‌تىيان بەپى كرد. بۇوهى زۇرى لەسەر نەپۇيىشتم، كاتىك وەختى حەرەكەت‌ەت، گشت لايەك بەرەو شارى ئاتىن خۇيان سازكردبوو. لە ناوچەئى پىلۇپۇنىسىس، ئارغۇسىيەكانى موجەخور و بەكىرىگىراو هاتن، لە دورگەئى ناكسۇس^۴ كەسىكى خۇبەخش بەناوى ليغداميس بە پارە و لەشكەرەوه خۇىگەياندى.

[٦٢] دواى يازده سال ئاوارەبى، پىسىستراتوس له‌گەل هيئى لەشكىرى لە ناوچەئى (ئىزىتريا) وە بېرىكەتون و گەيشتنە ناوچەئى ئەتىكى. سەرەتا دەھەرەرى (ماراتون) يان گرت.^۵ كاتىك لەۋى ئۆردويان لىدا، ژمارەيەك لە ناپازى و خەلکى شارى ئاتىن و دەورووبەر هاتن و تىكەليان بۇون. هەروەها لە جوتىارانى ناوچەكانى دەورووبەريش كە دىكتاتوريان لەو چەشىن ئازادىيەتىيەنبوو، بەلاوه گرىنگەر بۇو، روويان لە هيئىزەكانى پىسىستراتوس كرد. لە تەواوى ئەو ماوه‌يەدا كە پىسىستراتوس خەرېكى كۆكىرىنەوهى پارە و هيئى لەشكىرى بۇو، ئاتىنىيەكان گرىنگىيەكى ئەتويان بە ھەلسوكەوتەكانى ناوبراو نەدا، تەنانەت كاتىك كە دەھەرەرى ماراتونىش كەوتە دەست هيئىزەكانى پىسىستراتوس، ئەوان باوه‌رىان نەدەكىد. بەلام وەختىك خەبرىان پىنگەمى كە هيئىزەكانى پىسىستراتوس لە ماراتون پا بەرەو شارى ئاتىن بەپىوهن، بېرىارياندا دىرى.

۱- يەكىك لە شارەكانى، دورگەئى ئىققىبا، ھەلکەوتۇو لە بەرامبەر كەنارە ئاوابىيەكانى نىمچە دورگەئى ئەتىكى.

۲- كوبە گەورەي پىسىستراتوس

۳- پىتهختى كۇنى ھەريمى ئىۋسى لە يۈنلىنى باستاندا.

۴- يەك لە دورگە گەورەكانى يۈنلەن.

۵- دەشتىكى ناسراو ھەلکەوتۇو لە رۆزەلەلاتى شارى ئاتىن.

راوهستن. ئاتىنىيەكان شەپىكى بەربلاويان راگەياند بۇوهى بەرپەرچى پەلامارى هىزەكانى پىسىستراتوس بدهنهوه، لايىگرانى ناوبراو دىرى ئاتىنىيەكان وەخۆكەوتىن. زورى نەخايىند هىزەكانى پىسىستراتوس گەيشتنە نىزىك مەعبەدى ئاتينا له ناوجەمى پالىندۇس و لهويتە پەلاماريان دەستپېكىرد. تالەبىنېك بەناوى ئامفiliتىس خەلکى ئاكارنانى يى^۱ له شۇينە هاتەلای پىسىستراتوس و بە ئامۇزڭارىيەكى شىۋە شىعىرى ئەو سەرددەمە، بە ناوبراوى گوت:

"تۇرى ماسىگرى هاۋىژران، تۇر بلاو بۇوه، باقۇكان له مانگەشەسى رووناكدا پېوهەبن."

[۶۲] ئۇوه پىشكۆبى ئامفiliتىس^۲ بۇ پىسىستراتوس بۇو. ناوبراو لهو ئامۇزڭارىيەنان حالى بۇو و رايىكەياند كە كشتى قبولە و فەرمانى بە لەشكىدا داخلى نىوشار بن. خەلکى شار لهوكاتەدا خەرىكى ژەمى نىوهېرق بۇون و ئەوانەش كە تەواو ببۇون، كايىھى تاس هاۋىشتىيان دەكىرد و بەشىكىش خەوتبوون. سەربازەكانى پىسىستراتوس خەلکيان تووشى سەرسۈرمان و هەلبەزىنەوه كىد. كاتىك ئاتىنىيەكان رووييان له هەلاتن كىد، پىسىستراتوس فكىرىكى باشى كردهوه بۇوهى پىش بە راكردىيان بگرى و بلاوهشىان پېتكا. خىرا به كورەكانى خۆى گوت كە سوارى ئەسپەكانيان بن و خۆيان بگەيىننە خەلکى فيرار و پېيان بلىن كە پىسىستراتوس نە پېيوىستى بە يارمەتى ئەوانە و نە كارىشى بەسەريانەوهى و باشتە بگەرېتەوه سەر مال و ملکى خۆيان.

[۶۴] ئاتىنىيەكان بە قىسى راسپاردەكانيان كىد و پىسىستراتوس، ئەویش بۇ جارى سىتەم شارى ئاتىنى گىرتهوه. ناوبراو حكومەتى خۆى بە پشتىوانى لەشكىرىكى مۇوچەخۇر دامەزراندەوه و لە رىيگاى وەرگرتى مالىيات، خەرج و مەخارىجى دابىن دەكىرد. ئەو مالىيات بەشىكى لە ناوجە ئەتىكى و

۱- ئاكارنانى يى، يەكىك لە ناوجە كانى يۇنانى باستان و خاودن خەلکىكى شەپكەر.

۲- فالڭر و غەبىكۆكان بەلای يۇنانىيەكانى سەرددەمى باستان، ئەو كەسانە بۇون كە تەواوى پىشكۆبى ئاكاريان لمپىر بۇو و هەركات پۇيىست بوايە بەگۈزىرىيە هەلۇمەرج بەشىكىيان دەرددەختى. يۇنانىيەكان خۆيان له باوهەدا بۇون كە ئەو كارە پۇيىستى بە خواتىت و ئىزىنى خواوه ھەيە.

بهشینیکیش له دهفره کانی قهراخ چومی ستریمونا^۱ کوده کراوه. پیسی ستراتوس گهنجانی ئاتینى که پیشتر دژی ئو شەرپیان کردبوو، گشتى كۆكىرىنه و بەرىئىكىرنە دوورگەي ناكسوس (پیسی ستراتوس ئو دوورگە يەشى به زەبرى شەپگرت و تەحولى لىغدامىسىدا).

هاوکات، بۇوهى ئامۇزگارىيەكاني كابراي تالەبىن واتە ئامفiliتىسى بەجى گەياندېنى، له ناوجەي دىلۋ پاكسازىيەكى بە شىوهى خوارەوه بەرىيەبرد: ناوبراو دەستوورىدا كە له مەعبەدەكانەوه بەرى هىزى چاوه، واتە ئەوهندەي پياو دەتوانى بىبىنى، هەرچى گۇپى مردوان ھەيە، ھەلدرىتەوه و جەنازەكان بۇ شوينىكىتى دوورگە راگوئىززىن. پیسی ستراتوس ھەرچەند حوكىمانى شارى ئاتینى دوبارە وەدەست خستەوه، بەلام له و نىوهدا كۆمەلېيك لە ئاتینى يەكان له مەيدانى شەپدا كۈزۈران و بهشینیکیش لەگەل ئالكمى ئۇنىدىيەكان ئاوارە بۇون.

[٦٥] رەوشى شارى ئاتین بەو جۆره بۇو كە بۇ كرييسوس باسى ليتەكرا. سەبارەت بە لاكتىدىمۇنى يەكان بە ناوبراو گوترا كە ئەوان پاش دەربازكىرنى ئازار و ناخۆشىيەكان، دواي بەربەرەكانى لەگەل تىبىن ئاتى يەكان ئىتر وەزعيان گەلېيك باشبوو. لاكتىدىمۇنى يەكان لە سەرەدمى پاشايەتى لى ئۇندا و ئىفيسيكىل، دواي ئەوهى لە گشت شەپەكاندا سەركەوتى، تەنبا بەدەست تىبىن ئاتى يەكان نەھساونەوه. سپارتىيەكان بە پىچەوانەي يۇنانىيەكانى تر، لە قەدىمهوه خاوهن خەراپتىرين قانون و ياسا بۇون، بەتايىھەت لە پىوهندىيە نىوه خۆيىيەكانىياندا. تەنانەت پىوهندىيەكى ئەوتۈيان لەگەل خەلکانى دراوسى و بىانىش نەبوو.^۲ دواتر ياساي باشتىيان پەسىند كرد كە بەو شىوه يە بۇو:

۱- سالانىك دواتر ئىستەنى ئۇسى مىلىتىسى لەو شوينە بۇو بە خاوهن كانزاى زىيۇ.

۲- وىدەچى مەبەستى هىزىدۇت ئۇوه بىن كە دانىشتۇوانى لاكتىدىمۇنى نەتەنبا لەگەل خەلکانى تر يۇنانى هاتووجۈزىيان نەبوو، بەلكۇ دىيەت و شارەكانىشيان پىوهندىيەكى گەرمۇگۈريان پىكەوه نەبوو. خەلکى ئو گوندە نېيدەزانى لە گوندى دراوسىنى چ دەگۈزەرەي. وىزەي لاكتىدىمۇنى و سپارت كە ئەمرق وەك يەك پىكەھاتە سېرىي دەكىرىت، لە سەرەدمى خۇيىدا جىاوازىييان ھەبۇوه و هىزىدۇت دانىشتۇوانى لاكتىدىمۇنى لە سپارتىيەكان جىاڭىر دووه تەوه.

جاریکیان گهوره پیاویکی سپارتی بهناوی لیکورغوس چووه نیوهندی تاله‌بینی دیلفوس بقوه‌ی چهند ئامقزگارییه و هرگری.^۱ لیکورغوس هرکه پیی له ژوری مهعبه‌د نا، پیتیا پیتی گوت:

"لیکورغوس، تو هاتورویه مهعبه‌دی شکوداری من، ئه و مهعبه‌دهی به لای خواوهند دیا و دانیشتووانی چیاکانی ئولیمبوبه گله‌لیک پیروزه. تو خوا بی یا مرزف، من لیم روون نییه، بهلام هیوالارم لیکورغوس تو خوایه ک بی".
هیندیک کهس ده‌لین که پیتیا چهند ریوشونیکی گشتی سهباره‌ت به دامه‌زرا‌دنی یاسا و قانونن دایه دهست لیکورغوس. ئه و یاسایانه تا ئەمرق له‌لایهن لاکتیدیمۆنی‌یه‌کانه‌وه به‌ریوه ده‌چن. لاکتیدیمۆنی‌یه‌کان دیاره ئەوهش ده‌لین که لیکورغوس سه‌ردەمیک ئەركی په‌روه‌رده و پیکه‌یاندنی (قەییمی) برازاکه‌ی خۆی بهناوی لى ئۇقۇتا پېسپىزىدا که ئه و سه‌ردەمە پاشای سپارت ببو. راست له و وخته‌دا یاسای تازه‌ی بۆ سپارتییه‌کان هیناگورى. ناوبر او ئه و یاسایی له دوورگه‌ی کریتپا له‌گەل خۆی هینابو.

لیکورغوس کاتیک ئەركی ئەمینداری و هرگرت، هیندیک ئاللوگورى له قانونن و یاسادا پېکھینا، کومەلیک خالى له‌مهر پېشگیری‌کردن له‌مهر خره‌په‌کاری په‌سندکرد بقوه‌ی خەلک له هەلسوکە‌وتى ناحەز بپرینگىنی‌وه.^۲ لیکورغوس له درېزه‌ی ئاللوگوره‌کاندا، سه‌رەتا بەشى نىزامى رېخسته‌وه و بەسەر دەسته‌ی بچووكى سى كەسىدا رېكىخستن و جىرهى سەربازى دىارى‌کرد^۳ و دەزگائى مالىيات و مەجلىسيشى^۴ دامه‌زرا‌ند.^۵

۱- بوقۇونىك دەلئى که لیکورغوس بؤيە سه‌ردانی مهعبه‌دی دیلفوسى کرد تا رەزامەندى خواوهند له‌مهر یاسا و قانونن‌هکانى نۇوسراوی خۆی و هرگری.

۲- پلواتارخیس له و باوه‌رەدا که ئه و یاسایانه هەمان قانۇونى نۇوسراوی سۈلۈنوس ببوونه.

۳- گشت پیاواني شارى سپارت له تەمنى ۲۰ سالىدا ناچار به خزمەتى سەربازى دەکران و پیکه‌وه خوراکىان دەخوارد و ئه و بەشە خواردەمەننیي پېتىدەگۇوترا سىسىتىق. ھەر ۱۵ سەرباز خوراکىكى ھاوبەشيان پېتىدېبرا. له بەر ئەوه بارودۇخ، ھەرىنى سپارت وەك سەربازخانه دەچوو.

[۶۶] بهو شیوه‌یه دوای ئهو ئالوگورانه له شیوه‌ی دهسه‌لاتداریدا، لاکیدیمۆنی‌یه‌کان بونه خاوهن حوكمرانیه‌کی ته‌واو. وەختىك لىكورغۇس مرد، ئارامگەيان له‌سەر گۇرەكەی بىناكىد و رېزىنگى تايىه‌تىان لىتەنین. دواتر، له‌بەر ئەوهى ولاتى لاکیدیمۆنی‌یه‌کان دەولەمەند و پې نفووس بۇو، ئابورى گەشەي كرد و راحەتى و گۈزەرانى خوش رووئى تىكىدىن. هەلبەت دوای ئەو ھەموو گەشەسەندنە، ديسانىش نەيانتوانى به ھىمنى بېزىن. ئەوان له و بپروايەدا بون کە له ئاركادى‌یه‌کان بەھىزىرن، بۆيە داوى پېشگۇييان له نىۋەندەكانى ئايىنى دىلفوس كرد كە چۈن دەتوانن سەرتاسەرى ولاتى ئاركادى داگىربىكەن. پېتىا بەوجۇرە ولامى راسپارده‌ی لاکیدیمۆن داوه:

"داوى ئاركاديا له من دەكەى؟ خواستىكى قورسە! من ئامۇزگارىت ناكەم. له ولاتى ئاركاديا گەلەنگ مازوخۇر ھەن كە تو تىكىدەشكىنин. بەلام سەبارەت بە خۇم ناھومىت ناكەم. ناوجەي تىيىئاس بە تو دەبەخشم و دەتوانى تىيدا ھەلبەزدابەزىن بکەى و دەشتە سەرسەۋەزەكەى بە سخينوos^۱ بېتىي."

وەختىك لاکیدیمۆنی‌یه‌کان گوپىان له و پېشگۇيىه بۇو، ئىتىر بىريان له يەخسىرى و كويىلەبى باقى شوينەكانى ترى ولاتى ئاركادى نەكردەوە، بەلكوو بەرهو ھەرىمى تىيىئاس وەرىنگەوتىن. كاتى بەرهو ئەو شوينە چۈن، كۆلەنگەل خۇيان بىر، چونكە باوهەپىان به و پېشگۇيىه فىللاۋىيە كرد

۱- پارلەمان ياخىر سىپىيە، مەجلىسى پېران ياخىر سىپىيە، ئەندامانى پارلەمان ۲۸ كەس بون و نىزىتىرىن تەمنى دىاريکراو بۇ ئەوانە ۶۰ سال بۇو دوای ھەلبىزاردىنيان تا رۇزى مەردن خاوهنى ئەو بەرسىيارەتتىيە بون.

۲- كۆمەلەنگى ۱۰ تا ۱۲ كەسى لە سەربازانى سوارە ياخىر سپارتى‌یه‌کان ناسراو بە دەستە ئىنۇمۇتىا كە گشتىان سوينىندرارو بون. ئەگەر دەستەكە لە ۳۰ بىنەمالە پېتكەتابوو، پېتىدەگۇوترا ترى ئىكاد.

۳- قەياس بۇ پىوانى پانتايى خاک. ھەرۋىدۇت بۇ پىوانى پانتايى خاکى مىسر بەكارى ھىناوه و بەرابەرى ۱۰ كىلۆمېتر و ۶۵۶ مېتر بۇوە.

و دلنيا بعون که گشت دانيشتووانی تيئن ئاس يەخسیر دەكەن. راست بە پىچەوانەوە، لاکىدىمۇنى يەكانى سپارتى خۇيان بەدېلگىران. تيئن ئاسى يەكان ئەوانيان بەو گورىسانە لە يەكتىر بەستەوە كە بۇ دابەش كردنى خاكى و لاتى تيئن ئاتى هيتابوبويان. ئەو زنجير و گورىسانە كە ئەوكاتە كەلكيان ليتەرگىرا، لە سەرددەمى منىشدا لە و لاتى تيئن ئاسى يەكان ماون و هەموويان لەپەرسنگەي ئاتينا لە ناوچەي ئالى ئاس هەلۋاسراون. سپارتىيەكان هەرچەند لە شەرى يەكەميان لەكەل تيئن ئاتى يەكاندا، سەركەوتتىكى ئەوتۇيان وەدەست نەھيتنا، بەلام لە سەرددەمى دەسەلاتدارى كريسوسدا، كاتىك پاشاكانى سپارتى بە ناوهكانى ئاناكساندرىدىس و ئارىستۇن هاتەسەركار، سپارتىيەكان هيتندىك هيزيان وەبرەراتەوە. سپارتىيەكان لەبەر ئەوهى بەرددوام بەدەست تيئن ئاتى يەكان توشى شىكست دەهاتن، ناچاربۇون راسپارادە بنىزىنە نىيەندەكانى ئايىنى دىلفوس و لە تالەبىنەكان بېرسن كە دەبى قوربانى بۇ كام يەك لە خواكان بکەن و لەبەرى بىپارېنەوە تا بتوانن بەسەرتىئن ئاتى يەكاندا زالىن.

پىتىيا لە ولامياندا گوتى كە پىتويسىتە ئىسىك و پرووسكى ئۆرىستى، كورپى ئاغامىتۇن بىتنەوە و لاتى سپارت. گرفتى ئەوجارى سپارتىيەكان ئەو بۇ كە بە شوينى گورپى ئۆرىستى يان نەدەزانى. دووباره راسپارادەيان ناردەوە كە لە پىتىيا بېرسن، ئاخۇ ئۆرىستى لەكۈى بە خاك سېپىردراروە. پىتىيا لە ولامى ئەو پرسىيارەدا بە راسپارادەكانى گوت:

"لە و لاتى ئاركارىيا، شارى تيئن ئا لە دەشتىكى پان ھەلکەوتۈوە. لەو شارە دوو باى بەھىز دىن. لەبرامبەر ھەركوتان و لىدانىك دىزكىرىدەوە يەك ھەيە و ھەر رەنجىتكىرى بەدوأوھى. خاكى ئەو شوينە ژيانبەخشە، كورپى ئاغامىتۇنلى لە باوهش گرتۇوە. تو ئەو نىڭزراوە بىدقۇزەوە، ئەوسا دەبىيە خاوهن دەسەلاتى و لاتى تيئن ئا."

سپارتبیه کانی لاکیدیمۇنى گوینان لهو ئامۇزگاربىيە گرت و دەستيان بە پشكنىن كرد. هىچ گۆرپىكىان نەدۇزىيەوە، تا ئەو رۆزەي لىخاس كەسىتكى سپارتى، لهوانەي پىيان دەگوترا ئاغاتۋئىرغى، گۆرەكەي دۇزىيەوە. ئاغاتۋئىرغى يەكان شارقەندى سەربە دەستەي ئەسپسوار بۇون و ھەر سالى پېنج كەسيان بەھۇي پېرىيەوە خانەنسىن دەكran. ئەوانە ئەو كاتەي خزمەتىان تەواو دەكىد و دەستەي سواركاربىيان بەجى دەھىشت، لەسەريان فەرز بۇو ھەر خزمەتىكى دىكەيان بىن بىپىردىرى، بەئەنجامى بگەيىنن.

[٦٨] يەك لهو كەسانەش ھەمان لىخاسى گورىن بۇو. ناوبراو گۆپى تىبىن ئاسى بە زىرەكى و خۆششانسى خۆيەوە دۇزىيەوە. ئەو سەرددەم پېتۈندى سپارتىبىيەكان لەگەل تىبىن ئاتىيەكان خورتىر ببۇونەوە. لىخاس رۆزىك روو له كارگەيەكى ئاسىنگەرى دەكات. بە ئىشىتىاوه دەرۋانىتە كاركىدنى كابراي ئاسىنگەر. ئاسىنگەرەك كاتىك دىتى لىخاس ئاوا بە تامەززوقىي چاولە ئىشىرىنەكەي ئەو دەكا، راوهستا و پىنىگوت: تو كابراي لاکونى^۱ دەبىن زۇر بە تامەززوقىي چاولە كارەكەم دەكەي. باوهەرت بى من دىاردەي سەيرتر له چەكوشكارى و كوتانى ئاسىنم بىنیوە. رۆزىكىيان لهو حەسارە مژولى ھەلکەندى بىرى ئاوا بۇوم، لەنەكاو چاوم بە تابۇوتىك كەوت. ئەو تابۇوتە حەوت پىخىس^۲ درىيىز بۇو. باوهەرم نەدەكىد كە رۆزگارىك مرۆزىي بالا بەرزتر له ئىنسانەكانى ئەپرۇقىي ھەبۈوبىن. سەرى تابۇوتە كە دەرەدەوە و چاوم بە جەنازەيەك كەوت. ئەويش بەقەدەر تابۇتەكە درىيىز بۇو. دواي پېتۈنى بالاي مەردوەكە، سەرى تابۇوتە نايەوە و كەلم وەسەركەر دەوە " ئەوە قىسەي كابراي ئاسىنگەر بۇو.

لىخاس دواي تاۋىيىك بىركرىنەوە، بەو قەناعەتە كەيىشت كە ئەو قەبرە دەبى ھى ئۆرپىستى بى. ناوبراو لەبەرخۆيەوە وەزۇعەكەي بەو شىۋىيە لېكدايەوە: جووتىك موشەدەمەي ئاسىنگەرى ھەمان دوو باي دىز بە يەكىن كە

۱- سپارتى.

۲- پىخىسى سەرددەمى باستان بەرابەرى ٤٦ سانتى مىتە بۇوە.

له دوو لاوه فوو له ئاگر دەکەن. كوتانى ئاسن، دىزكىردهوهى سندانى بەدواوهى. ئاسنى چەكوشكارى كراو بۇ شمشىر، نىشانەي كوشتن و خوينە، لەنیوان چەكوش و سندانە، واتە ئازار لەسەر ئازارە. ئەو لهو باوهەدا بۇو كە ئاسن بۇ خەراپەكارى مەرقەكان دۆزرادوهتەوە. دواى ئەو لېكىدانەوهى، لىخاس گەپايەوه سپارت و رەھوتى رووداوهكەي بۇ خەلکى لاكىدىمۇنى گىپاوه. لاكىدىمۇنى يەكان قىسىمەكىيان بۇ لىخاس ھەلەست و شاربەدەريان كرد. لىخاس چووه شارى تىيىئاس بۇلای كابراى ئاسنگەر. داوابى له ناوبراو كرد، حەسارى كارگەكەي بەكىرى بىداتى، بەلام ئاسنگەكە قبۇولى نەكىرد. پاش فەترەيەك، ئاسنگەر پەشيمان بۇوه و بەدواى لىخاسىدا نارد. لىخاس له حەسارەكە دامەزرا. قەبرەكەي ھەلەيەوه و ئىسىك و پرووسكى مردووى دەرھەيتا و خىترا ھەتىبايەوه ولاتى سپارت. لهو كاتىيەوه ھەرجارى تىيىئاتى و لاكىدىمۇنى بەشەر دەھاتن، لاكىدىمۇنى يەكان سەردەكەوتن. بهو شىۋەيە زۇربەي ناوجەكانى (پەتلۈپۈنىسىس) يان خستە ژىر دەسەلاتى خۆيان.

[٦٩] وەختىك كرييسۇس ئەو زانيارىيائى دەسکەوت، كۆمەلېك راسپاردەي بە دىيارى و خەلاتەوە بۇ پېتكەيتانى ھاوپەيمانى نارده سپارت. ئەو راسپاردانە پېشان گوترابۇو كە دەبىن چۆن قىسە بەكەن. راسپاردەكان كاتىك گېيشتە سپارت، گوتيان: "كرييسۇس كە پاشاى لىدىيەكان و مىللەتاني تەر، ئىتمەي ناردوه ئەو داخوازىيە لە زمانى ئەوهە، بە ئىتە رابكەيىتىن: ئەي لاكىدىمۇنى يەكان، خواوهند داوابى لېكىرم كە لەگەل يۇنانىيەكان ھاوپەيمانى دامەزرتىم. بهو حىسابەي كە ئىتە يەكەم نەتهوە لە يۇنانن. بۇيە بەپىتى ئەو پېشگۈيەوه، دەخوازم بەبىن درۇ و خەيانەت پېتكەوه يەكىگرىن ". ئەو داخوازىي كرييسۇس بۇو لاكىدىمۇنى يەكان يىش كاتىك ئەو ئامۇزگارىيە خواوهندىيان بىست كە بە كرييسۇس گوترابۇو، بە باوهەشى ئاوالەوه راسپاردەكانى لىديايان وەرگرت و لەگەلىيان پەيمانى دۆستايەتى و يەكتىي يان مۇركىرد.

جىا لهو، كرييسۇس پېشترىش لاكىدىمۇنى يەكانى خەلات كردىبوو. ئەوان كاتىخوى خەلکيان ناردىبوو بۇ شارى سارد، بۇوهى زېپ و ئالتوون بۇ

دروست‌کردنی په یکه‌رهی ئاپولتوناس بکرن، و اته بق ئو په یکه‌رهی ئیستا له په رستگه‌ی چیای تورناکامی^۱ له ناوچه‌ی لاكتنیا دامه‌زراوه. لاکتیدیمونی‌یه‌کان کاتیک ویستیان زیر بق ئو مه‌بسته بکرن، کریسوس بی پاره و هرگرتن خه‌لاتی‌کردن.

[۷۰] لاکتیدیمونی‌یه‌کان له بهر ئو هویانه‌ی باسم لیوه‌کردن هاوپه‌یمانی‌یان په سندکرد. کریسوس دیاره له‌نیو گشت یونانیه‌کاندا دوستایه‌تی ئه‌وانی هه‌لېزارد. لاکتیدیمونی‌یه‌کان رایانگه‌یاند که قبولی پیشنياره‌کانی کریسوس ده‌کهن و یه‌کدانه خومره‌یان بق تیکه‌لکردن شه‌راب له مس دروست‌کرد که دیوی ده‌ره‌هه‌ی به‌شکل و شه‌مایلی جوزراوجۆر رازیندرابۇوه و سیسەد ئامفورى ئا^۲ شه‌رابی ده‌برد و وەک دیاری پیشکەش به کریسوس‌یان کرد. هه‌لېت ئو خومره‌هه‌ی قەت نه‌گەیشته شارى سارد. له باره‌وه دوو هوکار باسیان گه‌وره‌یان دزیوه. ئه‌وان پیشتر ئاگادارى ناردنی خومره بۇونه و له نیزیک دوورگەی سامۆس بۆسە‌یان بۆدانواه و چەکداره‌کانیان په‌لاماری کەشتنی بازركانی هه‌لگرى ئو ده‌سکرده‌یان داوه. سامى‌یه‌کانیش بەلای خۆیانه‌وه دەگىرنەوه که ئه‌وانه‌ی پاسه‌وانییان له خومره‌هه‌ی داوه، لاکتیدیمونی بۇونه و له رىگادا و هدرەنگى کەتوون و کاتیک خه‌بەریان پېنگەیشتووه که شارى سارد گیراوه و کریسوس بە دیل گیراوه، خومره‌کەیان به سامۆسی‌یه‌کان فرۇشتۇوه و ئه‌وانیش دواى كېپىنى، پیشکەش به په رستگەی (ئىرا)‌یان^۳ كردوه. وىدەچى هەر ئه‌وانه‌ی ئو ده‌سکرده‌یان فرۇشتۇوه، وەختىك گەپاونه‌وه ولاتى سپارت، رایانگه‌یاندېن کە سامۆسی‌یه‌کان خومره‌کەیان دزیوه.

[۷۱] ئه‌وه باسېتک سەبارەت به خومره بۇو. کریسوس به هەل له پیشگوییه‌کە حائى ببۇو و له شکرى دىرى ھەریمى كاپادوقىي يى ئامادە كرد و

۱- چیای تورناکامی يا تورناکس له باکورى رۆزھەلات هەلکەوتۇوه.

۲- پیوانه بق بابەتى ئاوه‌کى له یونانى باستاندا و بە رابىرى ۱۹ لیتر و يەك دسى لیتر و ۴۴ سانتى لیتر.

۳- ئىلاھەی خوشەویستى و ئەوین و پشتىوانى پېكھېتىنى ژيانى هاوېش.

بهو هیوایهی که دهسه‌لاتداری کوروش و هیزه‌کانی پارس لهوی تیک بشکننی. و هختیک خۆی بۆ ئەو لەشکرکیشییه ئاماده‌ده کرد، کاپرایه‌کی خەلکی و لاتی لیدی بەناوی ساندانیس که وەک فەیله‌سوف چاوی لیندەکرا و خاوهن ناوبانگیک لەنیو لیدی‌یەکاندا بwoo، هاتەلای کریسوس و ئامۆژگاری ناوبر اوی کرد و پیتیگوت: "پاشاکەم، من سەبارەت بە خەلکانیک لەگەل تو قسە دەکەم کە گەرهکتە پەلاماریان بدهی. ئەوانە پاتولى چەرمى فشووفولیان لەبەردا و گشت جلوبەرگیان چەرمە. هیندە ناخون کە تىربىن، بەلکوو ئەوەندە دەخۇن کە ھەيانە، چونکە ولاتەکەيان بە بەرھەم و دەولەمەند نىيە. جىا لەۋەش شەراب ناتۇشىن، بەلکوو تەنبا ئاو دەخۇنەوە. ئەوانە تەنانەت ھەنجىرىشىيان دەستناکەوی کە بىخۇن. خاوهن سامان و پېشکەوتتىش نىين. باشە ئەگەر بەسەرياندا زالبۇوى، چىت دەست دەكەوی؟ ئەوە نىيە بەدەست ھەزارى خۇيانەوە دەنالى! ھەلبەت لەبىرت نەچى، و هختیک تۇوشى شىكست بىنى، ھەرچى ھەتە لە دەستى دەدەي. ئەوان ئەگەر سەركەون، ھېچمان پېتو ناهىلەن و تازە لەدەستىيان نايەتىدەر و قەت ناتوانىن لە يەخى خۇمانيان بکەينەوە. من بەش بە حالى خۆم خىرىيەت بە خواكان قەرزىدارم کە ئەو فکرەی لە مىشىكى ئەواندا پەروەردە نەبى کە رۆزىيەت بخوازن پەلامارى ئىتمەی لیدى بەدەن". ساندانیس بە قسەکانى نەيتوانى كریسوس رازى بکا. بەراستىش ھەروا قەوما. پارسەکان توانىيان ولاتى لیدى داگىر بکەن و قەتىش بىريان لە خۇش رابواردىن و ژيانى راھەت نەكىرددەوە.

[٧٢] يۇناتىيەکانى سوورى بەو خەلکە دەلىن كاپادۆكى. ئەو كۆمەلگا سورىيە بەر لهوھى لە سەردەمى كوروشدا بکەويىتە ۋىر دەسەلاتى پارسەکان، لەلائىن مىدىيەکانەوە حوكىمانى كراوه. سەنورى نىوان مىدىا و دەولەتى لیدى، چۆمى ئالىس بwoo کە لە چىاکانى ئەرمەتىاوه سەرچاوه دەگرى و بە ھەربىمى كىلىكىارا^۱

۱- لهو باسەدا دەردەكەوی کە كىلىكىا لە سەردەمى ھېرقدۇقتدا ھەريمىنکى گەورەتر بwoo و لە باکورى چىاکانى تاڭرۇس و رۆزئاواي رووبارى فورات ھەلکەوتتۇوه و دواتر بە كاتائۇنيا و مىلىيەتىق ناسراوه.

تىندهپهرى و له قولى راست (ماتىئينوس) يەكان و له لاي چەپ فريزى يەكان جىيان گرتۇوه. ئەو چۆمە پاش ئەوهى بەو ولاٽانەدا دەربازبۇو، بەرھو باکور دەپروا و كاپادۆكى يەكانى سورىيا له رۆخى چەپ و پاقلاغۇنى يەكان له دەستى راستى رووبار نىشته جىين.

رووبارى ئالىس لەپاستىدا ئاسىيائى ڏوورو و ولاٽانى ئاسىيائى بچووك بەته واوى له يەكتەر جىادەكتەوه، بەواتايەك لە دەرياي قېرسەوه تا دەكتە به حرى رەش. پانتايى ئەو شويىتە زۆر كەمە و مەوداكەي پىنج رۆز بۇ كەسيكى خوش ئازۇ دەبى.^۱

[۷۳] كريسوس باوهرى تەواوى بە پىشكۈمىي تالەبىنەكان هىتنا و بۆيە پەلامارى هەريپى كاپادۆكىدا و گەرەكى بۇو ئەو ناوجەيە بىتتىتە ڙىز دەسەللاتى خۆى. ئەو هەروەها دەيوىست، تولەي ئاستىيڭ لە كوروش بىتتىتەوه. كوروش، كورى كامبىز پاشايەتى ميدىيەكانى بۇخاندبوو. ئاستىيڭ كورى كياكسار ئەو سەردەمە پاشاي ميدىيا و زاوابى كريسوس (مېرىدى خوشكى ناوبراؤ) بۇو و بەدەست كوروش شىكستى خواردبوو. كوروش ئاستىيڭ يەخسىر كردىبوو. ئەو كە چۈن ئاستىيڭ ببۇوه زاوابى كريسوس، دەگەپىتەوه بۇ هيئىتكى رووداۋ. ھۆزىتكى سكىتى دواى سەرەتلەدان پەنای بۇ ولاٽى ميدىيا هيتابىوو. ئەو سەردەمە كياكسار كورى فرائورتى و نەوهى دىيۆكى پاشاي ميدىيەكان بۇو. كياكسار سەرەتا بە هيمنى لەگەل سكىتى يەكانى موھاجىر جولايەوه كە داوابى پەنابەر بىان كردىبوو. ناوبراؤ خزمەتى زۆرى پىكىردن. ئەوندەي رىز لىتان كە تەنانەت چەند مەنالىكى ميدى لەلاي ئەوان دانا بۆوهى فيرى زمانى سكىتى و ھونەرى تىرها ويىزى بن. سكىتى يەكان بەردهوام دەچوونە راو و هەرجارى نىچىرىكىيان دەھىتىناوه. ماوهىيەك دەربازبۇو و ئەوجار كە چوونە راو، ھىچ نىچىرىكىيان دەستنەكەوت. خەشايارشا پىاويكى رقئەستور و سەختگەر بۇو زۆر

۱- نووسەرانى نويتر وەك پلىينىس خەلكى دەڤەرى ئاخاپى پىيانوايە مەۋدىي نىوان شارى سىنۇپى تا بەحرى قىبريس لەوهى كووتراوه پىنج رۆزى سەفەرى كەمترە.

بى بەزهيانه و بەچاوى سووکەوه لهگەل سكىتىيەكان هەلسوكەوتى كرد. سكىتىيەكان رەفتارى خەشايىار شايىان وەك بى حورمەتىيەكى گەورە بەخۇيانگرت و بۆيە بپيارياندا تۈلەى لىبىستىننەوە. ئەوان خىرا يەكىن لەو مەنالانەي ناوبراؤ ناردبۇونى، لەتوبەتىيان كرد و لهجىاتى گۇشتى نىچىر دەرخواردى پاشايىاندا. قەرارىشىان دانما دواى ئەو كارهيان، باروبىنەيان تېكىننەن و ناوجەي شارى سارد جىھەيلەن و پەنا بۆ ئالىئاتىس، كورپى سادىئاتىس بەرن. سكىتىيەكان ئەو پىلانەيان گىترا. خەشايىارشا و پياوهكاني لە دەوري سفرە دانىشتن و دەستىيان بە خواردى گۇشتى مەنالەكە كرد و سكىتىيەكانىش پەنایان بىردى بەر ئالىئاتىس.

【٧٤】 دواى ئەو رووداوانە، لەبەر ئەوهى ئالىئاتىس سكىتىيەكانى نەدایە دەست كىاكسار، لىدىيەكان و مىدىيەكان كەوتتە شەرى ھەقدۇو و پېنج سالى رېكى خايىاند. لەو شەپەدا ھەر جارى لايەنېك بەسەر ئەوهى تىدا زالىدەبۇ. ھەلبەت جاروبار بە شەۋىش پېتكىان دادەدا. ھىچكامىيان نەيتوانى بەسەر لايەنلى تىدا سەركەۋى. سالى شەشەمى شەپ دەستىپېكىد. لەو سالەدا و راست لە گەرمەي شەپدا رۆژ گىرا و دنیا تارىك وەك شەھى لىتەت. پېشىكۈي ئەو رۆژگىرانە لەلاين تالەبىن، تالىسى خەلکى مىلىتىسى،^۱ پېشتر بە دانىشتووانى يۇونى گوترابۇو. ناوبراؤ پېشتر پىشىبىنى كردبۇو و مىزۇوئى رووداوهكەي بە خەلک گوتابۇو.^۲ كاتىك لىدىيەكان و مىدىيەكان دېتىيان رۆژيان لىبووهتە شەو، خىرا رووييان لە ئاشتى كرد. ئەو كەسانى پەيمانى ئاشتىيان پەسند كرد، سىئىتىسى خەلکى كىلىكىا و لاقيتىسى بايىلى^۳ بۇون. ئەو دوو كەسە لەسەر ئەوه پېتاڭر بۇون كە سوينىدى بەرھەق بۆ يەكتەر بخۇن و لە درېزەدا خزمائىتىيان لەنیوان خۇياندا دامەزراند. ئەوان بەو شىتىوھىي گەرەكىان بۇو كچى ئالىئاتىس بەناوى ئارىنى لە ئاستىياغى كورپى خەشايىارشا مارەبکەن، چونكە

۱- فەيلەسوفى ناسراوى يۇنانى لە سەدەي پېنجى پېش زايىن.

۲- لەو ناوجەيە رۆزگىرانى تى جارىك لە سالى ٦١٠ و كەرەتىكىتىريش لە سالى ٥٨٥ قەوماوه.

۳- لاقيتىتىس رەنگە هەمان نابۇنىد پاشايى ناسراوى بايىلى بى.

به بى پیوهندى خزمایه‌تى به همین، پهيمان و قهاره‌کان نهيانده‌توانى حوكميان
هه‌بى و به رده‌وام بن. سويىند خواردنى گه‌لانى نيشته‌جيى ئه و ناوجانه وەك هى
يۇنائىيەكان دەچى، به و جياوازىيەى كە ئهوانه وەختىك سويىند بۇ يەكتىر دەخون،
دەستى خۆيان بىريندار دەكەن و خويىنى هەقدۇو دەمژن.

[٧٥] وەك گوتمان كچى ئاستياڭ دايىكى كوروش بۇو. فەرمانپەوابى
ناوبراو بەدەستى ئه و نەوهىيە تېكپۇوغا و ئاستياڭ خۆيشى زىندانى كرا.
دياره دواتر باسى ئه و بەسەرهاتە دەكەم. هەلېت هەر لەبەر ئه و رووداوه
بۇو كە كريسوس، كوروشى بە تاوانبار زانى و راسپادەكانى خۆى ناردە
نیوهندەكانى پېشگۈزىي، بۇوهى دلىنى بى كە ئايا پېتىۋىت بە لەشكىرىتى دىرى
پارسەكان دەكا يانتا. كاتىك پېشگۈزىي نیوهندەكان ئەرتىنى دەرچۈون،
كريسوس ھەلومەرجى پىز لەبار زانى و پەلامارى ولاتى پارسىدا. كريسوس
كاتىك گەيشتە سەر چۆمى ئالىس، لەشكەكەي پەراندەوه ئەوبەرى. بە
باوه‌پى من ناوبراو ئه و پىرداňه پېشتر لەسەر چۆم دامەزرابۇون. بەلام بە
پىچەوانەي بۇچۇونى من، ھىندىك لە زانىيانى يۇنانى پېتىانوايە كە تالىسى
مiliيىسى يارمه‌تى كريسوسى داوه. وەك دەگىرەن‌وە، ئه و سەردەمە ھىچ
پىرىدەك لە گۇرپىدا نەبووه و كريسوس دەستەوەستان مابۇوه. تالىس ئەوكاتە
لە ئۆردوگاى نىزامى ناوبراودا خزمەتى كردۇ. هەر ئەويش توانيویەتى
رەوتى جەرهيانى ئاوى چۆم بگۇرى. تالىس ئاوى ئه و رووبارە لە قولى
چەپى لەشكەوه بۇ قولى راست راگواست. ناوبراو لە سەرەوهى مۆلگەي
لەشكە، خەندەكىكى قوللى چەشنى نىو بازنەي ھەلکەند، بۇوهى ئاوى چۆم
بە پشت مۆلگەدا راگویىزى و لە خوارووئ ئۆردوگادا تېكەل بە رووبارى
ئەسلى بکاتەوە. تالىس بە شىۋەيە ئاوى چۆمى دابەشىرىد و بوارى
پەرىنەوهى پېتىھەتنا. ھىندىك لە مىزۇنۇوسان دەلىن، بوارى پېشىۋو خىترا
ويشك ھەلکەپا. بەلام من لەو باوه‌پەدا نىم. چونكە ئەگەر ئەوه راست بوايە،
سەربازانى لەشكە چۈن توانيويانە دووبارە لىنى بېپەرنەوه.

[۷۶] کریسوس وختیک له چومی ئالیس پهربیهوه، گهیشتە ناوجھەی پتیریا له هەریمی کاپادۆکی له نیزیک شارى سینقپی و دەريایى رەش كە شاخاوی ترین و حاستە مترین شوینى دەفھەرەكەيە. کریسوس له وئى ئوردووی لىدا و دەغلۇدان و بەروبومى دانىشتووانى سورىيابى ئەو هەریمەي وېران كرد. ئەو شارى پتیریاى داگىركەد و كۆيلەكانى خەلکى ئەو ناوجھەيە فرۇشت و دەستى بەسەر گشت دېھاتەكانى ئەو دەفھەرە داگرت و سوورىيابىيەكانى بەبىن هېچ تاوانىك دەركەد. كوروش، ئەويش بە ئورەي خۆى لەشكى كۆكىدەوه و دۈزى كریسوس كەوتە رى. لەسەر رىگا دەستى بە سەربازگىرى كرد و سەرەتا راسپاردەي نارده لاي يوونىيەكان تا دۈزى كریسوس راپەرن. يوونىيەكان گرینگىان بەو داوايەي كوروش نەدا. كاتىك كوروش گەيىشتە روبەروي كریسوس، مۆلگەي دامەزراند و له دەفھەرەي پتیريا سەرژمەتى ئەندامانى لەشكەرەكەي خۆى كرد. شەپىكى قورس روویدا و ژمارەيەكى ئىيچكار زۇر له هەردوو لايەن كۈژران. كاتى شەو داهات، بەبىن ئەوهى براوهى شەر ديار بىن، لەيەكتىر جىا بۇونەوه. ئەو باسى شەپى ئەو دوو لەشكەر بۇو.

[۷۷] کریسوس هۆى سەرنەكەوتى خۆى بۇ كەمى پىاوانى شەپىكەرە سپاکەي گىتپايهوه. ديارە لەشكى كریسوس بە ژمارە له ھى كوروش كەمتر بۇو. وختىك رۆزى دوايى كوروش هېچ دۆزى كەرەدەوهەكى لەخۆى نىشان نەدا، كریسوس گەپايهوه شارى سارد. ئەو گەرەكى بۇو داواي يارمەتى له ھىزەكانى ميسرى بكا. كریسوس بەرلەوهە لەگەل لاكىدىمۇنىيەكان پېكىنى، توانبىووی پاشاي ميسىر بەناوى ئاماسىس^۱ بکاتە ھاۋپەيمان. كریسوس له نىۋەدا بانگھەيشتى بابىلىيەكانىشى كرد. ناوبراو له سەرددەمى حوكىمانى لاقينىتۇس^۲ له بابىلدا، پېتكەوه پەيمانى دۆستىايەتىيان مۇركرىدبوو. كریسوس لاكىدىمۇنىيەكانىشى ئاكادار كردهوه كە له وختى ديارىكراودا له شوينى

۱- پاشاي ميسرى ھاوسەرددەمى كوروش.

۲- لاقينىتۇس رەنگە ھەمان نابۇندى پاشاي ناسراوى بابىلى بىن.

خویان ئاماده بن. ئهو ئاوای دانابوو که پاش کوبوونهوهی گشت هىزەكان و لهشکری خۆی، چاوهپوانی دهربازبۇونى زستان بکەن و له وەرزى بهاردا پلامارى پارسەكان بدهن. كريسوس بەو فکر و بۇچوونهوه، راسپاردهى نارده لای ھاۋپەيمانان تا پېيان رابگەيىنى كە دواي چوار مانگى تر له دەقەرى سارد كۆبنەوه. ئهو ھەروەها ھىزى بەكىنگۈراوى لهشکرەكەی خۆی ھەلۈھەشاندەوه، چونكە پېيانبۇو دواي شەپىكى ئەوتۇ قورس، كوروش تازە بويىرى پەلامارى دانىشتۇرانى شارى سارد بدانەوه.

[78] راست لهو كاتەدا كە كريسوس خەرىكى ئامادەكارى بۇو، دەرورىھەر شار پې بۇو له مار و ئەسپەكانى دانىشتۇرانى ئهو دەقەرە له ترسى پېتەدان، ناوجە دەشتايىھەكانيان بەجىپېشتبۇو. كريسوس وەختىك بەو رووداوهى زانى، بەلايەوه موعجيزە و قەومانىكى سەير بۇو. بەراستىش وەك موعجيزە دەچۈو. ناوبراو بەپەلە چەند راسپاردهىكى نارده شارى تىلىميسۇس^۱ بۇلای ئهو كەسانەئ خاوهن لىكدانەوه لەسەر رووداوى سەير و سەمەرن. وەختىك راسپاردهكان گەيشتنە شوينى تالەبىنەكان و لىيان حالى بۇو كە گشتە نىشانە و دىتوھزمانە مانايان چىيە، پېرانەكەيشتن بەپىكاي دەريادا بگەرىنەوه شارى سارد و كريسوس لهو بارەوه ئاكادار بکەنەوه. چونكە بەر له گەيشتنەوهى ئەوان بۇ شارى سارد، كريسوس بە ديل گىرابوو. تالەبىنەكانى تىلىميسۇس لهو باوهەدا بۇون كە كريسوس دەبىن چاوهپوانى ھىزىشىكى لاوهكى دىزى ولاتەكى بىن. ئەوان گوتبوويان كە مار ماناى قەومان و هاتنە كايەرى رووداۋىك و ئەسپىش واتاي بىانى و دوزمن دەدا. بەھەرحال ئهو لىكدانەوهى تىلىميسىيەكان بۇ كريسوسى بەدىل گىراو بۇو، بەبىن ئەوهى بىزانن چ بەسەر ناوبراو و ناوجەئ سارد ھاتۇوه.

[79] وەختىك كوروش خەبەرى پېنگەيى كە كريسوس دواي شەپى پېتىريا لهشکرى بەكىنگۈراوى ھەلۈھەشاندۇتهوه، بېياريدا ھەرچى خىراتر پەلامارى

1- دانىشتۇرانى تىلىميسۇس له ناوجەئ كاريا ياخاچەئ لىكىيا سەر بە ھۆزى فالگىران بۇون. ئەوان لەو باوهەدا بۇون كە وەچەئ يەكىن لە كورەكانى ئاپۇلۇناسن.

ناوچه‌ی سارد بدا و پیش کوبونه‌وه و جینگیربونی دوباره‌ی هیزه‌کانی لیدی به‌سه‌ریاندا زالبی. و‌ختیک ئه و بپیاره‌ی دا، به‌پله دهست به‌کار ببو. په‌لاماری ده‌سپیکرد. کریسوس کاتیک بهو په‌لاماره‌ی زانی، تازه دره‌نگ ببو و تا و‌خوکه‌وت، هیزه‌کانی کوروش گه‌یشتنه نیزیک شاری سارد. کریسوس ته‌واو بینده‌سه‌لات مایه‌وه، چونکه رووداوه‌کان به‌پیچه‌وانه‌ی ویستی ئه و چوونه پیش. بهو حاله‌ش هیزه‌کانی لیدی نارده شه‌ر. ئه و سه‌رده‌مه له ئاسیا خه‌لکی بویر و به‌هیزی چه‌شنی لیدی‌یه‌کان له مه‌یداندا نه‌بوون. ئه‌سپ سواره‌کانیان شه‌ریان کرد و خاوه‌ن نیزه و سوارکاری به ئه‌زمون ببوون.

[۸۰] هه‌ر دوو له‌شکر له ده‌شتیکی پان و پور و رووت‌ندا که‌وتنه به‌ر یه‌ک. ئه و ده‌شته له روبه‌پوی شاری سارد هه‌لکه‌وتبوو. (له‌نیوان ئه و ده‌شته و شاری ساردادا چومی ئیللؤس و چه‌ند رووباریکی‌تر هن، ئاوی ئه و چومانه ده‌پژیته رووباری ئیدمو که ئه‌ویش به‌نوره‌ی خوی له چیاکانی میتیرادیندیمینی‌پا^۱ سه‌رچاوه‌ده‌گری^۲ و له نیزیک شاری فوکن ئا ده‌پژیته نیو ده‌ریا). لیره، کاتیک کوروش چاوی به لیدی‌یه‌کان که‌وت که ئاماده‌ی شه‌بن، له هیزی سواره‌یان ترسا، به‌لام گوئی له رینوینی راویزکاری میدی به ناوی ئارپاغوس^۳ راگرت. خیرا باریان له وشتراون کرده‌وه که ئازوقه‌ی له‌شکریان پیبوو و فه‌رمانی به نیزامیه‌کاندا وهک سواره‌ی چه‌کدار سواری وشتراون کان بن. کاتیک ئه و ریوشوینه‌یان گرت‌به‌ر، وشتراون و‌پیش‌که‌وتن و له به‌رامبه‌ر هیزی سواره نیزامی کریسوس دامه‌زران. له‌پشت ده‌شته وشتراون، پیاده‌نیزام جبی‌گرت و له‌دوای ئه‌وانیش ئه‌سپ سواره‌کان ئاماده ببوون. و‌ختیک ته‌واوی هیزه‌کانی پارس ریکخران، ئه‌وسا کوروش فه‌رمانی په‌لاماری به گشت لایه‌کدا که دهست به کوشتنی لیدی‌یه‌کان بکمن و

۱- مه‌دهست چیای دیندیمینی له ولاتی فریزی‌یه.

۲- دیندیمین گرینگترین خوای دانیشتووانی فریزی و به دایکی پیروز دیندیمون ناسراوه. دیندیمین، کیفیلیس، دیمیترا، نیسیدا، نیستار... کومه‌لینک ئاوی دایکانی پیروز و خوای میتینه‌ن.

۳- ئارپاغوس هه‌مان ئه و که‌سه‌یه که ناخشی گرینگی له پیکرتن و دامه‌زرانی پاشایه‌تی کوروش دا کین‌پا.

خوب‌اگری نیشان بدهن. ئهوه دهستوراتی کوروش به سپاکى خوى بۇو. کوروش بؤيە ئهو كارهى كرد، چونكە دهيزانى كە ئەگەر وشتەكان لە رىزى پېشەوە و لە بەرامبەر هىزى سوارە لىدى بىن، ئەسىپ لە وەشتە دەترسى و حەزىش لە روحسار و بۇنى ئهو ئاژەلە ناكات. کوروش بەو چەشىنە هىزى سوارە كريسوسى لە كارخست.

لىدى يەكان تەواو دىلنيا بۇون كە بە زەبرى هىزى سوارەيان سەركەوتى مسۆگەر دەكەن. هەركە شەر دەستى پېتىرىد، ئەسىپەكانى لىدى چاويان بە وشتەران كەوت و بۇنیان بۇ ھات و گەپانەوە دواوه و كريسوسىان ناھومىدىكەن. دىارە هىزەكانى لىدى بلاۋەيان نەكەن و لە ئەسىپەكانىان دابەزىن و دىزى پارسەكان كەوتتە شەپ. پاش كۈژرانى ژمارەيەكى زۇر لە سەربازانى هەردوو لايەن، لىدى يەكان پاشەكشەيان كرد و لهنئۇ شۇورە مەحکەمى شاردا حاسى بۇون و پارسەكان گەمارقىيان دان.

[٨١] **وەختىك گەمارق دەستى پېتىرىد، كريسوس لەو باوهەرەدا بۇو كە شەر بەردهوام دەبى. هەر بۇيە ناوبراؤ ھېنديك لە پاسەوانانى خوى و چەند راسپاردهيەكى ترى نارده لای ھاپەيمانەكان. وەك پېشىر باسم لىتوھ كرد، ئەو ھاپەيمانانە دەبوايە دواى پېنج مانگ لە شارى سارد كوبنەوە. بەھۇي ئەو راسپارده نوييانە، داواى كردىبوو كە هىزەكانى ھاپەيمان هەرچى خىراتر بىگەنەجى، چونكە لە گەمارق كەوتىبوو.**

[٨٢] **كريسوس وەك گوتمان داواى لە هىزەكانى ھاپەيمان و بەتايمەتى لاكتىتەمنى يەكان كرد بە هانايەوە بىن. بەلام راست لەو كاتەدا سپارتىيەكان بە ھەلکەوت تۇوشى شەر لەگەل ئارغۇسى يەكان، واتە دانىشتووانى هەرىمى تىرىئا ھاتبۇون. سپارتىيەكان هەرىمى تىرىئا ئىسى سەر بە (ئارغۇلىدا) يان داگىركرىدبوو كە ملکى ئارغۇسى يەكان بۇو. بەشى رۆزئاوا ھەتا دەفھەرى مالىئا^۱، كىتىرا^۲ و چەند دوورگەيەكى ترىش،^۳ كشتىيان سەر بە ولاتى**

۱- ھەمان كېقىسورىيائى قەدىمى، ناوجەيىك لە دەڤەرى كېنۇرپاوا دەست پېتەك. لە سەرەمە كريسوس سپارتىيەكان بەشىكى زۇرى ئەو دەڤەرىيان داگىركرىدبوو. ئەو ناوجە شاخاوېيە لە روپەبرۇرى دورگەي

ئارغۇسىيەكان بۇون. ئارغۇسىيەكان ئامادەكارىيىان بۇ رزگارىرىنى ئەو خاکە لەدەست سپارتىيەكان دەكىرد. پاش سەرددەمېڭ كىشە، ھەردوو لايمەن رېككەوتى و بېرىيارياندا، ھەركاميان سىسىەد شەركەر بىنرىتىھە مەيدانى مملانى. ھەر لايەنېك سەركەوت، بۇي ھەيە حوكىمانى ھەرىمە كىشەدارەكە وەستۈبگۈرى. باقى هيزةكاني لەشكىرى دەبوايە بگەرىنەوە شۇينەكاني پىتشۇو لە ولاتى خۇيان. ئەوهش بۇوهى بۇو مەبادا لەكتى پېتكەلپۈزۈنى ئەو سىسىەد جەنگاوهەرە، هيزةكاني نىزامى ئەو لايمەن تووشى ئىحساسات بىن و ھەركە چاويان بە شىكىتى لايمەن خۇيان كەوت، بە فرييان بگەن. وەختىك بە و قەناعەت گەيشتن، لەشكىرى كان گەرانەوە و جەنگاوهەرەنە ھەلبۈزارە شەرىكىيان دەست پېتكىرد كە هېچ براوهەكى لىتنەكەوتەوە. چونكە لە شەشسەد شەركەر تەنبا سى كەس بە زىندۇوبي رزگاريان هات. ئەوانەش برىتى بۇون لە ئالكىنقر و خۆمۈس لە ئارغۇسىيەكان و ئۆترى ئادىس لە لاكتىدىمۇنىيەكان. وەختىك شەپ تەواو بۇو، ھەردوو ئارغۇسىيەكان بە و حىسابەي كە براوهە شەپن، بە راڭىرن چۈونەوە ولاتى ئارغۇس. بەلام ئۆترى ئادىس، كابراي لاكتىدىمۇنى كۆزراوهەكاني ئارغۇسى تالانكىرد و چەك و چۈلى گشتىيانى هيتنى بىنكەي جەنگى خۇى و دووبارە گەرایەوە شەركە. رۆزى دوايى لايەنەكانى شەپ بۇ ئاكىدار بۇون لە بارودۇخەكە بەرەو مەيدان هاتن و گەرەكىان بۇو بىزانن چى و كى ماوە. سەرەتا ھەردوو لايمەن ئىدىعائى سەركەوتتىيان كرد. ئارغۇسىيەكان دەيانگوت كە ژمارەي پىرى جەنگاوهەرى زىندۇويان ھەيە، واتە دوو كەس رزگاريان هاتووه، بۇيە براوهە شەپن. لاكتىدىمۇنىيەكانىش لە ولامدا دەيانگوت كە ئەو دوو كەسە زىندۇو رايانكىردوه، لە حالىكدا شەركەي ئەوان وەك پالەوان لە مەيداندا ماوهەتەوە و

كىتىرا ھەلكەوتتەوە و لە بەشى كەناراوابىيەكانى باشшۇورى رقۇزەلاتى پېلۇپۇنىسىه. ھەروەها بەھۇى رىزە چىايەك لە قىراخەكانى چۆمى ئىشىۋاتاس و كەنداوېك كە ئۇ چۆمە لەوپۇھ دەرىزىتە نىپو بەحر، جىا دەبىتەوە. ناوجەي تىرىئىنا باكىورتىين بەشى ئەو ھەرىمە پېتكىتىنى.

۱- كىتىرا، دورگەي عەشق و يەكىن لە دورگەكانى يۇنانە و ئەمېق ناسراوە بە سېرىيىكى.

۲- مەبەست ئەو كۆمەلە دورگە بچۈوكانىن كە لە دەوروبىرى دورگەي كىتىرا ھەلكەوتتۇن.

چه ک و سیلاحی جهنازه کانی کوژراوی کوکردوتهوه. بههه رحال ئه و گرفته دووباره توشی جهنگیکی تری کردنهوه و ژماره یه کی فره له هردوو لایه ن کوژران و له ئاکامدا سپارتییه کان سه رکه وتن. سه ر تاشینی ئارغۇسى یه کان لهو کاته و دهستی پىنگردهوه، چونکه پیتیانو ابوبو براوهی شەپن، ئەگینا بەر لهو پېنگەلپېژانه خاوهن قىزى درېئز بۇون. ئەوان ھەروهە کردى بۇيانە قانۇون و نفرین کە له ئارغۇسى یه کان ھيچكەس بۆی نېيە پېش به درېئز بۇونى قىزى بگرى و ژنانىش بۇيان نېيە به زېئر و ئالقۇون خۇيان برازىتتەوه، تا ئە و کاته ی هەرييمى تىرى ئا^۱ دووباره له دهست داگىرکەر دېتتەدەر. لاکىدىمۇنى یه کان بەپېچەوانەوه بېرىارىيکى ترىياندا. ئەوان بەر لهو شەپە نەياندەھىشت سەر و رىتىيان بى، دواى ئەو پېنگادانەی تىرى ئا، ئەوجار كورتىيان نەدەكردەوه.^۲ ئۆترى ئادىس، ئەوپىش لەنیتو جەماوەرى سىسسەدكەسى کوژراوانى سپارتىدا، چونکە ھاوبىنگانى کوژرابۇون و ھەر ئەو زىندۇو ماپۇوه، شەرمى دەكىد بگەپىتەوه ولاتى سپارت. زۇرى پېنەچۇو له شارى تىرى ئا خۇى كوشت.

[۸۲] لهو کاتهدا کە سپارتىیه کان توشى گرفتى شەپ له گەل ئارغۇسى یه کان هاتبۇون، راسپاردە کانى شارى سارد گەيشتتە لای سپارتىیه کان و رايانگە ياند کە كريسوس له گەمارق كەوتۇوه و پىويىستە به هانايىوه بچن. لاکىدىمۇنى یه کان ھەركە گۈييان له قسەي راسپاردە کان بۇو، وەبىر دىيارى و خەلات و يارمەتى كريسوس كەوتۇوه. راست لهو وەختەدا کە كۆببۇونەوه و كاروانە كانىيان ئامادەي حەرەكەت دەكىد، خەبەر هات کە

- ۱- ۴۲۰ ئىپس زايىن، واتە سەدە يەك دواتر، ئارغى یە کان هيشتا ئەو زيانەي له دەفەرى تىرى ئا پېيان گەيشتىبوو، فەرامؤشيان نەكىدبوو. (توکيدىس، كىتىپى ۵، پاراگرافى ۴۱: ئارغى یە کان له گەتكۈچ لە گەل لاکىدىمۇنى یە کان سەبارەت بە ناوجەي كىتىسۇريا، دواى بەشدارى لايەنی سېيھەميش وەك حەكم و دادوهر لهو دانىشتتەدا دەكەن.)

- ۲- پلوتارخىس له كىتىپى لىساندرۇدا دەلى ئەو نەرىتە دەگەپىتەوه بۆ سەرددەمى لىكورغۇس. دانىشتۇوانى ئارغۇسى تا سالى ۴۲۰ ئىپس زايىن، واتە يەك سەدە بەر لهو مىڭۈۋە، هيشتا ئامادەي لە دەست دانى ناوجەي تىرى ئا نەبۇون.

قهلای لیدییهکان داگیرکراوه و کریسوس بهدلیل گیراوه. لاکیدینمۇنىيەكان تەواویک بەو شکسته دلگران بۇون و دەستیان لە ئامادەكارى ھەلگرت.

[٨٤] شارى سارد بەو چەشىن داگیركرا. رۆزى چواردەھەمى گەمارق، كوروش بە تەواوى لەشكەرەكەي راگەياند، ھە سەربازىك يەكەم كەس بى كە بتوانى لە دیوارى قەلا وەسەر كەۋى، پاداشىتىكى بەوهجى دەدرىتى. دواى ئەو راگەياندنه، سەربازانى كوروش وەخۇ كەوتىن و هېچ دەستكەوتىكى لىتنەكەوتەوه و وازيان لىپەيتا. سەبازىكى ماردى^١ بە ناوى ئىرياديس ھەولىدا لە شوينىكى دیوار كە پاسەوانى بۆ دانەندرابۇو، وەسەركەۋى. دىارە لیدىيەكانىش پېيانوانەبۇو كە ئەو شوينە پېۋىستى بە پارىزگارى ھەيە، چۈنكە رەوهەز و ھەلدىر بۇو.

ئەو نوخته يە تەنيا جىڭىايەك بۇو كە كاتى خۆى، پاشايى دېرىن (باستان)ى ساردىيەكان بە ناوى مىلىس ھەمان بى مبالاتى كردىبو. مىلىس پاشا خاوهن شىرىيەك بۇو. ئەو شىرىھ وەك مەنالىكى بىژۇو لە مەعشوقەكەي ئەو پاشايە لەدایكىببۇو(گوتهى پېشىنيان). تالەبىنەكانى بازىرپى تىلىميسوس پېشگۇييان كردىبو كە شارى سارد قەت داگيرناكرى، ئەگەر شىر لە بەدەورى شاردا بخولىتەوه. مىلىس پاشا دەستوورى دابۇو ئەو شىرىھ بەدەورى ئەو بەشە لە حەسارى شاردا بىگىرن كە لە بەرامبەر ئاكىرۇپۇلىس دروستكراوه، بەلام گرینىگى بەو نوخته يە نەدابۇو. ئەوپىش پېتىوابۇو ئەو شوينە رەوهەز و حاستەم و لەگىران نەھاتۇوه. ئەو رەوهەز بەرەورپۇرى چىاكانى تەمۆلۇس ھەلکەوتۇوه. ئىرياديسى ماردى رۆزىتىكىان دىتى كە كەسىتكى ليدى لەو شوينەي قەلارا بەرەو خوارەوه داگەپا بۇوهى كلاۋەخودىك (كلاۋى ئاسىن) ھەلگرىتەوه. كلاۋەكە بەرپۇوه. كابراى ليدى كلاۋەكەي ھەلگرت و بەرەو قەلا تىيەلېبۇوه. ئەو رووداوه سرنجى ئىرياديسى گەلەتكە راكىشا. ھەربۇيە ئەوپىش بەو شوينەدا سەركەوت و پارسەكانىش بەدوايدا چۈون. كاتىك ژمارەيەكى فەرە لە

۱- يەكىك لە ھۆزەكانى فارسى سەحرانشىن بۇو

سەربازەکانى پارس بەو بەزايىدە بەرەو ژور ھەلگەران، قەلائى ساردىيەكان داگير و تالان كرا.^۱

【۸۵】 بايگەرىمەوه سەر گرفتى كريسوس. ئەو بەو شىوه يەى خواره وە دەسبە سەركرا. ناوبر او منالىكى ھەبۇو كە پىشتر باسم لىيە كردۇ. ئەو منالە وشىار، بەلام لال بۇو. لە سەردهمى خوشى و پاشايەتىدا، كريسوس ھەولى فەرى بۇ چاكبوونەوهى ئەو كورەدا. راسپاردەي ناردىبۇوه دېلىفوس و داواى رېنۋىتنى و ئامۇڭارى كردىبۇو. پېتىا بەو شىوه يە ولامى كريسوسى دابقۇو.

"ليدىيى، ئەى كريسوسى نەقام، تو كە پاشاي كومەلتىك مەرقۇنى، ئاواتى بىستنى لەنكى كورە خۆشە ويستەكتە لەنتىر بارەگادا مەخوازە. باشتىر وايە لە خۆتى دوور بىكەيەوه، چونكە لە رۆزى لىقە و مانى تو وەرەنگ دېت".

كاتىك هيىزى پاسەوانانى بارەگا تەسلىمبۇون، يەك لە سەربازانى پارس كە كريسوسى نەدەناسى، پەلامارى كوشتنىدا. كريسوس لەو وەختەدا مەترسىدارەدا بۇي گرینگ نەبۇو كە خەرىكە بەدەست سەربازىك دەكۈزۈرى. وەختىك منالە لالەكە چاوى بەو شەپكەرە پارسە كەوت كە پەلامارى باوكى دەدات، گەلتىك ترسا و لەتاوان يەك بەخۇى هاوارى لى بەزىبۇوه: "كابرا، لەگەل تومە، كريسوس مەكۈزە! " ئەو يەكەم كۆپلە و شە بۇون لە زارى كورە هاتنەدەر و لەو كاتەوە تا ئاخىرى عومرى توانى قىسە بکات.

【۸۶】 هەروەك گوتم، پارسەكان شارى ساردىيان داگىركرد^۲ و كريسوس يان بەدىلىكىت كە چوار سال پاشايەتى كردىبۇو و چواردە رۆزىش لە گەمارق كەوتىبۇو. بەپىتى پېشگۈيى تالەبىنەكان، پاشايەتىيەكى گەورە

۱- مىژۇوهكەي نارۇونە، بەلام پۇلىقىوس لە كىتىيى حەوتىم، لە پاراگرافى پازدەدا دەلى كە سالى ۲۱۵ پېش زايىن شارى سارد بەھۇى قەلشتىك لە دیوارەكەيدا داگىركرى.

۲- بۇچۇونى تر دەلىن رەنگە سالى ۵۴۷ يا ۵۴۶ پېش زايىن بۇوبىن. هەرجەند پۇلىقىوس باس لە كىرانى ئەو شارە لە سالى ۲۱۵ پېش زايىن دەكا.

لەنیوچوو کە مەبەست ھەمان دەسەلاتدارىيەتى كريسوس بۇو. پارسەكان
كاتىك كريسوس يان بەدىلگرت، بىرىدانە لاي كوروش. كوروش دەستوورىدا
ئاڭرىيکى گەورە داگىرسىن و كريسوس بە دەسبەستراوى لەسەر ئەو
مەنچەنىقە ھەلۋاسن. لەگەل كريسوس چواردەكەسىلىرى لىدى بە ھەمان
شىتوھ ھەلۋاسرابۇون. كوروش لەمەر ئەو كارە، چەند مەبەستى سەرەكى
ھەبۇو. ناوبراو دەيوىست سەرەتا وەك يەكم نىچىر، ئەوجار وەك نەزىر و
پەيمان، ھەلۋاسراوهەكان چەشنى قوربانى پېشىكەش بە يەكىك لە خواكان بكا.
لەلايەكى ترىشەوە، كوروش دەيزانى كە كريسوس مەرقۇنىكى لە خواترسە و
بۇيە ويستى لىتىپۇونبىتەوە، ئاخۇ كەسىك لە خواكان لە فريايى ئەو
لىقەوماوه دەكەۋى يا بەزىندۇويى بىرى لە نەمامەتى و چارەنۇوسى خۆى دەكىرددەوە،
كريسوس بە زىندۇويى بىرى لە نەمامەتى و سۆلۇنۇس كەوتەوە. سۆلۇنۇس كاتىك
لەبەر ناھومىدى، وەبىر قىسەكانى سۆلۇنۇس كەوتەوە. سۆلۇنۇس كاتىك
میوانى كريسوس بۇو، قىسە خوايەكى بە ناوبراو گوتىبوو، واتە هېچ مەرقۇنىكى
تا ئەو رۆزەي نەمردۇو، ناتوانى وەك كەسىكى بەختەوەر سەيربىكى.
ناوبرابۇ خۆى كۆكىرددەوە و ھەناسەيەكى ھەللىكىشا و پاشان بۇ ماوهەيەكى زۇر
بىتەنگ بۇو. تەنبا سى جار ھاوارى كرد:

سۆلۇنۇس...سۆلۇنۇس....سۆلۇنۇس. كوروش گۆبى لە ھاوارى كريسوس
بۇو و راۋىيڭكارەكانى خۆى بانگىكىردى تا لە ناوبراو بېرسن كە چى گۇت و
ئەو كەسە كىتىيە كە ھاوارى دەكانى. كريسوس فەتەيەك بىتەنگ و هېچ
ولامىكى نەدایەوە. دواتر ناچاريان كرد و ئەۋىش وەقسە هات. "وەك گشت
ھوكىرانە زالىمەكان، گەرەكم بۇو تەنبا لەگەل ئەو قىسە بىكەم، ھەرچەند ئىستا
خەرىكىم تاوانى ھەلسۈكەوتى ئەو سەرددەمى خۆم دەدەمەوە". هېچكەس لە
قسەكانى كريسوس تىنەگەيى. لىتىان پرسى مەبەستى لەو قسانە چىيە؟ پاش
زەختىكى زۇر، كريسوس ولامىداوە كە لە سەرددەمى پاشايەتىيەكەيدا،
سۆلۇنۇس میوانى ئەو بۇوە. سۆلۇنۇس كابرايەكى ئاتىنى، بەبى لەبەر
چاوگىرن و پېھەلگۇتن بە سامانى كريسوس، زۇر شتى بە ناوبراو گوتۇوە

که نئیستا و هر است گه راون. قسه کانی سؤلۇنقوس تەنیا سەبارەت بە کریسوس نەبوون، بەلكوو گشت مەرقۇچە کانی گرتقە وە، بەتاپىت ئەو كەسانەي پېيانوابىو بەختە وەرن. بەدەم ئاخاوتى كريسوس، ئاگر خەرىك بۇ بلىشەي دەگرت و دەورى ناوبراوى تەنېبۇو. كوروش گۈيى لە دىلمانجە كەي گرتبوو كە قسه کانی كريسوسى وەردەگىزپايدە، خىرا لەو كارەي خۆى پەشىمان بۇوە. كوروش بىرى لەو كرددە كە خۆى مەرقۇچە و ئىنسانى نىيە كە كەسىك بە زىندۇوپىي وەسەر ئاگر بىتى، ئەو يىش پىاۋىك كە رۇزگارىك وەك ئەو پاشا بۇوە. لەو ترسا مەبادا لە داھاتوودا خۆيىشى تۈوشى چارەنۇوسىكى ھاوشىيە بىت و ھېتىج قەومانىك لە جىهانەدا، نامومكىن نىيە. فەرمانىدا خىرا ئاگرەكە بىكۈزىتنەوە و كريسوس و چواردە كەسەكەي ھاوارىتى دايە زىتىن. خەلکەكە دەرەقەتى كۈزاندەنەوەي ئاگرەكە نەهاتن.

[۸۷] لیدی یه کان ده گتیرنه وه که کریسوس هستی به په ژیوانی کوروش کرد. خزمه تکاره کانی کوروش خه ریکی کوژاندنه وهی ئاگربوون به لام هیچیان له دهست نه هات. کریسوس بانگی خواوهند ئاپولونی^۱ کرد، به قیژاندن داوای لیکرد له فریای که وی و دیاری و خزمته کانی خوی و هبیر ئه و خواهی خسته وه. پاش سه ردانواندن و ئیتاعهت له خواوهند ئاپولون، ئاسمانی ساف و بی پهله و با گورا و له ناکاو ههوری رهش و هدیارکه وتن و دنیا تاریک بوبو و ریزنهی بارانی به خورین دایکردي و ئاگره کهی کوژانده وه. ئه و رووداوه کوروشی به قه ناعهت گهیاند که کریسوس چه نده به لای خواکان و خه لکه وه خوش ویسته. کوروش فه رمانی دا کریسوس دابه زینن و ناوبراو بهو شیوه یه له سووتان و برژان رزگاری هات. کوروش پیگوت: "کریسوس کی توی رازی کرد که په لاماری ولاتی من بدھی و له جیات دوستایه تی، دوژمنایه تی من بکهی؟". کریسوس ولامی داوه: "پاشا، من ئه و کاره م بوخاتری به دې ختی خوم و به خته و هری تو کرد. هلهت هؤکاري گشت کاریک، ته نیا

۱- ئاپلۇن، خواهندى رۇشنىيە و نۇور لە يۈناني باستان و سەكەوتتو و ناسراو لە پېشگۈي و ئامۇرچىلىرىدا.

خوای یونانییه کانه. ئەو منی هاندا دژی تو له شکرکیتىشى بکەم. هىچ كەس پېيوانىيە شەپ لە ئاشتى باشتە. لە كاتى ئاشتىدا، مىال جەنازەمى باوکى دەنئىرى، بەلام لە شەپىدا باوک تەرمى مىال بە خاڭ دەسىپىرى. بۇ يە دەلىم، خواكان گەرەكىان بۇو كە ئەو رووداوانە بقەومىن".

[٨٨] ئەو ولامى كريسوس بۇ كوروش بۇو. وەختىك زنجيرەكان لە دەست و پىتى كريسوس كرانەوە، كوروش ناوبراوى لە تەنيشت خۆى دانا و گەلەك بە حورەمەتەوە ھەلسوكەوتى لە گەل كرد و خۆى و پياوهكانى بە سەرسۈرمانىتىكى فرهە چاوابيان لە كريسوس بۇو. كريسوس دانىشتىبوو و لە فكرەوە رۇچوبۇو و بىدەنگ بۇو، بەلام وەختىك دىتى سەربازانى له شکرى كوروش خەرىكىن پىتەختى ولاتى لىدى تالاندەكەن، بە كوروشى گوت: "پاشا، من دەبى چى بکەم، پىت بلېم بىر لە چى دەكەمەوە يَا بۇچى بىدەنگم؟". كوروش داوى لىكىرد كە قىسە بكا و چى دلى دەخوازى بىلى. كريسوس ئەوسا رووى لە كوروش كرد و پرسى: "ئەو جەماوەرە ئاوا بەھەسپەت و بەپەلە خەرىكى چىن؟". كوروش ولامىداوە كە ھەر ھەموويان مژولى تالانكىرنى شارن و سامان و دارايى من زىاد دەكەن. كريسوس دووبارە لىپرسى: "نە شارى من و نە پارەي من بە تالان نابەن، چونكە ئەوانە ئىتر ملک و دارايى من نىن. ئەوانە ئەو سەرەرەتە دەدزىن كە ئىتر ھى تويە".

[٨٩] كوروش بە بىستىنى قىسەكانى كريسوس لە فكرەوە رۇچۇو. خىرا فەرمانى بە پياوهكانى خۆىدا دەورى چۆل بکەن. لەجىتوھ لە كريسوسى پرسى، بەو ھەلۇمەرجەي خولقاوە، چارەنۇوسى من چۈن دەبىنى. كريسوس لە ولامدا گوتى: "ئىستا كە خواكان مىيان وەك دىل خستۇتە بەر دەستى تو، ھەقوایە ئەگەر چاوم بە كرده و ھەيەكى ناشايىست كەوت و سرنجى توى رانەكىشا، ئاكادارتان بکەمەوە. ئىشتى دەبى بلېم پارسەكان خەلکىنى نەدار و رەقەستورن. ئەگەر رىگاى تالانىان پىتىدەي و خەزىنەكان بەسەر خۇياندا بەش بکەن، دەستكەوتىيان فە دەبى ئاكامەكەي ئەوھەي كە: ئەوھەي پىر لەوانى تر تالانى دەسکەۋى، ھەر ئەو دواتر دژى تو رادەپەپى. ئەگەر بە

قسەم بکەی پیویسته بەو چەشنة بجولىيەوه: پاسەوانەكانت لەبەردهم دەروازەكانى شار دابنى بۇوهى پېش بە سەربازانى لەشكەر بىرىن و ئەو تالانەي پېيانە وەريگرنەوه و پېيان بلىن كە يەك لە دەرى ئەو تالانە پېشكەش بە خواوهند دىيا^۱ دەكريت. بەو شىوه يە هەستى ناپەزايەتى ناخولقۇن و تووش غەنیمەتكانت بە زورى لەوان وەرنەگىرتوووهتەوه و ئەو كارەتى تۈيان بەلاوه دروست و بەرهەقە و بىن دەزگىرەتەوه يەك رادەستت دەكەنەوه".

[٩٠] كوروش سەبارەت بەو پېشنىارە سپاسى كريسوسى كرد و بەلايهەد ئاقلانە بۇو. لەجيئە فەرمانى بە پاسەوانەكاندا پېشنىارە كە جىبەجي بىكەن. كوروش ئەوجار رووى لە كريسوس كرد و گوتى: "كريسوس، لەبەر ئەوهى كە بە كىدار و گوفقار، ئىستاش وەك پاشايەك هەلسوكەوت دەكەت، هەر خواستىكتەبى من خىترا بەجيئى دەكەيىتم ". كريسوس ولامىداوه: "پاشا، كەورەترين خزمەتى تو بە من ئەوهى كە ئىزىم پېتىدەتى ئەو كەلەپچە و زنجىرانەي دەستت و پېم بنىرەت لای خواى يۇنانىيەكان، ئەو خوايەتى كە هەركەس رېزى لېتىرى، خەيانەتى پېتىكتا! ". كوروش راست لەو كاتەدا لىنى پرسى كە بۆچى ئەو داوايە لەو دەكەت و گلەبى لە خواى يۇنانىيەكان هەيە. كريسوس لە جوابى كوروشدا، باسى نەخشە و پېشكۈيى تالاھىنەكانى بەوردى بۆ كوروش كرد. ئەو هەروەها سەبارەت بە ديارى و خەلاتەكانى خوى قسەى كرد كە بۇ نىۋەندەكانى ئايىنى ناردىبووى و چۈن فرييوى ئەوانى خواردىبوو و شەپرى دژى پارسەكان دەسېتىكەد. لە كۆتايى قسەكانىدا دووبارە داواي لە كوروش كردۇ كە ئىزىم پېتىدا كەسىتكەن بىتىتە لای خواوهند و ناپەزايەتى خوى لەھەمبەر بەدرۆدەرچۈونى پېشكۈيەكان رابگەيىتنى. كوروش دەستى بە پېتكەنین كرد و گوتى: "كريسوس، ئەو داوايەشت بەجي دەكەيىتم و ئەگەر خواستى ترىشتەبى، پېم بلى ". وەختىك كريسوس گوئى لەو بەلەيانە بۇو، چەند كەسىتكى لە دانىشتۇوانى لىدى نارده

- دىيا، دېيىس يە ۋۆپىتىز، خواى خواكان، باوکى خواكان.

نیوهدنه کانی دیلفوس بقوهی زنجیره کانی دهست و پئی ئەو به سەردەرانەی درگایپەرستگە وە هەلواسن و لە کاهىتى مەزن بېرسن كە ئاخۇ لەھەمبەر پېشگۈيە کانى كە كردویەتى، هەست بە شەرمەزارى ناکات كە ئاوا بەو شىۋوچى كە كريسوسى هاندا شەپى پارسەكان بكا و دەسەلاتدارى كوروش بروختى. ناوبراو ھەروەها فەرمانى بە راسپاردە کاندا كە زنجيرە کان نىشانى کاهىتى مەزن (پېتىا) بدهن و پئى بلېن كە كريسوس ئەو دياربىيە بۆ ئەو ناردوھ. لە كۆتايدا نوينەرانى كريسوس دەبوايھ لە خواي يۇنانىيە کان بېرسن داخوا ناسپاسى بەشىك لە ياسا و قانۇونى ئەو خوايانىيە.

[٩١] وەختىك راسپاردە کانى لىدى گەيشتنە دیلفوس، ئەوهى پېيان گوتراپوو، كىتپايانەوە. دەلىن پېتىا لە ولامى راسپاردە کاندا گۇنۇوچىتى: "كارەسات و چارەنۇوس، خواش ناتوانى لە بەریان ھەلنى. كريسوس تاوانى چوارەمین جەددى خۆى داوهتەوە. ئەو سەردەمە نىزامىيەكى ئاسايى ئىراڭلىيە کان، قبولى كردوھ بە نەخشەيەكى حىلە كارانە و بە جلوپەرگى ژنانە، ئاغايى خۆى بکۈزى و دەسەلات بگىتىھ دەست، بەبىن ئەوهى مافى ئەوهى ھەبىن. خواوهند لۆكسى ياس^۱ ھەولى تەواوى داوه ژيان و ئاسايىشى دانىشتۇوانى ناوجەي سارد لە زەمانى فەرمانپەرواپى كريسوس دا تىكىنە چى، بەلكۇو ويستۇوچىتى ئەو وېرانييە لە كاتى حوكىمەنلىكەن ئەودا بقەومى، بەداخھوھ ئەويش نەيتوانىيە پېش بە رەوتى چارەنۇوس بگرى". وەختىك كەپانوهى راسپاردە کان، ئاپۇلۇن ئەوهشى پېكىتن كە "ئەو چارەنۇوسەي بەسەر دانىشتۇوانى ناوجەي سارد هاتووه تەنبا بۆخاترى كريسوس وەدرەنگى خستراوه، ئەگىنا ئەوجۇرەي خواي قىسمەت و نىسب ديارى كردىپوو، ناوبراو دەبوايھ سى سال پېشتر بە دىل بگىرى. جيا لە وەش، وەختىك لە سەر مەنچەنېقى ئاگىدا دەسۇوتا، خواوهند لە فرييائى كەوت. سەبارەت بەو رووداوانەش كە لە ماوهيدا قەوماون، كريسوس بە ناھەق نیوھندى تالەبىنى تاوانبار دەكى. خواوهند لۆكسى ياس پېشتر ئاگادارى كردىپوو كە ئەگەر

- ۱ - يەك لە ناوه کانى ترى خواوهند دىيا.

له شکرکیشی دژی پارسه کان بکا، هیزیکی زور گهوره له نیوده چن. کریسوس ئەگەر گەرەکى بۇو كە بېپارى دروست بدا، وەختىك ئەو رىتمايىھى پىيده‌گەيى، پىويست بۇو دووباره راسپادره بىندرى و بېرسى كە مەبەست لە تىداچوونى هیزیکى گەورە چىيە، ئايا له شکرى ئەوھ يَا ھى كوروشە. كەوابۇو كریسوس خۆى له وبارەوه تاوانبارە. وەختىك بۇ دوايىن جار داواى پېشكۈمى و ئامۇڭگارى كرد، لۆكسى ياس باسى لە هيستىركىد، كریسوس له وەش تىنەگەيى. له راستىدا كوروش ئەو هيستىرە بۇو كە له پېشكۈييھە كاندا وەبەرچاۋ كە وتبۇو. ناوبراو باب و دايىكى لە رەچەلەك و نىۋادى جىاواز بۇون دايىكى لە چىنى ئارىستۇكرات و باوکى لە چىنى نزم بۇو. دايىكى مىدى و كچى ئاستىياغى پاشاى ولاتى مىدىيا، لە حالىتكا باوکى پارس و دانىشتۇرۇيەكى ولاتى مىدىيا بۇو. وەختىك ناوبراو له گشت بارىكەوه، لە نزمترىن پلهدا بۇو، زەماوهندى له گەل كچى پاشاى خۆى كرد. "ئەوھ ولامى پېتىا بە راسپاردەكانى لىدى بۇو. ئەوانىش كاتىك گەيشتنەوه شارى سارد، ئەو قسانەيان بۇ كریسوس گىپراوه. كریسوس ولامەكانى بەلاوه دروست بۇون و قبولى كرد كە خۆى ھەلەي كردوھ نەك خواوهند (كاھىتى مەزن، واتە پېتىا).

[٩٢] ئەو رووداونە لە سەردەمى پاشايهتى كریسوس و لە يەكم وەجبەي داگىركرانى ولاتى يۇونىدا قەومان. لە يۇنان كۆمەلېكى زور لە دىارييەكانى كریسوس ھەن، نەك ھەر ئەوانەتى تا ئىستىا باسم لىيە كردن. لە شارى تىقا، سەر بە ھەريمى ۋىوتىي، يەكداھ سى پايەي زىپر ھەيە كە كریسوس وەك خەلات بۇ پەرسىتكە ئاپقۇلۇنا لە ناوجەي ئىسمىنیۋ ناردوھەتى. لە ئىفېسۇ كۆمەلېكى پەيكەرەي مانگا دروست كراو لە زىپر و ژمارەيەكى فەرەش كۆلەكە و ستوون ھەن. لە نىۋەندى ئايىنى دىلفوس چاومان بە قەلغانى زىپر ئاتىنای پىرۇنى ئى^۱ دەكەۋى. ئەوانە گشتىان لەلايەن كریسوسەوه وەك خەلات بۇ دىلفوس ناردرابون. ناوبراو ئەو دىارييەنە كە

۱- ئىلاھەي يۇنانى باستان و خواي بىر و ئەندىشە.

پیشکهش به په رستگه‌ی ئامفیارئ تؤسى^۱ کردوون، به پاره‌یه ک دروست کران که میراتى باوکى بwoo و بۇ ئهو بەجى ماپوو. باقى خەلاتكانى تر به پاره و سامانى كەسینكى نەياره‌وه چاڭكىان. ئهو كابرا نەياره، بەرلەوهى كريسوس بېيىتە پاشا، لەگەل پادالىئۇن رىنکە و تبۇو و سەرەھلەدانى دژى پاشاي لىدى سازكىردىبوو و گەرەكى بwoo دەسەلات بۇ پادالىئۇن مسوگەرباكا. پادالىئۇن كورپى ئالى ئاتىس و زىبراي كريسوس بwoo. دايىكى پادالىئۇن خەلکى يۈونىا بwoo. كاتىك كريسوس دەسەلاتى لە باوکى وەرگرت، دژبەرەكەي خۆى بە زەبرى شەرى خورى كردن كوشت و لە توبەتى كرد. ئهو هەرووهە دەستى بەسەر سامان و دارايى ئهو نەيارهدا گرت. هەلبەت ئهو پاره و سامانە پېشتر وەك خەلات بۇ خواكان داندرا بwoo. كريسوس خىرا ئهو سامانەشى بەسەر شويىنە ئايىننە كاندا بەشكىد و منىش پېشتر باسم لىتوه كزدوه. سەبارەت بە خەلات و ديارىيە كانى كريسوس هەر ئەوهندە زانىيارىيەم دەسكە و تۈوه.

[٩٣] جيا له و ورده زىزەرى كە لە چۆمى (تمۇلو) وە^۲ دەرژىتە خوار، بابەتى زۇر سرنجپاکىش كە بۇ نۇوسىن ببن، لە ولاتى لىدى دەسناكەون، وەك ئەوانەي لە ولاتانى تر دەيانبىين. تەنيا شتىكى بەرچاۋ كە لە گشت كارە ھونەرىيە كانى دەسکىرى مەرۇف گەورەتىر بىن، ئارامگەي ئالى ئاتىسى باوکى كريسوسە، هەلبەت جيا لەوانەي ميسىر و بابىل. بناخەي ئهو ئارامگەي لە بەردى گەورە و باقى دیوارە كانى بە قوب دروست كراون. ئىستا، پىنج كۆلەكەي ئهو مەرقەدە ماون و لەسەر ھەركاميان ناوى ئهو وەستاكارانە ھەلکەندراوه كە كام بەشيان دروست كردوه. مەخارىجى سازكىرىنى ئهو بىنایە بەھۆى خەلکى بازارى و كچانى لىديابى دابىن كراوه. لە ھەلسەنگاندى بەشە كاندا دەرددەكەوى كە گەورەترين بەشى ئهو بىنایە بە يارمەتى و تىكۈشانى كچە كان سازكراوه. كچانى لىديابىي بەپانه‌وه، تا كاتى مىزدىكىرىيان، مژولى لەشفرۆشى دەبن، بۇوهى پارەي جەھىزيان دابىن بکەن و مىزدىك

۱- كامېتىكى مەزنى شارى ئارغۇس بwoo.

۲- لەگەل چۆمى ناسراوى پاكتولۇق كە لە شاخەوه سەرچاوهى گرتىبوو.

بدوزنهوه. دهوری حمساری ئهو مهرقهده شەش ستادىق و دوو پلىترا^۱ و بهرينايىيەكەشى سىزىدە پلىترا دەبىن. لە نىزىك ئهو ئارامگەيە، كۆلىكى كەورە هەلکەوتۇوه.^۲ وەك لىدىيەكان باس دەكەن هيچكەت ئاوى لىتابىرى و ويشكەلنىڭپى. ئهو گۈله ناسراوه بە يېغىس. ئەوهش نەختە زانىارىيەكى من سەبارەت بەو ئارامگەيە بۇو.

[۹۴] لىدىيەكان خاوهن دابونەريتى ھاوشىۋەسى يۇنانىيەكانن. جياوازيان تەنبا لەودايە كە كچەكانيان لەبەر لەشفرۇشى دەننەن. ئەوهندەمى من بىزانم، لىدىيەكان يەكمەن خەلکانىك لە بېرىن و دەكاركىرىنى پارەرى زېپ و زېپ و بازىرگانىدا خاوهن ئەزمۇن بۇونە. ئەوان ھەروەها دەلىن كە كىتەركى و يارىيەكانى يۇنانىيەكان، سەرەتا ھى ئەوان بۇوە و بۇ دۆزىنەوهيان بىر و خەيالى خۇيان بەكارھەتىناوه و زۆربەيان لە سەرەتمى كۆچكىرىنى بەشىك لە دانىشتۇرانى لىدىيابى بۇ لاتى تىرانىيا سازكراون. ئەوان لەو بارەوه دەلىن: وەختىك ئاتىس، كورپى مانى^۳ پاشايەتى دەكىرد، قاتى و برسىتى سەراسەرەي و لاتى تەننېوه. لىدىيەكان سەرەتا لە ھەمبەر برسىتىدا خۇيان راگرت. دواتر، لەبەرئەوهى بارودۇخەكە بەرددوام و دۇوارتر دەبۇو، ھەركەسە لەبەر خۇيەوه خەرىكى دۆزىنەوهى رېگا چارەيەك بۇو بۇوهى كۆتايى بەو نەھامەتىيە بىننى. راست ئەو دەورانە بۇو كە كايىھى تاولە و جىكىن و كشت يارىيەكانى ھاوشىۋە، جىا لە شەترەنچ دۆزرانەوه. لىدىيەكان خۇيان لەو باوهەدا نىن كە شەترەنچ دەستكىرى ئەوانە. ئەوان بەو شىۋەيە مەملانىيان لەكەل برسىتى دەكىرد. رۆزى يەكمەن لە بەيانىيەوه تا ئىتوارە كايىھيان دەكىرد، بۇوهى بىر لە خواردىن نەكەننەوه. رۆزى دووهەم ھەرمۇسى خەرىكى خواردىن دەبۇون. ھەڇدە سالى رېك بەو چەشىنە تىپەرى. بەلائى برسىتى نەك ھەر لە يەخەيائ نەبۇوه، بەلكۇو رەوشەكە ئالۋۇزلىرىش بۇو. پاشاي لىدى،

۱- ھەر ۱ پلىترا لە يۇنانى باستان، وەك پىتوانەي مەودا بەرابەرى يەك لە شەشى ستادىقىيەك بۇوه، دەكىرى بلىيەن نىزىك بە ۳۰ مىتەر.

۲- ئەوه ھەمان گۈله كە كىتىي ئىلىيادا باسى كراوه و ئەمېق بەناوى دەريايى مەرمەرە ناسراوه.

۳- يەكمەن پاشاي ئەفسانەيى لاتى لىديا، كورپى خواوهند دىيا و ئىلاھە يى ئا (خواي زەوين).

دانیشتووانی به سه ر دوو دهسته دا دابهش کرد. ناوبراو شیر و خهتی بق هه لاویشن و بهو چه شنه دیاریکرا که کام دهسته دهبن ریگای کوچبه ری بگریته بهر. پاشا له ولاتی لیدی مایه وه، بهلام کوره کهی خوی بهناوی تیرینو و هک پاشای کوچبه ران دیاریکرد. ئهوانهی ده باویه کوچ بکه، بهره و دورگهی سميرنی^۱ و هرپیکه وتن. گشتیان سواری کهشتی بوون و باربنه یان به کولیان تیکنا و به دوای دوزینه وهی شوینیکدا گه پان تا بتوانن بژیوی خویان دابین بکه. پاش گه ران و سورانی زور به ولا تاندا، گه یشتنه هه ریتمی ئومبریکی، لهوی دامه زران و تا ئه مرق لهو ده قهه ماون. ئهوانه ناوی لیدی یان له سه ر نه ما و و هک تیرینی ده ناسرین، ده گه ریته وه بوسه ر کوری پاشای لیدی یه کان بوو. لهو لایه شوه، خودی لیدی یه کان بوونه یه خسیری بهر دهستی پارسه کان.

فه رمانپهوايي ميدبيه کان

[۹۵] ئىستا کاتی ئه وه هاتووه که باسى کوروش بکم و بلیم ئه وه مردقه کن بووه که کریسوسی شکستدا و پارسه کان چون بوونه فه رمانپهواي ئاسیا. هه رچهند سه بارت به کوروش سى جور زانیاریم له لایه، بهلام من زانیاری چوارهم ده خمه به رباس و پشت بهو بوجوونانه ده بستم که هیندیک زانی پارسی جیگای باوه ر قسە یان لیکردوه، واته ئهوانهی گه ره کیان بووه راستییه کان بلین، نه ک پیته لگوتى کوروش بى.

ئاسووری یه کان (ئاشووری) بق ماوهی پېنسه د سال ده سه لاتداری ئاسیا ژوروو بوون. ميدبيه کان يه که م نه ته وه بوون که دزی ئاسووری یه کان را پېين. ئه وان بق رزگاری و سه ربەستى خویان شه پى ئاسووری یه کانیان کرد و جو امیری و بویزبیان نواند و سه ربەستیان و ده دهسته هینا. دواتر گه لانی تریش چه شنى ميدبيه کان هه مان ریگایان گرتە بهر و خویان رزگار کرد.

۱- شاری سميرنی، ئه مرق ناسراو به ئه زمیر هه لکه و تتوو له که ناره کانی ده ریای مه دیترانه.

[۹۶] دواى ئەو ئالوگۇرانە، گىشت گەلانى ئاسىيى بچووك بۇونە خاوهن سەربەخۆبى خۆيان، بەلام دواتر دووبارە چەشنى كۈليلە و يەخسir كەوتىن ژىردىستى تاكە كەسىك. پەوتى رووداوهكان بەو شىوهبى بۇو: لەننۇ مىدىيەكاندا مروقىكى وشىار و زىرك بە ناوى دىيىكىس (دىاکو)، كورپى فەرائىرت هاتە مەيدان. ناوبراؤ ئەو كاتە قازى بۇو. دىاکو ئاواتى دەخواست دەسەلات بەدەستەو بگرى و بۇ ئەو مەبەستە بەو چەشىنە ھەلسوكەوتى كىرد. مىدىيەكان لە شارقىچەكەكانيان دەزىيان. دىاکو سەرهتا لە شارقىچەكەي خۆى و دواتر لە سەراسەرى ولاتدا بۇو بە خاوهن ناو و ناوابانگ و رىز و حورمەت. ناوبراؤ بەرەبەرە و پېتىر لە پېشىوو ھەولى وەدەسخىستى دەسەلاتىدا. تىكۈشانى ئەو راست لەو سەردەمەدا بۇو كە لە سەراسەرى ولاتى مىدىادا بىسەرە و بەرەبى حاكم بۇو و ھىچكەس بايەخى بە ياساكانى حکومى نەدەدا. دىاکو دەيزانى كە ناھەقى، دوژمنى سەرەكى ھەق و راستىيە. دانىشتۇوانى مىدى، ھاولاتى ناوبراؤ كاتىك چاوبيان بە ئەخلاق و رەفتارى باشى ئەو كەوت، وەك قازى خۆيان ھەلیانبىزارد. ئەويش لە خەيالى خۆيدا، بىرى لە وەدەسخىستى حوكىمەنلىكىنەن وەتكەن دەكىرەتەن. بۇيە بە نەزاكت و جوامىتىيەوە، لەگەل خەلک ھەلسوكەوتى كىرد. ھاولاتىيانى دىاکو، كاتىك ئەو رەفتار و گوفتاره باشەي ئەۋيان بىنى وەك دادوھرى خۆيان ھەلیانبىزارد . دادپەرەرى دىاکو ناوابانگى لە ناوجەكاني دەوروبەريش دەركىد و وەختىك خەلک پىتىان زانى كە يەكەم كەسە ئاوا بەرەق دەجولىتەوە و خۆشىيان كەلىك ناھەقىيان لەدەست حاكمانىتى ئەو سەردەمە دىتبىوو خىتا و بەردىوام روپىيان لە ناوبراؤ دەكىد و سكالاكانىيان بۇلای ئەو دەبرد و ئەويش بە گرفتەكانيان رادەگەبى و رەوشەكە بە جىڭايەك گەبى كە خەلک جىا لەو، نەدەچوونە لاي ھىچ قازى يەكى تر.

[۹۷] ئەو كەسانەي شكايمەتىيان دەبرىدە لاي دىاکو، ژمارەيان رۇزبەرۇز پېتىر دەبۇو، چونكە دەيان زانى ھەردوو لاين دادگايى بەرەق دەكىرىن. دىاکو كاتىن ھەستى بەوە كىرد كە بۇتە مروقىكى پېتىيىست بۇ كۆمەلگاکەي، گەرەكى

نهبوو تهنيا لهو شويته‌ي خوي دانيشى و خهريکى کاري قهزيابي بى، بويه رايگه ياند كه ناخوازى لهو زيافتر دريژه بهو کاره بذات. بيانوشى بۆ ئەو بېرىاره ئەو بىو كە لەبەر دادگايى و وەرىختنى کاري خەلکى تر، ناتوانى بە ژيان و کاروبارى رۇزانەي خوي رابگا. تالان و راورورووت دوباره سەريان هەلداوه و خەراپەكارى و ناقانۇونى پتەر لە پېشىوو دەستى پېكىردهوه. مىدىيەكان كۆبۈونەوه و بارودۇخەكەيان هەلسەنگاند و باسى ئەو وەزعە خولقاوه يان كرد. بە باوهەرى من دۆستانى دياڭو لەو كۆبۈونەوهەيدا پتەر لە بەشدارانى تر قسەيان كرد: "ئەو رەووشە لهو زيافتر قبول ناكىرى. ئەگەر قەرار بى بەو وەزعە ناخوشه لهو ولاٽەدا بىزىن، پېۋىستە پاشايەك بۆ خۆمان ديارى بىكەين. بەو شىۋەھە يەھىمنايەتى دەگەپىتەوه ولاٽ و ئىمەش دەتوانىن خەريکى ژيان و گوزھرانى خۆمان بىن و ئىتىر لەمەو بەدوا چىتەر نىگەرانى خەراپەكارى و بى ياسابى لە ولاٽدا نەبىن ". بەو قسانە خەلک رازىكىان كە پاشايەك حوكىملىكىان بىكا.

[٩٨] ديارە خىترا ئەو پرسەش هاتەگۇرى كە كى بۆ پاشايەتى كردن گونجاوه. خەلک تىكىرا داواي پاشايەتى دياكۆيان كرد، چونكە توانىبۇوى دەنگى تەواوى جەماوەر وەدەست بىتىنى. كاتىك دياڭو لەلایەن گورەپباوانى مىدىيابىيەوه ھەلبىزىردا، فەرمانىدەركرد كە بارەگاي پاشايەتى تايىبەتى بۆ دروستتىكەن و هېتىزى پاسەوانى بۆ دابىن. چى دياڭو داواي كرد، دانىشتۇوانى مىدىيابىي جىبەجى يان كرد. بارەگاي بە قەلا و بورجەوه بىنیاتنرا و ئىزىنى پىتىرا لەنیو لەشكىرى مىدىدا، بە دلى خوي پاسەوانەكانى ھەلبىزىر. كاتىك دياڭو لەسەر تەختى پاشايەتى دانىشت، مىدىيەكانى ناچاركىد تەنيا يەك شارى مەحكەم و خاوهن قەلا دروستتىكەن و بايەخ بە شارقۇچكەكان نەدەن. مىدىيەكان بە قسەيان كرد و دیوارى ئەستۇور و بەرزىيان لە دەورى شارى تازە دروستكراو سازكىد. ئەو شارە ناوى نرا ئىتكىباتان. دیوارەكانى شار بازنه‌يى و لەپشت سەرى يەكتىر و جىاوازى بەرزاييان تەنيا بە هوى بورجەكانىانوه ديارىدەكرا، بەواتايەك دیوارى

دووهه م به راده‌ی به‌زنی بورجه‌کان له دیواری يه‌کم به‌رزتر و له دیواری سیه‌هم نزمتر بwoo. و هستاکاره‌کان به ئەنقمت ئەو دیوارانه‌یان به شیوه‌یه دامه‌زراند تا مەتەریزه‌کانیان به‌رزتر له يەکتر بی. ئەو شوینه‌ی دیواره‌کانیان لى دروست کراوه، بۆ ئەو مەبەسته دەستى دەدا و له بار بwoo، چونكە تەپۆلکە و ژىرىبىنای بەرد و رەقى ھەبwoo. دياره بۆ جىتىه‌جى كىرىنى ئەو كاره، پىويستى بە كومەلىكى زۆر و هستاكار ھەبwoo تا بتوانن بەو چەشنه دايىمه‌زريتن. دیواره‌کانى بازنه‌بىي و لەپشت سەرى يەكتىر، ژماره‌یان حەوت دانه بwoo. ئەو گىشته دیواره قەسرەکان و خەزىنە‌کانى پاشايىتىيان له باوهش گرتىبوو. مەوداي دیوارى دەرەوە تەقرىبىن بە ئەندازە دەرىۋايى دیوارى حەسارى شارى ئاتىن دەبwoo. مەتەریزه‌کان و ليوارى دیواره‌کان رەنگ كرابۇون، بەو شیوه‌یه كە دیوارى يەکم بە رەنگى سېي، دووهه م رەش، سیه‌هم سور، چوارم شىنى ئاسمانى و پىنچەم زەرد نەخشىندرابۇون. مەتەریزه‌کانى دوو دیوارى ئاخىر، يەكىان خاوهن رووكىشى نوقره‌بىي و ئەوهى تىريش رووكىشى ئالّتۇونى ھەبwoo.

[٩٩] دياكۇ ئەو دیوارانه‌ی لەبەر بارى ئەمنى خۆى دروستكىد. بەو شیوه‌یه حەسارى لە دەورى بارەگاكەي سازكىد و فەرمانى بە خەلکدا لە دەرەوهى دیواره‌کان نىشته‌جنى بن. وەختىك كارى بىناسازى تەواو بwoo، دياكۇ سىستەميکى دامه‌زراند كە كەس بۆى نەبwoo لەمەر كارى شەخسى چاوى بە ناوبراو بکەۋى. هەركەس كار و گرفتى ھەبوايە، پىويست بwoo بەشىوه‌ي پەيام يا نووسراوه بدهنە دەست پەيامەتىنەركان. ئەو ھەروهە رايىگە ياند كە پىتكەنин و تف و لەعنەت كىدىن لە حزۈر پاشادا، كردىوهى يەكى ناشايىسته. ناوبراو بۆيە ئەو بېيارەدا تا پىاوانى ھاوتەمنى ئەو كە بەدەورييەوە بwoo. خەرىكى ئىرەبىي بىردىن و دارپشتنى پېلان دىزى ئەو نەبن. ئەوان كىشىيان سەرددەميک پىتكەوە ژىابۇون و لەبارى رەچەلەك و جوامىتىرييەوە لە ناوبراو كەمتر نەبwoo. بەپىي ئەو ياسا نويىه، ئەو كومەلە

خەلکە كەمتر دەچۈونەلاي دىاڭۇ و ناچاربۇون بەچاۋىنىكى جىاوازلىرى سەيرى ئەو بىكەن.

[١٠٠] كاتىك دىاڭۇ ئەو رېوشۇيىنانەي گىرتهبىر و دەسەلاتى تەواوى بۆخۇى مسوّگەركىد، ھولىدا دادپەرەرى و ياسا جىبىگەن. خەلک بە نووسراوه خواست و گرفتى خۇيان دەنارىدە بارەگائى پاشا. ئەویش بىريارى نىھاىيى لەسەر دەدان و ولامى بۇ خاوهن سكالالاكان دەنارىدەوە. دىاڭۇ بە شىتىھەيە دادگايى و مەحكەمەي جۇراوجۇرى بە ئەنجام گەياند. ناوبرارەتىنەيەن دادگايى دەكىد و پاش دادگايى، بەپىنى چۈننەتى تاوانەكە، حوكىمى لەسەر دەدا و كابراى بە سزاي خۇى دەگەياند. دىاڭۇ بۇ جىبەجى كەنەنەيەن دەنارىدە ئەو كارە خەلکى خۇى لە سەراسەرى و لات ھەبوو و زانىارى پىيوىستىان پىتەگەياند.

[١٠١] دىاڭۇ، خەلکى. ولاتى مىدىيائى بەپانەوە رېتكىختى و كۆى كەنەنەوە سەر يەك و فەرماننەوابىي بەسەردا كىرىن.^۱ گەلى مىدىيا لەو ھۆزانە پىنكەتابۇو: بۇوسى، پارتاكنى، سىتروخاتى، ئارىزاندى، بۇودى و ماغ. ئەو ھۆزانە پىنكەتىنەرەي نەتەوەي مىدىيا^۲ بۇون.

[١٠٢] دىاڭۇ كورپىكى ھەبوو بەناوى فەرائۇرت (فەرەرەتىش). ئەو كورپە دواى مەرگى باوکى كە پەنچاوسى سال فەرماننەوابىي كىد، تەنبا بە پاشايەتى خەلکى مىدىيا رازى نەبوو. بۇيە سەرەتا لەشكىرىتى كىدە سەر پارسەكان، ئەوانى شىكستدا و گشتىيانى هىتىن ئىزىرىنى دەسەلاتى خۇى. ناوبرارە دواى ئەوەي دۇو نەتەوەي بەھېزى مىدى و پارسى هىتىن ئىزىرى دەسەلاتى فەرماننەوابىيەكە، ئەوسا رووى لە گەلانى ئاسىيا كرد. فەرائۇرت ھەرجارى شەپى دىزى يەكىن لە گەلانى نىشته جىنى ئاسىيا كرد. لە كۆتايىدا

۱- ئەو يەكىرىتنەي مىدىاكان دەبىن بەر لە ٦٨١ پىش زايىن جىبەجى كرابىي.

۲- لەوانە چواريان ئارىيائىن. پارتاكىنىيەكان و بۇودىيەكان لە رەگەزى ئارى نەبوونە كە لەگەل مىدىاكان ئىاون.

بپیاری لهشکرکیشی بقسر ئاسووربیه کانی ئەو سەردەمەی شارى نەینه‌وادا، واتە ئەوانەی سەردەمیک فەرمانپەواى گشت ئاسیا بۇون. ئاسووربیه کان سەرەپای ئەوهى خاوهن ھاپېيمانیبیه ک نەبوون و تەواو تەرىك مابۇونەوە و ھاپېيمانە کانى قەدىمى دىۋىان راپەریبۇون، بەو حالەش سەركەوتىن و وەختىك فەرائۇرت پەلامارى دان، خۆى دواى بىست و دوو سال پاشايەتى لەو شەپەدا كۈزرا و بەشى ھەرە زورى لهشکرەكەشى تىداچو.

[١٠٣] دواى مەرگى فەرائۇرت، كورەكەي بەناوى كياكساريس، نەوهى دياڭو فەرمانپەواىي ولاٽى بەدەستەوە گرت و دەگىرنەوە كە ئەو لە باب و باپپىرانى بويىزتر و پىتر عاشقى شەپ بۇو. كياكسار يەكم كەس بۇو لهشکرى ئاسىيابى لە چەند دەستەي جىاوازدا رىتكخست و فەرمانىدا كە سەربازانى لهشکرەكەي، بەپىنى چەكەكانيان، لە گوردانە کانى كەماندار و نىزەدار و سوارەنizامدا جىيېگەن. تا ئەو سەردەمە سەربازانى لهشکرى تىكەلپىكەل بۇون. لە سەردەمى دەسىلەتدارى كياكساردا، راست لە كاتى شەپ دىزى لىدىيەكان، بەرى خۆر گىرا و رۆز تارىك بۇو. ھەر ئەوپىش بۇو كە لە رووبارى ئالى ئاسىا پەرييەوە. كياكسار پاش لهشکرکىشى و شكسىت دانى گەلانى نىشته جى لە بەرى ئەو چۆمە، ئەوسا پەلامارى شارى نەينه‌وادا. ئەو گەرەكى بۇو تولەي كۈزرانى باوکى بکاتەوە. كياكسار دەستورى دا شارەكە لە بناخەپا ويران بکەن. ناوبراو ئاسووربىيە کانى شكسىت دا و شارەكە گرت. ھەلبەت لە كاتى گەمارقى شارى نەينه‌وادا، لهشکرەكى گەورەي سكىتى بە پاشايەتى و فەرماندەرى مادىئىس، كورپى پەرۇتلىقى ئىس ھېرىشيان كرده سەر ولاٽى مىديا. سكىتىيە كان لە سەر رېنگاي خۆياندا، كىمېرىيە كانيان لە ئورۇپاوه بەرەو ئاسىا دەرپەرەندبۇو و بەدواياندا هاتنه ئاسىا. ئەو سكىتىيە بەمەبەستى تولە سەندەوە، بەرددەوام راوى كىمېرىيە كانيان كرد و گەيشتنە فەرمانپەواىي مىديا. وەختىك كىمېرىيە كانى

راوکراو هاتنهنیو خاکی و لاتی میدیا، سکیتییه کانیش ویرای ئهوان په لاماری ئه و فه رمانزه وايیه ياندا.

[۱۰۴] مهودای نیوان گولی میئوتیدا^۱ تا رووباری فاسی^۲ و ناوچه‌ی کولخیدا،^۳ بۆ که سیکی پیاده‌ی خوش ئازق، سی رۆژ ده خایه‌نی. به لام، له ویرا پیاو خيرا ده گاته و لاتی میدیا، چونکه ته‌نیا يەک هۆز له و نیوهدا ده‌زی که ئه وانیش پییان ده گوتربی ساسپیری.

سکیتییه کان ئه و رینگایه يان نه گرتە بهر و به شوینتیکی تردا هیرشیان کرده و لاتی میدیا. ئهوان بەرهو باکور و هرسورانه و به رینگای سه ره و هتردا، مهودایه کی پتريان پیتوا و لە لای راستی خويان چیا قه فقازیايان جى هيشت.^۴ لە هەر حالدا، لە شکرە کانی میدی و سکیتی کوتنە به ریه ک. له و شەرەدا میدیبیه کان تووشی شکست هاتن و فه رمانزه وايی ئاسیايان لە دهستدا و ته‌واوی ئاسیا کە وته ژیردەستی سکیتییه کان.

[۱۰۵] سکیتییه کان له ویوه بەرهو میسر پیشپەروی يان کرد. کاتیک گەيشتنه سوریه‌ی و لاتی فله‌ستین، پسامیتیخوس،^۵ پاشای میسر بە دیاری و خەلاته و بەرهو پیریان چوو و داوای لیکردن له وه زیادتر پیشپەروی نه کەن.

سکیتییه کان دواي ئه و دیداره گەرانه و دواوه و کاتیک گەيشتنه شاری ئاسکالونای^۶ سەر بە سوریا، بە شیکی زوری لە شکرە کە يان بە و شارەدا

- دهريای ئاززوفیکی

۲- چۆمیک کە لە ناوچه‌ی کولخیدا قه دیم هەلکە و تۇو لە ئاسیا بچووک دەرېزىتە دهريای رەش و ئەمۇق ناسراوه بە رینو.

۳- ناوچه‌ی کولخیدا يەکىك لە هەريمە کانی باستانە و لە بەشى روزئاواي ئاسیا لە رۆزەه لاتى دهريای رەش و باشۇورى قه فقاز هەلکە و تۇو و بەھزى جۆمى فاسى پاراو دەكرىت.

۴- رەنگە مەبەست لە دهريای ئاززوف، شوینتی دەسپیکی کوچکردنی هۆزە کانی كىمېرى بۇوبىن.

۵- پسامیتیخوس يەكم پاشای هەريمە کانی سابىي و مىمفيس و دامەزريتەری شازدەھەمین زنجيرەی پاشايەتى ميسرى باستان لە سالى ۶۶۶ پىش زايىن بۇوه. لە زەمانى ئه و پاشايەدا میسر لە بارى نىزامىيە و هېزى نويى وە بەرهات.

۶- ئاسکالون يەكىك لە شارە کانی هۆزى فيليستان بۇوه. ئه و ئىلاھە يەکە هېرۆ دۇت بەناوى ئە فرۇدىتى ئورانىيا دەيناسىن، لە ناوچە‌ی دېركەتىو پەرسىش دەكرىت.

تیپه‌پی، بى ئەوهى تالانىك بىكەن. بەلام پاشماوهى لەشكىر لە دواوه خۇيان پېتىانەكىرا و پەرسىتكەي (ئورانىيائە فرۇدىت) يان^۱ تالان كرد. بەپىتى ئەو زانىارىيانەي سەبارەت بەو پەرسىتكە كۆمكىرىۋەتەوە، لەگشت پەرسىتكە كانى كۆنترە و بۇ رىزىگرتىن لە خواوهند ئەفرۇدىت بىنیات نزاوه. ئەو پەرسىتكەش كە لە قىرس ھەيە^۲، بە گۇوتهى دانىشتووانى ئەوى، لەپۇرى نەخشەي ئەو پەرسىتكە يە قەدىمىيە سازكراوه. پەرسىتكەي ئەفرۇدىت لە كىتىرا^۳ بەدەست ئەو فينىقى يانە بىنیات نزا كە لە ولاتى سورىياوه هاتبۇون. ئەو كۆمەلە سكىتى يانە كە پەرسىتكە ئەفرۇدىت يان لە ئاسكالۇن تالان كىرىبۇو، خۇيان و نەوهەكانىيان تووشى نەخۇشىيەك هاتن و نىزەموكى رووى تىكىردن.

سكىتى يەكان خۇيان نەخۇشى يەكەيان بۇ ئەو ھۆيە دەگەراندەوە. هەركە سىكىش سەردانى ئەوانە بكا و چاوى پېيان بکەوى، دەزانى كە ئەوانە چۈن بەدەست ئەو گرفت و ئازارەوە دەنان. خەلکانى سكىتى خۇيان بە ناساغى ئەو كۆمەلە جەماوهەرە دەلىن نەخۇشى ناپىياوهتى.^۴

[۱۰۶] سكىتى يەكان وەك فەرمانىرەوابى ئاسىيا ماوهى بىست و ھەشت سال مانەوە و بە شىۋىھەكى درېندانە و بەپەپى بى موبالاتىيەوە، ھەموو شتىكىيان وىرلان كرد. جىا لە سەپاندى مالىيات و وەرگىرنى باج و خەراجى سالانە بە سەر دانىشتووانى ئاسىيادا، ئەوسا بەنۇو ولاتدا گەپان و چى دەستىيان كەوت، بە تالانىيان بىردى. لەبەر ئەو بارودۇخە دژوارە، كىاكسار و مىدىيەكان جارىك ژمارەيەكى زۇر لە پىاوانى سكىتى يان بۇ خوش راپواردن و سەرمەست

۱- ئەفرۇدىت ئورانىيَا يَا وينوس، ئىلاھەي جوانى و سىمبولى عەشق و خۇشەويىستى.

۲- بە گۇوتهى پاقسانىياس لە دەقەرى پاقفوس، پەرسىتكە ئەو خوايە (ئىلاھە) بەرلە ئاسكالۇناس بۇوە.

۳- نازى يەكىك لە دورگە كانى كۆمەلە دورگەي يۇنان و ئەمرق ناسراوه بە سىزىگىر و لە رايىدوودا مەعبەدىكى گەورە لىبۈوە. ئەو دورگە يە پىتەختى شىغۇر و شاعيرى و عەشق و ئەدەبىيات بۇوە.

۴- ئەو نەخۇشىيەي هېنرۇدقۇت باسى دەكە، ئىپۇكراپىس وەك نىزەمۇكى سەيرى دەكە. ناوبر او لە كىتىپى پىنرى ئائىرۇن ئەو نەخۇشىيەي نەنېر نەمى دەسىنىشان كىرىدۇ. لە ولاتى سكىتى يەكان كەسانىك دەزىيان كە بە ئىتتارى ناودىركراروھ و هەركە سىكى لېيان نىزىك كەوتباوه، دەيتوانى چاوى بە نەخۇشىيەكەيان بکەوى. سكىتى يەكان خۇيان بە نەخۇشىيە دەلىن ئىتتارى.

بوون بانگهیشتی زیافه‌تیک کرد و لهوی به کومه‌ل کوشتیان. میدییه‌کان بهو شیوه‌یه دووباره ده‌سه‌لاتیان و هدهست خسته‌وه و ئه و لاتانه‌ی پیشتر به‌هوى سکيتي‌یه‌کانه‌وه داگيرکرابون، گشتیان هیناوه ڦير حوكى فه‌رمانپه‌واي خويان. ميدییه‌کان شاري نهينه‌واشيان گرت (دواتر باسى ليوه‌ده‌کم که چون داگيرکرا). ميدییه‌کان هروه‌ها توانيان ولاتي ئاسيرياش داگيربکن، هله‌بت جيا لهو به‌شهی سه‌ر به ناوچه‌ی بابيل بوب. دواي ئه و رووداوانه، كياكسار پاش چل سال فه‌رمانپه‌واي کوجى دواي کرد، دياره ئه‌گه‌ر سه‌رده‌مى ڦيرده‌سته‌ي سکيتي‌یه‌کانيش حيساب بکري.

مئزرووي پارسه‌کان

پاش مه‌رگى كياكسار، كوره‌که‌ی به‌ناوي ئاستياغ هاته سه‌ر ته‌ختى پاشايه‌تى. ئاستياغ ڪچيکى بوب به‌ناوي ماندانه. ئاستياغ كاتى خوى خه‌ونتىكى ديتبوو که ماندانه‌ی ڪچى ئه‌وندەي گييز كربوو که لافاو پيته‌ختى ولات و ته‌واوي ئاسيای و بهر خوى دابوو. كياكسار ئه و خه‌ونه‌ي بۇ موغە‌كانى خه‌ون و هرگير گيڑايه‌وه و به لىكدانه‌وه‌ي ئه‌وان تووشى مه‌ترسيي‌کى گهوره هات.

كايتك ماندانه گېشته تەمه‌نى مېردىكىن، ئاستياغ له ترسى خه‌ونه‌که‌ی، ئىزنى به ڪچه‌که‌ی نه‌دا مېردى به كەسيكى نه جىبزازەي ميدى بكت. به‌پىچه‌وانه‌وه، ماندانه‌ی دايىه كابرائي‌کى پارس به‌ناوي كامبىز. كامبىز له بنەمالەيەكى رىزدار، مرؤفيكى ئارام، به‌لام لهبارى چىنایه‌تىيەوه له گشت ميدیي‌کانى چىنى مام نىوهندى، ڦله نزمتر بوب.

[۱۰۸] له سالى يە‌کەمى ڙيانى هاوبه‌شى كامبىز و مانداندا، ئاستياغ دووباره خه‌ونى بىنى. له خه‌ونه‌کيدا، ديتى که له نيو لينگى ڪچه‌که‌يدا ميۋىك روواوه و چلوپقى ئه و داره‌مېتوه سه‌راسه‌رى خاكى ئاسيای داپوشىو. ديسان

بانگهیشتی زانایانی لیکدانه‌وهی خهونی کرد. دواتر بهدوای کچه‌کهیدا نارد که وختی زانی بوو. ئاستیاگ ماندانه‌ی له باره‌گای خوی راگرت، بهو مه‌بسته‌ی که کاتیک منالله‌که له‌دایک بوو، خیرا بیکوژی. زانایانی خهونناس به ئاستیاگیان گوتبوو که منالی ماندانه گهوره دهبن و له‌جیات باپیری پاشایه‌تی دهکا. ئاستیاگیش به‌نوره‌ی خوی، بخوه‌ی پیش به قهومانی ئه و رووداوه بگری، وختیک کوروش له‌دایک بوو، بهدوای ئارپاغوس‌یدا نارد که خزمی خوی بوو. ئاستیاگ باوه‌ری ته‌واوى به ئارپاغوس هه‌بwoo، چونکه به رهگهز میدی و که‌سیکی به‌توانا بwoo. ئاستیاگ زوربه‌ی کاره‌کانی دهرباری پاشایه‌تی به ئارپاغوس ده‌سپارد و له‌راستى دامراستى ئه و بwoo. پاشا به ئارپاغوسی گووت: "ئارپاغوس! راسپارده‌یه‌کم بق تو هه‌یه. نه لای که‌س باسی دهکه‌ی و نه خه‌یانه‌تیشم گره‌که بخوه‌ی خزمه‌تت به که‌سیکی‌تر کردنی، چونکه ئه و کاته ئیتر سهرت تیدا دهچی. منالله‌که‌ی ماندانه هله‌گره و بیبه‌وه مالی خوت و بیکوژه. پاشان بهو شیوه‌یه‌ی خوت به مه‌سله‌حه‌تی ده‌زانی بینیزه". ئارپاغوس له ولامى ئاستیاگدا گوتى: "پاشاکه‌م، ئه و پیاوه‌ی له حزوورتدا راوه‌ستاوه، هیچکات له ژیانتدا دلت لینی نه‌ئیشاوه. به‌لین بى له داهاتووشدا قهت نه‌هیلم ناراحه‌ت بى. ئیستا که دهخوازی من ئه و کاره بکم، ئه و ئه‌رکی سه‌رشانی منه و ئه‌مره‌که‌ت به‌درستی و ریکوبیکی به‌جنی‌ده‌گه‌بینم".

[۱۰۹] ئارپاغوس دواى ئه و قسانه، خیرا منالی کفنکراوى و به‌گریانه‌وه بردیبه‌وه مال و له‌وى ره‌وتی رووداوه‌که‌ی بق ژنه‌که‌ی باسکرد. ژنه له ئارپاغوسی پرسى: "دهخوازی چیکه‌ی؟ ئارپاغوس گوتى: "هه‌رچه‌ند ئاستیاگ خه‌ریکه دلی بتقى، ئه‌گه‌ر له‌وهش پتر شیت و ماخولیا بى، دیسانیش من حازر نیم خواستى ئه و به‌جن بگه‌بینم. زور ده‌لیلم له‌مه‌ر نه‌کوشتنی ئه و مناله هه‌یه. به‌ر له هه‌ر شتیک، ئه وه منالی خزمی منه و ئاستیاگ خوی پیر بwoo و ئه‌ولادی نیزینه‌ی نییه. ناوبراو ئه‌گه‌ر بخوازی له پاش مردنی، تاج و ته‌ختى پاشایه‌تی به کچه‌که‌ی بسپیزى، واته بهو کچه‌ی که کوره‌که‌ی به کوشتن دهچى، من چون چاوه‌پوانى مه‌ترسییه‌کى گهوره‌تر له داهاتوودا نه‌بم!

هلهبت ئو کوره دهبن بمرئى، بلام پىويسته ئو قەتلە بهدهست خزمىكى ئاستياگوه بەپىوه بچى، نەك بەدەست من".

【110】 ئارپاغۇس پاش ئاخاوتتەكەي، خىرا يەكتىك لە پىاوانى خۇى نارده لاي شوانەكانى ئاستياگ. ئارپاغۇس خەبرى بولۇ كە مىگەل و گارانى ئاستياگ لە جىگايدىكى پې شىناوەرد دەلەوەرىن و بۇ جىبەجى بۇونى نەخشەكەي شوينىكى گونجاوه و لەۋى ئەزمارىكى فەرە ئاژەلى دېنەدە هەن. مىتراداتىس، شوان و كۆيلە ئاستياگ لەكەل ژىنلىكى كۆيلە بەناوى سپاڭو ژيانى ھاوېشيان بولۇ. سپاڭو لە زمانى مىدىدا واتاي دىلەسەگ دەدا و ھاوتاي كېنۇ لە زمانى يېنانيدا. مىدىيەكان بە دىلەسەگ دەلىن سپاڭو. مىتراداتىس لە داۋىنى چياكانى ھەلکەوتۇو لە باكۇرۇ ئىكباتان بەرە دەرىيائى رەش شوانىتى دەكىردى. ئەن ناوجەيە سەر بە ولاتى مىدىيائى و لە دەورى ساسپىرا ھەلکەوتۇو و تەواو شاخاوى و دارستانە، بەپىچەوانەوە، باقى شوينەكانى تر دەشتايىن. وەختىك مىتراداتىسى شوان لەسەر داواي ئارپاغۇس گەيشتەجى، ئارپاغۇس پېتىگۇت: "ئاستياگ فەرمانى بە تو داوه كە ئەن مىنالە ھەلگرى و لە چۈلتۈرن شوينى چياكان بەرەلاي بکەي، بۇوەي ھەرچى خىراتر بمرى. دەبىن ئەوەش بزانى كە ئەگەر ئەن مىنالە نەكۈزى و بەپىچەوانوھ رايگرى و زىندۇو بىنېنى، ئاستياگ تو بە درېنەترين شىۋە دەكۈزى. خۆيىشم چاوهدىزى بەرەلابۇونى ئەن مىنالە لە كۆيىستانەكان دەكەم".

【111】 كابرای شوان گۆنی لە حوكىمە گىرت و رۇبۇوە مىنالەكە و بە هەمان رىگادا كەرایەوە مال. راست لەو كاتەدا كە شوانە بە فەرمانى ئارپاغۇس بەرە شار وەرىنەكتىپ بولۇ، ژىنەكەي ئاوس و لەسەر زان بولۇ. ئەوەش خواتىنى خوابى لەپىشىت بولۇ. لە نىتەدا ژىنەكەي ئىنگەرانى چارەنۇوسى مىردىكەي بولۇ و مىتراداتىس، ئەوپىش خەمى خىزانەكەي خۇى بولۇ. مىتراداتىس لەۋە دەترسا كە ژىنەكەي بىتكەس و بىتەرەتان مىنالى بىبى و لەلايەكى ترىيشەوە خۇى تۇوشى رووداۋىنلىكى سەير و سەمەرە ھاتبۇو. شوانە كاتىك گەبراوه، ژىنەكەي پېتىوانەبۇو كە مىردىكەي بە زىندۇوبىي دىتەوە، بۇيە خىرا لىتى پرسى كە ئارپاغۇس بۇچى ئاوا

به پهله بهدوايدا ناردبورو. شوانه ولامي هاوژينه‌که‌ي خوي بهو چهشنه داوه: "ژنه‌که! ئوهى من لهو سەفرەم بۇ شار دىتم و بىستم، ياخوا قەت ج جاريتر تۈوشى نېبىمەوه. نازانى ج بىسەر ئەربابەكانى من هاتنۇوه. تەواوى ئەندامانى بنەمالەي ئارپاگۇس دەگريان. منى سەر لىشىتىواو رووم لەلاي ژۇورەوه كرد. چاوم بە مەنالىك كەوت كە گۈرگالى دەكىد. بە زىپ و ئالتونن رازاندبورويانەوه و لە پارچە قوماشىكى رەنگاپەنگىيان وەرىپتچابۇو. ئارپاگۇس ھەركە چاوى بە من كەوت، دەستورىدا مەنالەكە ھەلگرم و بەرھو مال بىگەرىمەوه و پاشان لە شۇيىنىكى پې لە ئازھلى دېنده بەرەلاي بىكم. دىارە ئەوهشى پېتگۇتم كە ئەوه فەرمانى ئاستىاگە. ھەرەشىيەكى زۆر تۈوندىشى لېكىد كە ئەگەر بېتتۇو حوكىمەكە بەپىوه نېبەم، تىدادەچم. سەرەتا پېتىوابۇو مەنالى يەكىك لە خزمەتكارەكانى ئارپاگۇسە و لەبەر ئەوهى نەمدەزانى دايىك و بابى ئەو مەنالە كىيە، خىرا ھەلمگرت كە بىھىنەمەوه. ئىتير بىرم لەوه نەكىدەوه كە من كۆيلەم و ئەو مەنالەش ھى كەسىتىكى تىزە. ئەوهى بەلامەوه سەير بۇو، رازانەوهى مەنالەكە بە زىپ و ئالتونن و جلووبەرگى رەنگىن و گريان و شىنگىزىانى بنەمالەي ئارپاگۇس بۇو. دواتر ئەو خزمەتكارەي كە مەنالەكە ھەلگرتىبو تا لە دەرەوهى شار تەحويلم بىدات، زانىارى تەواوى دامى و پېتگۇتم كە ئەوه مەنالى ماندانى كچى ئاستىاگە، واتە ئەوهى ژنى كامبىزە. كورپەكەيان ناو لىتىناوه كوروش و ئاستىاگى باپىرى فەرمانى كوشتنى داوه. فەرمۇو ئەوهش مەنالەكە!".

[۱۲] كابراى شوان دواى ئەو قسانە، مەنالەكەي بە ژنه نىشاندا. ژنه كاتىك چاوى بەو مەنالە جوان و گورەيە كەوت، دەستى بە گريان كرد. مىردىكەي لە باوهش گىت و خوي لەبەر دەست و پېتىانى هاوېشت و لېتى پاپايەوه كە مەنالەكە بە كوشتن نەدا. شوانە لە ولامي ژنه‌كەيدا گوتى كە ناتوانى ئەمرى ئاستىاگ بەجى نەگەيىنلى، چوونكە پياوهەكانى ئارپاگۇس لە كارەكە دەكۆلەوه بۇوهى دلىنابىن كە جىيەجىيم كردوه يان نا. ئەگەر ئەو راسپارده يە بەجى نەگات، بە دېندهترىن شىتە دەمكۈزۈن. ژنه‌كە نەيتوانى مىردىكەي رازى بكا و ناچار دەستى بە قىسە كرددەوه: "ۋىدەچى ناتوانم

قهناعه‌ت پیبینم که منالله‌که فری ندهی، به‌لام ده‌توانی کاریکی‌تر بکهی، ئه‌گه‌ر هیچ ریگا چاره‌یک نییه و پیاوانی ئارپاغوس پیویسته دلّنیا بن و ته‌رمی منالله‌که به فری‌در اوی ببین، تو ده‌توانی ته‌رمی منالله‌که‌ی خۆمان که به مردوویی له‌دایک بووه له‌جیاتی نه‌وه زیندوووه‌که‌ی ئاستیاگ دابنیی و ئه‌وه‌یان له‌لای خۆمان گهوره بکه‌ین. به‌و شیوه‌یه هیچکه‌س نازانی که تو ئه‌مری ئه‌ربابه‌کانت به‌جی نه‌گه‌یاندوه و ئیمه‌ش توشی گوناهیک سه‌باره‌ت به منالله‌که‌مان نابین و وهک پاشازاده‌یهک به خاکی ده‌سپیدین و ژیانی ئه‌وه‌ی تریشمان نه‌جات داوه".

[۱۱۲] شوانه قسه‌کانی خیزانی به‌لاوه دروست بوو و به‌گوئی کرد. ئه‌و منالله‌ی بق کوشتن هینتابوی رووتیکرده‌وه و جلوبه‌رگه‌کانی له‌بهر منالله مردووه‌که‌ی خۆیان کرد و له‌نیو هه‌مان سه‌بته‌تی نا و به‌رهو چۆلکه‌ی نیو چیاکان روپیشت و منالله‌ی له‌وی ره‌هاکرد. سئ رفژ تیپه‌پری و منالیکی شوانکاره‌ی بق پاسه‌وانی له سه‌وه‌تکه دانا و ئه‌وچار خۆی به‌رهو شار و هرپیکه‌وت تا به ئارپاغوس بلی که ئاماده‌یه ته‌رمی کوژراوی منالله‌که‌یان نیشان بدا. ئارپاغوس باوه‌پینکراوتین پیاوانی له‌شکری خۆی نارد. ئه‌و راسپاردانه دانیان به‌وه‌نا که منالله‌که مردووه و له‌راستیدا ته‌رمی منالله مردووی میتراداتیس‌یان ناشت. شوانه له‌جیات ناوی کوروش، ناویکی‌تری له‌سهر کوره‌که دانا.

[۱۱۴] کاتیک ئه‌و کوره‌که‌یشته ته‌منی ده سالی، رووداویکی سه‌یر قه‌وما و بووه هوی ئاشکرابوونی ئه‌و. له‌و گوونده‌ی هۆل و ته‌ولیه‌ی مه‌ر و ملاتی لیبوو، کوروش له کولانی دیتا له‌گه‌ل منالانی هاوته‌منی خۆی کايه‌ی ده‌کرد. منالله‌کان کوره‌ی شوانه‌یان وهک پاشای خۆیان هه‌لبزاردبوو. کوره منالله‌کانی دابه‌شکرد و بق هه‌ر ده‌سته‌یهک کاریکی دیاریکرد. (هیرؤدقت له هیندیک شوین کابراتی شوان وهک گاوانیش ناوده‌با و لیکیان جیا ناکاته‌وه) کومه‌لیک له منالله‌کان ده‌بوایه خانوو و قه‌سر دروست‌بکهن، يه‌کدوو منالی‌تری کرده پاسه‌وان و يه‌ک له منالله‌کانی وهک چاوی پاشا دیاریکرد.

یه کی تری کرده پوستچی و له کوتاییدا هر کام له مناله کان ئەركىكىان پىئەسپىزدرا. يەكىك لەو منالانه كورى ئارتىمباريس بۇو. ناوبر او خاوهن پله يەكى بەرز له بارەگاي مىدىيەكاندا بۇو. كورەكەي ئەو كابرايە به دابەشكەرنى ئەركەكان له لايەن كوروشەو رازى نەبۇو. كوروش دەستورىدا بىگرن و بىھېتنە لاي ئەو. منالانى تر بەگۈيىان كرد و كورى ئارتىمباريس يان هيتنە حزوور كوروش. ناوبر او قەمچى يەكى تۈوندى سرهواندى. هەركە مناله بەرەلا كرا، ناراحەت و زىز گەراوه شار، چونكە بى حورەمەتى به گەورەيى و شان و شەوكەتى كرابۇو. رووداوهكەي بۇ باوکى خۆى باس كرد و گۇوتى كە كوروش چۈن به قەمچى لىتىداوه و بى پىزى پىتكەدوه. ھەلېت ناوى كوروشى نەهيتنە، لە بەر ئەوهى ئەو سەردەمە ناوى كوروش لە كورىدا نەبۇو. بەلكوو گوتى كورى كاوانى ئاستىياڭ ئەو بەلائىيە بە سەر هيتاوه.

ئارتىمباريس به تورەيىھەوھ چۈوه لاي ئاستىياڭ و باسى ئەو بى حورەمەتىيە لاي پاشا كرد و شان و پىلى مناله كەي به پاشا نىشاندا و گوتى: "پاشا! چاوت لىتىيە كە كۆيلەيەكى جەنابت چۈن بى ئىحترامى دەكت، ئەوهش منالى گاوان!".

[115] كاتىك ئاستىياڭ وەزعەكەي بىنى و گويى لهو قسانە بۇو، بېيارى سزادانى مناله كەي بۇخاترى بەجى هينانەوهى دلى ئارتىمباريسدا و بەدواي كابراي شوان و كورەكەيدا نارد. ئowan هەركە كەيشتنى، ئاستىياڭ رووى له كوروش كرد و پىتىگۇت: "توى كورە شوان و گاوان چۈن لە خوتىرادىت لە گەل كورى كەسىك بەبى حورەمەتى بجولىيەوھ كە خاوهن يەكەم پله و جىنگا لە تەنيشت منه؟". كوروش وەجواب هات: "پاشا! ئەوهى من كىدم كارىكى دروست بۇو. مناله كانى دى كە ئەو كورەشيان لە گەلدا بۇو، لە بەر ئەوهى پىيانوا بۇو من باشتىر لە ھەموو يانم، وەك پاشا ھەليان بىزاردم تا پىكەوھ كايم بکەين. ئowanى تر چى ئەركى پىنمەسپاردن، بەجىيان گەياند، بەلام ئەو كورە

ئیتاعه‌تى ئەمرەكانى منى نەکرد و بۇيە سزامدا. ئەگەر ئىستا منىش لەمەر ئەو
كارەي كردومنە شايىستەي سزادانم، لېرە لە خزمەت جەنابدام".

【116】 لەو كاتەدا كە مىنالەكە قىسى بۇ ئاستىاگ دەكىد، پاشا لە ژىزەوە
تىنيدەفكىرى و هەستى بە ناسىنەوەي كورە كردىبوو. تايىەتمەندىيەكاني ئەو
كورە هاوشيتوھى پاشا بۇو و نىشانى دەدا كە مىنالى كابرايەكى ئازادە، نەك
كويلەيەك. هەروەها تەمەنى مىنالەكەش لەگەل مەوداي زەمەنى رۆزى فەيدانى
تا ئەو دەمە رىيىدەھاتەوە. پاشا پەشۇكماو لەو رووداواھ، ماوهىيەك بىيەنگ
بۇو و پاشان وەقسەھات. داواي لە ئارەتيمباريس كرد بچىتە دەرەوە، چونكە
پاشا گەرەكى بۇو خۆى بە تەنبا كابراي شوان دادگايى بىكەت، بۇيە گۇوتى:
"ئارەتيمباريس! چى پېۋىسەت بى دەيکەم بۇوە خۇت و كورەكەت گەلەيتان
نەمەتنى". پاش ئەو قىسىيە، ئارەتيمباريس وەدەرگەوت.

ئاستىاگ ئەوجار فەرمانى بە خزمەتكارەكانىدا كە كوروش بەرنە ھۇدەيەكى
تايىەت لەنیو قەسردا. وەختىك خۆى و شوانە بەتەنبا مانەوە، ئاستىاگ لېپرسى
كە ئەو كورەي لەكۈرى بۇوە و كى پېتىداواھ. شوانە گۇتى كە كورپى خۆمە و
دايىكى مىنالەكەش ماوه و لە مالەوەيە. ئاستىاگ پېنگوت: "كارېكى باش ناكەي كە
راستىيەكە نادركىتى، دلىباھ تووشى ئەشكەنچەيەكى زور و تووند دىنى".
ھاوكات دەستورىدا كە پاسەوانەكان كابراي شوان بىگىن. كاتىك شوانەيان
بەرەو شوينى ئەشكەنچە بىردى، شوانە هاوارى لىھەستا و گۇوتى راستىيەكان
دەدركىتىن و بۇيە تەۋاوى بەسەرەتەكەي لە سەرەتاواھ تا كوتايى گىتىاواھ و
ئەوسا دەستى بە پارانەوە و داواي لېپوردن كرد.

【117】 وەختىك شوانە راستىيەكە ئاشكرا كرد، ئاستىاگ لەو زىادتر
خۆى بە كابراواھ ماندوو نەكىد و بە دەست ئارپاگۇسەوە قەلس بۇو و
دەستورىدا كە پاسەوانەكان ئەھۋى بىتنى. كاتىك ئارپاگۇسەت، ئاستىاگ
لىپرسى: "ئارپاگۇس دەمەوى بىزانم ئەو كاتەي مىنالى كېھكەي خۆم تەحويل
داي، چۈن كوشتت؟". ئارپاگۇس هەركە چاواي بە كابراي شوان لە كوشكى
پاشايەتى كەوت، نەيوىرا درۇبكا، چونكە لېي ئاشكرا دەبۇو و بۇيە گۇتى:

"پاشا! وختیک مناله‌کم و هرگرت، بیرم لهوه کردوه که چون هم خواستی
جهنابت به جن بگهیتنم و همه‌میش نه بهم بکوژی ئینسانیک. بهین ئوهی له‌لای
ئیوه و کچه‌که‌تان باس بکم، به‌دوای ئه شوانه‌مدا نارد و مناله‌کم دایه
دهستی. پیتمگوت که پاشا فهرمانی داوه ئه و مناله‌ی بۇ بکوژی. دیاره درقشم
پىنه‌گوتبوو، چونکه ئوه دهستوری جه‌نابت بۇو. مناله‌کم تەحويلدا و
رینوینی پیویستم کرد و پیتمگوت له شوینیکی چۆله‌وار رەھایبکا و خوى
له‌وی بمعینتەوە تا منالكە دەمرى. هەروه‌ها هەرەشەم لېکردى ئەگەر ئه و کاره
نەکا، خۆی سەرى تىدا دەچى. وختیک دەستوراتى مىنى به جىگەياند و
مناله‌کە مرد، باوھرپىڭراوترىن پىاوانى خۆم نارد بۇوه بە چاوى خۆيان لە¹
مەركى مناله‌کە دلىيابن، ئاخۇ مردوه ياننا. هەر ئه و راسپاردانەش جەنازەسى
مناله‌کەيان ناشت. ئوه رەوتى رووداوه‌کە بۇو و مناله‌کەش بەو شىۋىيە
كۈزرا".

[۱۱۸] ئارپاگۇس راستى رووداوه‌کە باسکرد. ئاستىياڭ رىكوكىنى
دەرۇونى خۆى شاردبۇوه و دوباره رووى لە ئارپاگۇس كردوه و رەوتى
قەومانەكەى چۇن لە زمانى شوانە بىستىبوو، بۇ ناوبراوى گىتىيەوە. پاش
دۇوپات كردىنەوە بەسەرهاتەكە، لە كۆتايىدا گوتى كە مناله‌کە دەزى و
ئوهەش بەلامەوە گرىنگتەرە. "گەلىك خەمى ئەو منالەم بۇو،" ئاستىياڭ گوتى،
"بۇ ئەو قەومانە زۆر ناپاراحەت بۇوم و كچە‌کم لەو بارهەوە مىنى بە تاوانبار
دەزانى". ئىستا كە چارەنۇوس ئاواى هيئناوه، تكايە كورەكەى خۇت بىتىرە لاي
مناله‌کەمان با كايىە لەكەلدا بکات و دوايىش وەرەوە ئىتىرە با شىۋى شەو
پىتكەوە بخۇين. هەلبەت بەر لە هەر كارىك گەرەكمە قوربانىيەك پىشىكەش بە
خواكان بکەم كە ئەو كورەياد نەجات داوه".

[۱۱۹] كاتىك ئارپاگۇس گوئى لەو قسانە بۇو، كېنۇشى بۇ پاشا بىر و
كەلىك خۇشحال بۇو، چونكە هەرچەند لەمەر جىتىيە جى كىردىنى فەرمانى پاشا
بىتمبالتى كردىبوو، بەو حالەش گرفته‌كە وەخىزگەرابۇو و هەستى بە
بەختە وەرى خۆى كرد. ئارپاگۇس لە بەر ئوهى بۇ زىافەتى شام بانكھېشت

کرابوو تا ئەو رووداوه خۇشە جىزىن بىگىن، ئىتىر لەوە زىادتر ماتىل نەمايەوە و بەپەپى خۇشحالىيەوە رۇيىشتەوە مال. ھەركە كەيىشتەوە، بە كورە تاقانە و سىزىدە سالەكەي گوت كە بچىتە قەسرى پاشا و ئاستىاگ چى پىيگوت، بەقسەي بكا. ئارپاگۇس شاد و خۇشحال رەوتى رووداوهكەي بۇ ژنەكەي خۇى گىتىرىيەوە. كاتىك كورەكەي ئارپاگۇس گەيشتە قەسرى پاشايەتى، ئاستىاگ فەرمانىدا بىكۈژن و قەلتۈبپى بىكەن. بەشىك لە جەستەي لەتوبەتكراوى منالەكەي بۇ كولاندى دانا و بەشەكەي ترى بىرزاڭ و بىرياردرە بۇ زىافەتى شام لەسەر مىزى خواردن داندرىن. وەختىك كاتى خواردن هات و تەواوى میوانەكان و ئارپاگۇس ئامادە بۇون، لەسەر مىزى بەردەم ئاستىاگ و میوانەكانى تر گوشتى بەرخ داندرە، بەلام بۇ ئارپاگۇس گوشتى لىيندراو و بىرزاوى جەستەي كورەكەي داندرە. تەنيا سەر و لاق و دەستى منالەكە لەبەر چاوان نېبۈون. ئەوانەشيان لەنئۇ سەبەتىكدا بە داپۇشراوىيەلگىرىتىپ. كاتىك ئارپاگۇس لە خواردن بۇوە، ئاستىاگ لىيى پرسى ئاخۇ تىرى خواردوه يانندا. ئارپاگۇس نىهايەتى رەزايەتى دەربىرى. راست لەو كاتەدا خزمەتكارانى ئاستىاگ بەپىتى دەستورى پېشىۋو، سەبەتى داپۇشراويان لەپىش دانا كە سەر و دەست و لاقەكانى كورەكەي تىدا بۇو. خزمەتكارەكان بەپىتە لە حزوورى ئارپاگۇسدا راوهستان و داوايان لىكىرد سەرەت ھەلداوه و حەزى لە ھەرچىيەك بى، ھەلگرى. ئارپاگۇس بە رەزامەندىيەوە دەسمالى سەر سەبەتى ھەلدايەوە و چاوى بە باقى ئەندامانى جەستەي كورەكەي كەوت. وەختىك ئەو دىمەنەي دىت، ھەرگىز خۇى شلۇي نەكىد و ھېمىنى خۇى پاراست. ئاستىاگ لىيى پرسى كە ئەو گوشتەي خواردى لە كام نىتىچىرەوە ھاتووه! ئارپاگۇس ولامى داوه كە ئەو دەيىزانى چ دەخوا و ئەمرى پاشاى بەلاوه گىرىنگ بۇوە. پاشان پاشماوهى جەستەي منالەكەي ھەلگرت و كەپاوه مال بۇوە بەخاكىيان بىسىپىرى.

[۱۲۰] ئاستىاگ بەو چەشىن تولەي خۇى لە ئارپاگۇس ئەستاندەوە. ئاستىاگ لە فەرى ئەوهدا بۇو كە لەمەندۇوا چ لە كوروش بكا و بۆيە بەدواي

ئەو كۆمەلە مۇغەيدا نارد كە پىشىتر خەونەكەيان لىكىابقۇوه. ئەوانە دىسان
ھەمان لىكىدانەوەيان لەمەر خەونەكە دووپاتىرىدەوە، واتە ئەگەر منالەكە
ژىابا، بە دلىايىھە دەبىوو بە پاشا. ئاستىاگ پىنى گوتى: "منالەكە نەمردوھ و
ئىستا زىندۇوھ و ھەيە. لە گۈندىك ژياوھ و منالان كردوويانەتە پاشاي
خويان و ئەويش وەك پاشاي راستەقىنە ھەلسوكەوتى كردوھ. پاسەوانى
بۆخۆى دىيارى كردوھ و دەركەوان و پۆستچى دامەزراندۇھ و ھەرچى بۆ
پاشايىك پىتىۋىست بۇوە ئامادە و جىئىھەجىنى كردوھ. ئىستا، بەباوهرى ئىتۇھ ئەو
كىرىدەوانە چ مانايمەك دەدەن؟ زاناكان ولاميان داوه: "ئەگەر ئەو منالە لە
كوشتن و مردن رزگارى هاتۇوھ و بۇتە پاشا بېنى ئەوهى خۆى گەرهەكى
بۇوبىنى، ئىتىر بۆ خۆ پىتۇھ ماندوو كردىن نابىنى. تو دەتوانى ھىتمى خۆت بپارىزى
و ئەو منالە لەبەر ئەوهى خۆى بەو چارەنۇوسە بىزانى، لە سەردەمى
منالىيەتى خۆيدا جارىك پاشايىتى كردوھ و قەرارنىيە جارىيکى تر بىبىتەوە بە¹
پاشا و خەونەكە جىئىھەجى بۇوە. ئەوهش بلىيەن كە خەون و پىشگۈمى
ھەرتەنبا بۆ پووداوى گەورە نىن و گەلىك جار تەعېر و تەفسىرى
رووداوكەلى بچۈوكىش دەكەن". ئاستىاگ لە ولامىاندا گوتى: "منىش ھەر
لەسەر ئەو باوهەرم. پاش ئەوهى ئەو منالە پاشايىتى كردوھ، ئىتىر خەونەكە
كۆتايى پىهاتۇوھ و تەواو بۇوە و پىتىۋىست ناكا لەوە زىيادتىر نىگەران بىم. بەلام
تکايىكىم لىتەن ھەيە، باشتىر بىر لەو گرفته بىكەنەوە و پىتىر رىتۇينىم بىكەن.
دەممەوى بىزانم كە بۆ بارەگاي پاشايىتى و ئىتۇھ، دەبىن چ بىكەم و كام
رىيۇشۇينى باشتىر بىگرمەبەر". سەبارەت بەو پرسىيارە زانايانى لىكىدانەوەي
خەون ولاميان داوه: "پاشا، مانەوهى بارەگاي پاشايىتى ئىتۇھ، لە بەرژەوەندى
ئىتەمەش دايە. ئەگەر بىتۇو دەسەلات لەدەست بىدەي، ئەو كورە دەبىتە خاودەن
تاج و تەخت و لە رەگەزى پارسىشە. ئىتەمە رەگەزى مىدىن و دەبىنە كۆيلەي
پارسەكان و ئەوانىش ھىچ نرخىتك بۆ ئىتەمە دانانىن، چونكە خاودەن رەگەزى
جيماوازن. ئەگەر تو كە ھاوارپەگەزى خۆمانى لە دەسەلاتدا بىتىنېھەوە ، ئىتەمەش
لە سايەي سەرى تۇوھ ساھىتى جىڭا و دەسەلات و قەدر و حورپەتى

فرهین. بؤیه دهبن به ههموو توانامانهوه پاريزگاري له تو و فهرمانپهواييهكەت بکەين. ئەوهش بلىئين، ئەگەر هەستمان به مەترسييەك سەبارەت به فەرمانپهوايى تۇ لە پېشىنىيەكانماندا كردبا، به دلنيايىهەوە پېمان دەگوتى. بەلام، لەبەر ئەوهى خەونەكە به رووداويىكى بىنرخ كوتايى پېنهاتووه، نىگەران نىن و تەنیا ئەو پېشىيارەمان بۇ تو ھەيە كە ئەو منالە لەبەر چاوان دوورخەوە و بىنېرە بۇ لای دايىك و باوكى راستەقىنەي خۆى لە ناوجەي پارس".

[۱۲۱] ئاستياڭ كاتىك گوئى لەو قسانە بۇو تەواوتكى گەشايدەوە و بانگى كوروشى كرد و پېيكۈت: "كۆرم، ناھەقىم لەگەل كردى، چونكە خەونىكىم بىنى كە ئاكامىتىكى پوج و بىمانا و ناخوشى لىتكەوتەوە. بەلام، تو شانس و ئىقبال رووى تىكىرىدى و نەجاتىتەت. ئىستا بەپەرى ھىتمى و دلنيايىهەوە بېرۋە بۇ ولاتى خۆت، بۇ دەفەرى پارس. خۆم كاروانىت لەگەل دەنيرم. وەختىك گەيشتىيە ئەوى دايىك و باوكى دەدۇزىيەوە، ھەلبەت ئەوان وەك مىتراداتى شوان و ژنەكەي نىن".

[۱۲۲] ئاستياڭ پاش ئاخاوتتەكەي، كوروشى نارده لای دايىك و باوكى. كوروش ھەركە گەيشتە بارەگاي كامبىز، دايىك و باوك خىرا كورەكەيان ناسىيەوە و بە شادى و خۇشىيەكى فرەوه وەريان گىرت و بەر لە ھەر كارىك گەرەكىان بۇو كە بىزانن چۈن رىزگارى هاتووه. ئەوان پېيانوانەبۇ ئەو كورە ماوه و لەو باوەپەدا بۇون كە ھەرلە سەرددەمى منالىيەوە مردووه. كوروش لە ولامياندا گوتى كە تا ئەو سەفەرە ئاگاڭى لە ھېچ شىتىك نەبۇوه و تازە زانيوېتى كە لە ڙيانىدا چى قەوماوه. ئەو ھەروەها گوتى كە راستى رووداوهكەي سەبارەت بەو بەسەرهاتە لە زارى ئەو كەسانەوە بىستۇوه كە لەگەلى ھاتۇون و بەر لە وەرگىتنى زانىيارى لە ھاو سەفەرانى، پېتىوابۇو كە كورە شوانى ئاستياڭ، بەلام لە رىگاى بەرەو ولاتى پارسدا، جەماوهرى كاروانچى، رەوتى رووداوهكەيان بۇ باس كردووه. واتە لەلاين ژنى شوانكارەوە شىرى پېتىراوە. كوروش لەنیتو قسەكانىدا ھەميشە ستايىشى ئەو

ژنه‌ی دهکرد و بهردهوام ناوی (کینق)‌ای لهسهر زاری بwoo. دایک و باوکی کوروش به‌کارهیتانی ئهو ناوه‌یان وەک فرسه‌تیک قوسته‌وە بۇوه‌ی نیشان بدەن دىلە سەگىك كوروشى شىرىداوه و پارسەكان باوه‌ر بە موعىزىھى رىزگارى كورپەكەيان بکەن. ئهو حىكايه‌تە لە رۆزئەوە دەستى پېتىرىدە.

[۱۲۲] كاتىك كوروش روخسارى پياوانه‌ی بەخۇوه‌گىرت، جوامىرتىر و خۇشەویستىر لە گەنجانى هاوتەمەنى خۆى بwoo. ئارپااغۇس كە بە تەماي تولە سەندنەوە لە ئاستىاگ بwoo، بهردهوام دىيارى و خەلاتى بۇ كوروش دەنارد. ئهو ھەستى بەوە كردىبوو كە بەتنىيا دەرەقەتى تولە ئەستاندەوە لە ئاستىاگ نايە و مان و گەورە بۇونى كوروش يىشى بە چاوى خۆى بىنى و حەولىدا كە هاپەيمانى لەكەلدا دامەزرىتىن. ئارپااغۇس وىچۈوبييەكى لەنیوان ئازارەكانى خۆى و كوروشدا بەدى دەكىر. ھەلبەت بەر لە كوروش يىش دەستى بە ئامادەكارى كردىبوو. ئاستىاگ ئهو سەرددەمە فە بىن بەزەبىانە لەكەل خەلکى مىديا دەجولايەوە. ئارپااغۇس بەردهوام لە سەركرەكانى نىزامى نىزىك دەكەوتەوە و پىتىدەگۇتن كە دەبىن كوروش بىتنە سەر تەختى پاشايەتى و ئاستىاگ وەلابىتىن. وەختىك ئارپااغۇس ھەموو ئامادەكارىيەكى كىردى، ئەوسا گەرهەكى بwoo نەھىتى دلى خۆى لەلائى كوروش ئاشكرا بكا كە ئهو وەختە لە وىلايەتى پارس دەزىيا.

ئارپااغۇس ھېچ رىنگا چارەيەكى بۇ پىتوەندى گىرن شىك نېبرى، چونكە هاتووچۇى رىنگاكان لەزىز چاوه‌دىرى تۈونددا بۇون، بۇيە ئهو رىنگايە رەچاوكىد: كەرويىشكىنىكى گىرت، خالىكەي ھەلدرى بەبى ئەوهى خورى لەشى بشىۋىتىن. پەيامىكى تىدا جىتكىرىدەوە و لەنیو نامەكەيدا باسى نەخشە و پىلانى خۆى نۇوسى. خالىكەي كەرويىشكى دووبارە دوورىيەوە و باوه‌رپېتىراوتىرىن خزمەتكارى خۆى بانگكىرى. تۇر و كەرسەتى راوى دايە دەست كابرا، بۇوهى تەواو وەک راوجى بچى و ناردىيە وىلايەتى پارس، بەو مەبەستەي كە كەرويىشكەك بىداتە دەستى خودى كوروش و پىشى بلى كە بە دەستەكانى خۆى خالىكەي كەرويىشكى دىيارى ھەلدرېت و نابىن ھېچ كەسى تىرى لەلا بىن.

[۱۲۴] رهوتی رووداوه‌کان بهو چه شنه چوونه‌پیش و کوروش که رویشکی پیتگه‌ی، خالیگه‌ی دری، پهیامه‌که‌ی دهرهینا و خویندیه‌و. تبیدا نووسراپوو: "کوری کامبیز خواکان پاریزگاریت لیده‌کن، جیا له و فرسه‌ته، قهت نابیه خاوهن شانسیکی تر. ئیستا کاتی ئه‌وه هاتووه توله‌ی خوت له ئاستیاگ بستینیه‌و که بکوژی تو بwoo. خواستی ئاستیاگ ئه‌وه بwoo که تو نه‌مینی و بمری و من و خواکان هوی زیندوومانی توین. هیوادارم سه‌باره‌ت به ماجه‌رای ژیانت، راستییه‌کانت پیگوتروابن . هله‌بنت منیش به‌دهست ئه و کابرایه ئازاریکی زورم چیشتتووه، چونکه توم نه‌کوشت و دامییه دهست کابرای شوان. تو ئه‌گه‌ر ئیستا ده‌خوازی گویم لیتگری، ده‌بییه پاشای ولاتیک که ئاستیاگ فه‌رمانن‌هوای ده‌کا. پیویسته پارسه‌کان رازی بکی که شفراش بکه‌ن و دژی میدییه‌کان هانیان بدھی. ئه‌گه‌ر ئاستیاگ منی کرده سه‌رله‌شکر بوجه‌نگ دژی تو، جا چ من بم یا هره‌که‌سینکی ناسراویتیری میدی، ئه‌وکاته رهوتی رووداوه‌کان به مه‌یلی تو ده‌چنه پیش. چونکه له‌پیشدا میدییه‌کان پشتی ئاستیاگ به‌ردده‌دن و روو له‌لای تو ده‌که‌ن، بوقه‌ی ئه‌وه له‌سهر ته‌ختی پاشایه‌تی نه‌مینی. ئاماده‌کاری ته‌واو کراوه، ئه‌وهی بقم نووسیوی به ئه‌نجامی بگه‌یتنه و خیرا جیبه‌جی‌یان بکه".

[۱۲۵] و‌ختیک کوروش نامه‌که‌ی خویندده‌و، بیری له شیوازیک ده‌کرده‌و که به دلّنیایی فرهوه بتوانی پارسه‌کان رازی بکات راپه‌بن. پاش فه‌تره‌یه‌ک لیوردبوبونه‌و بهو ئاکامه گه‌یشت که گونجاوتین ریوشونین بهو چه شنه ده‌بئ که له‌خواره‌و باسی ده‌کم: سه‌ره‌تا نامه‌یه‌کی نووسی و چی گه‌ره‌کی بwoo تبیدا هینایه به‌رباس و پاشان پارسه‌کانی بانگه‌یشتی کوبونه‌و‌هیه‌ک کرد و ئه‌وسا ئه‌وه نامه‌یه‌ی له حزووری ئه‌واندا کرده‌و و خویندیه‌و. کوروش رایگه‌یاند که ئاستیاگ نامه‌ی بق نادووه و ئه‌وهی و‌هک سه‌رکرده‌ی پارسه‌کان دیاری کردوه: "ئیستا، له‌بر ئه‌وهی من و‌هک سه‌رکرده دیاری‌کراوم، ده‌ستورتان پیتده‌دم هه‌ر هه‌مووتان لیزه کوبنے‌و و هه‌ر که‌سه داسیک له‌گه‌ل خوی بیتني". کوروش ئه‌وه فه‌رمانه‌ی به هوزه‌کانی پارس‌دا - هوزه‌کانی تری

پارسیش سهربهوانهوه بعون - قهناعه‌تی به گشتیان هینا که دژی میدیبه‌کان راپه‌ن. هوزه‌کانی پارس بریتی بعون له پاسارگادی، مهراfib، ماسبی. لهنیو ئهوانه‌دا پاسارگادی‌یه‌کان رهسه‌نترین. له‌استیدا خیلی ئاخامینی (هیخامه‌نیشی) لکیک له هوزی پاسارگادی پیکدین. بنهماله‌ی پاشایه‌تی پارس‌کانیش لهو خیله‌وه سه‌رچاوه‌ده‌گری. هوزه‌کانی‌تری پارس بریتین له پانتیالی، دیروسی (دروزی) و بیرمانی (ژیرمه‌نی). ئهوانه پتر خه‌ریکی پیشه‌ی کشتوكالین، به‌لام دایینی، ماردى، دروپیکی و ساغارتی کوچه‌رن.

[۱۲۶] وختیک جه‌ماوه‌ری داس به‌دهست کوبوونه‌وه، کوروش فه‌رمانی‌دا ناوچه‌یه‌ک به پانتایی هه‌زده تا بیست ستادیو له درودال پاک بکه‌نه‌وه. پارس‌کان ئه‌و کاره‌یان جیبه‌جی‌کرد. کوروش ئوسا دهستوری‌دا رق‌زی دوايی به‌پاک و خاوینی بیته‌وه ئه‌و شوینه. لهو نیوه‌دا، گشت مه‌ر و مالاتی باوکی لهو گوره‌پانه ئاماده‌کراوه‌دا کوکرده‌وه، سه‌ری بپین و بق میوانداری له‌شکر ئاماده‌ی کردن. ئه‌و هه‌روه‌ها شه‌راب و خواردنی جوزراوجوری‌تری بق خه‌لکه‌که دابین‌کرد. سب‌هینه‌که‌ی، وختیک جه‌ماوه‌ری پارس هاتن، کوروش دهستوری‌دا که گشتیان له گوره‌پانه‌که دانیشن و خوش‌پابویرن. دواي ئه‌وه‌ی هه‌موو لایه‌ک تیروت‌سەل خواردیان و نوشیان، ئوسا کوروش لئى پرسین لهو دوو حاله‌تە کامیان به‌لاوه گرینگتره، کارکردنی دوینى یا تیز خواردنی ئه‌مېق؟ جه‌ماوه‌ر هه‌ستیان به جیاوازیبیه‌کی فره کرد. رق‌زی به‌ری زه‌حمة‌ت و کویره‌وه‌ری، به‌لام ئه‌مېق ته‌واو خوش‌پابوarden بیو. کوروش فرسه‌تی قوسته‌وه و دهستی به ئاخاوتن کرد: "ئه‌ی پیاوانی پارس، ئه‌وه دیتان جیاوازى دوو رق‌ز چەندە زۆره. ئه‌گەر گوی له من بگرن، ئیوه ده‌بنه خاوه‌ن ئه‌و گشتە خوشبیه، بەبى ئه‌وه‌ی چەشنى کویله بچه‌وسینه‌وه. به‌لام ئه‌گەر نه‌خوازن بەقسەم بکەن، هه‌زاران قوربەسەری چەشنى دوینى چاوه‌پوانتان دەبى. كەوابوو حالى بن چیتان پىدەلىم، بق‌وه‌ی بتوانن خوتان رزگارکەن. من لهو باوه‌رەدام که خواکان منیان بقیه هینا سه‌ر دنیا، تا ئەركى رزگارى ئیوه وھستق بگرم. من پیتموايه که پله‌ی ئیوه له میدیبه‌کان نزمتر نییه، نه له باپى

نیزامی و نه له هیچ بواریکی تردا. ئىستا كه ده زانن بارودۇخەكە چۈنە، تكايە
ھەرجى زووتر دىرى ئاستياغ راپەرن ".

[۱۲۷] پارسەكان، ئىتر بۇونە خاوهن سەركىرىدە و ئامادەكارىيان بۇ
جولانەوەي رزگارىخوازى دەسىپىكىرد. ئەوان لەمىز سال بۇو بەدەست
فەرماننەوايى مىدىيەكانەوە دەيان نالاند و بۇيە خوازيyarى ئازادى خويان
بۇون. وەختىك ئاستياغ خەبەرى ھەلسوكەوتەكانى كوروشى پىنگەبىي،
راسپارددەي نارده لاي ناوبراو و بانگھېشى بارەگاي پاشایتى كرد. كوروش
بە تەتلىرى ئاستياغى گوت كە پىتىلى خىزاتر لە چاوهپوانى ئەو دەگەمە لاي،
ھەلبەت نەك بۇ ئىتتاعەت، بەلكۇو بۇ دۇزمىنايەتى. كاتىك ئاستياغ گۈنى لەو
ولامە بۇو، خەلکى مىدى بەپانەوە چەكدار كرد. دەتكوت خواوهند كۆنۈرى
كىردو، ئارپاقغۇس يىشى وەك سەركىرىدە لەشكىر ھەلبىزارد و بىرى لەو
نەكىرددەوە كە چى بەسەر ئەو كابرايە هىتىاوه. وەختىك ھېزەكانى مىدى لەگەل
پارسەكان كەوتتە مەيدانى شەپ، ئەوانەي بە نەھىئىيەكەيان نەدەزانى شەپىيان
دەكىرد. كۆمەلېك خۆيان بەدەستەوەدا و بەشى هەر زۇريش بلاۋەيان كرد و
كۆرپەپانى شەپىيان بەجى هيتشت.

[۱۲۸] لەشكىر مىدى بەو شىتوھىيە تۇوشى شەرمەزارى و ھەلۋەشانەوە
ھات و خودى ئاستياغىش كە بە خەبەرى تېڭىشكانەكى زانى، بە ھەپەشەوە
بە كوروشى گوت: "كوروش، تو تەنانەت بەو سەركەوتتەش ناتوانى دلخوش
بى " لە درىزىھەدا و بەر لە هەر كارىك، ئەو كۆمەلە زانايانە خەونەكەيان
لىكىدابۇوە كېشىتىانى لە شىشدا، چونكە ئەوان پىشىنيارى ئازادىكىرىنى كوروش يان
دابۇو. پاشان تەواوى دانىشتۇوانى بىر و لاوى مىدى چەكدار كرد كە لەنپۇ
شاردا مابۇونەوە. ئاستياغ ئەوسا لەگەل ئەو جەماوەرە لە شار و دەرەكەوت و
بەرەو مەيدانى شەپى دىرى پارسەكان چوو. لەو شەپەدا تۇوشى شىكست
ھاتن و ئاستياغ خۆى بەدېل گىرا و كشت خەلکى مىدى ھاۋپىي كۆزىران.

[۱۲۹] ئارپاقغۇس شاد و خۇشحال بۇو كە ئاستياغى بەيەخسىرى دىت و
كۆلېك قىسى ناخەزى پېگوت و جىنپىي پېتا و زىافەتى شامى ئەو شەوهى

و هبیر هیناوه که چون جهسته لەت و پەتكراوى كورىكەمى دەرخوارد دابۇو. لە ئاستياغى پرسى كە ئىستاچۇن ھەستىكى ھەيە، كە ئاوا بۆتە كۆيلە و يەخسir و دەسەلاتى پاشايەتى لەدەستداوه. ئاستياغ وەرسورايەوە و چاوىكى لېتكەد و لىپىپرسى داخوا ئەو ھېرىشەي كوروش پىلان و نەخشەي ئەو بۇوە. ئارپاگۇس لە ولامدا گوتى بەلىنى، ئەو خۇى نامەي بۇ كوروش نۇوسىيە و ئىستاش ئەو سەركەوتتە بەھى خۇى دەزانى. ئاستياغ لە ساتەدا دووبارە پىتىگوت كە تو ئارپاگۇس، نەفامترىن و ناعادلىرىن مەرۋە ئەو جىهانەي، بى عەقلەيەكتە لەبەر ئەوھى كە خۇت دەتتوانى بىبىھ پاشا، ئەگەر ئەو لەشكىركىشىيە كارى تو بى، لە حالىكدا دەسەلاتت داوهتە دەستى يەكىنلىقى. ناھەقىش، چونكە بۆخاترى زيافەتىكى شام تەواوى خەلکى مىدىت كردى كۆيلە ". ئاستياغ لەرىزىدەدا گوتى، ئەگەر ئىستاش قەرارە بى جىا لە ئارپاگۇس يەكىنلىقى تر دەسەلات بەدەستەوە بىگىت، باشتەر كەسىنلىكى مىدى ئەو ئەركە وەستق بىرى نەك كابرايەكى پارس. ئەمۇق مىدىيەكان بەبى ئەوھى ھىچ تاوانىتىكىان ھەبى، لە نەتهوھىيەكى دەسەلاتدارەوە بۇونەتە كۆيلە و يەخسir و پارسەكانى كۆيلەش بۇونەتە فەرماننەوا و حوكىمانى بەسەر مىدىيەكاندا دەكەن.

[١٣٠] ئاستياغ دواي سى و پىنج سال پاشايەتى كردى، دەسەلاتى لەدەستدا و مىدىيەكان كەوتتە ژىر حوكىمى پارسەكان.^۱ ئەو شىكستە دەگەرىتىھە بۇ تۈونىدوتىزى ناوبراو دەرھەق بە خەلکانى ژىر دەسەلاتى ئەو، ئەگىنا مىدىيەكان سەد و بىست و ھەشت سالى پىك فەرماننەواي و لاتانى ئاسىيائى بچۈك لەبەر چۆمى ئالىس بۇون. ھەلبەت ئەو سالانەي كە ژىر دەستەي سكىتىيەكان بۇون، حىساب نەكراون. مىدىيەكان دواتر لەمەر لەدەستچۈونى سەرەتلىكەيان پەزىيون بۇونەوە و دەرى داريوش پاشا راپەپىن. سەرەتلىكەيان تۈوشى شىكستەت و دووبارە بۇونەوە بە كۆيلە پارسەكان.

۱- شىكستى ئاستياغ لە كوروش، سالى ۵۵۰ پىش زايىن بۇوە.

له سه‌رده‌می فهرمانپه‌وایی ئاستیاگدا، کوروش و پارسه‌کان دژی میدییه‌کان شورپشیان کرد و بهو شیوه‌یه ته‌واوی خاکی ئاسیاش که‌وته ژیر ده‌سەلاتی ئهوان. کوروش هیچ ئازاریکی بە ئاستیاگ نه‌گەیاند، بەلام تا کاتی مردن، ناوبراوی له‌لای خۆی ده‌سبه‌سەر راگرت. کوروش بە‌وجوره‌ی له سه‌ری باسم لیوه‌کرد، له‌دایک بwoo، په‌روه‌رده کرا و گهوره بwoo و پاشایه‌تی و‌دهست هینا. کریسوس، ئه‌ویش بە‌هۆی هەله‌یه‌کی کردی و بە‌دهست کوروش‌وو شکستی خوارد و يەخسیرکرا. کوروش دوای تیکشکاندنی ده‌سەلاتی کریسوس، فهرمانپه‌وایی سه‌راسەر خاکی ئاسیای بە‌دهسته‌و گرت.

داب و نه‌ریتی پارسه‌کان

[۱۳۱] سه‌باره‌ت به داب و نه‌ریتی پارسه‌کان ئه‌و زانیارییانه‌ی خواره‌وهم هه‌یه: ئهوان عاده‌تیان نییه په‌یکه‌ره، قوربانگه و دیئر و ئارامگه دروست بکەن. ئه‌و خەلکانه‌ش که بە دروست کردنی بینای له‌و چەشنه‌و خەریک بن، پارسه‌کان بە چاوی سووک سه‌یریان دەکەن. هەلبەت ئه‌و‌ندە من بزانم، پارسه‌کان بە‌قەدر یونانییه‌کان حەز له په‌رستن ناکەن و خواکانیان بە تاییه‌تمه‌ندییه مروزییه‌کانه‌و قبول نییه. عاده‌تیانه قوربانی پیشکەش بە خواوه‌ند دیا^۱ بکەن. ئهوان له‌سەر دوندی بە‌رزترین کیو قوربانی دەکەن و ناوی خواوه‌ند دیا دینن و گومبەزی شینی ئاسمان بە‌لایانه‌و ئه‌و خواوه‌ندیه. پارسه‌کان قوربانی پیشکەش بە خۆر، مانگ، زه‌وی، ئاگر، ئاو و با دەکەن. سه‌ره‌تا تەنیا قوربانییان بق ئه‌و خوايانه دەکرد، بەلام دواتر له‌ژیر کارتىکه‌ری عره‌بە‌کان، فېرېبۈن که قوربانی پیشکەش بە (ئورانییا ئەفرۇقدىت) يش بکەن. ئاسىرىيە‌کان بە خوايە دەلىن، ميليتا و عربە‌کان ناوی (ئاليلات) يان له‌سەر داناوه و پارسه‌کانیش پىتىدەلىن مىترا.

۱- هېنۋىزدۇت لىزەدا گوره‌ترين خواي پارسه‌کان واتە ئاهورا مەزدای ھاوشانى خواوه‌ند دیا سه‌يركىرىدۇ، هەلبەت خاوهن ھەمان ناو نەبۈو.

[۱۳۲] پارسه‌کان قوربانیه‌کانیان به و شیوه‌یه پیشکهش به خواکان دهکن: نه قوربانگه دروست دهکن و نه ئاگر دهکنه‌وه. کاتی قوربانیکردن، نه شهرابی موقعه‌دهس دهپژین و نه فلوقت لیدهدهن و نه دهسره‌ی پیروز لهنیو چاوانی ئاژه‌ل ده‌بستن و نه جوی متفه‌رکی ده‌خوارد ددهن. هرپارسیک بخوازی قوربانی بکا، ئاژه‌له‌کی دهباته شوینیکی خاوین و تاجیکی ئالقیی بروستکراو له گولی که‌رکوژه، له‌سهر خوی دهنی و له‌بهر خواوه‌ند ده‌پاریته‌وه و دعوا دهکا. ئه و کسه‌ی قوربانی پیشکهش دهکا، بؤی نییه ته‌نیا بؤ به‌خته‌وه‌ری خوی دعوا بکا، به‌لکوو له‌سهریه‌تی بؤ خله‌لکی پارس و پاشاکانیش بپاریته‌وه. ئه و هش بلیم که پاشا خویشی و هک تاکیکی پارس حیسابی بوده‌کری. خاوهن قوربانی پاش ئه و هی ئاژه‌له‌کی سه‌ربری و له‌توپه‌تی کرد و گوشته‌که‌ی کولاند، ئه‌وجار گزوگیای نرم و به‌پرانی سیوهره‌ی سی‌په‌لکه ده‌دروری و رایده‌خا و ته‌واوی گوشته‌که‌ی له‌سهر روده‌کا. پاشان ئه و موغ‌یا پیاوه ئایینیه‌ی له‌گله‌لیه‌تی، دوعایه‌ک به‌سهر گوشته‌که‌دا ده‌خوینی و ناوی ئه‌ژدادی خواکان دیت. پارسه‌کان به و دوعایه ده‌لین: تئی‌ئوغونی (سه‌باره‌ت به ئه‌ژدادی خواکانه).

ئه‌گهر له کاتی قوربانی کردندا هیچ موغ‌یا پیاویکی ئایینی له‌وی ئاماده نه‌بووبی، خاوهن قوربانی ناچاره ده‌ستراگری. پاش خویندنه‌وهی سرودی ئایینی له قوربانگه، کابرا گوشته‌که هله‌دگری و به‌رهو مال ده‌گله‌ریته‌وه و بؤخوی سه‌پشکه که چی لینیکا.

[۱۳۳] روزی له‌دایکبوون به‌لای پارسه‌کانه‌وه گرینگترین روزی ساله. هر تاکیکی پارس له‌سهریه‌تی تا ئه و روزه به‌شیوه‌یه‌کی تاییه‌ت جیتن بگری. له و روزه‌دا و هک ئه‌رک پیویسته سفره‌که‌ی ده‌وله‌مه‌ند و رازاوه بی. ده‌وله‌مه‌نده‌کان گا، ئه‌سپ، وشتراً یا که‌ریک له‌نیو ته‌ندووردا ده‌برژین و له‌پیش میوانی داده‌نین. به‌پیچه‌وانه‌وه، خله‌لکی هه‌زار و نه‌دار، به ئاژه‌لی بچووکتر قه‌ناعه‌ت دهکن. پارسه‌کان خوارده‌مه‌نی قورس که‌مترا ده‌خون و حه‌زیان له چیشتی سووکه. ئه‌وان قه‌یاسیکی زور شیرینی له‌سهر سفره داده‌نین و یه‌کبه‌دوای

یهکدا دهیخون. هربویه، پارسه‌کان دهلین که یونانیه‌کان هم رکات له سه‌ر سفره داده‌نیشن، خیرا له چیشت خواردن ماندوو دهبن و ناچارن دریژه به خواردن‌وه بدهن، چوونکه دوای زیافه‌ت هیچ شتیکی به‌ترخ و خوشیان نیه له‌پیش میوانی دانین. ئهگهر یونانیه‌کان خوارده‌منیه‌کی خوش و به‌تمایان هه‌بوایه، خواردن‌یش دریژه‌ی دهبوو. پارسه‌کان گله‌لیک حمزیان له نوشینی مه‌ی و شه‌پابه. بؤیان نیه له حزور خله‌لکی‌تردا برضینه‌وه یا گمیز بکهن. له کونه‌وه ئه و دابونه‌ریته پاریزراوه. وهختیک مهست دهبن، عاده‌تیانه گرینگترین بابه‌تکانی ژیانیان باس‌بکه‌ن و بپیار بدهن. روژی دوایی، وهختیک گشتیان به‌ته‌واوی هانته‌وه سه‌رخو، کابرات خانه‌خوی واته ئه و که‌سه‌ی باسه گرینگکان له مالی ئه‌ودا کراون، وهبیر میوانه‌کان دینتیه‌وه که له‌کاتی مهستیدا چیان گوتوه و ج بپیاریکیان داوه. ئهگهر هه‌مان بپیار له‌کاتی ئه‌غیاریشدا ئاقلانه و دروست وه‌برچاو هات، ئه و به‌جئی‌ده‌گه‌یینن، دهنا لئی پاشگاه ز ده‌بنه‌وه. پیچه‌وانه‌ی ئه‌وهش ده‌ق‌ومی، واته ئه‌گهر به هله‌که‌وت له‌کاتی ئه‌غیاریدا قسه و بپیاریکی نابه‌جن بیته‌به‌رباس، له‌کاتی مه‌ین‌قشیدا دوباره ده‌یه‌ینن‌ه گوری و له‌سه‌ری ده‌دوبین.

[۱۳۴] وهختیک دوو که‌سی پارسی له ریگا و کولاندا تووشی هه‌فذدوو دهبن، پیاو به‌راحه‌تی لئی حالی دهبن که خاوه‌ن ج پله و پیگه‌یه‌کی کومه‌لا‌یه‌تین. ئه‌ویش به و چه‌شنه‌یه: له‌جیات ئه‌وهی له‌گه‌ل یه‌کتر قسه بکهن، لیوی هه‌فذدوو ماج ده‌کهن. ئه‌گهر ھاتوو کابرات دووه‌هم زور هه‌زار بی، خیرا گونای یه‌کتر ماج ده‌کهن. ئه‌گهر ھاتوو کابرات دووه‌هم زور هه‌زار بی، خیرا ده‌که‌ویته بهر دهست و پئی سامانداره‌که دهبا. ئه‌وه له‌نیوان خویاندا، به‌لام سه‌باره‌ت داده‌نی و سوژده بؤ سامانداره‌که دهبا. ئه‌وه له‌نیوان خویاندا، به‌لام سه‌باره‌ت به خله‌لکانی‌تر، دهبن بلیم که حورم‌هه‌تیکی زور بؤ هوزه‌کانی نیزیک له خویان داده‌نین. پاش ئه‌وانه، ئه‌وسا رwoo ده‌که‌نه ئه و خله‌لکانی و دک میوان له‌گه‌لیان هاتبن. ئه‌وانه به پئی مه‌ودای دووری و لاته‌کان، پیز و حورمه‌ت بؤ خله‌لکانی بیگانه داده‌نین. ئه و گه‌لانه‌ی زور دوورن، به‌لای پارسه‌کانه‌وه خاوه‌ن

ئیختیرامی کەمترن، چونکە خۆیان له و باوهەدان کە له هەموو باریکەوە له خەلکانی تر زاناتر و خاوهن رەفتارى پەسندترن و خەلکانی دراوسى ھەتا دوورتر ھەلکەوتبن، ماقولییان کەمتر دەبىتەوە چونکە تىگە يشتووبيي بىگانەكان به بەراورد لەگەل زانايى و ياسا و رىسای خۆیان ھەلدەسەنگىتىن.

پارسەكان بەچاوى سووك سەيرى گەلانى دوور له خۆیان دەكەن. پېۋەندى نېوان نەتهوەكانى ژىرددەستى ئىمپراتورى مىدىيەكان زنجىرەبى و ېلەبەپلە بۇو. مىدىيەكان فەرمانزەوايى گشتىيان بەدەستەوە، حوكىمانيان بەسەر نەتهوەكانى دراوسيتى ھاوسنۇوردا دەكىد. ئەو كومەلە دراوسيتى ھاوسنۇورە، پاشايەتىان بەسەر جىرانەكانى خۆياندا دەكىد و بەو شىۋىيە ھىزى دراوسى بەسەر دراوسيتى دوورتىدا زالبۇو. بىنمائى ئەو شىۋىيە فەرمانزەوايىي مىدىيەكان لەسەر دەھىمەتىنە سەركارى پارسەكانىنىشدا رىزى لىتكىرا و گرىنگى پىتىرا و بۇيە ھەر نەتهوەيەك لە رووى خاكەوە نىزىكتىر له دەزگاى حکومى پارسەكان بوايى، ھىزى پىرى بۇ حوكىمانى پىتىدەدرا.

[۱۲۵] پارسەكان راھەتىر و ھاسانتر له گەلانى تر، عادات و رەفتارى بىگانەكان وەردەگرن. شىۋىي پۇشىنى جلوېرگى مىدىيەكانيان له ھى خۆيان پىباشتىرە و رەچاوىيان كردوه. لە شەپەكاندا زىرى مىسرى دەپۈشىن. وەختىك شىۋەكانى جۇراوجۇرى خۆشگۈزەرانىي گەلانى تر دەبىن، خىرا رووى تىدەكەن. پارسەكان مەنالىبازى و نىربازى لە يۇنانىيەكانەوە فىربۇون و خاوهن سىستەمى فەرە ژىنى و مەعشوقەي زۇرن (جىا لە ژنەكانى خۆيان، كومەلىك سىفەشىيان ھەيە).

[۱۲۶] بەوچىرىن ھونەرى پىاو دواي جوامىرى لە شەردا، ئەوھىيە كە خاوهن مەنالى زۇر بى. پاشا ھەموو سالىك ئەو كەسە خەلات دەكا كە زۇرتىرىن ژمارەي مەنالى ھەبى. ژمارەي زۇرى مەنال و نقوس، بە لاي پارسەكانەوە ماناي توانايى و ھىزى پىر دەدا. مەنالەكانيان له تەمنى پېنج سالىيەوە تا بىست سالى فيرى سواركاري، تىرهاويىزى و راستگۈرى و سەداقەت دەكەن. مەنال تا نەبىتە پېنج سال، بە باوکى نىشان نادريت و تەنبا لەلاي ژنەكان دەزى. بۇيەش ئەو

کاره‌ده‌کهن که ئەگەر پۇزىتكى منالى شىرىخۇرە مىد و نەزىيا، باوک بۇي بە پەرۇش نەبى.

[۱۳۷] من ستايىشى ئەو دابونەريتانه و ئەوانەى خوارەوەش دەكەم: نە پاشا و نە هيچ تاكىتكى پارس بۇيان نىيە سزاى مەرك لەمەر تاكە تاوانىك بۇ تاوانبار دىيارى بکەن. هيچ پارسىتكىش ئەو مافەى پېتىدرادو، ئەندامانى بىنەمالە يَا كۆيلە ئىزىز دەستى خۇى بەجۇرىك سزا بىدا كە دواتر قەرەبۇو نەكەيتەوە. كابراى پارس پۇيويستە بە وردىيەننەوە لە تاوانەكە بىكۈلىتەوە و ياساکە بەو جۇرەيە، ئەگەر هەلە و خەرپەكارى تاوانبار و كۆيلە كە پېتىر لە خزمەتەكانى بىت، ئەوسا پارسەكە دەتوانى بەمەيلى خۇى تاوانبار سزا بىدات. دەگىرنەوە كە هيچكەت پارسىتكى باوک يَا دايىكى خۇى نەكۈشتۈوە. ئەگەر سەرەدەمىكىش لەو چەشىنە جىنىايەتانە قەومابىن، لە توپىزىنەوە و لىكۆلىنەوە كانو، دەركەوتۇوە كە بەھۇى منالانى حەرامزادە يَا ناياسايى و زىز بە ئەنجام گەيشتۇون. ئەوان لەو باوهەرەدان كە دىياردەيەكى سروشتى نىيە ئەگەر باوک يَا دايىكى خاوهەن بنەچكەي رەسەن لەلايەن منالى خۇيەوە بىكۈزى.

[۱۳۸] پارسەكان بۇيان نىيە سەبارەت بەو بابەتانە لەتىان ياساغ كراوە، لەبارەيەوە بدوين. گەورەترين بىن نەزاكەتى بەلايانەوە درق و قەرزىزكىدەن. ئەوان پىتىنانوايە ئەگەر پىباو قەرزداربىن، سروشتىيە لەبەر دەسكورتى لای زۇر كەس درۆبكا. هەر كەسيك تۇوشى نەخۇشى دوزامى و دوزامى سېي(نەخۇشى ئالبۇمين) بىن، نە ئىزىنى پىددەدرىت و نە بۇي ھەيە بىتە نىيۆ خەلک و نابى ئاتۇرچۇرى پارسەكان بکەن. پارسەكان لەو باوهەرەدان كە ئەوانەى تۇوشى ئەو نەخۇشى يانە دىن، بىن حورەتىيان بە خۆر كەردو، ئەگەر كەسيكى بىتگانە تۇوشى نەخۇشى لەو جۆرە بىت، پارسەكان خىترا لە ولاتى خۇيان دەرىدەكەن. ئەوان كۆترى سېي دەكۈژن و پىتىنانوايە ئەو بالىدەيە خاوهەن نەخۇشى دوزامىيە. تف و بەلغەم و كەمىز لەنیتو ئاوى چۆم ناكەن و تەنانەت دەستىشىيان بە ئاوى پۇوبار ناشۇن و پىنگە بە كەسانى تىريش نادەن

ئه و کاره بکەن. ئەوان بەپىچەوانەي ئىتمە حورمەتىكى فرهيان بۇ چۆم و پووبار ھېي.

【۱۳۹】 تايىەتمەندىيەكى ترى پارسەكان كە خۇيان ھەستيان پىنەكردوھ، بەلام سرنجى ئىتمەي بۇلای خۆى راکىشاوه، ناوەكانىيان، ناوەكانىان، ئەوانەي مانى تايىەتمەندىيەكانى جىسمى و گەورەمىي و پله و پايە دەدەن، ھەميشە بە يەك پىت كوتاييان پىدىت. دوورىيەكان بەو پىتە دەلىن "سان" و يۈونىيەكان پىيدەلىن س (سىغما). ئەگەر پياو بە وردى لىبىكۈلىتەوھ، ئەوسا بۇي دەردىكەۋى كە گشت ناوەكانى پارسى، بېنى هېچ ھەلۋاردىنېك بەپىتى س (سىغما) كوتاييان پىتى.

【۱۴۰】 ئە كۆمەلە بابەتى تا ئىستا لەمەر پارسەكان ھىتاومەتە بەرباس، بەلامەوھ تەواو دروستن، چونكە زانىارى زۇرم لەبارەيانەوھ ھېي. بەلام لەمەوبەدوا، ئەوھى دەبىلەم پتە باپتى نەھىنى و شاراوهن و لىيان دلىنا نىم من سەبارەت بە دابونەريتى مردوھ كانىيان زانىارى فرەم لەبەر دەستدا نىيە، لەبەر ئەوھى خەلکى پارس نەھىنى پارىزىن. ئەوان هېچ مردوويەك نانىزىن، سەرەتا پىيوىستە جەستەي مردوو بە دەم سەگ يَا دەنۈوكى بالىنەكان لەتۈپەت بکرى، ئەوجار دەينىزىن. سەبارەت بە ناشتىن مۇغەكانىيان، دلىنام كە بەو شىتوھىيە باسمىكىد بەخاکىيان دەسپىزىن، چونكە ئەو نەريتە بە ئاشكرا بەرىۋەدەچى. پارسەكان سەرەتا مۇمى تواوه لە لەشى مردوو ھەلەدەسۈون، پاشان دەينىزىن. مۇغەكان جىاوازى زۇريان لەگەل خەلکانى ئاسايى و بەتايىت ميسرىيەكان ھېي.

كاھىناني ميسرى هېچ ئازەلېك ناكۈزىن، مەگەر ئەوانەي بۇ قوربانى دىيارى كرابىن. بەپىچەوانەوھ، مۇغەكان جىا لە سەگ و مەرۆف، گشت حەيوان و بالىنەيەك بەدەستى خۇيان دەكۈزىن. بەلای مۇغەكانەوھ گەلېك شۇورەبىيە گەورەيە ئەگەر مىرۇولە و مار و حەيواناتى خزۆك و بالدار نەكۈزىن و حەزىزان لەو كارەيە و زۇرجار كىيەركىتىانە. ئەوھ كۆمەلېك زانىارى سەبارەت بە دابونەريتى پارسەكان بۇو و ئىستا دەگەپىتەوھ سەر باسەكانى پىشۇوم.

یوونی، ئىئولى، دوورى (دەرى)

[۱۴۱] کاتىك لىدىيەكان بەدەست پارسەكانەوە تۈوشى شىكتى هاتن، يوونىيەكان^۱ و ئىئولىيەكان^۲ وەقدىكىان نارده لاي كوروش لە شارى سارد كە ئىتاعەتى خۇيان رابگەيىن، ھەلبەت بەو شەرتەى كە ئەو مافانەي پېشتر كريسوس پىيىدابۇون، بىپارىززىن. كوروش وەختىك گوئى لە قسە و خواستەكانىان گرت، بە كورتە چىرۇكىك ولامى دانوه و گوتى: "رۇزىكىان كاپرايەكى بلويرىزەن كاتى ژەننىي بلويرەكى لە قەراخ ئاو، چاوى بە رەوهەيەكى ماسى كەوت. درىزەي بە ژەننيدا و پىتىوابۇو ماسىيەكان لە ئاو دىنەدەر و دەچنە سەر وېشكايى. پاش فەترەيەك ژەننىي بلوير، كاپرا ناھومىد بۇو و خىرا چوو توپىكى ماسىگرى هيتنا و لە ئاوى ھاوېشت. ماسىيەكى زۆر پىوه بۇون و كىشتىانى لەسەر عەرز پۇزىكىد. ماسىيەكان ئەوجار خەرىكى ھەلبەزدابەز بۇون. كاپرا پىنى گوتىن: دەست لەو ھەلپەرىنە ھەلگرن! ئەو كاتەي من بلويرىم بۇ لىتەدان، نەودەوېست لە ئاو بىنەدەر، باشە ئىستا ئەو سەما كردىنەتان لە چىيە؟". كوروش بەو شىۋەيە ولامى يوونى و ئىئولىيەكانى داوه. ئەو كاتەي خۇى ولامى بۇ ناردىبۇون كە پېشى كريسوس بەردەن، ئەوان بە قسىهيان نەكربىوو، بەلام ئىستا لە رووي ناچارى ئامادەي ئىتاعەت كردن لە ناوبرار بۇون. كوروش ئەو قسانەي بە قەلسى پېڭوتن. ولامى كوروش خىرا بە گوئى

۱- يوونى، ھەريمىك لە ئاسىيابىچۇوكى سەرددەمى باستان، لەنباون كەنداوى ئەزمىرى ئەمۇق و كەنداوى مېتىيليا ھەلکەوتىبوو و لە سەراسەرى خاکەكىدا كۆچبەرانى يۇنانى نىشتەجى بۇون.

شارەكانى گەورەي ئەو ھەريمە بىرىتى بۇونە لە مېلىقتوس، ئېفيسوس، كۆلۈقۇن، فۇسى و خىپق.

۲- ئىئولى، ناوى يەكىك لە ھەريمە كۆنەكانى ئاسىيابىچۇوكى و لە دراوسىيەتى ھەريمى يوونى بۇون. دانىشتووانى ئىزىدە بە ھەمان ناوا واتە ئىئولى دەناسىران. سەرەتا لە ولاتى يۇنان ڈيابون، بەلام دواتر بەھىزى ھېرىشى دوورىيەكان، بەرھو ئاسىيابىچۇوك كۆچيان كردوھ و لەو شوينە نىشتەجى بۇونە كە ناوى نزاوه ئىئولى.

خەلکى شارەكانى تر گەشت و بۇيە بەپەلە دەستىيان بە دروستكىدىنى دىوارى حەساري دەورى ئاوايىيەكان كرد و دانىشتووانى ئەو ناوجانه جيا لە مىلىتىسى يەكان (دانىشتووانى بازىر و ناوجەكانى مىلىتىقسى)، گشتىيان لە پانىونىق^۱ كۆبۈونەوە. مىلىتىسى يەكان پىشتر پەيمانى دۆستىايەتى يان لەكەل كوروش بەستبۇو و لەسەر ئەو خالە رېككەوتبۇون كە مافەكانى خۇيان وەك سەرددەمى دەسەلاتدارى كريسوس بىپارىزىن. يوونى يەكان، وەدىكىشيان نارده شارى سپارت و داواى هيىزى پشتىوانىيان كرد.

[۱۴۲] پانىونىق ملکى يوونى يەكان بۇو. ئەوان عادەتىيان بۇو كە كۆمەلگاكانى خۇيان لەو شوپىنانە دروستكەن كە جوانترىن ئاسمان و خۆشىرىن ئاو و هەواي ھېبى. تەنانەت شارەكانى باكۇورتى، يَا ئەوانەى لە باشۇور و رۆژھەلات و رۆژئاوابى يوونىق سازكراون، لەكەل شوپىنى نىشىتەجىتى يوونى يەكان نايەنە ھەلسەنگاندىن و بەراوردكىرىن. دانىشتووانى شارەكانى باكۇور بەدەست نمى ھەوا و سەرما دەنالىتىن و باشۇورىيەكانىش لە گەرمى و ويشكارقىيى بىزازىن. يوونى يەكان بە يەك زاراوه قسە ناكەن و خاوهن چوار زاراوهى جىاوازان.

سەرەكىترين شارى يوونى يەكان لە باشۇور پىتىدەگۇوتىرى مىلىتىقسى و مىلىتى يەكانى لىدەرئىن. پاشان تۇرەتى شارى مىئۆسى و بازىرپى پرىئىنى^۲ دىت. ئەو دوو كۆمەلگاكايى دوايى لە ناوجەتى كاريا^۳ ھەلکەوتتون خەلکە كە خاوهن زاراوهى يوونى يەكان ناوجانەش كە ناوجان دى، گشتىيان لە ولاتى لىدى ھەلکەوتتون: ئېفېتىقسى^۴، كۆلۈقى^۵، لېقىتىقسى^۶، تىئۆس^۷، كالزۇمىنى^۸ و

۱- نىوەندى كۆبۈونەوە ئۇنىتەرانى شارەكانى ھاۋپەيمانى يوونى بۇوە.

۲- يەكىك لە شارە ناسراوەكانى يوونى لە سەرددەمى باستاندا. ئەمپۇق بەناوى سامىسۇن دەناسرى.

ناسراوېيىكەي دەگەپىتەتەوە بۇ ئۇوه كە ولاتى فەيلەسۈف قىياس بۇوە.

۳- كاريا، ناوجەيەكى سەرددەمى باستان لە ئاسىيەتچىووك، ھەلکەوتتو لە قەراخ ئاوهەكانى دەربىاي ئىزىدە.

ئەقىقىسى، شارىنلىكى باستانى يوونى، خاوهن مەعبدىنلىكى گەورە و پېشىكى كە وەك يەكىك لە

ھەوت شاكارەكانى سەرسۈرەتتەرى جىيەن سەيردەكرا.

فوکیس^۱ دانیشتووانی ئەو کۆمەلگایانه، زمانی هاوبهشیان ھەیه و ھیچ ھاوشتیوهی و نیزیکایه تىبىه کیان لەگەل زمانی سى کۆمەلگاکەی تر نىبىه كە لە سەرەوە باسمان كرد. سى کۆمەلگای ترىش ھەن كە ئەوانىش لە رەگەزى يوونىيە كان. دوو لەو ھۆزانە لە دورگەكانى سامۆس و خېپس^۲ نىشته جىن و ئەوهى ترىش واتە ئىرىتىرييە كان لە دەشتايى دامەزراون. دانیشتووانى دورگەي خېپس و ئىرىتىرييە كانى دەشتايى خاوهن يەك زمانی هاو بهشىن، بەلام خەلکى دورگەي سامۆس زمانى تايىبەت بەخۇيان ھەيە. لە ئەنجامدا دەبى بلېم كە چوار زاراوه لەو ولاتەدا قىسىيان پىدەكرى.

[۱۴۲] لەنیو ھۆزەكانى يوونىدا، مىلىيتىسىيە كان (دانیشتووانى شارى مىلىيتىس) لە ھېچ پىشەتىك نەدەترسان، چونكە پىشتر پەيمانى ئاشتىيان مۇر كردىبو. دانیشتووانى دورگەكانىش ھەستيان بە مەترسىيەكى ئەوتۇ نەدەكرد، لە بەرئەوهى پارسەكان لە شەپى دەرىيابىدا زۆر شارەزا نەبۇون و لەلايەكى ترىشەوه، فينىقىيە كان ھىشتا نەكەوت بۇونە ژىرىدەسەلاتى پارسەكان. دىارە ئەوهش بگۇتى، كە ئەو سەردەمە پارسەكان خاوهن كەشتىگەلەكى دەرىيابى بەھېز نەبۇون. ئەوهى ئەو دوازدە شارە يوونىيە پىشتر ناومھېتىان و لە خەلکانى ترى يوونى جىادە كەرنەوه، ئەوه بۇو كە ئەو سەردەمە سەرتاسەرى ولاتى يۇنان تووشى بىھېزى و بىدەسەلاتى ھاتبۇو و لەو نىنۇ دە خەلکى ئەو كۆمەلگایانه پىر لە خەلکانى تر تووشى ھەزارى ھاتبۇون و ھېچكەس بايەخى پىنەددان و حىساباتىان بۇ نەدەكرا. ئەو كاتە تەنبا شارىكى بەھوج لەنیو ولاتى

۱- شارى باستانى يوونى و مەوتەنی فەرزى و گەرمىانەيى ھۆمىر لە ئاسىيائى بچووك.

۲- يەكىن كە كۆمەلى دوازدە شارەي يوونى لە سەردەمى باستاندا و دراوسى ئېغىسىس و تىئۇس.

۳- شارى باستانى لە ئاسىيائى بچووم لە روپەرپوو نىمچە دورگەي كلاززمىن و مەوتەنی ئەناكىرى ئۇنى شاعير لە ۷۷۲ مەيى پىش زايىدا.

۴- شارى باستانى يوونى و مەوتەنی ئانانكساغوراسى فەيلەسۈفى يۇنانى.

۵- فوکىس يا فوکىدا، شارىكى يوونى لە ئاسىيائى بچووك كە بەدەست كۆچبەرانى يۇنانى بىنیات نزاوه.

۶- دورگەيەك كە كۆمەلە دورگەكانى يۇنانى باستان و مەوتەنی گەرمىانەيى ھۆمىر.

یوونی^۱ یه کاندا ئاتین بwoo و هر ئه ویش گرینگی پىدەدرا. یوونی^۲ یه کانی جیا لهو دوازده شاره و ئاتینی^۳ یه کان ناوی یوونی^۴ یان بەلاوه پەسند نه بwoo و حەزیان نەدەکرد بەو ناوه یان بانگبکەن و تەنانەت ئىستاش پیتەوە قەلسىن و ھەست بە خەجالەتى دەکەن. بەپىچەوانوھ، دوازده كۆمەلگاکەی تر شانازیان بەو ناوە دەکرد و بەو بۆنەوە پەرسىتگە^۵ یه کيان سازىكەر و ناوی (پانیونیق)^۶ یان لە سەردانا و بېرىارياندا ھېچ یوونی^۷ يەك جیا له خۇيان رىيگەنەدەن بچىتە ژۇورەوەئى ئەو پەرسىتگە^۸ يەو رەگەل ئەو ھاپەيمانىيە بکەۋى. ھەلبەت ئەوەشمان لە بىر بى کە كۆمەلگە^۹ کانى جیا له وانە قەت داواى تىكەلبوونىان نەکرد و تەنیا سەميرنى^{۱۰} یه کان جارىك ئەو خواستەيان ھىتاڭىزى.

[۱۴۴] دوورى^{۱۱} یه کان^{۱۲}، ئەوانىش ھەربەو چەشىنە ھەلسوكە^{۱۳} ۋىتىان كەر. ئەو ھۆزانەئى لهو ولاٽە دەزىن، قەدىم خاوهەن پېنج شارى ھاپەيمان بۇون و كۆمەلگاکە^{۱۴} یان پىتكەھەيتا کە پىتىدەگۇوترا پىندابولى. ئەمپۇ لە شەھىش شار پىتكەھاتۇون و ناسراون بە ئىتكىساپولى. ئەوانە ھۆزەکانى دراوسى رىيگە^{۱۵} نادەن بچە ژۇورى پەرسىتگە^{۱۶} ترىيۈپىكى^{۱۷} و تەنانەت خەلکانى خۇشىان كە تۇوشى كرده وەئى دىزە ياسا بۇوبىن، بۇيان نىيە لهو پەرسىتگە^{۱۸} يە وەزۇوركەون. زەمانى زوو له كىيەر كىيەنلىكىنى وەرزىشى ترىيۈپىق^{۱۹} كە بۇ رىيۈگەتن لە خواوهند ئاپۇلۇن پىتكەھاتن، خەلات بە ھەرييەك لە براوهەكانى پالەوانىيەتى دەبەخشرا و پەيکەرەيەكى سى پايىھى مسى بwoo. براوهە خەلات بۇي نە بwoo خەلاتكە له پەرسىتگە بەرىتەدەر و دەبوايە له وى بەمىننەتەوە و وەك دىيارىيەك بۇ خواوهند چاوى لىدەكرا.

۱- ناوجەيەك لە يۇنانى باستان ھەلکە^{۲۰} وتوو له باشۇورى ھەرىتى^{۲۱} تىسالى. دوورى^{۲۲} یه کان يەكىك لە ھۆزەکانى رەسنس و سەرەتايى يۇنانى باستان كە نىمچە دورگە^{۲۳} كىنيدۇس ھەلکە^{۲۴} وتوو له ھەرىتى^{۲۵} داگىركەد و دەولەتى سېپارتىان دامەز راند.

۲- ئەو مەعىبەدە لە سەر بەرزاپىيەكى نىمچە دورگە^{۲۶} كىنيدۇس ھەلکە^{۲۷} وتوو له ھەرىتى^{۲۸} كاريا لە كەنار ئاوهەكانى دەرىيای ئىزە. ئەو مەعىبەدە بەناوى دامەز زىنەرەي ئەفسانەيى خۇى وانە ترىيۈپىزس كورى خواوهند پۇسىدۇن ناودىزىكراوە.

ئاغاسیکلیس خەلکى ئالیکارناسو كاتىك پالەوانىتى وەددەست ھينا و يەكم
هاتەوە، ئەو قانۇونەي پېشىل كرد و پەيكەرەكەي وەرىگرتبوو، بىدىيەوە مال
و پاراستى. سەبارەت بەو كارەي ئاغاسیکلیس، خەلکى پېنج كۆمەلگاکەي
لىندوس، يالىسۇس، كاميرۇس، كۆس و كىندۇس^۱، كۆمەلگاى شەشم واتە
(ئالیکارناسو) يان لە هاوپەيمانىتى خۇيان وەدەرنا و بەو چەشىنە سزاياندا.

[۱۴۵] دۇدىكا پۇلى، كۆمەلگاکايەكى ترى پېكھاتوو لە دوازدە شار لەلايەن
يۇونىيەكانەوە. ئەو كۆمەلگاکايە ئامادەي وەرگرتى ئەندامىيەتى ھېچ
شارىيەكى تر نەبۇو. ھۆيەكەشى ئەو بۇ كە وەختىك ئەو يۇونىيەنان لە
ھەرىمى پېلىپۇنىسىسۇس دەژيان، تەنبا دوازدە شاريان بەو ناوانە ھەبۇو:
شارى پېلىنى لەسەر رىڭا و لە نىزىك سىكىئۇنا، شارەكانى ئايىرا و ئايىس،
رووبارى كراتىس بەوهى دوايىدا دەرباز دەبىن و بەرددەۋام پەرئاوه. ھەلبەت
چۆمى (كراتىس) اى ئيتالياش ئەو ناوهى ھەر لەويۇھە وەرگرتۇوھ. شارەكانى
قۇرا و ئىلىكى، وەختىك يۇونىيەكان بەدەست ئاخايىيەكان شىكتىيان خوارد
پەنایان بۇ ئەو دوو ناوجەيە بىردى. ئىتىئۇ، رىپېس، پاترا، فارىس، ئۆلىتۇس كە
چۆمى گەورەي پېرۇسى پېتا دەپوا، دىمى و ترىتىئا، ئەوهى دوايى تەنبا
كۆمەلگاى ھەلکەوتتوو لە ھەرىمى مەدىرانەيە.

[۱۴۶] ئەوانە ناوى ئەو دوازدە شارە بۇون كە وەختى خۇى ملکى
يۇونىيەكان بۇون و دواتر ئاخايىيەكان داگىريان كىرىن و تىياندا نىشتەجى
بۇون. يۇونىيەكان لەبەر ئەوهى دامەززىنەرە سەرەكى ئەو دوازدە
كۆمەلگاکايە بۇون، پىر لە يۇونىيەكانى تر خۇيان بە خاوهنى رەگەزى يۇونى يَا
نۇزادى رەسەنتر دەزانىن و ئەوهەش بۆچۈونىتىكى دروست نىيە. چونكە
ھەشىمەتىكى زۇرى ئافاندى^۲ سەر بە ناوجەي ئىفچىا^۳ لەنپۇ ئەوانەدا دەژىن
و ھېچ پېۋەندىيەكىان بە رەگەزى يۇونىيەوە نىيە و تەنانەت ناوهەكانىشيان

۱- شارىيەكى كۆنلى دەفرى كارىا، ھەلکەوتتوو لە كەنارئاوه كانى دەرىيائى ئىزە و ئاسىيائى بچووك.

۲- ئەوانە لە دەفرى فەركىداوه ھابۇون و لە ئىفچىا نىشتەجى بۇون و وىدەچىن بەرگەز تراكى بۇوبن.

۳- ھەلکەوتتوو لە رۆزھەلاتى يۇنان.

له یه ک ناچن. جیا له هوزی ئافاندی، مینی یه کانی دانیشتووی هەریمی ئورخۆمینق^۱، کادمی^۲، دریپی، فوکی، مۆلۇسى، پىلاسغى یه کانی^۳ دەقەری ئارکادیا^۴، دوورى یه کانی ئىپيداڭرۇس^۵ و زورانى تريش دەتوانىن ناوېرىن.
 ئەو جەماوەرە يۈونىيە لە پېيتانى^۶ شارى ئاتىنە و رىگاي كۆچبەرى يان گرتەبەر و پېتىانوابۇو كە رەگەزى ئەسلى يۈونىن، ژنه کانىان لەگەل خۇيان نەبرد، بەلکوو مىرد و گشت كە سوکارى ژنانى ناوجەمى (كاريا) يان كوشت و لەگەل ژنه کاندا ژيانى هاوسەر بىيان پىكھىتا. هەر بە هۆى ئەو جىنايەتە و، ژنه کان لەنىو خۇياندا سوپىدىان خوارد و وەسىيەتىشيان بۆ كچە کانىان كرد كە هيچكەت لە ژيانىاندا لەگەل مىزىدە کانىان دانەنىشىن و خواردىن نەخۇن و قەت مىزىدە نوپىيە کانىان بەناوى ئەسلىيانە و بانگنە كەن، چونكە گشت كە سوکارى ئەو ژنانە بەدەست ئە مىزىدە تازانە و كۈزرابۇون و خۇشيان ناچار كراپۇون لەگەل يان بېزىن. ئەو رووداوه لە شارى مېلىتىس قەوما.

- ۱- شارىك لە هەرېتى قۇوتىيائى و لاتى يۇنان و لەسەر دەمى عەتىق دا بېتەختى هۇزۇھە کانى مىنى بۇو.
- ۲- يەكىك لە قەلاڭانى ناسراوى يۇنانى لە هەرېتى قۇوتىيائى.
- ۳- پىلاسغى ناوى ھىزىيەكى كەلىك كۆنلى سەر دەمى پىش مىزۇو يە. ئوانە لە لاتى يۇنان، ناسىيائى بچووك، دورگە كانى ئىتالىا و خاكى ئىتالىا ڈياون و خاون شارستانىيەتى كەرۆكى بۇونە و هيچكەت وەك نەتەوە يەكى يەكەدەست يەكتريان نەگىرتوو و يۇنانىيەكان لە خاكى يۇنان دەريان كىدون و بېشىكىان يەخسېر كراون. ئەو هۇزانە لە روانە وەپاششكە توون بىرىتىن لە تراكى، فرىزى، لىدى، كارى، ئەتروسکى، ئالبانى و ئىتالىا يەكى دانىشتووی دورگە كان.
- ۴- ناوجەيەكى نىۋەندى و لاتى يۇنانى باستان، ھەلکە توو لە نىمچە دورگەي پېتۇپۇنىسىس. شارە ناسراوە كانى ئەو ناوجە يە، تىپىن ئا، ئورخۆمین كە ئەمروز بە ترىپولى ناسراوە.
- ۵- ئىپيداڭرۇس شارىيەكى يۇنانى باستان ھەلکە توو لە ئارغۇس لە كەنار ئاۋە كانى دەرياي ئىزە. مەعبەدى گورەي ئەو شارە زىارەتكەي گشت خەلکانى نەخۇش بۇو كە لە سەراسەرى يۇنانە و بەرەو ئەو دەھاتن.
- ۶- نىۋەندى ئىدارى و دەسەلاتدارييەتى شارى ئاتىن، كۆچبەرانى يۇنانى كاتى رۇيىشتەن بەرە دەقەرى نۇئى، لەپۇوه مەشغەللى ئاڭريان ھەلدەگرت و لەگەل خۇيان دەيانىرى.

[۱۴۷] هیندیک له هۆزەکانى يوونى نیشتهجى ئاسيا پاشاي خويان له خانەدانىكى خاوهن رەگەزى ليكى و له نەوهكانى غلافكوسى^۱ كورپى ئېپۇلۇخوس ھەلبزارد. ژمارەيەكىشيان پاشاي خويان له هۆزى كافكۇنى نیشتهجى دەفەرى پېلىس و له نەوه و نەتىجهكانى كودرۇسى كورپى مىلانتوس دىيارىكىد. لە هیندیک شوينىش يوونىيەكان پاشايان له ھەردۇوى ئەو خانەدانانە ھەلەبزارد. لەنیتو گشت هۆزەكانى يوونىدا، تەنیا ئەوانەي دوايى بايخى زوريان بە ناو و رەگەزى يوونى داوه و پېتىانوابۇوه كە نەزادى راستەقىنه ئەوانىن يوونىيەكانى ناسراو، لە راستىدا ئەو كەسانەن كە لە ئاتىنىيەكان وەپاشكەوتۇون و جىزىنى سى رۆزەي ئاپاتوريا^۲ لە وەرزى پايدىزا پېرۇزىدەكەن. ھەلبەت گشت يوونىيەكان، جىا لە دانىشتۇوانى ئېفيسيسۇس و كۆلۈفونىيۇس، ئەو سى رۆزە جىزىن دەگرن. دانىشتۇوانى ئەو دوو شارە، لە بەر قەومانى جىنایەتىك لە سەرددەمى خويدا، ئامادە نىن جىزىنى ئاپاتوريا بەرىۋەبەرن.

[۱۴۸] پانىونىق شوينىكى پېرۇز لە كويستانەكانى ناوجەي مىكالى^۳، بەرھو باكۇر پاڭشاوه و يوونىيەكان بەكشتى ئەو مەكانەيان پېشكىش بە ئىلىكۈنۈس پۇسىدۇنا كەن دەفەرى مىكالى نىمچە دورگەيە و لەلاي رۆزئاوا، لە روپەرروو دورگەي سامۆس ھەلکەوتۇوه. يوونىيەكان عادەتىان بۇو لەو جىنگەيە كوبىنەوە و مەراسىمىي جىزىنى پانىونىق بەرىۋەبەرن. ھەلبەت ئەوهش بلىم كە تەنیا جىزىنەكانى يوونى نىن كە بەو پىتە كوتايى دىن، بەلكوو ھەموو جىزىنەكانى ولاتى يۇنان وەك ناوهكانى پارسى لە ئاخىدا بە يەك پىتى دىاريکراو كوتاييان پىدىت.

۱- راوجى ماسى ناسراوى دەفەرى ېقۇتىيا كە دواتر وەك خواي مەلەوانانى دەريا ناوابانگى دەركەد.

۲- ئەو جىزىنە لە وەرزى پايدىزا بۇوه و سى رۆزى خايىندۇه. ئاتىنىيەكان لە رۆزى سىتەمدا گشت ئەو منالانەي لەو سالەدا لە دايىكۈونە، ناوهكانىان لە دەفتەرى بىنەمالەدا كە چەشىنېك لىستى شارقەندى بۇوه، تۇماركىردوه.

۳- ھەلکەوتۇو لە ھەرىتىمى پىرىئىنى.

[۱۴۹] ئەوانەی ناوم ھېتىان شارەكانى يۈونى بۇون. ئەوانەی خوارەوهش
ھى ئىئۆلىيەكانى: كىمى ناسراو بە فريكتونىس، لىرىسىتىس، نىئۆتىخۇس،
تىمتوس، كىللا، نوتىق، ئىتىرسا، پېتاني، ئىئى ئا، مىرىنما، غرېنىما. ئەو ناوانەي
باسم لىۋەكىدەن، بە يازىدە شارى قەدىمى ئىئۆلىيەكان ناسراون. يەكىك لە
شارەكانىيان بەناوى سميرنى، بەدەست يۈونىيەكانەوه داگىركرا، ئەگىنا
ئىئۆلىيەكان لە سەرتادا دوازدە شارىيان ھەبۇو. ئەو ھەرىمەي
ئىئۆلىيەكان بەمەبەستى نىشتەجى بۇون ھەلىان بىزاردبوو گەلىك لە ھەرىمەي
يۈونىيەكان خۇشتىر و سازىگارتىر و خاوهن ئاو و ھەواى جىاوازتر بۇو.

[۱۵۰] ئىئۆلىيەكان بەو ھۆيەي باسى دەكەم شارى سميرنى يان
لەدەستدا. كۆمەلېتك خەلکى كولۇفونى سەرەھەلدانىيان سازكىد. تۇوشى
شىكست هاتن و دوور خرانەوه و ناچار بۇون پەنا بۇ ناوجەي سميرنى
بەرن. كولۇفونىيەكان راست لەو پۇزەيدا كە دانىشتۇوانى شارى سميرنى بۇ
جىژنگىتن و رىز لېتىان لە خواوهند دىۋىنسىس^۱ چوبۇونە دەرەوهى شار و
لە پشت حەسار و دەروازەكانى شار بۇون، لەپىيىكا درگايىان لەسەر داخرا و
لەدەرى مانەوه و شارەكەيان داگىركرا. خەلکى ئىئۆلىيەپانەوه هاتن بۇوهى
يارمەتى سميرنىيەكانى لېقەوماو بىدەن. لەكوتايىدا بەو رېككەوتتە گەيشتن
كە يۈونىيەكان تەواوى سامانى گۈزىراوه (مەنقول) بىدەنەوه بە
ئىئۆلىيەكان، بەلام حوكىمانى شارەكە بەدەستەوه بىگىن. ئەوه چارەنۇوسى
سميرنىيەكان بۇو و لەپۇوى ناچارى بەسەر شارەكانى تىدا دابەش بۇون.

[۱۵۱] پېتىچ شارى ئىئۆلىيەكان كە لە وېشكابىي ھەلکەوتتون و باسمان
لىۋەكىدەن، جىا لەوانەن كە لە ھەرىمەي ئىدى^۲ جىيان گىتىووه و لەئەزىمار
نەھاتۇون.

بەلام شارەكانى جىتىگىر لە دورگەكان، لەوانە پېتىجيان لە دورگەي لىسقۇس
(شەشمەن شارى ئەو دورگەي ناسراوه بە ئارسىقىا. خەلکى ئەو شارە

۱- دىۋىنسىس يا ئاكخۇس، خواوهندى شەرباب لە يۈنلىنى باستاندا.

۲- مەبەست دەفرىيىكى شاخاوېيى كە لە نىزىك شارى تىريا (ترۇقا) ھەلکەوتتۇوه.

هرچهند لهگه‌ل دانیشت و اونی شاره‌کانی تری دورگه خاوهن یهک ره‌گه‌زی هاویه‌شن، به‌لام به‌دهست خله‌کی میتیمنی که خزمی خوشیان بعون، شکستیان خوارد و بعونه کویله). له دورگه‌ی تینیدوس ته‌نیا یهک شاره‌له‌که و تووه و شاریکی تریش له کومه‌لیک دورگه‌ی بچوک ناسراو به ئیکاتونیسیا (سنه‌دورگه)^۱ دروستکراوه. ئئی ئولی‌یه‌کان، ئه‌وانیش چه‌شنی دورگه نشینانی یوونی و لیسفوسی و تینیدوسیه‌کان له‌باری ئه‌منی‌یه‌وه هستیان به مه‌ترسی نده‌کرد. چهند شاریکی تریش هه‌بعون که پیشوه‌خت ساغ ببعونه‌وه و ملکه‌چی بپیارات و دهستوراتی یوونی‌یه‌کان بعون.

[۱۵۲] وهختیک راسپارده‌کانی یوونی و ئئی ئولی گیشتنه شاری سپارت (له‌بر ئه‌وهی په‌له‌یان بعرو) پیتیرمۆس خله‌کی شاری فوکی‌یايان دیاری‌کرد به نویته‌رایه‌تی گشتیان قسه بکات. پیتیرمۆس جلویه‌رگی رهنگ سوور و رازاووه‌ی له‌به‌رخوی کرد. گره‌کی بعرو سپارتیه‌کان پتر ریزی لیتیگن و جه‌ماوه‌ری زیادتر بتو گوییگرن له کوبیته‌وه. وهختیک خله‌ک کوبووه، ناوبراو خوی ناساند و و تاریکی دورو دریزی پیشکه‌ش‌کرد.^۲ ئه‌و به سپارتیه‌کانی گوت که پیویسته یارمه‌تی ئئی ئولی‌یه‌کان بدنه. ئه‌و ئاخاوتنه‌ی ناوبراو جینگای په‌زامه‌ندی لاکیدیمونی‌یه‌کان (سپارتیه‌کان) نه‌عرو و خویان له کومه‌گ کردن به ئئی ئولی و یوونی‌یه‌کان پاراست. راسپارده‌کانی یوونی و ئئی ئولی پویشتن. سپارتیه‌کان پاش ره‌دکردن‌وهی داوای ئه‌و وه‌فده، چهند راسپارده‌یه‌کی خویان به‌سواری گه‌میه‌کی پیتیندا کوپو^۳ وه‌دوای ئه‌وانه خست تا زانیاری ته‌واو سه‌باره‌ت به ره‌وشی یوونی‌یه‌کان کوکنه‌وه. باوه‌بی من گره‌کیان بعرو بزاون پیوه‌ندی ئه‌وانه له‌گه‌ل کوروش چونه. وهختیک پیاوه‌کانی سپارتی گه‌یشتنه ناوچه‌ی فوکی‌ئا، به‌تواناترین که‌سیان له‌نیو خویاندا نارده نیو شاری

۱- ئه‌و کومه‌له دورگه‌یه‌ی له‌نیوان دورگه‌ی لیسفوس و ئاسیای بجروک هن.

۲- سپارتیه‌کان حه‌زیان له و تاری دورو دریز نه‌عرو و خویشیان دریزه‌دادربیان نده‌کرد و قسه‌کانیان کورت و پوخت بعرو و تا ئه‌و جینگیه‌یی که ویزه‌ی لاكونیک که له‌راستیدا ناوی ره‌گه‌زی سپارتیه و مانای خله‌کی لاکونی ده‌دا، له زمانه‌کانی تردا و هک کورت ویزی ده‌کاردنه‌کری.

۳- گه‌میه‌کی سووکی بازرگانی که خاوهن په‌نجا بیلژه‌ن له ریزینکا.

سارد. ئهو كاسه ناوي لاکرينيس بورو و دهبوايه په يامي لاکيديمونى يه كان بگه يېتىتە دەست كوروش. لە په يامەكەدا گوتراپوو: " ولاتى يۇنان وېران مەكە، چۈونكە ئهو كردىدەوهەيت بە هېيج جۇرىك قبول ناكىرى ".

[١٥٢] دەگىرنەوە كە كاتىك كابراى راسپارده ئهو قىسىمەي بە كوروش گوت، ناوبراو رووى لە يۇنانى يه كانى بە كريگيراوى خۆى كرد و پرسى، لاکيديمونى يه كان چەند كەسن و چ جۇرە خەلکىكەن كە وېراويانە په يامېتكى ئەوتق بۇ من بىتىرن. كاتىك ولامى خۆى وەرگرتەوە، ئەوسا بە راسپارده سپارتى گوت: " من لەو جۇرە خەلکە ناترسم، وەختىك لەنیوھە راستى شارەكە ياندا (لە نىتو بازار) كۆدەبىنەوە و بەدم سويندخواردنەوە يەكترى هەلدەفرىيەتن. ئەگەر خواكان يارمەتىم بەدەن، ئهو جۇرە خەلکە ئىتىر مەجالى زماندرىيىزى سەبارەت بە چارەپەشى يۇونى يەكانيان نامىتىن، بەلكۇو پېتىويستە لەمەو بەدوا باسى لېقەوماوى خۆيان بەكەن ". كوروش بەو قسانەي تەواوى يۇنانى يه كانى بەتاوانبار زانى، چۈنكە لە سەرتاسەرى خاڭى يۇناندا، ڇمارەيەكى زۇر بۇ كېرىن و فرۇشتىن دروست كرابۇون. بەپنچەوانەوە، پارسەكان ئەسلەن عادەتىان بە دامەزراندى بازار نەبۇوه و لە ولاتەكەشيان هېيج شوينتىك بۇ مامەلە كەرىنى رۇزانە تەرخان نەكراوه. دواى ئهو ئاخاوتى، كوروش حوكىمانى شارى ساردى دايە دەست كابرايەكى پارس بەناوى تافالۇس و دەستتۈورى بە پاكتىئىسى لىديبايى دا تەواوى خەزىتەي زېپ و جەواھيراتى كريسوس و لىدى يەكانى تر باربکات. بەو گىشە غەنئىمەتەوە بەرەو شارى ئېكباتان وەرىتكەوت و كريسوس يىشى لە كەل خۆى بىد. سەرەتا خۆى لە يۇونى يەكان نەگەياند، ئەۋەش بۇيە بۇ كە بابىلى و باكتى^۱ و ساڭى و ميسرى يەكان كېشە و گرفتىان بۇ خولقاندېبۇ و راپەرېبۇون. ئهو گەرەكى بۇو لەپىشدا خۆى شەپى ئهو بەرەلستكارانە بىكەت و پاش تېكشىكاندىيان، ئەوسا لەشكرييە بىتىتە سەر يۇونى يەكان.

۱- باكتى يَا باختىرى، ئهو هۇزە بۇونە لە ولاتى تۈركستانى ئەمېرۇ كە پېشتر شوينى نىشتەجىتى ئارىيابىكەن بۇوه، ڇياون. پىتەختى ئەوانە باكتىريا و دواتر ناسراو بۇوه بە بالغ.

داغیگرکانی ئاسیای خواروو

[۱۵۴] کوروش وەختىك لە شارى سارد رۆيى، پاكتىئىس دانىشتۇوانى ولاتى لىدى هاندا دىزى تافالۇس و کوروش راپېن. ناوبر او خەزىتەي زىپر و جەواھيراتى خەلکى شارى ساردى بەدەستەوە بۇو و بەرهو ناوجەكانى كەنار دەريا داگەرخوار. خىترا موجبى لەشكى بەكىرىگىراوى دايەدەستيان و حەشيمەتى ناوجەكانى دوور لە دەرياكانىشى رازى كرد، بۇوهى پشتىوانى لىيىكەن. پاكتىئىس دواتر بەرهو شارى سارد گەرایەوە و ھىزەكانى تافالۇسى كەمارقۇدا كە لهنىو قەلائى شاردا خۇيان حەشار دابۇو.

[۱۵۵] کوروش راست لەو كاتەدا كە بەرهو شارى ئىكباتان دەچوو ھەوالى ئەو قەومانەي پىنگەيى. لەجىتوھ لە كريسوسى پرسى: "كريسوس! ئەو گرفتanhى بۇ من سازدەبن، تو بلىي رۆژىك كوتاييان پىتىت؟ لەو باوهەدا نىم كە لىدىيەكان دەست لە خولقاندى كىتشە بۇ من و بۇ خوشيان ھەلگرن. بىر لەو دەكەمەوە كە باشتە گشتىيان وەك كۆليلە بفرۇشم. لەپاستىدا من وەك ئەو كەسە دەچم كە باوکىكى كوشتبى، بەلام بەزەيى بە منالەكاندا ھاتبى. تۇم لەو خەلکە ئەستاند كە لە باوکىك باشتىر بۇوى و زۇرتلى پازى بۇون، ھەرچەند شارەكەم داوه بە خۇيان، بەلام بەو حالەش دانامركىن و سەرەلەدان دىزى من سازدەكەن".

كوروش بەراشقاوى قسەي خۆى كرد و كريسوس لەترسى ئەوهى مەبادا پاشا شارى سارد وېران بكا، بەو شىتەيە ولامى داوه: "پاشاكەم! قسەكانت تەواو راستن. من داوايەكم لە جەنابت ھەيە كە تەسلىمى پقۇكىن مەبە و شارىتكى دېرىن وېران مەكە، تەنبا بۇخاترى كۆمەلە رووداۋىك كە ھىچ نەخشىكىيان لە كىشە و رووداوهكانى ئىستا و پىشىوودا نەبۇوه. سەبارەت بە گرفتەكانى پىشىو من تاوانبار بۇوم و ئەوه بە سزاى خۆم گەيشتۈوم. لەمەر كىشەكانى ئىستاش، دەبى بلىم كە پاكتىئىس گوناھبارە، واتە ئەو كەسەي خۆت شارەكەت تەحويلدا و پىتىيستە ئەو سزا بدرى. دانىشتۇوانى لىديابىي

ببوروه و ئهو حوكمانهيان دهسەر بکە، بۇوهى جارييکى تر شۇپوش نەكەن و مەترسى نەخولقىتىن: مافى چەكداربۇونيان لىوھرگەرەوە. دەستووريان پېيىدە كە شۇرە و عەبا لەئىر جله كانى ترەوە لەبر خويان بکەن و پىلالوى پاشنە بەرز لەپىكەن. هەروەها داوايان لېتكە كە منالەكانيان فيرى ئامىرى مۆسيقا و گورانى و بازركانى بکەن.

پاشاكەم! دلىيام زۇر زۇو دەبىنى كە ئهو خەلکە لە پياوهتى دەكەن و خۇوى ژنان ھەلدەگەرن و بەو شىوه يە هىچ چەشىنە مەترسىيەك بۇ سەر ئاسايىشى جەنابت ناخولقىتىن و روو لە شۇپوش ناكەن .

[١٥٦] كريسوس بۇيە ئهو كۆمەلە پېشىيارەي بەيان كرد، چۈونكە لە باوهەدا بۇو كە خەلکى ليدى باشتىر وايە بەو چەشىنە بېزىت، نەك وەك كۆيلە لە كوجە و كۆلانى ولاتاني تر بفرۇشىن. ناوبراؤ ئەوهشى دەزانى كە دەبىن چەند پەينىيەك بىداتە دەست كوروش تا بتوانى قەناعەتى بىن بىتى. كريسوس لەوە دەترسا مەبادا ليدىيەكان كە ئەمەر لە مەترسىيەكى كەورە رىزگاريان هاتووە، لە داھاتوودا دوبارە دىزى پارسەكان راپەرن و تۈوشى تىداچوون بىن. كوروش ئهو پەند و ئامۇزڭارىيائى كريسوسى بەكەيفى بۇو، تۆزىك رقى نىشته و پەسندى كردىن. بانگى مەزارىسى مىدىيائى كرد و دەستوورى پېتىدا كە ئهو بۇچۇونانەي كريسوس سەبارەت بە ليدىيەكان خىرا جىبەجىن بكا و تەواوى ئهو كەسانەي لەگەل ليدىيەكان پەلامارى شارى ساردىيان داوه، وەك كۆيلە بفرۇشىن و پېيوىستە پاكتىئىس، ئەوپىش بە زىندۇوی دەسگىر بىرىت و بىھىنېتى بەرددەم ئهو.

[١٥٧] كوروش لە كاتىكدا بەرەو ولاتى پارس دەرۋىيى، ئهو دەستوورانەي دا. وەختىك پاكتىئىس ئاگادار بۇو كە لەشكىرى دېبەر بەرپىوه يە، ترسى پېتىشىت و پەناى بۇ ھەرىمى كىمى بىردى. مەزارىس بەو ھىزە لەشكىيە كە كوروش لە ئىختىيارى نابۇو، بەرەو شارى سارد پېتىشەوى كرد. نابراو كاتىك لە ھەرىمى سارد، پاكتىئىس و ھاوارپىيانى ئەوى نەدۇزىيەوە، ليدىيەكانى ناچاركەر دەستوورات و خواستەكانى كوروش بەجي بگەيتن.

بهو دهستورانه کوروش، شیوهی ژیانی لیدی یهکان ئالوگوبى قولى بهسەردا هات. دواتر مهزاریس راسپاردهی نارده ناوجھی کیمی و داوای له حۆكمىانی ئەوی کرد کە پاکتىئیس تەحويل بدانەوه. دانیشتووانی کیمی داوای ئامۆژگاریان له خواکانی ۋرانخىدى^۱ کرد. ئەو شوینە نیوەندى پېشگوبى لە سەردهمی دىرىن (باستان) ھو تا ئىستا بۇوه و بەپىنى عادەت، يۇونى یەکان و ئىئۆلی یەکان بەمەبەستى راوىڭ روويان تىكىردوه. بەپىنى ھەلکەوتەی جۇغرافىيابى، ئەو نیوەندە دەكەوبىتە ھەريمى مىلىتىس و له سەرووی بەندەرى پانورمۇس جىنى گىرتۇوه.

[۱۵۸] کیمی یەکان راسپارده يان نارده نیوەندى پېشگوبى و داوای رىتۈنەنی و ئامۆژگارى جىنگاى رەزامەندى خواکانىان لەمەر گرفتى پاکتىئیس کرد. پېيان گوترا کە پاکتىئیس تەحويلى پارسەکان بەدەنەوه. كاتىك کیمی یەکان گویيان لهو ئامۆژگارىبىه بۇو، بېياريان دا ناوبرارو تەحويل بەدەنەوه، ھەرچەند زۇربەی خەلکەکە لەگەل ئەو كاره بۇون، بەلام ئارىستودىكوس، كوبى ئىراكلىدис پىاوىنېكى بە ويقار و گەورە، باوهپى بەو ئامۆژگارىبىه نەھىنا و شكى له راستگوبى راسپارده کان بۇو و پېتىوابۇو درقىدەكەن. ناوبرارو گوتى كە کیمی یەکان نابىن پاکتىئیس تەحويل بەدەنەوه، بەرلەوهى كۆمەلېنک راسپارده تر دوباره بچنەوه نیوەندى پېشگوبى و له ئىنۇ ئەوانىش دا خۇى لەگەليان بچى.

[۱۵۹] كاتىك وەفذەکە كەيشتە لاي خواکانى ۋرانخىدى، ئارىستودىكوس لەسەر ناوى گشت نويتنەرانەوه لە كاھىتى مەزنى پرسى: "كەورەم! پاکتىئىسى ليدى بە گريانەوه ھاتۇوه و بەنای بۇ ئىتمە هيتابوھ بۇھى بەدەست پارسەكانەوه ناجوامىزانە تەكۈزۈرە. پارسەکان داواي تەحويل دانەوهى ناوبرارو لە ئىتمە ذەكەن و دەستوريان پېداوين رادەستى بکەينەوه. ئەوهش بلىم كە ئىتمە ھەرچەند لە هيىزى پارسەکان دەترىستىن،

۱- شارىنکى يۇونى باستان لە نىزىك مىلىتىس و شوينى يەكىن لە كاھىتىنى ناسراوى ئەو سەردهمە. يېرى یەکان و ھەرسەئى ۋرانخۇسى كوبى خواوهند ئاپۇلۇنای تالەبىن بۇون.

بهوحالهش تا ئىستا نەمان ويسىتووه ئەو كابرايە بدهىنەوە دەست ئەوان، پىش ئەوەي راوېچۇونى ئىيە لەو بارەوە بە روونى و ئاشكرا بىزانىن كە دەبىن ج بىكەين".

ئارىستىدىكۆس پرسىيارى خۆى بەو شىوه يە گۈوتىم، خستە بەرپاس. كاهىنى مەزن دوبارە هەمان ولامى پېشۈرى داوه و ئامۇرگارى كردن كە پاكتىئىس تەحويلى پارسەكان بدهنەوە. لەوكاتەدا، ئارىستىدىكۆس بە ئانقەست كارىتكى سەيرى كرد. گشت چوپلەكە و بالىندەكانى دەوروبەرى پەرسىتگەي ھەلفراند. دەكىپنەوە كە دەنگىك لە قولايى پەرسىتگەوە هات و بە ئارىستىدىكۆسى گوت: "ئەى بى عەقل! ئەو خەريكى چى؟ بۇچى بالىندەكانى من لە مەعبد دەردەكەي؟". ئارىستىدىكۆس بەبىن پەشۈكان، ولامى داوه: "كەورەم! تو بەو چەشىن يارمەتى بالىندەكانى خۇت دەدەي و ھاوكاتىش دەستور بە كىمىيەكان دەدەي كە بالىندەكەيان (پەناپەرەكەيان) تەحويل بدهنەوە". خواوەند دوبارە وەقسە هاتەوە: "بەلى، بۇچى فەرمانىكى ئەوتۇ بە ئىيە دەدەم بۇوهى ھەرچى خىزاتر لەمەر بى ئاقلىتان تۈوشى تىداچۇن بىن و لەو پىر رwoo لەلای من نەكەنەوە، ئەويش تەنبا ياندا!".

[١٦٠] وەختىك كىمىيەكان گۈئيەيان لەو دەنگە بۇو، چۈن خوازىيارى تەحويل دانەوەي پاكتىئىس نەبوون، ھەروھا نەشيان دەويىست بکەونە بەر پەلامار و ھىرىشى پارسەكان، ئەو كابرايەيان نارده دورگەي مىتىلىنى.^۱ وەختىك فەرمان و خواستى مەزاريس (فەرماندەي پارس) بە مىتىلىنى يەكان گەيشت، ئەوان ئامادەبوون لە بەرامبەر پۇل و پارەدا پاكتىئىس تەحويل بدهنەوە. ئەوەي راستى بى ئەمن نازانم پارەكە چەندە بۇوه، لەبەر ئەوەي كە ئەو پۇلە قەت نەدرا. لەو لاشەوە كىمىيەكان خەبەرى ئەو كارەي مىتىلىنى يەكانيان پىكەيى. خىرا كەمىيەكىان نارده شارى ليسفوس و پاكتىئىس يان رفاند و بىرىيانه دورگەي خىيۇس. لەوى، دانىشتووانى خىيۇس

۱- مىتىلىن ناوارى قەدىمى دورگەي ليسفوس و لە باشدورى يېنان ھەلكەوتووه.

پاکتیئیسیان بهزور له په رستنگه‌ی ئاتینای پاریزه‌ر^۱ رفاند و راده‌ستی پارسه‌کانیان کردوه. دواتر ئه و کابرایه له برامبه‌ر خاکی ده‌فری (ئاتارنی ئا)دا^۲ مامه‌له و گوینه‌وهی پیکرا. ئاتارنی ئا سه‌ر به ناوچه‌ی میسیا^۳ و ده‌که‌ویته رو به روی دورگه‌ی لیسفوس.^۴ پارسه‌کان پاکتیئیسیان ته‌حویل و هرگرت و به پاسه‌وانیبیه‌کی چروپره‌وه بردیانه لای کوروش. بق ماوه‌یه‌کی زور هیچ که‌س له دانیشت‌ووانی دورگه‌ی خیوس له خوی رانه‌دیت دانه‌ویله و جوی به‌ره‌می خاکی ئاتارنی ئا بکاته خیز و خیرات و به‌سه‌ر ئاژه‌لی قوربانیدا بیپرژین. ته‌نانه‌ت کوللیره‌ی متقه‌رکیش له حاسلاتی ئه و ده‌فره دروست نه‌کرا که بق خیرات ببی. خه‌لکی خیوس خویان له کرپینی به‌ره‌می ئه ناوچه‌یه بق ریوره‌سمه‌کانی ئایینیش پاراست.

[۱۶۱] دانیشت‌ووانی دورگه‌ی خیوس، پاکتیئیسیان راده‌ست کردوه. مه‌زاریس دوای جیبه‌جی کردنی ئه و کاره، هیزشی کرده سه‌ر خه‌لکانیک که یارمه‌تی پاکتیئیسیان دابوو و تافالوس‌یان له گه‌مارق خستبو. مه‌زاریس خه‌لکی پریئنی به‌خری وه ک کویله فروشت و ئه‌وجار به‌ره و ده‌شتی می‌ئاندرؤس^۵ پیشره‌وهی کرد و ئه و ده‌فره‌شی به‌پانه‌وه تالان‌کرد. ناوچه‌ی

۱- ئاتینا، ئیلاھه‌ی یونانی باستان و خوای فکر و ئه‌ندیشه و پاریزه‌ری شاری ئاتین.

۲- یه‌کیک له ناوچه‌کانی هریمی میسیا له باکوری روزناؤای ئاسیای بچووک.

۳- میسیا هریمیک له باکوری روزناؤای ئاسیای بچووک و شاره ناسراوه‌کانی بربیتین له: تریا (ترقا) و لامپساکوس. شارونی قایقوانی ناسراو له میتوانزی یونانیدا خه‌لکی لامپساکوس بوروه و ناوبراو به قایقیکی بچووک جه‌نازه‌ی مردوانی له چۆمی ستخوس په‌پاندوت‌وه و بردونبیته شاری حادیش.

۴- به‌پنی زانیاربیه‌کانی هیزقدوت ئیره ناوچه‌یه‌کی پرحاصلات و نیوه‌ندی به‌ره‌مهینانی گەنم بوروه.

۵- تورکه‌کان ئه‌مرق به مندریس ناوی دینن، ناوچه‌یه‌ک لئه ئاسیای بچووک، به‌هزی چومیک پاراوده‌کرا که هر به ناوه ناسراوه.

ماғنیسی‌یا^۱، ئەویشى هەر بە ھەمان شىوھ تالان و ويغان كرد. مەزاريس دواى ئەو كردارەتى تووشى نەخۇشى ھات و پىتى مرد.

[۱۶۲] دواى مەركى مەزاريس، ئارپاگۇس لە نىوهندى ئاسيا بۇ و فەرماندەرىي لەشكەكەي مەزاريسى وەستقىرت. ئارپاگۇس، ئەویش وەك مەزاريس خاون رەگەزى مىدىايى بۇو، واتە ئەو كەسەي كە پاشاي مىدىيەكان بانگھېشتى ميواندارىيە قىزەوەنەكەي كردىبوو و ئەویش بۇ تولەسەندەنەوە يارمەتى كوروشى دابۇو كە دەسەلات بەدەستەوە بگرى. ئارپاگۇس بە فەرمانى كوروش وەك سەركەدەي لەشكەر دىيارىكرا و كاتىك گەيشتە ھەريمى يۈونى، شارەكانى يەكبەدواىيەكدا داگىركرد. ئەو بەدروستكىرنى تەپۇلکەي گل و خەندەك شارەكانى گەمارق دەدا و دانىشتۇوانى دەۋەرەكەي ناچارىدەكىد لەنتىو حەسارى ئاوابىيەكانيان دا ھەپس بن و دواتريش بە خاكى ئەو تەپۇلكانە وەسەر دیوارى شارەكان دەكەوت و پەلامارى نىوهەدە شارى دەدا. ئارپاگۇس يەكەم شويىنى داگىرى كرد، شارى فۆكى ئا لە ھەريمى يۈونى يَا بۇو.

[۱۶۳] فۆكىسىيەكان (دانىشتۇوانى ناوجەي فۆكى ئا) يەكەم وەجبەي يۇنانىيەكان بۇون كە سەفەرى گەورەيان بۇ دەرياكانى دوردەست بە ئەنجام گەياند. ئەوانە بۇون كە سەرەتا كەندىدايى ئادىرياتىك و پاشان ناوجەكانى تىرىنى، ئىققىرى^۲ و تارتىسقۇس يان^۳ دۆزىيەوە. ئەوانە خەلکانىك بۇون كە بە گەمييەكانى بازركانى خې^۴ هاتووچۇيان نەدەكىد، بەلكوو كەلکيان لەو پاپۇرانە وەردەگەرت كە درېئىز و خاون پەنجا كۆپەي دانىشتىن بۇون.

۱- يەكىن لە شارەكانى ئاسيا بچووك لە سەرەمى باستاندا. شەپى ماغنیسيي سالى ۱۹۰ پىس زايىن لەنتىوان سىپېئۇنى ئاسيايى و ئانتىخۇسى سىتەم لىزە قەوماوه.

۲- ناوى ناوجەيەكى كۆنلى ئاسيا لە باشۇورى قەفقان.

۳- نىزىك لە دەۋەرە كۆلەكەكانى ئيراكلىس يَا جەبەل ئەل تارىقى ئەمپۇق، لە ھەريمى كارىكس ھەلکەوتۇوە.

۴- هېرقدۇت بەوانە دەلى " دورگەي خې يَا بازنىيى "، بۇ كارى بازركانى كەلکيان لىنەرددەكىرا، قورس و شلئاڑۇ بۇون بۇ دەرياكانى دوور لە گەمى درېئىز كەلکوو رەددەكىرا.

ئوان له هریمی تارتیسوس توانيان دلی ئارغانتنیوس، پاشای ئهو ولاته ودهست بینن. ئهو پاشایه هشتا سال حومرانی کرد و سرهجەم سەدوجل سال ژیا. فوکیسیه کان ئوهند له ئارغانتنیوس نیزیک کەوتنهوه کە ناوبراو پیشناواری کرد ئیتر نەچنەوه هریمی یونی و له ولاتی ژیز دەسەلاتی ئوهدا و له هرجیگایه ک خویان بخوازن نیشته جى بن. پاشا لەمەر هاتنيان بولاي ئهو نەیتوانی رازیيان بکات، له ولاشهوه خەبرى پىگەبى کە فەرمانپەوابى میديا خەریکە پەرەدەستىتى، بۆيە يارمەتى زورى مالى بە دانىشتووانى فوکیسى کرد له دەورى شارەکەيان حەسار دروست بکەن. دیوار و حەسار دروست کردن لهو سەردەمەدا هاسان و خىرا نەبوو، بەلكۇو پیتىسى بە قەیاسىكى زور بەردى گەورە داتاشراو ھەبوو.

[۱۶۴] فوکیسیه کان بەو چەشىھى باسمى کرد، توانيان دیوارەكانيان دروست بکەن. ئارپاگۇس، ئەويش بە لهشکرەکەيەوه گېشته ناوجەھى فوکى ئا و گەمارقى دان، ھەلبەت بە دانىشتووانى فوکیسى راگەياند ئەگەر تەنیا بورجىن بىروخىنن و دیوارىنک لابەرن و بىنایەک تەحويل بەهن، ئوه نىشانەھى ئىتاعەت کردنە و ئەو لېيان خۇش دەبىن و دەست لە گەمارق ھەلدەگرى. فوکیسیه کان گەرەکيان نەبوو كۈيەتى قبول بکەن، گوتىان پیتىسى رۆزىكىيان مۆلەت بدرىتى بۇوهى بىر لەو پیشناوار بکەنەوه و دواتر ولام بەدەنەوه. ئوان ھەرودە داوايان کرد، لهو ماوهىدە کە كۆبۈنەوهى راوىز بەرپىوه دەچى، پیتىسى هىزەكانى لهشکرى ئارپاگۇس لە دیوارەكانى شار دوور كەونەوه. ئارپاگۇس تىيىگەياندىن کە زور چاك لە مەبەستيان حالى بوبە و دەزانى کە خەریکى چىن، بەلام بەو حالەش رېڭاي پىدان کە كۆبۈنەوهەکەيان بە ئەنجام بگەپىنن و هىزەكانى لهشکرى لە دیوارەكان دورخستەوە. فوکیسیه کان فرسەتىان قۆستەوه و خىرا گەمبيەكانيان ھاوېشته سەر بەحر. ڏن و منال و ھەرچى كەلوپەلى ھەيانبۇو و بۆ ھەلگىران دەبوبۇ، لەگەل پەيكەرە و كەرسەتەي خاونەن پېرۇزايەتى و شتۇومەكى نېۋە پەرسىتكە و باقى دارايى و سامانەکەيان رەپىچەكىاندا و بايەوانى

گه مییه کانیان کرده و برهو دورگه خیوس رایاند. دیاره که لوپه لی مس و بردى نه خشیدنراوی نیو پهستگه کانیان له گه ل خویان نه برد. پارسه کان و هختیک دهستیان به سه شاری فوکیس داگرت، تهنا چوله وارنکیان بـ
به جن مابوو.

[۱۶۵] فوکیس یه کان پیشنبه ریان به دانیشت ووانی دورگه خیوس کرد که گه ره کانه دورگه کانی ئینووسی له وان بکپن. خیوسی یه کان خویان له و مامه لـ یه نهدا و له و دهترسان مه بادا فوکیس یه کان ئه و شوینانه بـ کنه نیوهندی باز رگانی و دورگه کانی خویان له و کتیه رکتیه دا زیانیان پینگات. فوکیس یه کان به ناچار بـ ره و ناچه یه کیرنوس^۱ کوچیان کرد، چونکه بیست سال پیشتر پـند و ئاموز گاریه کیان له گوی گرتبوو و له وی شاریکیان بنیات نابوو که پـنی ده گوترا ئالالیبا.^۲

له سه رده مهدا که ئه و کومه لـ رووداوه ده قه و مان، ئارغان تونیوس^۳ فـه و تـی کرديبوو. له ریگای بـ ره و کیرنوس، سه ره تـا به ده قه رـی فـوکـن ئـادـا تـیـهـرـین و تـهـواـوـی پـاسـهـوـانـهـکـانـی پـارـسـیـانـی لهـ وـ شـوـینـهـ کـوـشـتـ. ئـهـ وـ دـهـ قـهـ رـهـ بـهـ هـقـیـ کـشـکـیـ ئـارـپـاـغـوـسـ دـاـگـیرـکـرـابـوـوـ وـ پـاشـانـ تـهـ حـوـیـلـیـ کـوـمـهـلـیـکـیـ تـرـ لـ پـارـسـهـ کـانـ درـابـوـوـ وـ پـادـگـانـیـکـیـ نـیـزـامـیـ لـنـیـ دـامـهـزـرـابـوـوـ. فـوـکـیـسـ یـهـ کـانـ دـوـایـ بـهـئـنـجـامـ کـیـانـدـنـیـ ئـهـ وـ رـهـشـهـ کـوـژـیـهـ،ـ بـهـ ئـاشـکـرـاـ وـ بـهـ دـهـنـگـیـ بـلـیـنـدـهـوـ تـوـوـکـ وـ دـوـعـایـانـ لهـ وـ کـهـسـانـهـ کـرـدـ کـهـ لـهـ گـهـمـیـ یـهـ کـانـیـانـ دـادـهـبـزـینـ وـ لـهـ گـلـیـانـ نـهـ دـهـ چـوـونـ. ئـهـ وـانـ بـهـ وـهـشـ نـهـ وـیـسـتـانـ وـ پـارـچـهـ ئـاسـنـیـکـیـ سـوـورـکـرـاوـهـیـانـ هـاوـیـشـتـهـ نـیـوـ دـهـرـیـایـ ئـازـادـ وـ سـوـنـدـیـانـخـوارـدـ،ـ تـاـ ئـهـ وـکـاتـهـیـ ئـهـ وـ پـارـچـهـ ئـاسـنـهـ وـهـسـهـرـ ئـاوـ نـهـ گـهـ پـرـیـتـهـ وـهـ لـاتـیـ فـوـکـیـثـ.ـ وـهـ خـتـیـکـ بـهـ گـهـمـیـ یـهـ کـانـیـانـ بـهـ رـهـ وـ کـیرـنـوسـ دـهـرـوـیـشـتـنـ،ـ هـسـتـیـ غـهـرـیـبـیـاـیـهـتـیـ وـ پـهـرـوـشـیـ لـهـمـهـ تـالـانـکـرـانـیـ وـلـاتـهـکـهـیـانـ،ـ زـیـادـتـرـ لـهـ نـیـوـهـیـ خـلـکـهـکـهـیـ دـاـگـرـتـ وـ هـهـرـبـوـیـهـ سـوـنـدـهـکـانـیـانـ وـهـزـیـرـ بـنـ خـسـتـ وـ گـهـرـانـوـهـ

۱- سه بـ نـاـچـهـیـ کـوـرـسـیـ،ـ هـهـمـانـ کـیـزـسـیـ ئـهـمـرـقـ.

۲- شـارـیـ ئـالـالـیـاـ دـوـاتـرـ بـ ئـالـیـرـیـاـ نـاسـرـاـ وـ لـهـ کـهـنـارـثـاوـیـیـهـ کـانـیـ رـوـزـنـاوـایـ کـیرـنـوسـ یـاـ کـوـرـسـ هـلـکـهـ وـتـوـوـهـ.

۳- ئـارـغانـتـونـیـوسـ پـاشـایـ تـارـتـیـسـوـسـ بـوـوـهـ.

ههريمى فوكىئا. ئوانەي مابۇونەوە، سوينىدەكانىيان پاراست و لە ناوچەكانى ئينووسىپا بەرھو نىۋەندى دەرياكان رۆيىشتن.

[١٦٦] ئەو كۆمەلە خەلکەي دوايى كاتىك گەيشتە كيرنۇس، لەگەل يەكەم وەجبەي دانىشتۇرانى ئەۋى ماوهى پىنج سالان ژيان و چەند پەرسىتكەيەكىان دروستكىد. لەبەر ئەۋەي بەردەوام خەلکانى دراوسىنى خۇيان تالان دەكىد، دواي پېڭھاتنى ھاۋپەيمانىيەك لەنیوان ھۆزەكانى تىرىينى^١ و كارخىدۇنى^٢، بە شىىست گەمى جەنگىيەوە ھىرىشىان كرده سەر فوكىيسىيەكان. فوكىيسىيەكان، ئەوانىش شىىست گەمېيان پېچەك كرد و لە بەرامبەر ھىزەكانى ھاۋپەيمان لە ناوچەي ساردىنيا لەسەر دەريايى ئازاد دامەزران. شەپرى گەمېيەكان گەيشتە قۇناخى كادمبيا^٣، هەردوو لايەن تۇوشى خەسارىتىكى گەورە هاتن و لە ئاكامدا فوكىيسىيەكان شىكستيان خوارد. فوكىيسىيەكان چل گەمېيان لەدەستدا و تەنبا بىست دانەيان بۇ مایەوە كە ئوانىش تەقىرىبەن لە كەلگە كەوتۈون، چونكە كاريتەكانىيان خوار ببۇون. بەھەرحال كەرانەوە دەقەرى ئالاللىيا. لەۋى ڙن و مئالىيان ھەلگرت و چى كەرسىتە لەنیتو گەمىيەكاندا جىنىبۇو، باريان كرد و لە ناوچەي كيرنۇس رۆيىشتن و چۈونە هەرىمى رىغىقىن.^٤

[١٦٧] كارخىدۇنى و تىرىينىيەكان تەواوى خەدەمە و شەپەرانى گەمېيەكانى قومبۇوى نىيۇ ئاوهكانىيان كۆكىدەوە و لەنیوان خۇيان و ئايىلىيەكاندا^٥ بەشىان كردىن و گشت يەخسirەكانىيان بەردەباران كرد و كوشتىان. ھەلبەت ئايىلىيەكان دواي ئەو كارھيان تۇوشى بەسەرهاتىكى ناخوش هاتن. لەو شوينى كە دىلەكانى

١- مەبەست لە ھۆزەكانى ئەتروسکىيە.

٢- كارخىدۇنى (كارتاڑى) لەو سەرددەمەدا كۆمەلېك نىۋەندى بازركانىيان لە كورسى و ساردىنيا ھەبۇو.

٣- كادمبيا لىزەدا بە مانايىيە كە ھاۋپەيمانان سەرەبائى ئەۋەي كە فوكىيسىيەكانىان شىكستدا، بەلام وەزغىان لەوان باشتە نەبۇو. وەك شەپرى نىيوان دوو برا لە خانەدانى كادمۇس، ئىتلى ئۆكلەس و پۇلینىكىس كەوتتە كىانى ھەقدۇو و كۆزدەن و دەرنەكەوت كاميان براوەي شەپەكەن.

٤- ناوچەيەك كە ئەمرىق پېيىدەكۈوتىرى رېنگىقۇ و لە ئىيالەتى كالابراي ئىتالىا ھەلگەوتۇو.

٥- دانىشتۇرانى شارى ئايىلا ئۇ بازىپەي دواتر ناوى كۆپا و بۇو بە كائىرا و يەكىك لە پېتەختەكانى ھۆزى ئەتروسکىيە.

فوكيسىيان بەردەباران كردىبوو، هەركەس لە ھۆزى ئايىلى يا مەپ و مالاتيان بەويىدا راپىرىدا، يا وندەبۇو يا تۈوشى كەم ئەندامى و دواكەوتۈۋىي دەھات. لەكتايىدا ئايىلى يەكان ناچار بۇون كە راسپاردە بىنېرە نىوهندى ئايىنى دىلفوس بۇوهى لەدەست ئەو سزا قورسە رىزگاريان بىن. كاهىنى مەزن واتە پىتىيا داواى لىتكىرن كە چۈن تا ئىستا ھەلسوكەوتىيان كردوه، بە ھەمان شىيە بەردىوام بن. لەو كاتەوه ئىتىر ئايىلى يەكان درىيەيان بە جىئەن و مەراسىمىي پىزلىتىان بۇ مردوەكانى فوكيسى دا و خەلات و قوربانيان پىشىكەش كرد و كىتەركىنی وەرزىشى و سواركارىييان لەسەر ناوى ئەو كۈزراوانە پىنكەيتىنا.

دەكىرى بلىم كە ئەوه چارەنۇوسى فوكيسى يەكان بۇو. ئەوانى تر چۈونە دەھەرى رىغىيون و لەويىوه بەرەو ناوجەسى ئىنۇتريا^۱ رۇيىشتىن بۇوهى لەو شوينە شارىك بىنیاتبىننەن. ناوى ئەو شارە نوپەي يېلى^۲ بۇو. فوكيسى يەكان دواى دروستكىدنى ئەو شارە، لەلایەن كابرايەكى خەلکى پۆسى دۇنیا^۳ ئاگاداركرانەوه كە دروست كىدنى پەرسىنگە لە دورگەي كىرتنىس^۴، خواستى خواوهند پىتىيا نەبۇوه، بەلکوو ئەو ويسىتۈۋىيەتى خەلک پەرسىنگە يەك پىشىكەش بە كىرتنىسى قارەمان بىكەن و هەروەها شارىكى كۆچبەرنىشىن لەو دورگە يە بىنیاتبىننەن.

بەھەر حال زانىارييەكانى بەردەست سەبارەت بە فوكيسى يەكانى و لاتى يوونى ئەوانە بۇون كە باسم لىتوەكىرن.

[۱۶۸] تىيۇسى يەكان، ئەوانىش كەموزقىر هەر بە چەشىنە جولانەوه. دواى ئەوهى ئارپاگۇس بە يارمەتى تەپۇلکە كىلەكەن توانى وەسەر دىوارى قايمىھى شارەكەيان بىكەوى، خەلکەكە تىكرا لەنیو گەمىيەكاندا دانىشتىن و

۱- ئىنۇتريا، لە بەشى باشدورى ئىتاليا و دوو شارى كرينىڭ وەك بروتىوم و لوكانى ئەمۇق لەخۇوه دەگرى.

۲- يېلى، شارىك كە ئەمۇق بەناوى وېلىا لە دەھەرى لوكانى ئىتاليا ھەلکەوتۈوه.

۳- ئەمۇق ناسراوه بە پىستۇرم لە دەھەرى لوكانى ئىتاليا.

۴- كىرتنىس، نىتىي دورگەي كورسى ئەمۇق بۇو. يەكىن لە نىوهخواكانى باستان، كورپى ئىراكلىكىس ئەويش بە ناوه ناسراابۇ.

بهرهو رۆخەکانی ناوچەی تراکى رۆيىشتن و لهوى شارىتکيان داگىركىد كە پىيىدەگۇوترا ئاڭدىرا^۱. ئەو شارە بەدهست كلازۇمېتىيۇس^۲ تىمىسىيۇس دروست كرابۇو. ناوبرار خۆرى نەيتوانى لهوى بەمېتىهە، لەبەر ئەوهى تراکىيەكان دەريان كرد. دانىشتۇوانى تىيۇسى نىشتهجى لە شارى ئاڭدىرا، پىز و حورمەتى زورىيان بۇ كلازۇمېتىيۇس ھەيە و وەك قارەمان و نىوهخوايەكى خۆيان سەيرى دەكەن.

[۱۶۹] تىيۇسىيەكان تەنبا رەگەزى يۈونى بۇون كە تۇوشى ئاوارەيى هاتن، لەبەر ئەوهى رازى نەبۇون وەك كۆپلە بېنىن. يۈونىيەكانى تر بەلام، جىا لە مىلىتۇسىيەكان، وەك ئۇانەي لە ولاتى خۆيان رۆيىشتىبۇون لەبەرامبەر ئارپاگۇسدا راۋەستان و شەپىيان كرد و پىاوهتى و جوماىىريان نواند و بەھەر وەسىلەيەك بۇيان گونجا بەرگىريان لە نىشتمانەكەيان كرد. دىيارە لە ئەنجامدا شىكتىيان خوارد و شارەکانىيان بەدهست پارسەكانەوە داگىركرا و ناچاربۇون گوپىرایەلى و ئىتتاعەتى خۆيان رابكەيىتن.

ھەروەك لەسەرەوە باسمىكىد، مىلىتۇسىيەكان لەگەل خواستەكانى كوروش رېك كەوتىن و ھېمنى و ئاسايىشى خۆيان پاراست. ھەلبەت ولاتى يۈونى بۇ جارى دووھەم تۇوشى كۆپلەدارى بۇوه. وەختىك ئارپاگۇس ھېرىشى كرده سەر يۈونىيەكانى جىڭىر لە ناوچەكانى قەراخ ئاوى ئاسيا، يۈونىيەكانى نىشتهجى لە دورگەكان مەترسىيان رېتىشىت و خۆيان تەسلىيمى كوروش كرد.

[۱۷۰] سەرەرای ڈيانىكى هيىنانە، يۈونىيەكان بەردىوام ھاتۇوجۇرى (پانىقۇنۇق) يان^۳ كردوه و لهوى كۆبۇونەتەوە. بەپىي ئەو زانىارىيەنەي دەستم

۱- يېكىن لە بەندەرەكانى ناوچەي تراس لە كەنارئاوهكانى دەريايى ئىزە و لە قەراخ روبارى نىستوس.

۲- شارىتکى باستانى ئاسياي بچووك لە ھەرىتىي يۈونى بۇوه و ئەمۇق ناسراوه بە ۋورلا.

۳- نىوي پارلەمانى يەكىرىتوو دوازدە شارى ھەرىتىي يۈونى لە سەردىمى باستاندا و ھەلکەوتۇو لە داۋىتى چىاي مىكالى لە بەرامبەر دورگەي سامؤس.

که و تون، فیاس^۱ (فیاندا) خهکی پریئنی^۲ سه رده می خوی ئاموزگاری بیه کی زور به جی یونی بکانی کردبوو که ئهگه ر خهکه که به قسہ یان کردا، سه رهست ترین جه ماوری یونانی ده بون. ناوبر او پتی گوتبوون که هره موویان پتکه و ناگانی کی ده ریایی پتکیتین و به سواری پاپوره کانیان به ره ناچه ساردو برقن و لهوی شاریکی گهوره و اته یه ک پانیونیق بق گشت یونی بکان بنبات بندن. بهو شیوه هی ئهوان ده یانتوانی له دهست کویله بون رزگاریان بیت و به خته و هرانه بژین. ئهوان بهو شیوه هی ده یانتوانی گهوره ترین دورگه بق نیشه جی بونی خویان تهرخان بکن و گشت دورگه کانی بچوکی ده روبه ر بینه ژیر ده سه لاتی خویان و حوكمرانیان به سه ردا بکن. فیاس هرودها پتی گوتبوون ئهگه ر له ولاطی یونیا بمیتنه و، ویناچی له داهاتوودا خاوه نی ژیانی کی ئازادر بن.

ئه و فکر و بچوونی فیاندا پریئنی دوای ویرانی ولاطی یونی بون. هله بت بر لهوی که یونی بکان تووشی ژیانی کویله تی بین، تالیس^۳ میلیتوسی که به رهگه ز فینیقی یابی بونه، ئویش پتی گوتبوون که مه جلیس و شورای هاو بهش و یه کگرتو پتکیتین و نیوه ندی ئه و ده سه لاته له شاری تی ئو دامه زرین (ناچه تی ئوس له نیوه راستی ولاطی یونی جنی گرتووه) و

۱- فیاس یه کیک له حوت زانکانی ئه فسانه بی یونانی باستان که له سالی ۵۷۰ پیش زاین له شاری پریئنی له دایک ببورو و دواتر ببورو به گهوره ترین و هکیل له یونان. ئه جزره باس ده کری، ناوبر او ئاموزگاری یونی بکانی کردوه که ولاطی خویان جیهیلن به لام کویله تی پارسه کان قبول نه کن.

۲- پریئنی یه ک له دوازده شاره کانی هاو په یمانی یونی، ههکه توو له کنار ئاوه کانی ئاسیای بچوک و له نیزیک چیای میکالی و له باکوری روزگار اوی روباری می ئاندرؤس.

۳- تالیس خهکی میلیتوس و فهیله سوفی یونانی ببورو و له سه دهی شه شه می پیش زایندا ژیاوه و وک دامه زرینه ری مه که بی ناسراوی یونی ناوی ده رکردوه. ناوبر او یه کیک له گهوره ترین ئه ستیره ناسان و ماتماتیک زانانی سه رده می باستان ببورو و دوزینه وهی گه لیک بابه تی ئه ستیره ناسی و ماتماتیکی ده گه بیت وه بز ههول و تیکوشانی ئه و. پلو تار خیس له کتیبی " نیهیت خه رابی هیز و دوت" دا ده لی که هیز و دوت خه ریک ببورو ولاطی یونان له فهیله سوفی کی خوی بیهش بکا.

شاره‌کانی‌تر له‌ژیر بپیاری ئهودا بن و بهو شیوه‌یه پیشگیری له پهرش و بلاؤی یوونی‌یه‌کان بکن و شاره‌کانی‌تر ده‌یانتوانی وەک پاریزگا و ئوستان بەتىننەوە.
 【۱۷۱】 ئهوانى باسم لیوه‌کردن، نه‌خشە و پلانى پیشىيارىي ۋېياس و تالىس بۇون. ئارپاگۇس پاش ئەوهى ولاٽى یوونى داگىركرد، ئەوجار پەلامارى دانىشتۇوانى كارى^۱ و كانيوسى و لىكىدا^۲ و بۇ ئەو كارهش يارمەتى له یوونى‌یه‌کان و ئىئۇلى‌یه‌کان وەرگرت.

لەو گەلانەی ناويان هات، كارى‌یه‌کان له دورگە‌کانوھە هاتته دەشتايىھە‌کانى ئاسىيا. ئهوانە له سەردەمى دىرىين (باستاندا، له‌ژير دەسەلاتى پاشايەتى مېنۇسدا بۇون و پىشان دەگوترا لىغى. دانىشتۇوى دورگە‌کان بۇون و منىش ھېتىدىك زانىارىم لەسەر دابونەرەتى كۇنى ئهوانە دەستت كەوتۇوه. لىغى‌یه‌کان ھېچ مالىياتىكىان نەداوه، بەلام ھەركاتىك مېنۇس^۳ پاشا پېتىسى بە دابىن كردىنى ھېزى مرۇنى بۇ كەشىتىگەلى جەنكى بوايە، خىتا ئامادەمى خۆيان راگەياندوھ. مېنۇس بەو چەشىنە توانىويەتى خاكىكى زور داگىرېبات و له شەرەكاندا بەردهوام سەرگەۋى. كارى‌یه‌کانىش بەوبىتىه توانيان بۇ سالانىكى زور له‌نىيۇ گەلانى تردا ناوبانگ دەرگەن.

سى بابەت دۇزراوهى كارى‌یه‌کانه و بەلاى يۇنانىيە‌کانه و گۈرينگ بۇونە و كەلکيان لىوه‌رگرتووه. كارى‌یه‌کان يەكەم ھۆز بۇون كە كلاۋى جەنكى بە گولىنگى پەريان لەسەر خۆيان نا و خەلکى تريان فېرگىردى. ئهوان ھەروھا نەخش و نىڭارى خۆيان لەسەر قەلغانە‌کانىان كېشاوهتەوە و دەسکەمى چەرمىان بۇ راگىرنى مەتالل له دىيى نىۋەوە بەستووه. خەلکانى‌تر عادەتىيان

۱- ھەرىمى كارى له بەشى باشۇورى رۆزئاواي ئاسىيائى بچووك، له باکورر ھاوسنۇورە لەگەل ولاٽى لىدى. له رۆزئاوا دراوسىتى فەریزى و لىكى و له باشۇور و رۆزئاوا دەگاتە دەرىيائى ئىزىدە.

۲- لىكى نىيۇ يەكىن لە ھەرىمە‌کانى ئاسىيائى بچووكە و له بەشى باشۇورى رۆزئاوا ئەو ولاٽە له كەنارە‌کانى دەرىيائى مەدىترانە و دەرىيائى ئىزىدە و له دراوسىتى ھەرىمى كارى ھەلکەوتۇو. روبارى كسانتوس ئەو ولاٽە پاراو دەكە.

۳- پاشاي ئەفسانەبى ھۆزە‌کانى كارى و كوبى خواوهند دىا و ئىلاھە ئىشرقپىئى، سالى ۱۳۰۰ ى بەر لە زايىن فەرمانچە‌وائى كارى‌یه‌کانى كردوھ.

بوو که مهتابه‌کانیان بین ده‌سکره هله‌لگرن. ته‌نیا قایشیکی چه‌رمیان لیده‌بست و به ملیانه‌وه هله‌لیان‌داوه‌سی و ده‌که‌وته سه‌ر شانی چه‌پ. سالانیکی زور دواتر، دووری‌یه‌کان و یوونی‌یه‌کان پیکه‌وه شه‌ریان دزی کاری‌یه‌کان کرد و له دورگه‌کانیان ده‌رکردن. له و کاته‌وه، کاری‌یه‌کان ناچاربونون له ده‌شتاییه‌کانی ئاسیا و دوور له ئاوه‌کان بژین. کریتی‌یه‌کان به‌و شیوه‌یه باسی به‌سه‌رهات و میزهووی کاری‌یه‌کان ده‌کهن.

کاری‌یه‌کان خویان له‌گه‌ل بوقوونی کریتی‌یه‌کان ریکنین و له‌سه‌ر ئه‌و باوه‌هن که هر له سه‌ر تاوه ساده و خوجیئی (بوومی) بونه و له ده‌شتاییه‌کانی ئاسیا ژیاون و ناوه‌که‌شیان تا ئیستا پاراستووه. له ناوچه‌ی میلاسا^۱ شوینه‌واری دیریکی کونی خوای کاری‌یه‌کان به‌ناوی دیقوس دوزراوه‌ته‌وه. کاتی خوی میسی‌یه‌کان^۲ و لیدی‌یه‌کان وه‌ک گه‌لانی خزمی کاری‌یه‌کان هاتوچوی ئه و نیوه‌نده ئایینی‌یه‌یان کردوه. ره‌وایه‌تەکان باس له‌وه ده‌کهن که لیدقوس و میسقوس، برايانی کارقس بونه، بؤیه‌ش ریگا به لیدی‌یه‌کان و میسی‌یه‌کان ده‌دری بچنه نیو ئه و په‌رسنگه‌یه. هله‌بەت به پیچه‌وانه‌وه، ئه و گه‌لانه‌ی هاوره‌گه‌زی کاری‌یه‌کان نین، بؤیان نیبه رووی تیکه‌ن، هرچه‌ند خاوه‌ن زمانی هابه‌شیش بن.

[۱۷۲] سه‌باره‌ت به کافنی‌یه‌کان، من له و باوه‌هدام که له بنه‌رەتدا خه‌لکنکی خوجیئین (بوومی)، هرچه‌ند خویان ده‌لین به‌رگه‌ز کریتی‌ین. له‌مەر زمانه‌که‌یان، ئه‌وانه زمانی کاری‌یه‌کانیان و هرگرتتووه، يا رەنگه به‌پیچه‌وانه‌وه کاری‌یه‌کان زمانی ئه‌وانیان و هرگرتبى. له‌هه‌رحالدا من به‌دلنیاییه‌وه ناتوانم هېچ بوقوونیک له‌وباره‌وه ده‌ربپرم.

۱- میلاسا، شاریک له ناوچه‌ی کاری له سه‌رده‌می باستاندا، ۱۶ کیلومیتر له قەراخ ئاوه‌کانی ده‌ریای مەدیترانه دووره و ئه‌مۇق ناسراوه به میلاسو.

۲- میسیا، ولاتی میسی‌یه‌کان له ئاسیای بچووک و له رۆزه‌لاتی تەنگه‌بەراییک که چیاى ناسراوی ئۆلیمپیک پیکی دینى، هله‌لکه‌وتووه. له شاره ناسراوه‌کانی ئه و هەریتمە، لامپساکو و ترۇڭا و پېرگاموس ده‌کرى نیو بىتىن و ئه و شارانه له شەرپى ناسراوی ترۇڭادا نەخشى بەرچاولیان بودو.

کافنی‌یه‌کان خاوه‌ن هیندیک دابونه‌ریتی جیاواز له خه‌لکانی‌تر و به‌تاییه‌ت
کاری‌یه‌کان. ژن و پیاو و منالیان به‌دهوری یه‌کتره‌وه کوده‌بنه‌وه و قسه
دهکن و شه‌رآب دهخونه‌وه و به‌لایانه‌وه دیارده‌یه‌کی جوان و ئاساییه.
سەردەمیک، هەر پەرسنگە‌یه‌کیان دروست کردبا، خیرا پىشکەش بە خواکانی
بىنگانه‌یان دەکرد، بەلام دواتر نەزەريان گۇرا و بپیاریاندا تەنیا خواکانی
خۆیان بېھرسن. ئەو راست بەدوای گۇپینی ئەو باوه‌رەیان بۇو کە
پیاوەکانیان تىكرا چەکیان هەلگرت و گۇپالیان هەلسوراند و تا سنورەکانی
ولاتی کالیندا^۱ چوون، بەو حىسابەی کە خواکانی بىنگانه له هەریتمى خۆیان
دەردەکەن.

[۱۷۳] ئەو باسیتک سەبارەت بە دابونه‌ریتی کافنی‌یه‌کان بۇو. لیکی‌یه‌کان،
ئەوانه له‌پاستى دا كريتىين (سەردەمی دىرىين (باستان)، تەواوى دانىشتۇوانى
دورگەی كريت بەرەربۇون). كاتىك سارپىدقۇن^۲ و مىنوس، كورانى ئەورۇپى
(ئىقىرقىبى)^۳ لەسەر كورسى دەسەلات بەشەرەهاتن و مىنوس سەركەوت،
سارپىدقۇن و لايىنگرانى له دورگەی كريت دەركىرد. ئەو دەركراوانه بەرەو
ئاسىيا چوون و گەيشتنە ناوجەی مىلىئادا^۴، واتە ئەو هەریتمەي ئەمۇز
ليکی‌یه‌کان لىتى دەزىن. زەمانى زوو بەو ناوجەيە دەگۇترا مىلىئاس و خەلکى
مىلىئا بەناوى سۆلىمى ناسراوبۇون. سەرەپاي ئەوهى كە سارپىدقۇن
پاشایەتى دەكرىن، بەحالەش ناوى دىرىين (باستان)ى خۆیان پاراستۇو.
ھەلبەت گەلانى دراوسىن ھەركات باسى ليکی‌یه‌کان بکەن، هەر بە ناوه
دىرىينەكە يانه‌وه دەيانناسن و پېتىان دەلىن: تىرمىلى. بەلام كاتىك لىكۆس كورپى

۱- يەكىك له شارەکانى هەریتمى كارى و سنورەکانى دەگاتە هەریتمى ليکى.

۲- سارپىدقۇن كورپىزىپىتىر و ئىقىرقىبى لەسەر فەرمانەۋاىي و لاتى لىدى، لەكەل براى خۆيان
مېنۇس شەپىان كرد و شكسىتىان خوارد.

۳- ئىقىرقىبى كەپى ئايىنۇر بە روحسارى كامىش وەدياركەوت و خواوهند ژوپىتىر (دىيا) رفاندى و
بردىيە و لاتىك كە دواتر نىوي نزا ئەورۇپا. ئىقىرقىبى وەك دايىكى مېنۇس دەناسرا.

۴- مىلىئاد (مiliyad) يەكىك له هەریتمەکانى باستانىي ئاسىيائ بچووك هەلکەوتتوو لەنىوان ناوجەکانى
ليکى و پامفili و فەرىزى.

پاندیوْنوس^۱ به دهست برآکه‌ی بنهانی لیغی‌ئاس له شاری ئاتین دهرکرا، پنهانی بؤ تیرمیلی‌یه کان برد و هاته لای سارپیدۇن و ئیتر ورده‌ورده ناوی لیکوس به سه‌ر هۆزه‌کەدا برا و بون به لیکی له ھېتىك نه‌ریت دا شیوه‌ی کریتی‌یه کان و له کۆمەلیکیشدا وەک کاری‌یه کان دەچن. یەکیک له نه‌ریته جیاوازه‌کەيان ئوهیه که ناوه‌کانیان له دایکه‌وه وەرده‌گرن نەک له باوکیانه‌وه، واته به بەرهی دایکه‌وه ناسراون. ئەگەر ریبواریک سوراغی یەکیک له‌وانه بگرى، خىرا ناوی تايغەی دایکی ئەو كەسە دىتەگۈرى. ئەگەر ژنیکی ئازاد و بى مىزد پیاوىيکى كۆليلە هلبىزىرى، منالە‌کانى ئەو جووتە وەک مرۆغى ئازاد سەيردەكىن، نەک كۆليلە. ئەگەر پیاوىيکى بەهەن، تەنانەت ئاغاوهت و سەرقەک هۆزىش بى، ژنیکی بىغانە يا مەعشوقە‌یەک هلبىزىرى، منالە‌کانى ئەو كابرايە خاوهن هېچ چەشىه ماف و حورمه‌تىك نىين.

【۱۷۴】 کاری‌یه کان پەلامارى له‌شكىرى ئارپا‌غۇس ياندا، بەبى ئەوهى دەستكەوتىكى ئەوتقىان ھەبى. نە کاری‌یه کان و نە يۇنانى‌یه کان كە له ناوجە‌يە دەزىن، خاوهن کار و بەرهە‌مېكى ئەوتق سەرچەپاکىش نىن. كۆمەلیک هۆزى‌تريش له و دەفەره دەزىن، بۇونە كىندى‌یه کانى ژىرددەسەلاتى لاکىدىمۇنى‌یه کان. ولاتى كىندى‌یه کان پىتىدە‌گوتىرى تریپەپق، راكشاوهتە نىو بەحو و له نىمچە دورگە‌ي ۋىفاسۇس آپا دەست‌پىتەكى. سەرتاسەرى ھەریتى كىندۇس^۲ جيا له بەشىكى كەم نەبى بەھۆى دەرياوە گەمارقى دراوه. له باکور كەنداوى كىرامىكى^۳، له باشۇور

۱- پاندیوْنوس، پاشاى باستانىي شارى ئاتين له سەدمى سىزىدە پېش زايىن بەھۆى كەسيكى سەر بە هۆزه‌کەي لە بازىرە دەركرا و دواى ماوهىك سەرگەردانى دووباره فەرمانزەۋاىى وەرگىتەوه.

۲- ۋىفاسۇس، شارىكى ھەریتى كارى‌یه کان لە بەر ھەلکەوتە جۇغرافى تايىت چەشىنى نىمچە دورگە‌ي لىيھاتبۇو. ولاتى كىندى لە لای رۆزئاواي ئەو نىمچە دورگە‌يە.

۳- كىندۇس، شارىكى دەفەرى كارى له ئاسپاى بچووك و له لوتكە ئاخىرى نىمچە دورگە و له داۋىتى بەرزايى تریپەپق ھەلکەوتۇو. كەتىسىپاسى مىۋۇوتناسى يۇنانى باستان له شارە لە دايىكبووه و مەعېبدى ئىلاھە فېنوس لەويىتە.

۴- كەنداوى كىرامىكى ئەمرق ناسراوه بە ستانڭو و له قەراغ ئاوه‌کانى ولاتى كارى و دەريايى ئىزە ھەلکەوتۇو.

ئاوه‌کانی دورگه‌ی سیمی^۱ و رقدوس دهوریان داوه. له کات‌دا که هینشی ئارپاغوس به‌مه‌بستى داگیرکردن و کویله‌کردنی هۆزه‌کانی یوونی دهستی‌پیکرد، خەلکى کیندوس خەنده‌کىكىيان بە مەوداي پىنج ستادىيۇ^۲ لهو بەشە بچووكە ويشكايىهە لەلکەند. ئەوان بؤيە ئەو كاره‌يان كرد كە خاكى ولاته‌كەيان وەك دورگه‌ی لېتى. پانتايى هەرىتىمى كيندوس راست لهو شوبىتە كوتايى پىنده‌هات كە كانالىان لىھەلکەند و لهويوه بە دەشتايى بەسترابۇوه. هىزىكى زورى كريكارىيان تەرخانكرد. لەبەر ئەوهى كريكارەكان بەھۆى بەردى رەوهەزەكان برىيندار دەبۈون و بەتايىبەتى چاوه‌کانيان لەدەست دەدا، هانتە سەر ئەو باوهەر كە خواستى خواوه‌ند لەپشت ئەو ئازارانەيە. خىرا راسپاردهيان نارده نىۋەندەکانى ئايىنى دىلىفوس بۇوهى بىزانن بەربەستى سەر رىگاى كارەكەيان چىيە. وەك كيندوسىيەكان خۆيان دەگىرپەوه، خواوه‌ند پىتىا بە شىعرىكى سى بەيتى ولامى داونەوه.

"ھەلمەكەن، كانال مەكەنە مەتەرىز
ئەگەر خواوه‌ند دىيا گەرەكى بوايە، ئىيەش دەبۈونە دورگە نشىن."

دواي ئەو ئامۇزڭارىيە پىتىيا، كيندوسىيەكان دەستيان له كاره هەلگرت. وەختىك ئارپاغوس گەيشتە ناوجەكە، كيندوسىيەكان بەبىن بەرگرى كردن خۆيان تەسلىمي لەشكىرى ئارپاغوس كرد.

[۱۷۵] هۆزه‌کانى پيداسى لە سەررووى ناوجەكانى مەدىترانەبىي ئالىكارناسقۇس و لە نىۋەندى ولاتا دەزىن. ئەوانە خۆيان يَا دراوستىكىانيان ھەركات تۇوشى رووداۋىيکى ناخوش هاتۇون، كۆلىك مۇو لەسەر روومەتى ژنە كاهىنلى مەزنى پەرسىگەي ئاتىنا شىنبۇوه. ئەو رووداوه سى جار قەوماوه. پيداسىيەكان تەنبا خەلکانىكى دانىشتۇرى ناوجەي كارىاس بۇون

۱- دورگه‌ی سیمی لە چەند كىلۆمېتىرى دورگه‌ی رزدوس سەر بە ئاسىيابىچووك بەراورد كراوه.
۲- پۇنانەي مەودا، بەرابەرى ۱۷۷ مېتر و ۶ سانتىمېتر بۇوه.

که له برامبه رهیزشی لهشکری ئارپاگووسدا راوهستان و کومهلىک گرفتیان
بۇ خولقاند. پيداسىيەكان له چيايەك بهنىۋى لىدى سەنگەريان گرتبوو.

[١٧٦] ئارپاگووس له كوتايىدا توانى ئowanesh شىكست بدا. كاتىك لهشکری
ناوبراو له دەشتى كسانتقوس^۱ پىتشەھى كرد، لىكىيەكان به مەبەستى شەر
بەرھو روويان چۈون. لهشکری لىكىيەكان به ژمارە كەم، خاوهن جوامىتىيەكى
بەوەج له برامبه رهیزىكى گەورەدا راوهستان، هەرچەند له كوتايىدا تۈوشى
شىكان هاتن. له بەر ئەو شىكسته، خىرا خۆيان لەتىۋ شار ئاخنى. ڏن و منال و
كويله و خەزىنەي زىپ و جەواھيراتىان گواستەوە نىۋە قەلا و هەرھەمۇويان ئاڭر
تىيەردان. پىاوه شەركەرەكانى كسانلى ئەوجار سوينديان خوارد و بەلەنيان به
يەكتىدا له حەسار وەدەركەون. شەپيان دەست پىتكىد و بەپانوھ كۈژران. ئەو
خەلگانى ئىستا دەلىن كسانلىن، تەنبا ھەشتا بىنەمالە نەبىن ئەوهى دىكە كۆچبەر
و بىانىن. ئەو ھەشتا بىنەمالە يەش بە ھەلکوت له سەرەھمىدا دوور لە ولاتى
خۆيان بۇونە و بۇيە رزگارىيان هاتووھ. ئارپاگووس ناوجەھى كسانلى داگىركرد و
ھەر بەو چەشىھەش دەستى بەسەر دەقەرى كافتوس^۲دا گرت. كافنىيەكان وەك
لىكىيەكان له ھەمبەر پەلامارى ئارپاگووسدا بەرگريان له خۆيان نىشاندا و
تۈوشى ھەمان چارەنۇوس هاتن.

[١٧٧] كاتىك ئارپاگووس خەرېكى وېرەنكردى ئاسىيای خواروو بۇو، كوروش،
ئەویش ئاسىيای سەررووی داگىركرد و گشت نەته وەكانى ئەو بەشەي كرده كويله
و كەسى ھەلناوارد. من ناوى ئەو كومەلە ولات و گەلانە ناھىتىن و تەنبا باسى
ئowanە دەكەم كە گرفت و بەربەستى زوريان بۇ كوروش پىتكەيتا و بايەخى
مېئۇويان ھېيە و بۇيە دەبن كە پىاوه خۆيان پىۋە خەرىك بكا.

۱- كسانتقوس، ھەم ناوى گەورەتىين شارى ولاتى لىكىا و ھەم ناوى روبارىك بۇوھ.
۲- ناوجەھىيەكى ئاسىيای بچووک لە روپەپووی دورگەی رۇدۇس.

میژووی بابل

[۱۷۸] کوروش کاتیک خاکی گشت و لاتانی دوور له دهرباکان، و اته ئاسیای بچووکی داگیرکرد، ئهوجار په لاماری ئاسیریه کانی (ئاسوری یا ئاشوری) دا. بیشک گلهٔ لیک شاری گهوره له و لاتی ئاسیریا هن، به لام شاری بابل له هه موویان به ناوبانگتر و مه حکمه متره و به دوای ویرانبوونی نهینه وا،^۱ بووهته پیته ختی پاشایه‌تی و منیش باسی ئه‌وی ده‌کم. شاری بابل له ده‌شنتیکی پان و به‌رین هله‌که و تووه و خاوهن قهواره‌یه کی چوارگوشیه و مه‌وای هر په‌لیکی ئه‌و چوارخانه‌یه ده‌گاته سه‌د و بیست ستادیق.^۲ سه‌رجه‌می دریزایی په‌له‌کانی ده‌وری شار چوارسه‌د و هه‌شتا ستادیقیه. شاریکی گهوره و خاوهن پاتتایی فره، هه‌لبه‌ت سه‌باره‌ت به شیوازی بیناسازی شاره‌که ده‌بی بلیم که جوانترین شوینه که تا ئیستا من دیتوومه. به‌رله هر دیارده‌یه ک، خه‌نده‌کنیکی به‌رین و قول شاره‌که‌ی ده‌ورداوه و پر له ئاوه. دوای ئه‌و خه‌نده‌که پر ئاوه، دیواریک^۳ به ئه‌ستووراپی په‌نجا و به‌رزی دوو سه‌د پیخیسی^۴ شاهی دروستکراوه. پیخیسی شاهی سی قامک زیادر له پیخیسی گشتی‌یه.

[۱۷۹] به‌پیتویستی ده‌زانم باسی ئه‌ووهش بکم که ئه‌و بره گله‌ی خه‌نده‌کی ده‌وری شار له کوی کله‌کی لیوه‌رگیراوه و دیواره‌که‌شیان چون سازکردوه. و‌ختیک گله‌که‌یان هه‌لده‌که‌ند، له‌جیتوه دهیانکرده خشت. پاش ئه‌ژماریکی فرهی خشت، ئه‌وسا گشتیان له کوره‌دا ده‌برژاند. له‌جیاتی قور، به قیری تواوه دوای هر سی چین خشت، یه‌ک ریز حه‌سیری قامیش داده‌ندرا.

۱- به‌ر له رووخانی شاری نهینه وا، به‌ماوه‌یه کی کم، له سالی ۶۱۲ پیش زاییندا شاری بایبل له‌دهست ئاشوریه‌کان رزگاری هاتبیو. پاشای ئه‌و سه‌رده‌می بایبل هاوپه‌یمانی کیاکسار بوب.

۲- پیوانه‌ی مهودا، به‌رابری ۱۷۷ میتر و ۶ سانتی‌میتر بوبه.

۳- ئه‌وه دیواره ده‌بین همان دیواری نابوخدۇنۇسۇرا (به‌ختونه‌سر) بىن. دوو دیواری هاوسوو بوبونه. دیواری يەکم خۆی دوو توی بوبه و لەنیوان ئه‌و دیواره و دیواری ژۇوره‌وو حه‌ساریک

هه‌بوبوی. به‌رینایی حه‌سار و دیواره‌کان سه‌رجم گېشتووه‌تە سی میتر.

۴- پیوانه‌ی بوقنانی مهودا له سه‌رده‌می باستاندا، به‌رابری ۴۴۴ میلیمیتر.

سەرەتا دیوارى خەندهك دروستكرا و پاشان خەريکى سازكىرىنى دیوارى شاربۇون. سەر ئەو دیواره رېگا بۇو و لە قەراخەكانى ئەو رېگايە، كۆمەلىك ھۆدھى بچووکى يەك بانەكى لە روپەررووی يەكتىر دروستكرا بۇون و دالانىكى تەنگ لە نىوانىياندا وەبەرچاۋ گىرا بۇو كە فايتوونىكى چوار ئەسپە بتوانى پىتىدا دەربازبى. ئەو دیواره خاوهن سەد دەروازەيە و گشتىان لە مىس سازكراون و بە نەخش و نىڭار و سەردەرانەي جوان رازاونەوە.

شارىتكى تىريش ھەيە كە ھەشت رۆزە رېگا لە بابل دوورە و پىتى دەگۈترى ئىسى.^۱ چۆمەك بە شارەدا دەرباز دەبىن و بە ناوى شارى ئىس كراوه. ئەو چۆمە دەرپۈتە رووبارى فورات. ئاوى چۆم پېرە لە قىر و كاتى دروست كىرىنى دیوارى بابل، لەو چۆمە كۆدەكرايەوە و بۇ ئەوەي دەبرىدا.

【۱۸۰】 دیوارى بابل دوو بەشە، چونكە بەھۆي رووبارى فورات لەت دەبىن. ئەو رووباره گەورە و قول و رېزە و لە ولاتى ئەرمەنسىستانوو سەرچاوه دەگرىت و دەرپۈتە دەرياي ئىرىيتە.^۲ هەر سەرىتكى دیوارى شارى بابل لەكەل قەراخى چۆم گۇشەيەك پىكىتىنى. لەويۇ دوو دیوارى تىر ھاوسوو و بەدرىتىلى چۆمى نىتو شار، بە خىشى كال لە ھەر دوو بەرى فورات دروستكراون. بىنا و خانوھكانى شار سىچوار نەۋەمین. شەقام و كۈلانەكان ھاوقەوارە و راست و ئەستۇونى (عەمودى) دەگەنەوە سەر چۆمى فورات. لەھەر شوينىك كە كۈلان و شەقامەكان گەيشتۇونەتە سەر دیوارى چۆم، دەروازەي بچووك داندراون و چوارچىوهيان بە ئەندازەي بەرىنالى كۈلانەكانە. ئەو دەروازانە لە مىس دروست كراون و بەلاي رووباردا دەكرىتەوە.

【۱۸۱】 جىا لە دیوارى ئەمنى شار كە باسم كرد، دیوارىتكى تىريش لە دیوی ژۇورىدا دروستكراوه و بەرزىيەكەي بەقەرا ئەوهى دەرهەوەيە و وەك ئەو

۱- يەكىك لە شارەكانى بابلى قدىم كە لە سەر چۆمى فورات بىنات نرابۇو و لە كونەوە نىۋەندى دەرھىتىنى قىپ بۇوە.

۲- خالك لە سەردەمى باستاندا، ئەقىانووسى ھىند و دەرياكانى سەر بە ئەقىانووسەيان وەك دەرياي ئىرىيتە ناوبىردو.

مەحكەمە، تەنیا تۆزىك بەرتەسكتەرە.^۱ ھەردوو بەشەكانى شار خاوهن دیوارى خۇيانن و لەنیو يەكىكىاندا قەسرى پاشايەتى بە دیوارى مەحكەم و بەرز بىياتنراوه و لە بەشەكەي ترىيش نىوهندى ئايىنى دىۋىس ۋېلىق^۲ جىئىگرتۇوه و دەرۋازەكانى ئەو بارەگايە لە مىس دروستكراون و ئەو شويىنە تا ئىستاش پارىزراوه. ئەو نىوهندە چوارگۇشەيە و ھەر پەلتىكى خاوهن دوو ستادىق^۳ مەودايە. لە نىوهپاستى نىوهندى ئايىنى، بورجى موقەدەس ھەلکەوتۇوه.^۴ بەرينايى و درېڭىزايى بورجى گۈرین يەك ستادىق دەبى. لە راستىدا ھەشت بورج لەسەرييەك دروستكراون و بۇوهى پىاوا بتوانى بچىتەسەر، پلىكانى بازنهيى بەدەورى بىناكەدا سازكراوه. لەنیوهپاستى ئەو كىشتە پلىكانانەدا، پەلەكىي پانوپقۇر ھەيە و بۇ حەسانەو تەرخانكراوه و كورسىلەي لىين و رىپواران لەۋى پېشووپەك دەدەن. پەرسىتكەي گەورە لە بەرزترىن بورجدا جىئىگرتۇوه و قەرەۋىلەيەكى زلى رازاوهى تىدابىه و لە تەنېشىتىيەوە مىزىتكى زىپ داندرداوه. لەو ھۆددىيەدا ھىچ پەيكەرەيەكى خواكان وەبەرچاوا ناكەۋى و كەسىش بۇى نىبىه لىتى وەزۇور كەۋى ياشەو لەۋى بخەۋى. تەنیا ژىنلىكى خەلکى ئەو ناوچەيە ھاتووچۇى ئەو وەتاغە دەكا، ھەلبەت پىاوانى ئايىنى خالدى دەلىن كە خواوهند لەنیو گشت ژنانى ھەرىتمدا ئەوەيانى ھەلبىزاردۇوه و بۇى ھەيە بچىتە ژۇورەوە.

[۱۸۲] ئەو بۇچۇونى خالدىيەكانە و من لەو باوەرەدا نىم كە خواوهند بچىتە نىو ھۆدەكە و لەسەر قەرەۋىلە راكشى و بەحەسىتەوە. وەك

۱- حەسارى دووهەم، حەسارى ئەسلى شارى بابىل، چوارگۇشەيەكى رېك كە دوو لاي ۲۵۰ مىتر و دوو لايەكەي تىر ۱۵۰۰ مىتر مەودايان بۇوه. چۆمى فورات بەلاي باكىورى رۆزئاوا و باشۇورىدا تېپەپيو، دیوارەكانى ئەو حەسارەش لە دوو دیوار و دالانىكى نیوانيان پىكھاتۇوه و سەرجم ۱۷ مىتر و نىو بەرين بۇونە.

۲- ھەمان مەعىيەدى بەعل مەردوکە و ناسراو بە ئىسازىل و يەكىن كە مەعىدەكانى كونى بابىل بۇوه.

۳- ستادىق، پېوانەي مەودا، بەرابەر ۱۷۷ مىتر و ۶ سانتى مىتر.

۴- ھەمان بورجى ناسراوى بابىل بۇوه و بەناوى ترىيش وەك ئىتىمەتناكى ناودىزىكراوه.

میسری یه کان باس ده کن له شاری تیفای^۱ و لاتی میسریش ئهو دیار دهیه باوه. بچوونی میسری یه کان و خالدی یه کان له و باره وه وهک یه ک دهچی، چونکه له میسریش ژنیک له ژوری په رستگه هی تیفاییکو دیوس دا دهخوی. دیاره ئهو ژنانه، واته هم ئه وهی نیوهندی ئایینی دیوس فیلوس و هم ئه وهی تر له په رستگه هی تیفاییکوس هیچ پیوهندیه کیان له گهله پیاوان نییه. بابه تی له و چه شنه، له په رستگه هی پیشگویی ناوچه هی پاتارای^۲ هر یمی لیکیا به رچاوده که وی. ئهو په رستگه هی خاوهن کاهینی مه زنی همه میشه هی نییه و ته نیا به روژ خه ریکی کاروباری پیشگویی و ئاموژگاری ده بن. خله که که شهوانه ئهو ژنه له گهله خواوهند له نیو په رستگه که دا زیندانی ده کن.^۳

[۱۸۲] له خوارووی نیوهندی ئایینی شاری بابل، په رستگه یه کی تر ههیه. له و جینگایه هی په یکه رهی زیرپینی دیوس^۴ دامه زراوه، له ته نیشت ئهو په یکه رهیه، میزیکی زیرین داندراوه. هله بیت جیا له و میزه، پایی هی په یکه ره که و کورسیله هی ته نیشت میزه که ش هر له زیر دروست کراون.

خالدی یه کان ده لین به های ئهو زیرانه هه شت سه د تالاند^۵ ده بن. له ده ره وهی په رستگه سه کویه کی تر (قوربانگه) ههیه که ئه ویش له زیر دروست کراوه. دیاره یه ک سکوی گهوره هی تریش به رچاوده که وی که بف قوربانی کردنی ئازه ل و مالاتی گهوره هیه. ئه وهش له به ره ئه وهیه که که س بفی نییه له سه ر سه کو زیرینه که قوربانی تر بکا و ته نیا بف ئازه ل شیره خوره و به رچاو گیراوه.

۱- تیفای، ناوی یه کیک له پیته خته کانی و لاتی میسری باستان و په رستگه هی ناسراوی ئامون له وی بwoo.

۲- یه کیک له شاره کانی هر یمی لیکیا له ئاسیای بچوک و له باشوروی چومی کسانتوس و شوینی نیشته جیتی کاهینیکی مه زن بwoo. ئه و شاره ئه مرز بمناوی پاترا ناسراوه و له یونانه.

۳- به باوه بری یونانیه کانی سه رده هی باستان، خواوهند ئاپولون به شیک له سالدا له نیوهندی ئایینی پاترا ده زی و به شی تریش له دیلفووس.

۴- مه به است په یکه رهی خوای بابیلی یه کان واته مه ردوکه.

۵- تالاندی یونانی ۲۶ کیلوگرم، میسری ۲۷ کیلوگرم، بابیلی ۲۰.۲ کیلوگرم و رومی ۲۲.۲ کیلوگرم بwoo.

حالی‌یه‌کان گشت سالیک، راست له و رۆژه‌دا که بۆ ریزگرتن له خواوه‌ند جیژن ده‌گرن، له‌سهر سه‌کوچ گهوره‌که به‌های هزار تالاند عود ده‌سوتین. ئەو سه‌ردەم پەیکه‌رەیه‌کی پته‌وی دروستکراو له زیری خالیس و به بەرزى دوازده پیخیس^۱ له‌نیو پەرسنگە‌کەدا هەبۇو. من خۆم ئەو پەیکه‌رەیم نەدیتوه، بەلکو له خالدی‌یه‌کامن بیست. داریوش کوره گهوره‌ی گشتاپ گه‌رەکی بۇوه ئەو پەیکه‌رە پته‌و زیرینه لەگەل خۆی بەرئ، بەلام نەیویزاوه. کسیرکیس (خەشایار) کوری داریوش بەپیچەوانەی باوکی، پەیکه‌رەکەی بىردى. کسیرکیس ژنەی کاهینى پەرسنگە‌کە دەکوژى چونکە نەیەشتبۇ ناوبراو دەست له پەیکه‌رەکە بىدا. بەھەر حال ئەو کەرسنانه بۇون کە پەرسنگە‌کەيان رازاندبووه. ھەلبەت کۆمەلیک دیارى پېشکەش‌کراوی تریش بەرچاو دەکەون کە خەلک بەو ئارامگە‌یەی بەخشىيە.

[۱۸۴] شارى بابل گەلەنک پاشايى بەخۇوە بىنى، سەبارەت بەوان له بەشى مىژۇوى ئاسوورى‌یە‌کاندا دەدويم.^۲ ئەو پاشایانه دیوارى حەسارى شار و پەرسنگە‌کانيان بە کەرسنەي جۇراوجۇر رازاندەوە. له‌نیو ئەو پاشایانه‌دا دوو خاتۇون ھەلکەوتن و سرنجپاکىشىن. يەكەميان پېتىج وەچە^۳ پېشتر لەوهى دووهەمى فەرمانپەوابىي كرد و پىتىدەگۇترا سەمیراميس.^۴ ئەو خاتۇوشایه کۆمەلیک بەنداوي (سەد) له دەشتى بابل دروست كرد كە بەپاستى بۆ دىتن دەبن. بەر له سازكىرىنى ئەو بەند اوانە، لافاوى چۆم تەواوى دەشتى بابلى دادەگرت.

[۱۸۵] خاتۇو شاي دووهەم ناوى نىتىكىريس بۇو و لەوهى بەر له خۆى پىر خزمەتى ولاتى كرد. ئەو دەيدىت كە دەسەلاتى مىدىيە‌کان بەرھە زۇر

۱- پیخیس، پېتوانەی دریزابىي و بەرابری ۴۴ مىلى مىتر.

۲- بەرھەمەنکى نەناسراو كە نەگەيىشى سەردەمە ئىتمە يا رەنگە هېرۇدۇت لەبىرى چۈوبىن باسى لىنەبىكا.

۳- هېرۇدۇت لە كەنېي ئېقىتىرىپىدا، هەر سەدەيەك بۆ سى وەچە دادەنلى، كەوابۇو هەر نەسلەن دەبى ۳۲ سال ژىابى.

۴- سەمیراميس، دەبىن ھەمان ساموراماڭى شازادەي بابىلى و دايىكى پاشاي ئاش سور و اتە ئەدانىزدارى سىيھەم لە نىوان سالەكانى ۷۶۲ تا ۸۱۰ ئىپشىزلىكىن.

بوون دهچی و بهردہوام هیرش دهکهن و کومهله شاریتکی فرهیان داگیرکدوه و شاری نهینهواش لهو نیوهدا که وتوته دهست ئهوان، بؤیه ههولی دا هیمنی و ئاسایش بؤ شاری بابل دابینبکات. نیتوكریس سهرهتا بواری ئاوی چۆمی فوراتی گورپی که پیشتر بهنیو شاردا تىدەپەرپی. چەند کانالیتکی دروست کرد و ئاوی چۆمی ناچارکرد شیوهی خوارەپینچە و لوول بەخۆوه بگرى بۇوهی سى جار بە گوندېکدا دەربازبى. ئەو گووندە پىيىدەگۇترى ئاردىتىرىكا. ئەگەر كەسىتك لە دەريايى لاي ئىئەرا بىيھەوي^۱ بچىتە شارى بابل و ناچاربى بە گەمى و بەسەر ئاوی رووبارى فوراتدا بىروا، لە ماوهى سى رۆزدا سى جار بەو گووندەدا تىدەپەرپی. ئەوه كارى نیتوكریس بۇو.

نیتوكریس هەروەها كۆمەلېك تەپۈلکەی سرنجراكىشى لە هەردوو قەراخەكانى چۆمی فورات دروست کرد. ئەو گىدانە ئىتىجگار بەرز و گەورە بوون. دواتر، تەواوېك دوور لە شارى بابل، گۇلاۋىتکى دەسکردى سازكىد كە لە تەنيشت چۆم ھەلکەوتىپو. ئەو گۈلە ئەوهندە قول ھەلکەندرا كە تەختى بنى كەيشتە ئاوهكانى ژىرەرد. مەوداي بازنىيى دەورى ئەو گۈلە چوارسىد و بىست ستادىق دەبى. ئەو گلەي ھەليانكەند، دواتر بۇ دروست كىدنى تەپۈلکەكانى قەراخ چۆم كەلکى ليوهرگىرا. كاتىك كارى ھەلکەندنى گۇلاۋ كوتايى پىتها، نیتوكریس دەستوورىدا دىوارى دەورى گۈلەكە بە بەرد دامەززىتنىن و بناغەي دىوارى گۈل تەواو مەحکم سازبىرى.

مەبەستى خاتووشى لەو گىشە گۇرانكارىيە، وەك لوولكىدىنى چۆم و بەنداو و دروستكىدىنى گولى دەسکردى لە قوبىيەكانى قەراخ رۇوبار، هەمووپيان بۇيەبوون چونكە ھەست بە مەترسى ھانتى كۆمەلېك نەيار دەكرا. بەتايىھەت خوارەپىچ كىدىنى چۆم و دابەشكەرانى لەبەر ئەوه بۇو كە كەس نەتوانى بەسوارى گەمى خىترا بىتە نىئۆ شارى بابل. ئەگەر يەكىن ويسىتىلى لە رىڭاى چۆمەوە داخل بى، دەبوايە دەورىكى تەواوى گۈلەكە بىدا، دىارە ئەويش بەنورەي خۆى ئىتىجگار گەورە بۇو.

۱- هىزۇدۇت دەريايى مەدىترانەي بە ناوهەكانى دەريايى ئىئە، دەريايى دايىك ياخانى تەنۇرسىيە.

تهواوى ئهو ههولانه لهو ناوجىيەى ولات بۇ ئهو بۇون كە پىتش به ھېتىشى مىدىيەكان بىگىن، چونكە بۇ پەلاماردان نىزىكتىرىن شوين بۇو دەكىرى بلېم چارەيەكى بەجى بۇو تا رىيگا بە دانىشتووانى مىدى نەدرى بەدزىيەوە بىتىه نىو شار و بىزانن باس و خەبەر چىيە.

[١٨٦] نىتۈركىيس سەرەتا بەو كارانەى گەرەكى بۇو ھېلىنىكى ديفاعى دروستبىكا، بەلام دواتر دەكەوت كۆمەلېتك قازانچى ترييان لېتكەوتهوه. شارى بابل بە دوو جى دابەش بىبوو و چۈمى فورات بە نىتۈرپاستى كۆمەلگاكەدا تىندهپەرى. لە زەمانى پاشاكانى قدىمەوە تا سەرەدمى ئهو، خەلک ناچار بۇو بە قايق بېپەرنەوە و ئەۋەش زۆر راحەت نەبۇو. نىتۈركىيس ئهو گرفەشى چارەسەر كرد. وەختىك ناوبراو گولى دەستكىرى جىبەجى كرد، فرسەتى دەستكەوت كە شاكارىتىقى ترييش بخولقىتنى. فەرمانىدا بەردى درېئىز و بارىك داتاشن. كاتىك ئهو بەردانە ئامادە كران و كارى ھەلگەندىن و دروست كەردى دیوارى گولىش تەواو بۇو، ئەوجار بوارى ئاوى چۆميان گۇرى و بەو چەشىنە تەختى چۆم ويشىك ھەلگەپا و گۆل خەرىك بۇو پېئاۋ دەبۇو. خىترا دیوارەكانى قەراخ چۆم لەو شوينانەى شارى دابەش كەردى بۇو سازكaran. ھەلبەت لەو شوينانەش كە كۆلانەكان دەگەيىشتە سەر لىوارى چۆم دیوار دروست كرا. دواي ئەوانە، ئەوجار بناغە و كۆلەكەى پەدىيەكى گەورە لە ھەردوو بەرى چۆم و لە نىتۈرپاستى شار بە بەردى تاشراو و خشت و ئاسن بىنیات نىزان. دواي ئەوە گشت رۆزىك كارىتەى ساف و چوارگوشەيان لەسەر كۆلەكەكانى پەر رەيال دەكىرد بۇوهى خەلک بىوانى بېپەرنەوە، شەوانش ھەلیان دەگىرتەوە تا رىيگاي ھاتۇوچۇ بۇ ئهو كەسانى دەسىپىس نەمەنلىنى كە بچەنە نىتو شار و دىزى بىگەن. بەھەر حال كاتىك گولى دەستكىرد پېئاۋ بۇو و كارى پەدىي شارىش كۆتايى پېھات، ئەوسا ئاوى چۆمى فورات لە كۆلەوە دووبارە بەردايەوە نىتو بوارى پېشىوو. بەو چەشىنە كارىتىكى گرىنگ جىبەجى بۇو و خەلکى بابل بۇونە خاوهن پەر و گولى دەسکىرد.

[۱۸۷] خاتو نیتکریس بیری له زیره کییه کی دیکه ش کرد و له راستی دا حیله یه ک بوو. دهستوری دا له سه ر پرهاموشترین ده روازه هی شار ئارامگه (مهقبه ره) ای بُ دروست بکه ن. شوینیکی به رز و له هم مو جیگایه کی شاره وه ده دیترا. کوله که کانی ئه و مهقبه ره (هجه ر) له سه ر ستونه کانی ده روازه دامه زرابون. له سه ر به ردی سه ر سینگی گوره که نووسرا بُو: "هر پاشایه کی دواي من ده سه لاتی شاري با بیل به دهسته وه بگری و بی پاره بمینته وه، بُوی هه يه به ردی سه ر قبره کم هه لکری و پاره هی نیو گوره ده ربینی. به لام، ئه گه ر پاشایه کی ساماندار بی و پیویستی به پاره نه بی، باشتره دهست له گوره کم نه دات، چونکه هیچ قازانچ و مهسله هه تیکی بُو ئه و پاشایه لئن اکه ویته وه": ئه و گوره به سالان وه ک خوی مایه وه، تا ئه و کاته داریوش پاشا شاري با بیل داگیرکرد. ناوبراو زوری پی هیف بوو خوی له پاره هی نیو قبره که به ساحیب نه کا، هه ربیه پیشنياری هه لدانه وهی گوره که په سندکرد. داریوش به ژیر ئه و درگایه دا هاتو و چوی نه ده کرد چونکه گه ره کی نه بُو به ژیر تابوتی مردو ویه کدا را بری. فهرمانی دا سه ر قبره که لابرن. داریوش هیچ پاره يه کی نه دوزیبیه وه، ته نیا ئیسقانی مردو و په یامیکی دوزیبیه وه که تینیدا نووسرا بُو: "ئه گه ر تو تینووی پاره نه بُوای و ته ماحی بیشه رمانه هانی نه دابای و لهشت پیس و بی فویز و دلت ناپاک نه بُوایه، قهت گوری مردوانت هه لنه ده دایه وه". ئه و جوره هی باسی خاتو نیتکریس ده که ن، مرؤ فیکی ئه و تو زیره ک بوو.

[۱۸۸] کوروش له گه ل کوری نیتکریس که وته شه ر. ئه و کوره ناوی باوکی له سه ر بوو و پیتده گوترا لافینیتوس^۱ و پاشای ئاسوورییه کان^۲ بوو. کوروش هه رکات له شکرکیشی کردا، ئازو قه و ولاغ و مالاتیکی زوری

۱- لافینیتوس، دوایین پاشای با بیل.

۲- ئه و له شکرکیشی هیزقدوت باسی ده کا و ده لئی دژی ئاشوورییه کان بوو، له راستیدا دژی با بیلی یه کان و له سالی ۵۲۸ پیش زایین بوو.

رەگەل خۆى دەدا. تەنانەت ئاوايشى لە چۆمى خۇئاسپ^۱ ھەلەگرت كە بە تەنېشت شارى شوشدا تىدەپەرى. كوروش جيا لە ئاوى ئە و چۆمە، ئاوى ھېچ رووبارىيکى ترى نەدەخواردەوە. ئەوان سەرهەتا ئە و ئاوهيان دەكولاند و پاشان لە گۆزەي زىويان دەكىرد و كۆمەلىك فايتوونى چوار ئەسپ ئە و گۈزانەيان لى بارىدەكرا. ئە و فايتوونانه بە ئەسپ و هيستىر رادەكىشىران و پاشا بۇ ھەر شوتىنىك چووبا، وەدواى دەكەوتە.

[۱۸۹] كوروش وەختىك بە مەبەستى هېرىش بۇ سەر شارى بابل وەپىكەوت، گەيشتە سەر چۆمى گىندىس^۲. سەرچاوهكانى ئاۋىي ئە و چۆمە لە چياكانى ماتىئىنا^۳ ھەلکەوتتونن و بە ولاتى داردانى يەكاندا^۴ تىدەپەرى و دەپژىتە رووبارىيکى تر بە ناوى دېجە. رووبارى دېجە بە شارى ئۆپپىسدا دەربازدەبى و پاشان دەپژىتە بەحرى ئىرىتىرە. وەختىك كوروش دەيويست لە چۆمى گىندىس بېپەرتەوە، كە دەبوايە كەلك لە قايق وەرگىرى، راست لەو كاتەدا يەكىك لە ئەسپە سېپەكانى موقەدەسى^۵ پاشا سلەمىيەوە و كەوتە نىتو ئاوا. ئە و ئەسپە زۇرى حەولدا خۆى بىگەيىتىتە قەراخ چۆم، بەلام ئاوهەكە ئە وەندە خورپىن بۇو كە لەگەل خۆى بىدى. كوروش زۇرى رق لە و چۆمە ھەستا، چونكە لەو بىروايەدا بۇو كە تەوهىن و بىتىزى بە پاشايەتتىيەكەي كراوه، بۇيە لەجيتوھ بېپارى دا چۆمى گۇرپىن ئە وەندە بىنھىز بىكا كە رۆزىكى ئۇنانىش بىتوانن بەبى قايق لىپەرنەوە و ئاوهەكە ئەزىزلىكىان تەپ نەكات.

۱- دەبى هەمان چۆمى كارون بىن كە يەكىك لە لەكەكانى بەناوى چۆمى قەرەسسو بە تەنېشت شارى شوشدا تىدەپەرى.

۲- چۆمى گىندىس، روبارى دىالەي ئەمرى.

۳- ماتىئىنا، ولاتى نىتوان ئەرمەنسitan و خوزستان و بەشى ھەرزۇرى لەزىز دەسەلاتى ئاشۇورىيەكاندا بۇوە.

۴- دىارنىيە كام ولات يەھرىمە و روون نەكراوهەتەوە.

۵- ھەشت ئەسپى سېپى فايتوونىكى بەتاليان لەو لەشكەرىشىيەدا راكىشاوه ئە و فايتوونى خواوهند دىا (زۆس) يَا خواوهند ئىليلق (خۇر) بۇوە.

کوروش دوای ئەو رووداوه هیرشى دېزى شارى بابلى راگرت و لەشكەكەی كرده دوو دەسته. فەرمانىدا لە هەردوو قەراخ چۆمى گىنديس گۆمهلىك نيشانه دابندرىن و لەھەر لايەي رووبار سەد و هەشتا جۆگە^۱ هەلکەندرىن و ئاوەكە بەسەر ئەو جۆگانەدا بەش بکرى. ئەو جۆگانە بەرھو گىشت لايەك دەچۈون. بەھەرحال خىرا و لەجىتوھ دەستتۇورى هەلکەندنى جۆگەكانىدا. بەبۇنى ئەو ھەموو ھىزە كاركەرە، پلانى ناوبراؤ جىبىھەجي كرا و وەرزى هاولىن بەو شىتوھى كوتايى پىتهات.

[۱۹۰] كوروش دوای ئەوھى چۆمى گىنديسى سزادا و بەسەر سىسىد و شىپىت جۆگەدا بەشى كرد، فەسىلى بەھار بەرھو شارى بابىل وەرىكەوت. بابلىيەكان خۆيان رىكىخست و لە شار دەركەوتىن و چاوهپوانى پەلامارى كوروش بۇون. كاتىكەشكىرى كوروش لە شارى بابل نىزىك كەوتەو، بابلىيەكان پەلاماريان دەست پىتكىد و تۇوشى شىكىت هاتن و ناچار بە پاشەكىشە بۇون و خۆيان لەنیو دیوارەكانى شاردا ئاخنېيەو. بابلىيەكان لەو دەلييا بۇون كە كوروش دەست ھەلناڭرى و دەخوازى تەواوى گەلانى ناوجە بىننەتى ژىر رىكىتى دەسەلاتى خۆى. بۇيە ھەرجى ئازوقە و پىتاۋىستى ھەيان بۇو، گشتىان كۆكىرەتە تا سالانىكى زور تۇوشى گرفت نەيەن. ئىتىر گەمارقى شارەكەيان جىتگائى نىكەرانى نەبۇو. دروست بەپىچەوانەو، ئەو كوروش بۇو كە تۇوشى رەوشىتىكى نالەبار هاتبۇو. بەھەرحال ماۋەيەكى زور تىپەپى و كوروش رىتگائى لىكىرابۇو.

[۱۹۱] ئايا كوروش خۆى بەو قەناعەتە گەيىشت، ياخەل كانى تر رېتنيتى يان كرد، ئەو بېئارېكى بەو شىتوھىيەدى: كۆمەلىك لە شەركەرەكانى لە شۇينى ھاتنە ژۇور و چۈونەدەرى ئاوى چۆمى شار دانا و دەستتۇورى پىتدان كە ھەركات ئاوەكە لە تەنكەي دا، ئەوان پەلامارى شار بىدەن. دوای ئەو دەستتۇورە و دامەزراندىن پىاوهكانى، خۆى و پاسەوانانى رۆيىشتن. كوروش

- لە ھەرلايەي روبارى دىالە ۱۸۰ جۆگە ھەلکەندرىن، واتە ۳۶۰ جۆگە، ڈمارەكانيان لەگەل روزەكانى سال يەكەنگەنەوە.

گهیشته سه رکول و راست ئه و کارهی کرد که خاتوو پاشای بابیلی له گهله
چوم و گول کردی. کوروش ئاوى چۆمی بۇ گول بېرىنگرەد که ئه و کاتە به تال
بۇو و بەو چەشىنە ئاوى رووبارى نېتو شار لە كەمىدا. دواى ئه و کاره
پارسەكانى دامەزراو لە نىزىك شار و لە شويىنى چۈونە ژور و هاتنه
دەرەوهى چۆم كاتىك دىتىيان ئاوى رووبار تەنكەيى كردوه و دەگاتە نېتو
قەدىان، پەلامارى نېتو شارياندا. ئەگەر بابىلی يەكان ئاكادارى ئه و بىان كە
کوروش چى كردوه، لە پارسەكان دەگەران بىتنە نېتو شار و تەلەيەكى
گەورەيان بۇ دادەنانەوه. ئەوان دەيانتوانى تەواوى ئه و دەرۋازانەي بەرھو
چۆم بۇون داخنەن و خۇشىان لە سەر دیوارەكانى لىوارى چۆم دامەزرين و
پارسەكان لە بۇسە هاوين. بەلام پەلامارى پارسەكان ئەوانى تۇوشى
سەرسورمان كرد. شارى بابل تەواوېك گەورەيە، وەك دانىشتووان باسى
دەكەن، وەختىك بەشەكانى دەرھو داگىركان، نېوهندى شار ئاكايىان لەوە
نەبوو كە چ قەوماوه. دىيارە ئه و رۆزە لە نېتو شار جىڭىن گىراوه و خەلک
خەريكى ھەلپەرکى و خۇش گۈزەرانى بۇونە و تا دوايىن سات بەھىچيان
نەزانىيە. بەھەر حال شارى بابل بەو شىۋىھى و بۇ يەكەم جار داگىركارا.

[۱۹۲] بۇوهى باسى هيئەكانى لەشكىرىي بابلى بکەم، پېتىويستە لە سەر زور
بابەتى تر بدويم. پاشاي پارسەكان خاڭى ژىئر دەسەلاتى خۇى بەچەشىنىك
دابەش كىردىبوو كە جىا لە مالىياتى حکومى، پېتىويست بۇو خۇيشى و
لەشكەكەي لەبارى مالىيەوه دابىن بىرىن. ھەرسال دوازدە مانگە و لەو
يەكسالەدا خەرجى چوار مانگ بەتەنبا لە سەر بابىلی يەكان و هەشت مانگى
دوايىش بۇ گشت ولاتانى ئاسىيەيى تەرخان كرابۇو. ئىدارەيى ناوجەكە وەك
پارسەكان ناويان ناوه ساتراپيا، گەلتىك بە قازانجيانە. ترىيتادىخىميس كورى
ئارتافازۇس كە پاشا ساتراپىيەكى داوهەتى، تەنبا لە يەك رۆزدە، يەك ئارتافى

له بهعه‌مەل هىتانى زىتو قازانچ كردوه. ئارتافى^۱ پىوانه يەكى پارسىيە و بەرابەرى يەك مىدىيەن توی^۲ ئەتىكى (ناوچەرى ئاتىن) و سى خىنىكىس^۳ دەبى. جىا له سوارە نىزام، تۈيتادىخمىس خاونەن ھەشت سەد ئەسپى سوارى و شازىدە هەزار مايىن بۇوه. واتە بۆ ھەر ئەسپىك بىست مايىن تەرخان كراوه. ناوبراو ئۇوهندە زۇر سەگى هيىندى راڭرتۇووه كە چوار گوندى ژىز دەسەلاتى پاشا باج و خەراج يىان نەداوه، تەنبا لەسەريان فەرۇز كراوه كە ئەو سەگانە بەخىتو بکەن.

[۱۹۲] له ولاتى ئاسىرييا (ئاش سور) باران كەم دەبارى و تەنبا بەشى پاراوكىرىنى سەرەتايى حاسلاتى كەنم دەكتەن. ھەلبەت بە ئاوى چۈم ئەو كەنەمە بالا دەگرى و دەگاتى. دىيارە ئەۋەش بلىتىم كە ئىزەر وەك ولاتى ميسىر نىيە. لهۇي وەختىك چۆمى نىيل ھەلدەستى، كېڭىكە كان پاراو دەكا، لىرە خەلک ناچارە بەدەست و بە يارمەتى چەرخ ئاولە بىر و چۆم ھەلکىشى و ئاودىرى پېتىكەت. خاكى بابىل وەك ميسىر پەر لە جۆگە و جۆبىار. گورەترين جۆبىاري خورپىن بەرھو ئەو نوخته يە دەچى كە لە وەرزى زستاندا، خۇر لەھى ھەلدى؟ ئەو جۆبىارە^۴ له چۆمى فوراتەوە دەست پىتەكە و پاشان دەرېزىتەوە نىتو چۆمى دىچە لە يەكترييان گىرى دەداتەوە. شارى نەينەوا لە قەراخ چۆمى دىچە ھەلکەوتۇووه.

ئەو ولاتانە من زانىارىم لەسەريان ھەيە، ئاسىرييا پىتر لە گىشتىيان خاونە بەر بوبومى دەغل و دانە، چونكە دار و دەھەنلى وەك ھەنجىر، مىو، زەبىيون لەگۈرىتىدا نىيە و نايچىتن و تەنانەت بە تاقىشى ناكەنەوە، بىزانن ئايدا خاكەكەيان دەيھىتى ياننا. ھەروەك گوتىم لەمەر دەغل و دان ئەوهندە خاكىكى دەولەمەندە

۱- يەك ئارتافى يا ئارتاباي پارسى بەرابەرى ۵۵ لىتر بۇوه.

۲- مىدىيەن، پىوانە بۆ كەرسەتى ئاوه كى لە شارى ئاتىن و بەرابەرى ۵۲ لىتر بۇوه.

۳- خىنىكىس، يەك چىل و ھەشتمى مىدىيەن تو.

۴- لە وەرزى زستاندا خۇر لەلائى باش سورى روژھەلات ھەلدى.

۵- جۆگە شا يَا جۆبىاري شا، لە زەمانى بەخۇنە سر بەمەستى لىتكىرىدىانى دوو چۆمى فورات و دىچەلە ھەلکەندرابۇو و لە باش سورى روژھەلات ھەلکەوتۇووه.

که هر دهنکه گهنمیک دووسه دهندک بهره‌هم دینی و ئهگه‌ر تزوی چاکیان دهستکه‌وی، ئهوسا دهگاته یهک به سیسەد. گهلای گهنم و جۆی ئىرە به هاسانی چوار پهنجه پان دهبى. هەرزن و کونجى زورجار بەقەرا بەژنى داریک ھلددەستن. دیاره بەپیویستى نازانم که باسى قەیاسى بەرزىيەکەيان لەوه پتىر بکەم. ئهوهش بلېم که ئه و کەسانەی ھاتووچۇرى ھەرينى بايليان نەكىدىبى، بۇيان سەختە باوهەپ بەو زانىارىييانە من سەبارەت بە دەغلودانى ئىرە بکەن. بايلىيەكان رون لە زەيتۈن ناگىرن بەلکوو رۇنى گەنە شامى بەكاردىن. ئەوان رووھك و دارى چىندراروى چەشنى خورما لە دەشتەكانيان زورە و بەپرانى بەردارن. مىوهى ئەودارانە بۇ خواردن رادەگىن و شەپاب و ھنگۈين يش بەرەم دىتن. دارى خورما وەك دارى ھەنجىز پەروەردە دەكرى. بايلىيەكان دەنكى خورما دەچىتن و وەك يۇنانىيەكان بەو دەنكە دەلىن نىرينى. وەختىك ئەو دەنكە شىن بۇو و بالاي گرت و گولىدا، چەلەكانى لىتەكەن و لە لکەكانى دارخورماى مىتىيەنە دەبەستن بۇوهى حەشەرە چەلە (مەبەستى ھېزىقىدۇت دەبى گەردهى گول بىن) نىرينىكە بچىتە سەر گولى مىتىيە و دارەكە بەربگرى. تزوی نىرينى لە دار ھەنجىريشدا راست بۇ ئەو مەبەستەيە.

[۱۹۴] ئىستا باسى بابەتى سرئىچپاکىش ترى ئەو كۆمەلگايد دەكەم. قايق و گەمى بايلىيەكان بەگشتى خىن. هر ھەموويان لە چەرمى دەباڭكراو لە ولاتى ئەرمەنسستان دروست دەكرىن. بەو قايق و گەمىيانە لە شۇينى دىكەوە بەرەو شارى بابل دىن. لە لکى دارەبى چوارچىبو و قەوارەمى قايق سازدەكەن و بە مەحكەمى چەرمى تىۋەردىپېچن. ئەو قايقانە پاش و پېشيان نىيە و بازنهيى دروستكراون و وەك قەلغان دەچن. قامىش و حەسىرىيان لەنىيودا پادەخەن و دەيانهاوينە سەر ئاوا. بەو قايقانە كەرسىتەي جۇراوجۇرى بازركانى ياخىرە و خومەرى دارى پېلە شەپابيان لەسەر باردەكەن. دوو كەسى شەقلە بەدەست بەپىتوھ لەسەر قايق دەۋىيستن. ئەو جووتە بەتۇرە شەقلە لە ئاوا دەكۈوتىن و قايقەكە لىتەخۇپن. ھەلبەت گەمى گەورە و

بچووکیش دروست دهکرین. ئهوانه‌ی گهوره جیگای پینج هزار تالاند^۱ دهبیته‌وه. ئهوهش بلىم که لهنیو هر گه‌میه‌کی سهر ئاودا، که‌ریکیش هه‌یه، دیاره له گه‌می گهوره‌تدا ژماره‌ی که‌ره‌کان پتر دهی. کاتیک ئه و گه‌می‌یانه ده‌گنه شاری بابیل باره‌کانیان که شه‌راب^۲ و حسیر بن له‌جیوه حراج دهکن. پاشان چه‌رمی قایقه‌کانیان لیده‌کنه‌وه، چوارچیوه‌که‌ی ده‌فرقشن. چه‌رمه‌کان له که‌ره‌کانیان بارده‌کهن و به‌ریگای ویشکاییدا ده‌گه‌رینه‌وه ولاطی ئه‌رمه‌نستان.

ئاول رووبار زور خورینه و کاتی گه‌رانه‌وه که‌س ناتوانی به‌پیچه‌وانه‌ی رهوتی ئه و، قایق سه‌ره‌وژوور لیخوری. هر بؤیه قایق و گه‌می‌یه‌کان له‌جیاتی دار، له چه‌رم دروست دهکن و پاشان هله‌لیده‌وه‌شیننه‌وه. ئه و کاروانچیانه‌ی به سواری که‌ری ده‌گه‌رینه‌وه ولاطی ئه‌رمه‌نستان، دووباره قایقی چه‌رمی به هه‌مان شیوه‌ی باسمان کرد، دروست ده‌کنه‌وه.

[۱۹۵] تا ئیستا باسه‌که‌مان سه‌باره‌ت به قایقه‌کانی بابلی بورو، به‌لام ئه‌وجار باسی جلوبه‌رگیان ده‌که‌م. ئهوانه شوره‌ی دریزی که‌تاني له‌بنه‌وه ده‌پوشن و ده‌گاته سه‌ر قاچه‌کانیان. له‌سهر ئه و شوره‌یه، عه‌بای خوری و له‌سهر ئه‌ویش، ره‌دای ته‌نک و سووک به‌خوداده‌دن. پیلاوه‌کانیان له هه‌ریمی خویان دروست دهکن و وه‌ک که‌وشی ۋېۇتى^۳ ده‌چن. بابیلی‌یه‌کان قىز دریزىن و عه‌مامه له‌سهر ده‌نین و بۇنى خۆش له هه‌موو له‌شیان ده‌دهن. هه‌ركه‌سە خاوهن به‌رده‌مۇرى تاييھت به‌خوى بۇ ئىمزاکىرنە و عه‌سا و وه‌كازى بە‌ده‌سته‌وه که ده‌سگرەکه‌ی نەخشىندراوه. له‌سهر ده‌سگرە هه‌ر وه‌كازىك، نەخشى سېيو، خۆخ، هلۇو، گولى سویسین يا بابه‌تى ترى له‌سهر هەلکەندر اووه.

۱- تالاندی يۇنانى ۲۶ کيلوگرم، ميسرى ۲۷ کيلوگرم، بابىلی ۲۰.۲ کيلوگرم و رقمى ۲۲.۲ کيلوگرم بورو.

۲- ئه و شه‌رابه له ترى دروست ده‌کرا و له ولاطی فىنېقىيەوه ده‌هات.

۳- ۋېۇتىا، ناوچە‌یه‌کى باستانى و له بەشى نیوه‌ندىي يۇنان هەلکەوتتووه و خاوهن شارىتى ناسراوه بە‌ناوى تىغا.

دیاره به پتی نه ریتی ناوچه که یان که س بُوی نیبه عه سای بن نه خش و نیگار دهست داتن و ئوه عاده تیانه.

دابونه ریتی بابلیمه کان

[۱۹۶] دابونه ریتی بابلیمه کان بهو چه شنه يه: به باوه پری من خه لکی ئینیتی^۱ له ناوچه کی ئیلیریاس^۲ باشترين دابونه ریتیان هه بوروه. ئه وجوره هی من بزانم، له هر گوندیک و یه کجار له سالدا، مه راسیمیک بهو چه شنه هی باسی ده که، به پریوه چووه.

ته اوی کچانی خاوه ن تهمه نی شووکردن، له یه ک شوین کوکراونه وه و پیاوان دهوریان گرتون. ده لالیک دهستی به فرقشتنی ئه و کیزانه کردوه. ئه و ده لاله هرجاری رووبه روی کچیک ویستاوه، هله بت بازاری به جوانترین کیژه و گه پختوه. و هختیک کچه مشته ری دهست که و تووه و به پاره یه کی زور فرقشراوه، کابرای ده لال ئه و جار چووه ته سهر کیزی جوانی دووه هم. ئه و کچانه بهو شهرته فرقشاؤن که پیاوه کان له گه لیان زه ماوه ند بکن و ژیانی هاوبه شیان له گه لدا پینکیتتن. بابلیمه کانی له تهمه نی ژن هیناندا بوونه و پاره یان هه بوروه، حهولیان داوه جوانترین کچ بکن. کوره هه ژاره کانی بی پاره که جوانی کچیان به لاوه گرینگ نه بوروه، ناحه زه کانیان هه لبڑاردوه و ته نانه ت پاره شیان له سهر و هر گرتوه. ئه و هش له بار ئه و بوروه که کابرای ده لال کاتیک کاری فرقشتنی جوانترین کچانی کوتایی بین هیناوه، ناحه زترینیانی له جیوه هه ستاندووه ته سهر پیتیان و داویه بهو که سه که مترین قهیاسی پاره هی که ره ک بوروه. ئه و پاره یه ش له فرقشتنی کچه

۱- ئینیتی، کومه لیک له و هوزانه له هرینمی دهريایی ئادریاتیک له رقزه لاتی ئادیز نیشته جنی بون و به شیکیشیان له ئاسیای بچووه کیرسانه وه.

۲- ئیلیریاس، ناوی ناوچه یه کی باکووری رقزه اواهی یۇنانی باستان و به سه ر باکوور و باشواردا به شکرابوو.

جوانه‌کان دهست دهکه‌وت. له‌پاستی‌دا جوانه‌کان یارمه‌تی‌یان به میزد و هگیرکه‌وتتی ناحه‌زه‌کان و سه‌قته‌کان کردوه.

هیچکه‌س بؤی نهبووه له‌گه‌ل کچی خوی ژیانی هاوبه‌ش پیکبینی، هه‌رچه‌ند گه‌ره‌کیشی بوایه. هه‌روه‌ها ئیزنى بردن‌هه‌وهی کچه‌ی بؤ ماله‌وهش پی‌نه‌در اووه، ئه‌گه‌ر که‌سیکی و هک زه‌مانه‌تکار دیاری نه‌کرده‌با. ئه‌و له‌سه‌ری بwoo زه‌مانه‌تی ئه‌وهش بدا که کچه‌که له ماله‌وه دانانیشی و حه‌تمه‌ن به میزدی ده‌دا. ئه‌گه‌ر ژیانی هاوبه‌ش سه‌ری نه‌گرتبا، پیویست بwoo پاره‌که بدریت‌هه‌و به خاوه‌نه‌که‌ی و ئه‌وهش به‌پی‌یاسا به‌ریوه ده‌چوو.

ریگا به لاوانی تر ده‌درا بیتنه ئه‌و بازاره که خه‌لکی دیهاتی تر بون و له هه‌ر اجدا به‌شداربن. ئه‌وه باشترين یاسای ئه‌و خه‌لکه بwoo، به‌لام ئیستا ئیتر به‌ریوه ناچی، چونکه ریگایه‌کی تریان گرتوت‌هه‌بهر و حه‌زناکه‌ن کچه‌کانیان توشی چاره‌نووسی نادیار و ژیانی غه‌ربیاوه‌تی بن. بابلی‌یه‌کان له‌و کاته‌وه که بونه‌ته کولیه و ویرانی و چاره‌ره‌شی رووی تیکردون، هه‌ر پیاویکی هه‌زار و دهسته‌نگ که ده‌بینی، بؤوه‌ی بتوانی ژیانی رۆزه‌نی خوی و بنه‌ماله‌که‌ی دابین بکا، ناچاره کچه‌کانی له‌بهر له‌شفرؤشی بنی.

[۱۹۷] دووه‌مین عاده‌تی عاقلانه‌ی بابلی‌یه‌کان ئه‌وه بwoo که نه‌خوشه‌کانیان ده‌بردن نیو بازار. ئه‌و کاته دوکتوریک له‌گوریدا نه‌بwoo. خه‌لک له نه‌خوشه‌کان و هنیزیک ده‌که‌وتت‌هه و زانیاری خویان سه‌باره‌ت به که‌سیک که پیشتر توشی هه‌مان ئازار هاتبی و دواتر چاک بوبیت‌هه و، به ناساغی تازه ده‌گوت و داوایان لیده‌کرد عه‌ینی ریوشوین بگریت‌هه‌بهر. هیچکه‌س بؤی نه‌بwoo به ته‌نیشت نه‌خوشیکدا رابری و له حال و نه‌ساغی‌یه‌که‌ی نه‌پرسی.

[۱۹۸] بابلی‌یه‌کان مردوه‌کانیان له هنگوین ده‌گرن و ته‌رمه‌کانیان و هک هی میسری‌یه‌کان ده‌پیچن. ئه‌گه‌ر پیاویکی بابلی‌یه‌کانیان له‌گه‌ل ژنه‌که‌ی خوی تیکه‌لاوی بکات، کابرا که‌رسته‌ی بؤنخوشی و هک داری کوندور ده‌سووتیئن و بجه‌ووته له‌بهری داده‌نیشن و بونی پیوه‌ده‌که‌ن بؤوه‌ی جه‌سته‌یان له‌باری ده‌رووننیه‌وه پاک بکه‌نه‌وه. کاتنیک رۆز بؤوه هه‌ردوکیان خویان ده‌شون. ئه‌و

جووته بقیان نییه بئر لوهی خویان شوشتبنی، دهست له هیچ دهفر و زهرفیک بدهن. عهربه کانیش خاونه نهريتی لهو چهشنه.

[۱۹۹] نهريتیکی زور سهيرتی باييلی يه کان ئوهیه: هئر ژنیک له سه ری فه رزکراوه يه کجارت له ژیانی دا بچیته په رستگه ئه فرقودیت^۱ و له گەل پیاویکی بیانی و نه ناسراو تىكەلاو بین. گەلیک ژنی دهولەمەند حەزناکەن له گەل ژنانی هەزار بچنه نیو په رستگه. ئوانه سواری فایتونى داپوشراو دەبن و كۆمه لیک خزمەتكار له گەل خویان دەبەن و ماوهیه کيش له دهورو بەرى په رستگه دەمیتنەوه. هەلبەت زوربەی ئەو ژنانه بهو چەشنهی باسى دەكەم، هەلسوكە و تیان دەكرد: ژمارە يەکی زور ژن له په رستگه ئه فرقودیت دادەنىشتن و كەزى چندرارو له بەن و قەيتانیان له دهورى سەريان دەبەست. بؤیە ژمارە يان زورە، چونکە هئر چىنیک دەروا و چىنیکى تر دىتە ئەو شوينە. لهو په رستگە يەدا گوريس و تەناف رەيال كراون و دالانیان دروست كردىون. پیاوەكان بهو دالاناندا دىتە لای ژنە كان و هەلیان دەبىزىن. ئەگەر ژنیک لهوی دانىشتبى، تازە ناتوانى بچیتەوە مالى خۆى، دەبن حەتمەن پیاویکى غەربىيە پارەيى له كوشى هاوېشتبى و له نیو په رستگەدا تىكەلاوی له گەلدا كردىي. كاتىك پیاوەكە پارە له كوشى ژنە داوى، پیويستە بلى: "بەناوى خواوهند ميليتا میوانى منى". ميليتا ناوى خواوهند ئه فرقودىتى ئاسوورى يەكانە. قەياسى پارەكە هەرچەندىك بى گىرينگ نیيە و ژنە نابى خۆى له وەرگرتى بپارىزى، چونکە ئىزنى ئەو كارەي پىنەدراوه و متفەرک و پېرۇزە. ژنە وەدواي ئەو پیاوە دەكەۋى كە بئر له هەركەسيتىكى تر پارەي له كوشى هاوېشتووە و هەقى نېيە خۆى له تىكەلاوی بپارىزى. وەختىك له گەل كابرا چوو و ئەركى پېرۇزى په رستگە ئە فرقودىت بى خاترى خواوهند ئە فرقودىت بە جىگە ياند، ئەوساكە دەگەرېتەوە مال و ئەوكاتە هەركەسيتىكى دىكە بىت و هەر قەياسىكىش پارەيى بداتى، ژنە مافى ئەوهى هەيە قبولى نەكا. ئوانەي لەبارى لهش و رو خسارەوە جوانى خىرا دەگەرېتەوە مال، بەلام ژنانى ناحەز

- ئە فرقودىت، يا قىنوس، ثىلاھەي جوانى له يۈنانى باستاندا.

ماوهیه کی زور له په رستگه ده میتنه وه چونکه ناتوانن قهرزه کانیان به پینی نه ریت بدنه وه (که س تخوونیان ناکه وئ). هیندیک لهو ژنانه سی تا چوار سال له په رستگه ده میتنه وه تا پیاویان ده سکه وئ. نه ریتی لهو چه شنه، له زور شویتی قیرسیش به رچاو ده که وئ.^۱

[۲۰۰] ئوانه باسم لیکردن، دابونه ریتی بابلی یه کان بعون. له نیو ئوانه دا سی هۆز هەن که هیچ شتیکی تر جیا له ماسی ناخون. ئو خلکانه هر که ماسی یان راوکرد، له بەر خوره تاو ویشکی ده کەنوه، پاشان له نیو کوندە داریکدا ده یکوتن و ده یکه نه ئارد و به پارچه قوماشیک له هیله گی ده دهن. هەر کەس گەرەکی بى دەتوانى وەک شۇرباۋ يا بە بىزازى بىخوا.

لە شکرکىشى دئى ماساغىتى یە کان

[۲۰۱] کاتىک كوروش بە سەر بابلی یە کاندا زالبۇو، بېپارى دا دئى ماساغىتى یە کان لە شکرکىشى بکا. ماساغىتى یە کان خلکانىکى گەلینك بە غېرت و جوامىر بعون. ئوانه له ناوجە کانى رۆزھەلاتى دوور له چۆمى ئاراكس (ئاراس) دەزیان و رووبەروى ئىسى دۇنى یە کان^۲ بعون. شارە زايان دەلین کە ماساغىتى یە کان له پاستیدا خاوهن رەگەزى سکىتى يىن.

[۲۰۲] چۆمى ئاراكس^۳ بە باوهېرى كۆمەلېك زانى ناسراو له رووبارى ئىسترق^۴ بچووكتە و چەند شارە زايە كىش پىتانوايە گەورە تە. هەلبەت ئو زانىيانە دەلین کە ئاراكس ژمارە یەك دورگەي گەورە و بچووكى ھە يە و لە بارى پانتايى یە لە گەل دورگەي لىسقۇس بە رابەرە. له دورگانه خلکانىک دەزىن کە له وەرزى ھاويندا رىشەي گۈ و گىا لە ژىر دەردىن و لە گەل دانە وىلەتى تر دەيانخون. له وەرزى نېنگەيشتنى مىوه و دەغل و دان، گشتى كودە كەنە وھ و بە

۱- له پاقوس و ئاماتۇوندا له قىيريس ھە بعونه.

۲- ئوانه له رۆزھەلاتى ئۇرال ژياون و يەكىنک له هۆزە کانى سکىتى بعونه.

۳- چۆمى ئەرەس.

۴- هەمان رووبارى دانوبى ئە مرقۇيە.

ویشکه‌لکیراوی چه‌شنی ئازوقه و بژیوی زستان هەلیدەگرن. لهو هەرئىمە باغاناتى ئەوتق ھېيە كە ميوھكانيان خاوهن ئەو تايىبەتمەندىيانەن: جەماوەرىكى زۇر له دەورى ئاگر كۆزىلە دەبەستن و ئەو ميوھيە لهنىو ئاگر داۋىن. كاتىك دەسسوتى، بۇنى پېۋەدەكەن و پىتى مەست دەبن، راست چەشنى شەپابى يۈنلىكى يەكان كە وەختىك دەيخۇنەوە، پىتى سەرخوش دەبن. ھەرچى پىر لهو بەرهەمە بېرىتنە نېو ئاگر، بەھەمان ئەندازە زىاتر مەست و سەرخوشىان دەكا، تا ئەو رادەيە كە ھەلددەستتە سەرپىن و گۇرانى دەلىن و ھەلدىپەرن.

چۆمى ئاراكس لە ولاتى ماتى ئىنۋىسپا^۱ سەرچاوه دەگرى. چۆمى گىنديس،^۲ ئەويش لىرەو سەرچاوه دەگرى و كوروش كاتى خۆى بەسەر چوارسىد و شىست جۆگە و كانالدا بەشى كرد. ئەو چۆمەش چل جۆگەي لى بۇوهتەوە. لهوانە جىا له يەكىيان، تەواوى ئەوانى تر بەرەو ناوجەكانى زەل و ئاۋەدان دەرۋىن، واتە بۇ ئەو خەلگانەي وەك پىتشىر باسم كرد، ماسى بەكالى دەخۇن و پىستى سەگاۋ دەكەنە جلوبرىگ و لەبەرى دەكەن. يەكىك لە لىكەكانى چۆمى ئاراكس دەرېتى دەريايى كاسپىيا كە دەورى گيراوە و پېۋەندى بە هيچ دەريايىكى ئازادەوە نىيە. مەبەستى من ئەو بەحرانەي يۈنلىكى يەكان بە پاپۇر و گەمى بەسەرياندا دەگەرپىن^۳ يا ئەو دەريايى دوور لە كۆلەكەكانى ئىراكلىس^۴ ھەلکەتۈوه، يا دەريايى ئاتلاتنىك و دەريايى ئىرىيتىرى^۵ ناسراو، ھەرسىتكىان بەحرىكى گەورە پىنكىتن و ئازادە. بەھەر حال كاسپىاش وەك دەريايىكى جىا له بەحرەكانى تر، سەربەخۋىيە.

۱- ھۆزەكانى ماتى ئىنلى لە دروسييەتى ساسپىرىيەكان، لە ئاسىيابى جۇوك ڈیاون. چۆمى ئەرەس لە ولاتى ئەوانەو سەرچاوه گىرتۇوه.

۲- روبارى دىالە كە دەرېتىنە چۆمى كارون.

۳- مەبەست دەريايى مەدىرانە، ئادرىياتىك و دەريايى رەش.

۴- مەبەست ئەقىانووسى ئەتلەسە، خەلکى ئەمۇق كۆلەكەكانى ئىراكلىس بەنپۇي جەبلول تاريق دەناسىن.

۵- مەبەست لە ئەقىانووسى ھېنده، پېۋەندى ئەو ئەقىانووسە و ئەقىانووسى ئەتلەس بۇ يەكەمچار بەھۇى فىنيقىيەكانەوە دوزرايىو و لهو كاتەدا بۇو كە بەدەورى ئەقريقادا دەگەران.

[۲۰۳] دهربایی کاسپیا دهوری گیراوه. بُووهی که سیک بتوانی مهودای دریزایی ئه و بهرمه بیتی و به گهمنی خاوهن پاروو و بیل سه‌فر بکا، پازده رقزی تهواو وختی پیویسته، به لام بُو پیوانی بهرینایی له بهرتەسکترین شوین، تهنيا حهوت رقزی گرهکه. له رقزئاوای ئه و بهرمه، هەریمی کافکاسوس (قەفقاز) ھەلکەوتتووه.

بەرزترین و گەورەترين چیای ئه و ناوچەيە پیيده‌گوترى كىوي قەفقاز. له ناوچەي قەفقاز كۆمەلېك ھۆز نىشته‌جىن. بەشى هەرەزۇرى ئه و ھۆزانە بە میوهى كىيوى دارستان دەزىن. دەلىن كە جۇرە دارى ئەوتۇ له و دارستانانه دا ھەيە كە گەلاڭانيان ويشك دەكىرىتەوە و دواى وردكaran و تىكەل بە ئاوكىدن، مەرەكەب و جەوهەرى لىدروست دەكىرى كە خەلکى ناوچەكە بُو كىشانەوەي نەخش و نىگارى ئازەلان لەسەر جلوبەرگە كانيان كەلکيان لىوەرەدەگرن. ئه و نەخش و نىگارانه بە شوشتن پاڭ نابنەوە و لەسەر پارچەكە دەنىشىن، وەك ئەوهى ھەر لەسەرەتاوه بەو چەشىنە چىدرابىن. ئه و ھۆزانە چەشىن ئازەلەكان، بە ئاشكرا تىكەلاؤى جىنسى دەكەن و خۇيان لەبەر چاوى خەلک ناشارنەوە.

[۲۰۴] سنوورەكانى رقزئاوای بەحرى کاسپیا دەبىتە هەریمی قەفقاز. لەلای رقزەلاتى ئه و دهربایاوە، دەشتىكى پان و بەرین ھەيە كە چاو بىرى نادا. بەشىكى زۇرى ئه و دەشتە بەددەست ماساغىتىيەكان بەساحىب دەكىرى و كوروش گەرەكى بۇو دىزى ئەوانە لەشىركەنلىشى بکا. فە ھۇ كوروش يان بە قەناعەت كەياند تا بېرىارىكى ئەوتۇ بىدا. ھەلبەت بەر لە كىشت ھۆيەك، ئه و كابرايە لە بارى نىزاد و رەگەزەوە، بەشىتەپەك بىرى دەكىرەدەوە كە لە خەلکانى تر بىتىر و بالاترە. ھۆى دووھەم، شانسى كوروش لە سەرچەم شەرەكاندا بۇو. ناوبراو ھەر شۇينىكى ويستبا داگىرى بکا، خەلکى ناوچەكە بەبىن ھېچ بەرگىنى لەخۇ كەنەنەك، سەرە كەنەنەك بۇ دادەنواند.

[۲۰۵] شاي ماساغىتىيەكان ئه و سەردەمە ژىنەك بۇو كە دواى مەرگى پاشا هاتبۇوه سەر تەخت. ئه و خاتۇو شايە ناوى تۆمۈرىس بۇو. كوروش سەرەتا خوازىيەنى لېتكەد، به لام تۆمۈرىس دەيزانى كە مەبەستى ناوبراو تهنيا

داغیرکردنی و لاته‌کهیه‌تی نه ک پیکهینانی ژیانی هاوبهش، ههربقیه رازی نهبوو و داوای ناوبراوی قبول نهکرد. دوای ئهوهی کوروش به فیل نهیتوانی به ئامانجه‌کهی بگا، بهرهو چۆمی ئاراکس پیشره‌وی کرد و لهشکری بۆ په‌لامار وه‌پریخت. ناوبراو خیرا چهند پرديکی دهستکردى بۆ په‌پرینه‌وه له چۆم ئاماده‌کرد و بورجی دیدهوانی له‌سهر ئه و پردانه دامه‌زراند تا چاوه‌دیری کاروانی له‌شکر له کاتی دهربازبۇوندا بکەن.

[۲۰۶] وه‌ختیک ئه و ئاماده‌کاریيانه بەریوه‌چوون، تومیریس راسپاردهی نارده لای کوروش و پییراگه‌یاند: "پاشای میدیاکان، دهست له و ئاماده‌کاریيە هەلگرە، تو نازانی له کوتاییدا چەندە به زەھرە و زیانت تەواو دەبن. خوت له هەلتۇھەللىقۇز بپاریزە، له ولاتى ژىز دەسەلاتىدا فەرمانپەۋايىھەكەت بەریوه بهره و له ئىئەش گەرى كە له چىاكانى خۆماندا حۆكمىانى بکەين. ئەگەر ناخوازى ئه و داواکارى و ئامۇزىگاریيانەم قبول بکەي و جىا له ھېملى و ئاسايش، دهست بۆ كىدەوهى تر دەبەي و تامەززۇرى شەپ دىزى ماساغىتىيەكانى، ئىتىر پیویست ناكا خوت ئه وەندە بە په‌پرینه‌وه له چۆم ماندوو بکەي. ئىئەمە مەوداي سى رۆز رىنگا پاشەكشە دەكەين و تو وەرە خاکەکەمان داغير بکە. ئەگەر هەر دهست هەلناڭرى، دەبىن چاوه‌پروانى هاتنى ئىئەمە له‌نیو ولاتى خوتدا بکەي. ئىستا چىت له دهست دى، بىكە". وه‌ختیک کوروش گۈنى لەو قسانە بۇو، پىياوه‌كانى سەرکردهی پارسى كۆكىدەوه و باسى رەوشەکەي کرد و خوازىيارى پېشىيار و بۆچۇونى ئەوان بۇو. کوروش نەيدەزانى كام يەك له و دوو رىيگاie هەلبىزىرى. ھەموو لايىك له و باوه‌پەدا بۇون كە باشتە کوروش له‌نیو خاکى خۆيدا چاوه‌پروانى له‌شکری خاتۇو تومیریس بکا.

[۲۰۷] كريسوسى ليدىايى ئەوكاتە له‌لای کوروش دەستبەسەر بۇو. كريسوس دىزى ئه و هەلویستە راوه‌ستا و بە پېچەوانەي بۆچۇونى ئەوان گوتى: "پاشاکەم، پېشىريش عەرزىم كردى كە خواوه‌ند دىا منى تەسلىيمى جەنابت كرد. كاتىك مەترسىيەك هەرپەشە له مالى ئىتىو بکا، بە ئەركى سەر شانى خۆمى دەزانم، ئەوهندەي لە توانام دابى پېشى پېتىگرم. بەسەرهات و رووداوى ناخوش كۆمەلېك ئەزمۇونيان خەلات كردىم. جەنابت ئەگەر

پیتانوایه مرۆڤیکی ئەبەدی و نەمر و خاوهن لەشکریکی ھەتاھەتايى، ئەوساكە من ھەرجى بىلیم ماناي نىيە. بەلام بەپىچەوانەوە، ئەگەر لەسەر ئەو باوهەرى كە ئىوھەش وەك خەلکانى تر مروقى ئاسايىن و لەشکریکی مروقىيتان لەزىز فەرمان دايە و بەواتايەك ھېچ كامتان ئەبەدی نىن، ئەو كاتە بىزانن كە ژيانى مروقى چەشنى چەرخى گەردون وايە و بەردەواام خول دەخوا و لىنناڭەپى پياو بەردەواام وەك پىشۇو بەختەوەر بىزى. سەبارەت بەو بابەتە دىارەرى باسى لىتوھ دەكەن، بەپىچەوانەي ئەو راوىتىزكارانە كە لىزە دانىشتۇن، من پىتموايىھ ئەگەر ئىمە چاوهپروانى روپەرپۇ بۇونەوە لەگەل ھىزىھەنلىنى دوژمن لەننۇ خاكى خۆماندايىن، تووشى ئەو مەترىسييە دىنин كە ئەگەر شىكست بخۇين، جەنابت تەواوى پاشايەتىھەكت لەدەست دەدەي، چۈنكە ئاشكراو و روونە كە ماساغىتىيەكان دواي سەركەوتىن قەرار نىيە بگەپىنهەوە ولاٽى خۇيان، بەلكۇو خوازىيارى داگىركرىدىنى سەراسەرىي ولاٽەكت دەبن. ئەگەر جەنابت ئەوان شىكست بدهى، لەگەل ئەو حالەتى كە ئىتوھ لەننۇ خاكى ئەواندا براوهى شەپ بى و لەۋى وەدەريان بنىي، لەبارى ھەلسەنگاندىنەوە جىاوازىيەكى زۇر بەدى دەكىرى و سەركەوتىنەكتان ئەوهندە بەرچاۋ تابى. لەمەر چۈونە نىتو خاكى ئەوان، دەبى بىلیم كاتىك ئىتوھ سەركەوتىن، دەبىنە خاوهن ولاٽى خاتۇو تۇميرىيس. دىارە جىا لەو باسانە، بەپاستى سەرشۇپىيە و قبول ناكرى كە كوروشى كورى كامبىز لە بەرامبەر ڏىنلىكا پاشەكشە بکا. ئەوهى من بە مەسلەحەتى دەزانم و پىۋىستە هەر ئىستا بىكەين، ئەوهى يەكەن لە چۆم بېپىنهەوە و بەو ئەندازەيەش پىتشەرەوي بکەين كە ئەوان پاشەكشە يان كردوھ. دواي ئەو بەشە لە پىتشەرەوي ھىزىدەكان، دەبىن كارىكى تر بکەين كە ئىستا لەسەرى دەدويم و دەبىتە ھۆرى سەركەوتتنان.

ئەوهندەي من بىزانم ماساغىتىيەكان سەبارەت بە ژيانى پې لە خوشى و دەولەمەندىي پارسەكان ھېچ نازانن. ئىتوھ ئىزىن بەرمۇون با مالاتىكى زۇر سەربىپىن و دواي ئەوهى زىافەتىكى باش لە ئوردوگائى لەشکریماندا سازكرا و سفرەيەكى رەنگىن رازايەوە و كۈلىك خەرەي پې لە شەپاپ و شەربەت داندرا،

ئهوساکه هيزىكى كەمى جەنگاوداران لەۋى بەجىدەھىلەن و باقى لەشكەر دەبەينە سەر چۈم. ئەگەر بەھەلە نەچۇوبىم، ماساغىتىيەكان وەختىك چاوابان بەو گشتە خواردىن و خواردىنەوە يە بىكەوى، بەپانەوە پەلامارى دەدەنى، ئەوكاتە فرسەتىكى باش بۇ ئىمەمە هەلدەكەوى كە هەلە گەورەكان راست بىكەينەوە".

[٢٠٨] كوروش راي راوىزىكارانى وەلانا و پېشىنارى كريسوسى پەسند كەرد. ناوبراؤ بە تۆميرىسى راگەياند كە پاشەكشە بىكا، چونكە گەرەكىيەتى لە چۈم بىپەرىتەوە. خاتۇو تۆميرىس وەك چۈن بەلىنى دابۇو، پاشەكشەي كەرد. كوروش، كريسوسى دىل و دەستبەسەرى بە كورپەكەي خۆى واتە كامبىز ئەسپاراد كە وەك جىڭر دىيارى كرابۇو.^١ ئەو ھەروەها بە كامبىزى گوت: كورم ئەگەر ھاتۇو لە شەپى دىزى ماساغىتىيەكاندا تووشى شىكست هاتىم، تو دەبى زۆر بە باشى ئاگات لە كريسوس بىن و رىزى لييگرى و نەھىلى لە هيچى كەم بىن. كوروش، كريسوس و كامبىزى بەرھەو ئېزان رەوانە كرد و خۇيىشى لەگەل لەشكەر بە رووبارى ئاراكسدا پەرىيەوە.

[٢٠٩] وەختىك لە چۈمى ئاراكس پەرىنەوە و شەو داھات، كوروش لە خاكى ولاتى ماساغىتىيەكاندا نۇوست و خەونىتكى بىنى. ئەو لە خەونەكەيدا بىنى كە لە سەر شانەكانى كورپە گەورەي گشتاسپ^٢ دوو بال ھاتۇونەدەر. يەك لە بالەكان سايدى خستۇتە سەر ئاسيا و ئەوهەتىش ئورۇپاي داگرتۇوە. گشتاسپ كورپى ئەرسام لە وەچە و نىزادى ھىخامەنىشى بۇو. كورپى گەورەي ناوبراؤ ناوى داريوش و نىزىك بە بىست سالان بۇو.^٣ ئەو كورپە لە ولاتى پېرسىيا (پارس) مابۇوە، چونكە نەگەيشتىبوو تەمنى لەشكەرىشى. كاتىك كوروش لە خەو ھەستا، ھەولىدا لە ليتكانەوەي خەونەكەي حالى بىن. ناوبراؤ خەونەكەي بەلاوه زۆر گرىنگ بۇو. بانگى گشتاسپى كرد كە بەتەنبا بىتە لاي و پىتى گوت: "گشتاسپ! كورپەكت چاوى لە مەرگى من و تاج و تەختەكەمە و بۇت باس دەكەم كە بۇچى

١- بەپىن نەرىت، پاشا بەر لە دەسىپىكى لەشكەرىشى، جىتىشىنى بۇخۇى دىيارى دەكىد.

٢- گشتاسپ، باوکى داريوشى يەكەم.

٣- گزىقۇن لە كتىبىي "پەرورەدەي كوروش، پاراگرافەكانى ١٢، ١٣"دا دەلىن پارسەكان تا نەگەنە تەمنى ٢٥ سالى، ناجەنە نىيو رىزەكانى دېپاي نىزامى.

لهو بارهوه دلنيام. خواكان لهمر قهوماني هر رووداویکدا که قهراره بقومي، پاريزگاريمان ليدهکن و ئاگادارمان دهکنهوه. دويتنى شەو خەونم بىنى که كورپى گەورەي تو، دوو بالى لهسر شانەكانى روان. يەكىان سايەي خستېر سەر ئاسيا و ئەوهى تريش بەسەر ئوروپادا سەيتەرهى هەبۇو. هيچكەس ناتوانى ئەو خەونە بەشىوه يەكى جياواز و دوور لە راستى لىنكاتەوه، واتە كورپى تو چاوى تەماعى لە تاج و تەختى من نەبى. ئىستا برق و بگەپتۇھ بۇ لاتى پارس و هەرچى خىزانىر ئاكلات لە وەزعەكە بى، منىش هەركە لهو لەشكىرىشى يە نەجاتيم هات، بە پەلە دەگەپتەوه ئەۋى. دەبى كورپەكت بىتىيە لاي من، بۇوهى هەلى سەنگىتىم".

[٢١٠] كوروش ئەو قسانەيى كرد، چونكە لهو باوهەدا بۇو کە داريوش قەست و نىيەتى خەراپى لە مىشك دايى. لەحالىكدا خواوهند چارەنوسى ئەوهى وەها ديارى كىرىدبوو كە لهو جىڭايەدا بکۈزۈرى كە ئىستا گرتۇويتى و پاشايەتىيەكەي بگەپتە دەست داريوش. گشتاسپ لە ولامى كوروشدا گوتى: "پاشاكەم! ھيوادارم ھىچ تاكىتكى پارس لە گۈرەيدا نەبى كە مەترسى بۇ سەر دەسەلاتى جەنابت بخولقىنى، ئەگەريش كەسيتى ئەوتۇ ھەبى، ھيوادارم ھەرچى زووتر لەنئۇ بچى. تو پارسەكانت لە كۆيلەتى نەجاتدا. ئىستا لەجيات ئەوهى خەلکانى تر حوكىمانيان بەسەردا بکەن، ئەوان خۇيان بۇونەتە فەرمانپەواى گەلانى تر. ئەگەر خەونەكە بەو مانايەيە كە كورپەكتى من دىرى جەنابت خەريكى شۇپوش و سەرەلەدانە، من خۆم ئەو كورپە دىنم و دەيدەمە دەست جەنابت و چى حەزىزەكتى، لىتىكە". گشتاسپ ئەو قسانەيى كرد و لە چۆمى ئاراكس پەرييەوه، بەو قەرارەيى كە هەركات بگاتەوه و لاتى پارس، خىترا ھەلسوكەوتى داريوشى كورپى خۆى بخاتە ژىز چاوهدىرى.

[٢١١] كوروش، ئەويش رېگايى رۇزىك دوور لە چۆمەوه پىتشەرەتى كرد. ناوبرار بەو شىتوھ يە جولاپەوه كە كريسس پېشىيارى پېتىرىدبوو. دواتر، بەوەجترين قىسمى لەشكىرى ھەلگرت و بەرھەو چۆم گەپايەوه و ژمارەيەكى كەميش لە ھېزەكانى لە ئۆردوگادا بەجيھىشت. ئەوساكە ماساغىتىيەكان بە

یهک له سینی هیزه کانی خویان په لاماری ئوردو گایاندا و شه‌رکه رانی کوروش که خه‌ریکی به‌رگری له خویان بون، به‌خری کوشتیان. کاتیک ماساغیتی‌یه کان به‌سهر دوژمندا زالبون و چاویان بهو ئاماده‌کاریبیه که‌وت، به‌پانه‌وه روویان له خواردن کرد و شه‌راییان نوشی و خویان لیکه‌وت. له‌پریکا له‌شکری پارس به‌سهریان و هربون و ژماره‌یه‌کی زوریان لهو هیزه خه‌تووه کوشت و به‌دیل گرت. لهو نیوه‌دا فه‌رمانده‌ی ماساغیتی‌یه کان به‌ناوی سپارغاپیس که کوری خاتوو تومیریس بون، به دیل گيرا.

[۲۱۲] تومیریس وه‌ختیک خه‌بری پنگه‌یی که ج به‌سهر له‌شکر و کوره‌که‌ی هاتووه، راسپارده‌ی نارده لای کوروش و پنیگوت: "کوروشی خوینخور! سه‌باره‌ت بهو رووداوه، شانازی به سه‌رکه‌وتن مه‌که، چونکه شه‌رابت به‌کاره‌ینا، ئه‌وه‌ی ته‌نگه‌کانت پی ئه‌ستور کردوه. ئیوه به خواردن‌وه‌ی شه‌راب هزر و فام له له‌شتاندا داده‌به‌زی و چی ناحه‌زه به‌سهر زارتان دادی. به حیله و به یارمه‌تی ئه‌و ده‌رمانه کوری متنان له‌داو خست، نه‌ک به شه‌ریکی به‌رامبهر و جوامیرانه له مه‌یداندا. ئیستاش باشترا وایه که گوی له ئاموزگاریبیه‌کانی به‌ترخی من بگری. هه‌رچه‌ند یهک له سینی له‌شکره‌که‌مت له‌نیو بردوه، داوده‌که‌م کوره‌که‌م بنیزه‌وه لام و له ولاته‌که‌م ده‌رکه‌وه، به‌ین ئه‌وه‌ی تووشی رووداوى ناخوش بیی. ئه‌گه‌ر به‌قسم نه‌که‌ی، سویند به خور، خوای ماساغیتی‌یه کان ده‌خۆم و به‌لین به گوره‌ی ئایینی میله‌تەکم ده‌دهم که خوینت ده‌خوارد بدهم، هه‌رچه‌ند ده‌زانم تینوینتیت قه‌ت ناشکی".

[۲۱۳] کوروش په‌یامه‌که‌ی به‌هیند و هرنه‌گرت. سپارغاپیس، کوری خاتوو تومیریس، ئه‌ویش وه‌هۆش هاتووه و لیئی حالی بونو که تووشی ج چاره‌نووسیک هاتووه. داوای له کوروش کرد که ده‌ستبه‌نده‌کانی بکنه‌وه. وه‌ختیک ده‌سته‌کانی ئازاد بون، له‌جیوه خۆی کوشت.

[۲۱۴] سپارغاپس بەو چەشىنە مىد. خاتۇو تۆمۈرىسىس لەبەر ئەوهى كوروش داواكانى بەجى نەگەيىاند، تەواوۇ لەشكەركەي بق شەپ كۆكىردىوھ و بەرهەو كۆزەپانى شەرقچوو.

من له و باوه‌رهدام که له نیتو گشت ئه و شه‌پانه‌ی له نیتوان به ربه‌ره کاندا
قه‌وماون، ئه‌وهیان له هه مهویان تنووندتر بwooه. ده‌گیزنه‌وه که له سه‌ره‌تای
شه‌ردا دوو لایه‌ن رو به‌روی یه‌کتر ویستان و ده‌ستیان به تیرهاویزی کرد،
پاشان له‌بر ئوهی که تیره‌کانیان ته‌واو بwoo، ئامبازی یه‌کتر بوون و
شه‌بری تاکه‌که‌سی قه‌وما. شه‌پانه‌یه و جاره‌یان به نیزه و شمشیر بwoo. ئه و
جهنگه ماوه‌یه‌کی زوری خایاند و هیچکه‌س حازر به پاشه‌کشه نه بwoo.
له‌کوتاییدا ماساغیتی یه‌کان سه‌ره‌که‌وتن. به‌شی هه‌ره‌زوری له‌شکری پارس
له و مه‌یدانه دا تینداقوو و کوروش خویشی پاش بیست و نو سال پاشایه‌تی
کوژرا^۱. تومیریس داوای مه‌شکیتیکی پر له خوینی مرؤفی کرد و خیرا بؤیان
هینا و ئه‌وجار داوای کرد ته‌رمی کوروشی بق بدقزنه‌وه. کاتیک جه‌نازه‌ی
کوروش دیترایه‌وه، تومیریس سه‌ری مه‌شکی خوینی به زاری ناوبراوه‌وه
کرد و که‌لاکه‌که‌ی ئازاردا و پاشان گوتی: "تقو منت ویران کرد، هه‌رجه‌ند
زیندوم و براوه‌ی شه‌پ. تقو کورپه‌که‌ی منت به حیله کوشت، ئیستاش له‌به‌ر
ئه‌وهی هه‌ره‌شم لیکردبووی، ئیتر ده‌بی تیروپیر خوینت ده‌رخوارد بدем".
سه‌باره‌ت به مه‌رگی کوروش گله‌لیک ره‌وایه‌ت هه‌یه،^۲ به‌لام من له و
باوه‌رهدام که ئه و به‌سه‌ره‌تاهه پتر له راستی ده‌چی.

۱- کوروش سالی ۵۲۹ پیش زایین له و هرزی هاویندا کوژراوه. ئەگەر ناوبر او ۲۹ سال پاشایه تى كىردىن، دەبىن لە كاتى رۇوخانى فەرمانىزەۋاپى ئاستىاڭدا كە سالى ۵۵۰ پیش زایين قۇماوه، ئە و باشىا بولىپ. ئەو شى دېدابتە، ھەمە لە كەل ئە و ئەفسانىيە، كە هەنڑە دۈت باسە، دەكا.

۲- میژوونوس گزنهون، له کینی په روهردهی کوروش دا باسی هرگی کوروش بهو شتوهیده دکا. ئو دهلى که کوروش پاش ئوهی کامبیز کورپی و هک جینشینی خوی دیاریکرد، ئوجار کوملهیک ئاموزگاری دایه کورپه و بیکووت که چون یاسا و ریساکانی فەرمانزهولى رەچاوبىكا. پاشان باسی نەمدى روح، ئىنسان و چۈنىتى، ناشتى، تارمى، خۇيى و شتوهیدى گورەكى بىغ كوره كىرىدە.

[۲۱۵] ماساغیتییهکان جلوبهرگی چهشنى سکیتییهکان دهپوشن و شیوهی ژیانیان وەک يەك دەچى. ئەوانە سوارە و پیادە دەجهنگن و لەھەردۇو شیوهی شارەزان. خاوهن تىروكەوان و نىزەن و عادەتىانە تەورىك بەدەستەوە بگرن و پىيىدەگوتى سەغارىس.^۱ ئەو خەلکە لە کارى مس و زېردا زور شارەزان. لە مس، سەرنىزە و تىر و تەور دروست دەکەن. خىروخال، كۆچكەی سەر، كەمبەرە و بەرگەردىيان لە زېر سازكراوه. لەمەر ئەسپەكانىيان، بەروانكەی (زىرىي) ئەسپ بۇ پارىزگارى لە سىنگ مس بۇوه و باقى كەرسەكانى تر وەك هەوسار و رىشەمە و رەخت و بەرچاوكە بەزېر رازاونەوە.^۲ ماساغیتییهکان ئاسن و زېو بەكار ناهىئن، چونكە لە ولاتەكەيان دەست ناكەۋى، بەلام زېر و مس ئىجگار زورە.

[۲۱۶] دابونەريتى ئەو خەلکە بەو چەشنىيە: پياو بۇي ھەيە تەنبا يەك ژن بىتى. بەلام ژنەكانىيان بەپانەوە بۇ كەلكى گشتىيە. يۇنانبىيەكان لەو بارەوە دەلىن، ئەوە نەريتى سکیتىيەكانە. دىارە سکیتىيەكان خۆيان ئەو دابە بەكار ناهىئن و تەنبا ماساغیتىيەكانن كە پاراستۇويانە.

ئەگەر پياويڭى ماساغیتى حەزى لە ژىنلەك بى، ھەگبەي چەرمى تىرەكانى بە لووتى فايتوونى ژنە ھەلداوەسى^۳ و ئەوسا بەبىن گرفت، تىكەلاؤى لەگەل ژنە دەكا. سنۇورى تەمن لەگۈپىدا نىيە، بەلام ھەركەسىك زور پىر بىن، خزمەكانى ئەو كەسە كۆدەبنەوە و ناوبراو لەگەل ئاژەللى دىكە دەكەنە قوربانى. گوشتى قوربانى تىكەلەتكەن و دەيىرژىنن و دوعا دەكەن. ئەو رىورەسمە خۆشتىرين كات لە ژيانى ئەو خەلکە دايە. ئەگەر كەسىك بەھۆى نەخۆشى بىرى، گوشتەكەي ناخۇن، تەنبا بەخاڭى دەسپىزىن و گەلىك بۇي

۱- تەورى دوو سەر.

۲- زىرىي ماساغیتى، چەشنىك كەمەرەي پان بۇوه و تەواوى بەشى سەررووى لەشى تا ژىرەنكل داپۇشىيە.

۳- ماساغیتىيەكان چەشنى سکیتىيەكان، خاوهن مال و خانوو نەبۇون و پىتر لەنپى داشقە و فايتووندا دەزىيان.

به داخن و پییانوایه مرؤفینکی بیبهخت بووه چونکه نه گهیشتولته تهمه‌نى قوربانى.

ماساغىتى يەكان هەگىز كشتوکال ناكەن، بەلكوو تەنیا خەریکى ئازەلدارى و خواردىنى گوشتى مالات و ماسىيەن. ماسى لە چۆمى ئاراكس راودەكەن و بەفراوانى دەست دەكەۋى. لەنئۇ خواكاندا، تەنیا خۇر دەپەرسىن و ئەسپى بۇ دەكەنە قوربانى. ئەوان لە باوهەدان كە بۇ خىراترىن خوا، تۈوند ئازۇتلىن ئازەل دەكەنە قوربانى.

كتىبى دووهەم

ئىققىرپى، خواوهنى مۆسيقا

ولاتى ميسىر

[۱] وەختىك كوروش مرد،^۱ كامبىز لەسەر تەختى پاشايەتى دانىشت. كامبىز كورپى كوروش و كساندان بۇو. كساندان^۲ كچى فارناسپ، بەر لە كوروش مىدبۇو و ناوبراؤ زۇرى بۇ بەپەرۋوش بۇو و لە سەراسەرى ولاتدا پرسەى راگەياند. كامبىز كە كورپى كوروش و لەو ژنە بۇو، خەلکانى يوونى^۳ و ئىئۇلى^۴ وەك كۆيلە و غولامى ميراتى باوکى سەيردەكرد. ناوبراؤ بېيارىدا لەشكىكىشى بکاتە سەر ولاتى ميسىر و بۇ ئەو كارە جىا لە هىزەكانى خۆمالى، سەربازانى يۇنانى زىزىدەستى خۆيىشى ئامادەى شەپكىد.

۱- كوروشى هيخامەنىشى هاوينى ۵۲۹ مى پىتشىزايىن مردوه.

۲- كساندان، ژنى كوروش و دايىكى كەمبوجىيە.

۳- يەك لە گەورەپىاوانى خانەدانى هيخامەنىشى.

۴- ولاتى نيوان كەندىوارى ئەزمىدى ئەمېرۇ و مەندەلىيە لە ئاسىيابىچووكى سەردەمى باستان و شوينى نىشته جىتىي يۇنانىياني كۆچبەن، كە بە ولاتى يۇونى ناسراوبۇو.

۵- هەريمىك لە ئاسىيابىچووك كە هۇزى ئىئۇلى دوای راڭىدن لە يۇنان، چۈونە ئەۋى و لى نىشته جى بۇون.

[۲] بهره‌هی پسامینیخوس^۱ حومه‌انی و لاتی میسر بکا، میسریه کان لهو باوه‌ردها بون که کونترین خلکانی ئه و جیهانه‌ن. کاتینک پسامینیخوس بمو به پاشا، گهره‌کی بمو بزانی که ج میله‌تینک بره له خلکانی تر چاویان به دنیا پشکوت‌ووه. ئیتر له کاته‌وه میسریه کان هاتوونه‌ته سه‌ر ئه و باوه‌ره که فریزی‌یه کان^۲ پیش خلکانی تر بونیان هه‌بورو و دوابه‌دوای ئوان میسریه کان هاتوونه‌ته گورپی.

پسامینیخوس هه‌ولینکی زوری‌دا و گوئی له گله‌لینک زانیاری گرت، به‌لام نه‌یتوانی بسهمیتی کام کومه‌له مرقّ سه‌ره‌تایی‌تره، ناچاربورو به و شیوه‌یه گرفته‌که چاره‌سهر بکا. ناوبراو له‌گزتره دوو منالی تازه له دایکبووی بین‌ناو و نیشانی هه‌لبزارد و دایه دهست کابرایه‌کی شوان، بقوه‌ی له‌گهل مه‌ره‌کانی به‌خیویان بکات. پسامینیخوس زه‌ختی له شوانه کرد که هیچکس بؤی نیبه له‌لای مناله‌کان، ته‌نانه‌ت يه‌ک وشه قسه بکا. شوانه‌که ده‌بوایه ئه و منالانه له‌نیو ھولیکدا رابگری و نیوه‌نیو چه‌ند بزنیکیان ده‌بال بکا، بقوه‌ی شیری خواردن‌وه‌یان هه‌بئ و برسی نه‌میننه‌وه و به‌رده‌وام پتیان رابگا.

پسامینیخوس بؤیه ئه و بپیارانه‌ی دا، چونکه گهره‌کی بمو بزانی که کاتینک مناله‌کان دهست له به‌کاره‌یتانی ئیما و ئیشاره و قیزاندن هه‌لده‌گرن و پیکه‌وه قسه ده‌کهن، گوئیان لیگری. دوای ئه‌وه‌ی دوو سال گوزه‌را و شوانه ئه‌رکی خوی به‌باشی جیه‌جی‌کرد، رۆزیک درگای ھوله‌که‌ی کرده‌وه. مناله‌کان هه‌ریه‌که له شوینیک دهستیان له‌بر چوک و هره‌یتابوو، هرکه چاویان به شوانه کوت خیرا بولای چوون و خویان له‌بهرپتی هاویشت و هاواریان کرد: "فیکوس". کابرای شوان وەختیک بؤ يه‌که‌مجار گوئی له و شه‌یه بمو، بایخی پیتهدان. ئه و گشت رۆزیک سه‌ردانی مناله‌کانی ده‌کرد، بقوه‌ی ئاگای له بارود‌خی ژیانیان بئ. مناله‌کان به‌رده‌وام وشه‌ی "فیکوس" یان دووپات ده‌کرده‌وه. شوانه چوو بؤ لای

۱- پسامینیخوس، پاشای سای یا سائیس و مینفیس، دامه‌زینه‌ری شازده‌هه‌مین زنجیره‌ی پاشایه‌تی میسری باستان له سالی ۶۶۶ پیش زاییندا و ریکخری هیزی نیزامی ئه و لاته له سه‌دهی حوتی پیش زایین.

۲- و لاتی فریزی له نیوهدنی ئاسیا بچووک و خاومن شاری ناسراو و باستانی ترۆئا.

پاشا و حال و وهزعی بتو گیرایه وه. پسامیتیخوس دهستوری دا که منالله کان بهرنه لای ئه و کاتیک خوی گوتی له و شهیه بتو، حومکی کرد که تویژه ران سه رچاوهی ئه و شهیه له زمانه کاندا بدوزنه وه. پاش تویژینه وه دهرکهوت که فریزی یه کان به نان ده لین: "فینکوس".

دوای ئه و رو بونه وه، میسرییه کان له ئیدیعای خویان که کونترین گه لن، پاشگه ز بونه وه. من رهوتی ئه و لیکولینه وه و به سه رهاتم له زمانی پیاواني ئایینی په رستگه هی ئیفیستوس^۱ له ناوچه هی میمفیس^۲ بیست. هله بت یونانییه کان باسی زور بوقوونی نه گونجاو ده کهن، وه ک ئه وهی که پسامیتیخوس زمانی کومه لیک ژنی بپیوه و منالانی ساوای له بئر مه مکیان ناوه تا بئ شیر نه بن و گهوره یان بکهن.

[۳] وختیک له گه ل کاهیتانی په رستگه هی ئیفیستوس سه باره ت به به ختیکردنی ئه و کومه له منالله ساوایه قسم کرد، زور زانیاری ترم ده سکهوت. له ناوچه کانی ئیلیو پولی^۳ و تیقا، به همان شیوه باسی ئه و رووداوه ده کهن. من به ئه نقه ست سه فهري ئه و دوو شاره م کرد، بقوه دلنيا بم که ئه و زانیاری بیانه له ده فهري میمفیس بیستوومه، لیرهش پشتراستیان ده کنه وه یان نا، چونکه ده لین کاهیتانی ئیلیو پولی، ناسراوترین و زاناترین که سایه هی ئایینی میسرین. به پتویستی نازانم باسی ئه وه بکم که سه باره ت به خواکانیان چیم بیستووه و ته نیا ناوه کانیان دیتم و له و باوه ره دام که گشت مرؤفه کان باوه بری وه ک یه کیان هه يه. ئه وهندش که ناوی خواکان دیتم، ته نیا له بئر ئه وهیه که نووسینه کهم ناچارم ده کا.

[۴] سه باره ت به بابه ته مرؤییه کان، ئه وهندش که زمانی پیاواني ئایینی بیستوومه، ده لین که میسرییه کان یه کهم که س بونه سالی هه تاوی یان

۱- خلکی هر شاریک له سه رده مهدا خوای تایبہت به خوی هه بتو، به چه شنیک که خوای هر شاریک جیا له شاره کانی تر بتو. ئیفیستوس خوای شاری میمفیس بتو و نیوی میسری ئه و خوایه فتا بتو. یونانییه کان به خوای څولکانی ده ناسن، واته خوای ناگر و ناسن.

۲- میمفیس شاری خواوهند ئیفیستیوس یا فتا.

۳- ئیلیو پولی شاری خواوهند ئیلیو واته خون.

۴- تیقا شاری خواوهند ئامون.

دوزیوهته و ورزهکانیان بهسهر دوازده مانگدا بهشکردوه. ئەو زانیانه بؤیان باس کردم کە دواى روانین لە ئەستىرەكان، بەو ئاکامە گەيشتۇون. من خۆم پىتموايىھ کە رۆزىمىرى مىسرىيەكان لە ھى يۈنانييەكان دروستىرە، چونكە يۈنانييەكان ھەر بە دوو سال جارىك، يەك مانگى لەلاۋەپا پېۋە زىادەكەن بۇوهى ورزەكان لەگەل رەوتەكە سازگارىن. مىسرىيەكان بەپىچەوانەوە خاوهن دوازده مانگى سى رۆزەن و لە كوتايى ھەر سالىنکدا، پېنج رۆزى پېۋە زىاد دەكەن و بەو شىۋەيە بازنەى ورزەكان بەردەوام وەك يەكە.^۱ ئەو كۆمەلە زانىاه پىتىان گووتم کە مىسرىيەكان بۇون يەكەم جار دوازده ناویان بۇ خواكان دىيارى كرد و يۈنانييەكان لاسايى ئەوانىان كردوته وە^۲ و ھەوهە مىسرىيەكان بۇون كە قوربانگە و پەيكەرە و پەرسىتكەيان پىشكەش بە خواكان كردوه و بۇ يەكەم جار شەمايىلى ئازەلیان لەسەر بەرد ھەلکەندوھ. سەبارەت بە زوربېى ئەو زانىارىيان، كاھىنەكان بە لەڭەوه بۇچۇونەكانى خۇيان وەرپاست دەگىرا.

زانىانى ئايىنى ھەروەها پىتىان گووتم کە يەكەم پاشاي مىسر كەسىنگ بۇوە بەناوى مىن.^۳ لە سەردەمى ئەودا، جىا لە پارىزگاى تىقا، سەرتاسەرى ولاتى مىسر زەل و قۆپى بۇوە و لەو خاكەى کە ئىستا كەوتۇوهتە باكىورى گولى

۱- لەراستىدا سالى مىسرى بە قەياسى نىوه رۆزىنگ كەمى ھەبوو، مىسرىيەكان بەو گرفتەيان دەزانى، بەلام خۇيان پېۋە ماندوو نەدەكرد.

۲- سۈوكە جىاوازىيەك لەنۇان خواكانى مىسرى و يۈنانيدا ھەيى، بۇ وينە خاوهند پۇسىدىن كە يەكىن لە دوازده خواكانى بۇوە، لەلائى مىسرىيەكان نەناسراوە.

۳- مىسرىيەكان لە باوەرەدان كە خواكانى سەرتاسى، پاشاكانى مىسرى بۇونە و مىن وەك يەكەم خوا و پاشاي مىسرى فەرمانچەوايى ئەو ولاتى كردوھ. پىش ئەو پاشاي مىسر دۇوبەش بۇوە، واتە مىسرى خواروو و مىسرى سەرروو، بەلام لە سەردەمى مىندا، ۵۰۰۰ سال بەر لە زايىن، ئەو ولاتە يەكى گرتۇھ و ناوبراؤ پاشايەتى خۇى دامەزراندوھ.

۴- شارىنگى بەناوبانگى مىسرى باستانە. ئەمۇز و ئىرانەكانى ئەو شارە بەناوى كارناك و لۆكسفور لە شوينى خۇيان ماون.

میریس^۱، ئەو سەردەمی لەوئىرا بە مەوداي حەوت رۆز رىنگاى سەفەر بە دەريا و رووباردا، پىاو ھىچ ويشكالى ياشتىكى ترى لەسەر ئاۋ بەدىنىدەكرد.^۲

سروشتى ولاٽى ميسىر

[۵] بە باوهەرى من، بۇچۇونى زانىيائى ميسىرى سەبارەت بە ولاٽەكەيان تەواو دروستە. چونكە ھەر كەسيكى خاوهەن روائىن، بەبى ئەوهى زانىارىيەكى ئەوتقى لەمەر ميسىر ھېبى، تەنبا بە دىتنى ولاٽەكە بۇى دەردەكەۋى كە ئەو بەشەي يۈنانييەكان بەگەمى سەفەرى بۇ دەكەن، پارچە خاكىكە و خەلاتى رووبارە دواتر بە ولاٽەكە لكاوهە. ئەو بەشەش كە لە سەررووى گۈلى ميرىس ھەلگەوتۇو، پىاو بە ماوهى سى رۆزى سەفەرى دەتوانى لە گۈلەوە بگاتە رووبار. كاھىتەكان ھىچ زانىارىييان لەبارەي ئەو پانتايىيەوە نەبوو. خاكى ئەو شويىتەش بەھەمان شىتىھى باسم كرد، بەھۇى ئاۋى رووبارەوە دروست بۇوە.

ئىستا تۈزىك سەبارەت بە چۈننېتى خاكى ميسىر دەدويم: سەرەتا دەبىن بلېم كە ئەگەر كەسيك لە رىنگاى بەحرەوە مەوداي رۆز و دانىك لە رۆخەكانى دەريياوە دووركەۋىتەوە و شىشىكى ئاسن لە ئاۋ رۆبکا و ھەلېكتىشىتەوە، قورپى پىتەدەي و قولابى ئاۋ دەگاتە يازدە ئۇرغىسىس.^۳ ئەوە يەكەم بەلگەيە كە پىماندەلى تەختى بن ئاۋ تا ئەو مەودايە خاكى قورە و لەراستىدا كەنارىيەكى راڭشاوە.

[۶] بەلگەي دووھەم، مەوداي سنۇورەكانى ئاۋى ئەو ولاٽەيە، واتە ئەو شويىتەي ئىتمە پىمانوايە ميسىرە. درېزايى ئەو سنۇورە لە كەنداوى

۱- گولى ميرىس ياخورىسى، بەشىكى ئەو گولە باستانىيە تا ئەمپۇ ماوه و پىتىدەگۈوتىرى بىر كە ئەلگەرەن.

۲- مەبەست ئەو ھەرىمەيە كە كەوتۇوھەتە نېوان دەريايى مەدىترانە و گولى ميرىس ياخورىسى.

۳- ئۇرغىسىس، پىتانەيى درېزايى لە سەردەمى يۈناني باستاندا، بەرابەرى ۶ بىن ياخورىسىس ۷۶ مىليميتەر بۇوە.

پلیتینیتی یه وه تا ده گاته گولی سیزفونیدا که چیاکانی کاسیق^۱ له ویوه دهست پیده کهن، سه رجهم ده بیته ده بیته شیست سخینوس^۲. به شیک له خله کی خاوهن زه وی، پیوانه ای تور غیس ده کارده کهن، ئه وانه ای نه ختیک پتر خاکیان هه بی له ستادیو^۳ که لکوهرده گرن و که سانیکیش خاوهن ملکی زور بن به فه رسه خی^۴ حیساب ده کهن و هر فه رسه خیک به رابه ری سی ستادیو ده بی. هر سی سخینوس ده بیته شیست ستادیو و به و چه شنه مهودای سه رجهمی سنوره کانی و لاتی میسر ده گاته سی هزار و شهش سه د ستادیو.

[۷] کاتیک له ده ریاوه به ره و ناوچه ای ئیلیوپولی^۵ ده چین و به ره و نیوهندی خاکی میسر پیش ره وی ده کهین، و لاتی میسر پان و پورتر ده بی و خاکه کهی گور و قور و زده. ئه گهر له که ناره وه به ره و ئیلیوپولی برقین، ناچار ده بین مهودایه ک بیتوین که به رابه ری ریگای نیوان چیاکانی دوازده خواهند له شاری ئاتین تا په رستگه خواهند دیا له چیاکانی سه ر به هه ریمی پیسا یه.^۶ به براوردیکی خیرا، بومان ده رده که وی که جیاوازی ئه و دوو مهودایه زور که مه و له پازده ستادیو تینا په ری. مهودای نیوان ئاتین تا پیسا ته نیا پازده ستادیو که متر له هزار و پینج سه د ستادیو یه. مهودای نیوان به ره و شاری ئیلیوپولی یش راست هزار و پینج سه د ستادیو ده بی.

[۸] له شاری ئیلیوپولی یه وه به ره و نیوهندی و لاتی میسر ده شتیکی ویشک و باریکه. له لایه ک زنجیره چیا عه ره بستان له باکووره وه به ره و باشمور

۱- چیا کاسیق له نیزیک شاری قه دیمی پلوز هله که و تووه. هله بت کیویکیش هر به و ناوه له سوروریه هه بی به ریزه چیا لوبنان لکاوه.

۲- سخینوس، هر یه ک سخینوس به رابه ری ۶۰ ستادیو و به براوردی ئه مرق ده بیته ۱۰ کیلومیتر و ۶۵۶ میتر.

۳- ستادیو به رابه ری ۱۷۷ میتر و ۶ سانتی میتر.

۴- فه رسه خ، به رابه ری ۲۰ ستادیو یا ۵ کیلومیتر و ۲۲۸ میتر.

۵- شاریکی میسری باستان، پاشماوهی ئه و شاره، ئه مرق له نیزیک شاری قاهره به رچاو ده کهون.

۶- شاریکی کونی یونانی باستان له هه ریمی پیتفوپونیسوس. خاوهن په رستگه یه ک و له نیزیک چیا ئولیمپوس ببوه.

راکشاوه و بی پسانهوه بهرهو بهحری ئیریتره^۱ دهچن. لهو ریزه چیایه کومهلهیک کانزای بهرد هن که خلهک دوای دهرهینان و پهداخکردنیان بۆ دروست کردنی پیرامیدهکانی هلهکه وتوو له بیابانی میغیس کەلکیان لیوهردگرن. لهو شوینه که کانزاكانی لیبه، زنجیرهچیای عهربستان بوار دهگوری و ئهوجار بهرهو دهریای ئیریتره دهچن.

وهک بزانم ئهو ریزه چیایه له رۆژهلاتهوه بهرهو خۆرئاوا، خاوهن درېژترين مەودایه و رېگای دوو مانگى سەفریبیه و لهلای رۆژهلاات به دارستانی کوندور داپوشراوه. ئهوه شیوهی هلهکه وتهبی ئهو چیایه بwoo. بهلای ولاتی لیبیدا، ریزه چیایه کیتر دەستپىدەكا که تهواو بهردهلانه، پیرامیدهکان لهو نیزیکانه دامەزراون. ئهوه ریزه چیایه به خیز و لم داپوشراوه و بوارهکەی چەشنى بوارى ئهوه بەشە له چیای عهربستانه که له باشۇور هەلکه وتووه.

له ئیلیقپولیيەوه بهرهو نیوهندی ولات، له هەلسەنگاندن لهگەل باقى ناوچەکانی ترى ولاتى ميسىر، هەريمىكى بەرفراوان بەرچاوناکەۋى. دواى چوارده رۆژ سەفر بەسەر ئاوى رووباردا و بەپىچەوانەرى رەوتى ئاۋ رۇيىشتىن، ئهوجار قەوارەمى ولاتى ميسىر بەرتەسک دەبىتەوه. ئهوه دەشتە لهنىوان دوو ریزه چيا هلهکه وتووه، بەپىنى حىساباتى من له تەسکىرىن نوخىتى بەرينايىيەكەيدا، واتە له چياکانى عهربستانه وە تا ریزه چياکانى لىبى، نیزىك بە دوو سەد ستادىق دەبى. لىرە بەو لاوه ئىتر، ئهوه ولاتە دووباره بەربەرین دەبىتەوه.

[۹] ئهوه ولاتە بەو جۆرەيە: له ناوچەي ئیلیقپولیيەوه تا دەقەرى تىغا، كەمى ئازۇتن بەپىچەوانەرى رەوتى ئاۋ نۇ رۆژ دەخايىتى و مەوداکەشى چوار هەزار و ھەشت سەد و شىىست ستادىق دەبى، كە ئوهەش بەرابەرى ھەشتا و يەك سخىنوس. هەروەك پىشتىريش باسم كرد، مەودايى سنورەکانى ولاتى ميسىر بەرابەرى سى هەزار و شەش سەد ستادىق دەبى. له دەريماوه تا

- ھىرۇدۇدت سەراسەرى دەريايى سوور و ئەقيانووسى ھىند بەناورى دەريايى ئيرىتە دەناسىن.

ناوچه‌ی تیقا شهش هزار و سه‌د و بیست ستادیق، ده‌مینیته‌وه هزار و هشت سه‌د ستادیق بـئه و مهودایه‌ی که له‌نیوان دفه‌ری تیقا و شاری ئیلی فاندینی^۱ هـلکه‌وتوروه.

[۱۰] وـک زانایانی ئابینی بـیان باس‌کردم و بـئه منیش روون بـوتـه‌وه، گـوره‌تـرین بـهـشـی ئـهـو و لـاتـهـ، خـاـکـیـکـهـ دـواـیـ پـاشـهـکـشـهـ و رـقـچـوـونـیـ ئـاوـیـ لـافـاـوـهـکـانـیـ روـوـبـارـیـ نـیـلـ سـازـبـوـوـهـ. ئـهـوـ هـرـیـمـهـ کـهـوـتـوـوـهـ سـهـرـوـوـیـ شـارـیـ مـیـمـیـسـ وـکـهـنـیـانـ دـوـوـ رـیـزـهـ کـیـتـوـداـ جـیـیـ گـرـتـوـوـهـ، لـهـرـاستـیدـاـ کـهـنـداـوـ بـوـوـهـ وـشـیـوـهـ نـاوـچـهـکـانـیـ دـهـوـرـوـبـهـرـیـ ئـیـلـیـقـ، تـیـقـرـانـیـ، ئـیـفـیـسـوـسـ^۲ وـکـهـنـدـرـوـ دـهـشـتـیـ مـیـئـانـدـرـقـ^۳ دـهـدـاـ. هـلـبـهـ دـرـوـسـتـ نـیـیـهـ کـهـ نـاوـچـهـکـانـیـ گـورـهـ وـبـچـوـوـکـ پـیـکـهـوـهـ هـلـسـهـنـگـیـتـمـ، چـونـکـهـ ئـهـوـ چـۆـمـانـهـ پـیـکـهـتـهـرـیـ ئـهـوـ دـهـشـتـ وـکـهـنـدـرـهـ بـوـوـنـهـ، نـاتـوـانـ لـهـگـهـلـ هـیـچـکـامـ لـهـوـ پـیـنـجـ لـکـهـیـ روـوـبـارـیـ نـیـلـ بـهـراـوـرـدـ بـکـرـیـنـ.

کـومـهـلـیـکـ چـۆـمـیـتـرـیـشـ هـنـ کـهـ لـهـبـارـیـ قـوـارـهـوـ بـهـ گـورـهـیـ روـوـبـارـیـ نـیـلـ نـیـنـ، هـرـچـهـنـدـ ئـالـوـگـوـرـیـ بـنـهـرـهـتـیـانـ خـوـلـقـانـدوـهـ. وـکـ چـۆـمـیـ ئـاخـیـلـئـوسـ^۴ کـهـ پـاشـ پـارـاوـکـرـدنـیـ نـاوـچـهـکـانـیـ ئـاـکـارـنـانـیـاـ دـهـرـیـتـهـ نـیـوـ بـهـحـرـ. ئـهـوـ چـۆـمـهـ بـوـوـهـ هـوـیـ لـیـکـگـرـیدـانـیـ دورـگـهـکـانـیـ ئـیـخـینـاـ^۵ لـهـگـهـلـ باـقـیـ خـاـکـیـ وـلـاتـ وـکـهـنـدـرـهـ دـرـوـسـتـ بـوـوـنـیـ دـهـشـتـایـیـ لـهـوـ هـرـیـمـهـ.

۱- ئـاـخـرـ نـوـخـتـهـ سـنـوـرـیـ مـیـسـ وـ سـوـدـانـ، ئـهـمـرـقـ بـهـ دـورـگـهـیـ ئـهـسـوـانـ نـاسـراـوـهـ.

۲- نـاوـیـ کـوـنـیـ شـارـیـ باـسـتـانـیـ تـرـؤـثـاـ لـهـ ئـاـسـیـاـ بـچـوـوـکـ.

۳- بـهـنـدـرـیـ باـسـتـانـیـ لـهـ کـهـنـارـئـاوـهـکـانـیـ ئـاـسـیـاـ بـچـوـوـکـ.

۴- مـیـئـانـدـرـوـ هـرـوـهـهـ نـاوـیـ روـبـارـیـکـهـ لـهـ وـلـاتـ فـرـیـذـیـیـوـهـ سـهـرـچـاـوـهـ گـرـتـوـوـهـ وـکـهـنـدـرـهـ لـهـ بـاـکـوـورـیـ شـارـیـ نـاسـراـوـیـ مـیـلـیـتـوـسـ رـژـاـوـهـتـهـ دـهـرـیـاـیـ ئـیـژـهـ. ئـهـمـرـقـ نـاسـراـوـهـ بـهـ مـیـنـدـیـرـ.

۵- روـبـارـیـکـهـ لـهـ نـاوـچـهـیـ ئـاـکـارـنـانـیـ، لـهـ نـیـوـهـنـدـیـ یـوـنـانـ، دـهـرـیـتـهـ بـهـحـرـیـ یـوـوـنـیـ.

۶- نـاوـچـهـیـکـهـ لـهـ نـیـوـهـنـدـیـ یـوـنـانـ وـکـهـنـارـئـاوـهـکـانـیـ دـهـرـیـاـیـ یـوـوـنـیـیـهـ. شـارـیـ نـاسـراـوـیـ ئـاـرـغـوـسـ لـهـوـیـ بـنـیـاتـنـزاـوـهـ.

۷- کـومـهـلـهـ دـورـگـهـیـ یـوـنـانـیـ لـهـ زـارـکـیـ کـهـنـداـوـیـ کـوـرـیـتـقـ.

[۱۱] له عهره‌بستان، نهک زور دوور له ولاتی میسر، کهنداویکی به‌حری^۱ ههیه، ئه‌ویش له به‌حری ئیریترهی^۲ ناسراوه‌وه سه‌رچاوه دهگری و دیته نیتو ویشکایی خاکه‌وه. ئه‌و کهنداوه دریز و باریکه و ئیستا باسی له‌سهر ده‌کم. ئه‌گهر که‌سینک به باری دریزایی کهندادوا گه‌می پاپوودار لیخوری، بوقوه‌ی بگاهه به‌حری ئازاد، چل روزی پینده‌چیت. په‌رینه‌وه به‌باری به‌ریناییدا و له شوینی هره پانی ئه‌و کهنداوه، ته‌نیا یهک روزی سه‌فه‌ری گه‌ره‌که. له‌و کهنداوه گشت روزیک هله‌لکشان و داکشانی ئاوه برچاوه ده‌که‌وی. به باوه‌ری من ولاتی میسر پیشتر کهنداویکی له‌و چه‌شنه بوقوه. ئه‌و کهنداوه له ده‌ریای باکووره‌وه^۳ به‌رهو نیوه‌ندی خاکی ئه‌تیوپیا پیشوه‌چووه، له‌ولاشه‌وه کهنداوی عهره‌بستان له به‌حری باشوروه‌وه رووه له ولاتی سووریا هاتووه‌ته خواره‌وه و هه‌ردوو کهنداو به مه‌دایه‌کی زور که‌م، له ته‌نیشت هه‌قدوو جیتیان‌گرتوه و ته‌نیا باریکاییه‌کی خاک له‌یه‌کتری جیا کردونه‌وه. ئه‌گهر ئاوابی دابنین که روزیک رووباری نیل به‌هله‌کوت بوار بگوری و بژیتنه کهنداوی عه‌ره‌بستان، چ شتیک پیشی پینده‌گری که له ماوه‌ی بیست هه‌زار سال‌دا، ئه‌و کهنداوه پر ئاوه نه‌کا! من له‌سهر ئه‌و باوه‌رم که ره‌نگه ته‌نیا ده هه‌زار سال‌ای گه‌ره‌ک بئی بوقوه‌ی پری ئاوابی بکا. که‌نداویک که مه‌زنتر له کهنداوی عه‌ره‌بستانه، به‌هوی چومینکی گه‌وره‌ی وهک نیل پر نه‌بوویتته‌وه!

[۱۲] من خومن له‌و باوه‌رهدام زانیاری پیاوانی ئایینی سه‌باره‌ت به ولاتی میسر ته‌واو دروستن. بقم ده‌رکه‌وت که خاکی ولاتی میسر به به‌راورده‌کردن له‌گه‌ل دراوستیکانی قه‌راخ به‌حر، به‌رزتره. من به چاوی خومن سه‌ده‌فی به‌حریم له‌سهر به‌رزاییه‌کان بینیوه و خاکه‌که‌شی سویره، به چه‌شنیک که زیانی به پیرامیده‌کانیش گه‌یاندوه، من ئه‌وهشم دیت که ته‌نیا چیای میسر،

۱- مه‌بست ده‌ریای ئه‌حمره.

۲- ده‌ریای ئیریتره له سه‌رده‌می کوندا، به ئاوه‌کانی ده‌ریای ئه‌حمر و ئه‌قیانووسی هیند ده‌گروتراء.

۳- ده‌ریای باکوور لیزه، هه‌مان ده‌ریای مه‌دیترانه‌یه.

واته ئو كىوهى كە لە سەررووى شارى مىمفىس هەلکەوتۇو، لە خىز و لم دروست بۇوە. ھەلبەت خاكى ئە و شوينە تەنانەت وەك خاكى عەرەبستان و لىبى و سوورياش ناچى كە جىرانى ئە و لاتەن. (مەبەستم ناواچەكانى دوور دەستى عەرەبستانە كە خەلکى سوورى لىنىشتەجىن). چونكە خاكەكەي رەشە و بۇ سواغ دەبىن و چەشنى قورە و چۆمى نىل لە ولاتى ئەتىۋپىاوه ھىناوېتى. ئەوەشمان لىپۇونە كە خاكى لىبى، خىزەلان و قورە سوورە، لە حالىكدا خاكى سووريا پىت بەردەلان و گلى سوورە.

[١٣] كاهىتەكان بە مەبەستى تواو و كامەل كەردى زانىارىيەكان، باسى ئەوەشيان بۇ كىرىم كە ولاتى مىسر چۈن دروست بۇوە. لە سەردىمەمى پاشايەتى مىرىيسدا^۱، مىسرى ژۇورۇ لە ناواچەي مىمفىس بەولۇھ ئاودىرى دەكرا و ئاوى رووبار لانىكەم ھەشت پىخىس^۲ ھەلدەستا. كاتىك كاهىتەكان ئەو زانىارىيەيان بۇ من باس كىرد توسىد سال بەسەر مەركى مىرىيسدا تىنەپەپىبوو. ئىستا بەلام، پلهى ئاوى چۆم تا ئە و رادەيە دابەزىيە كە ئەگەر پازىدە شازىدە پىخىس ھەلتەستى، ئاودىرى كىلگەكان ناڭرى. ئەگەر رووبەرى خاك بەردەوام بەرزبىتەوە و پلهى ئاو داڭشى و كىلگەكان لە چۆم دوور بکەنەوە، ئەوە بە مانايە دەبىن كە رووبارى نىل ئىتىر لافاو دروست ناكات. ئەو مىسرىيەيانى لە خوارووئى گۈلى مىرىيس دەزىن يَا خەلکى شوينەكانى ترى نىشتەجى لە دىلتا، وەك خۆيان دەلىن، چاوهپوانى چارەنۇرسى چەشنى يۇنانىيەكان دەكەن و بەدائىم گرفتى بىن ئاوابىيان دەبىن. ئەوان وختىك زانىان كە سەرتاسەرى خاكى ولاتى يۇنان لە جىيات ئاوى چۆم، بەھۆى باران پاراو دەبىن، گووتىان كە رۆزىك دادى يۇنانىيەكان گەلېك ناھومىد بىن و ئەگەر باران نەبارى لەبەر تىنۇتى تووشى ئازار كىشان دەبن. ئەو گووتىيە بەو مانايە بۇو كە ئەگەر رۆزىك خواهەند گەرەكى نەبىن بارانىيان بۇ بىبارىتىنی و

۱- مىرىيس يَا گووتىي ئەمۇق مورىس، كۆنترىن پاشاي مىسرى لەنپۇان سالەكانى ۱۷۳۶ تا ۱۷۲۶ يى پېش زايىن لەو ولاتە پاشايەتى كىردو و كومەلېك بەرھەمى لەدواي خۆي جىھېشتوو. كەنگەنلىنى ئەوانە گۈلى مورىسە كە بەناوى ئەوەوە دەناسرى.

۲- ھەر يەك پىخىس يَا ئانىشك، ۴۴.۴ سانتىمېتى يَا ۴۴ مىلېمېتى.

ویشکه سالی دایت، ئهو وخته بیونانییه کان له بهر بى ئاوى دەخنکىن و جيا له و بارانە خواوهند دیا بۇيان دەنیزى سەرچاوهىيەكى تريان نىيە.

[۱۴] بۆچۈونى مىسىرىيە کان سەبارەت بە بیونانییه کان دروستە. دىارە ئىستا نورەي منه كە باسى رەوشى مىسىرىيە کان بىھم. ئەگەر، وەك پېشترىش قىسەم لە سەر كردۇ، مىسىرى خواروو لە ناوجەي مىتمىسى را تا دەگاتە دەريا (چونكە ئەو بەشەي ولاٽ بەرەو زىادبۇون دەچى) بەردهۋام و لە درېزماوهدا بەرز بىتەوە، ئايا دانىشتۇوانى ئەۋى لە داھاتوودا تووشى بىرسىتى نايەن، لە بهر ئەۋەي قەت بارانىلى نابارى و رووبارىش ناتوانى كىلەگە كانيان پاراو بىكەت؟ دانىشتۇوانى ناوجەي دېلتا راھەتىر لە خەلکانى تر تەنانەت لە مىسىرىيە كانىش كىلەگە كانيان دادەچىتىن. ئەوانە خۇيان ماندوو ناكەن و پېتىپەتىيان بە جووت و كا و دېراو و كەردوو نىيە و تەنانەت روحسارى زەھویش داناروشكىنин بۇوهى دەغل و دان بېچىن. وەختىك چۆم سەرەبەخۇ مەزرا كانيان پاراو دەگات و پاشەكشە دەگات، هەر كەس لە بهر خۇيەوە تۇوي گەنم دەپېزىنى و پاشان رەوهى بەرازە كانيان بەنیو كىلەگەدا دەگىتىن، بۇوهى بىن لە تۇوهكان بنىن و وەزىر قورپىان بىدەن. دواي ئەو كارە چاوهپروانى شىن بۇونى زراعەت دەكەن و كاتىك گەنم پېنگەيى، بە يارمەتى ئەو بەرازانە خەرمان گىزەدەكەن.

[۱۵] ئەگەر ئىئەم بۆچۈونى يۇونىيە کان سەبارەت بە مىسىر قبول بىكەين، دەتوانىن بىلەتىن كە ئەو نەتەوهى خاوهن ھىچ ولاٽىك لە رابردوودا نەبۇوه. يۇونىيە کان دەلەتىن قەوارەي ولاٽى مىسىر تەنبا سى گوشەيەكە و بەس (دىلتا). سىنورەكانى ئاوىي مىسىر بە باوهى يۇونىيە کان لە شۇينىكەوە بەناوى سىكۈپىا سەرەبە ناوجەي پېرسى ئا دەستپىتەكە و دەگاتە كانزاي خۇيى پېلۇوسىيە کان^۱ و مەۋدai چىل سخىنقوسە^۲. ئەوان هەرودەها دەلەتىن خاڭى مىسىر لە دەرياوه بەرەو

۱- ناوجەيەك لە سەر سىنورى نىوان مىسىر و ئاسپىا و گورەتىرىن نىۋەندى نىزامى ولاٽى مىسىرى لېپۇوه.

۲- پۇانەي مەۋدai لە بیونانى باستان و بە رابەرى ۶۰ ستابىق يا ۱۰ كىلومىتەر و ۶۵۷ مىتە بۇوه.

قولایی ولات دهگاته شاری کیرکاسورق، و اته ئو شوینته‌ی رووباری نیل دووبهش دهبن. لهکیکی ئو چۆمه بەرهو پیلووسیوس دهچى و ئوهی تریش بەرهو کانوقو^۱. ئهوان ئوهشى پیوه زیادده‌کەن کە باقى خاکى میسر يا ملکى ئەفریقا، یا بەشیکه له عەربستان. دیاره میسرییەکان خۆیان لهو باوهەدان و بەلای منیشه‌و دروسته کە ناوچەی سى گوشەی دیلتا وەک پاشماوهی خاکى دواى سیلاوه و له میز نیبە دروست بۇوه. دەکرى بلیم ئو دەقەرە دەسکردی ئاوه‌کانه. میسرییەکان سەردهمیک، هېچ شوینتىكىان بۇ نىشتەجى بۇون نەبووه، كەوابوو بۆچى شانازى بهو بۆچۈونە بکەن کە يەكم دانىشتووانى سەر بىچى زھوی بۇونە. بە باوهەرى من نەدەبوايە تاقىكارى لهو چەشىھەش لەسەر مەنالەکان كرابا، ئوهىش تەنیا بۇوهى بزانىن كام زمان يەكمەجار قىسى پېتکراوه. يۇونىيەکان دەلتىن کە میسرییەکان راست له كاتى دروستبۇونى ھەرىمى سى گوشەی دیلتا وەدىاركەوتۇون، بەلام من خۆم پىمۇانىبە کە راست لهو سەردهمەو بۇوبى. بە باوهەرى من له كاتەوە كە نەسلى و نىزىدارى مەرۆفەکان دروست بۇوه، ئەوانەش ھەبۇونە. كاتىك و لاتەكەيان گەشەی سەندوھ و گەورە بۇوه، بەشى زۇرى خەلک لهوى ماونەوە و ژمارەيەكىش بەقەراغ چۆمدا بەرهو دەرييا داگەراون. له سەردهمى دېرىن (باستان)دا تەنیا بە ھەرىمى تىقا گۇتراوه ولاتى میسر و مەوداي سنۇورەكانىشى شەش ھەزار و سىسىد و بىست ستادىق^۲ بۇوه.

[۱۶] ئەگەر لىكىدانوھەكانم بەجي بن، ئو كاتە ئوهى يۇونىيەکان لەمەر ولاتى میسر گۇتووييانە دروست نىبە. ئەگەرىش يۇونىيەکان خاوهن بۆچۈونى راست بن، ئو وەختە من دەتوانم بىسەلمىتىم کە يۇونىيەکان و يۇنانىيەکان لەمەر دابەش كەنلى بىچى زھوی بەسەر سى بەشدا و اته ئورۇپا و ئاسيا و لىبى(ئەفریقا) ھەلەيە. چونكە پىتىستە بەشى چوارەمیش، و اته

۱- کانوقو، کانپ، يەكىك لە شارەكانى میسرى باستان و له رۆزئاواى رىزاوگەى روبارى نىلە، ئەمۇق ناسراوه بە ئىبۇوهەير. لىكىكى چۆمى نىل لهنىزىك ئو شارە دەرىتىتە دەريايى مەدىرانە و قەدىم بەناوى شارەكە و لىكى کانوقو ناسراو بۇو.

۲- پیوانەي مەودا له سەردهمى يۇنانى باستاندا، بەرابەرى ۱۷۷ مىتر و ۶ سانتىميتر.

دیلتای میسر بەو سى بەشەوە زیادبکریت، ھەلبەت ئەگەر ئەو قىسمە سەر بە لىبى يَا ئاسيا نەبى. بەپى ئەو بەراوردانە، رووبارى نىل نايىتە سنورى نیوان ئاسيا و لىبى(ئەفرىقا)، چونكە ئەو رووبارە لە گوشەى ژۇورى دیلتادا بەسەر كۆمەلېك لكى تردا بەش دەبى و سى گوشەكە لە باوهش دەگرى و بەو چەشىنە دیلتا دەكەويتە نیوان ئاسيا و ئەفرىقا.

[١٧] ئەوانە كۆمەلېك زانيارى بۇون كە يۈونىيەكان و مىسىرييەكان باسيان لەسەركىدوه. ئىمە خۆمان لە باوهەداین مىسر ئەو ولاتىيە كە خودى مىسىرييەكان لە سەرتاسەرى خاككەيدا نىشتەجىن. وەك ولاتى كىلىكىيا كە تەنبا خەلکى كىلىكى لىتەزىن يَا ئاسيريا (ئاشور) كە خاوهن جەماوهرى ئاشورىيە.

ئىمە هەروەها بەو قەناعەتە گەيشتىن كە لەنیوان ئاسيا و لىبىدا، سنورىك نىبى، جىا لە سنورى ولاتى مىسر. ئەگەر بۆچۈونى يۇنانىيەكان پەسند بکەين، ئەو كاتە دەبى بلىتىن تەواوى خاكى مىسر كە لە تافگەكانى ھەريمى ئىلىقاندىنىيەوه^۱ دەستپىتەكەت و بەسەر دوو ھەرىتمدا بەش دەبى. بەشىكىان كەوتۇوهتە لىبى و ئەوهىتىرىش لە ئاسيا جىتىگرتووه و ھەردۇو بەش خاوهن ناوى جىاوازن. چۆمى نىل ولاتى مىسر لە ناوجەتى تافگەكان دوو لەت دەكا و بەرە دەريا دەچى. رووبارى نىل تا شارى كىزكاسۇرۇ خاوهن يەك بەستەر يَا مەرخە، لىزە بەولاۋە بەسەر سى لىكدا بەش دەبى. يەكەميان بەرە خۇرەلات و پىتىدەگۇوتى پېلۇسىيۇس، ئەوهىتىر بەرە خۇرئاوا دەچى و ناسراوه بە كانۇقىكى. لكى سىيەم بەو چەشىنە دەستپىتەكە. ئەوهىان لكى ئەسلى و گەورەتى رووبارى نىلە و بە مىسىرى ژۇرۇودا دەربازدەبى و دەكاتە گوشەى سەررۇوی دیلتا و ئەو گوشەيە دوولەت دەكا و پاشان دەپزىتە نىتو بەحر. ئەو لكەيان لەبابەت ئاو و ناسراوى كەمتر لە

۱- ئىلىقاندىن، ئاخىر نوخەتى سنورى مىسر و سودان، ئەمرۇ بە دورگەي ئەسوان ناسراوه و خاوهن كۆمەلېك تافگەيە.

دوروانه‌که‌ی تر نیبه و پییده‌گووتری سیویننیت^۱. دوو لکی‌تریش له سیویننیت^۲ جیاده‌بنه‌وه و پاشان ده‌پژینه نیو به‌حر. يه‌که‌میان پییده‌گووتری سایتیکو^۳ و ئه‌وه‌یتریش میندیسیو^۴. لکه‌کانی‌تر وەک ۋۇلغى‌تىنۇ^۵ و ۋوكولىكۇ بېشیوه‌ی سروشتى پېكىنه‌هاتونون و دەستکردن.

[۱۸] بەلگه‌یەک کە دەتوانم بۇ راستى زانیارىيە‌کانم لەمەر گەورەبى و پانوپۆپى و لاتى ميسىر بىخەمە روو و دواتر دەستم كەوت، قسە و بۇچۇنى كاهىتىانى نیوه‌ندى ئايىنى ئامۇنۇسە^۶. دانىشتووانى شارە‌کانى مارى ئا و ئاپىس کە له خاکى ميسىر و دراوسيتىتى ئەفرىقا دەزىن، خۇيان پىر بە ئەفرىقايى دەزانن تا ميسىرى. ئەوانه لەبەر ئەوهى حەزىيان‌نەدەكرد خواردىنى گوشتى كەل و گایان لى ياساغ بکرى و نەريتى قوربانى‌كىردن بەلايانه‌وه دەواربۇو، بۇيە كۆمەلېك راسپارده‌يان نارده مەعبەدى ئامۇنۇس. ئەو راسپاردانه بە كاهىتىانى مەعبەدى ئامۇنۇس يان راگە‌ياند كە دانىشتووانى مارى ئا و ئاپىس^۷ خاوهن ھىچ چەشىن نەرىتىكى ھاوبېش لەكەل ميسىرييە‌کان نىن. ئەوان ھەروه‌ها گووتىان كە خەلکە‌كەيان له دەرهوهى دېلتا دەزى و ژمانى ئەوان جىا له زمانى ميسىرييە‌کانه و بۇيە داوادەكەن خواوه‌ند ئىزنىيان پېيدا گوشتى كەل و گا بخۇن. خواوه‌ندى نیوه‌ندى ئامۇنۇس ئىزنى پى نەدان چۈنى گەرەكىيانه ھەلسوكەوت بکەن. خواوه‌ند ئامۇزگارى كىردن كە و لاتى ميسىر تەواوى ئەو خاکە دەگىرىتەوه كە بەھۆى ئاوى رووبارى نىل پاراو

۱- سیویننیت، ناوى شارىكى باستانى ميسىريشە كە له كەنار رىزازاگە ئەو چۆمە دروستکراوه.
۲- شارىكى باستانى ميسىر و له سەردەمى كۈندا بېتختى يەكىن كە زنجىرە پاشابىيە‌کانى ميسىريش بە هەمان ناول بۇوه.

۳- ناوى شارىكى باستانى ميسىريشە و له ناوجەئى رىزازاگە ئىچۇمى نىل له رۆزئارا ھەلکە‌تۇوه، واتە له جىڭايە رۇوبار تىكەل بە دەريا دەبىتەوه.

۴- ھەروه‌ها شارىك لەسەر ئەو چۆمە و بە هەمان ناول ئەمۇز ناسراوه بە رۆزىت.

۵- ئىلاھە ئامۇنۇس ياخامۇن، مەزھەر و سىمبولى خۇر، خاوهن روحسارى كەل و دوو شاخى كەورە بۇوه و له شارى تىقا و شارە‌کانى ترى ميسىرى كۈندا كەلکى لىيەرگىراوه.

۶- شارىكى ناسراوى ميسىرى كۆن و شويىنى پەرسىتلى ئۇسىرىس و ئاپىس و خاوهن زىيارەتگە‌يەكى مەزن بۇوه.

دەبىن. ولاتى ميسىر بەو شويىنانە دەگۈوتىرى كە لە شارى ئىلى فاندىنى يەوه بەرەو خوارەوە دەست پېتەكەت و خەلکە كە ئاوى رووبارى نىل دەخۇنەوە. ئەوه ولامى نىيەندى ئامۇنۇس بە راسپاردەكان بۇو.

[١٩] وەختىك رووبارى نىل ھەلەستى، تەنبا خاكى ھەريمى دىلتا وەبەر لافاو نادات بەلكوو ئەو دەقەرانەش دەگرىتەوە كە سەر بە لىبى(ئەفرىقا) و عەرەبستانن و مەوداي پىز ياكەمتر لە دوو رۆز رىنگاي سەفەرى وەبەرخۇى دەدا. سەبارەت بە دىياردەي لافاو و ھەستانى ئاوى رووبارى نىل زانىارىيەكى فەرم دەست نەكەوت. نە لەلای پىاوانى ئايىنى و نە لە زارى خەلکە وە شىتكى ئەوتقۇم نەبىست. من گەرەكم بۇو بىزانم كە بۆچى چۆمى نىل لە يەكم رۆزى ھاوينەوە ھەلەستى و ناوجەكانى دەوروبەر دادەگرى و سەد رۆزى رىتك بەردەواام دەبىن و كاتىك بەرەو كۆتايمى كانى ئەو وەرزە دەچى، لەبەر خۆيەوە دەنيشىتەوە و تەنبا بوار و بەستەرى ئەسلى خۇى دەگرىتەوەبەر و ھەروەها لە سەرتاسەرى زستاندا كەم ئاوه و چاوهپۇانى ھانتى وەزى باران لە سەرەتاي ھاويندا دەكا. سەبارەت بەو دىياردەيە زانىارىيەكى ئەوتقۇم لەلای ھىچ سەرچاوه يەكى ميسىرى دەست نەكەوت. ھەرچەند پرسىيارم لىتكىدىن كە ھۆى چىيە رووبارى نىل بەپىچەوانەي گشت چۆمەكانى تر دەجولىتەوە. من گەرەكم بۇو ھۆيەكەي بىزانم و بۆيە بەردەواام دەمپرسى. دىياره رووبارى نىل تەنبا چۆمىكە جىا لە رووبارەكانى تر شىنەبا و نەسىم دروست دەكا.

[٢٠] ھىتىك لە يۇنانىيەكان گەرەكىيان بۇو زىرەك و وشىار وەبەرچاۋ بىن و سەبارەت بە لافاوه كانى رووبارى نىل سى روونكىرىدەن وەيان دايە دەست. دوو روونكىرىدەن وەيان بۇ توپىزىنەوە نابىن و من تەنبا دەيانخەمەپۇو. روونكىرىدەن وەي يەكم دەلى كە بايەكانى ھاوينى^۱ پىش بە چۆم دەگرن و ناهىلۇن ئاوه كەي بەتەواوى بىرژىتە نىتو دەرييا، بۆيە لافاو دروست دەبىن. سەرەتا پىتىپىستە ئەوه بلىم كە كەلىك جار بايەكانى مەدىترانەبى بەردەواام نايەن، بەو حالەش رووبارى نىل كارى خۇى هەر دەكا. يَا ئەگەر بايەكانى

۱- مەبەست لە باي شەمال لە ھاوينى گەرمى ميسىرە.

مهديرانه بى هوى سرهكين، ئوکاته ده بوایه چۆمەكانى تريش، واته ئوانه بى پىچەوانه رهوتى ئو بايانه ن، چەشنى رووبارى نيل توشى هەستان بن و بگە زيادتريش، بەتايبەت كە ئاوي ئو چۆمانه زور نېيە و خورىنيش نين. كۆمەلىك چۆم لە لىبى و سوريا هن و هيچيان چەشنى رووبارى نيل رووداوى ئەوتۇ ناخولقىنن.

[٢١] روونكردنەوهى دووهەم لەوهى پىشۇو كەم بايختر و سەيرتە و تەواو خەيالىيە. دەلنى هوى لافاوهكانى نيل راستەوهخۇ دەگەرىتەوه بۇ ئوقيانوس كە زوربەرى رووبەرى خاكى زھوينى داپوشىيە و ئو رووبارەش لەويوھ سەرچاوه دەگرى.

[٢٢] سىيەم بۆچۈون لە دووانەكەى پىشۇو وېچۈوتە، ھەرچەند لەگەل عەقل و لۆزىك ناتەبايە، چونكە زور ھاسانە پىاو بلىنى ئاوي رووبارى نيل بەرھەمى توانەوهى بەفرى چياكانە. ئىنمە دەزانىن كە رووبارى نيل لە ولاتى لىبىيەوه سەرچاوه دەگرى و بە خاكى ئەتىقىپىدا دەرباز دەبىن . چۇن دەكىرى بەفر سەرچاوهى بىنەرەتى رووبارىك بى كە لە گەرمىرىن شوين دەست پىبىكا و بىتە ولاتىكى سارد. ھەركەس تۆزىك بىر لەو بۆچۈونە بکاتەوه، بەو قەناعەتە دەگا كە بەفر سەرچاوهى ئاوي رووبارى نيل نېيە. يەكەم و بەوهجىرىن بەلگەش بۇ دروستى ئەو بۆچۈونە ئەوهەيە كە بايەكانى لەو ولاتەوه دىن، تەواو گەمن. دووهەم بەلگە ئەوهەيە كە ولاتى ميسىر خاوهن بەفر و باران نېيە. لەھەر شوينىك بەفر بىكەوى، پىيوىستە پىنج رۇڭ پىشىت لەوي باران بارىبىي. بەو حىسابە ئەگەر قەرارە بەفر ھەبىن، دەبىن بارانىش لە ميسىر بارىبىي.

سىيەم بەلگە ئەوهەيە كە دانىشتۇوانى ئەو ولاتانە لەبەر تەۋۇزمى كەرما بەگشتى رەش، ھەلگەپاون. پەلەوهەرى وەك سىسارك و پەرەسلەتكە سەرتاسەرى سال لە ميسىر دەميتتەوه. مراوىيەكانى كۆچكىدوو لەبەر سەرمائى ھەرىتى سكىتى يَا دىن و لەو ولاتە گەرمانە دەگىرسىتەوه. ئەگەر بەفر تەنانەت بىرىكى كەميش لە ميسىر يَا لەو ولاتانە بارىبا و رووبارى

نیلیش لهو به فرانهوه سه رچاوهی گرتبا، هیچکام لهو رووداوههی باسم لیکردن، نه دهقه و مان.

[۲۳] ئهو بۇچونهی سه بارهت به ئوقیانوسس هاتەگۇرى، پشت به رهوايەتىكى نەناسراو دەبەستى و هىچكەس ناتوانى توپىزىنەوهى لە سەر بكا. من لانىكەم نەمتوانى دلىنىا بىم و لە هىچ كەسىكىشىم نەبىست كە رووبارى ئوقیانوسى ھې يە. پېتموايە ئۆميرقس يَا كەسىك لە شاعيرانى قەدىمى ناوىتكى لەو چەشىنە دۆزىبىتەوه و بۇ ھۆننەوهى هەلبەستەكانى كەلکى ليوھرگرتى. [۲۴] لە بەر ئەوهى ئهو چەند بۇچونهی سەرهوه بەلاموه راست نە بۇون،

ئىستا دەبى راي خۆم سەبارهت بە گرفتىكى ئەتو قول دەربىرم. پېۋىستە بلىم كە خۆر لە وەرزى زستاندا، لە بەر كەشۈھەواي نالەبار و تۇفان بوارى لىدەشىتى و تەلاسا دەبىن و بەرھو نىۋەندى لىتى (ئەفرىقا) رادەكشى. بەكورتى، ئهو ھۆى راستەقىنە ئهو گرفتە يە. دىاردە يەكى گەلەك سروشىتىيە كە ئهو ولاتە ئىزىكىتر لە خوايە بى، پىر تىنۇو بى و چۆمە كانىشى ويشك ھەلگەپىن.

[۲۵] بۇوهى مەبەستەكەم باشتىر رۇون بىتەوه، رەوتى رووداوه کان بەو چەشىنە بەيان دەكەم: خۆر وەختىك بە ھەر يەمى سەررووی لىبىدا (نىۋەندى ئەفرىقا) تىتەپەپى، ئهو كۆمەلە رووداوه دەخولقىنى: لە بەر ئەوهى ھەواي ئهو ھەرىمانە سەرتاسەرى سال گەرمە و ئاسمان ساف و بىتگەرددە و باي فىنەن نايە، خۆر كاتى تىتەپىن بە ئاسماندا ھەمان كارىگەردى دەبىن كە لە وەرزى ھاويندا ھېيەتى، واتە ئهو كاتى لە تەشقى ئاسمان جىتى گرتۇوه. بەو مانايە كە قەياسىتكى فەر لە ئاوى سەر ذەوي چەشىنى ھەلم بەرھو ئاسمان ھەلەكشى. كاتىك با و زريانەكان ھەلەكەن، جىتگۈركى بەو تىنوكە ئاوانە دەكىرى و دلۇپەكانى ئاۋ دروسبىت دەبن. دىاردە يەكى سروشىتىيە كە ئهو بايانەي وەك باي شەمال و باي لىبى (باشۇورى رۆژئاۋ) لە گشت بايەكانى تىر پېبارانتىر بن. دىارە من خۆم لهو باوھەدا نىم ئهو قەياسە ئاۋەي كە خۆر لە چۆمى نىل وەرى دەگرى، بىكاتوه باران و دووباره ببارىتەوه. من

پیمایه به شیکی لای خوی راده‌گری. کاتیک و هرزی زستان بهره‌و کوتایی چوو، خور دهگه‌پیته‌وه تهشقی ئاسمان، ئوهش راست ئوه کاته‌یه که ئاوی گشت رووباره‌کانی بولای خوی راکیشاوه و وهختیک بهو هریمانه‌دا تیده‌پی، بارانه‌کان دهست پیده‌کهن و چۆمه‌کان لافاو دخولقینن. به پیچه‌وانه‌وه هرکه هاوین داهات، باران له کەمی دهدا و ئاوی چۆمه‌کان بهره‌وه خور هله‌لده‌کشتنه‌وه و هیزی لافاو و رووبار کەم دهیتنه‌وه. لهو نیوه‌دا رووباری نیل له بهر ئوهی که بارانیک نییه و تیرئاوش نابی و ته‌نیا چۆمیکه له و هرزی زستاندا ئاوه‌کەی به‌هۆی کیشی خور راده‌کیشتری، بۆیه‌ش ده‌بینین و زوریش سروشتبیه که له و هرزی زستاندا پتر له هاوین تووشی کەم ئاوی بیت. به واتایه‌ک، وهختیک خور ئاوی گشت چۆمه‌کانی راکیشاوه، ته‌نیا رووباری نیله که خاوون ئاوه. ده‌بى بلیم که خور هۆی سه‌ره‌کی گشت ئوه کومه‌له ئالوگورانیه.

[۲۶] من هه‌روه‌ها لهو باوه‌په‌ش دام که ویشكبوونی هه‌وای ئوه هه‌ریمانه پیوه‌ندی به خوره‌وه هه‌یه، چونکه تیشکه‌کانی به هه‌ناوی هه‌ر شتیکدا تیده‌پی، گەرمی دادینی. ئوهش خوی هۆیه‌که که له نیوه‌ندی لیبی به‌ردەوام و هرزی هاوینه. ئەگەر جىنگاي و هرزه‌کان و تایبەتمەندىيە‌کانیان له ئاسمان بگۈرپىن، واته لهو شوينىه ئىستا باكۇوره و هەوا تووشە، باشۇور و هاوین جىتىگرى، هه‌روه‌ها لهو هه‌ریمانه‌ش که ئىستا باشۇوره، باكۇور نىشته‌جى بى و ره‌وتى ئالوگوره‌کان بهو چەشنه به‌ردەوام بن، خور ئوه‌کانه به‌هۆی باكۇور و هاوین بوارى لىتەشىۋى و بەسەر ئورۇپادا دەرباز ده‌بى، وەک ئىستا که بەسەر هه‌ریمی سه‌رۇوي لیبىدا تیده‌پی، دلىنام چۇن لەگەل رووباری نیل جولاوه‌تەوه، به هه‌مان شىوه‌ش لەگەل چۆمی ئىسىتروق' هەلسوكە‌وتى دەکرد.

[۲۷] بەلام سەبارەت بەوه که رووباری نیل بۆچى شىنە با ناخولقىنى، به باوه‌پى من دياردەيەکى سروشتبیه که له ولاتاني گەرمەسېتروه هېچ پشۇو و

بایهک نهیه، چونکه نهسیم و شنهبا بهپنی عادهت له شوینتی فینکهوه سه رچاوه دهگرن.

[۲۸] ئوه کومهلىک لەمەر ديارده و هوييەكانيان بون. سهبارهت بە سه رچاوه ئاويي رووباري نيل، هيچكەس، تەنانەت خودى ميسرييەكان، لييىيەكان و يۇنانىيەكانىش كە من قىسم لەگەل كردن، زانىارىيەكى ئوتق جىڭاي باسيان پىتنەبوو. تەنبا يەك كەس نەبن، ئەوپىش حىسابدارى پەرسىتكە ئاتىنا^۱ كە خەزنهدارى ئىوهندى ئايىنى شارى ساي^۲ لە ميسر بۇو، هيىدىك زانىارى پىدام. سه رەتا پىتموابۇو كە ئەو كابرايە گالىم پىندهكا و من باوهەرم پىئىنەبۇو، هەرچەند ناوبراو گووتى كە زانىارى بەنرخى لەلایه.

ئەو گووتى كە دوو چىا هەن و خاوهن دووندى تىژن و لەنیوان شارى سىئىنى^۳ سەر بە ناوجەمى تىقا^۴ و شارى ئىلىن فاندىنى هەلکەوتون. ناوى چىاكان برىتىيە لە كرۇفى و مۇفۇ. ئەو كابرايە پىنگۈوتىم كە سه رچاوه رووباري نيل كەوتونەت دۆلىتكى قول و هەلدىر و لەنیوان ئەو دوو كىۋەدا هەلکەوتوو و نيوھ ئاوهكە ئەرەپ ميسر و باكۇور دەچى و ئەوھېتىرىش بەرەو ئەتىۋپىا و باشۇور دەپروا.

سهبارهت بەوه كە ئەو سه رچاوانە قول و بىن بوارن، بەپنی زانىارىيەكانى كابراي گورىن، لەلایەن پاشايى ميسر، واتە پسامىتىخۇس هيىدىك تاقىكارى بە ئەنجام گەيشتن. ئەو پاشايى دەستوورىدا گورىسىك بەھونتۇو كە چەند ھەزار ئۆرغىس^۵ درىز بىن. پاشا خۆى ئەو گورىسى لە ئاوهكەدا شۇر كردهوه و ئاخىرەكەشى نەگەيشتە تەختى ژىز ئاوا. ئەگەر قىسى ئەو كابرايە

۱- خواي ھونەرە جوانەكان لە سەردەمى باستاندا.

۲- شارىكى باستانى ميسر و هەلکەوتۇو لە سەر رىزاوگە ئەرەپ ميسر رىزاوگە ئەرەپ رووباري نيل و پىتەختى پاشاكانى خانەداني سائىس.

۳- شارىكى كونى ميسرى باستان، هەلکەوتۇو لە سەر سنورى ئىوان سودان و ميسر، ئەمېرىق بەناوى ئەسوان ناسراوه.

۴- شارىكى لە ميسرى ژوروو و بە سالان پىتەختى ئەو ولاته بۇوه.

۵- مىتىرىك و ۷۶ مىلىمېتىر.

راست بى، ئاوهندى من بزانم، گىزاوى گهوره و رزدى و خورپىنى ئاو
نهيانهيشتوه توپهله ئاسنى سەرى گوريس بگاتە تەختى عەرزى
سەرچاوهكە.

[٢٩] زانيارى زياتر لهو كە له سەرهەو باسم كرد، دەست نەكەوت.
ريگاي دوو رۇزام پىشا، بۇوهى ئەو توپىزىنەوەيە بکەم و ئاخىركەي گەيشتمە
شارى ئىلى فاندىنى. لهو شارەدە بەرەو ئەولاتر، ولات پىرەهورازە و خەلک
ناچارە قايقەكان بە گوريس بېھستەوە. ئەگەر گورىسىەكان بېسىن، قايق
دەكەويتە بەر خورپىنى بەھيزى ئاو. مەودايى رىگا بۇ ئەو ناوجەيە، چوار
رۇزى سەفەررېيە. رەوتى رووبارى نىل له دەۋەرە خواروپىچە و وەك
چۆمى مىئاندرۇ دەچى. ئەو مەودايى كە پىاو ناچارە بەو شىۋەيەي باسم
كىرى، بېپىوی، نىزىك بە دوازدە سخىنۇس^۱ دەبى. پاشان دەگاتە دەشتىك كە
لەوى رووبارى نىل دەوري دورگەيەك دەدا و پىتىدەگۈوتى ئاخۇمپىسى. لە
شارى ئىلى فاندىنى يەو بەرەو سەرەي، خەلکى ئەتىۋىپىايى لىدەزىن. ئەوانە
خاوهن نىوهى دورگەكەن و لە بەشەكەي تىرىش مىسرىيەكان نىشتەجىن.
دۇورتر لهو دورگەيە، گۈلىكى گەلىك مەزن وەبرەچاۋ دەكەويتە. لە
قەراخەكانى ئەو گۈلە كۆمەلىك ھۆزى ئەتىۋىپىايى بىابانشىشىن ھەن. وەختىك
پىاو له گۈلەكە دەرباز دەبىن، دووبارە چاۋى بە رووبارى نىل دەكەويتە كە
دەپڑىتە نىتو ئەو گۈلاۋە. لىرە بەولادە پىاو ناچارە لە گەمى دابەزى و روو لە
دەشتىيى بكا و ماوهى چىل رۇز بە پىيان بىروا. چونكە زۇر رەۋەزى خاوهن
دوند و بەردى تەپۆلکەيى لەننۇ رووبار ھەن و لەويتا چەقىيون. ئەوجار، پاش
ئەوهى پىاو بەو ناوجەيەدا تىپەپى و چىل رۇزى بەسەر چۈو، دووبارە
سوارى گەمىيەكى دىكە دەبىتەوە و دواى دوازدە رۇز سەفەر دەگاتە
شارىيەكى گەورە كە پىتىدەگۈوتى مېرۇئى^۲. دەگىتەنەوە كە ئەو شارە پىتەختى

۱- سخىنۇس بەرابەرى ۱۰ کيلوميتر و ۶۵۶ مىتر.

۲- بەشىك لە ولاتى ئەتىۋىپىا، ھەلكەوتتو لە نىوان رووبارى نىل و لىكىكى ئەو رووبارە بەناوى
ئاستراپورا.

گشت ئەتىۋېپىيەكانه. خەلکى ئەو شارە لە نیوان گشت خواكاندا، تەنبا دىا^۱ و دىۋىنىسقىس^۲ دەپەرسىن و رىزى تايىبەتىان بۇ ئەوانە ھەيە و پەرسىتكەيان بۇ خواوهند دىا دروست كردوه. ئەوانە كاتىك شەر دەكەن كە ئامۇزگارى و پىشگۈي خواوهند دىايىان بىستىنى، بەتايىبەت ئەگەر گەرەكىان بى دىرى ئەو ولاتەى كە قەرارە خۆرى تىكىشىن و پەلامارى بدهنى.

[۳۰] ئەگەر كەسىك لەو شارەوە بە گەمى سەھەر بكا و مەودايەكى بەرابەرى مەوداي نیوان شارەكانى ئىلىفاندىنى و پىتەختى ئەتىۋېپىيەكان بېپىوى، ئەوسا دەگاتە ولاتى ئاققۇمۇلىيەكان. ئاققۇمۇلىيەكان (راڭدو) لەپاستىدا بەناوى ئاسخام ناسراون و لە زمانى يۇنانىدا بەو كەسانە دەگۇوتى كە لە قولى چەپى پاشا رادەوەستن و سىخورى بۇ ئەو دەكەن. ئەوانە لەشكرييکى دووسىد و چىل ھەزار كەسى مىسرى و ئەتىۋېپىايى بۇون و بۇ ئەو مەبەستەي خوارەوە پىكەتابۇون. لە سەردەمى پاشایەتى پىسامىتىخۇسدا كۆمەلېك پادگانى نىزامى بۇ نىگابانى و پاسەوانى لە سنورەكان سازكرا بۇون. پادگانىكى ئەو لەشكە نىزامىيە بە ئامانجى بەرگرى لەھەمبەر ھېرishi ئەتىۋېپىيەكان لە شارى ئىلىفاندىنى دامەزرا. نىتوەندىنلىكى تر لەبەرامبەر عەرەب و ئاشۇورىيەكان، لە شارى دافنى^۳ سەربەھەرىمى پېلوسىيۇس جىئىگرت و بنكەيەكىتىرىش لە مارى ئا لەسەر سنورەكانى ئەفرىقا سازكرا. وەختىك من چوومە مىسر، پارسەكان راست وەك سەردەمى پاشایەتى پىسامىتىخۇس لە شارەكانى ئىلىفاندىنى و دافنى پادگانىيان دامەزرا بۇون. بەھەر حال، ئەو مىسرىيەنە لە پادگانى ئىلىفاندىنى دا بۇون، سى سال خزمەتىان كرد و ھېچ كەس مەرەخەسى نەكىدىن. مىسرىيەكان كۆبۈونەوە و يەكىدەنگ بېيارىيان دا خۆيان لەدەست پىسامىتىخۇس رىزگار بکەن و پەنا بۇ ئەتىۋېپىيەكان بەرن. كاتىك پىسامىتىخۇس بەو

۱- خواوهند دىا لىتەدا ھاوشانى خواوهند ئامۇنى مىسرىيەكان.

۲- خواوهند دىۋىنىسقىس، ھاوشانى خواوهند ئۆسىرىيىسى مىسرىيە.

۳- ئەمرىز ناسراوه بە بەرزايى دافنى.

رووداوهی زانی، وهدوایانکهوت و داوای لیکردن خواهندکانی رهسهنه و
ژن و منالیان بهجننه هیلن. دهگیرنهوه که یهکیک له نیزامییهکان دهستی بق
گوونی برد و گووتی گونهکانی بق هرکوئ بمرئ، لهوی ژن و منالیش
دهست دهکهوهی. وختیک ئه و جهماوره نیزامییه گهیشتنه ولاتی ئهتیپییه،
خزمه تهکانی خویان پیشکهش به پاشای ئه و لاته کرد. پاشا، ئه ویش بهنوره
و شیوهی خوی ولامی خزمه تهکانی ئهوانهی داوه. فهرمانی دهکرد که ئه و
کومله خه لکه ئهتیپییه دوژمنایه تی مانهوهی ئهوانه دهکا، له ولاط
دهربکرین و ئیزنى به نیزامییهکاندا له شوینی ژیانی دهربراوهکاندا نیشته جن
بن.^۱ میسرییهکان لهنیو کومه لگای ئهتیپییهکاندا دامه زران و خاوهن
شارستانیه تیکی بههیز بعون. ئهتیپییهکان گه لیک دابونه ریتی ئه و
میسرییانه یان رهچاوهکرد.

[۳۱] کهوابوو ئازۇتنى بگارى رووبارى نيل به پیاره يا به گەمى چوار
مانگى رېك دەخاینهنى، ھەلبەت بەشىكى ئه و چۆمە ھەرچەند لهنیو خاكى
میسردا ھەلکەوتۇوه، بەو حالەش حىسابى بق نەکراوه. ئەگەر رۆزەکانى
مژولبۇون بەو سەفەرە كۆكەينهوه، سەرچەمى ماوهكە بەرابەرى ئه وەندە
کاتەيە كە بق پیوانى مەوداي نیوان شارى ئىلىغاندىنى و ناوجەى
ئاڭتۇمۇلۇسى پیویستە.^۲ رووبارى نيل له رۆزئاواوه بەرەو رۆزەلات
دەچى.^۳ له و نوخته يەوه بەو لاوه، ھىچكەس ناتوانى زانىارى دلىناكەرەوه
بدانەدەست، چونكە دەۋەرەكە لەبر گەرمائى فە بۇوهتە سەحرى و بىبابان.

[۳۲] من ھىندىك زانىارىم لەلای كومەلېك خەلکى كىرىنى ئى^۴ دەسکەوت.
ئهوان پىتانگووتىم كە چۈونەتە نیوهندى ئايىنى ئامۇتسى^۵ و لەگەل پاشای

۱- دەشتى پەراسلاقى سىتىثار.

۲- دوازدە رۆز رېگايد.

۳- شوینى تىكەلبۇونەوهى رووبارى نيل و چۆمە ئەلغزالە. ئه و چۆمە دوايى لەلای رۆزئاواوه
تىكەل بە نيل دەبىتەوه.

۴- پىتەختى ئهوان، واتە شارى كىرنائىك، ۱۵ كىلۆمېتر لە كەنارئاوهکانى دەريايى مەدىترانە دوورە
و لە سەرەمە باستاندا يەكىك لە شارە گەورە و ناسراوهکانى ئه و ھەرينە بۇوه.

ئامونتوسی یه کان به ناوی ئیتى ئارخوس سه بارهت به سه رچاوهی ئاوی رووباری نیل قسەيان کردوه، چونکە هیچکەسى تر زانیارييەكى ئەوتقى لەو بارهوه نەبووه، ئیتى ئارخوس بەو خەلکەي گوتۇوه كە كاتى خۆى چەند كەسىنکى ناسامۇنى^۱ ھاتۇونە لاي ئەو. ئەو ھۆزە ئەفرىقييە لە ناوچەي سيرتى^۲ و تۈزىنک بەلای رۆزھەلاتدا نىشته جىن. كاتىك ئەو چەند كەسە گەيشتنە لاي پاشا و ناوبر او پرسىيارى لېكىردىن ئاخۇر ھېچ زانیارييەكى پتريان سه بارهت بە ناوجە بىبابانىيەكانىي ولاتى لىبىي ھەي، ئەوان ولاميان داوه كە كۆمەلېنگەنجى جوامتىر، گشتىان سەر بە بنەمالەي ناسراو، وەختىك گەورە و بالغ بۇون، جىا لهەۋى چەند كارى دژواريان جىيەجى كردىبۇون، ئەو جارىش بېپارياندا بەمەبەستى سياحەت و گەران بچەن دوورتىرين شويتە بىبابانىيەكانىي ئەفرىقا كە تا ئەو سەردەمە هىچكەس سەردىنى نەكىرىدۇون. ئەوانە لهەنپۇ خۆياندا كېتىرلىكى يان سازدا، بۇ ئەو پېتىج كەسەي كە قرار بۇو لېكۆلىنەوە لە سەر ناوچە بىبابانىيەكانىي لىبىي بکەن. پەيمانيان بەست زانیاريي ئەوهنەدە بەوچ وەدەست بېتىن كە تا ئەو سەردەمە كەس پېتىنگە يېشتى. رۆخە كانىي لىبىي لە باكۇورى دەريا، لە ميسىر تا گەرووی سۆلۈئىس^۳ واتە ئەو شوينەي سەنۇورى كۆتايىي ولاتى لىبىي ھە، خەلکى لىبىي يابىي و كۆمەلېنگەنجى كەرەتلىك ھۆزى ترى ئەفرىقايىلى نىشته جىن، ھەلبەت جىا لهە ناوچانەي يۇنانى و فىنېقى لىدەزىن. بەدواي ئەو ناوچە كەنارىييانە و ھۆزە كانىي نىشته جى لە قەراغ ئاوه كان، سەرتاسەر ئەفرىقا پەر لە ئاژەللى درنەدە و كېتىو.

- ۱- ئىلاھە ئامۇنتوس ياخۇن، مەزھەر و سىمبولى خۇر، خاونەن روخسارى كەل و دوو شاخى گەورە بۇوه و لە شارى تىقا و شارە كانىي ترى ميسىرى كۇندا كەلکى لىپەرگىراوه.
- ۲- ناسامۇن، ھۆزىكى خىلەكى سەحرانشىنى ئەفرىقايىلى كە لهەنپۇن ھەرىپى كېرىپى و كارتازدا ھاتۇوچۇيان دەكىد و خەرىكى مامەلە لە كەل ميسىرەكان بۇون و بەرەكەز كارتازى بۇونە.
- ۳- سىرت، ناوى كۆنلى دوو كەندىداي سەر بە دەريايى مەدىتران، ھەلکەوتۇو لە كەنار ئاوه كانىي باكۇورى ئەفرىقايىلە، يەك لەوانە كەوتۇوەتە رۆزئاواي ساحلى تربىقىلى و ئەمرق ناسراوه بە سەدر، ئەوهى ترىش لەلای رۆزھەلاتى ئاوه كانىي تونس و ناسراوه بە كاپىس.
- ۴- ئەمرق پېتىدە گۇوتىرى گەرووی كانتىن.

و ئەگەر لهویش تىپەرین، ئەوجار دەگەينه سروشىتىكى دەستلىنەدراو و ويشك و خىزەلان و تەواو بىبابانه.

بەلىٰ دواي ئەوهى ئەو ناسامۇنى يەكان مالئاواييان لە گەنجەكان كرد، ئەوانه خواردەمنى و ئاوايان بە رادەي پىتويسىت ھەلگرت و سەرەتا بە لېبى ئاوهداندا تىپەرین و پاشان بە ناوجەي ئازەلە درىندەكان دا دەربازبۇون و لهویشەوە بەرەو رۆزئاوا رووييان لە بىبابان كرد. دواي ئەوهى بە كۆمەلېك ناوجەي خىزەلاندا تىپەرین، ئەوجار چاويان بە دەشت و دارستانى چىتىدرارو كەوت. وەختىك لەو باغانە نىزىك كەوتتەوە، دەستيان بە بېرىنى دار و كۆكىرىنەوهى ميوەجات كرد. لە پېنىكا جەماوەرىكى كورتەبالايان لىيەدەركەوتن. كورتەبالاكان خىترا ناسامۇنى يەكانيان رەپىچەكدا. چونكە لە زمانى ھەۋدوو نەدەگەيشتن. ئەو كورتەبالايان ناسامۇنى يەكانيان لەگەل خويان بىردى و بەنیو دەشتىكى زەللى بەرەپەریندا تىپەرین و كاتىك لە ئاوه كان پەرینەوه، كەيشتنە ئاوايىك و لەوي تەواوى خەلکەكە رەشپىستى كورتەبالا بۇون. چۆمىكى گەورە لە رۆزئاواوه بەرەو رۆزھەلات و بەنیو ئاوايىكەدا تىدەپەرى و پې لە تىمساح بۇو.^۱

[۳۲] تا ئىزىدە باسى ئەوهيان بۇ من كرد كە ئىتىئارخوسى پاشاي ئامۇنىيۇس گوتبووى، جيا لهوش، وەك كىرينى ئىپەكان^۲ بۇيان باس كىرمە، پىنج كەسە ناسامۇنى يەكە گەرانەوه ولاتى خويان. ئەو پىنج كەسە گشتىيان تالاھىن بۇون. ئىتىئارخوس لەو باوهەدا بۇو كە ئەو رووبارەي يەتەنىشت ئاوايىكەياندا دەربازدەبىن، لەراستىدا ھەمان چۆمى نىلە. ھەلبەت بۆچۈونىكى ويچۈوپە. رووبارى نىل بە نىۋەپەستى ئەفرىقىادا تىدەپەرى و دوو لەتى دەكتەن. ئەگەر قەرارلىقى بابهەتى نەناسراو لەگەل بابهەتى ناسراو ھەلسەنگىنەن، دەبى بلىم كە رووبارى نىل خاوهن ھەمان مەودايە كە چۆمى ئىسترقى^۳

۱- دەبىن ھەمان چۆمى ئىجىرىيە بى.

۲- پىتەختى ئەوانه، واتە شارى كىرنائىك، ۱۵ كىلۆمېتر لە كەنارئاوهكانى دەرىيائى مەدىرانە دوورە و لە سەرەتمە باستاندا يەكىك لە شارە گەورە و ناسراوهكانى ئەو ھەرىمە بۇوە.

۳- ئىسترق ئەمرق ناسراوه بە چۆمى دانوب.

ههیه‌تی، چونکه نیسترق له ولاطی کیلتی‌یه‌کانه‌وه، له نیزیک شاری پری‌ئینی سه‌رچاوه‌ده‌گری و ئوروپا دوو بهش ده‌کا. کیلتی‌یه‌کان^۱ دوور له کوله‌که‌کانی ئیراکلیس^۲ ده‌ژین و دراویتی کینیسی‌یه‌کانن^۳. کینیسی‌یه‌کان دانیشتتووی روزثاوای ئوروپان. چۆمی نیسترق له نیزیک شاری ئیستريا^۴، شوینی نیشته‌جیتی موهاجیرانی میلیسی ده‌برژیتنه به‌حری رهش.

[۳۴] چۆمی نیسترق ناسراوه، چونکه ناوجه‌کانی ئاوه‌دان دابهش ده‌کا. به‌پیچه‌وانه‌ی ئه و چۆم، زانیارییه‌کی ئه و تو سه‌باره‌ت به سه‌رچاوه‌ی ئاوی رووباری نیل له‌گوریدا نیب، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی به ئه‌فریقادا ده‌رباز ده‌بئ و ته‌واو سه‌حرایه. ئه‌وه‌نده زانیارییه‌ی سه‌باره‌ت به مه‌ودای نیل ده‌ستم که‌وت، پیشتر باسم لیوه‌کردوه. له‌هه‌حالدا، ئه و چۆم دیته نیو ولاطی میسر که ته‌قريبه‌ن له به‌رامبهر ولاطی شاخاوی کیلیکیا جیتی‌گرتووه و لیزه‌وه تا سینوپی^۵ هه‌لکه‌وت‌وو له که‌نار ده‌ریای رهش، به ریگای راستدا پینج روزی سه‌فری بۆ کسیکی خوش ئازق ده‌خایه‌نی. سینوپی له روبه‌پووی شوینی تیکه‌لبوونی چۆمی نیسترق له‌گه‌ل ده‌ریای رهش هه‌لکه‌وت‌وو. هه‌ر بؤیه من به‌و بروایه گه‌یشتوم، رووباری نیل که ئه‌فریقا دابهش‌ده‌کا، له‌گه‌ل چۆمی نیسترق، خاوه‌ن هه‌مان مه‌ودای دریزاییه. لیزه‌دا باس‌که‌م سه‌باره‌ت به رووباری نیل ته‌واوده‌که‌م.

۱- ده‌گووتری که ئه‌وانه هوزیکی گه‌وره‌ی ئاریایی بونه و دوو هه‌زار سال پیش زایین له روزه‌هلاطی ئوروپاوه به‌رهو روزثاوای ئه و قاره‌یه کوچیان کردوه و له ماوه‌ی ده سه‌ده دا سه‌راسه‌ری ئه و قاره‌یه‌یان داگیرکردوه و نیزک و بنچه‌ی سه‌ره‌تایی دانیشتتووانی ولاطانی روزثاوایی بونه.

۲- کوله‌که‌کانی ئیراکلیس، ئامرق ناسراوه به جه‌بلول تاریق.

۳- ئه و هوزه ده‌بئ له باشدوری روزثاوای نیمچه دورگه‌ی ئیشیری ڈیابن.

۴- ئیستريا، ئه‌مرق بەناوی ئیستر ده‌ناسرى و له هه‌ریمی دوبروجه‌ی ولاطی رۆمانی هه‌لکه‌وت‌وو.

۵- سینوپی ناوی شارینکی کونی ئاسیای چووک، هه‌لکه‌وت‌وو له که‌نار ئاوه‌کانی ده‌ریای رهش و مه‌وت‌منی دیچینیس، (دیچینیس یا دیچانیس) فهیله‌سووفی یونانیي.

دابونه‌ریتی میسرییه‌کان

[۳۵] لهو بهشیدا پتر باسی ولاطی میسر دهکه‌م، چونکه زیاتر له هه‌ر شوینیکی تر خاوهن که لتووری سرنج‌پاکیشه و پیویسته تویژینه‌وهی له‌سهر بکری. هله‌بته نهک له‌به‌ر ئه‌وهی که ئاسمانی ئه‌و ولاطه شینتره يا رووباری نیل به‌شیوه‌یه کی جیاواز له چۆمه‌کانی تری جیهان هەلسوكه‌وت دهکا، به‌لکوو میسرییه‌کان خۆیان به پیچه‌وانه‌ی دابونه‌ریتی گه‌لانی تر ده‌جولینه‌وه.

له ولاطی میسر ژنان ده‌چنه بازار و خه‌ریکی بازرگانین، له‌حالیکدا پیاوان له ماله‌وه ده‌مینته‌وه و کاری رستن و چنین ده‌که‌ن. ئه‌وان پارچه و قوماش له سه‌ره‌وه بۆ خواره‌وه ده‌چن و به‌پیچه‌وانه‌ی خه‌لکانی تر که له خواره‌وه بۆ سه‌ره‌وه ده‌چن. پیاوه‌کان و‌ختیک بار هەلده‌گرن، له‌سهر سه‌ریان داده‌نین، به‌لام ژنه‌کان بار به شان هەلده‌گرن. ژنان به‌پیووه گمینز ده‌که‌ن، پیاوان به دانیشتنه‌وه. بۆ دهست به ئاو گه‌یاندن ده‌چنه ژووری ماله‌کانیان، بۆ خواردن رwoo له ده‌ری و له کوچان ده‌که‌ن. دیاره ئه‌وان لهو باوه‌رهدان که کاری ناخه‌ز، به‌لام پیویست، ده‌بئی به‌نه‌ینی و له ماله‌وه جیبه‌جی بکریت و کرده‌وهی به‌جی باشتره له حزووری خه‌لکدا و به‌ئاشکرا بی.

ھیچ ژنیک بۆی نییه ببیته کامین و نیرینه‌کان ده‌توانن کاهینیاھتی ژنان و پیاوان بکه‌ن. کور له مالدا ناچار نه‌کراوه و له‌سهری نییه ئاگای له دایک و باوک بی، ئه‌گه‌ر خۆی رازی نه‌بئی ئه‌و کاره بکا، به‌لام کچ ئه‌رکی سه‌ر شانیه‌تی ئه‌گه‌ر خۆیشی گه‌ره‌کی نه‌بئی.

[۳۶] له ولاطانی تر پیاواني ئایینی قزیان دریژه، له‌حالیکدا کاهینانی میسری سه‌ریان ده‌تاشن. خه‌لکانی تر عاده‌تیانه له کاتی پرسه و سه‌ره‌خوشی‌دا قزیان کورت بکه‌نه‌وه، میسرییه‌کان به پیچه‌وانه‌وه، هەركه‌سینکیان لى بمری، ردین ناتاشن و قزی سه‌ریشیان کورت ناکه‌نه‌وه. گشت مرقۇنىك جیا له ئاژه‌للان ده‌ژی، میسرییه‌کان له‌گەل ئه‌وان ده‌ژین. خه‌لک گەنم و جۆ ده‌خون، میسرییه‌کان خواردنی گەنم و جۆیان به‌لاوه شووره‌یه و هەر بۆیه

نانهکانیان له ئاردى چاودار دروست دەكەن. ئەوان ھەوير بە قاچەكانیان دەشىلن، بەلام قور و رىيغ و پشكەل گرتنهوه بە دەسته.

گەلانى تر، ھەلبەت جيا لهوانەي لە ميسرييەكان فېرىبۇوبىن، ئەندامانى شەرمىنەي لەشيان دەست لىنادەن و بەشىوهى سروشى دەميتنهوه، بەلام ميسرييەكان سۈونىتەت و خەتنە دەكەن. پياوهەكان دوو دەست جلوپەرگ لەبەر خۆيان دەكەن، لە حالىكىدا ژنەكان تەنبا يەك دەست. خەلکانى تر ئالقە و تەنافى خىتمە بە دىويى دەرىيى دىوارى گەميدا ھەلداوهسن، بەلام ميسرييەكان بە دىويى ژۇورىدا. يۇنانىيەكان ژمارە و وشەكان لە كاتى حىسابات، لەلاي چەپەوه بۇ راست دەنۇوسن، ميسرييەكان بەپىچەوانەوه لە راستەوه بۇ چەپ دەنۇوسن و لەو باوهەشدان كە شىوارى ئەوان دروستە و ھى يۇنانىيەكانیان بەلاوه سەيرە. ميسرييەكان خاوهن دوو شىۋە پېتن، پېتى موقەدەس و پېرۇز لەگەل پېتى گشتى.^۱

[۳۷] ميسرييەكان لە ھەلسەنگاندىن لەگەل خەلکانى تر، لەپادەبەدەر ئايىنېتىن و خاوهن دابونەريتى خۆيانى: بە پەرداخى گلىنە شتىگەلى ئاوهكى دەخۇنەوه و گشت رۆژىك خاۋىنى دەكەنەوه و ئەۋەش تەنبا كارى يەك كەس نىيە، بەلكوو ھەموو لايەك ئەو عادەتەيان ھەيءە. بەردەواام جلوپەرگى چىدرارو لە كەتانى تازە دەپوشىن و ھەميشە خاۋىن و شۇرۇرارو. ئەوان بە مەبەستى پاراستنى پاڭ و خاۋىتى خۆيان كور سۈونىتە و كچ خەتنە دەكەن. پاڭ و خاۋىنېيان لە جوانىييان بەلاوه گرینكتەرە. پياوانى ئايىنلى ئەوانە سەرتاسەرى لەشيان، ھەر سى رۆژ جارىك دەتاشن. ئەۋاتە ھېچ رشك و ئەسىپىيەك ناتوانى تخونىيائىن بىكەوى، بەتايىبەت ئەو وەختەي خەربىكى عىيادەتى خواكانىييان. پياوانى ئايىنلى تەنبا جلوپەرگى كەتان دەپوشىن و پېلاوهەكانیان لە گەللىي پاپېرۇز دروست دەكەن. ئەوانە بۇيان نىيە كەلک لە جلوپەرگ و پېلاۋى جىاواز وەرگەن.

۱- ئەو دوو پېتانە بىرىتىن لە شىوارى بىرۇغلىف (ھېرۇغلىف) و شىوارى ديمۇتىك.

دورو جار له رقز و دورو کهربت له شهودا حهمام به ئاوي سارد دهکن و وەک دەگۇوتىرى بە هەزاران نەريتى ئايىنى ترى له و جۆرەيان ھەيە. ھەلبەت خاوهن گەلىك نەريت و رېوشۇپىنى تر ھەن، چونكە كاهىنەكانيان نە مژولى ئىيانى رۇۋانەن و نە خەرىكى پارە خەرج كىرىدىن. خواردەمەنى پېرۇز دەخۇن و ھەركەس لەبەر خۆيەوە كۆلىك گۇشتى گا و پەلەوەرى وەك قاز و مراوى ھەيە و خەلک بۇيان دىنى. شەپاب و ترىيى رەزىشيان پىتىددىرى. پىاوانى ئايىنى ميسرى بۇيان نىيە گۇشتى ماسى بخۇن. باقلە و لۇبىا لە ولاتى ميسىر ناچىندىرى، ئەگەر بە ھەلکەوتىش شىين بۇوبى، نە بەكالى و نە بەبرۇزاوى نايخۇن و تەنانەت پىاوانى ئايىنى رازى نىن چاويان پىنىيەكەوى، چونكە لەو باوهەدان دەغلىتكى ناپاكە. ھەر پەرسىتگە يەك خاوهن چەندىن كاهىنە و پەرسىتگە كانيان خاوهن پلەي ئايىنин و گەورەتىنيان پەرسىتگە جامىعە. كاتىك كاهىنەكى ميسرى دەمرى، كورەكەي جىنى دەگرىتەوە.

[٣٨] ميسرىيەكان لەو باوهەدان كە ئازەلى گا، ملکى خواوهندىكە بەناوى ئىپاپقۇ^۱ و بۇيە بەو چەشىن تاقى دەكەنەوە. كاهىنەكى بە وردى لەشى ئەو ئازەلە دەپشكىنى و ئەگەر تەنبا يەك مۇوى رەش بىۋەزىتەوە، ئىتر وەك ئازەلى ناپاك چاوىلىدەكرى. سەرەتا پىاۋىنلىكى ئايىنى ئازەلەكە بەپتۇھ و دواتر بە راكشاوى لەسەر عەرز دەپشكىنى. ئەو پىاوه ئايىنى يە تەواو لەو كارەدا شارەزايە. چەند پىوانەيەكى ئايىنى ھەن كە دواتر باسيان دەكەم. كاهىنەكە زمانى گاي قوربانى دەردىنلى و چاوى لىدەكە ئاخۇ خاۋىنە يانتا. پاشان مۇوگەلى كلكى گايەكە دەنۋىرى، بۇوهى دلنىا بى كە بەشىوهى سروشتى رواون. ئەگەر دواي ئەو گىشته نۇپىن و پشكىنە، ئازەلەكە خاۋىن دەرچى، ئەوجار پىاوه ئايىنى يەكە گەلائى پاپېرۇ لە شاخەكانى گا وەردەپتىچى و مۇريان دەكە. بەخشى ھەلکەندرارو لەسەر مۇرى گلى سوور، ھەمان ئەو نەخشەيە كە لەسەر ئەنگوستىلەي پىاوه ئايىنى يەكەيە. دواي گشت ئەو پشكىنە و مۇر لىدانە، ئازەلەكە بىق قوربانى كران پەسند دەكرى. سزاي ئەو

۱- ئىپاپقۇ يە ئىپاپقۇس، كورى خواوهند ژۇپىتىر و ئىلاھە يۇو و دامەززىتەرى شارى مىتمقىس.

کەسەی کە گای نىز بىن مۇرکاران بکاتە قوربانى، مەرگ و كوشتنە. ئەوە شىۋەي تاقىكارى جوانەگاي قوربانى بۇو. شىۋازى قوربانى كردىش بەو چەشىھى:

[٣٩] ئاژەللى مۇرکاراو دىتتە سەركىۋى قوربانى و ئامادەي سەربېرىنى دەكەن و ئاگر ھەلدەكى. سەرەتا بە شەرابى پاڭ جوانەگايىكە غوسل دەدەن، پاشان بەدەم دوعا و پارانەوە، دەيكۈزۈنەوە. لە كۆتايىدا جوانەگا كەول دەكەن و دواي ئەوهى پە جىتىو و لەعنەت باران كرا، ئەگەر هاتتو بە ھەلکەوت بازىغانىنى يۇنانىييان بەپېيوار دوزىيەوە، لەجىتىو پىتىدە فرقۇشىن. ئەگەريش كەسيان دەست نەكەوت، ئىتىر رايىنگەن و فېرى دەدەن نىتو چۆم. بۆيە لەعنەت و نفرىنى كەول و سەرى گايىكە دەكەن، تا بەلا و موسىبەتى ئىختىمالى بۇ ئەو كەسانەي قوربانىيان كردو، لەسەريان دووركە وىتەوە (بەواتىيەك سەر چاڭ كەرنەوەيە). ميسىرىيەكان بەگشتى، لەمەر غوسلى شەراب و سەربېرىنى ئاژەللى قوربانى، خاونەن يەك نەرىتى هاوبەشن و لە پەرسىتكە بەرىۋەدەچى. لەو بۇنەيەدا ھىچ ميسىرىيەك ئامادە نىيە گوشتى سەرى ئاژەلەكە بخوا.

[٤٠] بەلام، بەتاللەكىنى رىخ و پىسايى، سەربېرىن و بىزەندىنى ئاژەلى قوربانى، شىۋاز و نەرىتى خۆى ھەيە و دەگەپىتەوە سەر ئەو خوايەقەرارە قوربانى بۇ بىكى. من باسى رىورەسمى قوربانى بۇ ئەو خوايە دەكەم كە بەلائى خەلکەوە گىرىنگەر لەوانى تىرە و بەو بۇنەشەوە جىئىنى كەورەتى بۇ رېىكەدەخەن.^۱

پاش ئەوهى جوانەگا كەولكرا، نويىزى لەسەر دەكەن و دوعا دەخويىندىرى، ئەوجار رىخۇلەكانى پە لە رىخ جىادە كەرىتەوە، بەلام دل و جەرگ و سىپەلاك و بەزەكەي دەست لىتىادەن و دەيھىلەقەوە. دواي ئەو كارە قاچەكانى دەپن و پاشان كوشتى مازەي پشت و شان و پشت ملى جىادەكەنەوە و ھەناوى كەلاكى

- مەبەست جىئىن گرتىن بۇ ئىلاھە ئىسىس يى ئىسىدا، ھاوسەرى خواوهند ئۆسىرىيەس، ئىسىدا ئىلاھەي ناسراوى ميسىرىيە.

جوانه‌گا پر له نان و هنگوین و میوز و هنجیر و ئەدوییه‌ی بونخوش و ورتکه داری کوندور (مهرمه‌ک) و گله‌لیک بابه‌تى عەتردارى تر دەكەن و رقنى تىيەلەدەسوون و وەسەر ئاورى دەنین هەتا دەبرىزى. خەلک بەر له قوربانى بە رۇژوو دەبن و له كاتى بىرڙانى كەلاكدا، له سىنگى خۆيان دەدەن. پاشان دادەنىشەن و دەستت به خواردىنى گوشتى بىرڙاوى ئازەلەك دەكەن.

[٤١] ميسرييەكان گا و جوانه‌گاي خاۋىن دەكەنه قوربانى. ئەوان بۇيان نىيە مانگا و نىنگۈون(بەركەل) سەربىرىن، چونكە ئەوانە پېشىكەش بە خواوهند ئىسى كراون. پەيكەرهى ئەو خوايىه ڑنانە دروست كراوه و خاوهن شاخى مانگايە، وەك چۈن يۇنانىيەكان خواوهند يۇ^۱ نىشان دەدەن. ميسرييەكان پەر لە تەواوى مالات و پەلەوەرى خۆمائى، حورمەت بۇ مانگا دادەنىن. هىچ ڏن و پياويىكى ميسرىي كەسيكى يۇنانى لە زارەوه ماج ناكا، يا چەقق و شىش و مەنجەلى ئەوان بەكارناھىينى. ميسرييەكان تەنانەت گوشتى لەتۈپەتكراو بە چەقى يۇنانىيەكانىش ناخۇن. كاتىك گا يا مانگاييان بىرى، بەو شىۋىيە بە خاكى دەسپىرن: كەلاكى مانگا فېرى دەدەنە نىو ئاوى چۈم، بەلام كەل و گا لە دەرەوهى شار ژىر خاك دەكەن، بەچەشىنەك كە يەك يا دوو شاخى مالاتەكە بەدەرەوه دەبىن. كاتىك كەلاكى گا بۇو بە خاك و وختى هات، كۆمەلېنک گەمى لە دورگەي پرۇسۇپپىتىسى^۲ سەربە هەريمى دىلتا وەرىدەكەون و بەمەبەستى كۆكىدەن وەي ئىسىك و پروسکى كايدە نىڭراوه كان بە ئاوابىيەكاندا دەگەپىن. ئەو دورگەيە پېتىج سخىنقوس^۳ لە شار دوورە. دىارە جىيا لهو ئاوابىيە كە كەمييەكانى لى ئەپەن كەن تا ئىسقانى مانگا پېرۇزەكان باربکەن، له

۱- ئىلاھە يۈۋى يۇنانى كچى ئىنافوس و حەزى خواوهند ژوبىتىر يە هەمان دىيا، ژوبىتىر بۇوهى ئە و ئىلاھەيە لەدەست دۈزمنان رىزكار بكا، روحسارى مانگاى پېتەخشى. ئەو ئىلاھەيە لەنیوان ئەرز و ئاسماندا سەرگەردان خولاوهتەوە و پاشان كەيشتووهتە ولاتى ميسىر و لەۋى بەناوى ئىسى يَا ئىسىدا بۇوهتە ھىنماي پەرسەتن.

۲- ئەو دورگەيە لە رىيڭاگەي روبارى نىيل، كەوتۇوهتە نىيوان چۈمەكانى كانوبى (كانوقۇ) و سەقىنەتىقى.

۳- سخىنقوس، بەرابەرى ۱۰ كىلۆمېتر و ۶۵۶ مېترە.

دهوری ئەو دوورگەيە كۆمەلیك شار و ئاوايىتىش ھەن. يەكىك لە ئاواييانە بەناوى ئاتارقىخىس خاوهن پەرسىتكەي ئافرۇدىتە.^۱ لە شارى ئاتارقىخىسەوە جەماوەرىكى زۆر دەچنە ئاوايىيەكانى تر و پاش دەرھەيتانى ئىسىقانى مالاتە نىڭراوهەكان، گشتى كۆدەكەنەوە و لەكەل خۆيان دەيھەتنەوە و لە يەك شوين دەياننىڭ ئەوە باسى ناشتى كەلاكى گا و مالاتى تر بۇو، چۈونكە بەپىي ياسا، ميسرييەكان ھىچكام لەو ئازەلانە ناكۇژن

[٤٢] ئەو ميسرييەنەي لە ئاوايىيەكەيان خاوهن مەعبەدى پېشکەش كراو بە خاوهند دىاي ناوجەي تىقا بن يا دانىشتۇوانى تىقايى خۆيان، ھىچكەت كاۋپ و بەران ناكەنە قوربانى و تەنبا بىز سەر دەپرن. چونكە جىا لە خاوهند ئىسى و خاوهند ئۆسىرى كە دەلىن ھەمان دىۋىنيسقىسە، ميسرييەكان تەواوى خواكانى تر وەك يەك ناپەرسىن. ئەوان بەپانەوە ئەو دوو خوايە دەپەرسىن. ميسرييەكانى كە لە دەقەرەكەيان مەعبەدىان بۇ خاوهند مىندىس^۲ دروست كردوه يَا خۆيان لە ناوجەي مىندىسىق بىزىن، لەجياتى بىز تەنبا كاۋپ و بەران دەكەنە قوربانى.

دانىشتۇوانى ناوجەي تىقا و گشت ئەوانەي كاۋپ و بەران ناكەنە قوربانى، مىڭزووى دابونەرىتى خۆيان بەو چەشىنە دەگىرنەوە: خاوهند ئىراكلىس^۳ پېداگر بۇو كە چاوى بە خاوهند ديا بىكەوى، بەلام ديا گەرەكى نەبۇو خۆى نىشان بىدات. پاش ئەوەي ئىراكلىس زۆر لەبەر ديا پاپايەوە و پېداگرى كرد، خاوهند ديا تۇوشى سەر لىشىوان هات و بەرانىكى سەر بېرى و كەولى كرد. كەولەكەي پۇشى و ئەوجار خۆى نىشانى ئىراكلىسدا. ميسرييەكان لەو كاتەوە پەيكەرەي خاوهند ديا بە روخسارى بەران دروست دەكەن. ئامۇنىيەكان، ئەوانىش ئەو دابەيان لە ميسرييەكان وەرگرتۇوە. ئامۇنىيەكان لەپاستىدا موھاجىرى ميسرى و ئەتىۋىپىن و بە زمانىك قىسە دەكەن كە

۱- ئەفرۇدىت، خواي جوانى لە يۇنانى كۆندا.

۲- مىندىس، ناوى دەقەرىكە لە باكىورى رۇزەلاتى رىۋاڭەي نىل و ھەروەها ناوى يەك لە خواكانى ميسرييە كە خاوهن روخسارى بىز بۇوە و ھىتاوه بارەوەرى و زاۋىزى بۇوە.

۳- ئىراكلىس، پالەوانى ئەفسانەيى لە يۇنانى سەرددەمى كۆندا.

هاوشیوه‌ی زمانی هردووکیانه. من خرم دلنيام که ناوی ئامون لهوهرا هاتوهه که ئوانه خواوهند دیا بهناوی ئامون^۱ بانگ دهکنهن. دانيشتووانی ههريمى تيقا، واته تيقىيەكانى رهسەن عادەتىان نېيە بەران قوربانى بکەن و بەلايانوھ ئاژەلېتكى موقەدەس و پېرۆزه. بەلام تەنبا يەك رۇز لە سالدا، ئويش رۇزى جىزنى خواوهند دیا، بەرانىك سەر دەبىن و كەولى دەكەن و پىستەكەى لەبەر پەيكەرهى خواوهند دیا دەكەن. پاشان پەيكەرهى خواوهند ئيراكليس دىتنىن و لە بەرامبەر دىادا دايىدەنин. خەلکى بەشدار لەو رېۋەسمە سەرهەتا بۇ بەرانى قوربانىكراو لە سينگى خۇيان دەدەن و دواتر كەلاكەكە لەننۇ تابۇوتى پېرۆز دەنин.

[۴۲] سەبارەت بە ئيراكليس بىستۇومە كە يەكتىك لە دوازدە خواكان بۇوه. لەمەر ئيراكليسىتىقى تر، ئوهى كە يۇنانىيەكان باوهەپيان پېتىتى، لە هېچ شويىتىكى ولاٽى ميسىر زانىارىم دەستت نەكەوت. ئوهەندەم بۇ رۇون بۇتەوە كە مىسرىيەكان ناوی ئەو خوايەيان لە يۇنانىيەكان وەرنەگرتۇوه، بەلكو بە پىنچەوانەوە، يۇنانىيەكان ئەو ناوەيان لە مىسرىيەكان وەرگرتۇوه، واتە ئەو كۆمەلە يۇنانىيەى كە ناوی ئيراكليسيان لەسەر كورپى ئامفىتىئۇنۇس^۲ داناوه. يەك لە بەلگەكانم كە باسى دەكەم: دايىك و باوكى ئيراكليس واتە ئامفىتىئۇنۇس و ئالكمىنى^۳، خاوهن رەگەزى ميسىرى بۇونە^۴. ھەلبەت بۇچۇونىتىكىتىش ھەيە، مىسرىيەكان دەلىن نە ناوی پۇسىدۇن^۵ و نە ناوی دىۋىسکۆرۇس يان^۶ نە بىستۇوه و لە رىزى خواكانىان دانانىن. ئەگەر ناوى

۱- ئىلاھە ئامۇنۇس يَا ئامۇن، مەزھەر و سىمبولى خۇر، خاوهن روخسارى كەل و دوو شاخى كەورە بۇوه و لە شارى تيقا و شارەكانى ترى ميسىرى كوندا كەللىكى لىورگىراوه.

۲- ئامفىتىئۇنۇس كورى ئالكايون، پاشاي تىرىتىتى.

۳- ئالكمىنى، كچى ئىلىكتىريۇنى پاشاي مايسىن، ئىنى ئامفىتىئۇنۇس كە بەھەلە لەگەل خواوهند دیا دەستى تىكەل كەردى و ئيراكليسى ناسراو لەدایكبوو.

۴- ئالكايون باوكى ئامفىتىئۇنۇس و ئىلىكتىريۇن باوكى ئالكمىنى، هردووکيان كورانى خواوهند بېرسىن ئا بۇونە.

۵- پۇسىدۇن يَا نېيتقۇن، خواوهندى دەرياكان لە يۇنانى باستان.

۶- دىۋىسکۆرۇق، خوايى كايه و كېيەركىكانى وەرزىشى لە يۇنانى باستان.

خوایه کیان له یونانییه کان و هرگرتبا، دهبوایه له بیریان مابا، چونکه ئهوان له زهمانی قه دیمه و به کاری ده ریاوانيیه وه مژول بونه. هله بت ده بنی ئه و هش بلیم که یونانییه کانیش هر بهو کاره وه خه ریک بونه، که وابوو میسرییه کان دهبوایه ئه و دوو خوایه دواییان ناسیبا. دیاره یه کیک له خواکانی دیزینی میسرییه کان بهو ناوه بانگده کریت و وک خویان ده لین ئیراکلیس له و دوازده خوایه که حه قده هه زار سال له وه پیش و له سه رده می فه رمانه وایی ئاماسیس دا^۱ که هه شت خواوهند بونه ته دوازده، ئه ویش یه ک له وان بوبه.

[۴۴] من گره کم بوبه پیش توانا زانیاری پتر و هدهست بیتم و بخ ئه و مه بسته چوومه شاری تیرقس^۲ له فینقی یا. له وی پیشان گووتوم که په رستگه یه کی خواوهند ئیراکلیس هه یه و خه لک ریز و حورمه تیکی زوری بخ داده نین. من چاوم بهو په رستگه یه که وت و بیتم به دیاری و خه لات رازاوه ته و دوو کوله که م باش له بیرن، یه کیان له زیپی خالس و ئه وهی تر له زمروتی سهوز دروستکراوه که شهوانه ده دره و شیته وه. له گه ل پیاوانی ئایینی ئه و په رستگه یه قسم کرد، لیم پرسین ئه و مه عبه ده که بینیات نراوه، تیگه بیم که زانیاری یونانییه کان په سند ناکهن. ئهوان ولامیان دامه وه که ئه و په رستگه یه له سه رده می بینیاتنانی شاری تیرقس دا سازکراوه و له و کاته وه تا ئیستا دوو هه زار و سیسده سال تیپه ریوه. له شاری تیرقس چاوم به په رستگه یه کی تریش که وت که پیشکه ش به خواوهند ئیراکلیسی ده فه ری تاسؤس^۳ کراوه. دواتر چوومه شاری تاسؤس و له وی ئه و په رستگه یه بینی. ئه و یان له لایه ن خه لکی فینقی وه دروست کراوه. ئه و فینقی یانه به دوای

۱- ئاماسیس، پاشای میسر له سالی ۵۷۰ وه تا سالی ۵۲۶ پیش زایین و هاو سه رده می کوروش و که مبوجیه.

۲- تیرقس، گه و هترین به ندری دنیای باستان له که نارئاوه کانی روزه لاتی مدیترانه و له شوینی بنه دری به بیرونی ئه مرق.

۳- دورگه یه ک له نیو ده ریای نیزه دا.

خاتوو ئىقۇرىپىدا^۱ گەرابۇن و لە ناوجەى تاسۇس ئاوايىھەكىان سازىكىد. بەھەر حال پېتىج وەچە بەر لەھى خواوهند ئىراكلىسى كورپى ئامفيترى ئۆتۈس لە يۇنان وەدىياركەۋى، ئەو گشت رووداوانە لە ميسىر قەوماون. ئەو لىتكۈلەنەوەيە بە ئاشكرا دەردەخا كە ئىراكلىس خوايىكى دېرىن (باستان)يىھ. بە باوھرى من يۇنانىيەكان كارىتكى باشىان كردوھ كە دوو جۇر پەرسىتگەيان بىنیات ناوه، يەكەميان پېشىكەش بە ئىراكلىسى نەمر كراوه كە ناسناوى ئۆلىمبوسى^۲ ھەيە و دەپپەرسىن و دووهەميان بەو ئىراكلىسە كە چەشنى قارەمان چاوى لىدەكرى و قوربانى بۇ دەكەن.

[٤٥] يۇنانىيەكان وردىبىن نىن و زۇر شتىگەلى تر دەلىن، بۇ وىتە ئەو رەوايەتى خوارەوە كە زۇر ناماقولە و باسى ئىراكلىس دەكەت. دەلى، كاتىك ئىراكلىس كەيشتۇتە ولاتى ميسىر، مىرىيەكان تاجى گولىيان لەسەر ناو و بەدهم پېشوازىيەوە بۇ قوربانى كردن بىرىۋيانەتە خزمەت خواوهند دىيا. دەگىرنەوە كە ئىراكلىس سەرەتا زۇر هيمن و ئارام بۇوه، بەلام كاتىك گەيشتۇتە بەردهم سەكۈرى قوربانى، كەلگى لە هيئىزى خۆى وەرگرتۇھ و گشت خەلگى دەرورىبەرى خۆى كوشتوھ.

كاتىك يۇنانىيەكان شتىگەلى لەو بابەتە دىتنە بەرباس، بەباوھرى من ئەوان سروشت و ياسا و نەريتەكانى ميسىر وەبەر چاۋ ناگىن. دەبوايە ئەۋەيان زانىيا كە مىسىرييەكان جىا لە كاۋىر و كەلچە و جوانەڭا و قاز، تازە ئەۋانەش پېتىستە خاۋىن و بىنگەرد بن، بۇيان نىيە هېچ ئاژەلەتكى تر بىكەنە قوربانى، جاچ بىغا بە ئىنسان. جىا لەھەش، ئىراكلىس لەو كاتەدا مەرقۇتىكى تەنبا بۇوه و ھەرچەند بەھىزىش بۇوبى، چۇن توانىيەتى دەھزار كەس بىكۈزى! پېمۋايد ئەوهى باسمى كەردى، كىفايەت دەكا و داوادەكەم خواكان و قارەمانەكان بىمبوورن.

۱- ئىقۇرىپى كەھى ئايىنۇر بە روخسارى گامىش وەدىياركەوت و خواوهند ژۇپىتىر (ديا) رفاندى و بىرىدېيە ولاتىك كە دواتر نىيۇ نزا ئەرورپا. ئىقۇرىپى وەك دايىكى مىنۋىس دەناسرا.
۲- ئۆلىمبوس، چىای ناسرا لە يۇنانى باستان كە بەپتى چىرۇكە ئەفسانەيەكان شوينى كۆبۈنەوەي خواكان بۇوه.

[۴۶] میسرییهکان، وەک پیشتر گووتم، بزن و گیسک قوربانی ناکەن. ئەوە بەو ھۆيانەی خوارەوەیە: میندیسییەکان^۱ پانا^۲ وەک یەکىك لە ھەشت خواکان بە ئەزىزمار دىئن و دەلین کە ئەو ھەشت خوايە بەر لە دوازدە خواوهندەكە ھەبۈونە. نىگاركىش و پەيكەرە سازەکان لە میسر چەشنى يۇنانىيەکان خواوهند پانا بە شىيەتى پەيكەرە مىزقى سەر و سەمى گیسک نىشان دەدەن. دىيارە ئەوە بەو مانايە نىيە كە ئەو خوايە خاوهن شەمايلى لەو چەشىنە بۇوە، بەلگۇ پېتىانوایە شىيەتى خواكانى ترى داوه. ئەوە كە بۆچى بەو چەشىنە نىشان دەدەن، حەزناكەم باسى لەسەر بکەم. لەھەر حالدا میندیسییەکان رىز و حورمەتى پىر بۇ گیسک دادەننەن تا بزن. شوانەكانىش رىزى تايىەت لە گیسک دەگىرن. كاتىك گىسىكىك مردار دەبىن، خەلکى دانىشتۇرى ناوجەتى میندیسی كۆپى پرسە و سەرەخۇشى بۇ سازدەكەن. لە زمانى میسرىيدا بە گیسک و خواوهند پان، دەگۇوتىرى میندیس. لەو ناوجەتى و لە سەردەمى مەندا شتىكى سەرچەپاکىش روویدا. گىسىكىك بە ئاشكرا و لە حزوورى خەلکدا، تىكەلاوى جىنسى لەگەل ژىنگىدا دەگىر.

[۴۷] بەراز بەلای میسرییەکان وە ئاژەلېكى ناپاكە و ئەگەر لەكاتى دەربازبۇوندا خۆى لە كەسىنگ بخشىتى، ئەو كەسە لەسەرەتى كە بە جلوېرگەوە خۆى لەنئۇ ئاوى چۆمدا بشوا. شوانى بەرازان ئەگەر میسرىيش بى بۇي ئىيە بچىتە ژۇورى پەرسىتكە و كەس حەز ناكا لېنى نىزىك بکەۋىتەوە، كچى بىراتى، كچى لى بخوارى و بۇيە تەنبا لەنئۇ خۇياندا زەماوهند دەكەن. میسرییەکان بەراز بۇ هيچكام لە خواکان جىا لەو دوو خوايە بە

-
- ۱- میندیس، ناوى دەۋەرىتكە لە باڭورى رۆزەلاتى رىڈاۋەگە ئىلى و ھەروەها ناوى يەك لە خواكانى خواكانى میسریيە كە خاوهن روحسارى بزن بۇوە و هېتىاوه بارەوەرى و زاۋىي بۇوە.
 - ۲- پانا يَا پان، ناوى خوايەكى بەھىز و مەنلى خواوهند ئىزىميس و درېۋىي بۇوە. چىرۇكە ئەفسانەيەکان باس لەو دەكەن كە ئەو خوايە سەردەمى كون بەسەر چىا و دەشتەكاندا فېيە و سەمەي فەريشتەكانى رىتېرى كردوھ و بەردىوام بلىۋېرىكى دەسکردى خۆى بە دەمپىيە و بۇوە و ھاپپىتە فەريشتەكانى كردوھ. ئەو خوايە خاوهن سەر و قاچى كىسک بۇوە.

ناوه‌کانی سیلینیس^۱ و دیونیسوس^۲، ناکهنه قوربانی. ئهوان تهنيا ئو کاته بق ئه و خوايانه بهزارز قوربانی دهکهن و گوشته‌کهی دهخون که مانگ كامل بوبى (پانسيلينق).^۳ ئهوه که بوجى ميسرييه‌کان خويان له قوربانی كردى بهزارز له جيئن‌کانى تردا دهپاريزن، دهگه‌پيتهوه بق سهر دابىكى تهواو بنەرهتى كۆنيان. من لهو بارهوه زانياريم هەمە، بەلام له بەرژەوەندى نازانم لىرەدا باسى بكم. ميسرييه‌کان بهو شىوه‌يە بهزارز بق خواوه‌ند سيلينيس دهکهنه قوربانى: كاتىك سەرى دەبىن، كك و گون و رىخولە، گشتى به يەكەوه لهلايك دادەنин و به قەلەوايى كەلاكەه داياندەپوشن و دوايە هەرھەموويان لهنىو ئاگردا دەسووتىن. باقى گوشته‌که، كاتىك مانگ كامل دەبىن، دەبىرژەتن و ئه شەوه دەيخون و رقۇزى دوايى بويان نىيە گوشتى بهزارز بخون. خەلکانى ھەزار كە توانايى مالىيان نىيە، پەيكەرهى بهزارز به ھەويى دروست دهکهن و قوربانى پىتەكەن و دەبىرژەتن.

[٤٨] رقۇزىك بەرلە جيئن خواوه‌ند دیونیسوس^۴، ھەر ميسرييه‌کە لەبر خويەوه بهزارىك لەبر درگايى مالەوه دەكتە قوربانى و پاشان كەلاكەكەي دەدانەوه ئه و شوانەي بهزارەكە لېكىريو. بق باقى شتىگەلى تر لەمەر جيئن دیونیسوس، ھاوشيوهى يۇنانىيە‌کان ھەلسوكەوت دهکهن، تهنيا ئهوه نېبى كە ميسرييه‌کان گورانى و سرود چۈرنى بەكۆمەلىان نىيە. لەجيات پەيكەرهى

۱- خەلکانىك لهو باوهەدان كە خواوه‌ند سيلينيس ھەمان ئىلاھەيى كە پىيدەگۈوتى ئىتىخىب. كەسانى تىريش پىيانوايە ئهوه ھەمان ئىلاھە ئىسىس يائىسىدای ناسراوى ميسري باستانە. لەبر ئهوهى هيروقدوت ناوى دیونیسوس دىنلى كە ھەمان ئۆسىرىيىسە، كەوابو سيلينيس دەبى ئىسىدا بى.

۲- هيروقدوت لە ناوى ئه و خويەي يۇنانى باستان بق ئۆسىرىيىسى خواي ميسرييه‌کان كەل وەرده‌گىرى.

۳- ميسرييه‌کان دواي بەجيگەياندىك نەرىت و دابى جيئن كە بە پاميليس ناسراوه، ئه و كاره دهکن.

۴- دیونیسوس خواي يۇنانى، لە ولاتى لاتىنى بەكان وەك ۋاكخۇس دەناسرا و بەلاي ميسرييه‌کانەوه ھەمان ئۆسىرىيىس بۇوە. ۋاكخۇس خواي شەراب، كورى ديا (ژوپىتىر) و لە زوربەي ولاتانى سەردەمى كون، جيئن كەورە و بەشكۈ بق كىراوه.

خواوهند فالوس^۱، خوای کتیر و گونی پیاو، پهیکه‌رهی یه‌کپارچه‌ی پیاو به به‌رزی یه‌ک پیخیس^۲ دروست دهکن. ژنانی لادی بهو پهیکه‌رهی راده‌گهن و خزمه‌تی دهکهن و کاتیک به کولانی ئاوازیه‌کاندا دهیگین، کتیری پهیکه‌رهکه ده‌جولیته‌وه و ته‌قریبین به قهرا ته‌واوى لهشی پهیکه‌رهکه ده‌بئ. که‌سیک و‌پیش کاروانی ژنه‌کان دهکه‌وه و فلووت لیدهدا و ئه‌وانیش به گورانی و سرود ستایشی خواوهند دیونیسوس دهکن. میسریبیه‌کان ئه‌ندامانی نیزینه‌ی ئه‌وه پهیکه‌رهی به‌مه‌به‌ستی په‌رستن، گه‌وره‌تر دروست‌دهکن و ته‌نیا شوینیکی له‌شه ده‌جولیته‌وه.

[۴۹] به باوه‌ری من میلامپوس^۳، کوری ئامیتیئونوس ئه‌وه ریوره‌سمه‌ی رهت نه‌کردوت‌وه، به‌لکوو زانیاری زوری له باره‌یانه‌وه هه‌بووه، چونکه ئه‌وه بwoo که ناوی دیونیسوس و شیوه‌ی قوربانیکردن و ریپیوانی کتیری فیتری یونانییه‌کان کرد (ریپیوانی به کومه‌لی فالوس). دیاره ئه‌وه‌ش بگووتری که ناوبر او خیرا یونانییه‌کانی فیتری ئه‌وه دابونه‌ریته نه‌کرد، که‌سانیتر دواى ئه‌وه ده‌رسه‌کانیان باشتير گووته‌وه. میلامپوس ئه‌وه کسه بwoo که یه‌که‌جار ریپیوانی کتیری هینا بق خاکی یونان و یونانییه‌کان له و فیریبونن ئه‌وه شتگه‌له له ریوره‌سمی ئایینی و په‌رستنی خواوهند دیونیسوس به‌کاربیتن. من ئه‌وه‌شی پیوه زیاده‌کم که میلامپوس مرؤفیکی وریا بق فیریبونی زانستی تالله‌بینی بwoo، پیشگری و غه‌بیگویی باش ده‌زانی و گه‌لیک زانیاری‌تری له‌لا بwoo. ناوبر او پاش ئه‌وه‌ی شیوه‌ی په‌رستنی خواکان فیریبوو و به‌تاییه‌ت سه‌باره‌ت به دیونیسوس، ئه‌وسا به توزیک ده‌سکاریبه‌وه هینایه نیو کو‌مه‌لگای یونانی. من باوه‌رم به‌وه نییه که ویکچوویی ریوره‌سمه‌کانی ئایینی

۱- پهیکه‌ری پیاو به کتیریکی زل و دریز، به کوچه و کولاناندا ده‌گنیدرا و خه‌لک هه‌لپه‌رکن و سه‌مایان بق ده‌کرد.

۲- پیخیسی سه‌ردہ‌می باستان به‌رابه‌ری ۴۶ سانتی‌میتر بwoo.

۳- میلامپوس چاره‌بینیکی ناسراو بwoo و به زانسته‌که‌ی شیتایه‌تی کچانی پروئیتیوس، پاشای ئارغوسی چاره‌سرکرد و وهک پاداش داواى نیوه‌ی خاکی ولاتی له پاشاکرد. ئه‌وه همان کسه که په‌رستنی دیونیسوس یا فاکخوس، واته خوای شه‌رایی هینایه یونان.

میسری و یونانی له مه ریزدانان بق خواکان، دیاردهیه کی به هلهکهوت بی. چونکه ئگهه رئاوا بواهه، ئهه مه راسیمهه دوایش و هک باقی جیژنه کانی تری یونانی بھریوه ده چوو نهک له دوایانه دا و دیارکهه تبی. من هه روهها ئهه ش په سند ناکهه که میسریهه کان ئهه که لتووره بیان له یونانیه کان یا خله کانیتر و هرگرتبی. به باوههه من زور و تناچی که میلامپوس ئهه چه شنه په رستن و نه ریته خواوهند دیونیسوسی له کادموس^۱، خله کی تیریوس یا له یارانی ئهه فیربووبی. ئهه خله که باسم کرد فینیقی بون و هاتبوونه هریتمی قیوتی یا^۲.

[۵۰] ناوی گشت خواکان له میسرهوه هاتوونه ته ولاتی یونان. چونکه به تویزینه و هکه تیگه بیم که ئهه ناوانه به هفی بھر برهه کانه و گهیشتوونه ته لای ئیمه و به تایبیه تی له میسرهوه هاتوون. ئهگهه پوسیدون^۳ و دیوسکورووس^۴ که پیشتر باسم کردن و هه روهها خواوهند کانی و هک ئیرا^۵، ئیستیبا^۶، تیمیس^۷، خاریتی^۸، نیریدی^۹ هلاوینم، باقی خواکانی تری میسری له قه دیمهوه له و ولاته ناسراوبوونه. ناوی خواکان، ئهه کومله خواهی که میسریهه کان دان به نه ناسینیان دا ده نین، به باوههه من به هفی پیلاسغی یه کان^{۱۰} ناسیندرافون،

۱- کادموس نهوهی میلامپوس بوده.

۲- قیوتیا، ناوجه بکی باستانی و له بھی نیوندیی یونان هلهکه و توه و خاوهن شاریکی ناسراوه به ناوی تیقا.

۳- پوسیدون یا نیپتون، خواه ده ریاکان، کوری ساتورنوس (زوحل یا کهیوان) و برای دیا (زیئوس یا ژوپیتر).

۴- دیوسکورووس، ئهه ناوه به کو دی و ده گه بیته و بق دوو کهس له منلانی خواوهند دیا، دوو ئهستیره به ناوه کانی کاستور و پنلوکس.

۵- ئیرا، هیرا یا ژونون، ژنی خواوهند دیا و ئیلاھی زهمراهند له یونانی باستان.

۶- ئیستیبا، هیستیبا یا ویستا، ئیلاھی ئاگر و مەکوی خاوخیزان.

۷- تیمیس، ئیلاھی عهدل و دادپه روهری و بھرده وام ته رازوویه کی به دهسته و هیه.

۸- خاریتی یا گراس، ئیلاھه کانی سیمبول و ویتای جوانی و سرنجر اکیشینه. ئهه کومله ئیلاھه سی کهس و بیتی له ناغلائی ئا، تالیا و ئه فرقوسین بونه.

۹- کچه کانی نیزی و دریس، ئیلاھه کانی ده ریای مەدیترانه.

۱۰- پیلاسغی، هوزیتیکی کون که له سه رده میش میزتوو له سه رخاکی یونانی ئه مرق و کومله دورگه کان و نیمچه دورگه کانی ناسیا بچووک و ئیتالیا ژیاون. یونانیه کان ئوانه بیان راونا و

تهنیا خواوهند پوسیدون نه بی، هله بت ناوی ئه ویش له خەلکى لیبیابى فېربوونە. له سەرەتاوه، له ھىچ شوینىك ناوی پوسیدون نەھاتووه تەناسىرىدن، له لىبى نەبى و تەنیا ئەوان ئەو ناوەيان پاراستۇوه. ئايىنى مىسرىيەكان پەرەستى ھىچ يېرۇس^۱، واتە قارەمانىك وەك خوا له خۇناڭرى.

[۵۱] ئەوانەي باسمى كىرىدۇن و زور بابەتكەلى تر كە له درىزىدا دەيانەيتىمە گۇپى، ئەو شتانەن كە يۇنانىيەكان لە مىسرىيەكانىيان وەرگرتۇوه. يۇنانىيەكان راستەو خۆ لە مىسرىيەكان فيرنەبۇون، بەلكۇو ئەو راگواستە بەھۆى پىلاسغىيەكانەوە بە ئەنجام گەيشتۇوه — سەرەتا يۇنانىيەكان ئەو دابونەرەيتانەيان وەرگرت و پاشان خەلکانى تر — و بەتايىتى لەمەر دروستىرىدىنى پەيكەرە خواوهند ئىئرمىسى^۲ خواوهن كېزى رەپ. ئەوكاتە ئاتىنىيەكان بەشىك لە كۆمەلگاى يۇنانى بۇون، وەختىك پىلاسغىيەكان هاتن و لە ناوجەكانى ئاتىنىي نىشته جى بۇون و وەك يۇنانى حىسابىكىان، ھەر ئەوان بۇون كە ئەو نەرەيتانەيان بىلەن كەردى. ھەركەس بەشدارى رېورەسمى ئايىنى كاۋىرىيەكان^۳ بۇوبى كە لەلايەن سامۇتراكىيەكانەوە^۴ پىنگى، بۇى دەردەكەوى كە له پىلاسغىيەكانەوە سەرچاوهى گرتۇوه.

پىلاسغىيەكان سەرەتا لە سامۇتراكى نىشته جى بۇون، بەر لەھە بچەنە ھەر يىمى ئاتىنىيەكان. سامۇتراكىيەكان دابونەرەيتى ئايىنى كاۋىرى لە

كۆمەلېكىانلى بەردىل گىتن. دانىشتووانى تراس و فريزى و كارى و ئەتروسکى و ئالبانى و ئىتالىايىيەكانى نىشته جى لە دورگەكان ئەو هۇزەن.

۱- يېرۇس يَا ھىزۇس لە سەرەدمى باستاندا بەو كەسانە دەگۇوترا كە بەرھەمى زەماوهندى يەكىكى لە خواكان لەگەل مەرقۇ بۇوه. ئەوانە دواى ئۇوهى ماوەيدك لە سەر عەرز ژىاون، بۇونەتە خواھن تايىبەتمەندى ئىلاھى و وەك نىبىخوايىك سېرىيان كراوه.

۲- ئىئرمىس يَا مېزكۈرى كوبى خواوهند دىا (ژوپىتىر)، خواى رەوانىبىزى و قىسەپاراوى و توجارەت و مامەلە بۇوه.

۳- كاۋىرىيەكان، ناوى ئەو كۆمەلە خوايانە بۇوه كە لە شارەكانى سامۇتراكى و دورگەلى يىمنقۇس پەرسىش كراون و دەگۇوتى كە منالانى خواوهند ئېقىستېرۇس واتە خواكانى ئاگر و گېڭان بۇونە.

۴- سامۇتراكى، يەكىكى لە دورگەكانى يۇنانى ھەلکەوتۇو لە بەرامبەر كەنارئاوهكانى تراكى يَا تراس و شوينىكى ناسراو بەيۇنەي بەپتەچۇونى رېورەسمى ئايىنى كاۋىرى بۇوه.

پیلاسغی یه کان فیربوون. بهر له گشت یونانیه کان، ئاتینی یه کان شیوازی دروستکردنی په یکه رهی خواوهند ئیرمیس یان به کیڑی ههستاو له پیلاسغی یه کان ره چاوه کرد. پیلاسغی یه کان له باوه ره دان که هؤی موقعه ددهس و پیرقز له پشت نهیتی یه کانی ئایینی ساموتراکی به رچاو ده که وئ.

[۵۲] وەک له نیوهندی ئایینی دودونیس^۱ پیشان گووت، له سه رده می دیزین (باستان) دا پیلاسغی یه کان له کاتی قوربانی کردن بۆ خواکان ته نیا ناویان ده هینان و تاییه تمەندییه کی تاییه تی خواکه یان و بە رچاو نه ده گرت. ئەوهش بۆیه بولو که هیچکات ناوی خواکانیان نه بیستبوو و نه یاندھناسین. ئەوان ته نیا و شهی خوایان بە کار ده هینتا. خواکان ده سه لاتیان دابهش کر دبوو و نه زم و نیزامیان بۆ گشت لایه دامه زراندبوو. دواتر پاش تیپه پر بونی زەمەنیکی زۆر، فیزی ناوی خواکانیش بون دیقنسوس بون. پیلاسغی یه کان پاش فەتره یه ک سەباره ت بە ناوی ئە و خوایانه راویزیان لە گەل کاهینی مەزنی پەرسنگەی دودونیس کرد. ئە و نیوهندی ئایینی یه کونترین و یەکەم شوینی پیشگویی و ئەستیره ناسی ئە و سه رده می یونانیه کان بولو. هەركات پیلاسغی یه کان داوای فەتوایان له نیوهندی ئایینی دودونیس بکردا يه کە ئایا بۆیان هە يە کە لک له ناوی ئە و کومەلە خوایانه و هرگرن کە بەھوی خەلکانی بە ربه ره و پیشتووه، پەرسنگە ولامی ئەرینی ده دانه و. هەر لە و کاتە و پیلاسغی یه کان له مەراسیمه کانی ئایینی خویاندا بەناو لە بەر ئە و خوایانه دەپارتنە و. یونانیه کان دواتر ئە و نه ریتە ئایینی یه یان له پیلاسغی یه کان و هر گرت.

[۵۳] بە و پییە دەبى بلىم، یونانیه کان تا دوینى نه یاندھزانى ناوی ئە و خوایانه لە کوییو سەرچاوەی گرت و و، ئەگەر بونیان هە بولو يا هە رکام

۱- ناوی یەکیک لە شارە کانی هە ریمی ئیپیروس یا ئئیپیری لە یونانی باستاندا. ئە و ناوچە یە بەھوی مەعبه دىك کە لە تەنیشت دارستان بىنیات نرابوو، دەناسرا. ئە و مەع بدە تاییه تی خواوهند دیا بولو و دەنگى کاهینە مەزنە کە تىکەل بە خشەی گەلای دارە کان دەبۇو و دەبىسرا.

لهوانه چ خوایه ک بوروه. چونکه ئیسیودوس^۱ و ئومیرقس^۲ قەدیمیتر له منن و هەلبەت نەک پتر له چوارسەد سال. ئەوانه بۇون کە له شىعرەكانياندا مىژۇوی خواكانيان توماركىد و تايىەتمەندى و سنورى شانازى و دەسەلات و روخسار و قەوارەت يەكىھەن دەنەنەن دىيارى كرد. سەبارەت بهو كۆملە شاعيرە كە بەر لە دوو كەسە ڇىابن، من لە باوهەدام كە بەپىچەوانەوە، دەبى دواتر بۇون. لهوانە سەرەوە، كۆملەتى يەكەمى شاعيران بەھۆى پياوانى ئايىنى نىتوەندى ئەستىرەناسى دۆدقىسىن باسيان كراوه. سەبارەت بە ئەوانى تر، ئیسیودوس و ئوميرقس، من خۆم باسيان دەكەم.

[٥٤] ميسرييەكان سەبارەت بە كاھىنانى يۇنانى و لىبىاىي بەو چەشىنە دەدوين. كاھىنانى پەرسىتكەى دىيا لە شارى تىقا پېيانگۇوتىم كە دوو كەس لەو ژنانە خزمەتى خواكانيان دەكىد، بەھۆى فينيقىيەكانوھ رفىندران. كاھىنەكان خەبەريان پېگەيى كە يەكىن لەو ژنانەيان بىدووھەت ئەفريقا و لهوى فرقاشتۇويانە و ئەۋەتلىشيان بىدووھەت يۇنان. ئەو جۆرە باس دەكرى، گۆيا ئەو ژنانە يەكەم كەسانىك بۇونە پەرسىتكەيان دروست كردوھ. من لە كاھىنەكانم پرسى كە ئەو زانىارييە وردىيان لەكۈنۈھ دەسکەوتتۇوه. ئەوان ولاميان دامەوە كە زۆر لەمېزە وەدوای پىوشۇينى ئەو ژنانە كەوتتون و هىچ ئاسەوارىكىان نەدۇزىيەتەوە و زانىاري ئىستاشيان دواتر دەسکەوتتۇوه.

- ئیسیودوس، شاعيرى يۇنانى لە سەدەتى بەرلە زايىن، خىلکى ۋېۇتىا و ھۇنەرى كۆملەتك شىعرى پاڭرەوشتەناسراو تىرىن بەرھەمى ئەو شاعيرە بەناوى تىئۇيىتىا (تىئۇغۇننیا) واتە رەگزىنامە خانەدانى خواكان بۇوە و دەگۈوتى كە مریدانى ئەو شاعيرە كۆيان كردوھتەوە.
- ئوميرقس يَا ھۇمېز، شاعيرى يۇنانى سەدەتى نۇرى پېش زايىن، خاوهن دوو بەرھەمى ئەدەبى ناسراو بە ناوهكانى ئىلياد و ئۇرپىسە. سەبارەت بە شوينى لەدایكبوونى ناوبراو بۇچۇونى جىاواز ھەيە و حوت شار بە مەوتەنى ئەو شاعيرە دادەندرىت. دەگىرنەوە كە ھۇمېز پېرىنەكى كۆتۈر بۇوە و شار بە شار كەراوه و شىعرى گوتتۇوه.

[۵۵] من ئەو قسانەم لە پیاواني ئايىنى شارى تىقا بىست. ئىستا باسى ئەو دەكەم كە ژنانى كاھىتى پەرسىتكەي دۆدۇنىس^۱ بىيانگۇتۇوم: دۇو كوترى رەش لە دەفەرى تىقاي مىسر ھەلفرىن. يەكىان كەيشتە لىبى و ئەوهى تىريش چوو بۇ ناوجەي دۆدۇنىس. ئەوهى دووهەميان لەسەر دار بەپرو نىشت و بە دەنگى مرۇققىكەوە گۇوتى كە پتويسىتە لەو شويىنە پەرسىتكەيەك بۇ خواوهند دىيا دروست بىكرى. ئەوانەي كە گۈيىان لەو دەنگە بۇو، وەك ئەمرى خواوهندىيان وەرگرت و لەجىتە پەسندىيان كرد. ئەو كوتىرەش كە كەيشتە ولاتى لىبى، داوى لە لىبىيەكان كەن كەن دەنگى ئامۇنوس^۲ بىناتىنن. ئەو نىوهەندەش پېشىكەش بە خواوهند دىيا كراوه. كاھىتنانى ژنى مەعبەدى دۆدۇنىس كە ئەو زانىارىييانەيان بە من داوه، ئەو كەسانەن: پرۇمىنیا، لە كېشىيان پېرتر و قەدىمىتىر و خاوهن پلهى بەرزىر، تىمارىتى ساھىبى پېڭەي ئايىنى مام نىوهەندى، نىكاندرا لە ھەموويان گەنچىر. خەلکانى تىريش كە لە پەرسىتكەي دۆدۇنىس كاردەكەن، لەكەل بۇچۇونى ژنانى ئايىنى مژۇل بە كاروبارى موقعەددەسەوە ھاوارابۇون.

[۵۶] بۇچۇونى من سەبارەت بەو زانىارىييانەي سەرەوە بەو شىوهەيە: ئەگەر ئەو قسەيە راست بى كە فيئىقىيەكان دوو ژنە پېرۇزەكەيان رفاندىي و پاشان بە لىبىيایىي و يۇنانييەكانىيان فرۇشتىن، ئەوكاتە ئەوهى بەرھو ئەو شويىنە چووه كە ئىمپۇق پېتىدەگۇوتىر ئۇنان، ئەو سەرەدەمە ناسراوبۇوه بە ولاتى پېلاسغىيەكان^۳ و ئەو ژنە لە دەفەرى تىسپېرۇتىا^۴ فرۇشراوه و دواتر وەك كۆيلە لەۋى كارى كردوه و پەرسىتكەيەكى لە ژىئر دارى بەپرو بۇ

۱- يەك لە شارەكانى نىوهەندى يۇنان كە كاھىتە مەزنەكەي دواى مەعبەدى دېلىفوس، ناسراوەتلىك كاھىتى سەرەدەمى باستان بۇوه.

۲- ئامۇنوس ياخۇن، خواى مىسرىيائى باستان و پارىزەرى شارى تىقا و خاوهن مەعبەدى كارناك.

۳- ناوى سەرەتايى نىمچە دورگەي پېلىقپۇنىسۇس و چەند ھەريمىكى تر كە شويىنى نىشتە جىتىي پېلاسغىيەكان بۇوه.

۴- تىسپېرۇتىا، ھۆزىتكە كە لە بەشى رۇزئاواي ئېپىرۇز ژياوه و لە رەگەزى پېلاسغى بۇوه. ولاتىك كە ئەوانە لىلى ژياون، ناسراو بە تىسپېرۇتى بۇوه.

خواوهند دیا سازکردوه. ئوهش دیاردهیه کی سروشتبیه، چونکه ئو وەک ژنیکی ئایینی پیشتر له پەرسنگەی دیا له هەرمى تىقاي و لاتى ميسر خزمەتى كردوه و يادى ئو خوايى لەدالدا بۇوه و بىرى له دروستكىدىنى پەرسنگە كردىتىه. ئو ژنه كاتىك زمانى يۇنانى فيربۇوه، پەرسنگە يەكى بىنياتناوه. ئو هەر له شويىنه نوبيه بۇ يەكە مجار ئاشكرای كردوه كە فينيقىيەكان خوشكى ئەوييان به لىبىيەكان فروشتۇوه.

[٥٧] به باوهېرى من خەلکى ناوجەى دۆدقۇnis بۆيە بهو دوو ژنه ئایينىيەيان گوتۇوه كوتىر، چونكە له ولاتى بىنگانه وە هاتبۇون و دەنگ و چرييکەيان وەك بالىنە دەچۈو. دەگىرنە وە كە كۆترەكە دواى ماوهېك به زمانى مرۆفەكان قسەى كردوه، واتە ژنه به زمانى يۇنانى ئاخاوتۇوه. ئەوهندەي بە زمانى بىنگانه وە قسەى كردوه، شىتوھى دەنگى كۆترى داوه، چونكە له عەقل بەدۇورە كۆتر بە زمانى مرۆف قسە بىكات. كاتىك دەلىن كۆترييکى رەش بۇوه، دەخوازان بلىن ئو ژنه خەلکى ولاتى ميسر بۇوه. شىتوازى تالەبىنى و پىشگۈيى لەلائى ميسرييەكانى دەۋەرى تىقا و ناوجەى دۆدقۇنىسى يۇنان تەقرييەن وەك يەك دەچن. ئوهش بلىم كە ئو تالەبىنىيە بەدەم قوربانى كردىنە وە بېرىۋە دەچى، سەرچاوهى ميسرى دەھىيە.

[٥٨] كۆبوونە و رىورەسم و جىئىن و رىپپوانە ئایينىيەكان، سەرەتا گشتىان بەھۇي ميسرييەكانە سازبۇون و لەوانە و گەيشتۇونە دەست يۇنانىيەكان. بەلگەش بۇ ئو قسەيەم ئوهەي كە له ولاتى ميسر لەمیز سالە ئو مەراسىيمانە بېرىۋە دەچن، لە حالىكدا لە سالانە دوايىدا لە يۇنان دەستىيان پىتكىردوه.

[٥٩] ميسرييەكان لە سالدا كۆمەلېك بۇنەيان ھەيە و تەنبا به جىئىنېك قەناعەت ناهىيەن. سەرەتا، كەورەترين و كەينىكتەن جىئىنیان لە شارى

فوئاستی بُو ریزگرتن له خواوهند ئارتیمیس^۱ بەرنوھبردوه. پاشان، بُو خواوهند ئیسى^۲ له شارى ۋوسيرى^۳ مەراسىمېكىان سازكردوه. لهو شارە كەورەترين پەرسىگە بُو ریزلىتىن له خواوهند ئىسىدۇس بىناكراوه. شارە كە لەنىوھپاسى دېلتا ھەلکەوتۇوھ. خواوهند ئىسىدۇس له زمانى يۇنانىدا پىيىدەگۈترى دىميترى^۴. سىتەم جىئىن له شارى ساي^۵، بُو ریزگرتن له خواوهند ئاتىنا^۶ تەرخان كراوه. چوارەم جىئىنى مىسرىيەكان له ناوجەھ ئىليليپولى^۷ بُو خۆر (ئىليليپوس)^۸ و رووناكى داندرابو. پېتىجەم، خواوهندى مىتىنە ليقون^۹ له شارى ۋوتۇو و شەشم خواوهند ئارى^{۱۰} له شارى پاپرىمى^{۱۱} رېورەسمىيان بُو بەرنوھەچى.

【٦٠】 مىسرىيەكان وەختىك له شارى ۋوھىسى كودەبنەوه، بەو شىتوھىھەلسوكەوت دەكەن: جەماوهەرييکى زۇر ژن و پىاوا بە قايق و كەمى دىنە ئەو

۱- ئارتىميس، يەك له خواكانتى يۇنانى كون، خاوهن ناوى دووهەم واتە دىيانا و كچى دىيا (ژۇپىتىر) خواي راو و شكار و دارستانەكان بۇوه.

۲- ئىسىس، ئىلاھەي مىسرى باستان، خوشك و ژنى خواوهند ئوسيرىس، ئىلاھەي تەبابەت و زەماوهند و مەزراي گەنم و نىشانە شارستانىيەتى سەرەتايى ولاتى مىسر بۇوه.

۳- ۋوسيرى، شارىيکى كۆننى مىسر، ئەمرق ناسراو بە تەلبەستە و له نىزىك زاكازىك ھەلکەوتۇوھ.

۴- دىميترى، يَا سىرىتىس، كچى خواوهند ساتورنوس (كەيوان يَا زوحەيل)، ئىلاھەي خەرمان و زەوىي و زار و كشتوكال.

۵- ساي يَا سائىس، يەكىنك له شارەكانى مىسرى باستان و پېتەختى خانەدانى پاشايىتى سائىت و ئەمرق ناسراو بە كەنارئاوهكانى حەجر.

۶- ئاتىنا، ئىلاھەي يۇنانى كون، له زمانى رۇمیدا پىيىدەگۈوتىرى مىنېرۇوا، كچى خواوهند دىيا و خواي ھزر و ھۇنارە جوانەكان.

۷- ئىليليپولى، يەك له شارەكانى مىسرى كون، كەلاوهكانى له نىزىك قاهىرە ماوهن و ناسراو بە تەلولخەسن.

۸- ئىليليپوس، ئىلاھەي خۆر، نىشانە و سىيمبۇلى نور و روnakى.

۹- ليقون، دايىكى ئاپۇلۇن و ئاتىنا، دېبەرى ڙۇنۇن واتە ئىلاھەي يۇنانى باستان.

۱۰- ئارى، ئارىس يَا مارس، كورى خواوهند ژۇپىتىر و ژۇنۇن، خواي شەر له يۇنان و رۇمى باستان.

۱۱- پاپرىتمى، وىدەچى هەمان شارى پېلوسە بى كە يەكىنك له دەروازەكانى مەحكەمى مىسرى كون بۇوه.

شاره. هیندیک له ژنه‌کان ئامیرى مۇسیقا ژەنینى چەشنى شەقشەقەيان پىئىه (كروتال)^۱ و بەردهوام لېيدەدەن. هەربابايدە شىتىك بۇ ئەو سەفەرە لەگەل خۆى دىنى. لهو نىوهدا كۆمەلېتكى لە پىاواهەكان ئاميرى فلووت دەزەن. باقى ژنان و پىاوانى تر گورانى دەلىن و چەپلە لېيدەدەن. هەركات لە شارىتكى نىزىك دەكەونتەوە، بەو چەشىنە دەجولىتەوە: كۆمەلېتكى لە ژنه‌كان وەك باسم كرد خەرىكى چەقەنەلىدان و شەقشەقە ژەنinin دەبن و بەشىكىش جەفەنگ لەگەل ژنان و كچانى ئاوابىي لېيدەدەن و لەراسىتىدا پېتىان رادەبۈرەن و ئەوانىتىريش سەما دەكەن و جاروبار داۋىتەكانىيان ھەلەدەدەنەوە. بە گشت شارەكانى قەراخ دەريادا دەربازدەبن و بە ھەمان شىتوھ دەجولىتەوە. وەختىك دەگەنە ۋۇقاستى جىزىن دەست پىدەكەن. بە دەم پىشىكەش كەرنى قوربانى گورە، ئەو رۆزە پىر لە ھەر كاتىكى تر شەرەب دەنۋشىن. ژنان و پىاوانى ئەو ناوجەيەش لەۋى كۆدەبىنەوە، جىا لە منالەكانىيان ژمارەيەيان دەگاتە حەوت سەد ھەزار كەس.

[٦١] دىتمان جىزىنەكان لە شارى ۋۇقاستى چۈن بەپرۇوه چۈون. سەبارەت بە چۈننېيەتى جىزىن گرتىن لە پەرسىتگەمى (ئىسى) يش پىشىر قىسم كرد. گۇوتىم كە بە دەيان ھەزار كەس ژن و پىاو دواى بەپرۇوه چۈونى قوربانى چۈن لە سىنگى خۆيان دەدەن. بۇچى ئەو كارە دەكەن، من بە شايىستە ئازامىن لىزەدا لەسەرى بېرۇم. ئەو كۆمەلە خەلکەى لە ناوجەي كارى ولاتى مىسر دەزىن، شتىگەلى سەيرتر دەكەن. ئەوانە نىتۇچاوانىيان بە چەققۇ لىدان بىرىندار دەكەن و بە چەشىنە گەركىيانە نىشان بىدەن كە بىنگانەن و مىسرى نىن.

[٦٢] مىسرىيەكان وەختىك لە شارى ساي بۇ ئەو مەبەستە كۆدەبىنەوە، گىشىيان قەندىليان بە دەستەوەيە و لە دەرىن و بە كۆلاناندا دەخولىتەوە. ئەو قەندىلەنە لەراسىتىدا پىالەيەكى پې لە رۇن و خوييە و فىتىلە ئىتىچەقاوە و سەرتاسەرى شەو دايىتىن. ئەو، جىزىنە پىتىدە گۇوتىرى چراخان. ئەو كۆمەلە خەلکە مىسرىيە ئاچنە ئەو مەراسىيمە ئايىنىيە، شەونخۇونى دەكەن و گشت

۱- كروتال، چەشىنە ئاميرى كۇنى مۇسیقا كە لە دوو پارچە تەختە پىنكەاتووە. شەقشەقەنى كوردى كوردى بۇ دەركىرنى بالىندا لە باقاتى كىلاس و ئالوباللو.

قهندیله کانیان داده گیرسین. بهو شیوه‌یه ته‌نیا قهندیله کانی شاری سای نین که دایسین، به‌لکوو له سه‌راسه‌ری خاکی میسردا روشمن. هله‌بنت هوى ئایینی له‌گوریدا و شه‌ونیکی موقعه‌ددسه و پیشکه‌ش به رووناکی کراوه.

[٦٢] له شاری ئیلیوپولی و فوتوس، خله‌لک ته‌نیا به مه‌بستی قوربانی کردن ده‌چنه ئو جیزنه. له شاری پاپریمی جیا له ریوره‌سمی قوربانی، وهک شوینه کانی تر جیزنيش ده‌گیرى. له‌وى و‌ختیک رۆز ئاوا ده‌بىن، چه‌ند كەسیك له کاهینانى په‌رستگه به دهورى په‌یکه‌رهى خواکەياندا هەل‌دەسورپىن و پیتپاده‌گەن. زوربه‌ي خله‌لک گوپالى داريان به‌دهسته‌وهى و له‌بئر درگاي په‌رستگه راده‌وهستن. له رووبه‌روى ئوانىشدا نىزىك به هەزار كەسیكى ترى گوپالدار له‌وانه‌ي نه‌زريان كردوه، جىنگا ده‌گرن. په‌یکه‌رهى خواوه‌ند له‌نیو په‌رستگه‌يکى گەپوكى بچووكى چەشنى كەژاوه‌دا داندراوه. ئو په‌رستگه بچووكه به زىپ و ئالتون رازاوه‌ته‌وه. پياوانى ئایینى كه مژولى ئو په‌رستگه و په‌یکه‌ره‌كەن، به ئەسپاپى په‌رستگه‌كە هەل‌دەگىن و له‌سەر عاره‌بانه‌ي چوار چەرخى داده‌نин. مه‌بست ئەوهى كه ئو په‌یکه‌ره‌ي بچىتە نېتى ژۇورى په‌رستگه‌ي گەورە. گوتمان كە كۆمەلېتكى زورىش له کاهینانى تر له‌بئر درگاي په‌رستگه‌ي ئەسلى راوه‌ستاون و رېگە به چۈونە ژۇوره‌وهى په‌یکه‌ره‌كە نادهن. ئو کاهینانه‌ي نه‌زريان كردوه و يارمه‌تى په‌یکه‌رهى خواوه‌ند ده‌دهن كە بچىتە ژۇوره‌وه، لەپىتكى قورس دهست پىنده‌كا. به گوپال سەر و گويلاكى بلاوه‌يان پىنده‌كەن. شەپىتكى قورس دهست پىنده‌كا. يەكتى دەشكىتن. من خۆم له و باوه‌رەدام كە زوربه‌ي ئو کاهینانه له‌بئر كارىبۇونى بىرىنە کانیان دەمەن. دىياره ميسىرىيەكان باوه‌رپىان بهو نىيە كە سس بمرى. خله‌لکى ناوچە‌كەش باوه‌ر به مردىنى كەس ناكەن. خله‌لکە كە پىيانوايە ئو جېزىن و ریوره‌سمە بؤيە به‌پىوه ده‌چى، چونكە دايىكى خواوه‌ند ئارىس^۱ له‌نېتى په‌رستگه‌دا دەزى.

۱- ئارى يا مارس، خواي شەر و پىكدادان.

خواوهند ئاريس له شويينيکى تر و دوور له دايکى پهروه رده بوروه و
كاتىك بالغ بوروه، چووهته ژوورى په رستگەي پاپريمى و ويستوو يەتى لەگەل
دايکى خوى تىكەلاوى جىنسى بكت. نىگابانانى دايکى ئاريس كە هيچكەت ئەو
كۈرپەيان نەديوه، رېگەي پىتادەن بچىتە نىتو په رستگە. ئاريس خەلکى لە
شارەكانى ترەوە لەگەل خوى هيتابە و شەپى لەگەل پاسەوانە كان كردوه.
ئاريس بە زۇرى خوى لە ژوورى ئاخنىيە و چووهته لاي دايکى. ئەو بەشە
لە شەپ و پىتكەدانى مەراسىمە كە دەگەرپىتە و سەر ئەو رەوابىتە.

[٦٤] ميسرييەكان يەكم خەلکانىك بۇون كە ياساكانى ئايىنى يان
دامەزراڭ. ئەوهش بۇوهى بۇو كە پياوان ھەقيان نەبى تەخونى ژنانى نىتو
په رستگە بکۈن و ھەرودە ئەگەر تىكەلاۋيان لە دەرەوەش ھەبۇوبى، بەر
لەوهى غوسل دەركەن، نەچنە نىتو په رستگە. تەقريعەن گشت خەلکانى تر جىا
لە مىسىرى و يۇنانىيەكان تىكەلاوى جىنسى لەنیو پەرسىتگەدا دەكەن، يَا لە
دەرەوە ئەو كارە دەكەن و بەبى ئاو بەخۇ داکىردىن دەچنە نىتو په رستگە.
ئەو خەلکانە پىتىانوایە كە مرۆڤەكانىش چەشنى ئازەلەكان. ئەوهش
دەگەرپىتە و سەر ئەو دىياردەيە كە ئەوان بە چاوى خۇيان دەبىن كە ئازەل و
پەلەوەر تىكەلاوى جىنسى لەنیو پەرسىتگەي خواكان و لە حەسارى
موقەددەسدا دەكەن. ئەوان دەلىن، ئەگەر ئەو كارە بە دلى خواكان نەبوايە،
رىيگايان بە ئازەلانىش نەدەدا. ئەوه بۆچۈونى خەلکە، بەلام بە باوهەرى من
كارىكى ليوهشاوه نىيە.

[٦٥] ميسرييەكان بە حورمەتىكى فرهوھ ئەركەكانى ئايىنى و بەتايمەتى
ئەوانەي خوارەوە دەپارىزىن: ولاتى ميسىر ئەگەرچى لەگەل لىبى (ئەفرىقا)
هاوسنۇورە، خاوهن ئازەلىكى زۇر نىيە. ئەوهندەش كە ھەن، ھەرھەمۇويان
بەلايانوھ موقەددەس و پىرۇزىن، تەنانەت ئەوانە و گەلىكى تر كە خۇمالىن و
لەگەل مرۆڤەكان دەزىن. ئەگەر بلىم بۆچى، ئەو كاتە ناچار دەبىم باسى
با بهتگەلى ئايىنى بکەم. دىيارە دەبىن بلىم كە ئەوهندەي بۆم بکرى خوى
لىتەبويرم. ئەگەريش تا ئىستا چەند كورتەيەكم لەو بارەوە گوتۇوھ، ناچار

بومه. بهه رحال ئه و كۆمه لە ياسايىه سەبارەت بە ئازەلەكان بەريوھ دەچن: پاسەوان بۇ ھەر رەگەزە ئازەلىك ديارى كراوه، ژن يا پیاو بى گرىنگ نىيە، ئه و پاسەوانانه لەسەريانە كە پارىزگارى لە ئازەلان بکەن و خواردىيان بىدەنى. ئه و بەرپرسىيارەتتىيە وەك ميرات لە باوهەكەوھ بۇ منالەكان دەميتىتەوھ. ئەوانەي لە كۆمه لەكە و ئاوايىھەكانى جۇراوجۇردا نەزر و خىز بکەن، بەو چەشىنە دەجولىنەوھ: بەدم نويىز و پارانەوھ لەبەر خوا، واتە ئه و خوايىھى ئازەلەكەي بۇ ديارى كراوه، سەرەي منالەكانىان بەتەواوى يا نىوهى يا يەك لە سىئى قەزەكانى دەتاشىن و پاشان قورسايى قۇھەكە بە تەرازوو حىساب دەكەن. بەو قەياسە زىۋ دەبەخشنە شوان و پارىزگارى ئازەلەكە. شوانەكە بەو پارانەي وەرىدەگرى پەلخۇرى ماسى كە خۇراكى سەرەكى ئازەلانە، دابىن دەكە. ئەگەر كەسىك بەئەنقةست ئازەلىكى موقۇددەس بکۈزى، بەرەپرووى سزايى مەرگ دەبىتەوھ. بەلام ئەگەر بە ئەنقةست نېبى، ئه و كاتە لەسەريتى زيانەكە قەرەبۇو بکاتەوھ. قەرەبۇو زەرەر و زيان گەياندىن بە ئازەلان، بەھۆى كاھىتىنانەوھ ديارى دەكىرى. لەو نىتوھدا، ئەگەر كەسىك بە ئەنقةست يا بە ھەلە حاجى لەقلەق يا سەقىر و باز بکۈزى، تووشى سزايى مەرگ دەبىتەوھ.

[٦٦] ئازەل و پەلەودرى خۇمالى كەلىك زۇرن. ئەگەر پېشىلەكان بەو چەشىنە ياسى دەكەم نەجولابانەوھ، رەنگ بۇو ژمارەيان پەتريش بى. كاتىك پېشىلە دەزى و توتوكەي ھەن، حەز ناكا نىرىنەي باوک تخونى بىچۇھەكانى بکەۋى. نىرىنە حەزى لە جووت بۇونى دووبارەيە و مىتىنە ئامادە نىيە. لەكاتى ئەوتۇدا، نىرىنە بە ئاشكرا رۇدەبىتە جووجەكە پېشىلە يا بە دزى دايىكىانەوھ دەيان رفىتىن. بەبى ئەوهى بىيانخوا، دەيانكۈزى. پېشىلە مى لەبەر خەمى لەدەستدانى بىچۇوھەكانى، دووبارە حەزى لە ئاوسىبۇون دەبىتەوھ. پېشىلە حەيوانىكى كەلىك بە رەحىمە و بۆيە خىترا لەكەل نىرەكە جووت دەبى. كاتىك مال يا بىنایەك ئاوردەگرى، پېشىلەكان زۇر زۇر تووشى نىگەرانى و سەرسامى دىن. مىسرىيەكان لە كاتى ئەوتۇدا حەپەساو رادەوھستن و پەتـ

خه می پشیله کانیانه تا کوژاندنه و هی ئاگره که. پشیله کان بیزو به ویدا غارده دهن و به سه ر یه کتردا ده که ون و زور جار خویان له ئاگر داوین. میسرییه کان به بینی رووداوی لهو چه شنه ته اویک خه مبار ده بن. له هر مالیکدا پشیله به مردنی خوی بمری، گشت ئه ندامانی بنه ماله بروکانی خویان ده تاشن. ئه گر سه گی مالیک بتقیه، ئه و جار سه رتایل له شیان ده تاشن.

[۶۷] میسرییه کان که لاکی پشیله هی مردوو ده بنه شاری ڦو ڦاستی و لهوی دوای مومیایی کردن له قه برستانی پشیلانی ده نیشن. سه گ و مشکه خورما به جیا له نیو تابوت ده نین. مشکه کانی سه حِرایی و بازه کان ده بنه ناوچه هی ڦو ڦوس، به لام حاجی له قله ق ده بردیته ئیرمو پولیس.^۱ ورج که ڇماره یان زور که مه، له گهل گورگ که توزیک له رینوی گهوره تره، لهو شوینه هی که مردون، ده نیژرین.

[۶۸] تیمساح، ئه و ئازه له له ویشکایی و نیو ئاودا ده ڙی و هه رچه ند خاوہن چوار دهست و پیته، چوار مانگی زستان هیچ خواراکیک ناخوا. هیلکه ده کات و له ویشکایی قه راخ رووباردا له سه ریان کورک ده بن. زور بهی سه عانه کانی روڙ له ویشکایی دا و ته اوی شهو له نیو ئاوی رووباردا جنگیرد هبی. ئاوی رووبار له شهودا، له هه اوی ده ری و به تاییه تی له شنه هی به ره به یان گه رمتره. تیمساح له نیو ئازه لاندا، ئه و حه یوانه هی که وختنک له هیلکه دیته ده ر زور بچووکه و پاشان ئیجگار زور گهوره ده بی. ئه و هیلکانه هیلیان دینی، فره گهوره تره هی قاز نین و قهواره هی جو جکه کاش ده گه پیته و سه ئه نداره هیلکه که. جو جکه تیمساح کاتنک گهوره بورو، دریڈاییه که هی ده گاته نیزیک به حه ڦده پیخیس^۲ و بگره زیارتیش. چاوه کانی تیمساح و هک هی به راز ده چن. ددانه کانی ته اوو گهوره ن و ته نیا ئازه لیکه زمانی نیه، هه ربويه چنانگه هی خوارووی ناجولیتھ و له جیات ئه و چنانگه هی سه رهووی دینیتھ خوار. نیقکه کانی به هیز و پیستی پوله که داره و هیچ که رسته یه کی تیپوناچی. تیمساح له نیو ئاودا ئه به دا نایین، به لام له ویشکایدا

۱- ئیرمو پولیس، یه ک له شاره کانی میسری باستان که شوینی په رستنی خواهند ئیرمیس بورو.

۲- پیخیس یا ئانیشک، ۴۴.۴ سانتی میتر یا ۴۴ میلیمیتر.

بیناییه کی فره به همینی ههیه. لبه رئوه هی ماوهیه کی زور له نیو ئاودا دهمینیته وه، زاری پر له زیروو دهی. هیچ ئاژه ل و بالنده یه ک ناویری تخونی بکه وی. ته نیا نیوانی له گه ل بالنده یه کولیبری^۱ خوش. و هختیک تیمساح له ئا و دینه ده ر به پنی عاده ت به ره و رۆزئاوا و هردە سوری، ئه و کاته کولیبری ده چیتە نیو زاری و زیروه کان دخوا. تیمساح ههست به حەسانە و ده کات و پتیخوش و بقیه ئازار بهو بالنده یه ناگه بینی.

[۶۹] به لای هیندیک له میسرییه کانه وه تیمساح ئاژه لیکی پیروزه و کومه لیکیش پیتیانوایه ئازار ده گه بینی. ئه وانه ی له و باوه پرەدان که تیمساح موقە دده سه، پتر له ناوچه کانی ده روبه ری شاری تیقا و گولی میریس^۲ ده ژین. دانیشت وانی ئه و ده فرانه شەونخونی ده کیشن و تیمساحیک له ئا و راده کیشن ده ر خوارکی ده دهنی و گوییه کانی به شتگە لی برقە دار و زیپ ده رازیننه وه. پاوانه ش له ده سته کانی پیشه وی ده کەن، و به خوارک تیری ده کەن و به تایبەتی ئه و گوشته ده دهنی که له قوربانی کردنی ئاژه لانی ترە وه ده ستیان کە و تووه. خەلک تەواوینک بهو تیمساحه راده کەن بۇوەی هیچ کە موكورپییه کی نه بى. کاتیک تیمساحیک بمرى، مۆمیا بى ده کەن و له تابوتى پیروزى ده نین. میسرییه کانی دانیشت ووی ناوچه ی ئیلی فاندینی^۳، تیمساحه کانیان نه ک هەر به لاؤه موقە دده س نییه، به لکوو گوشته کە شیان ناخون. له وی پیتیان ناگو و تری تیمساح، بەناوی خامپسى^۴ ده ناسرین. ناوی

۱- بالندی کولیبری، بالنده یه کی بچووکی سەر رەشە و بەناوی بالنده تیمساح ناسراوه.

۲- گولی میریس یا موریس، يەکینک له گەورە ترین دامودەزگای سەرددەمی میسری باستان کە بۇ رېکوبىنکىردن و پايه شکردنی ئاوى روبارى نیل دروستکرا و بەناوی پاشاییک بە هەمان ناو ناودىزىكرا.

۳- ئیلی فاندینی، ناوچه ی سنورى نیوان میسر و ئەتیپا و شوینى تافگە کانی روبارى نیل، ئەمەرۇ بەناوی ئەسوان ناسراوه.

۴- میسرییانی باستان، جیا له و بە تیمساعیان گوتورو خامپسى، بەناوی تریش وەک ئىماش ناسراو بۇوە.

کرۇكۈدىل لەلايەن يۇنانىيەكانەوە ھاتقۇتە سەر زمان. ئەوان پېيانوابۇو ھەمان سوسمار (مارمىڭىھى) ^۱ قەراخ ئاوهكانى خۆيان.

[۷۰] مىسىرىيەكان راوى تىمساح بە شىيەسى جۇراوجۇر دەكەن. لىزەدا من باسى ئەو چەشىنەيان دەكەم كە لە ئەوانىتىر سىرنج راڭىشىتە. لەتە گۇشتىكى درېزى بەراز بە قولاپ وەدەكەن و پارچە گۇشتىكە تا نىيە لهنىتو ئاوى چۆم رۇدەكەن و لە قەراخ رووبار دەۋىستەن و ھاواكتىش بەداردەستىك لە كودەلە بەراز دەدەن. تىمساحەكە گۇيى لە قىزەسى كودەلە بەراز دەبىن و بەرەو ئەو دى، پارچە گۇشتىكە دەبىنى و قەپالى لىتەگرى. كاتىك قولاپ رادەكتىشە دەر، كابىرى راوجى يەكەم كارى دەيىكا، خىرا ھىتىدىك گلى سور بە چاوهكانى تىمساح دادەكەت، چونكە بەو شىيەسى ئاسانتر دەتوانى بەسەريدا زالبى، ئەكىنا راوكىرىن فەرە دەۋار دەبىن.

[۷۱] ئەسپى ئاوى تەنبا بەلاي دانىشتowanى خاۋىچەسى پاپرىميٽى پېرۇزە. لە شويىتەكانى ترى ولاٗتى مىسر ئەو ئاژەلە پېرۇزايەتى نىيە. ئەسپى ئاوى چوار پىنى دوو سەمە و شىيەسى كەل دەدا و سەرەگۈنلەك قولاپ و چەشىنى ئەسپ خاوهن يالە و ددانەكانى وەك عاج دەرىپەرىيون. كلکى وەك ھى ئەسپە و شىيەسى ئەو دەھىلىتى و قەوارەشى بەقەدەر كەلەت دەبىن. پىستەكەى ئەوەندە ئەستۇورە كە ئەگەر پىاوا خاۋىن بىتاشى و ويشك ھەلگەر، بۆيە دەبىن سەرنىزەمى لى دروست بىرى.

[۷۲] لهنىتو ئاوى رووبارى نىلدا مارى ئاوى ھەيە و بەلاي مىسىرىيەكانەوە پېرۇزە. سەبارەت بە ماسىيەكان، تەنبا ماسى كەپور و مارماسى پېرۇزەن. خەلک ئەو ئاژەلە ئاۋىيانە وەك حەيواناتى پېرۇزى رووبارى نىل سەيردەكەن. لەمەر پەلەوەر و بالىدەكان، ئەوانەي پېرۇزەن دەكىرى ئاوى ئەو قازە بىتىن كە شىيەسى رىيۇى دەدا.

۱- ئەو ئاژەلە لە زمانى بىيانىدا بە لىزارد، بە كوردى ھەمان مارمىڭىھى و پەتە لە قەلشتە دیوارەكانى خىشت و بەردداد دەزى.

[۷۳] ههلهت بالندھی پیروزی تریش هن و بقوینه (قهقنووس) سیمرغ من خوم ئو بالندھیم به زیندوبی نه دیوه و تهنجا چاوم به وینه نه قاشی کراوی که و تووه، چونکه نور به ده گھمن پهیدا ده بی. میسرییه کان، دانیشت و اوانی ئیلیپپولی^۱ دھلین ئو بالندھیه هر پینسه د سال جاریک دیته ولاطی میسر، ئه و ش ل کاتیک دایه که باوکی ده مری. ئه گھر وینه کهی له نه قاشیدا دروست کیشرا بیتھو، بهو شیوه یه: هیندیک له په پی بالله کانی زیرین و به شیکیشیان سوورن. لە مەر شکل و قهواره وەک هەلۇ دەچى. دەگىپنەوە کە بهو چەشنه هەلسوکەوت دەکات، هەرچەند خوم باوەرم بهو قسانه نیي: دھلین کە له عەرەبستانەوە دى و تەرمى باوکی له جیوهی دارى مەرمەک دەگرى بۇوهی له پەرسنگى ئیلیوس دا بینیزى. تەرمەکەش بهو چەشنه لە گەل خۆی دینى: سەرەتا ھیلکەیک له جیوهی بۇنخوش دروست دەکا، ئو ھیلکەیه ده بی قورساییه کەی بهو راده یه بى کە قەقنووس بتوانى بەرزى بکاتەوە و بۇیە پېشتر چەند جاریک بە تاقى دەکاتەوە. دواي ئەوهى له بەرزکردنەوە دلنجا بۇو، ئەوجار ھەناوى ئو ھیلکەیه ھەلدەکولى و ھەلولى دەکات و جەنازە کەی تىدەخا. پاشان به جیوهی (بنیشتى) دارى مەرمەک زارکى ھیلکەکە دەبەستى. ھیلکەکە لە راستىدا دەبىتەوە خاوهن ھەمان قورسایی پېشىووی خۆی و بۇ ھەلگرتى دەبى. سیمرغ کاتیک تابۇوتەکەی ئامادەكرد، دەھېننیتە ولاطی میسر و دەبیاتە نیو پەرسنگى ئیلیوس (خور). ئەوه كۆملەتیک زانیارى سەبارەت بهو بالندھیه بۇو کە میسرییه کان باسى دەکەن.

[۷۴] لە ناوچەی تىغا مارى پیروز هن کە ھىچ ئازارىك بە مەرفە کان ناگە بىتن. قولە و بارىك و خاوهن دوو شاخى بچووك لە لاجايىنگە کانيان ھاتوونەدەر. کاتیک ئەو مارانە دەمرن لە پەرسنگى خواوهند دىا دەياننىزىن، چونکە بەلای میسرییه کان و پیروزىن و ھى ئەو خوايەن.

۱- ئیلیپپولی، شارپکی باستانى لە میسرى كوندا، ھەلکە و تووه لە كەنار ئاوه کانى روبارى نىل و لە يازدە كيلوميترى قاهيرە ئەمېز.

[٧٥] له عرهبستان شوينيک هئيه که تهقريبهن له روبهپووي شاري ڦوتقس هلهکه و توروه. سهفهري ئه ويٽم کرد بُووهی هيٽديک زانياري سهبارهت به ماره بالداره کان کوکه مهوه. کاتيک گهيشته ئه وي، کوليكم ئيسقان و مازه پشتى ئه و مارانه دى، به پادهيه که پياو ناتوانى ريزه که هئي مهزنه بکا. ئيسقانى مازه پشتى ئه و مارانه، ورد و درشت و به کومهٽ چهشنى جيچونون له سهه يه ک هله لدرابونه و. هله بٽت کومهٽ بچووك پٽر و بهر چاو دههاتن. شويني ئه و ئيسقانه زورتر لهنيو بٽر و روهزى نيو شاخه کانه و بهره و دهشتيکي پانوپور دهچى و له گهٽ دهشتى ميسر هاو سنوره. ده گيچنه و که له و هرزى بهاردا ماره بالداره کان له عرهبستانه و ده فرن و دينه ميسر. له همان کاتدا له قلهقى گه رمه سير دهچنه نيو ئه و روه زانه و ناهيلن ماره کان به ويٽدا دهربازبن و له جيده دهيانکورن. عره به کان خويان دهليٽن، ميسريبيه کان ريز و حورمهٽى زوريان بٽر ئه و له قلهقانه هئيه و خودى ميسريبيه کان بشى و بُچوونه يان به لاوه دروسته.

[٧٦] له قلهقى گه رمه سير خاوهن ئه و رو خسار و تاييه تمهندى يانه يه. له شى ته واو رهشه. قاچه کانى و هک بالندى ماسيگرهى گهوره دهچن. ده نووکى خوار و هله لويى و قهواره هى له شى به قهرا مريشكه قويبيه. ئه و هيان له قلهقى رهش بٽو. له قلهقى تر (دوو شيوه له قلهقى گه رمه سيرى هن) که پٽر له شويني ئاوه دان به رچاو دهکهون و سهه و گه ردنيان رووتنه. باله کانيان گهوره و سپين. جينا له سهه و گه ردن، سهه رى په په کانى بال و لکى، رهشى په ره نگن. سهه و قاچه کانى و هک له قلهقى رهش دهچن. ئه و هش بلئيم که ماره بالداره کان شيوه هى مارى ئاوي دهدهن. باله کانيان په ردار نين، به لکوف چهشنى شه مشهمه کويرهن.

[٧٧] ئيستا سهبارهت بهو ميسريبيانه له هه ريمه خاوهن کيڭىكه کان ده زين، باسيك ده كه م. ئه وانه چونکه له به رامبه ر هر روودا و يكدا خوراگر و سيبورن، له نيو گشت ئه و خه لکه که ناسيم، به لامه وه ئاقلتىر و به مشورتى له ميسريبيه کانى ديكه و به رچاو که وتن. شيوازى ڦيانى رؤژانه يان به و

جوره‌یه: ئهوانه سى جار لە مانگدا دەرمان دەخۇن و خۇيان دەرىشىنەوە و
ھەناویان پاکدەكەنەوە بۇوهى سلامەتتر بىزىن. ئهوان ھەروەھا لەو
باوەرەدان كە گشت نەخوشى و ناساغىيەكانى مروف دەگەرىنەوە سەر
كەلتۈرۈ خواردن. ھەلبەت جيا لهەش، ميسرييەكان دواى
لىبىايىيەكان(ئەفرىقايى)، سلامەتتىرين مروفىن. من ھەروەھا لەو باوەرەدام ئەو
سلامەتىيەيان دەگەرىنەوە سەر كۆمەلە ھۆيەكىتىش، وەك ئەو كە
ئالۇگۇرى وەرزەكانى سال بۇونى نىيە و كەشوهەوابى لات ناكۇرى، چونكە
نەخوشىيەكان پىتىر بەو ھۆيە تۇوشى مروف دەبن. ئەو كۆمەلە ميسرييە نان
لە ئاردى چاودار دروست دەكەن و پىتىدەلىن كىلاستى. ئهوانه شەرابى جۇ^۱
دەخۇنەوە لەبەر ئەوهى رەزى ترى لە لاتەكىان نىيە. ماسى بە خاوى
دەخۇن، يَا لەبەر خۇر وېشكى دەكەنەوە و لەخويى دەگرن و ھەلىدەگرن.
گۇشتى ھەۋىردىھ و مراوى و چەند پەلەوەرىنىڭىز، بەخاوى يَا خويكراو
دەخۇن. جيا لهوانەپىرۆز و موقەددەسنىن، گشت ماسى و بالىندەكانى تىر بە
كولاؤى و بىرزاوى دەخۇن.

[78] لە كۆپى ميسرييە دەولەمەندەكاندا، ئەگەر زىافەتى شەۋ تەواو بۇو،
خزمەتكارىنگ پەيكەرهى مەردوویەك لەنیو تابۇوتىكى نەخشىندرارادا دېتىتە
ژۇور. جەنازەمى نىتو تابۇوت لە دار دروست كراوه. تابۇوتەكەش بە نەخش و
نېڭارى رەنگاۋەرنگ ھەلکەندرارو، وەك تابۇوتى راستەقىنە دەچى. درىتىزايى
ئەو تابۇوتە دەگاتە يەكدوو پېيھىس^۲. خزمەتكارەكە تابۇوت بەبەرەم
میواناندا دەگىتىرە و بەرەدەوام ئەو رىستىيە دەلىتەوە: "چاو لەو مەردوویە بىكە!
دېق و بخۇوه و شاد بە! چونكە كاتىك مردى وەك ئەو مەردوویەت بەسەر
دې." ئەو نەرىتىيەيان لە وەختى زىافەتى دەولەمەنداندا ھەيە.

[79] ميسرييەكان كەلتۈرۈ كۈنيان دەپارىزىن و نايگۈرن. دىارە خاوهەن
دابونەرىتى بەنرخن و بەتايىتى كۆرانىيەكى بەناوبانگىيان ھەيە. خەلکانى

۱- ھەمان ئابجزى ئەمۇز بۇوه.

۲- پېيھىس يَا ئانىشىك، ۴۴.۴ سانتىمېتر يَا ۴۴ مىلىمېتر.

فینیقی و قیریسیش ئهو گورانییه دەچرن. یۇنانييەكان پىيىدەلىن لىتو^۱. من سەبارەت بەو شىتوھ گورانیيە فە شىتكەلى ترم لە مىسرىيەكان پرسى، بەتاپىت ئەوەكە ناوى ئەو گورانیيە لەکوپىرا هاتووه. مىسرىيەكان خۇيان بەو گورانیيە دەلىن مانىترو. لە مىسر بۆيان گىپامەوه كە يەكم پاشاى ولاتى مىسر تاقە كورپىكى ھەبوھ كە بە مىنالى مردوھ. ھەربۆيە مىسرىيەكان بە شىتوھى شىنگىرى دەيچىن و تا ئىستاش وەك گورانى بۆيان ماوهتەوھ.

[۸۰] مىسرىيەكان تەنبا لە بوارىكدا ھاوشىتوھى ھۆزى لاكتىيمۇنى^۲ یۇنانى بېردىكەنەوھ. كاتىك گەنجەكان تووشى كەسانى لە خۇيان بەتەمەنتر دەبن، لادەدن و رىيگا چۈلدەكەن و ۋەختىكىش دانىشتىن خىرا لە بەريان ھەلدىستن. بەلام لە بوارى تردا ھېچ وەك یۇنانييەكان ھەلسوكەوت ناكەن. مىسرىيەكان لە جىيات ئەوھى لە رىيگا باندا سلاۋ لە يەكتىر بىكەن، دادىنەوه و دەستەكانىان تا سەر ئەزىزلىكەنەوھ كېنۇش دەبەن.

[۸۱] مىسرىيەكان بەگىشتى عەبای كەتانى لە بەردەكەن و لە سەر گۈزىينىڭ پېيان رىشۇلەدارە و پىيىدەگۇوتىرى كلاسىر. لە سەر ئەو عەبايە(خىتون)، كەواى خورى سېپى دەپۇشىن. بە جلوپەركى خورى ناچنە ژۇورى پەرسىتكەكانىان و قەتىش بەو بەرگەوه نانىزىرىن و ئايىنەكەيان رىيگەيان پېتىدا. لە دابە ئايىنېيەدا شىتوھى خەلکى پىتاغۇرى، ئۇرفىيى^۳ و ۋاڭخۇسى^۴ دەدەن. ئەو ھۆزەدى دوايى مىسرى نىن و دەستوراتى ئايىنى پىتاغۇرى (فيساغۇرۇس) بەپىتوھ دەبەن.

۱- لىتو يا لىتوس، شاعيرىكى ئەفسانەيى و خەيالى ھاوسەردەمى ئورفى ئا لە مىسرى باستان بۇوه.

۲- لاكتىيمۇن، ناوى دوهەم شارى ناسراوى سپارت و پىيتەختى لاكتىيەكان بۇوه.

۳- ئورفى ئا، كورپى پاشاى تراكى و يەكىن لە نيوھ خواكانى سەردەمى باستان (كالىيپ) بۇوه و وەك ناسراوتىرىن مۇسيقازاتانى ئەوكاتە ناوابانگى دەركىدۇھ و كۆملەلېك شىعەر و باوهە بەناوى ئەوھوھ بلاۋبۇوهتەوھ كە دواتر روخسارى ئايىنى يان بەخۇوه گىرتۇھ.

۴- ۋاڭخۇس، خواى شەرباب، كورپى ژۇپىتىر، یۇنانييەكان بە دىيونىسوس دەيناسن.

ئەو كەسانەي پىپۇر لە رەمز و رازن، دەلىن دروست نىيە كە مىدوو نابى بە جلوبەرگى خورىيەوە بنىزىرى. بۇ گشت ئەو بۆچۈونانە رۆشىنگەرى ئايىنى و موقەددەس ھە يە.

[٨٢] با بهتىكى تر كە مىسرىيەكان لىيان كۆلىيەتەوە و بە ئەنجامىك گەيشتۇن، ئەوهىيە كە چۈن مانگ و رۆژەكانى ئەو مانگەيان بە خوايەكەوە بەستۇتەوە. هەلبەت بە لەبەر چاوجىرتى رۆژى لە دايىكبوونى خوايەكە و چۈن مەرقۇقىك بۇوە و ج شانسىڭەلىكى ھەبۇوە و چۈن مىدووە. شاعىزانى يۇنانىش ئەو دۆزىنەوە يە مىسرىيەكانىان لە شىعەرەكانىاندا بەكار ھىتاوە. مىسرىيەكان پىر لە گشت خەلکانى ترى ئەو جىهانە موعجىزەيان دۆزىوەتەوە. كاتىك روادايكى سەيروسەمەرە دەخولقى، كۆلىكى لەبارەوە دەنۇو سن، كە ج قەوماوه و چىان كردو، ئەوهش بۇوە يە كە ئەگەر ھاتوو جارىكى تر قەومانى لەو چەشىنە دووپات بۇوە، دىسان بە ھەمان شىوهى نۇو سراو ھەلسوكەوت لەگەل بارودۇخەكە بىكەن.

[٨٣] سەبارەت بە تالەبىنى و پېشگۈيى مىسرىيەكان، زانىارىيەكان بەو چەشىن: باوهەريان بەوە نىيە كە ئەو زانستە لەلای مەرقەكان دەست بکەۋى، بەلکوو بە پىچەوانەوە تەنبا چەند خوايەك بە خاوهنى ئەو زانستە دەزانى. لە ولاتى مىسر نىتوەندى ئەستىرە ناسى ئىراكلىس^۱ و ئاپۇلۇنا^۲ و ئاتىنا^۳ و ئارتىمىدىقس^۴ و ئارىس^۵ و دىيا^۶ ھە يە. هەلبەت پىر لە گشتىان خورمەت بۇ پەرسىتگەي لىتوس^۷ لە شارى ۋوتقۇس دادەنин. ئەوانە شىوهى تالەبىنى يان

۱- ئىراكلىس، پالەوانى ئەفسانەيى لە يۇنانى سەردەمى كوندا و خواي ھىز و دەسەلات.

۲- ئاپۇلۇنا ياخۇنلۇن، كورپى خواهدند دىا (ڙوپىتىر) و ڙۇنون، خواي شىعەر و موسىقى و نىشانە جوانى.

۳- ئىلاھەي يۇنانى باستان و خواي فکر و ئەندىشە و پارىزەری شارى ئاتىن.

۴- ئارتىمىدىقس، ئارتىمىس يەك لە خواكانى يۇنانى لە سەردەمى كوندا، كچى ڙوپىتىر و ڙۇنون و ئىلاھەي راو و شكار و دارستان.

۵- ئارى، ئارىس كورپى ڙوپىتىر و ڙۇنون (يىترا ياخۇن)، خواي شەپ و تىكەلچۈن.

۶- دىا (ڙوپىتىر)، خواي خواكان ياخۇنلۇن.

۷- لىتو، دايىكى ئاپۇلۇن و ئاتىنا و ھەۋىي يىترا (ڙۇنون).

وهک يهک ناچى و جياوازى نيوانيان له نيوهندوه بق نيوهندىكى تر به ئاشكرا دەردەكەوى.

[٨٤] زانستى پزىشكى بەو شىوه يە دابەش كراوه: هەر پزىشكتىك تەنبا دەتوانى خاوهنى پسپورى لە يەك نەخۆشىدا بى، نەك زياتر. بۇيە پزىشك لەو ولاته زۆرە. ئەوانە پسپورى چاۋ، سەر، ددان، گورچىلە و نەخۆشىيەكانى گشتىن.

[٨٥] لەمەر سەرەخۆشى و شىتىوازى بە خاڭ سپاردن، ئەو كومەلە زانياريانە بەرچاون: لە مالى خاوهن مردوودا كە هيتندىك خاوهن كەسايەتى بى، تەواوى ڏنانى بنەمالە بە پانەوە سەر و گۈيلاڭى خۆيان لە قور دەنин. مردوو لە مالەوە بەجىدەھىلەن و دەچنە دەرى و بە كۈلاناندا دەگەرپىن و بەرسىنگى خۆيان رووت دەكەن، بەجۇرىك كە مەمكىان دەردەكەوى و شىن دەگىپىن. تەواوى ئەندامانى بنەمالە و خزمەكان لەگەل ئەو ڏنانە دېنەدەر. پىاواھكانيش هەر بە چەشىن بەجلى شۇرپەوە و يېپاي ڏنان و بە ھەمان شىۋە سىنگىان رووت دەكەن و لەسىنگىان دەدەن و شىن دەگىپىن. پاش ئەو كارەوە، جەنازەي مردوو بق مۇميابىي كردن دەبەن.

[٨٦] كەسانىك هەن كە كار و پىشەيان بەخاڭ سپاردى مەردووەكانە. وەختىك مەردوو بىتە لايان، ئەوانە پەيكەرەي رەنگىن و نەخشاوى مەردووەكى تر و شىتىوازى مۇميابىي كردن بە كەسوکارى ئەو مەردوو نۇيىھ نىشان دەدەن. گرینكتىرەن شىۋاز، بق ئەو كەسە كراوه كە ناخوازم باسى بىكەم. دووھەم شىۋە كەمكى باشە و سادەترە، سىتەم شىۋاز تەواو بەجىتىي. كەسوکارى مەردوو پاش وەرگەرتى زانيارى لەمەر بەخاڭ سپاردن و مۇميابىي كردن، بېپارى كۆتايى دەدەن و دەچنەوە مال. دواي ئەو بېپارە و حورەمەت دانانە بق جەنازەي مەردوو، مۇمياكاران خىزا وەخۆدەكەون و لە ږۈورى كارگە دەست بە كار دەبىن.

باشتىرين شىۋە بەلاي منەوە ئەوھىيە كە ئىستا باسى دەكەم: بەر لە هەر شتىك بە ئامرازەكانيان بەشى هەرە زۆر يا تەواوى مىشكى مەردووەكە بە

کوونی لووتیدا ده ردیتن و بق پاشماوه‌که یتریش ده رمانی تیده‌کهن. دوايه به ئامرازیکی به ردينه‌ی رهش خالیکه کانی مردووه‌که ده بېن و بهویدا گشت ریخوله و پیسایی نیو سکی دینته‌دهر. هناروی مردوو به شەرابی خورما ده شونه‌وه و پاشان گیای ویشك و وردکراوی بۇنخوشی پىتاده‌پېژین.^۱ ئەوسا نیو كەلاکەکه به ورده‌ی داری مەرمەکی خاوین، دارچین و چەند كەرسىھە ترى بۇنخوش جىا له دارى كۈندۈر دەئاخن و دەيدۈورنەوه. جەنازەکه به خويى نېتىرق (سوود) داده‌پۇشىن و حەفتا رۆز دەستى لىتادەن. نابىن لەوه زۆرتىر بەمېنېتەوه. دواى تىپەر بۇونى ئەو ماوهىيە، ئەوجار مردوو خاوین دەشقۇن و بە كۆمەلېك تىتولى سېبى تەنك دەپېچىن. ئەو تىتۇلانە نەوارى بارىك و درېئىن و له جىوهى دارەلکىشراون. جىوه لەجىات چەسپ كەلکى لىيەر دەگىرى. دواترىش مىسرىيەكان كۆلېك جىوه له تەرمەکە هەلەسۈون و لە راستىدا كۈنبرى دەكەن. خزمانى مردوو جەنازەکە بەو شىۋەھىيە تەحويل وەردەگرنەوه. سەرەتا تابۇوتىك بە شكل و قەوارەي مردووه‌که بە دروست كردن دەدەن و ئەوسا جەنازەکەي لەنىو دەنин. تابۇوت مۇر دەكرى و بە دیوارى مالەوه و له ژۇورىنىكى تايىه‌تدا هەلەپە سېردرى.

[۸۷] ئەوهى باسم كرد گرانلىرىن شىۋازى مۇميايى كردىن بۇو. هەلبەت شىۋازى ترىش هەن، بق ئەو كەسانەيى ناخوانى وردەكارى زۇرى تىتابىكى و پېخەرج بى. ئەو شىۋازە بەو چەشىنەيە: مۇمياكاران قەياسىتكى فە رۇنى دارى سەدر(كۆنار) بە كۈنەكانى لەشى مردوودا بەرى دەكەن نیو سک و هناروی و پىۋىست ناكا زىگى بىدىن و ورگ و ریخولەي دەرىتىن. كۈنەكانى كەلاك دەئاخن و ماوهى حەفتا رۆز لە خويى دەگىن. دواينىن رۆز رۇنى سەدر بەتال، دەكەن. زەختى ئەو رۇنە بە رادەيەكە كە تەواوى پیسایي و

۱- كەرسىھە بۇنخوشەكان لە چوار دەفرى بە ردينەدا بۇون، سەرەي ھەركام لە دەفرەكان، روخسارى يەك لە كورانى خواوهند ھۆرۇسى لە سەرەلەكەندرارو. ھۆرۇس يەكىن لە خواكانى مىسرى بۇو كە خاوهن روخسارى ھەلۇ بۇو.

نیوهرقکی نیو هنای مردوو که تهواو تواوهتهوه، لهگەل خۆی دینیتەدەر. گوشتى جەندەكەش لە خويى جۆشدا تواوهتهوه و تەنیا پېست و ئىسقان ماون. ئەوجار مۇمياكاران بەبى ئەوهى كارى پىر لەسەر جەنازەكە بەن، رادەستى خاوهن مردووی دەكەنهوه.

[٨٨] سىتمەم شىۋاز بۇ خەلکى فەقىر و هەزارە. بە ئاوى جۇ نىتو ورگ و رىخۇلەي مردوو دەشۇنەوه، حەفتا رۇز لەنیو خويى نىترات سدىيۇمى دەنин و پاشان دەيدەنەوه دەستت كەسوڭارى مردوو.

[٨٩] كاتىك ژنى كابرايەكى بەناوبانگ بىرى، خىرا نايىنە كارگەي مۇميايى كردن. ئەو نەريتە دەرھەق بە ژنانى جوان و ناسراوېش لەجىئى خۆيدا. دواى دوو سى رۇز ئەوجار دەيىەن. ھۆى ئەو خۇپاراستتە ئەوهى كە مەبارا وەستاكاران تىكەلاؤى جىنسى لەگەل ژنە مردووەكە بەن. دەكىنەوه كە يەكىك لەوانە تخونى ژنېكى تازە مردوو كەوتوه و ھاوكارىكى لىنى لەھەلا داوه.

[٩٠] ئەگەر مىسىرىيەك يا بىيانىيەك بکەويتە بەر پەلامارى تىمساح يا لە چۈمدا بخنكى، ئەو كاتە دانىشتۇوانى شار جەنازەكە دەدقۇزىنەوه. خەلک لەسەريتى كە بەر لە ناشتن، تەرمى ئەو مردوو مۇميايى بەن و لەنیو تابوتى پىرۇزى بنىن و چەندەي دەست بىدا، تابوتەكە بەخشىتن و بىرازىتنەوه. ھېچكەس بۇي نىيە دەست لە جەنازەكە بىدا، تەنانەت خزم و دۆستانى كابراش. تەنیا كاھىنانى رووبارى نىل ئىزىتىان پىدراؤوه بەدەستى خۆيان تەرمەكە بىتىن. وىدەچى ئەو جەنازەيە لە تەرمى مردوویەكى دىكە پىرۇزىتە.

[٩١] مىسىرىيەكان لە بەكار ھىتانى دابونەرىتى يۇنانى خۆيان دەپارىزىن. ئەوان بەگشتى كەلتۈرۈ ھېچ كۆمەلە خەلکىكى بىانى پەسىن ناكەن و تەواو ئەو باورەيان پاراستووه. ھەلبەت لە شارى خىميس، سەر بە ھەرىمە تىقا' و دراوسىتى نى ئاپۇلىس، مەعبەدىكى چوارگۇشە بۇ پىرسى ئا، واتە كورپى

۱- ناوى يەكىك لە پىتەختەكانى ولاتى مىسىرى باستان و مەعبەدى ناسراوى ئامۇن لەۋى بۇوه.
۲- نیوهخواي سەردەمى باستان لە يۇنان، كورپى ژوپىتىر و دانائى و دامەزرىتەرى پاشايەتى ولاتى مىكىن.

دانائی^۱ سازکراوه. دهوری ئهو په رستگه يه به دارستانی خورما گيراوه. دالانه کانی له بەرد دروستکراون و گەلەکیش گەوره و بەرزن. لە سەر سەکۆی نیو دالانه کاندا دوو پەیکەرى بەردینه داندراون و یەكجار زلن. لە سەر سەکۆی ژۇورى پەرسن پەیکەرى پېرۋىزى پېرسى ئا بەرقاوه دەكەوى.

خەلکى ناوچەي خىميس دەلىن كە پېرسى ئا زور جار لە دەرى يا له نیو پەرسنگە خۆى بە جەماوھر نىشان دەدا. دانىشتۇوانى ناوچەكە هەروھا دەلىن كە جاروبار يەكىن لە پىلاوه كۈنە کانى ئهو خوايە وەدىاردەكەوى. پىلاوه كە دوو پېخىس^۲ گەورەيە و كاتى وەدىاركوت، خىز و بەرەكتە بە ولاتى مىسر دەبەخشى. ئەو باوهرى مىسىرييەكانە. دىارە لاسايى يۇنانىيەكانىش دەكەن و بۇ رېزگرتەن لە پېرسى ئا ئەو كارانەش دەكەن. مىسىرييەكان كىتەركىتى وەرزىشى لە گشت بوارىكدا سازدەكەن، ئاژەل و جلوپەرگ و كەول بە براوهى يەكم دەبەخشى. من پرسىيارم لېكىدن كە خواوهند پېرسى ئا بۆچى تەنبا خۆى بە خەلکى ئەو ناوچەي نىشان دەدا و هۆى چىيە ئەوانىش كىتەركىتى وەرزىشى بۇ سازدەدەن. لە ولامى مندا گووتىيان كە خواوهند پېرسى ئا خۆى خەلکى ئەو ناوچەيە، بەلام خواكانىتىر وەك دانائۇس^۳ و لىنگى ئا، هەرچەند خىميسى بۇون، دواتر بەسوارى گەمى چوونتە يۇنان. مەراسىيمەكان بەوانەوە دەستى پېڭىدوھ و پاشان بۇ خواوهند پېرسى ئا ماوهتەوە. دانىشتۇوانى خىميس دەلىن: وەختىك خواوهند پېرسى ئا گەيشتەوەتە ولاتى مىسر بۇ بىرىنى كاسە سەرى غۇرغۇسى^۴ لىبيايى، چاوى بە خەلکى خىميسى كەتووھ و خزمەكانى خۆى ناسىيەتەوە. خواوهند پېرسى ئا كاتىك گەيشتەتە جى ناوى خىميسى زانىوھ و لە

۱- دانائى، كچى پاشاي ئارغۇس و دايىكى پېرسى ئا و ژىنى ژۇپېتىر.

۲- پېخىس ياخانىشىك، ۴۴.۴ سانتى مىتر ياخانىشىك، ۴۴ مىليميتر.

۳- كەسايەتى ئەفسانەيى و پاشاي مىسر و ئارغۇس.

۴- لىنگى ئا، كەسىكى خەلکى ولاتى ئارغۇس بۇوھ و دەگىنپەوە كە نۇورى چاوهكانى ناوبرى لە دیوار كۈزەراوه.

۵- غۇرغۇسەكان، سى دىبى ئەفسانەيى بۇوھ و سەپىرى هەركەسىكىيان بىردايە، لە جىتە دەبۇوھ بە بەرد. ناسراوترىن غۇرغۇس ناوى مىدوسە بۇوھ و بەدەست پېرسى ئا كۈزۈراوه.

زمانی دایکییه و بیستوویه‌تی. هر له کاته‌وه ئامرى کردوه به بېرىوه چوونى
کېتىه رکىتى وەرزىشى، رېزى لېتگەن.

[٩٢] ئەو كۆمەلە باسە سەبارەت بە دابونەرىتى ئەو مىسىرييانە بۇ كە
دۇور لە زەل و قوبىيەكان نىشتەجىن. ئەوانەى لهنىو قوبىيەكاندا^١ دەژىن
كەم و زور وېڭاي خەلکانى تر خاوهن ھەمان كەلتۈرن، بەلام لەبەر ھەزارى
و دەستەنگى خاوهن چەند تايىەتمەندىيەكەن. كاتىك چۆم ھەلدەستى و لافاو
كىلەكەكان دادەپۇشى، لهنىو ئاودا گولى سويسىن شىن دەبى. مىسىرييەكان بە و
گولە دەلىن شلىرە چۆم (لوتوس). خەلک دواى كۆكىرىنەوەي ئەو گولە، لەبەر
خۆرەتاو ھەلەدەخەن و ويشكى دەكەنەوە. نىركى شلىرە چۆم وەك ھى
خاشخاش دەچى و دەيكەنە ئارد و ھەوپىرى نانى لى دروست دەكەن و
دەپەرژىن. رەگ و رىشەي ئەو شلىرە بۇ خواردن دەبى، خرە و گورە يە و
بەقەدەر سىتو دەبى و شىرىئەن. گەلەتكى سويسىنى تر ھەن و شىوهى گولە باخ
دەدەن. ئەوانىش لە قەراخ چۆم شىن دەبىن. ميوھى ئەو سويسىنانە لە چلى تر
دەردىكەون كە لەسەر رىشەي ئەسلى دەپوين و گەلەتكى شىوهى شانەى
ژەنگەسۇورە دەدەن. لهنىو ميوھى ئەو شلىرەدا كۆمەلېك تۇو ھەي، گورە
بەقەرا دەنكى زەيتۈون. ئەوانە بە خاوى و ويشكراوى دەخورىن. خەلکى
ئەو دەفەرە گشت سالىك كە پاپىرۇس شىن دەبى، شىلەكانيان لهنىو
قوپىيەكاندا دەچىن و لهنىوقەدەوە بۇ سەرئى ھەلپان دەپەرتىون و بۇ زور
بابەت كەلکيان لىتەرەدەگەن. بەشى خوارووئى خاشخاشەكان تەقرييەن يەك
پىخىس^٢ درېژىن و بۇ خواردن دەبىن و دەفرۇشىرىن. خەلکى ئەو ناوجانە
بۇوهى چىئى زور لە كولاندىن كىيائى پاپىرۇ وەرگەن، ئەو گىايە لهنىو
مەنجل و لەسەر ئاگرىيەكى بەتىندا دەكولىتىن. ھېتىدىك لەو خەلکانە تەنبا بە
خۇراكى ماسى دەزىن. وەختىك ماسى راو دەكەن، ورگ و رىخۋەلەكانى
فرى دەدەن و لەبەر خۆرەتاو ھەلەدەخەن و پاشان بە ويشكراوى دەيخۇن.

۱- واتە لە ناوجەي رېزاوگەي نىوان لەكانى روبارى نىل.

۲- پىخىس يائانىشك، ۴۴.۴ سانتىمېتر يا ۴۴ مىليمېتر.

[۹۳] ئهو ماسىيانه‌ي بە رەوە دەزىن، كەس ناتوانى بەردهوام لەنئۇ چۆمەكاندا بىانبىنى. پىتىر لەنئۇ گۇلاودا دەبن و وەختى بەرەوھى تىكرا دەردىكەون و روو لە بەحر دەكەن. بەر لەوانە ماسىيە نىزەكان جولەيان كىدوھ و تۈۋەكانىيان رىشتۇتە نىئۇ ئاو. مىيەكان بەدواياندا، تۈۋەكان قۇوت دەدەن و سكپر دەبن. كاتىك ئهو مىيەكانە لەنئۇ ئاوى دەريادا ئاوس بۇون، ئەوسا بەرەو گۇلاودەكان دەگەپتەوە. دىارە ئەوجار بەپىچەوانەوە، ماسىيە نىزەكان وەپىش ناكەون و نورەي مىيەكانە. ئهو مىيەكانە نىئۇنئۇ ھىلەكەكانىيان دەرىزىننە نىئۇ ئاو و نىزەكان دەيانخۇن. ئهو ھىلەكانە لەپاستىدا ماسى بچۈلەن. ئەوهندەي بەدەست خواردن و قۇوتدان رىزگاريان هات، دەبنە ماسى گەورە. كاتى راواكىدىنى ئهو كۆمەلە ماسىيە بەرەو دەريا رۇيىشتۇون، بىرىننېك لەلای چەپى سەريان بەدىدەكىرى. ئهو كۆرەوەش كە بەرەو گۇلاودەكان دەگەپتەوە سەر ئەوە كە وەختى كۆچ بەرەو دەريا، بە نىزىك قەراخى چەپى رووباردا تىنەپەرن و كاتىكىش دەگەپتەوە ھەمان رۇخ دەگىن. بەردهوام كەنارى رووبار دەگىنە بەر و ناخوازن رىڭايى كەپانەوەيان لىئۇنبى، چونكە دەكەونە بەر شەپۇلان. كاتىك رووبارى نىل ھەلدەستى سەرەتا قولكە و قۆپىيەكانى نىزىك چۆم بە ئاوى مەرخى رووبار پېددەبن. ھەركە ئهو رووداوه قەوما، ماسىيەكان گشتىيان روو لە قولكە و قۆپىيەكان دەكەن. من خۆم پېموابىيە لىئى حالى بۇومە كە چۈن ئهو بەرەوھەرى دەكەن. سالى پار، وەختىك پلەي ئاوى رووبارى نىل دابەزى، ماسىيەكانىش ھىلەكەكانىيان لەنئۇ قور و زەلکاودا جىھىيەشت، خۆيان بەيارمەتى پاشەكسەي دوايىن وەجبەي ئاوى چۆم بەرەو ناخى رووبار چوون. وەختىك زەمان كامل بۇو و ئاو گەپايەوە، لەو ھىلەكانە نىئۇ قور و زەلکاودا، ماسىيان لى دەركەوت. ئهو ھىنديك زانىارى سەبارەت بە ماسىيەكان بۇو.

[۹۴] ئهو ميسىرييانە لە ناواچە زەللىيەكان نىشته جىن، رۇنىك بەكار دىتنىن كە لە ميوھى دار گەرچەكى ھيندى دەگىرى. ميسىرييەكان خۆيان بەو رۇنە

دهلين کيکي. خهلكي ئهو ده فهره گرچه کي هيئدي له قهراخ چوم و کولاؤه کان ده چيتىن، لە حااليتكدا ئهو رووهکه له ولاتى يۇنان رمهكىيە و خۆى شين ده بى. ئهوانەي له ميسىر ده چىندرىن، بەرينى زوريان هەيە و بۇنيان ناخوشە. پاش كۆكرانەوە، ورد دەكرين و دەكولىتىندرىن و رۇنىان لىتىدەگىرى. رۇنى ئهو گرچەكە چەورترە و چى له رۇن زەيتۈون كەمتر نىيە. وەختىك له قەندىل دا بۇ رۇشنايى كەلکى ليۋەردىگىن، بۇنى زور قورس و گرانە.

[٩٥] لەمەر تەپق و مېشۇولە، دەبىي بلېم بە مىلييونان ھەن. مىسرىيەكەن بەو چەشته بەربەرەكانىيان لەگەل دەكەن. ئهو خەلکانەي دۇور له قوبىي و زەلەكان دەزىن،^١ لەسەر بورج و كەپردا دەخەون، چونكە مېشۇولەكەن لەبەر شەنەي با ناتوانىن بەرز بېرىن. جەماوەرى قهراخ ئاو و قوبىي، لەجيات بورج و كەپر، رىگا چارەتلىيان دۆزىيەتەوە. ھەر بابايە خاودەن تۈرىكە. رۇزانە بەو تۈرە ماسى دەگرىي و شەوانە لەسەر جىڭىگى خەو چەشنى چادر ھەلى دەدا و لەزىرەوە را تىىدەخىزى و دەخەوى. ئەگەر مۇزۇف بە جلوبەرگ و مەلافەوە بخەوى، مېشۇولەكەن لەسەر جەكانەوە پىيەددەدەن، بەلام ناتوانىن لە تۈرەكە دەربازىن.

[٩٦] مىسرىيەكەن قايىقە چەرخدارەكان لە دارى ئاقاقىا (عەناوا، بىسمىلا) دروست دەكەن و ئهو دارە شىتوھى داركۈنارى ناوجەي كىرىنى ئا^٢ دەدا. شىرەي ئهو دارە وەك چەسپ وايد. دارى ئاقاقىا بەقەرا يەك ئەستۇور و بە درىزىايى دوو پىخىس^٣ پارچەپارچە دەكەن، ئوسا چەشنى خشتهكانى دیوار لەتەنېشت ھەقدۇو دیواريان پىن دروست دەگرىي و سەرى ئهو دارانە لە كارىتەي ژىرەوە بزماركۈوت دەكەن. جووتىك كارىتە بەشىوهى خاج لەنېو گەمىيەكەدا دادەمەززىن، و پارچە بپاوهەكان لەو كارىتانە بزماركۈوت دەكرين. وەختىك تەختى بىنى گەمى ئامادەبۇو دارى كەمانەدار لە قەراخەكانى قايىق وەك چەپەر دەبەستن و ئەۋ شىتوھ دیوارە پىيوىستى بە ساف و لووس

١- مەبەست مىسرى ڈوروویە.

٢- كىرىنى ئا، ناوى موھاجىرنىشىنىك كە يۇنانىيەكەن لە رۇزئاۋى مىسر و لە خاكى ئەفرىقىيادا دروستيان كەردى و پىتەختى ولاتى كىرىنىيەكەن بۇوە.

٣- پىخىس يائىشىك، ٤٤.٤ سانتى مىتر يائىشىك، ٤٤ مىلىمېتىر.

کردن نیه و ته‌نیا به گه‌لای پاپیرق و به‌دیوی ژووریدا دایده‌پوشن و کله‌تنه‌کان کوونبر ده‌کهن. ئه‌و قایقانه ته‌نیا يه‌ک پاروویان هه‌یه که له‌لای پشت‌وه بەنیو کاریته‌ی مازه‌ی ژیره‌وه‌ی قایقدا ده‌چیته نیو ئاو. ده‌کهل، و اته کوله‌که‌ی بایه‌وان، ئه‌ویش له داری ئاقاقیا دروست ده‌کری و بایه‌وانیش له گه‌لakanی پاپیرق‌سه. ئه‌و قایقانه ناتوانن بەپنچه‌وانه‌ی ره‌وتی ئاوی چوم پیش‌ره‌وی بکهن، مه‌گهر بای تووند یارمه‌تیبان بدا، بۆیه ده‌بئ له قه‌راخ ده‌ریاوه به گوریس راکیشرين. ئه‌گهر هاوسوو له‌گهل ره‌وتی چوم جووله بکهن، پیویسته به‌و چه‌شنه بی: کو‌م‌لیک قوله‌داری ته‌مر به جه‌گهن له‌یه‌کتر ده‌به‌ستن و قه‌واره‌یه‌کی چوارگوش‌هی شیوه‌ی درگا دروست ده‌کهن. به‌ردیکی کونکراو به قورسایی دوو تالاند^۱ به گوریس له پاشه‌وه‌ی قایقیش ده‌به‌ستن. درگاکه به گوریس له پیشه‌وه‌ی قایق ده‌به‌ستن. درگا فری ده‌دریته نیو ئاوی چوم و خوبیتی رووبار رايده‌کیشی. ئاو درگا ده‌با و ئه‌ویش به‌نوره‌ی خۆی قایق راده‌کیشی (به‌و چه‌شنه قایقانه ده‌گووتی بار یا قورسایی). به‌رده‌که له‌نیو قولایی ئاودا به‌هۆی قایق راده‌کیشري و بز راگرتني پارسه‌نگي قايقه. له‌و چه‌شنه قایقانه به فراوانی له ميسر به‌رچاو ده‌که‌ون و هيتدیکيان جيگاي چه‌ند هه‌زار تالاند باري قورسيان هه‌یه.

[۹۷] کاتیک ئاوی رووباري نيل هه‌لددستن و لافاو ده‌خوالقینى، ته‌نیا شاره‌کان به‌ده‌ره‌وهن و شیوه‌ی دوورگه‌کانى ناوجه‌ی ئىيىئۆ (ئىيىئۆ) ده‌دهن. سه‌راسه‌رى خاکى ميسر وهک ده‌رباى لىدى و ئاوابىيەکان له‌نیو ئاودا قووت ده‌بئه‌وه. هه‌ركات ئه‌و ديارده‌ي سازده‌بئ، خەلک سەھر بەسەر رووباري نيلدا ناكهن، بەلكوو رېگاي ويشكايى ده‌گرته‌به‌ر. بۇويتىه هه‌ركەس بخوازى به‌رهو شارى نافکراتيس^۲ له ناوجه‌ی مىتمفيس بچى، به نيزىك پيرامىدەكاندا تىدەپه‌رى. ئه‌گهر ئه‌و رېگايى نه‌بوايە، پياو ناچار ده‌بwoo به نووكى سى

۱- تالانى يۇنانى ۲۶ کيلوگرم، ميسرى ۲۷ کيلوگرم، بابىلى ۳۰.۳ کيلوگرم و رومى ۲۲.۳ کيلوگرم بwoo.

۲- نافکراتيس، شارىك له رۈزئاواى لكىكى روبارى نيل كه به شارى كانوبدا ده‌رباز ده‌بwoo و له‌نيزىك تەلەپىرە هەلکەوتوو.

گوشه‌ی دیلتا و به هریمی کیرکاسورودا دهربازبین. گهر کهستک بیهه‌وی به پیگای دهربیادا له کانوپوسهوه^۱ بچیته نافکراتیس، دهگاته دهقه‌ری ئانتيلا^۲ و شاری ناسراوی ئارخاندرؤس^۳.

[۹۸] شاری ئانتيلا کومه‌لگایه‌کی ته‌واو ناسراوه، له‌بهر ئه‌وهی که دانیشت‌ووانی شار و ناوچه‌که خه‌رجی دابین‌کردنی پیلاوه‌کانی شاژنی میسریان پئئه‌سپیردراوه و دهقه‌ره‌که ملکی شاژن. ئه‌و ئه‌رکه له‌و کاته‌وه به‌پیوه دهچن که میسر بوته ژیز دهسته‌ی فارسه‌کان. شاریکی‌تریش به باوه‌پی من ناوه‌که‌ی له زاوای دانائوس^۴ و اته ئارخاندرؤسی کورپی فتیوس و نه‌وهی ئاخایوس و هرگرت‌ووه و شاره‌که پییده‌گووتروی ئارخاندرؤس. رنه‌نگه کهستکی‌تریش به‌و ناوه هه‌بووبی. به‌هه‌رحال ناوه‌که‌ی میسری نییه.

میثووی میسر

[۹۹] تا ئىرە باسی ئه‌و بابه‌تگه‌لهم کرد که به چاوی خۆم بینیم و ئه‌و زانیاری‌بیانه‌ی دهستم که‌وتن. ئىستا له‌سەر ئه‌و بابه‌تە ده‌پۆم که میسرییه‌کان پیشان‌گوتوم و له زمان خۆیانه‌وه دهیان‌گیتەم‌وه. هه‌روه‌ها ئه‌وانه‌ش که به‌دیم کردوون. کاهینانی میسری گوتیان که يەکەم پاشای میسر به‌نانوی مین، دیواریکی که‌وانه‌بی به‌مەبستى به‌ربه‌ست کردن و دابه‌شین و به‌لارپیدا بردنی ئاوی چۆم دروست کرد و به‌و کاره‌ی گه‌رەکی بولو شاری میتمفیس له‌دهست سیلاوه‌ی رووبار رزگار بکات. رووبار به تەنیشت ریزه چیای خیزه‌لان و

-
- ۱- کانوب یا کانوپوس، يەک له شاره‌کانی میسری خواروو له کەنار روباری نیل و نیزیک له قه‌راخ ئاوه‌کانی دهربیای مەدیرانه و يەکنیک له لکەکانی ئه‌و روباره به کانوپوس ناسراوه.
 - ۲- شوینی ئه‌و شاره باستانییه‌ی میسر نەدقزراوه‌تەووه.
 - ۳- شوینی ئه‌و شاره باستانییه‌ی میسر نەدقزراوه‌تەووه.
 - ۴- کەسایه‌تى ئەفسانه‌بی و پاشای میسر و ئارغۇس.
 - ۵- مین یا مینتیس، يەکم پاشای ئەفسانه‌بی میسری کون. وىدەچن ئه‌و گوره‌ی له نقدە، هەلکەوتتوو له سى كیلومیترى شارى تىقا دۇزراوه‌تەووه ھى ئه‌و پاشایه بى.

به لای لیبی دا (ئەفریقا) تىدەپەری و مین پاشا ئەو سەددە کەوانەبیھی لەسەر پېتچى گەورەی رووبار دامەزراند. ئەو شوينە لەلای باشۇرى شار و نىزىك بە سەد ستادىق^۱ لە مىمفىس دوور بۇو. بەو دیوارە کەوانىيە، رووبار ناچار بۇو رەوتى كۆنى خۆى بگۈرپى و بە دۈلىكى تردا دەرباز بى. ئەو جىنگاپەيى كە پېشىر مەرخ (بەستەرى ئاۋ) بۇو و رووبارى نىلى پىتادەھات، تا ئىمېرۇكە لەلایەن فارسەكانەوە پارىزگارى لىدەكى و دیوارەكانى سالى جارىك پۇيوىستيان بە تۆزەن كردن ھەيە. چونكە ئەگەر درزى تىكەۋى، مەترسى سىللاو بۇ سەر شارى مىمفىس لەگۈرپىدا.

كاھىنان دەلىن مین وەك يەكم پاشاي مىسر بە گۈرپىنى بوارى ئاۋى نىل، پانتايىھى كى فەرى ويشكەلگىزى و شارى مىمفىسىلى دىروست كرد. ئەو ھەرەھا لە دەرەھە شار، بەرھو باکۇر و رۆزئاوا كۆلىكى ھەلکەند كە بەھۆى رووبار پېردى. رۆزەھەلاتى شار بەھۆى چۆمى نىل دەپارىزى. مەعبەدى ئېفېستۇ^۲ لە نیوهندى مىمفىس بىنیاتنرا و ئىنجىكار گەورەھە و گشت لايەك رىزى دەگىن.

[۱۰۰] دواى مین پاشا، پىاوانى ئايىنى لە رووى كىتىپەكەوە ناوى سىسىد و سى پاشاي مىسىريان بۇ من خويىندهو. لەنیو ئەوانەدا، ھەژىدەيان ئەتىقپىامى، يەك ژنى مىسرى و گشت ئەوانى تر پىاوى مىسرى بۇونە. ژمارەھى ئەو سىسىد و سى پاشايە لەگەل رادەھى جىلەكانى دەرباز بۇو بە مىژۇووھەكەياندا، بەرابەر دەھانتەوە. ئەو ژنە پاشايە ناوى نىتىكىرسى^۳ بۇو. وەك ژنە پاشاي بايلىقۇن، ئەو يىش ناوى نىتىكىرسى بۇو. بۇيان كىتىپامەوە كە ئەو خاتۇونە ويسىتووھەتى تولەھى كۆزىرانى برا كۆزراوەكەى خۆى بىستىنەتەوە. براكەھى بەر لەو پاشاي مىسر بۇو. ئەوانەھى ئەو كابرايەيان كوشتبۇو، خىرا ئەو خاتۇونەيان لەجىتى براكەھى كرده پاشا. نىتىكىرسى بۇ تولە ئەستاندەنەوە، جەماوەرىكى زۇرى لەو .

۱- ستادىق، پۇوانەھى مەودا لە يۇنانى باستاندا و بەرابەرى ۱۷۷ مىتر و ۶ سانتىمېتىر بۇوە.

۲- خواي ئاڭر و ئاسن لە يۇنانى سەرەھەمى كوندا.

۳- نىتىكىرسى يَا نىتاكارىت، شاڻى مىسر لە شەشەمین خانەدانى پاشايەتى ئەو ولاتە. مىژۇووی فەرمانزەوابىيەكەى روون نەكراوهەتەوە. سەبارەت بە شاڻن نىتىكىرسى بايلى، هىزۇدۇت لە كىتىپ يەكم، بەندەكانى ۱۸۵ و ۱۸۷ باسى دەكا.

میسریانه کوکردهوه و به زهبری ئازار و ئشکەنجه لهنیوی بردن. ناوبر او ژیزهوبینیکی گەوره و درېزى سازکرد. بە بیانووی ۋەكىرن و ئیفتیتاخى ژیزهوبین، جەماوەرى بۇ زیافەت بانگھىشت كرد. لە میشکى خۆيدا خەربىكى تولەسەندنەوه بۇو. تەواوى ئەو میسریانە كە ئەو خاتونوھ پېتىوابۇ دەستيان لە كوشتنى براکەيدا ھەيە، لەوی بۇون. لە كاتى خواردىدا گورىنگى نەپەن ئاوى رووبارى كردهوه و گشتىانى لهنیو ئاودا خنكاند. كەس بەو گورىنگەي نەدەزانى. كاھىتان ئەو كۆمەلە زانىارىيەيان سەبارەت بەو خاتونە دايە من. ئەو ژۇ دواي تولە سەندنەوه، بۇوهى نەكويتە بەر پلامارى شمشىتى خەلک، خىترا لهنیو ھۆدەيەكى پەلە خۆلەمیشدا خۆى شاردەوه.

[۱۰۱] سەبارەت بە پاشاكانى تر، هيچكاميان لەمەر كارەكانىان بایەخى ئەوهيان نەبۇو كە باسيان بکەم، تەنيا يەكىان نەبىن كە ئەوپىش دوايىن كەسە و پىنیدەگۇوتى ميريس^۱. باسى ميريس بۆيە دەكەم، چونكە بىنای بەرھەيوانى بەشى باڭورى پەرسنگە ئېفېستۇي دروست كرد و گۈلنگى گەورەشى ھەلکەند. دەورى ئەو گۈلە چەند ستادىق^۲ دەبىن و دواتر لەسەرى دەدويم. ئەو پاشايە (فيزعەونە) لهنیو گۈلدا پیرامىدىكى بىناكىرد. زانىارى سەبارەت بە درېزىايى و بەريتايى پەرسنگە، لە كاتى توېزىنەوهى قەوارەدى گۈلدا دىنەمە گورى. خەلک ئىستاش باسى ئەو كارانە دەكا. فيزعەونەكانى تر كارىكى ترى ئەوتويان نەكردوھ.

۱- بۇچۇونىكى تر دەلى كە گۈلى دەسکىرىدى ميريس يَا موريس بەھۇي ئامىن ئىتم هاتى سىتم لە سىزىدەھەمین خاندانى پاشايەتى مىسىر كە نىزىك بە ۲۹۹۰ سال پىش ميلاد ڏياوه، دروستكراوه. وىنەچى هىزىقدۇت هىزىقدۇت ۲۰۰ سال ئەو پاشايەى لە ئىتمە نىزىك كىرىبىتتۇوه. موريس ناوى يەكىكى لە پاشاكانى مىسىر كە لە نىوان سالەكانى ۱۷۳۶ تا ۱۷۲۲ ئى بەرلە زايىن لە مىسىر فەرمانزەوابىي كردوھ و لهنیوان ناوى ئەو پاشايە و گۈلى موريس يَا ميريس وىنچۇونىك بەدىدەكىرىت، بۆيە ئەو بە بىناتەرى ئەو گۈلە دادەننەن.

۲- ستادىق، پۇنانەي مەودا لە يۇنانى باستاندا و بەرابەرى ۱۷۷ مىتر و ۶ سانتىميتر بۇوه.

[۱۰۲] لهو فیرعهونه دهگهريم و تهنيا باسي ئوهيان دهکم که جينشيني
ئه و ناسراو به سيسوسترييس^۱ بووه. کاهينهکان دهيانگوت که ناوبراو
يهکم کهس بووه به گهميي جهنگيهکان له دوورگهی عهربستانهوه
پيشرهوي کردوه و گهلاني نيشتهجي روخرهکاني دهرياي ئيريتراه^۲ هيناوهته
ئير نيري دهسهلاتي خوى. ناوبراو ئوهنده بهسهر ئاوهکاندا رقبي تا گهيشته
بهحرىك که لهبر رژدى و نزمى پلهى ئاو، ئيتير بق قايقرانى دهستى نهدا.
ناچار بوو گهرايهوه ولاطي ميسر. بهپتى گووتهى کاهينان، ئه و فيرعهونه
لهشكريتكى ئيجكار گهورهى سازدا و بهريگاي ويشكاييدا پيشرهوي کرد و
پلاماري ئه و گهلانهى سهر رېگايدا که دژى راوهستابونون. فيرعهونى
گورين هركات توشى خەلکى جوامير و شەركەر هاتبا که بق رزگاري و
پاراستنى خويان دهستيان کرديتتهوه، کولەکەي بيرهورى دهچەقاند و ناوي
خوى و ولاتهکەي لهسهر دهنووسين و له کوتاييدا ئوهشى لى زياد دهکرد
که به هيىز و توانايى خوى شكستى بهو بهره لستكارانه هيناوه. ئهگەر
ناوچەيەكى بهبى شەر گرتبا، ئوسا لهسهر ئەستوندەكى ناسراو همان
بابهتى دهنووسى که بق جواميرهکاني نووسىبىوو، بهو جياوازىيە که ئوهجار
له کوتاييدا نەخش و وينهى ئەندامى مىتىنهى ژنانى دهكتىشايەوه، بقۇھى
نيشان بدا که دانىشتۇوانى ئه و دەۋەرە خاوهن غىرەتى ژنانە بوونە.

[۱۰۳] ئه و پاشايه بهو چەشنه پيشرهوي کرد و به ئاسيادا دەرباز بوو تا
گهيشته ئوروپا و سكىتى^۳ و تراكىيەکانىشى شكستدا. به باوهرى من ئوه
دوورترین شوين بتو که لهشكري ميسر دهستى پىتراڭيەشت. لهو ناوچانەي

۱- سيسوسترييس، وېدەچى همان رامسىسى دووهەم واتە فيرعهونى ميسر بى کە يەكىك لە
گهورەترين و ناسراوتونين پاشاكانى ميسر بتو و نيزىك بە چواردە سەدە بەرلە زايىن ژياوه.

۲- ئيريتراه، ناوېتكە کە يۇنانىيەکانى سەردهمى باستان بق ئەقيانووسى هيىدىيان داناوه. ئەوان دواتر
لەجيات ئه و ئەقيانووسە ئوهجار بە دەرياي ئەحەمەريان گوتۇوه دەرياي ئيريتراه.

۳- سكىتى، كومەلىك ھۈزى بەرەرى سەرددەمى باستان کە بادىيەنىشىن بتوونە و بەرددوام لە
باکورى رۇزەلاتى ئەوروپا و باکورى رۇزئاواي ئاسيا ماونەوه. شوينى نيشتهجيي ئوانە پىر
لە باکورى دەرياي رەش بتوو.

له شکر پییاندا دهرباز ببوو، پیاو چاوی بهو ئەستۇوندەكانه دەكەۋى، بەلام كە دوور دەكەۋىيەوە، ئىتر كوتاييان پىدى. ئەو پاشايه تا ئىرە هات و پاشان گەرایەوە. كاتى گەرانوھى گەيشتە چۆمى فاسى^۱، لېرەدا ناتوانم بلېم ئاخۇ ھەمان فيرۇھۇن واتە سىسۇسترىس ببوو يانتا، يا بەشىك لە له شکرەكەى بەمەبەستى نىشتەجى بۇون و دروست كردنى موهاجيرىشىن جىتەيشتىبى. ھەلبەت بۇچۇونىكى تىريش ھەيە كە دەلى بەشىك لە له شکر رېڭاى ھەتلە كرد و بېرىارياندا لە رۆخەكانى چۆمى فاسى بەيتتەوە و چەند ئاوايىھەك دروست بکەن.

[۱۰۴] كۆلخىيەكان^۲ ويدەچى ميسرى بن. من خۆم بەو قەناعەتە گەيشتۇوم بەر لەوھى خەلکانى تر زانىارىم بەدەنى، لەبەر ئەوھى گرفتەكە بەلامەوە گرینگ ببوو، پرسىيارم لە كۆلخىيەكان خۇيان و لە ميسرىيەكان كەن كۆلخىيەكان پىر ميسرىيەكانيان لەبېرىبۇو تا ئەوھى كە ميسرىيەكان كۆلخىيەكانيان لەبېر مابى. ميسرىيەكان بەلام، پىيان گۇوتىم كە لە باوهەدان كۆلخىيەكان لە راستىدا ميسرىين و پاشماوهى له شکرى سىسۇسترىس پاشان. من خۇيىش شىكم بۇ ئەو دەچۇو، چونكە كۆلخىيەكان قۇزىان رەش و لۇولە و رەنگى پېستيان گەنمىيە. ھەرچەند ئەو وېچۈونە مانايمەكى ئەوتۇي نىيە، چونكە گەلانى تىريش ھەن كە خاوهەنى تايىەتمەندى لەو چەشىن، بەلام ئەو گرینگ كە لەنئۇ خەلکانى جىهاندا تەنبا كۆلخىيەكان و ميسرىيەكان و ئەتىپەپەكان نەرىيەتى سوننتە و خەتنەيان پاراستوھ. فينىقىيەكان و سوورىيەكانى ولاتى فەلەستىن دەلىن ئەو نەرىيەتە لە ميسرىيەكان فېرىبۇونە. لە حالىتكا دوورىيەكان كە لە ناوجەكانى قەراخ رووبارەكانى تېرمۇدقۇند^۳ و پارتىنې دەزىن، لەگەل دراوسىكانيان واتە ماكرۇنىيەكان دەلىن دابى سوننتە و خەتنە لە دواييانە و لە كۆلخىيەكانەوە بەوان گەيشتۇوھ. كۆلخىيەكان تەنبا خەلکانىكىن كە سوننتە

-
- فاسى، چۈمىك لە ھەرىتى كۆلخىد كە تىكەل بە بەحرى رەش دەبۇوھ. ئەمۇز ناسراوه بە رىيۇن.
 - ھەرىتى كۆلخىيەكان لە ئاسپا كۆندا، لە رۆزھەلاتى دەرىيائى رەش و باشۇورى قەفقاز بەھۇي چۆمى فاسى پاراۋ دەكرا.
 - ئەو چۆمە دەرىتى دەرىيائى رەش.

و خهتهکردنیان پاراستووه و وهک نهريتیک له میسریبه کانهوه بؤیان ماوهتهوه. ئهوهش كه میسریبه کان له ئهتیقپی يه کان فيربوون يا به پیچهوانهوه ئهتیقپی يه کان له میسریبه کان، ناتوانم به دلنيابيهوه بیسەلمىتم. له بهر ئهوهی ئه و نهريته ئېجگار كون و ديرين (باستان) بيه. بهلام ئهوهی كه خەلکانى تر له میسریبه کانهوه و هريان گرتتووه، دەگەپريتەوه سەر پتوهندى نېوانيان و هاتووچۇيان. تەواو ئاشكرا و روونه، ئهويش به پشتىھەستن به و زانيارىيانە خوارهوه: ئه و بەشە له فينىقى يه کان كه پتوهندى و ھاموشۇيان لەگەل يۇنانىيە کان ھەيە، ئه و نهريته میسریبه کانيان و هرنە گرتتووه و مئالەکانيان سوننت و خهتهنه ناكەن.

[۱۰۵] بابەتىكى تر كه كولخى يه کان له میسریبه کان نىزىك دەكتەوه و دەكىرى قسەى لە سەر بکەين، ئهوهى كه ھەردووکيان شىوهى ھەۋدۇو كارلە سەر كەتان دەكەن. ھەلبەت ژيان و زمانىشيان وهك يەك دەچن. ئه و كەتانە لە ولاتى كولخى يه کان بەرهەم دىت، يۇنانىيە کان پىتىدەلىن ساردۇن و ئهوهش كه له میسرەوه بىن پىتىدەلىن میسرى.

[۱۰۶] زۆربەي بەردەنوسە کانى سىسۋىستىرسى پاشاي میسرى چەقاندى. ئىمەركە هيچيان نەماون، بهلام لە سورىا و فەلەستىن من چاوم بە ژمارە يەك لەوانە كەوت. مۇرى فيرۇعەونى ناوبرارو لەگەل نەخشى ئەندامى مىتىنە ئۇنانى لە سەر بۇو. ھەلبەت لە ناوجەي يۈونىيا^۱ دۇو شىوهيان وەبەرچاو كەوت. يەكىك لەوانە لە سەر رىڭاي بەرهە ئېغىتسق^۲ لە ناوجەي فۆكىئا^۳ چەقىندراروه و ئهوهى ترىش لە سەر رىڭاي شارى سارد لە دەفەرى

۱- يۈونى، ھەرىتىك لە ئاسىيائى بچووكى سەرددەمى باستان، لە نیوان كەند اوى ئەزمىرى ئەمېق و كەند اوى مىندىليا ھەلکەوتىبو و لە سەراسەر ئاخاكە كەيدا كۆچپەرانى يۇنانى نىشتەجي بۇونە. شارە کانى گەورەي ئه و ھەرىمە بىرىتى بۇونە لە مېلىتۇس، ئېغىتسۇس، كۈلۈقۇن، فۇسىن و خېيىن.
۲- ئېغىتسۇ، يەك لە شارە كۆنە کانى ھەرىمە يۈونى ھەلکەوتىو لە كەنار ئاوه کانى دەريايى ئىزە و ئەمېق تەنبىا كەلاوه يەك.
۳- فۆكى ئا يَا فۇسە، شارەتكى كۆنە ئاسىيائى بچووك لە ھەرىمە يۈونى، ئەمېق ناسراوە بە فوچە.

سمیرنی یه^۱. لەسەر هەردۇوکىان، نەخشى پىاۋ ھەلکەندراوه و پېخىس^۲ پىر بەرزە. لەنىو دەستى راستدا نىزەتى ھەيە و بەدەستى چەپ كەوانى راگرتۇوە. رەختى چەكەكانيان ھەم مىسرىيە و ھەم ئەتىقىپىايى. لەسەر سىنگىان نۇوسراوېك بەرچاۋ دەكەۋى و لە شانىتكەوە بۇ شانى تر دەچى و بە خەتى پىرۆزى مىسرى ھەلکەندراوه و دەلى: "من ئۇ ولاتەم بە زەبىرى مەچەكى خۆم داگىركردوھ". نۇوسراوەكە باسى ئەوه ناكا خاوهنى گۇوتەكە كىيە و خەلکى كام شويتە. ھەلبەت ئەوهمان بە زانىارى تەواوەوە لىپۇونە، بەلام گشت ئۇ و كەسانەي چاوابيان بەو بەردهنۇوسانە كەوتۇوھ، دەلىن ئەوه كارى مىئمۇنۋىھ^۳. بەباوهەرى من لەو بارەوە بە ھەلە چۈونە.

[۱۰۷] كاھىنە مىسرىيەكان ئۇوهشىان پېڭۈوتىم كە سىنسۆسترىس وەختىك كەرپايەوە ولاتى خۆى، جەماوەرىيکى ئىيچگار زۇرى دىل لەگەل خۆى ھېتابۇو. ئەو كۆمەلە دىلە لە نەتەوەي جۆراوجۇر بۇون و فيرغەونى ناوبراو ولاتەكەيانى داگىركردبوو. سىنسۆسترىس لە نىتوەندى ئايىنى دافنى^۴ سەر بە ناوجەمى پېلوسىفوس^۵ چاوى بە براڭى كەوت، واتە ئەو كەسەي دەسەلاتى مىسرى

۱- سمیرنی، شارىيکى كۇنى ئاسيايى بچووک، ھەلکەوتۇو لە كەنارئاوهكانى دەريايى مەدىرانە، ئەمېز ناسراوە بە ئەزمىر.

۲- پېخىس ياخانىشىك، ۴۴.۴ سانتىميتر ياخانىشىك، ۴۴ مىليميتىر.

۳- مىئمۇن، كەسايەتىيەكى ناسراوى ئەفسانەبى لە سەرەدمى ئەنتىكدا، كورى تېقىن و خۇرى سېپىدە بۇو، كاتىك شارى ترۇڭا كەوتە كەمارقى يۇنانييەكىان، باوکى مىئمۇن پاشايى مىسر بۇوە ئەو پاشايە مىئمۇننى بەمەبەستى يارمەتىدانى خەلکى ترۇڭا ناردوھتە ئەو شارە. مىئمۇن لەو شارە بەدەستى ناخىلى ئا ياخشىل كۈرۈراوه. ناوابانگى مىئمۇن دەكەپىتەوە بۇ پەيكەرەيەكى زەبەلاح و گورە كە لە نىزىك شارى تىقلا لەپاش ئۇ بەجى ماوە. ئۇجۇرەمى باسەدەكى كەشت بەيانىيەك كە خۇر گىزىنگ دەدا، دەنگىك لە ھەناوى ئەو پەيكەرەيە بەھۇرى تىشكەكانى خۇرى سېپىدە دەبىسىرى و خەلک لەو باوهەدان كە مىئمۇن خۇيەتى و سلاو و درود بۇ دايىكى خۆى واتە خۇر دەنلىرى.

۴- دافنە، خۇرى شارىيکى بچووکى ناوجەمى ئەندىقىخىا ياخانىش لە نىزىك ولاتى مىسرە و لە سەرەدمى باستاندا نىتوەندى بەپېتەچۈونى رىبورەسمە ئايىنى يەكان بۇ رىزگىتن لە خواوهند ئاپۇلۇن بۇوە.

۵- بېلۇسى، يەك لە شارەكانى كۇنى مىسر، لە نىزىك پۇرتىسى عىدى ئىستى، بۇ سالانىكى زۇر دەروازەسى سەرەكى ولاتى مىسر بەرهە ئاسيا بۇوە.

پىئەسپاردبوو. براکەی سىسۇسترىس، پاشا و مىنالەكانى باڭھېشتى مالى خۇى
كىد. حەسارىيەكى لە دارى ويشك بە دەورى مالدا سازكىد و ئاگرى تىيەردا.
سىسۇسترىس ھەركە ھەستى بە گەمارق ئاگراوېيە كەوت، خىرا لەگەل ژنەكەي
خۇى كەوتە راوىز. ئەو ژنە بەردەوام لەگەلى بىوو. ژنە بە پاشايى گۇوت: "شەش
مۇنالەمان ھەيە، دوو كەسيان راڭشىن و بىنە پىرىد و گىشتمان بەسەر پېتىاندا
بېرىن و خۇمان دەرباز بىكەين. سىسۇسترىس بە قىسى كىد و دوو لە¹
مۇنالەكانى سۇوتان و ئەوانى تر لەگەل باوکىيان نەجاتىان ھات.

[۱۰۸] سىسۇسترىس گەپايەوه مىسر و براکەي خۇىشى بە سزا گەياند.
ئەو كۆمەلە دىيل و يەخسیرەش كە لە ولاٽانى داگىركراروھو ھېتىابوو، بەو
شىتوھىيە ھەلسوكەوتى لەگەل كىدۇن: ئەوانە بۇون كە تەواوى بەردە درېز و
زەلەكانىان لە سەردىمى دەسەلاتدارى ناوبراردا بۇ دروست كىدۇنى
پەرسىتكەي ئېفيستوس¹ ھېتىا. ھەر ئەوانەش بۇون كە گىشت كانالەكانى ولاٽى
ميسىريان ھەلکەند. دىيارە دواتر ئەو زانىارىيەشم دەست كەوت: ولاٽى مىسر
لە ئەسپ و داشقە پاك بۇوه كە پېشتر ئەو كۆمەلگا گەورەيەي داگرتىبوو. لەو
سەردىمىوھ لە ولاٽى مىسر كە سەراسەر دەشت بۇو، نە ئەسپ ماوه و نە
داشقە، چونكە كانالىيى زۇر لىدران و بۇ گىشت لايدك دەچۈون.
سىسۇسترىس لەبەر ئەو ھۆيانە كانالەكانى دروست كرد: ئەو ميسىريانى لە
چۆمەكان دوور بۇون و لە بەرزايىيەكان دەزىيان، ھەركات ئاۋى رووبار
لەكەمى دەدا و پاشەكىشەي دەكىرد، ناچار دەبۇون لەبەر كەمى ئاۋ كەلك لە
چالاۋ وەرگەن و ئاۋى سوپىر بخۇنەوھ.

[۱۰۹] كاھىتنانى مىسرى بۇيان باس كىرم كە ئەو پاشايىه تەواوى
كىلگەكانى ولاٽى مىسرى بە يەك پانتايى بەسەر وەرزىتىپاندا بەش كرد.
كىلگەكان گىشتىلەن چوارگۇشە بۇون. بۇ ھەركەس دىيارىكرا كە بەشى خۇى
مالىياتى سالانە بدا. پاشا بەو شىتوھىيە مەخارىيجى پاشايىتىيەكەي دابىن كرد.
ئەگەر كىلگەي وەرزىتىپ ژىر ئاۋ كەوتبا، كابرا يەكسەر دەچۈوه لاي پاشا و

1- ئېفيستوس، خواي ئاگر و ئاسىنى يۇنانىيەكان.

باسی رووداوه‌که‌ی دهکرد. پاشا یه‌کیکی راده‌سپارد، بقوه‌ی بزانی کیلگه‌که چهنده‌ی وه‌زیر ئاو که‌وتوجه، ئیتر لهو کاته‌وه و بهو ریژه‌یه مالیاتی ئه و ساله له‌سهر کابراتی و هرزیر کم ده‌بزووه. به باوه‌بری من هر بهو چهشنه بwoo که زانستی تپوگرافی (نه‌خشبه‌رداری) دوزرايه‌وه و دواتر گه‌يشته یونان. یونانییه کان کاتژمیری هه‌تاوى (پولوس)^۱، غنومون^۲، دابه‌ش‌کردنی شه‌وه و روز به‌سهر دوازده بهش له بابلی‌یه کان فیربوون.

[۱۱۰] سیسسوسترس ته‌نیا پاشایه‌کی میسری بwoo که حومرانی ولاطی ئه‌تیوپیاشی دهکرد. ناوبراو په‌یکه‌رهی خوی له‌بردهم په‌رسنگه‌ی ئیفیستوس دامه‌زراند. دوو په‌یکه‌رهی خوی و ژنه‌که‌ی و دواتریش چواری په‌یکه‌رهی مناله‌کانی له شوینه دانا. په‌یکه‌رهی خوی و ژنه‌که‌ی به‌ردینه، به‌هژنی سی پیخیس^۳ و هی مناله‌کانیشی به‌رزايان بیست پیخیس بwoo. سالانیک دواتر، کاهنی په‌رسنگه‌ی ئیفیستوس ریگای به داریوشی فارس ندا په‌یکه‌رهی داگیرکه‌رهی که‌متر له سیسسوسترسی هه‌بwoo و ژماره‌یه‌کی که‌متری له گه‌لانی ناوجه هیناوه‌ته ژیر ده‌سه‌لاتی خوی و به‌تایبته‌تی ده‌ره‌قه‌تی سکیتی‌یه کان نه‌هاتووه. هه‌ربویه دروست نییه که که‌سینک به سه‌رکه‌وتتی پتره‌وه په‌یکه‌رهی خوی دامه‌زرنی و پاشان یه‌کیتر به فتووحاتی که‌متره‌وه هه‌مان مافی هه‌بی. داریوش خویشی ئه و لامه‌ی قبول‌کرد.

[۱۱۱] هر ئه و کاهنیانه گووتیان که سیسسوسترس مود و کوره‌که‌ی به‌ناوی فیروز^۴ له جیگای دانیشت. ئه و کوره خوی له شه‌ر و له‌شکرکنیشی نه‌دا و دواتر له‌بهر هیندیک هو کویر بwoo: جاریکیان چۆم به ریژه‌یه‌کی به‌رچاو هه‌ستا، پله‌ی دیاری دهکرا.

۱- پولوس، چهشنتیک کاتژمیری هه‌تاوى، له‌راستیدا قولکه‌یهک بwoo که له قهراخ بازنی‌هی ئه و قولکه‌یه کاریته داریک ده‌چه‌قیندرا. به‌پئی جوله‌ی نیستی ئه و داره له‌سهر جغزی بازنی‌که، کات و ساتی روز دیاری دهکرا.

۲- غنومون، ئه و داره‌ی بۆ کاتژمیری هه‌تاوى که‌لکی لیوه‌رگیراوه.

۳- پیخیس یا ئانیشک، ۴۴.۴ سانتی‌میتر یا ۴۴ میلیمیتر.

۴- فیروز یا فیرون، ناوی فیرعهون له‌وه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتووه.

به رزی ئاو گهیشته هەزدە پیخیس. پاش ئەوهى ئاو تەواوی زھوی وزارى داپوشى، بايەکى تۇوندىش ھەلیکردى و تۇفانى سازكىد. دەلىن پاشا خۆى پېرەنگىرا و نىزەتى دەست دايە و ھاوېشىتىيە نىتو گردابى رووبار و راست لە كاتەدا چاوهكانى تووشى بەلايەك هاتن و كويىر بۇو. دە سالى رېتك بە كويىرى مایەوە و لە سالى يازدەمدا پېتشگۈيەكى لە شارى ۋۇتۇسەوە بۇ ھات كە دەيگۈوت سزاي تەواو دراوه و ئىستا پېتىستە رۇوناكى بگەرىتەوە چاوهكانى، ئەگەر بە گەمىزى ژىنەك بشۇرین كە تەنبا مىردى خۆى خوشويىتىي و لەگەل ھىچ پياوينىكى تر نەخەوتى. فيئرۇس پاشا سەرەتا چاوهكانى بە گەمىزى ژىنەكەي خۆى شوشت و چاک نەبۇوه. دواتر كۆمەلېكى ژىن كۆكىدەوە و گەمىزى گشتىيانى بەتاقى كىدەوە و چاک بۇوه. جىا لەو ژىنە كە بە گەمىزەكەي تىمار ببۇو، ھەرھەمۇ ژنانى ترى كۆكىدەوە و بىرىنە شارىك بەناوى ئىتىرتى ۋۇلۇس. ئاگرى لە ژىنەكان و خەلکى ئەو شارە بەردا. ئەو ژىنە بۇوه ھۇى چاک بۇونەوهى، خىزا لە خۆى مارەكىد. دواى گەپانەوهى بىيانى چاوانى، خەلاتىكى فراوانى پېشکەشى نىتوەندەكانى ئابىنى ناسراو كرد. لەنلىخەلاتەكاندا، دوويان گەلينك بەرچاو بۇون. دوو دانە ستۇونى بەردىنەي يادوھرى، كە ھەردووكىيان لە پەرسىتگەي ئىليلۇ(خۇر) دامەزران. ئەوانە بەردى يەكپارچەن و بەرۇنى ھەركاميان سەد پیخیس^۱ بەرزە و ھەشت پیخیس پان.

مېرۇوی مىسر و نۇميرۇس

[۱۱۲] كاھىتاناى مىسرى باسيان كرد كە دواى فيئرۇس كەسىتكى خەلکى مىتمفىس هاتەسەر تەخت و يۇنانىيەكان بەناوى پەرقەتىئاس^۲ دەيناسن. لە كارەكانى پەرقەتىئاس تەنبا حەوشەي پېرۇزى پەرسىتگەيەك ماوه و زور جوان و

۱- پیخیس ياخانىشىك، ۴۴.۴ سانقى مىتر ياخانىشىك، ۴۴ مىليميت.

۲- پەرقەتىئاس ياخانىشىك، ۴۴ سانقى مىتر ياخانىشىك، ۴۴ مىليميت. يۇنانى، ئەو كابرايە سالانىكى زور لە كەنارئاوهكانى مىسر خەريكى دەرياواني بۇوه و ھەمان كەسە كە لە كەنارئاوهكانى مىسر خەريكى دەرياواني بۇوه و ھەمان كەسە ناودا، واتە ئاۋى پاشايەك و ئەو كابرايە لەكتۈرىدە.

رازاوه‌یه و لهلای باشوروی په‌رستگه‌ی ئیفیستیق هەلکه‌وتوروه. له دهوری ئەو په‌رستگایه، حەشیمەتی فینیقی سەر بە ناوجھەی تیرۆس دەژین و شارەکەیان پیتىدەگۇترى تىرق^۱. لهنیو حەسارى په‌رستگه‌ی پرۇتى ئە دېرى كسىتى ئەفرۇدىت^۲ (كىسىتى واتاي بىانى دەدا) جىنىگەرتۇوه و لهلایەن خەلکەوە بەو ناوه ناسراوه. من خۆم بەو قەناعەتە گەيشتۇوم ئەو په‌رستگەيە هى ئىلەيتى^۳ كچى (تىنزاۋىئۇ)^۴ يە. بۇيەش ئەو دەلیم، چونكە گۈيىم لە بەسەرەتاتىكى حىماسى بۇوه كە دەلنى، ئىلەيتى بە سالان لهلای پرۇتى ئە ماوهتەوە، بۇيە تەنبا بۇ ئافرۇدىت كسىتى ئەو ناسناوه بەكاردىن و له هىچ شوئىتىكى تر مەعبەدى ئافرۇدىت بە ناوى كسىتى وات بىانى و بىنگان كەلکىلىيەرنە گىراوه.

[۱۱۲] كاتىك سەبارەت بە ئىلەيتى پرسىيارم لە كاھىنەكان كرد، ولايمان دامەوه كە رەوتى رووداوه‌كان بەو چەشنه بۇوه: وەختىك ئەسکەندەر^۵ (مەبەست ئەسکەندەرى مەزن نىيە) ئىلەيتى لە شارى سپارت رفاند و بەرەو ولاتى خۆى كەپايدە. گەيشتە بەحرى ئىتىئۇ(ئىزە)، كاتىك رۇڭ بۇوه، بايەكى تۈوند ھەلېكىرىدە و ھەردووكىيانى رامالى و بىردى بۇ بەحرى ميسىر. گەرمائى ئەوئى سلىنەكردنەوە و خىترا چۈونە مىسر، واتە بۇ ناوجھە

۱- تىرق، سورى يَا تىر، شارىنەكى كۆنلى فینىقىيەكان بۇوه كە بەھۆى دانىشتۇرانى سىدۇنى بىنیاتنراوه و له رابىردوودا نىنۋەندى بازركانى و شۇينى سىنعتى پارچە و قوماش بۇوه و ئىستا تەنبا بەشىكى بچووكى ئەو شارە لە ولاتى لوپنان ماوه.

۲- ئەفرۇدىت، فېنوس، ئىلەھى يۈنانى، خواي جوانى. دەبى ھەمان ئاستارتنى فینىقى بۇوبى.

۳- ئىلەيتى يَا ھېلىتىن، شازادەي يۈنانى، كچى لىدا و خوشكى كاستور و ۋىنى مېننيلاثوس، لەبر جوانى بىيەتىنى بەھۆى پارىس رفىتىدا و يۈنانييەكان بە مەبەستى ئەستاندەوەي پەلامارى شارى ترۇڭىاياندا و شەپى ئەفسانەيى ترۇڭىا لىكەوەتەوە و بە شەپى ترۇڭاھېلىتىن يش ناسراوه.

۴- تىنزاۋىئۇس، پاشاي ئەفسانەيى سپارت و مېزدى لىدا و باوکى ھېلىتىن ناسراو كە شەپى ترۇڭىا لەسەر سازبۇو.

۵- ئەلېكساندرۆس يَا ئەسکەندەر، مەبەست ئەسکەندەرى مەزن نىيە، له كىتىبە مېزۇوپىيەكاندا بە پارىس ناسراوه. كورى دووهەمى پريام و ئيراكليس بۇوه و ھېلىتى جوان و ۋىنى مېننيلاثوسى رفاندۇوه و بۇوهتە ھۆى شەپى ترۇڭىا.

تاریخیا، ئهو شوینه‌ی گهرووی رووباری نیلی لنه‌لکه‌وتوروه. ئیمپر ناسراوه به کانوب^۲. لهوی، له کهnar ئاو، په‌رسنگه‌ی ئیراکلیس جیئی گرتوروه و تائیستا ماوه. هرکات کویله‌یه‌ک یا ههر که‌سیکی تر په‌نا بقئوه مهعبه‌ده به‌ری و نیشانه‌کانی پیروز له‌سهر له‌شی خوی هله‌لکه‌نی، ئهو کاته پیشکه‌ش به خواوه‌ند ده‌بی و هیچکه‌س بقئوی ننیه له‌مه و به‌دوا ئازاری پیتکه‌یتنی.^۳ ئهو قانوونه ته‌واو دیرین (باستان)بیه و تائیستاش هیچ ئالوگوگوریکی به‌سهردا نه‌هاتوروه. کومه‌لیک له دیله‌کانی ئه‌سکه‌نده‌ر و‌ختیک به یاسای ئهو په‌رسنگه‌یان زانی، راپه‌پین و خیترا په‌نایان بقئوی برد و سه‌ری کرپوشیان دانه‌واند و به مه‌بستی زیان‌گه‌یاندن به ئه‌سکه‌نده‌ر، ناوبراویان تاوانبار کرد و باسی به‌سهرهاتی ئه‌ویان هینایه گوری. ئه‌وان کووتیان که ئه‌سکه‌نده‌ر خاتوو ئیلیتني هله‌لکرتووه و توله‌ی له مانیلاقص^۴ ئه‌ستاندقت‌ووه. هله‌لبه‌ت ئه‌سکه‌نده‌ر ته‌نیا له‌لای ئه‌وان به تاوانبار نه‌زانرا، به‌لکوو له‌لای تونیس، سه‌رقکی پاسه‌وانانی گهرووی رووباری نیلیش به خه‌تابار ناسرا.

[۱۱۴] و‌ختیک تونیس گوینی له گشت لایه‌ک راگرت، په‌یامیکی خیترا و گرینگی بقئوی پرۆتئیاس نارد که ئهو کاته له ده‌فه‌ری میمفیس بیو و تییدا گوتبووی: "کابرایه‌کی بیانی هاتوروه، سه‌ری به خانه‌دانی تیفکرقوس، له یونان بی‌حورمه‌تی به پیروزایه‌تیه‌کان کردوه، ژنی ئهو که‌سه‌ی هله‌لفریواندوه که له‌لای میوان بیو و هله‌لیگرتووه و کومه‌لیک ئه‌شیای قیمه‌تی رفاندوه. تائیستا به‌هؤی توفان و ته‌وژمی بایه‌کان گه‌یشتتوه ئیزه. چی لینیکه‌ین؟ لینیکه‌پین

۱- تاریخیا، تاریشه، ده‌بین ناوی شوینیک بی که کانزای خونی لی هله‌لکه‌وتبنی. سترافون له جوغرافیاکه‌یدا ده‌لی له که‌ناراوه‌کانی لیبی (ئه‌فریقیا) چه‌ند دورگه‌یه‌ک هن و بقئو ناوه ناسراون. (کتبی ۱۷، به‌نده‌کانی ۲ و ۱۶).

۲- کانوب یا کانوبوس، یه‌ک له شاره‌کانی میسری باستان له نیزیک ده‌ریایی مهدیترانه و هله‌لکه‌وتتوه له قهراخ لکنیکی رووباری نیل. ئهو شاره بیونه‌ی ریزگرتن له که‌شتوانی مینیلاقص دروست کرا چونکه له‌و شوینه مود. (سترافون، کتبی ۱۷ به‌نده‌کان ۱ و ۱۷).

۳- کویله‌کان له میسری باستاندا به‌هؤی خالکوبی تاییه‌تەوه نیشانه‌ده‌کران.

۴- مانیلاقص یا مینیلاقص، پاشای ناسراوه سپارتی و برای ئاغامیمنون که ژنه‌که‌ی به‌هؤی ئه‌سکه‌نده‌ر یا پاریس رفیندرا و شه‌ری بمناوبانگی ترزوئای لینکه‌وت‌ووه.

برو، بەنی ئەوهى سزاپىرىت ياخۇدەتى لىتى بىستىنەوە؟ " پرۇقىنىاس بەو چەشىنە ولامى تۇنیسى داوه: "ئەو كابرايە هەركەسىك بىن، لەبەر ئەوهى كارىكى ئەوتۇ ناخەزى دەرھەق بە خانەخويى خۆى كردۇ، هەرچى زۇوتى بىگىن و بۇ لای منى بنىن. بايزانم جوابى من ج دەدانەوە."

[115] تۇنیس هەركە ئەو فەرمانەي پېگىبى، ئەسکەندەرى گرت و لەنیو گەمېيەكى نا. خاتۇو ئىلەتىنى و كۆيلەكان و گشت ئەشىيا قىيمەتى يەكانى لەگەل ئەسکەندەر بەرى كرده لاي پرۇقىنىاس. وەختىك ئەوانە گەيشتنە لاي ناوبرار، پرۇقىنىاس دەستى بە لېتكۈلىنەوە لە ئەسکەندەر كرد. سەرەتا لىتى پرسى خەلکى كۆيىه و چكارەيە. ئەسکەندەر ناوى خۆى و ولاتەكەي بە پرۇقىنىاس گووت و هەروەها باسى ئەو رىگا دوور و درىزە كرد كە پىنوابۇو. پرۇقىنىاس ئەوجار پرسى كە خاتۇو ئىلەتىنى لە كام ولات ھەلگرتۇوە. ئەسکەندەر ولامەكەي ناپۇون بۇو و گەرەكى نەبۇو راستىيى كرددەوەكەي بە ناوبرار بلى. كۆيلەكان بەلام، لەجىتوھ ئەسکەندەريان وەدرق خىستەوە. كۆيلەكان ئەو كەسانە بۇون پەنایان بۇ مەعبەدى ئىراكلىس بىرىبۇو. ئەوانە باسى رەوتى رووداوهكەيان كرد و بە ئاشكرا دوان و راستىيەكەيان بۇ پرۇقىنىاس گىتراوه. لە كۆتايىدا پرۇقىنىاس بېيارى خۆىدا: "ئەگەر لە سەرەتادا ھەولم نەدا كەسىكى بىيانى بکۈژم كە با و توفان ھىنابىان بۇ ولاتى من، ئىستا بۇ خاترى خاتۇو ئىلەتىنى سزات دەدەم ھەي چەپەلى خەرآپكار. تو كە ئەو ھەموو بىئاقلەيەت دەرھەق بە خانەخويىھەكت كردۇ كە مىواندارى لېكىدوو، ژنت لىفريو داوه و بەوهش نەۋىستاوى ھەلتىرتووە. دزى و تالانىش لە مالى خانەخوى، ئەويشى با بىتە سەر. ئىستا لەبەر ئەوهى ناخوازم كەسىكى بىيگانە بکۈژم، ئىزىنى ئەوهەت پىتادەم ئەو خاتۇونە لەگەل كەل و پەلە پەربەها كان بىھى، ئەۋانە بۇ خاتۇو ئىلەتىنى بىيانى دەپارىزىم، تا ئەو كاتەي مىزدەكەي خۆى بىن و وەريان گىرىتەوە. تو خۇت و ھاوكارانت لە ماوهى سى رۇزدا دەبىن لە ولاتى من بېرون، ئەگىنا وەك دوزمن سەيرتان دەكەم."

[۱۱۶] کاهیتان رهوتی رووداوهکان و چونیههتی هاتنی خاتوو ئیلینی بق
ولاتی فەرمانپەوايى پۇرۇنىئاس يان بەو چەشىن بۆگىتپامەوە. من لەو
باوهەردام كە ئۆمۈرۈس^۱ بەو بەسەرهاتى زانىوە. ئەو پېتىوابۇوە كە
بەسەرهاتى گورىن بق ھۆننېھەرى شىعىرى حيماسى فە شاز نەبۇوە و
ئەوهى دەستكارى كراو باشتىر جىتىدەگرى. دىارە ئەوهشى روون
كردووهتەوە كە چۈن چىرۇكەكەى بىستووه. چۈنكە لهنۇ كۆمەلە شىعىرى
(ئىلیاد)^۲دا كاتىك باسى سەرگەردانى ئەسکەندەر دواى ھەلگىتنى خاتوو
ئىلینى دەكتە، (لە ھىچ شوينىكى تر بەپىچەوانەى ئەو قىسىمەي شىنگىتىر نالى)
بە زۇر ولاتاندا خولاوهتەوە و ئاخىرەكەى گەيشتۇتە سىدۇنَا^۳ لە ولاتى فينېقىا.
ئۆمۈرۈس لە بەشىكى تردا كە باسى شەركىدىن و پالەوانىيەتى دىۋىمىدىۋس^۴
ئارىستىيا دەكا، ئەو چەند ھەلبەستەي ھۆننېوهتەوە:

رازاوهترين جلى بۇوكىتى دەستكىرى ۋەنلىكى سىدۇنَا، ئەسکەندەرى^۵ خاوهەن
روخسارى خودايى لەۋىوە لەگەل خۆى ھېتابۇوى. ئەو كاتەى خاتوو ئىلینى
خاوهەن شەكتۈرى بەرەو ولاتەكەى ھەنئا و بەسەر ئەقىانۇوساندا دەرباز بۇو.

۱- ئۆمۈرۈس ياخۇمۇر، شاعىرى ناسراوى يۇنانى كە ۹ سەدە پىش ميلاد ژىاوه و دەگۇوتى كە
كتىبەكانى ئۇدىسە و ئىلیاد نۇرسراوى ئەون.

۲- ئىلیادا ياخۇمۇر، ديوان شىعىرى ئۆمۈرۈس لە بىست و چوار پارچەدا و كەورەترين و
ناسراوتىن شاكارى يۇنانى سەردەمى باستانە. ئەو كۆمەلە شىعىرى حيماسىبىي باسى شەرى ترۇڭا
و رفاندىنى شازادە ئىلەن دەكا.

۳- سىدۇن ياخۇمۇر، شارىكى باستانى فينېقىيەكان لە قىراغ ئاوهەكانى دەربىاى مەدىترانىيە. ئەمېز
ناسراوە بە سەعىدە.

۴- دىۋىمىدىۋس، يەك لە پاشاكانى ئەفسانەبىي، سەرەرۇ و زالىمى ولاتى تراكى بۇوە. لە چىرۇكىتى
خەيالىدا دەگۇوتى كە ئەسپانى كىتى رەوهەك و گۇشتىخزىرى پالەوانى مىزۇوبىي واتە ئىراكلىس ياخۇمۇر
ھېتكۈلىس، ئەو پاشايەيان خواردۇ.

۵- ئەلېكساندرۇس ياخۇمۇر، مەبەست ئەسکەندەرى مەزن نىيە، لە كتىبە مىزۇوبىيەكاندا بە
پاريس ناسراوە. كورى دووهەمى پەيام و ئىراكلىس بۇوە و ھېلىتى جوان و ڈنى مېننەلەتسى
رفاندۇ و بۇوهتە ھۆى شەپى ترۇڭا.

ئۆمیرۆس لە شاکارى ئۇدىسىدە^۱ ھەمان رووداو بە چەند شىعرىك دووباره بېيان دەكتاتەوه:

دەوا كارسازەكان لاي كچى خواوهند دىيا^۲ دەستىدەكەوتىن. پۇلىيدامتا ژنى تۇنى^۳ دەواكانى پىتاببوو. ئەو ژنە خەلکى ولاتى ميسىر بۇو. ميسىرىتكى خاوهن كىلگەسى پەرخاسالات كە جىا لە گەنم، كۆمەلەتكى گژوگىيائى ترى لى دەستىدەكەوت. ئەو گژوگىيائىنە مەرقۇقىان دەكۈشت يَا چاكىيان دەكرىدەو.

لە شويىنىكى تىرى مىتىلاڭوس^۴ بە تىليماخۇس^۵ دەلى:

خواكان لە ولاتى ميسىر، لە كاتى گەرانە وەمدا پېشىيان پېكىرتىم، چونكە قوربانىم پېشىكەش نەكىرىدۇون.

بەو شىعرەدى دوايى بەئاشكرا دەردەكەۋى كە ئۆمیرۆس (ھۇمىئىر) زانىيارى زۆرى سەبارەت بە سەرگەردانى ئەسکەندەر لە ولاتى ميسىر ھەبۇوه. ولاتى

۱- كۆمەلەتكى شىعرى حيماسى لە ۲۴ پارچەدا و چەشىنى كىتىبى ئىلىادا دارىزىراوه. لە ديوانە شىعرەدا باسى سەفرەكانى ئولىس، دواي داگىرىكىنى شارى ترۇندا دەكىرى و لە زۇربەي شىعرەكاندا روداوهەكان و بارى ئەخلاقىيان زوق كراونە وە.

۲- دىيا (زۇپىتىر يَا زى ئۆس)، باوکى خواكان و فەرماننەھوای گشتىان لە ئەفسانەكانى يۇنانى باستاندا.

۳- تۇنى يَا تۇنيس، پاسەوانى روبرى نىل كە زۇربەي روداوهەكان لە ھەريمى ئىز دەسەلاتى ئەودا قەومابۇون و لە بەندى ۱۱۲ دادا باسى لىيەدەكىرى.

۴- مانىلاڭوس يَا مىتىلاڭوس، پاشاى ناسراوى سپارقى و براى ئاغامىمەتون كە ژنەكەى بەھزى ئەسکەندەر يَا پارىس رفېتىندا و شەرى بەناويانگى ترۇندا لىتكۇتۇوه.

۵- تىليماخۇس، كوبى ئولىس و خاتۇ پىنپۇقى بۇوه. تىليماخۇس مىنال بۇوه و باوکى بۇ شەپى ترۇندا چووه. ئۇ كوبە دواتر بەدواي باوکىدا، دەورى دىنيا گەراوه. فىلۇن نۇرسەرى ناسراوى فەرانسەۋى لە سەددەي حەۋىدەدا، سەفەرەكانى ئەو كوبەي وەك چىرۇكى ئەفسانەبى لە كىتىبىكدا بەناوى بەسەرەتەكانى تىلماك نۇرسىبىوه.

سوریا سنوری هاوبهشی لهکل میسر و فینیقیا ههیه و خلهکی سیدونی که سه ر بهوانن، لهو ولاته واته له سوریا نیشته جیتن.

[۱۱۷] ئهو شیعرانه، بهتایبەتى ئەوهى دواپى، دەردەخەن کە كۆمەلە بەرهەمى كىپریا ئىپپى (ھۇنزاوهكانى قىبرىسى) ملکى ئۆمیرقس نېيە و هى كەسېكى ترە. چونكە له (كىپریا ئىپپى)دا کە دەلئى ئەسکەندەر سى رۇز دواى رۇيىشتەن لە شارى سپارت، لهكەل ئىلەينى گەيشتەنە شارى تريا^۱. ئهو كاتە شنە باى دەھات و دەريا ئارام بۇو. لەحالىكدا له دىوانە شیعرى (ئىلەيدا)دا باسى ئەوه دەكىرى کە ئەسکەندەر و خاتۇو ئىلەينى چۈن تووشى سەرگەردانى و ئاوارەبىي هاتۇون. بەھەرحال ئىستا بەپىویستى نازانم لهو زىاتر باسى ئۆمیرقس و ھۇنزاوهكانى قىبرىسى بىكم.

[۱۱۸] كاتىك له كاھىنەكانم پرسى ئاخۇ ئەو شتانەي يۇنانىيەكان سەبارەت بە رووداوهكانى تريا^۲ دەيلەن، ھېچ بنەمايەكىان ھەبە يان نا؟ ولاميان دامەوە و دلىنیايان كىردىم کە ئەوان خۆيان لە زمانى مىننەلائۆسەوە رەوتى رووداوهكان دەگىزىنەوە. دواى رفانى خاتۇو ئىلەينى، ھىزىنکى گەورە له لەشكىرى يۇنانى رووى له شارى تريا (ئىلېيون - ترقئا) كىردو، بۇوەي يارمەتى مىننى لائۆس بدهن. كاتىك ئەوانە گەيشتوونەتە نىيو شار، داواى خاتۇو ئىلەينى و ئەشىيا بەنرخەكانىان كىردو کە كاتى خۆى ئەسکەندەر دىزىبۇونى. ھەروەها داواى قەرەببۇرى گىشت ئەو زىانانەشىان كىردو کە له رىگادا پېيانگەيشتىبوو. ترقئايەكان سويندىيان خوارد و چەند جارىش دووپاتيان كىردهو کە نە خاتۇو ئىلەينى و نە ئەشىيا قىيمەتى يەكان لەلائى ئەوان نىين و گشتىان له ولاتى ميسىرن. لېرەدا ناهەقى بۇو ئەگەر ئەوان بە تاوابىار بناسرىن، ئەويش بۇ شىتكەلىكى كە پرۇقى ئاس، پاشاى ميسىر لەلائى خۆى رايگرتىبوون. يۇنانىيەكان لهو باوهەدا بۇون کە ترقئايەكان ئەوان دەسخەرۇ

۱- تريا، ترقئا، بەناوى ئىلېيون يش ناسراو بۇوە.

۲- تريا، ترقئا، ئىلېيون يا پىترغامقس، يەكىك لە شارەكانى كۆنلى ئاسىيائى بچووك بۇوە. يۇنانىيەكان لە شەرى ناسراوى ترقئادا، بۇ ماوهە دە سال ئەو شارەيان كەمارۋىدا. پاشماوهى ئەو شارە لە شويىنگىك بەناوى حەسارلەك دۆزراوهتەوە.

دەکەن و راستىيان پېتالىن و بۇيە گەمارقى شارياندا و داگىريان كرد. كاتىك شار گىرا، گشت شوينىكىان پشكنى. خاتۇو ئېلىنى يان نەدۇزىيە وە و بەردىوام ھەمان لە زمانى خەلکە وە بىست. دواى ماوهىك، يۇنانىيەكەن باوهەپىان هىتا و بۇيە لەجىتوھ خودى مىننيلائۇس يان نارده لاي پاشاى ميسىر، واتە پرۇتىئاس.

[١١٩] مىننيلائۇس گەيشتە ميسىر. ئەو بە سوارى گەمى و بە سەر رووبارى نىلدا چووه شارى مىتمفىس. لەۋى بە سەرەتەتكەرى بە تىروتەسەلى بۇ پرۇتى ئاس گىپاوه. لە درىيەتدا مىواندارىيەكى شايابانى لېكرا و پاشان خاتۇو ئېلىنى بە ساغ و سلامەتى وەرگىرته وە گشت كەلوپەلە پېپەھاكانىشى لەكەل. لە حالتىكا ئەو كابرايە بە شىتىھى رىزى لېكىرا، مىننيلائۇس جىنایەتىكى دىرى مىسرىيەكەن بە ئەنجام گەياند. ئەو وەختە ناوبرار ئامادەي گەرانە و بۇ، تۆفانىك ھەلىكىدى. لە بەر ئەوهى تۆفانىكى مەودا درىيە بۇو، كارىكى تەواو ناشايىست و نامۇۋقانە كرد. ناوبرار دوو منالى مىسرى گرت و سەرى بېرىن. لە كاتى بە ئەنجام گەياندنى ئەو جىنایەتەدا، كەوتە بەر رق و كىنى مىسرىيەكەن و بۇيە وەك تاوانبارىك بە كاروانە وە ھەلات بۇ لېبى (قەراخ ئاوهكاني ئەفرىقا). مىسرىيەكەن نەيانزانى ئەو كابرايە بۇ كوى چووه، ھەر بۇيە كاھىتنەكانىش ھېچيان لەو بارە وە نەدەزانى تا بە منى بلېن. لەنىو گشت كاھىتنەكاندا، ئەو جۆرە بۇيان گىرامە وە، تەنيا چەند كەسىك ئەو زانىارىيە يان لەلا دەستدەكەوت. ھەلبەت تۈزۈنە وە سەبارەت بەو رووداوانە لە ولاتەكەيان قەومابۇو و بە وردىكارييە وە دەيانزانى.

[١٢٠] بەھەر حال ئەو رەوتى رووداوهكەن بۇون كە كاھىتنانى مىسرى بۇيان باس كىرمە و بە باوهەرى من دەبىن ھەرواش بۇوبى. خۇيىشم ھېنديك زانىارى دەخەمە سەر. ئەگەر خاتۇو ئېلىنى لە شارى تىريا بوايە، بە دەلىيابىيە وە خەلکە كە ئەو خاتۇونە يان تەحولىي يۇنانىيەكەن دەداوه، جا ئەسکەندەر رازى بوايە يان نا.

چونکه نه پریاموس^۱ و نه خزمه کانی ئوهنده شیت نهبوون که ژیانی مال و منوال و شاره که یان ته‌نیا بۆ خاتری رزگاری ئەسکەندەر و خاتوو ئیلینى لە مەترسی ھاوین. ئەو ھەلويسته کە خەلک بەکوژ نەچى، لە سالانى سەرەتاي گەمارقۇي شاردا بەپېوهنەچوو، چونکە دواتر شەپى نیوان خەلکى ترقىي و يۈنانى دەستى پېتىرىدۇ و حەشىمەتىكى فەرى ترقىي كۈزۈون. بەپىشى شىعرە حىماسىيە کانى ئۆمۈرس، پریاموس خۆى دووسى كورپى لەدەست داوه. بەباوه پى من ئەگەر ھەلويستى نا بۆ شەپ ئەو سەردەمە لەگۈرپىدا بوايە، خاتوو ئیلینى ھەرچەند ژنى پریاموس يىش بوايە، ھەر بۇوهى ئەو شەپە ساز نەبىن، رادەستى ئاخايىە کانىان^۲ دەكىرنەوە. جىا لەوەش، خۇ ئەسکەندەر جىڭىز پریاموس نەبۇو، ھەتا ناوبر او بتوانى بېيارى لەسەر بىدا. ئەو سەردەمە پریاموس تەواوېك پېر ببۇو و قەرار ببۇو كورە گەورە کەي بەناوى ئېتكىر^۳ لەجىتى دانىشى و تەواوېكىش لە ئەسکەندەر جوامىتر ببۇو. ئېتكىر، ئەوپىش ئەو كەسە نەبۇو كە بېبى قانۇونى بجولىتەوە و شەپ بۆ خۆى و خەلکى ترقىي ھەللايسىتى.

خاتوو ئیلینى لەلای ئەوان نەبۇو و يۇنانىيە کانىش باوه ريان پىنە كىردىن. دىارە يۇنانىيە کان بۇيە دلىنىا نەبۇون، چونکە رەزاي خواى لەسەر ببۇو. دەبوايە و يېرانىيەك بخولقۇ، جائە وجار مەرۆفە کان بەچاوى خوبىان بېبىن كە خواكان لەمەر نەنگى و رىسىوايى لەو چەشىنە، سزاي گەورە يان بۆ مەرۆفە کان دىاري كىردو، ھەلېت ئەو بۆچۇونى منه.

۱- پریاموس، دوايىن پاشاي ترقىا كورپى لائۇمىدىۇن و باوكى ئېتكىر يا ھېتكىر و پارىس يا ئەسکەندەر رىفيتەری خاتوو ئیلینى.

۲- ئاخايى، ناوجەيەك لە كەنار ئاۋە كانى باكۇرۇ نىمچە دورگەي بىلۇپۇنىسىسۇس. ئەوانە لە نەوه كانى ئاخى ئۇس و پېتىتەر لە دەقەرەت تىسالى ڈياون. دواتر سەراسەرە. خاكى بىلۇپۇنىسىسۇس يان داگىركىردو، بەلام هۆزە كانى دوورى يا دەرى ئەوانە يان راوناوه بۇيە ناچار ببۇونە لەو نىمچە دورگەيە و لە شوينىك بەناوى ئاخايى نىشتەجى بن.

۳- ئېتكىر يا ھېتكىر، كورپى گەورە و جوامىرى پریاموسى پاشاي ترقىا، لە شەپى ئەو شارەدا كومەلىك جوامىرى نواند و لە كوتايىدا بەدەستى ئاخىلى ئاس ياشىيل كۈزۈرا.

[۱۲۱] کاهینان بقیان باس کردم که دوای پرتوئیثاس، رامپسینیتوس^۱ حومکی به دهسته و گرت. ئه و پاشایه و هک دهستکردی میژووی، هیوانی روزناؤای پهستگهی (ئیفیستوس) ای^۲ دروستکرد. ناوبراو دوو پهیکهرهی له پیشهوهی ئه و هیوانه دانا که بهزئی هر کامیان پتچ پیخیس^۳ دهی. ئه و هی رووی له باکوره، میسریبه کان ناویان ناوه هاوین و ئه و هی تریش به زستان ناسراوه. هاوین پتر ریزی لیده گیری و به پیچه و آنه و هه و هنده حورمهت بو زستان داناندی. رامپسینیتوس سامانیکی زوری و هک پارهی زیو هه ببووه، به راده یه که هیچکام له پاشاکانی دوای ئه و نه یانتوانی به و قهیاسه دهوله مهند بن.

رامپسینیتوس بعوهی ئه و گنهجه بپاریزی، بینایه کی به ردینه سازکرد که یه کیک له دیواره کانی به ماله کهی خوی و هنوسابوو. ئه و هستاکارهی بیناکهی دروست کرد، ته ماحی گنهجه کهی رینیشت و به سه رسور مانه وه تئی فکری.

کابرای و هستاکار یه کیک له به ردکانی دیواری خه زینهی پاشای به چه شنیک دانا که یه کدوو که س بتوانن به راحه تی هله لکیرو و هر گیکی بکهن. هر که خه زینه سازکرا، پاشا گنهجه کهی خسته ناوی. چهند سالیک تیپه پری و کابرای و هستاکار که وته سه ره مرگ. ناوبراو دوو کوری هه ببووه. کوره کانی بانگ کرد و پتی گووتن که داهاتووی ئه وانی له به رچاو گرتووه و بؤیه له کاتی دروست کردنی خه زینه پاشادا بیری له ئایینده مناله کانی کرد قته وه. ئه و به وردی بو کوره کانی باس کرد که چون ده توانن به ردکه لابرن و ج قه واره یه که هه یه. ئه گهر بتوانن نهیتی یه که به باشی بپاریزن، ده بنه خاوه نی خه زینه فیرعه ون.

باوکی کوره کان مرد و ئه وان و هخوکه وتن. شه و چوونه سه ره خه زینه و به ردکه گورینیان دوزیبی وه. به ئه سپایی لایان برد و قهیاسیک سکه یان هله لکرت.

۱- رامپسینیتوس دهی بیمان رامپسی سینهم و پاشای ناسراوه بیسته مین زنجیره پاشایه تی فیرعه و نه کانی میسر بی. له بیسته مین زنجیره پاشایه تی فیرعه و نه کانی میسردا زیادتر له ۱۰ پاشا ناویان رامپسیس ببووه.

۲- ئیفیستوس، خوای ئاگر و ئاسن.

۳- پیخیس یا ئانیشک، ۴۴.۴ سانتی میتر یا ۴۴ میلیمیتر.

واهه‌لکوت که روزی دوایی فیرعهون بچیته ژوری خهزینه و لهنه‌کاو هستی به قهومانی رووداویک کرد. چهند کووپهیک بهتال کرابوون. پاشا شکی بۆ هیچ دزینک نهچوو، چونکه موری درگاکان دهستیان لینه‌درابوو و بهته‌واوی داخراو بوبون. یه‌کدوو جاری تریش سه‌ری له خهزینه دا و هرجاری بهسهر چهند کووپهی بهتالی‌تردا که‌وت (چوونکه دزه‌کان خوویان بهو کاره گرتبوو). پاشا دهستووری دا چهند ته‌له‌یک دروست بکهن و لهنیزیک کووپه‌کانی پر له سکه‌کان داندرين. دزه‌کان (کوره‌کان) دووباره به‌پئی عاده‌ت چوونه‌وه سه‌ر خهزینه. یه‌کیان چووه ژوری و ئه‌وه‌ی تر چاوه‌پوان له‌دهری مایه‌وه. ئه‌وه‌ی ژوری هرکه له کووپه‌کان نیزیک که‌وت‌وه، به‌تله‌ی وه‌بیو و خیرا تیکه‌بی تووشی چ چاره‌نووس و رۇڭگاریک هاتووه. بانگی براکه‌ی کرد و پینگووت که چی بهسهر هاتووه. داوای لیکرد که یه‌کراست بیتە ژوری و سه‌ری بېرى. چونکه ئەگەر پیاوانی پاشا ئه‌ویان به ته‌له‌وه گرتبا و ده‌رکه‌وتبا کتىه، ئه‌و کاته هەردووكیان سەربیان تیدا دەچوو. براکه‌ی تر لىتى حالى بwoo کە بۇچوونى برا گیراوه‌کە راسته و بهقسى‌کەر. سه‌ری برای خۆی بېرى و بەردەکە لە جىنگاي خۆی داناوه و چووه مال. وختىك رۆز بۇوه پاشا سەردانى خهزینه‌ی کرد و واقى ورما كاتىك چاوى به جەنازە‌ی بىسەر که‌وت کە به تله‌ی وه‌بیو. پاشا بەو قەناعەتە گەيىشت کە خهزینه دەستى لىتە‌داوه و پیوشوپىنى هانتە ژوریش بەرچاۋ ناكه‌ۋى و دىيار نىيە کە هیچ كەسىك هاتووچۆى ئەو ھۆدەیی کردىي. پاشا شلەڙا و بېيارى دا جەنازە‌ی سەربپاوى دزه‌کە لە ده‌ری ھەلواسن و پاسه‌وانان سرخ بىدەن ئەو كەسانە‌ی بۆ كۈژراوه‌کە دەگرین يا بۆى بەپەرۆشىن. وختىك جەنازە‌ی كوره ھەلۋاسرا، دايىكى كوره‌کان تەواویك تىكچوو و لەبەر كوره‌کە تر پاپايه‌وه بەر شىۋىيەك، جەنازە‌کە دابەزىنلى و بۆ ئەو بىھەننەتە‌وه مال. لەو نىوەدا ھەرەشە‌ی لەو كورپه‌ی کرد كە بىتوو بە قسە‌ی نەكتات، یه‌كسەر دەچىتە لاي پاشا و پئى دەلى كە پاره‌ى دزراو له‌لای كتىه.

كوره ھەولى دا دايىكى بە قەناعەت بگەيىننى، بەلام ئەو پتە پىداڭر بwoo. كوره بە ناچار چهند كەرىيکى ئامادە‌کرد. كۆمەلېك كۆزه و زەرفى پر له شەپابى لە

کهرهکان بارکرد و وهریکه و هختنیک گهیشته ئه و شوینه‌ی که پاسهوانه‌کان چاوه‌دیری جهنازه‌ی هله‌لو اسراوی برآکه‌یان بهئه‌ستووه بwoo، یهکدوو گوزه‌ی شه‌رابی لارکرده‌ووه بفووه‌ی بژینه سه‌ر عه‌رز. شه‌راب هیندیک رزا و کوره به چه‌پوکان و هرگه‌پا سه‌روگویللاکی خوی و هواره‌هاواری لی‌بلیند بwoo. وای نواند که نازانی به کام گوزه رابگا و نه‌هیلی شه‌رابه‌که‌ی بژینه سه‌ر عه‌رز. پاسهوان و خه‌لک و هختنیک چاویان به باری شه‌راب که‌وت که ئاوا به‌خورایی ده‌چن، ده‌فر و زهرفی به‌تالیان هینا و پریان‌کردن. ئه‌وان گله‌لک خوشحال و رازی له‌وه که شه‌رابی مفتی‌یان ده‌ستکه‌وتووه. کابرای خاوه‌ن شه‌راب به درق جنیوی به عه‌رز و ئاسمان ده‌دا و نیشانی‌دا که بؤ له‌دهست چوونی شه‌رابه‌که‌ی ته‌واویک خه‌مبارة. پاسهوانه‌کان به‌رده‌وام دلخوشیان ده‌دایه‌وه و کابراش مرچ و مون و دهست له ئه‌زنق چاوه‌روانی فرسه‌ت بwoo. له گه‌ل پاسهوانان که‌وته باس و جه‌فنه‌نگ و یه‌ک راکیشا قه‌راخ رینگا و به‌ستیه‌وه. له گه‌ل پاسهوانان مه‌جلیس‌یان دامه‌زراند و ده‌ستیان به خواردن‌وه کرد. پاسهوانه‌کان له‌جیات پاریزگاری کردن، له‌سه‌ر عه‌رز دانیشتن و مليان له شه‌راب خواردن‌وه نا. کابرا له‌گه‌لیان بwoo دوست و بريکی زوری شه‌راب بؤ هینان. هر هه‌موویان مهست و سه‌رخوش بوبون و به قورسی خه‌ویان لیکه‌وت. شه‌و دره‌نگ ببwoo و کوره به ئه‌سپایی جهنازه‌ی برآکه‌ی خوی دابه‌زاند. بفووه‌ی نیشان بدا که گالتھی به پاسهوانه‌کان کردوه، لای راستی رديتني گشتیانی تاشی. جهنازه‌ی له که‌ریک بارکرد و چووه مآل. پاشا و هختنیک له دزینی ته‌رمه‌که ئاگادار ببwoo، بفووه‌ی ئه و دزه بدوزیت‌وه، کاریکی زیره‌کانه‌ی کرد (هه‌رچه‌ند من خوم باوه‌ر به و قسه‌یه ناکه‌م) کچه‌که‌ی به‌ته‌نیا له مالیک دانا و ئیزنى پیتا خه‌لک بچنه لای. کچه‌ش قه‌راری‌دا که هه‌رکه‌س بخوازی تخونی بکه‌وهی، به‌ر له هه‌ر شتیک پیویسته باسی زیره‌کانه‌ترین هه‌لسوكه‌وته‌تی ژیانی خوی بؤ ئه و بگیزیت‌وه. پاشا ئاوای حیساب کردبوو که به‌و شیوه‌یه ده‌توانی دزه‌که بدوزیت‌وه و پیاوه‌کانی بیگرن. له فه‌تره‌یه‌دا که کچه خواستی باوکی به‌جئ ده‌گه‌یاند، کابرای

دز (کوره) به خهبری دیداره کانی کچی پاشای زانی و بپیاری دا لیزهش ولامی زیره کیه کانی پاشا بداته وه. کوره قولی مردوویه کی له بنه وه را لیکرده وه و له زیر جلویه رگی خویدا شار دیه وه. چوو بؤ لای کچی پاشا، باسی ئوهی کرد که ناخوشترین کرده وه له ژیانی دا ئه و کاته بwoo که سه ری برای خوی بپی، ئه ویش راست لهو کاته دا که که و تیپ بھر تله هی نیو خهزینه هی پاشا. زیره کانه ترین کرده وهشی، سه رخوش کردنی پاسه و انانی نیگابانی جه نازه هی هملواسراوی برآکه بwoo. کچه هه رکه گوتی لهو قسانه بwoo، قستی گرتی کابرای کرد. ئه ویش له تاریکایی شه و که لکی و هر گرت و قولی مردووی بؤ کچه راداشت و خوی به درگادا بؤی دهر چوو. کچه قولی براوی گرتی بwoo و پتیو بابو دهستی دزه که هی. پاشا کاتیک بهو رووداوهی زانی، ته اویک دزه که و ته به دل و حوكمی کرد که له سه راسه ری ولات دا جاربدری، ئه گه ر بیتوو دزه خوی بهو بناسینی، نه ک هر سزای نادات، به لکوو کولینک دیاری و خه لاتی پینده بخشی. دزه باوه پری به پاشا کرد و خیرا چوو بؤ لای رامپسینیتوس و کرتوشی بوبرد. پاشا کچی خوی لئی ماره کرد و باوه پری به دزه هینا که و شیار ترین مرؤفه کانی ئه و سه ردمه هی. هروه ها پنی گووت، میسریه کان و ریاترین مرؤفه کانی ئه و دنیا یه، به لام تو له گشت میسریه کانیش و شیار تر و زیره کری.

[۱۲۲] به پنی گووته هی کاهیتان، رامپسینیتوس به زیندوویی چوو بؤ ژیر عه ره، ئه و شوینه هی یونانیه کان پیشانوایه خواهند ئادیس^۱ له وی ده زی. رامپسینیتوس له گه ل دیمیترا کایه هی تاسی (تاوله) کرد وه. جاروبار به دیمیترا^۲ دو راندو و هیندیک که ره تیش لئی بردوه ته وه. له کوتایدا ده سمالیکی له زینه چندر اوی له دیمیترا برده وه. پاشا له شوینی کایه که را و هسنه عه رز که و ته وه و مهندیلی زینه دیاری دیمیترا له سه ری هالاندی بwoo. بؤ یادکردن وه روزی دابه زین و گه رانوه هی رامپسینیتوس، میسریه کان جیز نیان گرت وو. ئه مرؤش که من لیزه م

۱- ئادیس، خوای جهه نه م و دوزه خ له ئه فسانه کانی یونانیدا.

۲- دیمیترا خوای عه رز له یونانی سه ردمه می باستاندا. میسریه کان ئه و ئیلاهه هی بمناوی ئوسیریس ده ناسن.

جيژنيکي لهو شيوه يهيان گرتووه، بهلام من دلنيا نيم ئاخق به بونه‌ئو رووداوه‌ي
يا شتيكى تر. كاهينان خويان بيركىك دەچن كە تەنبا يەك رۇزى تىدەچى. دواتر
بە تېقلىك پەرق بەرچاوى كاهينىك دەبەستن و ئو دەستە بەرگە دەندرابەي
وىدەدەن. كومەللىك كاهينى تر كابراي چاوبەستراو بەرھو پەرسىتكە دىميترىا
رىتىپەن دەكەن و پاشان خويان دەگەرىتەوە. دەلين ئەو كاهينە بە چاوى بەستراو
له پەرسىتكە دىميترىا وەزور دەكەۋى كە بىست ستادىق^۱ لە شار دوورە. لە
تەواوى رىگادا دوو گورگ وەپىش ئەو دەكەون و دەيگەيەنە پەرسىتكە و دوايە
دەھىنەوە ئەو شويئەي جەماوەر بە جىيان هيشتىبوو.

[۱۲۳] لەمەر روونكىرنەوە ميسرييەكان، ئەوە مافى ھەر تاكىكە كە
چۈنى لىتكىباتەوە و چەندەي بەلاوە پەسند بى. سەبارەت بە بۆچۈونى خۆم
لە بارھو، دەبىن بلىم كە لە تەواوى نۇوسىنە كانمدا ئەو ياسايە دەپارىزم،
خەلگ چىم بۆ باس بكا، من وەك خۆى و لە شويئى جۇراوجۇردا بەيانى
دەكەم. ميسرييەكان دەلين دىميترىا و دېۇنىسىسۇس^۲ لەزىر عەرزدا (جەھەنەم)
فەرمانزەوابى دەكەن و ميسرييەكان يەكم خەلکانىك بۇونە كە گوتۇريانە
رووحى مرۆڤ نەمرە. ئوان پېيانوايە وەختىك لەش دەمرى، رووحى ئەو
ئىنسانە دەچىتە قالبى كەسىكى تازە لەدایك بۇو. رووح پاش ئەوهى گشت
بۇونەوەرە و عەرز و ئاسمان و دەريايى دەربازىكىد، ئەوسا دەگەرىتەوە نىو
لەشى مرۆڤ. ئەو دەور لىدانە، بە باوهەرى ميسرييەكان، سى ھەزار سال
دەخايەنى.

كومەللىك لە يۇنانىيەكان كەلکيان لهو بۆچۈونە وەرگرتووه، هېنديك بەر
لەوان و چەندىكىش دواي ئوان، خويان لهو باوهەر بەخاوهن كرد. من خۆم
ناوى ئەوانە گشتىان دەزانم، بهلام پېتىپىست بە نۇوسىنەن ناكا.

۱- ستادىق، پۇانەي مەودا و بەرابەرى ۱۷۷ مىتر و ۶ سانتىمىتر لە يۇنانى باستاندا.

۲- دېۇنىسىسۇس يا ۋاڭخۇس خواي شەراب لە يۇنانى باستان و دىميترىا خواي عەرز بۇوە.
دېۇنىسىسۇس يۇنانى لەگەل خواوهند ئىسىسى ميسرى و دىميترىا لەگەل ئۆسپىرىس يەكىن.

[۱۲۴] به گوته‌ی کاهینانی میسری، ئه‌وهنده‌ی رامپسینیتتوس پاشایه‌تی کرد، دادپه‌روه‌ری و ژیانی پر له بهخته‌وه‌ری له سه‌رتاسه‌ری میسردا حاکم بورو. دوای ئه‌و فیرعه‌ونه، خن‌ئوپوس^۱ هاته سهر تهخت. ناوبراو که‌سینک بورو که چاره‌هشیبی‌کی فرهی به‌دیاری هینا. خن‌ئوپوس سه‌رهتا ته‌واوی په‌رسنگه‌کانی داختست. میسریبی‌کان بؤیان نه‌بورو قوربانی بکهن و دواتر گشتیان ناچارکران بق ئه‌و فیرعه‌ونه کار بکهن. هیندیک له‌و خله‌که ده‌سه‌ریان کرا به‌ردی گه‌وره له کانزاکانی ریزه چیای عه‌ره‌بستان ده‌ردنه‌هینا و تا سهر لیواری چۆمی نیل رایانده‌گواست. دواتر ئه‌و به‌رده گه‌ورانه له گه‌می‌یه‌کان بار دهکران. خله‌لکانی تر به‌ردنه‌کانیان ته‌حولی و هردنه‌گرت و به‌ره و ریزه چیاکانی لیبی‌یان(ئه‌فریقا) ده‌یانبردن. سعد هه‌زار که‌س شه‌و و رۆز خه‌ریکی ئه‌و بیگاریبیه بورو. هه‌ر کومه‌لیکی له‌و جه‌ماوه‌ره ده‌بوایه سئ مانگی ره‌به‌ق کاربکا و پاشان کومه‌لیکی تر جینگای‌ده‌گرتنه‌وه. ته‌نیا بق دروست کردنی ئه‌و ریگایه‌ی که ده‌بوایه به‌ردنه‌کانیان پیدا را‌گویزن، ده سالی ریکی گرت. به باوه‌پری من ئه‌و کویره‌وه‌ری و ماوه‌یه که‌متر له زه‌حمه‌تی بنیات نانی هه‌ره‌مه‌کان نه‌بورو. مه‌ودای ریگاکه پینج ستادیق^۲ و به‌رینایی ده ئورغیس^۳ و هه‌روه‌ها به‌رزایی له بلیندترین شوین ده‌گه‌یشته هه‌شت ئورغیس. گشتی له به‌ردی تاشراو و رازاوه به نه‌خشی ئاژه‌لان بورو. ده سالی خایاند تا بیناکانی ژیز زه‌وی دروست بکرین که له‌سهر ته‌پولکه هله‌لکه و تبون و پیرامیده‌کانیان له‌سهر سازده‌کرا. خن‌ئوپوس ئه‌و شوینه‌ی بق گوری خوی دیاری‌کردبو و کردیه دورگه و دوو کانالی ئاویی له چۆمی نیله‌وه بق راکیشا. دروست‌کردنی ئه‌و پیرامیده بیست سالی خایاند. بناخه‌که‌ی چوارگوشیه و هه‌ر لایه‌کی

۱- خن‌ئوپوس پاشای میسری له زنجرده‌ی چواره‌می فیرعه‌ونه‌کان، بمناوي خۇفۇن يىش ناودىزكراوه. ئه‌و پاشایه ۲۸۰۰ سال پىش لە دايىكبوونى عيسا فرمانه‌وه‌وابىي كردوه و بنیانتەرى گه‌وره‌تىرين ئەرامى میسر بورو.

۲- ستادیق، پیوانه‌ی مه‌ودا و برابری ۱۷۷ میتر و ۶ سانتی‌میتر له يۇنانى باستاندا.

۳- پیوانه‌ی مه‌ودا له يۇنان، برابری میتریک و ۷۷۶ میلی‌میتر بورو.

ههشت پلیتر^۱ و بهرزی گشت لایهک بهقهرایهک و له بهردی تهواو تاشراو دروستکراوه. ئهو بهردانه به ریکوبیتکی لهسەر يەک داندراون و دریئازی هیچکامیان له سى پى^۲ كەمتر نىيە.

[۱۲۵] ئهو پیراميدە به شىپوارى هېرەمى دروستکراوه. خەلکانىك پىيىدەلىن كارىتەبى و كەسانىكىش پىيانوايە پلەكانىيە. كاتىك بناغەي ئهو بىيانى دەمەزرا، بۇ بهرزىكىدەنەوە و وەسەر خستنى گابەرددەكان كەلکيان له چەشىھە مەكىنەيەك وەرگرت كە به كۆمەلېك قولەكارىتەي دار قولە دروست كرابۇو. بهو مەكىنەيە بهرددەكانىان لهسەر عەرز بهرز دەكىدەوە، بۇوەي چىنى دووھەم دامەزرىتن. مەكىنەكانى سەر چىنى دووھەم بهردىان بۇ چىنى سىيھەم دەگواستەوە. بۇ تەواوى قاتەكانى پیراميد لەو مەكىنانە كەلک وەرگىرا. كەلېك جار مەكىنەكان رادەگۈزىزان بۇ قاتەكانى ژۇورىتەر و زۇر بە هاسانى بهرددەكانىان چىنچىن دەبرىدە سەرەوەتىر. دىيارە باسى دوو شىپوھكارىيان بۇ من كرد و منىش وەك خۇيان دەيانگىزىمەوە. سەرهەتا له نۇوكى پیراميدەوە دەسىپتىكراوه و پاشان بەرەو خوار داگەراون و له كوتايىدا خەريكى بناغەكەي بۇونە. نۇوسراويىك بە خەتى ميسىرى لهسەر بهرددەكانى پیراميدەلەكەندراوه و باسى ئەوە دەكاكە چەندە پارە خەرجى كريكاران و سىر و پىواز و تۇور كراوه. من زۇر باش لەبىرمە كە چاوساغەكانم بۇيان باس كىدم و ئهو نۇوسراوهيان خويىندەوە. هەزار و شەش سەد تالاندى^۳ زىتو خەرج كراوه. ئەگەر ئەوە راست بىن، دەبىن بلىئىم ئەوەندەش سەرفى ئهو كولە ئائىنە كراوه كە دەكارىيان كردۇو و بەشىكىش بۇ ئازاققە و جلوبەرگى كريكارەكانى كە لە ماوەيەدا خەريكى كار بۇونە. وەك بۇچۇونى خۆم پىتموايە، بۇ بېرىن و تاشىنى گابەرددەكان و راگواستىيان و هەروەها ژىرىعەردى پیراميد، ئهو هەموو وەختەي بەخۇوە گىرتۇوە، كەم نىيە.

۱- پلیترا، پىوانەي مەودا لە يۇنان، بەرابەرى ۲۹ مىتر و ۶ مىليمېتە بۇوە.

۲- بىن، پىوانەي مەودا و بەرابەرى ۲۶۹ مىليمېتە.

۳- تالاندى يۇنانى ۲۶ كىلۆگرەم، ميسىرى ۲۷ كىلۆگرەم، بابىلى ۲۰.۲ كىلۆگرەم و رقىمى ۴۲.۳ كىلۆگرەم بۇوە.

[۱۲۶] خنثیپوس له بهر بی پاره‌یی، تاراده‌یهک توشی رهزالهات که ناچار بتو کچه‌کهی به مهستی له شفرزشی له مالیکی ته‌نیا دابنی و داوای کوله پاره‌یهکی دیاری‌کراو بکات، هله‌بته کاهینه‌کان نه‌یانگووت قهیاسی پاره‌که چهند بتووه. کچه ئه و بره پاره‌یهی و هردگرت که باوکی گوتبووی. دیاره ئه و خویشی گه‌رکی بتو که بینایه‌کی یادوهری دروست بکا. بق ئه و کاره، هرکه‌سیک تخونی که‌وتبا، ده‌بوایه به‌ردیکیش خه‌لاتی کچه بکات. کچه به‌ردگانی کوده‌کرده‌وه و وک ده‌گئرن‌وه پیرامیدی نیوه‌راستی دروست‌کرد. ئه و پیرامیده له رو به‌پرووی پیرامیدی گه‌وره‌دا هله‌که‌وتوروه. مه‌وادای پیوازه‌ی (ضلع) پیشه‌وهی ئه و پیرامیده یهک و نیو پلیتر^۱ ده‌بی.

[۱۲۷] میسریه‌کان ده‌لین خنثیپوس په‌نجا سال حوكمرانی کرد و کاتیک مرد، برآکه‌ی به‌ناوی خیفرین^۲ (حیفرین) له جینگای دانیشت. ئه‌وهشیان چه‌شنی برآکه‌ی فه‌رمانپه‌وایی کرد و ئه‌ویش پیرامیدی بیناکرد. پیرامیدی ئه و هینده گه‌وره نه‌بتوو، خوم به‌راوردم کرد، نه ژیر عه‌ردی هه‌بتوو و نه وک ئه‌وانی‌تر گه‌یشتبووه ئه و کاناله‌ی له رووباری نیله‌وه دههات. ئاوى ئه و پیرامیده له جۆگه‌یهکه‌وه دههات و دهوری بیناکه‌ی دهدا و روحساری دورگه‌ی پیدابوو. جه‌نازه‌ی خنثیپوس له‌وی نیثر او. خیفرین یهکم پیرامیدی پلیکانی له به‌ردی ره‌نگاوره‌نگی ئه‌تیوپیاپی دروست‌کرد که چل پن بچوکتر له‌وهی گه‌وره‌که بتوو. هه‌ردوو پیرامیده‌کان له‌سهر هه‌مان ته‌پولکه هله‌که‌وتون که سهد پن^۳ به‌رزه. به منیان گووت خیفرین په‌نجا و شهش سال فه‌رمان‌هه‌وایی کرد.

[۱۲۸] میسریه‌کان سه‌رجهم سهد و شهش سال توشی نه‌هامه‌تی هاتن و درگای په‌رسنگه‌کانیان لیداخرا. رق و کینی میسریه‌کان له و دوو فیرعه‌ونه

۱- پلیتر، پیوانه‌ی مه‌ودا له یونان، به‌رابه‌ری ۲۹ میتر و ۶ میلیمیتر بتووه.

۲- خیفرین یا خافرا پاشای میسر له زنجیره پاشایه‌تی چواره‌م، برای خنثیپوس و بنیانه‌ری دوه‌مین هیزه‌می گه‌وره.

۳- پن، پیوانه‌ی مه‌ودا و به‌رابه‌ری ۲۶۹ میلیمیتر.

به راده‌یه که ئاماده نین ناویشیان بینن و ناوی **فیلیتیقسی**^۱ شوانیان له سه
پیرامیده کان داناوه. ئه و کابرایه له و ده‌فره شوان و له بهر مه‌پی بوروه.

[۱۲۹] دواى خیفرین، وەک بە منیان گووت، میکیریتوس^۲ پاشایه‌تی کردوه.
ناوبر او کورپی خن‌ئوپوس^۳ بورو. کاره‌کانی خن‌ئوپوس بە دلی کورپه‌کهی واته
میکیریتوس نه‌بۇون. ئه و درگای مەعبەدەکانی کردده‌وھ و خەلکی وەزاله
هاتووی ئازادکرد، بۇوه قوربانی پېشکەش بە خواکانیان بکەن و مژولى
کار بن. میکیریتوس له گشت پاشاکانی تر دادپەروھرتر بورو. خەلک له نیتو
پاشاکانی میسریدا پىتر ریز له وەیان دەگرى. ئه و کابرایه جیا له وەی
دادپەروھری بەلاوه گرینگ بورو، ئەگەر كەسىك لە بېریاره‌کانی ناپازى بوايە،
زەرەدەکەی بۇ قەره‌بۇو دەکرددەوھ و له کىسەی خۆی دەبىبەخشى، بۇوهى
دلی کابرا بەجى بىننەتەوھ. ئەوه شىوهى حوكىمانى میکیریتوس بورو، ئه و
به راده‌یه ک دادپەروھرانە فەرمانپەوايى میسرىيەکانی کرد كە كاتىك خۆى
تۈوشى خەمى لە دەست دانى كچە تاقانەکەی هات، كەلىك خەمبار بورو،
ھەربۇيە دواى کرد جەنازەھى كىژۇلە خۇشەۋىستەكەی بە قەدر و حورمەتى
پىتر لە ھەركەسىكى تر بىنۇرەتى. میکیریتوس تابۇوتىكى بە شەمايلى مانگا لە دار
دروست کرد كە ھەناوى بەتال بورو. جەنازەھى كچەكەی لە زېر گرت و له نیتو
ھەناوى مانگا دارىنەكەدا ناشتى.

۱- له سەردەمی فەرمانپەوايى رامسىسەکان، بەشى باکورى میسر لە لايەن ھۆزەکانى باکورى و
ويندەچى بە دەست **فیلیتیقسی** يەکان داگىركىرا. ھېندىك توپىزەرلى تر له و باوەپەدان كە ئه و ناوه
دەگەرىتەوھ بۇ سەردەم پاشایەتى شاھانى ھېنگىسى يَا كېكسىسى كە بە شوان ناسراو بۇون.

۲- میکیریتوس يَا مانڭاڭورا پاشاى میسر كە ويندەچى دە وەچە بەرلە شەبى ترۇئا ڇىباوه و
سېنەمین ئەھرامى دروست کردەوھ و دواتر كورپه‌کەی دۆزرايەوھ.

۳- خن‌ئوپوس پاشاى میسرى لە زنجىرە چوارەمى فېرۇھونەکان، بەناوى خۇفۇن يش
ناودىرەكراوه. ئه و پاشایە ۲۸۰۰ سال پىش لە دايىكبوونى عيسا فەرمانپەوايى کردەوھ و بىناتەرلى
گەورەترين ئەھرامى میسر بۇوه. خن‌ئوپوس له تەنىشت ھېزەمى خۆى، ھېزەمېنگىشى بۇ
خوشكەكەی بەناوى ھۇنتسىن يَا خۇنتسىن بىتاڭىد.

[۱۳۰] ئهو مانگا يه نه نىزراوه و من له شارى ساي' چاوم پىكىوت. له قەسىرى پاشا و له ھۆلىكى رازاوهدا داندراوه. كۆمەلېك كەرسىتەي دارى بۇنخوش لە دەورى ئهو تابووتە دەسوتىندرىن و شەوانە قەندىلېك تا بەرى بەيانى لە ژۇور سەرى دايىسى. له نىزىك ئهو مانگا دارينەيە و له ھۆلىكى تر چەند پەيكەرهەك ھەن و گشتىان ھىتمائى مەعشوقەكانى مىكىرىيتوس نىشان دەدەن. ئەوجۇرەي كاھىتاناى شارى ساي بۇيان باس كىرمەم، بىست پەيكەرهەي دار ھەن، قەوارەيان لە حالەتى سروشتىيان گورەتە و ھەموو يان ھىتمائى ژنى رووتەن. ئهو ژنانە كىن، من نازانم و ناخوازم جيا لەوهى بىستوومە، لە خۆمە و شقى تر نالىم.

[۱۳۱] لەبەر بۇونى مانگا و پەيكەرهەكانى تر، هىتندىك كەس لەو باوهەدان مىكىرىيتوس عاشقى كچە تاقانەكەي بۇو و بەبى ئەوهى كچە مەيلى ليپى، لەگەلى خەوتۇوه. دواي ئهو قەومانە كچە ناھومىد بۇو و خۇرى هەلۋاسىيە و مىكىرىيتوس بۆيە جەنازەكەي لەنیو ھەناوى مانگا دارينەكەدا شاردۇتەوە. لەو لاشەوە دەلىن كە دايىكى كچە دەستى گشت ئهو قەرەواش و خزمەتكارانە بېرى كە كچەيان رادەستى مىكىرىيتوس كردىبو. كۆمەلېك پەيكەره لە ژنانى دەسبىراو دروست كراون. بەباوهەرى من ئهو حىكاياتە، بەتايبەت سەبارەت بە دەستى پەيكەرهەكان. ئهو دەستانە وەك خۇيىش دىتەم، بەتىپەربىنى رۆژگار رزىيون و شكاون و لەۋى داندراون و گشتىان لەبەر لاقى پەيكەرهەكان كەوتۇون و پىتوەندىيان بە ئەفسانەكەوە نىيە.

[۱۳۲] پەيكەرهە مانگا كە بە تارايەكى رەنگ ئەرخەوانى داپۇشراوه، جيا لە گەردن و سەرى كە بە زېر روکىش كراوه، لەنیوان شاخەكانىدا ھىتمائى خۇر ھەيە و ئەويش لە ئالقۇون دروست كراوه. مانگا كە بەپىوه نىيە و چۆكى داداوه و قەوارەيەكى پىروشتى ھەيە. گشت سالىك لەو ھۆلە دەيھىنەدەر و خاوېنى دەكەنەوە و پىرى رادەگەن. ئەوهش لە كاتىكدا كە مىسرىيەكان جىڭىن دەگرن و

1- ساي يا سائىس، يەكىن لە شارەكانى مىسرى باستان و پىتەختى خانەدانى پاشايىتى سائىت و ئەمۇز ناسراوه بە كەنار ئاوهەكانى حەجەر.

به دهست له سینگی خویان ددهن، بق ئهو خوايەی ناتوانم ناوی بىتم. دەلىن
كاتىك كچه له سەرەمەرك دابۇوه، داواى لە مىكىرىتۇسى باوکى خۆى كردوه
كە سالى جارىك خۇرى پىニشان بدهن.

[۱۳۲] دواى مەركى كچه تاقانەكە، بەلايەكى تر توشى مىكىرىتۇس هات.
لە كۆمەلگاى ۋوتۇسرا پېشگۈيەك هات كە دەيكۈوت پاشا شەش سالى تر
دەزى و سالى حەوتهم دەمرى. مىكىرىتۇس لە قولايى دلەوه بەو پېشگۈيە
تىكچوو. هەربؤيە خىترا ولامىتكى پر لە جىنپى بق پېرى نىوهندەكە ناردەوه و
بەوه تاوانبارى كرد كە لە سەرەدەمى باوک و ماميدا ئەوهى گشت
مەعبەدەكان داخراپۇون و بىحورەمەتى بە خواكان دەكرا و خەلک توشى
كويىھەرە و مەينەت ھاتپۇون، بەو حالەش، ئەوان ئەو ھەموو سالە ژيان،
بەلام ئەو خۆى كە حورەمەتى خەلکى لەبەر بۇو، دەبى خىترا بىرى. لە
نىوهندى ئايىنېيەوە ولاميان بق ناردەوه كە راست لەبەر ئەو پىياوچاكىيە دەبى
ئاوا زۇو بىرى، چونكە ئەوهى دەبوايە بىكا، نەيكردۇ. لە لەپەرى
چارەنۇرسدا نۇوسرابۇو كە خەلکى ميسىر پىويستە سەد و پەنجا سال ئازار
بچىزى، شتىك كە دوو كەس لە پاشاكانى بەر لەو پېتىان زانى، بەلام ئەو
ھەستى پېتە كرد. مىكىرىتۇس كاتىك گوئى لەو قسانە بۇو و بە قەناعەت
گەيشت كە مەحكومە، فەرمانىدا كۆمەلېكى زۇر قەندىل دروست بىكن.
شەوانە لەبەر رووناڭى ئەو قەندىلانە دادەنىشت، شەو و رۆز شەرابى
دەخواردەوه و خۆشى رادەبوارد و چىركەيەكى بەفيرق نەدەدا. بەسەر
گۇلاواندا دەگەرە و بق شۇئىنى بەسەفا دەچوو و خۆشى رادەبوارد. ئەو بە
ھەلکىدىنى قەندىلەكان و رووناڭىرىنى شەو چەشنى رۆز گەرەكى بۇو
شەش سالى تەمەنى بکاتە دوازدە سال و خواوهندىش وەدروق بخاتەوه.

[۱۳۴] ئەو فېرۇعەونەش پېرامىدىتكى لە دواى خۆى بەجىتەشت. ھەلبەت
بچووكتىر لە ھى باوکى بۇو. درېڭىزى هەر پىوازەيەكى ئەو چوارگۇشەيە
دەگەيشتە بىست پى^۱ كەمتر لە سى پلىتىرا. چوارگۇشەيە و تا نىو قەدى لە

- ۱- پى، پۇنانەي مەودا و بەرابەرى ۲۶۹ مىلييەت.

بهردی ئەتىقپىايى دروست كراوه. هىندىك لە زانىيانى يۇنانى لۇوهدا بەھەلە چۈونە كە پېيانوايە پېرامىدى رۆدۇپىس ھى يەكىك لە ژنانى بارەگايد. ھىچكەت قەرار نەبۇوه پېرامىدىك بەناو ئەو خاتۇونە بىرىت كە دىنالىيەكى خەرج ھەلگرتۇوه. جيا لەوهش، شكتۇفابىي خاتۇو رۆدۇپىس لە سەرددەمى ئاماسىسىسدا^۱ دەركەوتۇوه، نەك لە دەورانى مىكىرىنۇس، بەواتايەك سالانىكى زۇر دواي ئەو سەرددەمەي كە فېرۇھونەكان پېرامىدەكانيان بىنیاتنا. ئەو خاتۇونە خەلکى تراكى^۲ بۇوه و كۆيلەي يادمۇناس. يادمۇناس دانىشتۇوى دورگەي سامۆس^۳ و كورپى ئېفيستىپۇلىۋىسە و كومەلېك بەلگە لەو بارەوه لەبەر دەستدا ھەن. خاتۇو رۆدۇپىس كۆيلەي ھاوتەرازى ئىسقۇپۇسىش^۴ بۇوه. دانىشتۇوانى دىلىغۇس بە فەرمانى خواوهند، زۇر جار جاپىيان دابۇو، پېتىستە ئەو كەسە دەركەۋى كە مافى وەرگەتنى خوتىنبابىي سەبارەت بە كۆزرانى ئىسقۇپۇس ھەيە. ھېچكەس دەرنەكەوت، تەنبا يەك كەس خۇى ناساند، ئەويش نەوهى يادمۇناس و وەك باپىرى ناوى يادمۇناس بۇو. ئەو كەسە پارەي بەرخوتىنى وەرگەت و بەو شىوه يە دەركەوت كە ئىسقۇپۇس لە رەگەزدا دەگەرپىتەو سەر يادمۇناس.

[۱۳۵] رۆدۇپىس بە يارمەتى كىسەنتۇسى خەلکى دورگەي سامۆس گەيشتە ولاتى ميسىر. كاتىك رۆدۇپىس ھاتە ميسىر بۇوه پېشەي خۆفرۇشى رەچاوبىكا، بەھۇى كەسىكى خەلکى دورگەي مىتىلىن، بەناوى خاراكتۇس، كورپى سکاماندرۇنىمۇس و براي خاتۇونى شاعير ساپقۇس رىزگارىھات.

۱- پلىترا، پۇانەيى مۇدا لە يۇنان، بەرابەرى ۲۹ مىتر و ۶ مىليمېتىر بۇوه.

۲- ئاماسىس پاشاي ميسىر لە شازىدەھەمین خانەدانى فېرۇھونەكانى ميسىر.

۳- تراكى، ھەرىمە باكۇورى يۇنانى باستان، ئەمۇز بەشىكى وەبەر ولاتى بولغارستان كەوتۇوه.

۴- سامۆس، دورگەي يۇنانى و مەوتەنى فيساڭۇراس.

۵- نۇوسەرلى چىرۇكە ئەفسانەيەكانى يۇنانى لە سەرددەمى باستاندا كە ماوەيەك وەك كۆيلە ژيا و لە دواينىن سالانەكانى تەمنىدا ئازادكرا. پىاپىكى نىوه ئەفسانەمى و خاوهن روخسارىكى ناشرىن و لەشىكى ناھىز و لە سەدەي شەش و حوتى پىش زايىن ژياوه. كومەلېك چىرۇكە ئەفسانەمى لەدواي خۇى جىھېشىتۇوه.

خاراکسوس پاره‌یه کی زوری بق نازادکردنی رودوقپیسی که‌نیز دا. خاتوو رودوقپیس بهو شیوه‌یه توانی له میسر، به سه‌ربه‌ستی بژی. له بر ئه‌وهی ژنیکی جوان و له بر دلان بwoo، پاره‌یه کی زوری ده‌سکه‌وت. هله‌بت ئه‌وهی پاره‌یه ته‌نیا به‌شی دابین‌کردنی ژیانی رودوقپیسی ده‌کرد، نه‌ک بق بنبیات‌نانی پیرامیدیک. ئیستاش پیاو ده‌توانی يه‌ک له دهی ئه‌وه سامانه ببینی و دل‌نیا بن که ریزه‌یه کی ئه‌وه‌نده زور نییه. خاتوو رودوقپیس گه‌ره کی بwoo بابه‌تیکی یادگاری له یونان جیهیلئن، به‌ره‌میک که تا ئه‌وه کاته که‌س بیری لینه‌کرد بیته‌وه و له په‌رستگه دایینی. دهیه‌ویست پیشکه‌ش به نیوه‌ندی ئایینی دیلفوسی بکا و ناوه‌که‌ی ماندگار بی. به ده له سه‌دی سامانه‌که‌ی کومه‌لیک شیشی ئاسنی کې (ئه‌وه‌کاته له‌جیات پاره‌ی سکه کلکیان لیوه‌رده‌گیرا) واته ئه‌وه‌نده که به پاره‌که‌ی قه‌وه‌تی پیشکا. ناوبراو گشتیانی نارده په‌رستگه‌ی دیلفوس. له‌وئ له پشت سه‌کوی قوربانی داندران. ئه‌وه سه‌کویه له‌لایه‌ن خله‌لکی دورگه‌ی خییوس^۱ پیشکه‌ش به په‌رستگه کرا و له به‌ردهم بیناکه داندر اووه. مه‌عشووقه‌کانی شاری نافکراتیس له جوانیدا ناسراو بوون. خاتوو رودوقپیس، ئه‌وه‌یش ئه‌وه‌نده جوان بwoo که ناوبانگی ده‌رکرده‌بwoo و ته‌واوی یونانی‌کان ده‌یانناسی. دواتر جوانی مه‌عشووقه‌یه کی‌تر به‌ناوی ئارخیدیکی له سه‌رتاسه‌ری ولاتی یوناندا دهنگی دایه‌وه، هه‌رچه‌ند به‌قه‌دهر خاتوو رودوقپیس به‌دناؤ و سووک نه‌بwoo. کاتیک خاراکسوس خاتوو رودوقپیسی له که‌نیزی رزگارکرد و گه‌پایه‌وه دورگه‌ی میتبلینی، خاتوونی شاعیر، سیاپقوس له سترانیکدا کولنیکی وه‌به‌ر ته‌شهران دا. باسی خاتوو رودوقپیس لیزه‌وه ته‌واو ده‌که‌م.

[۱۳۶] پیاواني ئایینی پیمان‌گووتم که له جینگای میکنیرینقس، که‌سیکی‌تر به ناوی ئاسیخیس بwoo به پاشای میسر. ئاسیخیس هه‌یوانی لای روزه‌له‌لاتی په‌رستگه‌ی ئیفیستیویسی^۲ دروست‌کرد که گه‌وره‌تر و جوانتره. هله‌بت

۱- دورگه‌ی یونانی، مه‌وتانی ئومیرقس یا هومیر.

۲- ئیفیستیویس، خوای ئاگر و ئاسن له یونانی باستان.

ته‌واوی هه‌یوانه‌کانی ئهو په‌رسنگه‌یه خاوهن نه‌خش و نیگارن، به‌لام ئه‌وهیان پتر له کشتیان رازاوه‌تر و سرنجراکیشتره. له سه‌ردەمی حوكمرانی ئاسیخیس پاره ئیجگار کەم بwoo و بازرگانی له‌په‌پری شه‌پریوی دا. ئهو کاته ياسایه‌کی په‌سند کرد که خەلک بۇی هەبۇو جەنازەی باوکى به گریو و زەمانەت دابنى و قەرز وەرگرى. بەندىك بھو ياسایه زیادکرا کە دەلئى: ئهو كەسەئى قەرز وەرددەگرى، قەبرى بابى لەگریو ناوه و ئەگەر ئهو كەسە دەلئەکەی نەداتەوە، بۇی نېيە، نه له تەنیشت گورى باوکى و نه له تەنیشت كەسيكى تر و تەنانەت هەقى نېيە هيچكەس لە خزمانيشى له شويننانه بنېزى. ئاسیخیس گەرەکى بwoo وەپیش گشت فيرۇعەونەکانى تر بکەۋەتەوە كە بەر له و فەرمانپەوايان كردىبوو. ناوبر او پيراميدىكى له خشت دروست كرد و بەرددەنۇوسىتكى جىتىشت كە لەسەرى نۇوسراوه: "ناھەقى مەكە و من لەگەل پيراميدەکانى بەردىنە هەلمەسەنگىتىنە، چونكە چەندەي خواوهند دىيا لەگەل خواكانى تر جياوازە، منىش ئەوهندە له پيراميدەکانى تر جياوازە. كاتىك منيان دروست دەكرد، شەقلەداريان له قولايى قورى گۆل رۇدەكرد، ئهو قورەي بە شەقلەكان وەددەنۇوسا، كۆدەكراوه و بھو قورە خشتەکانى من دروست كراون". ئه‌وهش باسىك بwoo سەبارەت بە كرددەوەکانى ئهو پاشایه.

[۱۳۷] دواي ئاسیخیس كەسيكى كويىر له ناوجەي ئانىسييپۆس فەرمانپەوايى دەستپىكىردى. ئه‌وهيان پىيىدەگۈوترا ئانىسيس. له سەردەمی حوكمرانى ناوبر اودا، ئەتىۋېپىيەكان هېرىشيان كرده سەر ميسىر. پاشاي ئەتىۋېپىيەكان بەناوى سافاكوس^۱ خاوهن لەشكريي كەپەنەز بwoo. فيرۇعەونە كويىرە هەلات و له ناوجەي زەلاوه‌كان خۆي شاردهوه و پاشاي ئەتىۋېپىيەكان لەسەر تەختى پاشايەتى ميسىر پەنجا سال مایەوه و بھو شىتوھىيە هەلسوكەوتى كرد: تووشى تاوانىتكەن، لەبەر ئه‌وهى ئهو پاشايە باوهپى

- سافاكوس ياشاباكا سالى ۸۱۵ پىش زايىن هېرىشى كردوته ميسىر و ۲۵ مىن خانەدانى فيرۇعەونەکانى ميسىرى دامەززاند. ئهو پاشايە دواتر بەدەست سارگۇنى مەزنى ئاشورى شىكتى خوارد و كوتايى بە فەرمانپەوايىكەيەتات.

به کوشتنی مرؤف نهبوو، بهپینی قورسی و گرانی تاوانه‌که، سزای بُو تاوانبار دیاری دهکرد و پتر بینگاری پیتده‌کرد. تاوانبار دهبوایه گل بگویزیته‌وه نیو ئه و شاره‌ی لینی له‌دایک ببwoo. بهو چهشنه شاره‌کان بلیندی زورتریان بهخووه بینی. وهختیک جۆگه و کانالله‌کان له سه‌رده‌می پاشایه‌تی سیسسوسترسیس هله‌که‌ندران، هیندیک بwoo بهه‌ههی به‌رزرتر بونونی رووپه‌لی خاک. دواتر ئه و شارانه به گلی تاوانباران به‌رزرتر بونونوه، کاتیک پاشای ئه‌تیوپیایی حومرانی دهست‌پیکرد. زوریک له شاره‌کانی میسر که‌وتنه سه‌ر به‌رزاپی. به باوه‌پری من بلیندتر له گشتیان شاری ۋوقاستى^۱ بwoo. ئه و شاره خاوه‌ن په‌رسنگه‌ی ۋوقاستیوس^۲، شوئننیکی به وهج و جیگایه‌کی سرنج‌راکیشە و پیویسته باسى بکرى. دیاره کومه‌لیک په‌رسنگه‌ی تریش هن که خورجى پتریان تیچووه، بهلام ئه‌وهیان پتر بُو دیتن دهپی. یۇنانییه‌کان به په‌رسنگه‌ی ۋوقاستى ده‌لین ئارتیمیس.

[۱۳۸] جیا له درگای سه‌ره‌کى، باقى شوئننیه‌کانی ترى مه‌عبه‌دى ۋوقاستى به ئاو گه‌مارق دراوه و ئه و په‌رسنگه شیوه‌ی دورگه دهدا. دوو چۈم له رووبارى نیل جیاکراونه‌وه و هەركامه‌یان له‌لایه‌که‌وه دهورى په‌رسنگه‌ی تەنیوه و بەریناییان دەگاتە سەد پىن^۳ و كەوتونه ژىز سايىھى دار و دهون. چۆمە‌کان له‌بەر درگای مه‌عبه‌د تېكەل به هەۋدۇو دەبنەوه. بەرزنی هەیوانه‌کان دەگاتە شەش ئۇرغىس^۴ و له بلیندایي شەش پېخیس^۵ را بۆسەرئ، نەخش و نیگاریان له‌سەر هله‌که‌ندراوه و خاوه‌ن تابلوی پەيكەرهىي جوانن. ئه و په‌رسنگه‌يە له تیوه‌پاستى شار جىئى گرتۇوه، دهورى به گل بەرزرتر كراوه، بهلام عەرزە‌کەی دەستى لىتەدراءه و نەويتە و وەك سه‌رده‌می بىياتنانى

۱- شارى ۋوقاستى يەكىك له بازىرە مەزىنە‌کانى میسر له سه‌رده‌می كوندا. ئه و شاره بەبۇنەی بەپیوه‌چوونى جىزىنە‌کانى گەورەي ئايىنى ناسراو بwoo.

۲- ۋوقاستى، ئىلاھەي ميسىرى باستان له‌گەل ئارتىميسى یۇنانى و ديانى رۆمى يەك بونە.

۳- پىن، پیوانەي مەودا و بەرابەر ۲۶۹ مىلىميتر.

۴- ئۇرغىس، ۱ مىتر و ۷۷۶ مىلىميتر.

۵- پېخىس يائىشىك، ۴۴.۴ سانتى مىتر يا ۴۴ مىلىميتر.

ماوه‌ته‌وه. پیاو ده‌توانی له به‌رزاییه‌کانه‌وه به‌جوانی بیبینی. دیوارینکی نه‌وی دهوری داوه و به ژماره‌هیه کی فره نه‌خشی هلهکه‌نراو رازاوه‌ته‌وه. له‌نیو حه‌ساردا کومه‌لئیک داری به‌رز و گهوره ههن و په‌رسنگه‌که‌یان له باوهش گرتووه، به‌تاییه‌ت له و جیگایه‌ی په‌یکه‌رهی خواوه‌ندی لئ داندراوه. دریزایی و به‌رینایی دهوری ئه و نیوه‌نده ئایینی‌یه ده‌گاته يهک ستادیو^۱. ریبور به ریگایه‌کی به‌ردپریزدا ده‌چیته ژووره‌وه. مه‌ودای رینگا سی ستادیو و به‌رینایی چوار پلیتر^۲ و به نیوه‌راستی بازاری شاردا ده‌رباز ده‌بی و به‌رهو رۆزه‌هلاس ده‌چن. له هردوو لای ئه و ریگایه‌دا داری سه‌وزی به‌رز ههن و له په‌رسنگه‌ی ئارتیمیدو سه‌وه به‌رهو مه‌عبه‌دی ئیز‌میس^۳ ده‌چن.

[۱۳۹] به گووته‌ی کاهینان، کوتایی فهرمانپه‌وایی پاشای ئه‌تیوپیایی ده‌گه‌ریته‌وه سه‌ر خهونیک که بینیویه‌تی و دوای ئه و خهونه رایکردوه. ناوبراو خهونی بینی که یه‌کینک له ته‌نیشتی راوه‌ستاوه و داوای لینده‌کا که گشت کاهینانی په‌رسنگه‌کانی و لاتی میسر کوکاته‌وه و به زه‌بری شمشیر له نیوقه‌دهوه دوو له‌تیان بکات. وه‌ختیک ئه و خهونه ترسناکه‌ی بینی، به‌و قه‌ناعه‌ته گه‌یشت که کابراتی ته‌نیشتی له‌لایه‌ن خواکانه‌وه به ئه‌نقدست راسپیزدراوه، بقوه‌ی کاریکی ریسوا و ناپه‌سنه‌ندی پیتکه‌ن و حورمه‌تی بشکینن. ئه‌ویش به‌هؤی ئه‌نجام دانی کرده‌وه‌یه کی ئاوا ناشایست، جا ج به‌رامبه‌ر به خهک یا ده‌رهق به که‌سایه‌تیه‌کانی ئایینی. پاشا گره‌کی نه‌بوو خهونه‌که وه‌پاست بگئیری. له‌لایه‌کی تریشه‌وه ماوهی حوكمرانیه‌که‌ی له و لاتی میسر به‌رهو کوتایی ده‌رذی و لهو باره‌وه پیشتر پیشگویی پینگه‌یشتبوو، هه‌ربویه خیرا بؤی ده‌رجوو و هه‌لاس. ئه و سه‌رده‌مهی له و لاتی ئه‌تیوپیا ده‌ژیا، به‌پیتی پیشگویی تاله‌بینه‌کانی ئه‌تیوپیایی، ده‌بوایه ته‌نیا په‌نجا سال فهرمانپه‌وایی میسر بکات. له‌به‌ر ئه‌وهی په‌نجا سالی حوكمرانی ته‌واو ببوو،

۱- ستادیو، پیوانه‌ی مه‌ودا و به‌رابه‌ری ۱۷۷ میتر و ۶ سانتی‌میتر له یونانی باستاندا.

۲- پلیتر، پیوانه‌ی مه‌ودا له یونان، به‌رابه‌ری ۲۹ میتر و ۶ میلیمیتر ببووه.

۳- ئیز‌میس، ناوی یونانی بؤ خوای میسری که پیتده‌گووتی تووت.

خهونه که هیندهی دیکه توقاندبووی. بهههر حال سافاکوس بهو شیوه‌یه دهستی له دهسه‌لاتداریه‌تی ولاتی میسر هەلگرت.

[۱۴۰] وەختیک ئەو پاشا ئەتیقپیاییه ولاتی میسری جىھېشىت و رايىرىد، فېرۇغۇنە كۈپىرە دووباره هاتوهو سەر تەخت. هەلبەت بە يارمەتى دانىشتۇرانى ھەرىمى زەلاوهكان. ئەو شوينە، دورگەيەك بۇو و فېرۇغۇنە كۈپىرە پەنجا سال تىيدا ژىيا. دورگەكە بە خاڭ و خۆلەمېش دروست كرابۇو. ناوبرارو ئەو ماوهىيە لەۋى ژىيا، رېنمايى میسرىيەكاني كردىبوو كە چۇن خواردەمەنلىقى و بېرىو بە نەھىنى له ولاتى ئەتیقپیاوه بۇ ئەو بىتنىن. ئەو داواى كردىبوو كە گشت جارى لەگەل ئەرزاق و بېرىو، كۆلەپكىش خۆلەمېش بىتنىن. كەس نەيتوانى ئەو دورگەيە له سەردەمىدا بىدقۇزىتەوە. تەنبا يەك كەس توانى ئەو كاره بکات كە ناوى ئەمیرتىئۆس^۱ بۇو. بۇ ماوهى حەوت سەد سال، گشت پاشاكانى بەر لە ئەمیرتىئۆس حوكىمانيان كردىبوو، نەيانزانبىبوو ئەو شوينە له كوى ھەلکەتووو. دوورگەكە پىتىدەگۇوتى ئىلەفۇو و مەۋداى ھەرلایەكى دەگاتە دە ستادىق.

[۱۴۱] دواى ئەمیرتىئۆس كاھىنېكى سەر بە پەرسىگە ئىفيستىقسىز دەسەلاتى بە دەستەوە گرت. ئەوهيان ناوى سېتىقسىز بۇو. ئەو حوكىمان بە چاوى سووڭ دەپروانىيە لەشكىرى میسرى و بەردەوام سەركۈنە دەكىدن، زۇرى لىتىدەگۇوت و پىتۇانە بۇو كە رۆزىك لە رۆزان پېۋىستى بە لەشكىرى دەبىن. بە شىوارى جۇراوجۇر ھەر ھەموويانى لەسەر كار لابىد و بەتاپەتى ئەو ملک و مالىي پاشاكانى پېشىو بە نىزامىيەكانيان بەخشىبۇو يا بە رېگاى ناياسايى و دەستييان خستبۇو، گشتى لى ئەستاندەنەوە. ھەركام لەوانە خاون دوازدە سترىما^۲ زەۋى بۇون. پاش ماوهىيەك، ساناخارىققۇس^۳ بە لەشكىرىكى

۱- ئەمیرتىئۆس، ھەمان ئەو كەسەيە كە لەگەل ئىنارقىس بۇونە ھاپەيمان و سالى ۴۶۰ پىش ميلاد دىرى پارسەكان راپەرين و تا سالى ۴۶۹ ئى پىش زايىن درېزەيان بە بەرگىرىيەدا.

۲- سترىما، پىتۇانە بۇ پانتايى زەۋى لە يۇنان و بەراپەرى ۱۰۰۰ مىتىرى چوارگوشە.

۳- ساناخارىققۇس ياسەنخىرىپ، پاشاي ئاشۇورى لەنیوان سالەكاني ۷۰۵ تا ۷۸۱ ئى پىش ميلاد. ناوبرارو كور و جىتشىنى سارگۇنى دووهەم بۇوەم و لەشكىرى كېشايە سەر كەندايىيەكان و ولاتىنى

زوری عرهب و ئاسووری پهلاماری ميسرىدا. لهشکری ميسرى، هیچکەسيان ئامادەي بەرگرى نەبوو. كاهىنى ئايىنى كەوتە تەنگانە و نەيدەزانى چىيكتەن. چووه ژورى مەعبدە و لەبەر پەيكەرە خواوهند چۈكى دادا و دەستى بە پارانەوە كرد و باسى بارودقۇخە دۇوارەكەي كرد. ناوبراو بەدمە هاواركردنەوە، دەگریا و دەيقىزىاند. پاش ماوهېك خەوى لىتكەوت و خەونى بىنى. له خەودا دىتى كە خواوهند لە تەنيشتى راوهستاوه و ورەي پىنده بەخشى، پىندهلى كە هيچى بەسەر نايە، بەو مەرجەي لەھەمبەر عەرەبەكاندا خۆراڭى لە خۆى نىشان بىدا. خواوهند ھەروەها بەلېنى پىدا كە هيپىزى يارمەتىدەرى بۇ بنىرى. كابراى كاهىن واتە سىتىقس بەو قسانەي خواوهند لە خەو راچەنى و ھەتۈر بۇوه. له پەرسىتكە وەدەركەوت و گىشت ئەو خەلکە ميسرىيە بەلېنيان پىتابۇو شەپى بۇ بىكەن كۆكىرەدەوە و لەگەل خۆى بىدىنى بۇ ناوجەي پىلۇسىق^۱ و لەۋى ئۆرددۇي لىتىدا (لە شۇينەپا بىاۋ دەتوانى بچىته نىتو خاكى ميسىر). شەرپەرانى ميسرى هيچيان لەگەلى نەچۈن، تەنبا بازىرگان و سىناعتكار و خەلکى بازارى رەگەلى كەوتىن. پاشا و لهشکرە كەمەكەي لە ئۆرددۇغا دامەزران. شەو بە ھەزاران مشك رەزانە نىتو ئۆرددۇگائى دوڑمن و دەستيان بە خواردىنى كالانى تىرى (تىردىان) سەربازەكان كەن. مشكەكان ھەروەها زىتى كەوانە كانيان خوارد و چەرمى دەستىگەرى مەتالەكانيان قرتاند. رۇزى دوايى، دوڑمن ناچار بۇو لەبەر بىن چەكى رىيگاى راکىرن بىگىتىبەر و ژمارەيەكى. زۇرىشيان لىتكۈژىرا. پەيكەرە بەردىنەي ئەو پاشا كاهىنە پاشايمە لەنۇپەرسىتكەي ئېقىستىقس تا ئەمرۆكەش پارىزراوه. له دەستىكى دا مشكىكى دەشتايى راڭىتۇو. نۇوسراوېك لەسەر

وەك فەلەستىن، ئەرمەنستان، ميديا، عەرەبستان و ميسىر. له كوتايىدا بەدەست كوبى خۇى كۆزىرا. يەك لە پاشاكانى زالم و سەرەرقى ئاشۇورى بۇوه.
 ۱- پىلۇسىق، شارىتكى باستانى ميسىر لە نىزىك پۇرتسەعىدى ئەمپۇق، خاوهن دىوار و قەلا و بورجى مەحكەم كە لەلایەن فيرۇعەنەكانى ميسىرىيەوە دروست كرابۇو، بۇوهى پىش بە پەلامارى ھۆزەكانى ئاسىيابى بىرىن و وەك پادگان و دەروازى ميسىر لەبەرچاو كىرابۇو.

په یکه ره که هلهکه ندراوه که ده لی: "سهیری من بکه و فیتری دینداری و پیاو خاسی ببه".

[۱۴۲] تا ئىرە ميسرييەكان و كاهينانى مەعبەدەكان باسى مىزۇوى ولاتى خۆيان له يەكم فېرۇھونەوە تا كەسايەتى ئايىنى مەعبەدە ئېنېستىوس بۇ من كرد كە دوايىن فەرمائىرەوا بۇو. ئەوان گووتىان سىسىد و چل و يەك وەچە دەرباز بۇونە^۱ و لە سەرددەمى ھەركامياندا يەك پاشا و يەك كاهينى مەزن دەسەلاتدار بۇوە. سىسىد وەچەرى مروق دەبىتە دە هەزار سال، چونكە ھەر سىن وەچە دەبىتە سەد سال. ئەو چل و يەك وەچەرى دوايى كە پېتىستە بەو سىسىدەوە زىيادبىرى، سەرجمەم دەبىتە ھەزار و سىسىد و چل سال. لەو يازدە ھەزار و سىسىد و چل سال، ھىچكام لە خواكان روخسارى مروق فىان بەخۇوه نەگرتۇوە، نە لە سالانى زۇودا و نە لە سەرددەمى نويىدا كە پاشاكانى ميسرىي فەرمانزەوابيان كردى. بەلام گووتىان كە لەو ماوه دوور و درىيەدا خۆر چوار جار رەوتى سۇرپانى خۆى گۈرپۈھ. دوو جار لە رۆزئاوا دەركەوتۇوە و دوو جارىش لە رۆزئەلات ئاوابۇوە. ئەو رووداوه ھىچ ئالوگۇرپىكى لە ولاتى ميسىدا بەدىنه ھىناوه، تەنانەت كارىگەرى لە سەر كشتوكال، زىندەوھرى نىو روبارەكان، نەخۇشىيەكان يَا مردن و ۋىنىشدا نەبۇوه.

[۱۴۳] لە شارى تىقا، وەختىك مىزۇونووسىك بەناوى ئىكاتى ئۆس^۲ گەرەكى بۇوە ڈياننامە خۆى بنووسى، لە بىنەچەكەى خۆى كولىوهتەوە و

۱- يەكم پاشاي ميسرى مىن بۇوە و پاش ئەو فېرەخونە ۲۲۰ پاشاي تر هاتۇون و دوايىن پاشا ميريس يَا موريس بۇو، ئەوجار ۱۰ پاشاي تر بە گووتە ئېرۇقدۇت دەسەلاتيان بەدەستەوە گرتۇوە و ناوى گشتيان دىتى بە ئانىسىسى ئەتىۋېپىيەوە دەبنە ۲۴۱ كەس.

۲- تىقا، شارىكى ميسرى باستان، بەھۇى كادمۇس بنياتنرا، گورەتىرەن شارى ئەو سەرددەمە و بە سەد دەرواژە ناوى دەركىردى. ئەمۇق گوندەكانى كارناك و لۆكსور لە سەر و ئەرانەكانى ئەو شارە دروست كراون.

۳- ئىكاتى ئۆس، مىزۇونناس و جۇغرافىزانى ناسراوى يۇنانى لە سەرددەمى باستاندا و خەلکى ميليتىس بۇوە و لە سەدە شەھى پىش مىلا، واتە سەدە يەك بەر لە هېرۇقدۇت ڈيابە.

بهو قهنانعه‌ته گهیشتوروه که شازده‌هه‌مین ئەزدادی ئەو خوا بورو. کاهینانی مەعبدەدی دیا^۱ چۈن لەگەل من جولانوه، بهو چەشنهش هەلسوكەوتیان لەگەل ناوبراو كردوه، هەچەند من نەچوبۇوم لە تورەمەی خۆم بکۆلمەوه. مەنیان بىردى نېتىپەرسىتكە كە تەواويك گەورە بۇو و ژۇورەوەيان پىنىشاندام. پانتايى ژۇورەكەم پىتىوا. كۆمەلېك پەيکەرى دارينەئى ئىجگار گەورە لېتىبۇو. پېشتر باسى قەوارەئى ئەو پەيکەرانەم كردوه. لەۋى ھەر کاهینىكى مەزن، تەنانەت ئەگەر لە ژىانىشدا بى، پەيکەرەئى روخسار و ھىتمائى خۆئى دادەنلى. ئەوان بۇيان رۇون كەردىمەوه كە ھەركام لەو کاهینانە كۆپى ئەوهى بەر لە خۆئى بۇو. کاهىنەكان لە دوايىن كەسەوه دەستييان پېكىرد كە لەمیز نەبۇو مردبوو و گشت ئەوانى تىريان نىشانى مندا. كاتىك ئىتكاتى ئۆس خەربىكى دۆزىنەوهى تاييفە و ئەزدادى خۆئى بۇو و گەيىشتۇرە سەر شازدەهه‌مین خواوه‌ند، کاهینان پېيان گوتووه كە باوەريان بە توپىزىنەوهى ناوبراو نېيە، چۈنكە مەرقۇق ناتوانى لە دايىكبوو خواوه‌ند بى. کاهینان حىساباتى خۇيان كەر و گۇوتىان ھەركام لەو پەيکەرە زەبەلاحانە نىشانى يەك پىاواي گەورە و خاس دەرددەخا كە لە يەكىتىر وەپاش كە وتۇون و بۇ ئىتكاتى ئۆس يان رۇونكىرددەوه كە پاشەبەرە سىسىھەد و چىل و پېنج پەيکەرەئى قەبەئى ئەو پىاوانەيە كە بەدواي يەكتىدا لە دايىك بۇونە و ھىچكامىشيان نەچۈونەتەوه سەر خوا يا قارەمانىك. ئەو پىاوانە پېيان گۇوتراوه پېروميس، لە زمانى يۇنانىدا ماناي پىاوا چاك يا مەرقۇقى پاڭ دەدا.

[۱۴۴] ھەروەك گۇوتىم کاهىنەكان ئەو كۆمەلە پەيکەرە فىلەتەنانەيان بە ئىتكاتى ئۆس نىشاندا كە ھىچكامىيان پىۋەندىيەكىان بە خواكانەوه نەبۇو. دىيارە بەر لە مەرقۇقەكان، خواكان فەرمانەۋايى و لاتى مىسرىيان كردوه. ئەو خوايانە لەنېو خەلکدا ژياون، بەو جىاوازىيەئى لە حەشىمەتى ئاسايىي بەھىزىر بۇونە.

۱- دىيا يَا ژۇپېتىر، باوکى خواكان.

دوايین کەس کە بۇو بە فەرمانىرەوا، ناوى ئۆرۆس^۱ و كورپى ئۆسىرىيۇس^۲ بۇوە، يۇنانىيەكان بەناوى ئاپۇلۇنۇس^۳ دەيناسىن. ئۆرۆس ئەو كەسەيە كە بەسەر تېفونناسدا^۴ سەركەوت و دوايىن خواوهند بۇو كە هاتە سەر تەختى دەسەلاتدارى لە ولاتى مىسر. ئۆرۆس لە باوهېرى يۇنانىيەكاندا، ھەمان دېۋىنىسىسە.

[۱۴۵] لە ولاتى يۇنان، لهنىتو خواكانى نويىدا، ئىراكلىس^۵، دېۋىنىسىس^۶ و پانقۇس^۷ بەرچاون. لە مىسر، خواوهند پانقۇس كۈنتر لە ھەشت خواى سەرەتايىه. ئىراكلىس، لهنىتو كومەلى دووهەمى دوازدە خواكاندا يەكەم خوا نىيە. دېۋىنىسىس، ئەویش لە سىتەم دەستتى دوازدە خواكان كە لەدایكبووى كومەلى دووهەم بن، وەك يەكەم خوا ناوى نابىدرى. من پېشىتىر بە پېشىت بەستن بە زانىارىي مىسرىيەكان، باسى ئەوەم كرد كە لە كاتى دەركە وتى ئىراكلىسەوە تا پاشايەتى ئاماسىس چەند سال تىپەرييوه. لە خواوهند پانقۇس را تا ئەو پاشايە پىرى خايىندۇ، بەلام بۇ دېۋىنىسىس ماوەكە كەمتر بۇوە. ھەلبەت ئەوەش بلېم كە بەراوردى پازدە ھەزار سال لە دېۋىنىسىسەوە تا پاشايەتى ئاماسىس كراوه. مىسرىيەكان لەو باوهېدان كە زانىارى ورد و گردىان لە بەردهست دايە، چونكە ئەگەر ئاوا نەبوايە، ھىچكەت نەياندەتowanى بەو گشت ورددەكارىيەوە، حىساباتى ماوەكە بکەن. ئىستا لە رۇزى لەدایكبوونى دېۋىنىسىس پا كە كورپى خاتۇو

- ۱- ئۆرۆس، كورپى ئىلاھە ئۆسىرىيۇس، خواى مىسرى باستان.
- ۲- ئۆسىرىيۇس، ئىلاھەي مىسرى و ڈىنى ئىسىس و پارىزەرلى مردوھەكان.
- ۳- ئاپۇلۇنۇس، خواى روناڭى و ھۇنەرە جوانەكان لە يۇنانى باستان. ناوى ترى ئەو خوايە فيبۇسە و كورپى خواوهند دىيا و بىrai دىيانا بۇوە.
- ۴- تېفونناس، خواى تارىكى و ناشرىنېيەكان.
- ۵- ئىراكلىس يە هىزكوللىس، نىوه خوايە يۇنانى باستان و پالەوانى ئەفسانەيى و كورپى خواوهند ئۇپېتىر و وېتىرى هىز و قودرهت.
- ۶- دېۋىنىسىس يە ۋاڭخۇس، خواى شەراب و عەشق لە يۇنانى باستاندا.
- ۷- پان، پانا يە پانقۇس كورپى ئىزمىسىس و پېنېلۇپى. خواى مىنگەل و كاپان و پەيكەرەكەي مروققىكە بە قاچى سەدار و لەسەريشى دوو شاخ رواون، واتە سەرى و سىمى گىسك. بەندى ۶۴ ئەكتىبە. هىتىدىك بۇچۇونىش دەلىن كورپى ئىزمىسىس و پەربىيەك بەناوى درېۋىپى بۇوە.

سیمیلیسی کچی کاموس بوروه، هزار و شهش سهده سال دهرباز بوروه. لهو کاتهوه که ئیراکلیسی کورپی ئالكمینیس^۱ لەدایک بوروه، تا ئیستا توسمەد سال تىپەریوه و له رۆزى هانته سەر دنیای پانوسپا کە ئەویش کورپی پىنيلۇپى^۲ بوروه (يۇنانىيەكان دەلىن پانوس له خاتونە و له ئېرمىس وەپاش كەتووه)، هەشت سەد سال گۈزەراوه. بەواتايەك مەودايەكى كەمتر لهو وەخته كە شەرەكانى تروابى قەومان.

[۱۴۶] پياو بۇي ھەيءە لەنیوان ئەو نەريت و باوهەنەدا، ئەوهى بەلايەوه دروستە پەسندى بكا. سەبارەت بە بۆچۈونى خۆم پىشىر قىسم لىوهەردۇو. ئەگەر ئەو خوايانە، واتە ئیراکلیس کورپى ئامفيترىئۇنا^۳، دىيۇنىسىس کورپى سیمیلیس^۴ و پانوس کورپى پىنيلۇپىس، له يۇنان وەدىياركەوتۇون و لهوئى ژیاون و پىر بۇونە، دەكىرى پياو بلىن گشتىيان ئىنسان بۇونە و ناوى خواكانىيان لەسەر بۇوە و لەسەر دەھمى كۈندا ژیاون. ھەلبەت يۇنانىيەكانى ئیستا دەلىن کە وەختىك دىيۇنىسىس له دايىكبۇوه، خواوهند دىيا ئەۋى لە رانى خۆى دوورىيە و بىردوویەتە شارى نيسا، شوينىكى دورى لە ولاتى مىسر و له ئەتىيپبا ھەلکەوتۇوه. سەبارەت بە پانوس، ئەویش دواى لەدايىكبۇونى بۆکۈئى چووه، ھىچ زانىارىيەك لەكۈرپىدا نىيە. بۇ من ئاشكرايە كە يۇنانىيەكان ئەو كومەلە خوايەيان بەھۆى ناوى ترەوه ناسىيە و فيرى ناوەكانىيان بۇونە. يۇنانىيەكان لەرسىتىدا مىزۇوى رەچەلەكتاسى ئەو خوايانەيان لهو سەر دەھمەيەوه تا ئیستا بەتەواوى زانىوه.

۱- ئالكمینیس ڏىنى ئامفيترىئۇنا ياخۇدا ئامفيترىئۇن فرييوى خواوهند ڈوبىتىرى خوارد و لىنى بۇو بە خاوهن ئیراکلیس. يۇنانىيەكان ئیراکلیس ھەم بە مىالى ئامفيترىون و ھەم بە مىالى ڈوبىتىرى دەزانن.

۲- پىنيلۇپى ڏىنى ئولىس و دايىكى تىلىماخۇس ياخۇدا ئامفيترىئۇن، وەك ھىزۇرۇفت باسى دەكى ئەو ڏىنى دايىكى پانوس خواي مىنگەل و گارپانىش بۇوە.

۳- ئامفيترىئۇنا، مىردى ئالكمینیس بۇوە و وىنەچىن باوکى ئیراکلیس بۇوبىن.

۴- سیمیلیس دايىكى دىيۇنىسىس و كچى کاموسى پاشاى شارى تىقا.

میژووی خانه‌دانی سائیتی

[۱۴۷] ئەو بابه‌تانەی تا ئىستا باسم کردن، گشتیان زانیاری میسریبیه‌کان بۇون. لەوە بەدواوه، پتە لەمەر ئەو رووداوانە دەدويىم کە میسریبیه‌کان و گەلانى تر پەسندیان کردوه و لەو ولاتە قەوماون. من خۆم چەند بابه‌تىكى تىريش دەخەمە سەريان کە بە چاوى خۆم بىنیومن.

میسریبیه‌کان بەدەست فەرمانزەوايى كاهىنى پەرسنگەي ئېفيستيؤس رزگاريان هات. لەبەر ئەوهى نەياندەتوانى بەبى پاشا ولاٽ ئىدارە بکەن، ناچاربۇون دوازدە پاشايىترييان ھەلبۈزارد و ولاٽيان بەسەر دوازدە پارىزگادا دابەشكىد. پاشاكان لهنیوان خۆياندا ژۇن خواستنيان كرده نەرىت و بە رەچاوشىرىنى چەند ياسايمىك درىيەھيان بە حوكىمرانىدا. بەلىتىيان بە يەكتىدا كە دۆستايەتى نىوانىيان بپارىزىن، ھەول نەدەن يەكىان ئەوهى تر لەسەر حۆكم لابەرى، كەس بۇي نەبوو دەسەللاتى خۆى بە كىزكىرىنى ئەوهىت زىدەبكا. ئەو قانۇونانە بەرىيەھ چۈون و رىزىيان لىنگىرا، تا ئەو كاتەي لە سەرەتاي حوكىمرانى كردىدا، ئامۇڭكارىيەك هات كە دەيگۈوت ئەگەر يەكىك لە پاشاكان مەي بە جامى مسى لە حەسارىپەرسنگەي ئېفيستيؤس بخواتوه، دەبىتە پاشاي مەزن و فەرمانزەوايى سەراسەرى ولاٽى ميسەر دەكى. ئەوانە بەپى عادەت لە نىتهەندەكانى ئايىنى كۆدەبۇونەوه، بەلام ئەوجار لەبەر ئەو پېشگۈيى، گشتیان بەمەبەستى دىيارى كردىنى فەرمانزەوا و پاشاي سەراسەرىي ولاٽى ميسەر كۆبۇونەوه.

[۱۴۸] گشتیان بپارىياندا بىنایەكى يادوھرى ھاوېھش دروست بکەن و بۇ ئەو كارەش لەسەر بىنیاتنانى لاۋىرىت ساغ بۇونەوه. ئەو لاۋىرىتە لە باشۇور و نىزىكى گۈلى مېرىس و لە قەراخ شارى تىمساھەكان^۱ جىئىگرتۇوه. من خۆم چاوم بەو لاۋىرىتە كەوت. گەلىك زەممەتە بە قىسە باسى ئەو شوينىھ بىكى. ئەگەر كارى دروستكىرىنى تەواوى دىوار و

۱- ئەو شارە لە باشۇورى باژىرى ناسراوى تىغا ھەلکەوتبوو و سترافون باسى لىيە كردوه.

بیناکانی هەموو یۆنان بەسەر يەکەوە حىساب بکەين، هيشتا كەمتر لەو
ھەموو زەحەمەتىيە كە بۆ بنياتنانى ئەو لاۋىرىيەتە كېشراوه. ھەرچەند
پەرسىتگەكانى ئېقىسىس^۱ و سامقس بەوەجىن، پىرامىدەكانىش بە گۇوتە
ناكىرى باسياز بکەين و ھەركاميان بەتەنبا هاوسمەنگى لەگەل بەرھەمەكانى
يۆنانى دەكەن، بەلام بەو حالەش، لاۋىرىيەت لە گشتىيان سەرتە. بىنايى
لاۋىرىيەت خاوهەن دوازدە ھەسارى داپۇشراوه و گشتىيان لە روپەرووى
ھەقدۇو ھەلکەوتتون. شەش ھەسار روو لە باڭور و شەشىتىريش روو لە
باشدور و گشتىيان بەدوای يەكترىدا ھەلکەوتتون و لە دەرھەوش دىوارىيەك
دەورى داون. سەرجەم بىنايىكى دوو نەۋەمبييە، يەكىان ژىرىعەردى و
ئەۋەتىريش لەسەر عەرزە. خاوهەن سى ھەزار تالار و ھۆددەيە، ھەزار و
پىنسەدى لە خوارى و ھەزار و پىنسەدىش لەسەرە چىكراون. من خۆم
چاوم بەو ھۆدانە كەوت و باسېكىان لەبارهە دەكەم. سەبارەت بە ھۆدەكانى
ژىر عەرد، تەنبا ئەو دەگىزەمەوە كە لە زمانى ميسىرىيەكانىم بىستۇوە.
پاسەوانانى ميسىرى پارىزگاريان لەو شوينە دەكىد و بەھىچ جۇرىيەك ئامادە
نەبوون قاتى خوارەوە بە من نىشان بەهن. پېيان گۇوتىم كە جەنائزەى
پاشاكانى ميسىرى لەوئى نىزىراون و بۇيەش بە شىتەتىيەت دروستكراوه.
ديارە كەلاكى تىمساھە موقەدەسەكانىش لەوئى دەنلىزەن.

ھەرۈھەك گۇوتىم لەمەر ھۆدەكانى خوارەوە تەنبا ئەوەندە دەلىم كە بۇيان
گىزامەوە. سەبارەت بە ھۆدەكانى سەرروو كە خۆم چاوم پېيان كەوت، دەبى
بلىم زەحەمەتە پىاوا باوەر بىكەت، ئەو بەرھەمە بەدەستى ئېنسان خولقابى.
دالانى نىتوان تالارەكان، گوزھەرە بەينى ھەسارەكان، ھەرھەمۇويان
بەچەشنىك تىكەلۇپىنگەل و سەير بۇون كە بەرەۋام تووشى سەرسورمان
دەھاتم. ھەركات لە ھەسارەوە دەچۈومە ھۆدەيەك و لەويىرا بۇ ژۇورىيەكى تر،
ئەویش بە تىپەپىنى پاساژ بۆ پاساژ و ئەوجار لە وەتاغەكانپا بۆ

۱- ئېقىسىس، يەكىك لە شارەكانى يۆنانى باستان و ھەلکەوتتوو لە كەنارئاوهكانى ئاسىيائى بچووك
و نىوهندى گرىنگى تاشەنەي شارستانىيەتى يۆنانى بۇنىيۇ ئاسىا.

حه ساری تر، به لامه وه گله لیک سرنج را کیش بمو. بانی گشت هوده کان، چه شنی دیواره کان له به رد دروست کراون و کولیک نه خش و نیگاریان له سه رهله که ندراوه و ته واویک رازاونه ته وه. کومه لیک کوله کهی به ردی سپی له دهوری حه ساره کان بموون و به وردہ کاریه وه و زور ریکوبیک داندراؤن. له و شوینه که لا فیرینتوس ته واو ده بی، و اته له گوشیه ک، پیرامیدیک به به ژنی چل ئورغیس^۱ به رزایی هله که و توروه و له سه ره به ردہ کان وینه نی نازه لی گه وره به رچاو ده که وی. ریگای چوونه هوده کانی ژیر عه رز، لیره وه یه.

[۱۴۹] ئه گه ر لافیرینت ئوه نده شاکاره، له و سهیر تر گولی میریس یه.^۲ له نیزیک ئه و گوله بینای لافیرینتوس دروست کراوه. مهودای دهوری گول ده کاته سئی هه زار و شهش سه د ستادیق^۳ که ئه ویش ده بیته شیست سخینتوس^۴ و به رابه ری مهودای قه راخ به حرہ کانی ولا تی میسره. گوله که دریز و باریکه و له باکووره وه به ره و باشوور ده پروا. قولترین شوینی ده کاته پهنجا ئورغیس. گولیکی ده ستکرده و مرقف هله لیکه ندوه و ئه و دیارده یه شی پیووه دیار و ناشکرایه، چونکه له نیوه نده کهی دوو پیرامید قووت بموونه ته وه و هه رکامه يان له رووی ئاوه وه، پهنجا ئورغیس به رزن. ئه و به شهش که له ژیر ئاودایه خاوه نه همان به رزیه. له سه ره هه رکام له و پیرامیدانه، پهیکه ره یه کی قه به و زه به لاحی به ردینه به رچاو ده که وی و ویده چنی له سه ره تخت داندراؤن. سه رجه می به رزایی پیرامیده کان ده کاته سه د ئورغیس و به رابه ری مهودای دهوری ستادیق میکی شهش گوشه ده بی. ئه و ئاوه ده رژیته نیو گول له سه رچاو ده یه کی سروشته یه وه نایه، چونکه ناوجه یه کی ته واو ویشکارقیه. ئاوه که به همی جوگه و کانال له رووباری نیله وه راکیشراوه و دووباره ده رژیته وه هه مان چومن. ماوهی شهش مانگ ئاوه چومن به ردہ دریته نیو گول و شهش مانگیش ئاوه له بھر ده پروا. پاشا مالیاتی بق راچیانی

۱- ئورغیس، پتوانهی مهودا له یقنانی باستان و به رابه ری ۷۶ میلیمیتر.

۲- ئه و گوله ۱۷۲۰ سال پیش میلاد دروستکرا و ئمرق به ناوی گولی ئه لعروق ناسراوه.

۳- ستادیق به رابه ری ۱۷۷ میتر و ۶ سانتیمیتره.

۴- سخینتوس به رابه ری ۱۰ کیلومیتر و ۶۵۵ میتر بموه.

ماسیگر داناوه. راچیبه کان له شهش مانگی دووهه‌مدا که ئاو له بەر گول دەروا، رۆزى يەك تالاندى^۱ زیو مالیات دەدەن و بۇ شهش مانگى يەكەمیش بىست منا^۲ دیارى كراوه.

[۱۵۰] خەلکى دەفەرەكە پىيانگۇوتىم كە ئاوى گول بەھۋى گورىنگى ژىزىعەر دەوە بەرەو رۆزئاوا دەچى و بەتەنېشىت ئەو بەرزاييانەدا تىدەپەرى كە لە سەررووى ناوجەمى مىتمېسىس ھەلکەوتۇون و پاشان دەرژىتە نىيۇ چۆمى سىرتى^۳ لە لىبى (ئەفرىقا). لە بەر ئەوهى لە ھىچ شۇينىك گللى كۆكراوهەم نەبىنى كە پاشماوهى ھەلکەندى گول بۇوبىن، بۇم پرسىيار بۇو كە ئەو گلە چى بەسەر هاتووه. لەو بارەوە لە دانىشتۇوانى نىزىك گولم پرسى: ئەو كاتەرى گۇلتان ھەلکەند، گلەكەتان بۆكۈرى بىرى؟ وەختىك ولاەكەم وەرگىرتەوە، بە قەناعەت گەيشتىم و پرسىيارى ترم بۇ نەما و خىرا باوهەرم پېتىرىدىن. چونكە دەمزانى شىتىكى ئەوتۇ لە شارى نەينەواي و لاتى ئاس سورىيە كان رووى داوه. پاشاي نەينەوا بەناوى سار داناياللۇس^۴ پارەيەكى ئىيچگار زۇرى ھەبۇو. كىشتى لە خەزىنەي ژىزىعەر دادا شاردېقۇو. ھېتىدىك دىز تەمایان رېنېشىت كە بىدزىن. دىزەكان لە مالى خۇيانەوە دەستىيان بە خەندەك ھەلکەندىن كرد، تا گەيشتنە قەسرى پاشا. ئەو گلەي لە خەندەك دەھاتە دەر، ھەركە شەو دادەھات، بە ئاوى چۆمى دېجەيان دادەكىد كە بە تەنېشىت شاردا تىدەپەرى. لەمەر ئەو گۇلەي مىسرىش، ھەلبەت بە شەو نا، بەلكۇو بە رۆزى رۇوناک، خەلک

۱- تالاندى يۇنانى ۲۶ كىلوگرم، مىسرى ۲۷ كىلوگرم، بابىلى ۲۰.۲ كىلوگرم و رومى ۳۲.۳ كىلوگرم بۇوه.

۲- پىوانەي بەھلەو پارە لە يۇنانى باستان و بەرابەرى ۶۸ تا ۹۲ فرانك زىز بۇوه.

۳- ناوى كۇنى ھەريمىنکى لە باكىورى ئەفرىقا يە و لە رۆزئاواي مىسر كەوتۇوه تەنیان دوو كەندىو و لەلائى رۆزەھەلات دەگاتە مىسر و لە رۆزئاوا پەيوەست بە لاتى تونىس دەبى. لە كلکى ئەو ھەريمە كەنداوىنکى تىرە يە كە ئەمرىق ناسراوه بە كابىتس.

۴- سار دانايال، ماناي "ئاشور مەنالىكى دەبى" نىرى چەندىن پاشاي ناسراوى ئاشورىيە كە تا ۶۲۵ پىش ميلاد فەرماننەوابىيان كردۇو و ناسراواترىنيان سار دانايالى سىھەم و چوارەم و پىنجەمە.

ههلىان دهکهند و گلهكىان به چۆمى نيلدا دهكرد و ئاو دهيريد و بلاوهى پىيدهكرد. دهگۇوتى كە ئەو گولە بەو چەشىنە هەلکەندرا.

[١٥١] هەر دوازدە پاشا رىز و حورمەتىان بۇ پەيماننامەكەي نىوانىيان دانا تا كاتى قوربانى پېشىكەش كىردىن بۇ خواى پەرسىتكەي ئىفيستىقسىز هات. دوايىن رۆزى مەراسىمەكە جىژن گىرا و قەرار بۇو مەى بخورىتەوە. كاھىنى مەزن وەك نەريت دەبوايە دوازدە دەفرى زىرىيان بۇ بىتنى. ناوبراؤ بەھەلە يازدە دەفرى هىتا، لە حالىكدا دوازدە پاشا بۇون. پاشاكان بەریز ويستابۇون. ئەوهى لە ئاخىرى رىزدابۇو پىيىدەگۇوترا پسامىتىخۆس^۱، جامى زىپى بەرنەكەوت. بەناچارى تاجى سەر سەرى بەدەستەوە گرت كە مس بۇو و بەشدارى مەراسىمى مەينقۇشى بۇو. پاشاكان گشتىيان تاجيان لەسەر بۇو، پسامىتىخۆس كەلکى لە تاجەكەى وەرگرت بەبى ئەوهى بىرى لېتكاتەوە يا بە ئەنۋەست ئەو كارەى كردى. ئەوانى تر ئەوكارەى ناوبراويان بەجۇرىكى تر لېككايەوە و لەمەر پېشگۈيىھەكەي پېيان گەيشتىبوو، لە فكەرەوە رۆچۈن. پېشگۈيىھەكە دەيكۈوت هەر پاشايەك بە دەفرى مس شەپاب بخواتەوە، بەتهنیا فەرمانزەوابىي سەرتاسەرى ولاتى ميسىر دەكا. هەرچەند ئەو پېشگۈيىھەيان وەبىر هاتەوە، بەلام بېيارى كوشتنى پسامىتىخۆس يان نەدا، چونكە كاتىك لېيان كۆلىيەوە، دەركەوت كە بەئەنۋەست ئەو كارەى نەكىدوه. لەجيات كوشتنى ناوبراؤ بەو قەناعەتە گەيشتن كە دوورى بخەنەوە و بۇ دەفرى ئىليلى بىتىن و زۇرتىن بەشى دەسەلاتى لىبىستىنەوە، تا بۇى نەبى كە پىتوەندى بە باقى دانىشتىووانى ولاتى ميسەرەوە بگرى.

۱- پسامىتىخۆس دامەزرىتەرى ۲۸ مىن خانەدانى پاشايەتى ميسىرى باستان بۇوە كە سەرەتا لەلايەن پاشاكانى ئاششورىيەوە فەرمانزەوابىي بەشىكە لە ولاتى ميسىرى كەدەو (لە سالى ۷۷۲ پىش ميلاد و لە سەردەملى ئاسارادۇن، ميسىر بەدەست ئاششورىيەكان داگىركىرا و تا سەردەملى پاشايەتى پسامىتىخۆس بەرددەۋام بۇو). پسامىتىخۆس لەو كاتەدا سەرەتلەدانى سازىكەد و بە يارمەتى غىغىسى پاشايلىدى سەركەوت و لە شەپىنگە كە لە ھەريمى مەتمەقسىز قەوما، توانى پاشايەتى سەرەتە داخلى ميسىر بەدەستەوە بگرى و لە سالى ۶۶ پىش زايىن ۲۶ مىن خانەدانى پاشايەتى ميسىرى دامەزراند.

[۱۵۲] پسامیتیخوس، سهردەمیک بۇوهى لەدەست پاشای ئەتىقىپى واتە ساۋاڭوس^۱ رزگارى بى، (چونكە پسامیتیخوس باوکى ئەو پاشايىھى بەناوى نېتكۈن^۲ كوشتبۇو) بۇ سورىيا رايىركىدبوو و لە نىيۆھىشدا ساۋاڭوس خەونى دىتىبۇو و پاشەكىشەيى كردىبۇو، مىسىرىيەكان پسامیتیخوس يان دووبارە هىتىابۇو و لاتى خۇيان و لە شارى سايى^۳ دايانتابۇو. ئىستاش كە قەرار بۇو لەگەل يازىدە پاشاي دىكە حوكىملىنى بكا، ناچار بە دورخراوهى كرا، چونكە لەكاتى قوربانىكىردىدا كىشەي تاجھەتىانەخوارى بۇ هاتە پېش. پسامیتیخوس پېتىوابۇ ناھەقى ليكراوه و بۇيە كوتە فكىرى تولە ئەستانىندە. چەند راسپاردەيەكى نارده نىتوەندى ئايىنى لىتۆس لە ھەرىتى ۋۇتۇس^۴. پېشكۈييەكانى ئەو نىتوەندە ھەمىشە راست دەرچوبۇون. پېشكۈيي ئەوجارە دەيگۈوت كە تولەسەندەنەوە لەلائى دەرياوە دى و راست لە شوينەئى مەرۆفە مىسىيەكان وەدىاردەكەون. پسامیتیخوس باوھرى بەو پېشكۈيي نەكىد، واتە چۇن دەكىرى مەرقۇ مىسى بىن و لەكاتى تەنگانەدا يارمەتى ئەو بەنەن. زۇرى نەكىشا، وەختىك دزەكانى دەريايى و لاتى يوونىيا و كاريا ناچاربۇون لە خاكى مىسر دابەزىن. ئەوانە جلوبەرگى جەنگى لە مىس دروستكراويان لەبەردا بۇو. كاتى گەيشتنە قەراغ دەرييا و خەرىكى داكەندى جەكەنلىان بۇون، رىتىوارىكى مىسرى چاوى پېتىانكەوت. ئەو كابرايە لە ژىيانىدا خەلکى بەو بەرگەوە نەدىتىبۇو. خىترا رايىركە شارى ئىليلىس، بۇ ئەو شوينەئى پسامیتیخوس لىتىدەزىيا و خەبەرى هاتنى مىسپۇشەكانى بەناوبراو گەياند و گۇوتى كە ئەو كومەلە

۱- ساۋاڭوس پاشاي ئەتىقىپى لە سەدەھى ھەشتى پېش زايىندا مىسرى داگىركرد و ۲۵ مىن زنجىرە پاشايىھى مىسرى دامەززاند. لەوانە تەنبا سىن پاشا فەرمانزەوايان كرد و دواتر پسامیتیخوس ۲۶ مىن پاشايىتى دامەزراند و كوتايى بە دەسەلاتى ئەوان هيئا.

۲- نېتكۈن، يەكم پاشاي مىسرى لە كوتايىھىكانى سەدەھى ھەشتى پېش زايىن. ئەو پاشاي بەدەست ساۋاڭوسى پاشاي ئەتىقىپى كۈزىرا.

۳- ساي ياسائىس، يەكتىك لە شارەكانى مىسرى باستان و پېتەختى خانەدانى پاشايىتى سائىت و ئەمرق ناسراوه بە كەنارئاوهكانى حەجه.

۴- ۋۇتۇس ياسائىس، ئىلاھەئى مىسرى، وېتايىھىيات و ژيان لە زۇربەئى شارەكانى مىسرى پەرسىش دەكرا و بەتايىھەتى شارىكى گورە بەو ناوه لە مىسرى خواروو بىناتنرابۇو.

خله که هاتون و ده فرهکه بیان تالان کردوه. پسامیتیخوس هستی بهوه کرد که پیشکوییه که وه راست که راوه و هر بؤیه زور دوستانه له گه ل یوونی و کاری یه کان هلسوکه وتی کرد. کولیک قهول و به لینی پیدان و داوای لینکردن که له خزمت ئه ودا بمتنه وه. له دریزه دا، به یارمه تی ئه وان و پیاواني ژیردهستی خوى، پاشاکانی ترى له سهر تهخت و سه داره ت لابرد.

[۱۵۲] کاتیک پسامیتیخوس حوكمرانی سه راسه ری ولاطی میسری به دهسته و هگرت، به رهه یوانه کانی په رستگه ای ئیفیستوسی له شاری میتفیس دروست کرد، واته ئه و بـ شانه ای ده که ونه لای باشورو و هـ روـهـاـ حـسـارـیـ خـواـهـهـ نـئـپـیـسـ^۱، ئـهـ وـ شـوـینـهـ لـهـ کـاتـیـ بـهـ رـیـوـهـ چـوـونـیـ بـوـنـهـ کـانـدـاـ دـادـهـ پـوـشـرـیـ. ئـهـ وـ حـسـارـهـ روـبـهـ روـوـیـ بـهـ رـهـهـ یـوـانـیـ مـهـ عـبـهـ دـهـ وـ دـهـورـانـ دـهـورـیـ چـهـشـنـیـ پـاـسـاـزـ درـوـسـتـکـراـوـهـ وـ کـوـمـهـلـیـکـ پـهـ یـکـهـ رـهـیـ لـىـ دـانـدـرـاـوـهـ. لـهـ پـاـسـاـزـهـ کـانـدـاـ لـهـ جـیـاتـ کـوـلـهـ کـهـ کـهـ لـکـ لـهـ پـهـ یـکـهـ رـهـیـ گـورـهـ وـ فـیـلـهـ تـهـنـ وـ هـرـگـیـراـوـهـ کـهـ بـهـ رـزـیـ بـهـ ژـنـیـانـ دـهـ گـاتـهـ دـواـزـدـهـ پـیـخـیـسـ^۲. یـوـنـانـیـهـ کـانـ خـواـهـهـ نـئـپـیـسـ بـهـ نـاوـیـ ئـیـپـاـفـوـسـ دـهـ نـاسـنـ.

[۱۵۴] پسامیتیخوس له ولا می یارمه تی یوونی یه کان و کاری یه کاندا، ئه و ناوچانه پی به خشین که له رو به روی هـ قـدـوـوـ هـ لـکـهـ وـ تـوـوـنـ وـ روـوـبـارـیـ نـیـلـ بـهـ نـیـوـانـیـانـداـ دـهـ رـبـازـدـهـ بـیـنـ وـ نـاوـیـ لـیـتـابـوـوـ سـتـرـاـتـوـپـیدـ (مـوـلـکـهـیـ سـهـ رـبـازـیـ). نـاوـبـراـوـهـ وـ نـاوـچـانـهـ وـ هـکـ خـلـاتـ پـیـهـ خـشـینـ وـ گـشتـ بهـ لـینـهـ کـانـیـشـیـ بـهـ جـیـ کـهـ بـیـانـدـ. پـسـامـیـتـیـخـوـسـ باـهـرـیـ تـهـ اوـیـ بـهـ یـوـنـیـ وـ کـارـیـ یـهـ کـانـ هـ بـوـوـ، بـؤـیـهـ کـوـمـهـلـیـکـ مـنـالـیـ مـیـسـرـیـ نـارـدـهـ لـایـانـ تـاـ فـیـرـیـ زـمـانـیـ یـوـنـانـیـ بنـ. هـینـدـیـکـ لـهـ وـانـهـ ئـیـسـتـاـکـهـ مـاـوـنـ وـ خـهـرـیـکـیـ کـارـیـ وـ هـرـگـیـرـینـ. یـوـنـیـ وـ کـارـیـ یـهـ کـانـ

۱- نئپیس، نایپیس، ئیلاھەی میسری، وینای زیندوی خواههند ۋوسىرييس بـهـ روـخـسـارـیـ کـاـيـهـ کـیـ رـهـشـ کـهـ خـاـوـهـنـ لـهـکـ يـاـ خـالـىـكـ چـوـارـگـوشـهـ سـېـ لـهـ تـیـچـاـوانـ وـ لـهـ کـاـيـهـ کـیـ سـېـ تـرـیـ هـیـلـالـیـ لـهـ لـایـ رـاـسـتـیـ سـهـرـیـ بـوـوـهـ. ئـهـ وـ گـایـهـ لـهـ شـارـیـ مـیـفـیـسـ پـارـیـزـگـارـیـ لـینـکـراـوـهـ وـ کـاهـینـهـ کـانـ خـزمـهـتـیـانـ کـرـدوـهـ وـ پـاشـ ۲۵ـ سـالـ لـهـ چـوـمـیـ نـیـلـیـانـ هـاوـیـشـتوـوـهـ وـ پـرسـهـ وـ سـهـرـهـ خـقـوشـیـ بـهـ شـکـرـیـانـ رـیـکـخـسـتوـوـهـ. هـرـکـاتـ کـاـيـهـ کـیـ بـهـ هـهـمانـ شـیـنـوـهـ وـ روـخـسـارـ لـهـ دـایـکـوـوـهـ، لـهـ جـیـگـاـیـ نـایـپـیـسـ يـانـ دـانـاوـهـ.

۲- پـیـخـیـسـ يـاـ ئـانـیـشـکـ، ۴۴.۴ـ سـانـقـیـ مـیـترـ يـاـ ۴۴ـ مـیـلـیـمـیـترـ.

سالانیکی زور له دهقهره ڇيان، شويتنى نيشته جي بونيان له نيزيك دهرياوه بيوو که توزيک له خوارووی شاري ڦوچاستي و له سهرووی پيلوسيوس^۱ که سه رچاوهی ئاوي رووباري نيله هلهکه و تبورو. ماوه يهک دواتر، ئاماسيس^۲ پاشا، ئه و خلهکه لهوي راگواست و بردنی بق ههريمي ميمفيس، بقوهه پاريزگاري لهو بکن بقوهه نهکه و ٽيه بهر پهلاماري ميسرييه کان. بهه رحال ڀونانبيه کان بهو شيوهه له ولاشي ميسر دامه زران و له گهله خلهکي ههريمي که تيکه لاؤ بعون. زانياري ئيمهش سهبارهت به ميسرييه کان بههوي ئهوانه و ههيه، بهتاييهتى دواي فهرمانپه وايي پساميتيخوس و جينگره کانى. حه مبارى گه ميه کان و كهلاوهی ماله کانيان لهو شويتنانه و هدھرنزاون، ئىستاش هر ماون و پياو ده تواني بيانيني. ئه وه باستك بعوو که چون پساميتيخوس تواني فه رمانپه وايي ته و اویي ولاشي ميسر بق خوي مسوگه ر بكا.

[۱۵۵] سهبارهت به نيوهندى پيشکويي له ميسر زورم باس کردوه، بهلام به پيوستى دهزانم زيادتر لهو له سهرهى بدويم. ئه و نيوهندى له په رستگهى ليتوس هلهکه و تبورو، له زارکى گهرووی چومى نيل و ئه و شويتهى پييده گووترى ناوجهى سينئيتكو و شاريکى گهورهه. پياو لهو نيوهنده را چومى نيل به جوانى ده بىنى. شاريک که پيشتريش ناوم هيئاوه و ناسراوه به ڦوتوس. مه عبه ده کانى ئاپولوناس^۳ و ئارتيميدوس^۴، ئهوانش هر له و شارهن. مه عبه دى ليتوس، لهو شويتهى نيوهندى تاله بىنى يهکي ليهه لکه و تبورو، زور گهورهه و خاوهن ڪومه لېك بهره هيوانه که به رزاييه کهيان ده گاته دوازده

۱- پيلوسيوس يا پيلوسي، يهک له شاره کانى کونى ميسر، له نيزيك پورت سه عيدى ئىستا، بو سالانیکي زور ده روازه هى سه رهکى ولاشي ميسر بهره و ئاسيا بعوه.

۲- ئاماسيس پاشا ي ميسر له شازده همين خانه دانى فيرعونه کانى ميسر. له نيوان ساله کانى تا ۵۶۵ پيش ميلاد، ماوهى ۴۰ سال فه رمانپه وايي کرد و نه يهيشت کوروش ئه و لاته داکير بكا و له گهله که مبوجيي شهري کرد و له سهره تاي ئه و شهري دوايدا مرد.

۳- ئاپولوناس يا ئاپولون، خواوهندى روشنايي و نور له ڀونانى باستان و سهکه و تبورو و ناسراوه پيشکويي و ئامؤژگاريدا.

۴- ئارتيميدوس يا ئارتيميديس، يهک له خواكانى ڀونانى کون، خاوهن ناوى دووههم و اته ديانا و چي ديا (ڙوبېتير) خواي راو و شكار و دارستانه کان بعوه.

ئورغیس^۱. دیاره باسی شاکاریی ئهو شوینه دەکم. ئەگەر پیاو بخوازى چاوى پېتىكەوى. لە حەسارى پېرۇزى پەرسىتكە لیتوس، پەرسىتكە يەكى دىكە دروستكراو لە يەك جۇر بەرد و چوارگوشە يە و گشت لایەكى بەقەرا يەكىن و ھەرلايەكى چەل پېخیس^۲ بەرينن. بانى ئهو پەرسىتكە يە تەواو لە بەردە و سوانەكانى چوار پېخیس بەدەرەون.

[۱۵۶] لە نیوهندە، پەرسىتكە كە لە گشت بىنakanى تر پەر سرنجى راكىشام. دواى مەعبەد، دورگەي خىتىمىس، گەلىنچ جوان و دلپەسەند، لەنیو گولىنىكى قول و بەرينن و لە نىزىك پەرسىتكە لیتوس ھەلکەوتۇوھ. مىسرىيەكان دەللىن ئهو دورگەي سەرئاۋ و شناواھەرە. من خۆم نەمدى سەرئاۋ بى، ھىچ جولەيە كىشىم پېتە نەدى و بۆيە كولىنچ پرسىيارم بە مىشكىاھات، واتە دىباردەيەكى ئەوتق چۈن بەرھەم دى. لە نیوهندى دورگە، مەعبەدى ئاپۇلۇنناس و سى سەكۈرى قوربانى جىا لە يەكتەر دروست كراون و دارى بەرى و بەتايبەت دار خورماي چەقىندرار، شوينەكەيان رازاندۇتەوە.

مىسرىيەكان لەمەر سەرئاۋ بۇونى ئهو دورگەيە بەو شىوه يە ولايمان دامەوە: خاتۇونى خواوهند لېتو يەكىنچ لە ھەشت خواكانى سەرەكى كە سەرەدمى خۆى لە شارى ۋۇتوس ڇياوه، لەۋى خاوهن نیوهندى تالەبىنى بۇوه. ئهو خاتۇونە خواوهند ئاپۇلۇنناسى ھەلکى ئىسى ھىتاوهتە لاي خۆى و رزگارى كردوھ و لەو دورگەيە حەشارى داوه. واتە بۇ ئهو دورگەيە كە ئىمېرۇ دەللىن سەرئاۋ، دىارە سەرەتا بەو چەشىنە نەبۇوه و زەمانىنچ ئاۋاى لىتەتۇوھ كە خواوهند تېقۇناس سەراسەرى جىهان گەپاوه بۇوه كورپەكەي بەناوى ئۆسىرى بىقۇزىتەوە.

بەپىئى گۇوتەي مىسرىيەكان، ئاپۇلۇن و ئارتىمىس مەنالانى دىيۇنىسۇس و خاتۇو ئىسىدۇس بۇون. خاتۇو لېتقەتەنیا داياني ئهو مەنالانە بۇوه و رزگارى كردوون. لە زمانى مىسرىدا ئاپۇلۇن بەناوى ئۆرۇس، خاتۇو دىميترابەناوى

۱- ئورغىس، ۱ مىتر و ۷۷۶ مىليمىتىر.

۲- پېخیس يە ئانىشىك، ۴۴.۴ سانتىمىتر يە ۴۴ مىليمىتىر.

ئیسیس و خاتوو ئارتیمیس بەناوی ڤوڤاستى ناسراون بەپىنى ئەو دابونەریتە و نەك لە هېچ شوینىكى تر، ئىسخيلۆس^۱، كورپى ئېففورىيۇتوس، بەر لە شاعيرانى تر ئەو بابەتهى كە من باسى دەكم ھىنواهتە گۈرى و دەلى: ئارتیمیس تاقانە كچى دىميترا بۇوه. بەھەر حال ئەوھە بۆچۈونى مىسرىيەكان لەمەر سەرئاۋ بۇونى دورگە بۇوه.

[۱۵۷] پسامىتىخۇس پەنجا و چوار سالى رېتك فەرمانەرلەر و لاتى مىسر بۇو. لە ماوهەيدا بىست و تو سال گەمارقى شارى ئازۇتوس^۲ لە ھەرىتى سورىيائىدا و لە كوتايىدا داگىرى كرد. ئەو شارە واتە ئازۇقتى، ئەوھەندەى من بىزانم ماوهەيدە كى پەر خۇرماڭرى لە خۇرى نىشانداوه.

[۱۵۸] نىكۆس^۳ كورپى پسامىتىخۇس بۇو. ئەو كورپە پاشایەتى و لاتى مىسرى كرد و يەكم كەس بۇو كانالى ئاوىي بەرھە دەرىيائى ئېرىتىرە^۴ راكىشا و دواتر بەھۇي داريوشى فارس تەواو كرا. مەوداي كانالەكە چوار رۆزى سەھەرى دەرىيائى و بەرىنايىيەكەشى ھەرئەوھەندە دەبى. دوو گەمى جەنگى ھاوكات دەتوانن پىيىدا دەربازىن. ئاوەكەى لە رووبارى نىلەوە دابىن دەكى. ئەو كانالە لە شوينىكى سەررووى شارى ڤوڤاستى يەوه دەستپىدەكتەن و لە قەراخ شارى پاتومۇس^۵ كە يەكىن لە شارەكانى عەرەبستانە دەرباز دەبى و دەگاتە دەرىيائى ئېرىتىرە. ئەو كانالە سەرەتا لە بەشى دەشتىيە مىسر كە بەلاي عەرەبستاندا كەوتۇوه، ھەلکەندراوه. ئەوھە ھەمان دەشتە كە كەوتۇھە

-
- ۱- كۆنترين شاعيرى يۇنانى كە لە سەددەي پېنجى پىش زايىندا ڇياوه و لە شەرەكانى ناسراوى ماراتون و سالامينا بەشدارى كردوھ و بەرھەمەكانى لەبارى مىژۇوېيەو گىرېنگن.
 - ۲- ئازۇتوس، پېتەختى يەكىن لە پېنج ئۇستانى فەلهستىنى كۇن، ھەلکۆتۇو لە رۆزئاۋى بېتول موقەدەس كە دواي ۲۹ سال گەمارق بەھۇي پسامىتىخۇس داگىر و وېرانكرا.
 - ۳- نىكۆس يَا نېخائۇي دووھەم، كورپى پسامىتىخۇسى ناسراو، لەتیوان سالەكانى ۶۱۷ تا ۶۰۰ ئىلى پىلاد پاشایەتى و لاتى مىسرى كردوھ و لە كوتايىدا بەدەست بوختلەنسىرى دووھەم كۆزرا.
 - ۴- ئېرىتىرە، ناوىكە كە يۇنانىيەكانى سەرەدمى باستان بۇ ئەقيانووسى ھىندىيان داناوه. ئۇوان دواتر لەجيات ئەو ئەقيانووسە ئەوجار بە دەرىيائى ئەچمەريان كۆتۈھە دەرىيائى ئېرىتىرە.
 - ۵- پاتومۇس، ئەمرىق ناسراوە بە تەلول مەسکوت و لە ۱۷ كىلۆمېترى رۆزئاۋى ئىسماعىلە ھەلکەوتۇوه.

تەنیشت چیاپەک لە روبەررووی مىتمېسىس. كانال ئاوىيەكە لە داۋىتنى چياپەكە هەلکەندراوە و لە رۆژئاواوە بەرەو رۆژھەلات دەچى. بە شىو و دۆلەكەندا دەربازدەبى و چياكان تىيەپەدەكا و بەرەو باشۇور شۇرپەبىتەوە و دەرىزىتە نىتو كەنداوى عەرەبستان. رىنگايى نىوان دەريايى باكۇور تا دەريايى باشۇور، واتە ئىرىيتەرە، نىزىكتىرىن رىنگايى. لە چىاي كاسىق لە سەر سەنورى نىوان مىسر و سورىيەوە دەستپىتەكە و لەو نوختهتەيە تا كەنداوى عەرەبستان ھەزار ستادىق^۱ دەبى. ئەو نىزىكتىرىن رىنگايى سەفەرە، لە حالىتكەدا كانالى ئاوى دوور و درىزىتەرە، چونكە كەوانەى كردوه.

لە سەرەمى فەرمائىرەوايى نىكوسدا، پېشگۈيەك بە دېزى ئەو كارە كەيشتە دەستى ناوبراؤ كە دەيگۈوت: هەلکەندنى كانالى گورىن لە خزمەتى بەرەبەرەكەندا. مىسىرىيەكان تەواوى ئەو كەسانەى بە زمانى ئەوان قىسەنەكەن، وەك بەرەبەر پېتاسەيان دەكەن.

[۱۵۹] كاتىك نىكوس دەستى لە هەلکەندنى كانال ھەلگرت، رووى لە ئامادەكارى بۇ شەر كرد. ناوجانىتىكى دەريايى لە دەريايى باكۇور و يەكى تىريشى لە كەنداوى عەرەبى و دەريايى ئىرىيتەرە وەرىپەخت. ئىمپۇش پىاۋ دەتوانى لەو شۇيىنانە كارگە و مەكىنەكانى ئەو سەرەدەمە بىبىنى. ناوبراؤ لەو جىنگايانەى پېتىپەست بۇوه، كەلکى لە ناوجانى دەريايى خۆى وەرگرتۇوه. نىكوس بەسەر دانىشتۇوانى سورىيەيىدا زالبۇو و لە دەشتايى و لە ناوجەمى ماغدۇلۇ شىكستى پىدان. دواى ئەو شەرە دەقەرى كادىتى^۲ كرت كە شارىكى گەورەى سورىيا بۇو. نىكوس گشت جلوبەرگى خۆى كە لەو شەرانەدا پۇشىبۇرى، بۇ ئاپۇلۇن لە شارى ۋاناخىد^۳ سەر بە ھەرىپىمى مىلىتۇس نارد.

۱- ستادىق، پېتەنەى مەودا و بەرەبەرى ۱۷۶ مىتر و ۶ سانتىمېتر لە يۇنانى باستاندا.

۲- كەسانىك لەو باوەپەدان كە شارى بېتۇل موقەدەس لە سورىيە باستاندا بۇوه و خەلکانىتىكىش پېتەنەى غەزەيە.

۳- ناوى بەنەمالەيەكى كۆنلى شارى مىلىتۇس كە خزمەتى مەعبەدى ئاپۇلۇن يان كردوه. ئەوانە دواتر بەھزى خەشارياشا راڭويىززانە ھەرىپىمى سوغىدەيەكان. ئەوانە بىناتەرە شارىك بەناوى ۋاناخىد بۇون كە دواتر بە دەست ئەسکەندەرى مەزىن وېرەنگرا.

ئه و شىست سالى ره بق حوكمرانى كرد. دواى خوى تاج و تەختى بق كورهكەي بەناوى پساميس جىھېشت.

【٦٠】 لە سەردهمى دەسەلاتدارىيەتى پساميس^١ لە ميسىر، راسپاردهكانى ئىلىو^٢ كەيشتنە لاي ئه و بە فۇرىشاللۇھ رايانگەياند كە ئهوان دەتوانن كىتەركىتەكانى ئۆلىمپيا رىتكۈپىتىر و كەم خەرجىر لە هەركەسىنگى تر رىتكۈخەن و گۇوتىان كە تەنانەت بەتواناترین مىسرىيەكانىش ناتوانن چەشنى ئهوان لەو كارهدا سەركەوتتوو بن.

ئىلىيەكان هەر كە كەيشتنە ولاتى ميسىر و مەبەستى سەفرەكەيان بق پساميس ئاشكراكىد، ناوبرارو زاناترین راوىيىزكارانى خوى باڭھېشت كرد. شارەزاياني مىسرى كۆبۈونەوە و گۇيتىان لە دواى ئىلىيەكان گرت، كە چۇن رىورەسمى كىتەركىتەكانى ئۆلىمپيا رىتكەدەخەن. ئىلىيەكان ئه و پرسىيارەشيان هيىنا بەرباس كە ئاخۇ كەسى مىسرى ئەۋەندە بەتوانا ھېي بە خەرجى كەمترەوە كىتەركىتەكان چەشنى ئهوان بەرپىوه بەرى.

مىسرىيەكان دواى ھىندىك راوىيىز و بىرکەرنەوە، لەو كومەلە راسپاردهيەيان پرسى كە ھاولاتىيانى ئهوان بەشدارى كىتەركىتەكان دەبن. ئىلىيەكان ولاميان داوه كە ھەم ھاولاتى ئهوان و ھەم يۇنانىيەكان ئەگەر بخوازن، بۇيان ھېي بەشدار بن. ئا لەو كاتىدا مىسرىيەكان ولاميان داوه كە بەپىي ياساي ئۆلىمپىكى مىسرى، ئەوه ناھەقىيە، چونكە وەختىك كەسىنگى خۇولاتى بەشدارى كىتەركىتەكان بى كە لە ولاتى ئەودا بەرپىوه دەچى، ھېچ ئىمكاني نىيە كە لە گشت بارەوە يارمەتى پىتەكىرە و ئەۋەش بە زيانى پالەوانەكانى بىيانى تەواو دەبى و كەوابۇو ناھەقىيە. لە كۆتابىيدا پىتىان گۇوترا ئەگەر قەرارە بەرپىوه چۈونى ئەو كىتەركىتىيانە ئاوا بە خەرجى كەمتر رىتكۈخەن،

١- پساميس، دووهەم كور و جىئشىنى نىخائۇس، لەننیوان سالەكانى ٦١٠ تا ٥٩٤ میتىپش ميلاد پاشايەتى مىسرى كردوه. لە سەردهمى ئەودا شەپى ميسىر و ئەتىپپا قەوما.

٢- شارىكى كۆنلى ئاسيا لە هەرىتىمى ئىئۇلى.

پیویسته هیچکام له دانیشتووانی ئىلى به شدارى پالهوانه تىيەكان نەكەن و
وەرزشەكان تەنبا بۇ خەلکى بىانى رېكىخرىن.

【۱۶۱】 پساميس کە تەنبا شەش سال حوكىرانى ولاتى ميسرى كرد، دواى ئەوهى لەشكىرىشى كرده سەر ئەتىۋىپيا، خىرا مىد. لەجىگاى ئۇ كورپەكەى بەناوى ئاپريس^۱ دەسەلاتى بەدەستەوە گرت. لەنئۇ نەوهەكانى پساميتىخۆسدا، ئەوهيان واتە ئاپريس بەختەوەرتى لە گشت فەرمانپەواكان بۇوه. ئاپريس بىست و پىنج سال پاشايىتى كرد. لە ماوهەيدا لەشكىرى نارده سەر شارى سىدۇنَا^۲ و شەپى دەريايى لەگەل دانىشتووانى دورگەي تىرۇس^۳ دەست پېتىرىد. لە كۆتاى شەرەكەدا تووشى نەمامەتى هات. ھەلبەت دواتر باسى ئەوه دەكەم كە چى ليقەوما، بەتابىبەت لە شۇينەدا كە دىئمە سەر باسى لىبى(ئەفرىقا)، بەلام لىزەدا تەنبا ئىشارەيەكى پېتىدەكەم. ئاپريس لەشكىرى نىزامى نارده شەرى دىزى (كىرىنى) يەكان^۴ و تەواوى هيپەكانى تىداچۇن. ميسرىيەكان تاوانى ئۇ قەۋماڭ يان خستە ئەستقى ئاپريس و پىيانوابۇ كە ناوبراو بە ئەنۋەست ئۇ كەشكەرى ناردىوتە شەپىك كە تىداچۇونى ھەتمى بۇوه، تا بەو شىۋەيە ھەست بە ئەمنىيەتى خۆى بکات و باشتىر بەسەر ميسرىيەكاندا حاكم بى. ئەوانەي توانىان دواى شەر بە سلامةتى بگەرىتەوە، لەگەل كەسوکارى كۈژراوهەكان بەچەشىنېك رقىان ھەستابۇ كە لەجيۇه سەرەلەدانىتىكىان سازكىرد.

۱- ئاپريس كورپى پساميتىخۆسى دووھەم و پاشايى ميسىر لەنئوان سالەكانى ۵۹۳ تا ۵۶۹ پيش ميلاد. ئۇ پاشايى لە سالى ۵۶۹دا بەدەست ئاماسىس لەسەر دەسەلات لاقۇو.

۲- سىدۇنَا بەندەرى باكىورىي فېنىقىاي كۈن و ھەلکەتوو لە باكىورى تىرۇس يا سوور كە يەكىك لە بەندەرە گرىنگەكانى ئۇ سەرددەمە لە كەنارثاراوهەكانى رۇزھەلاتى دەريايى مەدىترانە بۇوه. ئەمرۇ ويئانەيە و پېتىدەگۇوتىرى سەعىدە.

۳- تىرۇس، گەورەتىن بەندەرى دنیاي باستان لە كەنارثاراوهەكانى رۇزھەلاتى مەدىترانە و لە شۇينى بەندەرى بېرىوتى ئەمۇق.

۴- كىرىنى ئا، ناوى موھاجىرنىشىنېك كە يېنانييەكان لە رۇزئاواي ميسىر و لە خاكى ئەفرىقىادا دروستيان كىرىد و پىتەختى ولاتى كىرىنى يەكان بۇوه.

[۱۶۲] وختیک خهبر به ئاپریس گیشت، خىرا ئاماسیسى نارده لایان بۇوهى قىسەيان بۆبکات و هېتىريان بکاتوه. ئاماسیسى گەیشته شوينى راپەريوان، لهكىتى ئاخاوتدا، نىزامىيەك كە له پىش سەرى ناوبراو راودەستابۇو، تاجىتكى لەسەر سەرى ئاماسىسى نا و پىتىگۈوت كە تو پاشاي ئىمەى. هەلەت شىتكى ئەوتق ئىمكاني نەبووه، مەگەر خواتى و رەزامەندى خودى ئاماسىسى لەگەل بۇوبى. دىارە دواتر ئەو بۆچۈونە وەراست كە را چونكە كاتىك راپەريوان ئەويان وەك پاشاي مىسرىيەكان راگەياند، ناوبراو خىرا خۆى ئامادە كرد و وەپىش لەشكىرى دىرى ئاپریس كەوت. ئاپریس هەركە خەبەرى پىتىگەيى، يەك كە پىاوانى شەركەرى خۆى بە هېزىتكەوە نارده بەرەى دىرى ئاماسىسى. فەرماندەي ئەو هېزە پىتى دەگۈوترا پاتارفييمىس. ناوبراو دەستوورى پىتىرابۇو كە ئاماسىسى بە زىندۇوبى بىنېتىھو لاي ئاپریس. كاتىك پاتارفييمىس گەيشتەجى و داواي چاپىتكەوتلى كە ئاماسىسى كەدە، ئەو راست لەو وەختەدا لەسەر زىنى ئەسپ دانىشتبۇو، هەستايەوە سەر رىكىف و تېرىكى كەند و بانگى كە پاتارفييمىس كرد كە ئەو تەپ وەك ولام بىداتەوە بە ئاپریس. پاتارفييمىس پىداڭر بۇو كە ئاماسىسى دەبى پەيرەوى لە پاشا بىكا. ئاماسىسى ولامى دايەوە كە ئەويش زۆر لەو پىشتر راست لەو باوەرەدا بۇوە، بۆيە پاشا پىتويسىت نەبۇوە كە لىنى دردۇنگ بى. بەلەينىشى داوه كە كۆمەلېك خەلک بەرىتە لاي پاشا. پاتارفييمىس كە قىسەكانى ئاماسىسى حالى بۇو و چاوى بە ئامادەكارىيەكانى ناوبراو كەوت و ناچار كەرايەوە بۇوهى پاشا لە بارودۇخە كە بگەيىتنى. هەركە گەيشتەوە بەردىم ئاپریس، بەبى ئەوهى ئاماسىسى لەگەل خۆى بىنېتىھو. پاشا قەلس بۇو و بەبى ئەوهى ئىزىنى ئاخاوتىن بە ناوبراو بىدات، بېيارىدا هەردوو گۈئ و كەپۇرى ئاماسىسى خشت بېرىن. وەختىك مىسرىيەكان، ئەوانەى هيشتىلا يىنكى ئاپریس بۇون، چاۋيان بەو كارە ناھەزەي دەرھەق بە پىاۋىكى مىسرى ئەوتق ناسراو كەوت، خىرا ئەويان بەجى هيشت و جوونە بەرەى ئاماسىسى.

[۱۶۳] ئاپریس کاتىك خەبەرى لەدەست چوونى ئەو خەلکەشى پىنگەي، بەكىيگىراوانى خۆى چەكداركىد و دىرى ميسىرىيەكان كەوتە شەپ. ناوبرارو سى هەزار شەپكەرى لە هۆزەكانى كارى و يۈونى لە قەسر و بارەگاكانى لە شارى سايى^۱ هەبۇو. زۇرى نەكىشا هىزەكانى بەكىيگىراوى ئاپریس كەوتەپرى. لەلايەكى تريشهوه هىزەكانى لايەنگىرى ئاماسىس دىرى بىڭانەكان خۇيان رېيختىت. دوو هىزى دېبەر لە شارى مۇمەمىفىس گەيشتنە بەر ھەقۇو.

[۱۶۴] كۆمەلگائى ميسىرى بەسەر حەوت چىندا دابەش دەكى: كاھىنان، نىزامىيان، گاوداران، بەرازداران، بازرگانان، مەلهوانان و دىلمانجەكان. كۆمەلگائى ميسىرى لەوانە پېكىدەھات و ناوهكانىيان دەگەرایەوه سەر پىشە و كاريان. نىزامىيەكان بە ناوهكانى كەلاسىرى^۲ و ئىرەمۇتىقى^۳ ناسراو بۇون و ئەوهش بەپىي ئەو ناوجانە دىيارىدەكران. سەراسەرى خاڭى ميسىر، بەسەر ناوجە و پارىزگاكاندا دابەش كراپۇون.^۴

[۱۶۵] ئىرەمۇتىقى يەكان خەلکى ناوجەكانى ۋوسىرىتى، سايىتى، خىتىتى، پرمىتى، دورگەي پرۇسۇپپىتىس و دورگەي ناتقۇ بۇون. لەو ناوجانە، خەلکى ئىرەمۇتىقى دەژيان. ئەگەر ئەوانە لەشكىرىكىشى بىكەن، يەكجى سەد و شىست هەزار كەسيان كۆدەبىتەوه. هيچكام لەوانە بە ئىش و كار يَا پىشە يەكەوه مۇۋلۇنابن و تەنبا بۇ شەپكىردىن پەروەردە كراون.

[۱۶۶] كەلاسىرى يەكان خەلکى ئەو ناوجانەن: تىقنى ئۆق، ۋوقاستى، ئاقفتىتى، تانىتى، مىتندىسىق، سىققىن نىتى، ئاترىبىتى، فارقىتىتى، تمووپىتى، ئۇنۇوفىتى،

۱- ساي يَا سائىس، يەكىن لە شارەكانى ميسىرى باستان و پىتەختى خانەدانى پاشايىتى سائىت و ئەمېر ناسراوە بە كەنارئاوه كانى حەجەر.

۲- كەلاسىرى، ئەو وېزەيدە سەرەتا بۇ هىزى پىادەنizامى بەكىيگىراوى ئەتىقىبى كەلکى لىيەرگىراوه.

۳- ئىرەمۇتىقى، بە داشقەچى و عارەبانەچى سېپا گوتراون.

۴- هەركام لە يەكە ئىدارى و كشۇرەيىەكانى ميسىرى باستان پىنى گۈوتراوه نۇم. ڈمارەي نۇمەكان لە ھەرىنەكانى تىقا و دېلتا سەرچەم كەيشتوونەتە ۴۰ دانە. جىا لەوانە ۵ نۇمىتىر لە عەرەبستان و ميسىر و ۶ نۇم لە رۇزىھەلاتى چۆم و ۷ دانەش لە رۇزىئاواى روبار ھەبۇونە. ئەو دابەشبوونە ئىدارىيە تا ۴ سەدە دواى ميلادىش بەكارهاتووه. هەر نۇمىنەك خاوهن حوكىمەنلىكى نىوه سەربەخۇ بۇوه و ناسناواي پاشايى دووهەمى پىدراروه.

ئانیسیق، میئیکفوریتی - ئەو پاریزگایه دورگەیە و لە روبەررووی کۆمەلگائى ۋۇقاشتى ھەلکەوتۇوه. ئەو كۆمەلە پاریزگایانە شوینى دانىشتنى كەلاسیرىيەكان بۇون كە هەركات بۇ شەپكىرىن ئامادە دەبن، ژمارەيان دەگاتە دووسەد و پەنجا ھەزار كەس. ئەوانە بۇيان نىبىه بە كارى دىكەوە سەرقالى بن، تەنيا خەریکى فيرېبۈونى زانستى جەنگىن و ئەو نەريتە لە باوکەوە بۇ كور بە ميرات ماوهتەوە و شەپكىرىن پىشەيانە.

[167] ئەوهى كە يۇنانىيەكان نەريتى شەپ و نىزامىگەرى لە مىسرىيەكان فيرېبۈون، ناتوانىم بە دلىنىيەوە پۇونى بکەمەوە، چونكە دەبىنم كە گەلانى وەك تراکى، سكىتى، پارس و ليدى و تەواوى خەلگانى بەربەر، ئەو كەسانەيان بىن پەستە، وەختىك وەدواى پىشە يا ھۇنەرىتكىر دەكۈن و بەرھەمبىك بۇ وەچەى داھاتوويان بەجىدەھىلەن. ئەو كەلانى ناومھېتىن، رىز لەو كەسانە دەگىرن كە خۇيان لە كارى پىشەوەرى و بەرھەم خۇلقاندىن نادەن و خەریکى پىشەگەرى نابىن. ئەوانە پىر حورمەتى خەلگانىك دەگىرن كە بە پىشەى جەنگىيەوە مژۇل دەبن. يۇنانىيەكان، بەتاپىتى لاكىدىمۇنىيەكان ئەو ياسايە بەرىۋە دەبەن. كورىنتىيەكان، ئەوانىش كەمتر رىز لە پىشەگەران دەگىرن.

[168] جيا لە كاھىنەكان، نىزامىيەكان خاونەن ھېنديك يارمەتى مالى بۇونە. ھەركام لەوانە دوازدە ئارورا^۱ خاکى بەبىن مالىياتى پىدراؤھ. ھەر ئارورايەكى مىسرى بەرابەرى سەد پىخىسى چوارگوشى مىسرىيە و پىخىسى مىسرى و پىخىسى سامۆسى^۲ بەقۇرا يەكىن. ئەو ئىمتىاز و پېشكەنە بۇ گشتىيان بۇوه، ھەلبەت لە يەك كاتدا ھەموويان نەيانتوانىيە بىنە خاونە زھوئى و پىۋىست بۇوه كە لەسەر نۇرە راوهستىن و ھىچكاتىش ئەو ماھە دووجار بە يەك كەس نەدراوه. ھەر سالى ھەزار كەسى كەلاسیرى و ھەزارى ئىرمۇتىقى وەك پاسەوانانى پاشا خزمەتىيان كردۇھ. بۇ ئەو پاسەوانانە جيا لە كىلگە، رۇزى

-۱- ھەر يەك ئارورا بەرابەرى ۲۷۵۶,۲۵ مىتىرى چوارگوشە.

-۲- بەرابەرى ۴۴۴ مىليمېتە.

پینچ منیس^۱ گەنم بە هەركامیان دراوه. دوو مەنیس گوشتى گا و چوار تاریستیر^۲ (یەکەی پیوانی شتى ئاوهکى) شەپاب. ئەو كەرسستانە باسم لیوهکرد، جىرەئى دائىمى پاسەوانەكانى پاشا بۇون.

[۱۶۹] بەھەرحال كاتىك ئاپریس لەگەل شەپەرگەرانى بەكىرىگەراوى خۆى و ئاماسىس لەگەل خەلکى راپەرىيى مىسىرى لە ناواچەئى مۆمىتمىفى كەوتتەبەر يەك و شەپىان دەستپېتىرىد، لەشكىرى بىيانىيەكان جوماپىرانە شەپىان كرد، بەلام شكسىتى خوارد، چونكە ژمارەيان لە دېزبەران كەمتر بۇو. دەكىتىنەوە كە ئاپریس لەو باوهەدا بۇو كە خواش ناتوانى تاج و تەختى لىبىستىنى، چونكە مەتمانەئى تەواوى بەخۆى ھەبۇو. بەھەرحال شەپى كرد و شكسىتى خوارد، گىرا و بەدەست بەستراوى ناردىيانە شارى ساي كە پىشىر شويىنى دانىشتتى بۇو و ئىستاش بۇوهتە بارەگائى ئاماسىس.

ئاپریس لەو شارە و لە قەسرى پاشايەتىدا ژىيا، چونكە ئاماسىس زور جوماپىرانە ھەلسوكەوتى لەگەل كرد. دواتر بەلام، لەبەر ئەوهى ئاماسىس يان بەوه تاوانباركىد كە ئەو كارەئى دەيىكا، زور ناھەقىيە و لەپاستىدا دوژمنى خۆى و خەلکەكەي بەخىتو دەكا. خىرا ئاپریس يان خنکاند و لە گۈپى بنەمالەيىدا ناشتىيان. جەنازەئى ئاپریس لە نىوهندى ئايىنى ئاتىنا و لە نىزىك پەرسىتكە و لەپاستى درگاى سەرەكى و لە دەستى چەپ نىزراوه. دانىشتۇرانى شارى سايى جەنازەئى تەواوى پاشاكانيان لەۋى ناشتۇوه، ھەلبەت ئەوانەئى خەلکى پارىزىگائى خۆيان بۇونە. گۈپى ئاماسىس، ئەويش لەو شويىنە ھەلکەوتۇوه، بەلام تۈزىك دوورتر لەو پەرسىتكەي كە گۈپى ئاپریس و خانەدانەكەي لىيە. لە حەسارى پېرۋىزدا بىنایەكى گەورە ھەيە و لە بەرد دروست كراوه و خاوهن كۆمەلەتكە كۆلەكە بە ھىتماى دارخورما و نەخشىترە. لە ناوهەوەئى ئەو بىنایەدا دوو درگا ھەيە و گۈپى ئاماسىس لەنیوان درگاكاندا جىيى گرتۇوه.

۱- منیس بەرابەرى نیو كیلوگەم.

۲- بەرابەرى يەك قوتىل يانى ۲۷ سانتىلىتر.

[۱۷۰] له شاری سایی و له نیوهدنی ئایینی ئاتینا، قهبری ئو کەسەی لىيە كە شەرم دەكەم ناوی بىتنم. ئەو ئارامگەيە لە پشت شوينى عىيادەت و بە درېئايى دیوارەكەيەتى. لە حەسارى پېرۇز، كۆملەتك ستوونى يادوھرى بەردىنەي گەورە چەقىندرابون. حەوزىكى گەورە لەننۇ حەساردا ھەلکەوت تۇوه و دیوار و لىوارەكانى لە بەردى تاشراو دروستكراون و تەواو نەخشىندرابون و كولىك كارى ھونەرىيان لەسەر كراوه، ئەو حەوزە ئەوھندە گەورە و بەر چاوم كەوت، پىتموابۇ چى لە گۇلى زىلو^۱ كەمتر نەبۇو، مەبەستم ئەو گۇلەيە كە دەيانگۇوت گىزىاو دەخۇلقىتىن.

[۱۷۱] ميسرييەكان بەشەو لەقراخ ئەو گۇلە، ئىشىتا و حەزى خواوهند ئۆسىرىيس بەجى دەگەيتىن و دەلىن نەيتىن. سەبارەت بەو دابە ھەرچەند دەزانم ج دەقەومى، بەلام ناخوازم لەسەرەي بنووسم. لەمەر بەپىوهچۈونى مەراسىمى دىميترى^۲ كە يۇنانىيەكان ناويان لىتناوه تىسمۇرقۇربىا، ھىچ شىنىك نالىم، تەنبا ئەوھندە نەبى كە ئايىنه كەيان ئىزىنى پىداوم. كچانى تاقانەي دانائۇس^۳ ئەو نەريتهيان لە ميسرهوھ هىتناوه و ژنانى ناوجەي پىلاسغى^۴

-
- ۱- دورگەيەكى يۇنانى كە لە سەردەمى ئەنتىكدا مەوتەتى خواوهند ئاپېلۇن و ديانا بۇوە و وەك نیوھندىكى هاتۇرچۇ لە كەنارئاوهكانى دەريايى مەدىرانە سەيرى كراوه.
 - ۲- دىميترى، ئىلاھەي كشتوكال و وەرزىپى لە يۇنانى باستان.
 - ۳- تىسمۇرقۇربىا، ناوى رېرەسمىنىكى يۇنانىيە كە بە ماوهى سىن رۇز لە شارەكانى ئاتىن و بەندەرى ئىلىفسىنما بەپىوھەچۈو، ئۇ و جىزىن بەپىنەي ئىلاھە دىميترى، خواي كشتوكال و وەرزىپى بۇوە. لە جىزىندا تەنبا ژنان بەشدارىيان كردوھ و بەرلە جىزىن، بۇ ماوهى سىن رۇز ئاچاربۇونە گوشەگىر بن و لە پىلاوهكان دورر بەكونوھ. لە رۇزى ھەۋەلى جىزىن، ژنان لە ئاتىنەو بەرھو ئىلىفسىنچۇونە و رۇزى دۇوھەم مەشقەلى ئاڭرىيان ھەلگىرتوھ و بەدوانى كچى و نىبوى دىميترادا كەپاون.
 - ۴- دانائۇس، بىرای ئىجىيېتىس يا ئىزىپېتىس بۇوە. بەپىنچىرۇك ئەفسانەيەكانى كۆن، ئاوبرار پاشايەتى بەشىك لە خاكى ميسرى كردوھ، زاواكى ھەرەشەي لىكىردوھ و ناچاربۇوە لە ميسر رابكا و بچىتە ھەرينى ئارغۇس لە يۇنان. ئارغۇسىيەكان ناوبراويان وەك پاشاي خۇيان دىيارى كردوھ. سەبارەت بەو پاشايە لە سەردەمى ئەنتىكدا كۆملەتك چىرۇك ھەن و ئۇميرقس يا ھۆمىز لە شىعەرەكانىدا باسى دەكا.
 - ۵- پىلاسغى ناوى ھۆزىكى كەلىك كۆنلىك سەردەمى پىتش مىژۇووھ. ئەوانە لە ولاتى يۇنان، ئاسىيائى بچۇوک، دورگەكانى ئىتاليا و خاكى ئىتاليادا ڈيابون و خاوهن شارستانىيەتى كەپقى بۇونە و

فیتری بعونه. دواتر کاتینک ناوچه‌ی پیلپونیسوس له لاین دوروییه کانه‌وه داگیرکرا و کشت دانیشتووانی ئه و ده‌فرهه ئاواره بعون، ئه و بونه‌یه ش کوتایی پیهات. له خـلکانی ده‌فرهه پیلپونیسوس، تهـنیا ئارکادییه کان^۱ مانه‌وه و کوچیان نه‌کرد و هر ئه وانیش ئه و نه‌ریته‌یان پاراستووه.

[۱۷۲] کاتینک ئاپریس ده سه‌لاتی له دهست چوو، ئاماسیس جینگای گرتـهـوه. ناوبر او خـلکی شاری سیـووف، سـهـرـهـ بـهـ پـارـیـزـگـایـ سـایـ بـوـ. له سـهـرـهـ تـایـ کـارـداـ، مـیـسـرـیـیـهـ کـانـ لـتـیـ دـوـورـکـهـ وـتـبـوـونـهـ وـهـ وـهـیـجـ حـوـرـمـهـ تـیـکـیـانـ بـقـ دـانـهـ دـهـنـاـ، لـهـ بـهـرـهـ ئـهـ وـهـیـ پـیـشـتـرـ شـارـوـمـهـ نـدـیـکـیـ ئـاـسـایـیـ بـوـ وـ سـهـرـهـ بـهـ بـنـهـ مـالـهـ بـهـکـیـ نـاـسـرـاـوـ نـهـ بـوـ. نـاـوـبـرـاـوـ دـوـاتـرـهـ بـهـ رـهـفـتـارـیـ نـهـرمـ هـیـدـیـ هـیـدـیـ جـینـگـایـ خـوـیـ لـهـنـیـوـ کـوـمـهـ لـگـاـدـاـ کـرـدـهـوـهـ. ئـامـاسـیـسـ خـاوـهـنـ هـهـزـارـانـ ئـهـشـیـاـ بـوـ وـ یـهـکـیـ لـهـ وـهـانـهـ تـهـشـتـیـکـیـ زـیـرـ بـوـ قـاجـ شـوـشـتـنـ. ئـامـاسـیـسـ خـوـیـ وـ مـیـوـانـهـ کـانـ لـهـ وـهـشـتـدـاـ قـاـچـهـ کـانـیـانـ دـهـشـوـشـتـ. رـوـزـیـکـ ئـهـ وـهـشـتـهـیـ توـانـهـوـهـ وـ بـهـ زـیـرـهـکـیـ پـهـیـکـهـ خـوـایـهـکـیـ درـوـسـتـ کـرـدـ وـ لـهـ باـشـتـرـیـنـ شـوـیـنـیـ شـارـ دـایـمـهـزـرانـدـ. مـیـسـرـیـیـهـ کـانـ بـهـرـدـهـوـامـ لـهـوـ شـوـیـنـهـ کـوـدـهـ بـوـونـهـ وـهـ کـهـ پـهـیـکـهـکـیـ لـتـبـوـ وـ رـیـزـیـانـ دـهـگـرـتـ. وـهـخـتـیـکـ ئـامـاسـیـسـ ئـاـگـادـارـ بـوـوـ کـهـ خـلـکـ چـوـنـ لـهـکـلـ ئـهـ وـ پـهـیـکـهـرـهـیـهـ هـهـلـسوـکـهـوـتـ دـهـکـهـنـ، بـانـگـیـ مـیـسـرـیـیـهـ کـانـیـ کـرـدـ وـ پـتـیـ گـوـوـتـنـ: "ئـهـ وـ پـهـیـکـهـرـهـیـهـ لـهـ تـهـشـتـیـ قـاجـ شـوـشـتـنـیـ منـ درـوـسـتـکـراـوـهـ وـ بـهـ لـهـوـهـیـ بـکـرـیـتـهـ پـهـیـکـهـرـهـ، ئـیـوـهـ مـیـسـرـیـیـهـ کـانـ خـوـتـانـ بـهـرـدـهـوـامـ تـیـیدـاـ رـشـاوـنـهـ تـهـوـهـ وـ مـیـزـتـانـ تـیـکـرـدـوـهـ، ئـیـسـتاـ چـوـنـهـ ئـهـوـنـدـهـ قـهـدـرـیـ چـوـتـهـ سـهـرـاـ! ". نـاـوـبـرـاـوـ درـیـزـهـیـ بـهـ قـسـهـ کـانـیـ دـاـ وـ گـوـوـتـیـ کـهـ ڏـیـانـ وـ رـهـوـشـیـ ئـهـوـیـشـ وـهـ کـهـ چـارـهـنـوـوـسـیـ ئـهـ وـهـشـتـهـ دـهـچـنـ. پـیـشـتـرـ شـارـوـمـهـ نـدـیـکـیـ ئـاـسـایـیـ بـوـوـ، بـهـلـامـ ئـیـسـتاـ پـاشـایـ وـلـاتـهـ.

هـیـچـکـاتـ وـهـکـ نـهـتـوـهـیـکـیـ یـهـکـدـهـستـ. یـهـکـتـرـیـانـ نـهـگـرـتـوـوـهـ وـ یـؤـنـانـیـیـکـانـ لـهـ خـاـکـیـ یـؤـنـانـ دـهـرـیـانـ کـرـدـونـ وـ بـهـشـیـکـیـانـ یـهـخـسـیـکـراـوـنـ. ئـهـ وـهـزـانـهـیـ لـهـانـهـوـهـ وـهـپـاـشـکـهـ وـتـوـونـ بـرـیـتـیـنـ لـهـ تـرـاـکـیـ، فـرـیـزـیـ، لـیدـیـ، کـارـیـ، نـهـتـرـوـسـکـیـ، ئـالـبـانـیـ وـ ئـیـتـالـیـاـیـیـهـ کـانـیـ دـانـیـشـتـوـوـیـ دـوـرـگـهـکـانـ. ۱- ئـارـکـادـیـ، هـهـرـیـمـیـتـکـ لـهـ یـؤـنـانـیـ باـسـتـانـ وـ لـهـنـیـوـهـنـدـیـ نـیـمـچـهـ دـورـگـایـ پـیـلـپـونـیـسـوسـ وـ لـهـنـیـوـانـ دـهـفـرـهـیـ ئـلـاخـایـیـ وـ ئـارـغـوـسـ هـلـکـهـ وـتـبـوـ. ئـارـکـادـیـیـکـانـ پـاـشـماـوـهـیـ هـوـزـیـ پـیـلـاسـغـیـینـ وـ لـهـ کـاتـیـ هـیـرـشـیـ دـوـرـیـ یـاـ دـهـرـیـیـکـانـ جـوـامـیـرـیـانـ نـوـانـ وـ لـاتـیـ خـوـیـانـ بـهـجـیـ نـهـهـیـشـتـ.

داوای لیکردن قهدری بزانن و حورمهٔ تی بگرن. ئاماسیس بهو چەشنه میسریبیه کانی قانیع کرد، بۇوه‌ی دەسەلاتداری ئەو پەسند بکەن.

[۱۷۳] شیوارزی حوكمرانی ئاماسیس بهو چەشنه بۇو: لە بەیانی سەھەریبیه‌وە تا کاتى شلۇوقى بازار، خەریکى کاروبارى ولاتدارى خۆى دەبۇو. دواى ئەو بەلام، مەی دەتاشى و گالتەی بە كەسايەتىبىه کانی دەوروپەرى خۆى دەکرد و خەریکى كایه و گەمە دەبۇو. دۆستانى لىتى قەلس دەبۇون و وەك مرۆڤىكى بىن ئاقىل سەيريان دەکرد. پیاوانى دەوروپەرى پېيان دەگوت: "پاشا، تو ئاگات لەخوت نىيە و كەوتۈۋەتە بارودۇخىكى پې لە رەزالەت، تو پېتىستە بە رىز و حورمهٔ تەوە لەسەرتەخت دانىشى و كات بەو چەشنه بەفېرق نەدەي و خەریکى حوكمرانی خۆت بى. ئەو كاتە میسریبیه کان ھەست دەكەن كە جەنابت پاشايەتىان دەكەي و وەك مرۆڤىكى بە وج و پې قەدر رىزىت لىدەگرن. ئىستا تو بە هىچ شىوه‌يەك وەك پاشا ھەلسوكەوت ناكەيت". ئاماسیس ولامى دانەوە: "مرۆڤ وختىك پېتىستى بە بەكار ھەنمانى كەوانە، زىيەكەي رادەكتىشى و كاتىك تىرىدەكەي ھاوېشت، ئەوسا شلى دەكاتەوە، چۈونكە ئەگەر زىيەكە بەردهوام راکىشراو بىت، رۆژىك دەپسى و بۇ وختى تەنكانه كەلگى نامىتى. مرۆڤىش بەو شىوه‌يەيە. ئەگەر قەرار بى بەردهوام خەریکى كارکردن بى و پشۇودانى نەبىن و ژيان بەخۇشى رانەبویرى، لە كۆتايدا ياشىت دەبىن ياخوشى و يىرانى و رووخان دىت. من خۆم باشتى لە ئىتۇھ ژيان ھەلدەسەنگىتىم، بۇيە رۆژ و رۆژگارم بەسەر دوو شىتدا دابەش كىدوھ". ئەو ولامى ناوبرار بۇ خەلگانى دەوروپەرى بۇو.

[۱۷۴] دەگىپنەوە كە ئاماسیس زۇرى حەز لە مەينقۇشى بۇو و گالتەي بە كەسانى دەوروپەرى خۆى كىدوھ و ئازارى داون و خاونەن هىچ كەسايەتىبىه كى جىنگاى رىز و حورمهت نەبۇو. ھەر كات شەپابى لىپپاواھ، بىرۇبەويىدا خوللاوەتەوە و دىزى كىدوھ. بەردهوام بەوە تاوانبار كراوه كەلۋېل و ئەشىايىتىشى دىزىوھ. ناوبرار قبۇلى تاوانەكانى نەكىدوھ و بۇيە بىرۇيائەتە نىتۇھنەكانى پېشگۈيى. جاروبار پېشگۈيىه کان ئاماسیس يان بە تاوانبار زانىوھ و ھىندىك كەپەتىش

به پیچه و آنوه بی توان بوده. سه رده می پاشایه تیه کهی بهو چه شنه هلسکوکوتی کردوه: ئهو کاهینانه ناوبر اویان بهی توان زانیبوو، هیچ ریز و حورمه تیکی بو دانه ناون و مه عبدهی ئهوانی بهلاوه گرینگ نه بوده و پارهی پیڑاگه بشن و مه رمه تی بو تەرخان نه کردون و تەنانه قوربانیشی پیشکهش نه کردون، چونکه پیشوابووه ئهوانه هیچ نرخیکیان نییه و تەنیا خاریکی دروکردن بودن. بهلام به پیچه و آنوه، ئهو کومله نیوه ندھی ناوبر اویان به توانبار زانیوه، تەواو ئاگای لشان بوده و باوه پیکردون و پیشوابووه ئهوانه مه عبدهی خواکانی راسته قینه ن و پیشگویی و قهزاوه تیان دروسته.

[۱۷۵] ئاماسیس بەرهەیوانی پەرسنگەی ئاتینای چەشنى شاکارىك دروست كرد، هم لەبارى نما و رو خسارەوە، هم لەمەر بەرزى بىنايەكە. چونكە لە گشت بىناكانى تر بەرزتر بود. چۈنایەتىي گاشە بەرده كانى دەكاركراو، سرىچراكىش بود. كۆملەتك پەيكەرەي زەلام و زەبەلاحيان^۱ بو بنيات ئاهى بەرهەيوانه هيتنى كە شكل و رو خسارى مروققىان نيشان دەدا. بەشىك لە بەرده كان راستەوخۇ لە كانزا كانه وە هيئزابوون كە لە دەقەرى مىمفيش هەلکە و توون. گاشە بەرده كانىش لە هەريمى ئىلى فاندىنى را^۲ كە بىست رۇزە رىنگا دەبود و بە يارمەتى گەمېيەكان بۇ شارى ساي راگوپزرابوون.

ئهوهى پىر سرنجى منى راكىشا، ئهوه بود كە ئاماسیس خانوويەكى داتاشراوى يەكپارچەي لە ناوجەي ئىلى فاندىنى را گواستىقۇوه ئىرە. ئهوه كاره سى سالى رىكى خاياندبوو و بە هەزاران كەس كاريان تىدا كرد و گشت كريكارەكان سەر بە چىنى كەشتىوانه كان بودن. رو خسارى دەرەوهى ئهوهى كەن سەر بە چىنى كەشتىوانه كان بودن.

۱- پەيكەرەي زەبەلاح يائە بولھۇل، بەو پەيكەرەنە كۇوتراوه كە بەشىك لە لەشيان مروقق و بەشى تريان ئازەل بوده. ئهوه پەيكەرەنە لە يۇنان ناسراون بە سفینگا. ژمارە يەكى زۇر لەوانه لە ولاتى ميسر ماون و زۇربەيان بە رو خسارى پياو دروست كراون و كەم وابووه ئىنانه بن. گەورە تەريپىيان ئهوه پەيكەرەين كە لە تەنيشت ئەرامى سەتىانە و لە نىزىك قاھيرە بەرچاو دەكەون.

۲- ئىلىقاندىن، ئاخىر نوختەي سەنورى ميسر و سودان، ئەمرۇ بە دورگەي ئەسوان ناسراوه و خاوهن كۆملەتك تاڭگە يە.

خانوویه بیست و یه ک پیخیس دریزایی و چوارده پیخیس بهرینایی و به رزاییه کشی هشت پیخیسه. ئوه نهندازهی قهوارهی دهرهوهی ئوه خانووه بهردینه و یه کپارچه یه بwoo. بهدیوی ژووریدا، دریزایی هۆدەکه هەزدە پیخیس و دوازده قامک^۱، بهریناییه کهی ده پیخیس و به رهه یوانی پیروز پینج پیخیس. ئوه بینا بهردینه یه له نیزیک درگای ناسلی به رهه یوانی پیروز داندراوه. بوقچی رانه کیشراوه ته نیو په رستگه، ده گه ریتهوه سهر ئوه هویه: کاتینک بهرهو ئوهی رایان ده کیشا، ئوه کسەی دروستی کردیبوو و تاشیبیووی، هەناسەیه کی هەلکیشا و گووتى پاش ئوه هەموو زەممەت و کویرهه وریه، هەرھەمۇوی بە خۆرایی چوو. ئوه قسەیه له دلى ئاماسیس گران هات و پیتوابوو نیشانهی خېرى بەدواوه نایه، بؤیه لە جیوه فەرمانی دا، خانووکه له وه زیادتر رانه کیشن. کەسانی تر دەلین که بؤیه له وی مایه وه، چونکه کاتى راگو استن يەکىنک له کریکاره کان وەزیری کەوت و کوژرا.

[۱۷۶] ئاماسیس کۆمەلیکی زور به رەھم و شاکارى به نرخى پیشکەشى په رستگە کان كرد. له نیو ئوانەدا پەیکەرەیه کی فیله تەنی خەوتۇو له رو به رووی په رستگە ئیفیستیوس^۲ پتە سرنج را کیشە. دریزایی ئوه شاکارە دەگاتە حەفتاوبینج بین^۳. لە سەر هەمان بناخه، دوو پەیکەرەی زلى تر داتاشراو له بەردى ئەتیق پیایی بە بەزنى بیست پىن هەركامیان، لە راستى درگای چوونە ژوورى په رستگە داندراون. پەیکەرەیه کی قەبەی ترى له و چەشىه، له شارى ساي ھېيە كە راکشاوه و چەشنى ئوهى شارى مەنمفيسيه. ئاماسیس هەمان ئوه کسە بwoo كە په رستگە ئىسىدۇس لە شارى مەنمفيسي بە دروست كەرندا و شاکارىکى گەلیک جوانه.

[۱۷۷] دەلین لە ماوهى فەرماننەوايى ئاماسیس دا، ولاتى ميسىر رۆزانى پر لە بەختە وەرئى و خۇشى بە خۇووه بىنى. رووبارى نيل، ئەويش بە تورەي خۇى

۱- قامک يا پەنجه، له يۇنانى باستاندا بەرابەرى ۱۸ مىلىميتر بwoo.

۲- ئیفیستیوس، خواي ئاگر و ئاسن له يۇنانى باستان.

۳- پىن، پیتوانەي مەودا و بەرابەرى ۲۶۹ مىلىميتر.

گهلهک رووحی به خاک بهخشی و خاکیش مرؤفه کانی زیندوو کردهوه و ژماره‌ی شاره ئاوه‌دانه‌کان گهیشتنه بیست هزار دانه. له سه‌ردەمی ئاماسیس‌دا ئهو یاسایه بەپریوه‌چوو: هەر تاکینکی میسری له‌سەری واجب کرابوو کە گشت سالیک وردەکاری ژیان و داهاتى خۆی به پاریزگا رابگەیتنى. ئەگەر ئهو کەسە پیلانى راستەقینە داهاتى خۆی ئاشکرا نەکردا، نەیتوانیبا سەرچاوهی داهاتەکەی روونبکاتەوه، سزاى مەركى بۇ دیارى دەکرا. سۆلۇن^۱ ئهو قانۇونە میسریيە کانی فە بەلاوه گرینگ بۇو و بۇیە له شارى ئاتىن ھېتىيە گۇرپى و بەردەواام بەپریوه چوو.

[۱۷۸] ئاماسیس یۆناننیيە کانی زۆر خوش دەویست. خزمەتىکى زورى پېتىرىن و شارى نافکراتىس^۲ پېتبەخشىن و هەر یۆناننیيە کەرەکى بوايە له ولاتى میسر و لهو شوينە دىاريکراوه نىشتەجى بى، ھاسانكارى بۇ دەکرا. بۇ خەلکى كەشتیوان كە گەرەكىيان نەبۇو ژیانى نىشتەجىي بان ھەبى، شوينى تايىبەتى بۇ دىاريکردن تا قوربانگا و پەرسىتگا دروست بکەن. ناسراوترىن و گەورەتىرین پەرسىتگا كە خەلک بە پېرانى ھاتووچۈيان دەکرد، ناوى ئىليلينق بۇو. ئەو پەرسىتكەيە به خەرجى ھاوېشى یۆناننیيە کانى دانىشتووی ئەو جىيگايانە بىنیاتنرا: دورگەي خىيۆس، خەلکى دەقەرەكانى تىئۆ، فۇكىئا، كلازۆمىنى، دوورىيە کانى نىشتەجى لە دورگە کانى رۆدۇس، كىندۇس، ئالىكارناسۇ و فاسىلىيدا، ئىئۆلىيەکان و مىتىلىنىيەکان. هەروەك گۇوتىم ئەو پەرسىتكەيە لەلایەن ئەو خەلکەوە دروست كراوه و هەر ئەوانىش بۇيان ھەيە فەرمانىيە رانى نىۋەندى بازىرگانى سەر بەو شوينە دىاري بکەن. ھەلبەت كۆمەلگائى تىريش ھەن كە ھەمان كاريان كردوه، بەلام خاون مافى لەو چەشىنە نىن. خەلکى ناوجەي ئىتىيىنىتى بەتەنیا پەرسىتكەي دىا، دانىشتووانى

۱- سۆلۇن، ياسانۇوسى ئاتىنى و يەك لە حەوت پىياونى ماقول و زاناي یۆنانى باستان كە ۶ سەددە بەر لە ميلاد ژياوه، واتە لەنیوان سالەكانتى ۶۴۰ تا ۵۵۸ مى پىش زايىن. ناوبر او دنیا بە مەبەستى كەپان و سياحەت كەپا.

۲- نافکراتىس، شارىك لە رۇزئاواي لكتىكى روبارى نىل كە بە شارى كانوبدا دەرباز دەبۇو و لەنیزىك تەلەپىرە ھەلکەوتۇو.

دورگه‌ی ساموس په رستگه‌ی ئيراس، ميليسى يەكان په رستگى ئاپۇلۇن يان بىناكردۇ.

[۱۷۹] زەمانى زوو شارى ناڭكاراتىس تەنبا نىوهندى بازركانى ولاتى مىسر بۇو. ئەگەر كەسىك گەيشتبايە يەكتىك لە سەرچاوهكانى رووبارى نىل، دەبوايە سويند بخوا كە دلخواز نەچۈوهتە ئەوى. دواى ئەو سويندە بۇي ھەبۇو روو لە كەلى كانۋېقىتو بكا، ئەگەر ئەو كارەشى بۇ نەكرا با و لەبەر با و توفان رىتگاي بۇ نەبرابا، ناچار بۇو بارەكەي بە قايقان بگۈزىتەوە و دەورى ھەرىمى دىلتا تا دەگەيشتە ناوجەي ناڭكاراتىس. ئەو لە جىنى خۆيدا ئىمتىاز و مافىكى تايىبەت بۇو كە بەو شارە درابۇو.

[۱۸۰] وەختىك په رستگەي قەدىمى دىلفوس ئاڭرى تىكەوت و وېران بۇو، ئامفيكتيونەكان^۱ بېيارياندا دووبارە دروستى بکەنەوە. ئەو په رستگەيە ئىستاش لە دىلفوس ماوه، خەرجىنى نىزىك بە سىپسەد تالاندى تىچۈوه. ھەلبەت دانىشتۇوانى دەفەرى دىلفوس لەسەريان بۇو كە يەك لە سىنى ئەز مەخارىجە دابىن بکەن. خەلک لەپۇرى ناچارى شار بە شار دەگەپان بۇوهى ئەو پارەيە كۆبکەنەوە و بەشى ھەرە زۇريان لە ولاتى مىسر دەستكەوت. ئاماسىس بەتەنبا ھەزار تالاندى^۲ خەلات كردن و يۇنانىيەكانى دانىشتۇرى مىسرىش بىست (منا)يان^۳ دا.

[۱۸۱] ئاماسىس پەيمانى دۆستايەتى و ھاوكارى لەگەل خەلکى كىرىيىن ئەمۇر كەرد. ناوبراو گەرهكى بۇو ژىنەكى لەو ھۆزە بىتنى. لەبەر ئەوهى حەزى لە ئافرەتى يۇنانى

۱- ئامفيكتيون، پەيمانى ئايىنى لەنيوان يۇنانىيەكانى باستان، پىكھاتۇر لە چەند شارى دراوسى. ناسراوترىن ئامفيكتيون كە شىوهى رېكخراوى نەتەوە يەكىرىتۈوهكانى ئايىنى دەدا، بەھۆى شارەكانى ئاتىن و ئارغۇس و مىتارقۇس دامەزرابۇو. لۇو ناسراوتر، ئامفيكتيونى نۇينەرانى ئايىنى دوازىدە شار لە نىوهندى ئايىنى دىلفوس بۇو كە چەشىتكى پارلەمانى ئايىنى پىكھەتىابۇو.

۲- تالاندى يۇنانى ۲۶ كىلوگرم، مىسرى ۲۷ كىلوگرم، بابىلى ۲۰.۲ كىلوگرم و رۇمى ۲۲.۲ كىلوگرم بۇوه.

۳- منا، پۇوانەي قورسايى و بەرابەرى يەك لە شەشى تالاند.

۴- كىرىيىن ئە، موهاجىرنىشىنىك كە پىتەختى كىرىيىنەكان بۇو لە سالى ۶۲۰ پېش مىلاد بەدەست يۇنانىيەكان لە كەنارئاوهكانى دەريايى مەدىزانە دروستكرا و نىوهندى بازركانى و بەحرەوانى و

بوو، يا رهنگه به مهبهستى پته و كيرينى دوستايه تى له گهل كيرينى بيه كان بوروه، كچيکى بهناوى لادىكى له خۆ ماره كردووه. هىتدىك كەس دەلىن ئەو خاتونه كچى ۋاتوس^۱ بورو و خەلکانىكىش له و باوهەدان كە كچى ئاركىسىلا و بېقچۇونى جەماوھرى تر دەبىن كچى كريتو قولوس بوروبي. كريتو قولوس كابرايەكى ناوبەدەرەوه و ناسراو بورو. هەركات ئاماسيس تخونى خاتوو لادىكى كەوتۇوه، نەيتوانىيە كارنىكى ئەوتۇى له گەلدا بكا و بەناچارى رۇوى له ژنه كانى تر كردوه. لەبەر ئەوهى ئەو بارودۇخە زۇرى خاياند، ئاماسيس بە لادىكى گووت: "ئافرهت، تو جادووت لە من كردوه و دلىنا بە رۇزىك دادى و تو زۇر بە خەرابى تىداھەجي، بەچەشنىك كە هيچ ژنىكى تر تووشى ئۇها چارەنۇرسىك نەھاتىن". لادىكى له ولاما گوتۇويەتى كە ئەو خەتابار نىيە و ئاماسيس باوهەرى پىتنەدەكرد. رۇزىكىيان لادىكى چۈوهتە لاي خواوهند ئەفرۇدىت و پاراوهتەوه و نەزرى كردوه، بۇوهى ئەو شەوه بتوانى تىكىلاۋى جىنسى لە گەل ئاماسيس بکات و بەدەست جادوو و دېخون بەستن رزگارى بى. ئەو هەروهە باھلىتى داوه پەيكەرەيدەكىش بە پەرسىتكە كيرينى بكا. پارانەوه و نەزركە كارى خۇيان كرد و ئاماسيس لهو شەوهدا بەردهوام نىزىكىيەتى لە گەل خاتوو لادىكى كرد و حەز و ئەويىنى گاشەمى سەند. لادىكى باھلىتكەى بىرە سەر و پەيكەرەيدەكىش بە خواوهند ئەفرۇدىت كرد. ناوبراؤ ئەو پەيكەرەيدە ئارىدە پەرسىتكە كيرينى و تا ئىستاش لهى ماوە و لە دەرەوهى شارى كيرينى ھەلکەوتۇوه. كاتىك كامىز و لاتى مىسرى داگىركرد، لە چارەنۇرس و بەسەرهاتى لادىكى ئاكىدار بۇوه، ئەو خاتونە ئازاد كرد و ئارىدە شارى كيرينى.

【۱۸۲】 ئاماسيس كەلىك بەرەم و شاكارى بە ولاتى يۇنان بەخشى. لە كيرينى پەيكەرەيدەكى زېپكراوى خواوهند ئاتىنا^۲ كە وينە و ژياننامە ئەوى

حرىفي كارتاز لە دەرياي مەديترانە بورو. ئۇمرىق ويرانەكانى پاشماوهى ئۇ شارە لە پازدە كيلومىتري دەرياي مەديترانە بەرچاۋ دەكەون.
۱- ۋاتوس، دەبى ئۇ پاشایە بۇوىن كە لە سالى ۵۷۴ پىش زايىن لە كيرينى ئا بەدەسەلات كېشىتۇوه و ھەمان كەسە كە لەشكى ئاپرىسى شىكستدا و رىيڭىز كورپىنى خانەدانى پاشايەتى مىسر خۇشكىدە.
۲- ئاتىنا، ئىلاھە ئىلاھە بىر و ئەندىشە لە يۇنانى باستان و پاريزىمە شارى ئاتىن بوروه.

له سه ره لکه ندراوه، به رچاو ده کوی. هه رو ها له شاری لیندوس^۱ و له په رستگهی ئاتينا، دوو په یکه رهی به ردينهی ئه و خواه، هه رو ها زريته کی که تاني ده بىندرین. له دورگهی ساموس^۲ و له مه عبه دی ئيراس^۳، دوو که تيبيه دار هن که ژيان نامه و وينه ئاما سيس يان له سه ره لکه ندراوه. ئاما سيس بؤيه خه لاتي زورى پيشكesh به دورگهی ساموس كرد و، چونکه دوستايه تي گه رمي له گه ل پوليكرياتيس^۴، كورپ ئايا كيس هه بوروه. خه لاته کانى که به مه عبه ده کانى ليندوس كراون، له بر دوستايه تي نه بوروه. به پئي نهريت، په رستگهی ئاتينا له و شويته به ده دست گچانى دانوس دروستكرا، راست ئه و كاته ئيان گيشته سه ره خاكى دورگه كه. گچانى دانوس، له ده دست كورپ کانى ميسر (ئيجيبتوس يا ئيزقيتوس) رايان كرد بوروه. ئه وه باسى خه لاته کانى ئاما سيس بورو. ناوبر او يه كه م پاشا ي ميسرى بوروه كه دورگه قيبريسى گرت و خه لکه که ناچار به دانى ماليات كرد.

- ۱- ليندوس، يه که له شاره کانى يونانى باستان، هه لکه و توو له باشورى روزه لاتي دورگهی روز دوس.
- ۲- ساموس دورگه يه کي يزنانى له دهرياي ئىزه و له بهرام برجي ميكالي له كه نار ئاوه کانى روز ئاوه ئاسيای بچووکه.
- ۳- ئيرا، ئيراس ئىزى ڈوپيتير و ئيلاھهی زهم او هند و زهوجين له يونانى باستان بوروه.
- ۴- پوليكرياتيس، حاكمى سه رب خوی دورگهی ساموس که سالى ۵۲۲ به ده سه لات گه يشت. ماوه يه که له گه ل ئاما سيسى پاشا ي ميسرى رينكهوت. كاتيك كه موجيبيه يا كامييز شهري ئاما سيسى كرد، ئو يش له گه ل كامييز پنكاهات و ۴۰ گمى جه نگى بۇ نارد. سالى ۵۲۲ ئى پيش زاين به ده ستي يه كيک لە ساتراپه کان كۈزرا.

كتىبى سىھەم

تالىبا، خواوهندى كۆمىديا

لەشکرکىشى كامبىز (كەمبوجىيە) دۇزى ولاٽى ميسىر

[۱] كامبىزى كورپى كوروش دۇزى فەرمانپەوابى ئاماسىس^۱ لەشکرکىشى كرد و جىا له گەلانى ژىردىستى خۇى كۆمەلەتكە شەركەرى يۇنانى، يۈونى^۲ و ئىئولىشى^۳ هېتابوو. قەومانى ئەو شەپە دەگەپايەوە بۆسەر ئەو كۆمەلە هوّىيە: كامبىز راسپاردهى نارده لاي ئاماسىس و داواى كچى ناوبراوى كرد. دىارە كامبىز ئەو كارەتى لەسەر پىشنىيارى كابرايەكى ميسىرى هېتابوو. ئەو كابرايە دوژمناياتى لەگەل ئاماسىس ھەبوو و گەرهەكى بۇو بەو شىۋەيە تولەتلىكىسىتەتى دەنەتلىكىسىتەتى. كاتىك كوروش داواى لە ئاماسىس كردىبوو، باشترين دوكتورى چاوى ولاٽى ميسىرى بۇ بنىرى، ئاماسىس ئەو كابرايەتى لە ژن و

- ئاماسىس، پاشاي ميسىر لە سالى ۵۷۰ مەۋە تا سالى ۲۶ مەۋە پىشزاين و ھاوسەرەتمى كوروش و كەمبوجىيە.

۲- يۈونى، ھەرتىك لە ئاسىيابىچىلىكى سەرەتمى باستان، لەنیوان كەندىداي ئەزمىرى ئەمەق و كەندىداي مېندىليا ھەلکەوتىبوو و لە سەراسەر ئەلەتكەيدا كۆچبەرانى يۇنانى نىشتەجى بۇونە.

شارەكانى گەورەتى ئەو ھەرىمە بىرىتى بۇونە لە مەيلەتس، ئىفيقىسوس، كۆلۈقۇن، فۇسى و خىيفە.

۳- ئىئولى، ناوى يەكىك لە ھەرىمە كۆنەكانى ئاسىيابىچىلىكى سەرەتمى ھەرسىتەتى بۇونى بۇونە. دانىشتووانى ئېرەتى بە ھەمان ناو واتە ئىئولى دەناسىران. سەرەتا لە ولاٽى يۇنان ڈيابون، بەلام دواتر بەھۇى ھېرىشى دوورىيەكان، بەرھە ئاسىيابىچىلىكى سەرەتمى ھەرسىتەتى بۇونە كە ناوى نزاوه ئىئولى.

منالی جیا کردهوه و دایه دهست راسپاردهکانی پارس. هر به هوی ئهو کردهوهی ئاماسیس، کابرای دوکتوری چاو به کامبیزی گوت که کچی ئاماسیس داوا بکا. ئهو بهو لیکدانوهی که ئهگر ئاماسیس کچهکهی بداته کامبیز ئابرو و حهیای خوی دهبا، ئهگهريش ئهو خواسته جیبهجننهکا، پاشا رقوکین له ئاماسیس هلهگری. ئاماسیس دوژمنایهتی پارسهکانی دهکرد، بهلام لیيان دهترسا. ناوبراو بپیاریدا نه کچهی بدا و نه ولامی نهرينی بداتهوه. ئهو دهیزانی که کامبیز کچهکهی ئهوي بق هاوسمهريتی ناوی، بهلکوو گرهکیهتی چهشنى مەعشوقه کەلکى لیوهرگری. هر بهپئی ئهو لیکدانوهی، بهو شیوهه جولایهوه: کچی پاشای پیش خوی واته کچی ئاپریس مابوو، تەنیا کچی ئهو بنهمالهیه بوبو، بالاھېن و جوان و ناسراو به نیتیتیس. ئاماسیس ئهو ئافرهتهی وەک کچی خوی به زېر و جلوبرگی جوان رازانددهوه و بق پاشای پارسی نارد. ماوهیه کى كورت دواي ئهو کاره، کامبیز ئهو کیژهی بهنیوی کچی ئاماسیس بەخیرهاتن کرد. کچه له ولامدا گوتی: "پاشاکەم، وادیاره نازانی که ئاماسیس دەسخەرۆی کردووی، منی رازانددهتهوه و بق تۇی ناردووم، وەک ئوهی کچه تاقانهی ئهو بم، له حالیکدا من کچی ئاپریس^۱، ئهو كەسەی پاشای ئاماسیس بوبو، بهلام ناوبراو به پشتیوانی میسرییەکان سەرەلدنی سازکرد و باوكى لهسەر تەخت لابرد و دواتر كوشتى".

دواي ئهو قسانه دوژمنایهتی و رقوكین دلى کامبیزیان داگرت و گەلیک تامەزرۇی داگىركىدنى ولاتى میسر بوبو. ھەلبەت ئهوه قسەی پارسهکانه.

[۲] میسرییەکان بەپنچەوانهوه، کامبیز بە میسرى دەزانن. ئهوان دەلین ناوبراو كورى ئهو کچه تاقانهیه ئاپریس بوبو و لەراستیدا كوروش داوابى کچی ئاماسیسى كردوه، نەک کامبیز. ھەلبەت ئهو زانیاریيانه راست نين و میسرییەکان خۇبىشيان ئهوه دەزانن، چونكە ئهگر خەلکانىك ھەبن و به دابونەريتى پارسهکان ئاشتابن، میسرییەکانىش يەك لەوانن. میسرییەکان دەزانن

۱- ئاپریس كورى پسامىتىخۇسى دووهەم و پاشای میسر لەنیوان سالەکانى ۵۹۶ تا ۵۹۳ پیش ميلاد. ئهو پاشایه له سالى ۵۹۶دا بەدەست ئاماسیس لهسەر دەسەلات لاقچو.

که لهنیو پارسه‌کاندا رینگا به منالی حهرامزاده نادری بیتیه پاشا، هلهبەت ئەگەر باس له نژاد و رەگەزى ئەسل لەگورىدا بن، دووهەم: کامبیز کورپى خاتۇو كساندان^۱ و فارناسىپى^۲ هيچامەنىشى يە، نەك كورپى ئىنېكى ميسرى.

شىواندىنى روھتى رووداوهكان بەو چەشىنە، تەنیا بەمەبەستى دروست كىرىنى خزمایەتى ميسرىيەكان لەگەل بنەمالەتى كوروشە. ئەو چەند زانيارىيەكى من لەمەر رووداوهكان بۇو.

[۲] دىارە بۇچۇونىتىكى تىريش لەو بارھوھە يە كە بەلايى منهوه، ئىمكاني نىيە راست بىن: ئافرهتىكى پارس بە مەبەستى ديدار چووھتە لاي ئەنەكانى كوروش. لەۋى چاوى بە كۆمەلېتكى منالى جوان و بالابەرز و بەخۇوه لە دەورى كساندان كەوتۇوه. ئەو ئەنە لەجىتوھ دەستى بە تاريف كردىن لەو منالانە كەدوھ و پىتى هەللاڭتوون. ئەو كاتە كساندان ئىنى كوروش بۇوھ و لە ولامدا گۇتۇويەتى: "لە حالىيەكى كە من دايىكى ئەو منالە جوانانەم، كوروش لەجياتى من، پىر رىز لە ئەنە ميسرىيەكەي دەگرى كە تازە هيئاۋىيەتى". كساندان لىتە دىۋاپەتى خۆى بەو چەشىنە لەھەمبەر خاتۇو نىتىتىسى ميسرى دەردەبىرى. گۇيا کامبیز كورپە گەورەي كساندان وەجواب ھاتۇوه و بە دايىكى خۆى گۇتۇوه: "ھەركە گەورە بىم و بىم بە پىاۋ، بەلېن بىن و لاتى ميسىر وىزان بىم". کامبیز دەبىن پازدە سالان بۇوبى كە ئەو قسانەتى كەدوھ و ئەنەكانىش خەرىكى قىسە و قىسەلۈك بۇونە. بەھەر حال کامبیز بەلېتى خۆى لەبىر مابۇو و كاتىك گەورە بۇو و لەسەر تەختى پاشايەتى دانىشت، لەشكىرى بۇسەر و لاتى ميسىر ئامادەكىد.

[۴] ھۆيەكى تىريش بۇوھتە مايەتى بە ئەنجام گەيشتتى ئەو لەشكىرى كەيىشى يە. لهنیو شەرەكەرانى بەكىنگىراوى ئاماسىسىدا كابرایەك بەناوى فانىس - خەللى دەقەرە ئالىكارناسۇس ھەبۇو كە لەشەردا گەلېتكى جوماپىر و بەغىرەت بۇو. ئەو كابرایە دوئەمناپەتى ئاماسىسى دەكىرد. لە ولاتى ميسىر بەپىنگىاي دەريادا ھەلات و دەيەۋىست خۆى بگەيىتتە لاي کامبیز و لەگەللى رېنگ كەۋى. لەبەر

۱- كساندان، ئىنى كوروش و دايىكى كەمبوجىيە.

۲- فارناسىپ باوکى كساندان و خەزۇورى كوروش.

ئهوهی یهکیک له باشترين و بهوهجترین فهرماندهرانى نيزامى بهكىتگراوى ئامايسىس بwoo، زانيارى زورى لەمەر ولاٽى ميسر ھەبwoo. ئامايسىس فهرمانىدا خىرا وەدواى بکەون و بىگرن و بۇ ئەو كارەش باوهپىكراوترىن پىاوى خۆى كە خواجەي حەرەمسراكەي بwoo، بە گەمى وەدواى فانىس خست. ئەو كابرايە و پىاوانى ژىزىدەستى، فانىسى راكردوويان له دەقەرى كىلىكىيا^۱ دۈزىيەوه و گرتىان. بەلام نەيانتوانى بېھىنېتەوه ولاٽى ميسر، چونكە فانىس وریا و زىرەك بwoo و پاسەوانەكانى سەرخوش و مەست كرد و خىرا بۇي دەرچوو و گەيشتە پىرسىيا (ولاٽى پارسەكان). لهو كاتەدا كامبىز لەشكى بۇ ھېرىش بىردىنەسەر ولاٽى ميسر ئامادە دەكىرد و بىرى لهو دەكىردهو كە چۈن بە بىبابانى بى ئاودا دەرباز بى. فانىس گەيشتە جى و لهو بارەوه زانيارى پىويستى دايە دەست كامبىز. رىتونىنى كردىن كە چۈن رىنگا بېرپ و پېشىيارى كرد كە كامبىز داوا له پاشاي عەرەبەكان بكا، ئىزىنى پىتىدەن بە خاكى ئەواندا، بەبن گىروگرفت دەرباز بى.

[۵] كامبىز تەنيا بەويىدا دەيتوانى راستەخۆ پەلامارى ولاٽى ميسر بدا. چونكە بە رىنگاي فينېقىيەدا تا سنۇورەكانى شارى كادىتى^۲، خاكەكەي سەر بە سورىيەكان بwoo و پىتىدەگۈوترا فەلەستىن. شارى كادىتى بەباوهپى من بچووكتىر لە شارى سارد نىيە. لهو تىرا كەنار دەريا و نىۋەندەكانى بازركانى، تا دەگەيشتنە شارى ئىئىنسق، گشتى بەدەست عەرەبەكانەوه بwoo. دواي شارى ئىئىنسق، دووبارە دەيتەوه خاكى سورىيەكان تا گولى سىنرۇنىدا^۳. لهو شوينەوه رىزە چىاكانى كاسىق^۴ دەست پىتىدەكەن و دەگەنە سەر دەريя.

۱- كىلىكىيا يالىسى یهكىك لە ھەرينەكانى كۆنۈ ئاسىيای بچۈوك لە باشۇورى رفۇڭلارى ئەو نىمچە دورگەيە و له كەنارەكانى مەدىرانە و دەرياي ئىزە، ھەلكەوتۇو لەنديان دەقەرى كارى و پامغلى.

۲- كادىتى ياخىز، شارىنىكى يەھوودى لە كەنارئاوهكانى فەلەستىن و له ۹۰ كيلومېتىرى بەيتولمۇقەدەس.

۳- ناوى ئەو گۇلە لە زۇرېبە سەرچاوهكاندا ھاتۇوه، بەلام دواتر ويشك ھەلكەراوه و ئاسەوارى نەماوه.

۴- چىاى كاسىق لە نىزىك شارى قەدىمى پلوز ھەلكەوتۇوه. ھەلبەت كىيىكىش ھەر بە ناوه لە سورىيە ھەيدە بە رىزە چىاى لوبنان لكاوه. حدودى كۆنۈ ميسر و سەحرائى سينا و ئەمەق ناسراوه بە رەئىسۈل قىسرۇن.

له گولی (سیزقونیدا)وه، ئهو جىگايەي بەپىتى هىندىك رەوايەت، خواوهند تېفۇن^۱ خۆى لى شاردىقتوه، خاکى ولاٽى ميسر دەست پىدەكتات. پانتايى نىتوان شارى ئىئينىسىۋ و چىای كاسىق و گولى سیزقونیدا، قەياسىك زورە و سى رۆز رېگايە و شوينىكى گەلەك ويشك و بىن ئاواه.

[۶] لېرەدا بە پىيوىستى دەزانم باسى ئهو زانىارىيانەش بىكم كە ئهو چەند كەسەئى بە رېگايى دەريادا چووننەتە ولاٽى ميسر و بۆيان گىراومەتەوه. له سەراسەرى خاکى يۇنان و هەروەھا له ولاٽى فينىقىيەوه، هەرچەند سالى دوو جار، خومرە و گۈزە زلى پېر لە شەرەب دەھىنرىتىنە ولاٽى ميسر، بەلام له و ولاٽە، بەپىتى ياسا، گۈزە و خومرە بەتالل بەرچاۋ ناكەۋى. پياو بەراستى بۆى جىگايى پرسىيارە كە ئهو گىشته گۈزە و خومرە يە چىيان بەسەر دى. هەلبەت ولاٽى ئهو پرسىيارە دەدەمەوه. له هەر شارىك، شارەدار تەواوى گۈزە و خومرە بەتاللەكان كۆزەكتەوه و دەياننىزىتىنە شارى مىمفىس. دانىشتۇرانى ئهو شارە، قازانجىيان له وەدایە كە گۈزەكان پېر له و ئاو بىكەن و بىيانبەنە ناوجە بىئاواھكانى ولاٽى سورىيا. بهو چەشىنە ئهو گۈزە و خومرە بەتالانە بە پېئاواى بولاي گۈزەكانى قەدىمى بىرادەريان بەپىدەكرىتىنە ولاٽى سورىيا.

[۷] لەراستىدا پارسەكان ئهو رېگايەيان بەرەو ميسر كردەوه. مىسرىيەكان بە رېكخىستى بازرگانى گۈزە پېئاۋ، حوكىمانى جادىدەكەيان خستە ژىز دەسەلاٽى خۆيان. لەبەر ئەوهى ئهو سەرددەمە دابىن كىرىدى ئاو بە چەشىتكى سازماندراو لەگۈرپىتا نەبۇو، كامبىز پىتشىنارى كابرای خەلگى ئالىكارناسۇسى پەسند كرد و وەقدىتكى ناردە لاي پاشاى عەرەبەكان و داواى دەربازبۇون بە خاکى ناوبراوىدا كرد و لهو كارەشىدا سەركەوتۇو بۇو. كامبىز و پاشاى عەرەبەكان له كۆتايىدا سوئىندىيان بۇ يەكتىر خوارد.

[۸] لەنیتو تەواوى گەلاندا، عەرەبەكان پېر رېز بۇ سوئىند و بەلېنەكانىيان دادەنин و بهو شىۋەيە سوئىند دەخۇن: لە مابەينى ئهو دوو كەسەئى قەرارە سوئىند بخۇن، كەسى سىيھەم رادەوهستى. ئهو كەسە بە بەردى تىز بەرى

- تېفۇناس، خواى تارىكى و ناشرىيەكان، خواى كىشە و ناحەزىيەكان.

دەستى هەردوو لايەن، لە نىزىك قامكى گەورە، بىرىندار دەكا. ئەوجار نەختىك خورى جلوبەرگى هەركاميان لىتەكتەوه و لە خۇيىنى ئەوانەي وەردەدات و حەوت بەردى دامەزراو لەپەر پېتى سۈينىدەخۆرەكان سوورەلەتكەنلىرى و ھاوكات ناوى خواوهندەكان، دىيونىسۇس^۱ و ئورانىيىا^۲ دېتىنی و دەپارپەتەوه و دوعا دەكا. دواى تەواو بۇونى دوعاكان، ئەوجار ئەو كەسەئى سۈينىدە خواردوه، دۆستەكانى خۆى وەك زامن بە لايەنی بەرامبەر دەناسىتىن. گەرينگ نىيە ئەو لايەنە ھاولاتى يا بىتگانە بى. ناوبر او باوهەرى تەواوى بە دۆستانى نىزىكى خۆى ھەيە كە بەلەنەكان جىيەجى دەكەن و وەك ئەو بەرۇددە سۈينىدەكە دەبن. لەو نىيەدا دۆستانى كابراى سۈينىد خواردووش بە ھەمان شىئوھەست بە بەرپرسايدەتى لەمەر بەلەن و سۈينىدەكە دەكەن.

عەرەبەكان لەو باوهەدان كە تەنبا دىيونىسۇس و ئورانىيىا خواى راستەقىنەن و بۆيە قىزى سەريان چەشنى خواوهند دىيونىسۇس كورت دەكەنەوه. ئەوانە لاجايىنگ و پشت سەريان بەتەواوى دەتاشىن. عەرەبەكان خواوهند دىيونىسۇس وەك ئۇرۇتالت^۳، خواوهند ئورانىيىا وەك ئالىلات^۴ ناو دەبن (دىيونىسۇس و ئورانىيىا، ناوى يۇنانىن).

[۹] پاش ئەوهى پاشاي عەرەبەكان بەلەنی بە وەقى كامبىزدا، بەو چەشىن جولايەوه: مەشكە چەرمىيە دروستكراوهەكان لە پېستى و شترى پە لە ئاپە كىرىن و بە سوارى كاروانى و شىران ھەيتانى بۇ ناواچە و يىشكارۋىيەكە و لەوئى چاوهپروانى لەشكى كامبىز بۇو. ئەوه تەنبا شتىك بۇو كە ئىمكانى جىيەجى بۇونى ھەبۇو، بەلام من باسى ئەوهش دەكەم كە ئەگەرى كەمترى بۇو، چونكە دەگىنەوه: لە

۱- دىيونىسۇس ياخاڭخۇس، خواى شەباب و عەشق لە يۇنانى باستاندا.

۲- ئورانىيىا، يەكىن لە حەوت نىوھ خواكان و ويناي زانستى ئەستىرە ناسى لە سەرەممى باستاندا. ئەو ئىلاھەيە فىستانى رەنگ ئاسمانى پۇشىوھ و تاجىكى پە ئەستىرە لەسەرناؤھ و بەچەشىنگ خۆى دەنۈنلىك كە بىچى زەۋى لە دەستىكىدا و كەرسەتە و ئامرازى ماتماتىك و حىسابىش لە دەستى تىردا.

۳- ئۇرۇتالت، ماناي خۇر و روناكى دەدا.

۴- ئالىلات، وينا و مەزھەرى نۇور و روناكى بۇوھ.

عهربستان چۆمیکی گوره ههیه و پتیده گووتری کریس. ئەو چۆمە دەپڑیتە نیتو دەریای ئىریترە^۱. دەلین پاشای عەرەبەکان لە كەولى نەتاشراو و خاوین نەکراوی كەل و گا، بۇرى ئاوى سازكىد و گشت كەولەكان يىك دوورابون. ناوبراو بەو چەشنه ئاوى لە چۆمە و راكىشا شويىنى مەبەست كە ويشكارق بۇو. لەو شويىنە ويشكە، حەمبارىكى دروست كرد و ئاوى تىكىرد. لە چۆمى گورىنە و تا جىڭكاي حەمبارئاوهەكان، دوازدە رۆزى سەفەرييە. ناوبراو بە سى بۇرى چەرم، ئاوى بۇ سى شويىنى جياواز راكىشا.

[۱۰] پسامينيتوس^۲، كورپى ئاماسيس^۳، لە شويىنىك بەناوى پيلۇسىۋ كە سەرچاوهى ئاوبى رووبارى نىلە، مۆلگەي دامەزراند و چاوهپوانى هانتى لەشكىرى كامبىزى كرد. ئەو كاتھى كامبىز لەشكىرى كېشايە سەر ولاتى مىسەن، ئاماسيس لە ڦياندا نەمابۇو. ئاماسيس دواى چل و چوار سال پاشايەتى كىرىن، مرد. لەو ماوهەيدا ھېچ رووداۋىتكى ئەوتۇ نەقۇوما و خۇيىشى كردىھەيەكى جىڭكاي باسى بەئەنجام نەگەياند. دواى مەركى ناوبراو، جەنازەكەي مۇمبايى كرا و بەپىنى وەسىيەت لە حەسارى پېرۇزى پەرسىتگەي ئاتىنادا^۴ نىزرا.

۱- ئىریترە، ناۋىكە كە يۈنائىيەكانى سەرەدمى باستان بۇ ئەقىانوسى ھىندىيان داناوه. ئەوان دواتر لەجىيات ئۇ ئەقىانوسە بە دەریای ئەقىانوسى گۇتووو دەریای ئىریترە. دىيارە ئەۋەش بگووترى كە ئىستا ھېچ رووبارىك لە عەرەبستانو و نارپڑىتە نیتو دەریای ئىریترە.

۲- پسامينيتوس، پاشای مىسر لەنیوان سالەكانى ۵۲۶ تا ۵۲۶ مىلاد، لە شەرى پيلۇسىۋ شكسىتى خوارد و بەدهەست پارسەكانە و پەخسir كرا و كەمبوجىيە بىردىھە شارى شووش و دواتر بەتاوانى پىلانگىتىپى كوشتى.

۳- ئاماسيس، پاشای مىسر لە سالى ۵۷۰ و تا سالى ۵۲۶ پىش زايىن و ھاوسەرەدمى كوروش و كەمبوجىيە.

۴- ئاتىنا، ئىلاھى يۈنائى كون، لە زمانى رۇمیدا پتیده گووترى مېنترۇ، كچى خواهەند دىا و خواي ھزر و ھونەرە جوانەكان.

له سه‌رده‌می حوكمرانی پسامینیتوس، و اته کورپی ئاماسیس‌دا، رووداویک قهوما که به باوه‌ری میسریبیه‌کان موعجیزه بwoo. له ناوچه‌ی تیقا^۱ باران باری، لهو شوینه قهت باران نهباریبوو، دیاره تا زهمانی منیش، بارانیک له‌گوریدا نه‌بwoo. وەک دانیشتتووانی تیقایی بؤیان باسکردم، له‌استیدا، هیچکات له میسری ژوروو باران نهباریوه، به‌لام ئەو وەخته له دەفه‌ری تیقا نمه‌نمە باران ولاتی تەپکردبwoo.

[۱۱] کاتیک پارسیبیه‌کان ناوچه‌ی ویشکارقیان دەربازکرد، له‌نیزیک مۆلگەی میسریبیه‌کان به مەبەستى دەسپیتکردنی شەپ ئۆردویان لیدا. له‌شکری شەپکەره بەکریگیراوه‌کانی پاشای میسر لە یونانی و کاری‌یه‌کان^۲ پېنکهاتبwoo. ئەوانه له داخى فانیس كە ببۇوه هوئى ھەلگىرسانى ئەو شەپە و ھینانى له‌شکری بىنگانه بۆسەر ولاتی میسر، خىرا وەخۆکەوتىن. فانیس کاتى ھەلاتن، منالە‌کانى خۆى له میسر بەجى ھېشتىبwoo. شەپکەرانى میسرى ئەو کوشە منالانه‌يان ھینتا بەرەي شەر و لهو شوینەيان دانان كە له باوکیانه‌وە دیار بwoo. له‌نیوان دوو له‌شکردا دەفرىتى گلینەی گەورەيان دانا. ئەوجار يەكىدە منالە‌کانیان ھینتا و له‌بەر چاوى باوکیان، سەريان بېرىن. خوینى ئەو منالانه دەچۈرپايەوە نېتىو دەفرەكە و پاشان ئاۋ و شارابىشيان له‌بال كرد. شەپنەکى میسرى لهو خویناوه‌يان خواردەوە و پەلاماريان دەست پېتىرىد. شەپنەکى قورس و خویناوى بwoo. ژمارە‌یەكى زۇر له ھەردوو لايەن كۈژران. له كوتايدا میسریبیه‌کان تۇوشى شىكتى هاتن.

[۱۲] من له گورپەبانى شەرەكەدا چاوم بە شتىكى سرنج ڕاکىش كەوت و خەلکى ناوچەكە بؤیان باسکردم. ئىسىك و پروسکى ئەو كەسانەي لهو

۱- تیقا، شارپەكى میسرى باستان، بەھۇى كادمۇس بنیاتنزا، گەورەتىرين شارى ئەو سه‌رده‌مە و بە سەد دەروازە ناوى دەركىدىبwoo. ئەمېر گوندە‌کانى كارناك و لۇكსور لەسەر ویرانه‌کانى ئەو شارە دروست كراون.

۲- كارى ناوى ھۆزىنەكى سه‌رده‌مى ئەنتىك و نىشته‌جى لە باشۇورى رۆزئاۋاي ئاسىيائى بچووک و له ھەريپى نېيان ولاتى لىديا و فريزى و ليكيا و دەريايى ئىزە بwoo. بەرگەز یونانى و دواتر كەوتتە بەر پەلامارى ھۆزە‌کانى دوورى يادەرى و ناچاربۇون بەرھو ئاسىيائى بچووک كۆچ بکەن.

شەرەدا کوژران، بەجیا داندراون. بە واتایەک، هى پارسیيەكان لەلایەك و هى میسریيەكانیش لەلایەکى تر. كەللەسەرى پارسیيەكان نەرم و تەنك بۇو كە پیاو دەیتوانى بە خپكە بەردىك بىشكىتى و كونىي تىبىكا، بەلام ھى میسریيەكان بەرادەيدەك رەق و ئەستورور بۇو كە دەبوايە بەردىكى گەورەي پىتابدەي بۇوهى بشكى. من خۆم ئەو دىياردەيەم دىت و باوەرم بە قسەي میسریيەكان كەرد. میسریيەكان لە سەرددەمىي مەنالىيەوە سەريان بەته واوى دەتاشىن و لەبەر خۇرەتاوى بەحوكىم، ئىسقانى سەريان رەق و ئەستورور دەبىن. هەربۆيە قەزىيان ناواھرى و سەرتاسىيان كەمە. لە ولاتى میسر كەم كەس وايە سەرتاس بىن و لە هېچ ولاتىكى تر بەو چەشىن نىيە. بۆيە دەگۈوتى كە میسریيەكان كەللە رەق و پارسەكان كەللە نەرمن. پارسەكان بەرددەام لەزىز سەتىپەردان و كلاۋىش لەسەر دەنلىن. من خۆم ئەو جىاوازىيەم بەچاوى خۆم دىت. لە شويىنى تىرىش، لە ناوجەي پاپرىمى، واتە لەو جىنگاڭايى پارسەكان لەگەل كورى داريوشى ھىخامەنىشى بەدەست ئىنارقى^۱ لىبىابى كوژران، ئەو جىاوازىيەم بەرچاۋ كەوت.

[۱۲] میسریيەكان لەو شەرەدا تۇوشى شىكست هاتن و ئەوهى مابقۇوه رايىكىد و گۈرەپانى شەرى بەجى هيشت. راڭىدوه كان گەيشتنە هەرىتىم مىمەفیس. كامبىز وەقىيەكى لە پياوانى پارس بە كەمى شەرەكەرانى مىتىلىنى^۲ ناردە لاي میسریيەكان لە شارى مىمەفیس و داواى لىكىردىن پەيمانى ئاشتى مۇربىكەن. وەختىك میسریيەكان چاوابىان بە كەمى پارسەكان كەوت كە نىزىكى شار دەبۇوه، بەسەر دىوارەكانى شاردا خۇيان فرى دايەخوار و پەلامارياندا و تىكىيان شىكىند و جەماوهرى نىئۇ كەمىيەكەيان هىنبايە نىئۇ

۱- ئىنارق يا ئىنارقس، سەرۇك ھۆزىكى ئەفرىقاىيى (لىبى)، سالى ۱۴۲ ئى پىش مىلاد لەلایەن میسریيەكانەوە وەك پاشا دىيارىكرا و بە يارمەتى يۇنانىيەكان دىزى ئەرددەشىرى قولدرىزى پاشاى ھىخامەنىشى راپەپى. شۇرۇشى ناوبرارا پازدە سالى خاياند. سالى ۱۴۶ ئى پىش مىلاد بەدەست مىغافازقۇس يا مىگابىزى حۆكمىانى پارس كۆزرا.

۲- مىتىلىن دورگەيەكى يۇنانى و پىتەختى كونى دورگەي لىسقۇس.

حهساری شار. دواتر شار له گهه مارق کهوت و سالانیکی زوری کیشا و له کوتاییدا ناچار بعون خویان به دهستهوه بدهن.
خهلكی ولاتی لیبی (ئەفریقا)، ئەوانیش که چاویان به بارودقخی میسر کهوت، مەترسی یان رینیشت و بەبى هیچ شەپ و بەرگرییەک تەسلیم بعون و دیارى و خەلاتیان بۇ کامبیز نارد و بەلینیاندا مالیات بەناوبر او بدهن. لهو نیوھدا کرینییەکان^۱ و ۋاركىيەکانیش^۲ ھەر بەو چەشە جولانەوه. دانیشتۇوانى لیبیا یی دیارییان پېشکەش بە کامبیز کرد و ناوبر اویش بە نورەی خۆی خۆشحالى دەرپى، بەلام ئەو خەلات و دیارییانەی خەلكى کىرینی ئى ناردىبوویان، گشتى وەلانا و پىنىكەم بۇو(ئەوهندەی من بىزانم ئەوان پىنسەد مناي^۳ زیویان بۇ کامبیز ناردىبوو). کامبیز ئەو پاره یە وەرگرت و ھەر بە دەستى خۆی سكە زیویەکانى بە سەر لەشكىدا پەزىاند.

[۱۴] دە رۆز دواى ئەوهى کامبیز دیوارى شارى میتفیس^۴ بىرى و شارەکە داگىرکىرد، پاشاى میسرىيەکان واتە پسامینیتۇس کە تەنیا شەش مانگ حوكىمانى كردىبوو، نارده دەرهەوهى شار، بەو مەبەستەی کە رەزىل و خويپى بىكا.

کامبیز، پسامینیتۇس و جەماوەرىك لە میسرىيەکانى بۇ تاقىكىردنەوهى رىژەی خۆرگى تۇوشى ئەو چارەنۇوسە كرد: کامبیز سەرەتا دەستوورىدا كە كچى پسامینیتۇس بىتن و جلوپەرگى كۈيلايەتى لە بەر بکەن. ئەو كچە دەبوايە لەگەل كومەلىك كىژى تر كە سەر بە بنەمالەكانى دەولەمەندى میسرى بۇون و کامبیز هەلى بىزارى بۇون، گۈزە ئاوەلگىن و ئاو بىتن. كاتىك ئەو كورە كىژە عەزەبانە بە گريان و نالەوه بە بەر چاوى باوکەكانياندا رادەبرىن - دیارە باوکەكانیش بە هاوار و گريانەوه چاویان لە كىژەكانيان بۇو كە تۇوشى چ رۇژىتى رەش

۱- كىرینى ئا، ناوى موھاجىرنىشىنەك كە يۇنانىيەكان لە رۆزئاواى میسر و له خاڭى ئەفرىقيا داروسەتىان كرد و پىته خىتى ولاتى كىرینىيەکان بۇوە.

۲- ۋاركى، يەكىن لە شارەكانى سىرنائىك و لىبى، ئەمېرۇ ناسراوە بە بورقە.

۳- پۇوانەی بەها و پارە لە يۇنانى باستان و بەرابەرى ۶۸ تا ۹۲ فرانك زېر بۇوە.

۴- ھەمان ئەو قەلايە كە دواتر بەشى ھەرزورى سپاى پارسى تىدا جىنگىر بۇوە.

هاتونن - پسامینیتیوس چاوی به کچهکهی خۆی کووت، ناسیبەوە و خیرا سەری کرێوشی بۆ دانەواند. دواى تىپەپىنى کچهکان، کامبیز فەرمانىدا کە کورپی پسامینیتیوس، ئەویش لەگەل دوو هەزار کورگەلەلى ترى میسرى و ھاوتنەمەنی خۆی، تەناف له مل و ھەسارکراو، بەبەر چاوی باوکەکانىدا دەربازىن. بپياربۇو بىيانكۈزۈن، بۇوهى تولەئى پياوانى كۆزراوى مېتىلىنى بستىندرىتەوە. شەپکەرانى مېتىلىنى، ئەوانە لەناو گەمبىيەکەي نىزىك شارى مېتمفیسدا كۆزرابۇون. بۆ ھەر كەسىكى مېتىلىنى كە كۆزرابۇو، دەبوايە دە كەسى میسرى سەری لىدىرابا^۱ و ھەرھەمووشيان لە خانەدانى ئاگاوهەتى میسرى دەستنیشان كرابۇون. پسامینیتیوس گشت ئەو كورگەلەي بەچاوی خۆی دىت. ئەو ئاگادارى ئەوهش بۇو كە كورپەكەشى بە قەستى سەرلىتىان بەۋىدا دەبەن. ھەرچەند میسرىيەكانى دەورووبەری ئەو لەخۆياندەدا و دەگریان، ناوبرار بە ھەمان شىتوھەلسوكەوتى كرد كە بۆ كچەكەي كردىبوو. دواى تىپەپىنى لاوهەكان، بەھەلکەوت كابرايەكى پىرى دۆستى پسامینیتیوس كە بەر لەو شىكست و شەپە، ساماندار و دەولەمەند بۇو. بەۋەپى ھەزىزى و بىرسىيەتىيەوە سوالى دەكىد و لەبەر سەربازانى كەمبوجىيە دەپارايەوە. ئەو كابرايە بەتەنېشىت پسامینیتیوس و میسرىيەكانى دەورووبەردا دەرباز بۇو. پسامینیتیوس ھەركە چاوى بەو دۆستە كەوت، لە پىرمەى گريانىدا، بەناو بانگى كرد و وەرگەپا سەر و گويلاڭى خۆى. كۆمەلېك پاسەوان دەورى پسامینیتیوس يان گرتىبوو. ئەوانە خەبەرى ئەو ھەلسوكەوتەي نابراويان بۆ كامبىز بىردهو و رەوتى گشت رووداوهەكان گىزايەوە. كامبىز لەھەمبەر ئەو كارەي پسامینیتیوس سەری سورما و راسىپاردهي نارىدە لای ناوبرار، بۇوهى پىتى بىلى: "ئەئى پسامینیتیوس، پاشاكەت دەپرسى بۇچى كاتىك دىتت كە كچەكەت لە بارودۇخىكى ئەوتق رەزىل و پەستدا دەزى، ياكورپەكەت بە قەستى كۆزران و سەرلىتىان دەرباز دەبى، ھېچ دەنگىكت لىيە نەھات و نەگریا، لە حالىكدا بۆ ئەو كابرا سوالكەرە بەخۆت

- كەوابۇو دوو سەد كەس پياوى شەركەر بۆ ھەلسوران و ئاثۇقتى گەمبىيەكى جەنكى لەو سەردىمەدا پىتىيەست بۇوه.

نه و هستای و هاوارت لی ههستا؟ کامبیز ههوالی ئه و رهفتارهی توی له زمانی خله لکه وه پیگه یشتوه ". ئه وه پرسیاری کامبیز له زمان راسپارده کهی بwoo و پسامینیتیوس بھو شیوه ده ولامی داوه: "پیتی بلی، ئه کوره گنه کهی کوروش، هه رچه ند چاره پهشی من له پاده به دهره و بؤ گریان ده بی، به لام نه هامه تی دوقست زور لھو پتره، چونکه ئه و کابرا یاه له سه رئه و کشته سامان و به خته و هر بیه وه، ئیستا که و توتھ سوالا کردن، ئه ویش لھ سه ره تای ده ستپنیکی ته مه نی بپری و سه ره مه رگدا. پیمایاه ئه وه بیان بؤ گریان ده بی ". و هختنیک کابرا یاه راسپارده ئه و لامه بؤ کامبیز بر ده وه، ناوبراو جوابه کهی به لاؤه دروست بیو. هله بیت ئه وه ش ده لین، کریسوس، ئه ویش گریا (کریسوس لھو شه په دا لھ گھل کامبیز هاتبووه ولا تی میسر). پارسه کانی لھوی بیوون و ته نانه ت کامبیز خویشی دلی پپ بیو. کامبیز لھ جیوه فه رمانی دا کوره کهی پسامینیتیوس ئازاد بکەن و سه ری لینه دهن و لھ گھل باوکی بیهیتھ خزمەت ئه و.

[۱۵] پیاواني کامبیز پیرانه‌گهیشتون کورپی پسامینیتوس له مه رگ رزگار بکهن. بهر له گهیشتني فهرمانی کامبیز، کورپ سهري لیدرابوو و یهکهم کهس ببوو که کوشتبويان. پاسه وانه کان پسامینیتوس يان برده لای کامبیز و له لای ئه و بهبی گيروگرفت دريژه‌ی به ژيان‌دا. ناوبر او ئه‌گهه دواتر خه‌لکي دنه‌نه‌دابايه، دهیتواني دووباره حوكمراني ولاطي ميسر و هرگريته‌وه و وهک نويتنره کامبیز پاشا له‌وي فه‌رمانپه‌وايي بکات. پارسه‌کان عاده‌تیان ببوو که پاشازاده‌کانيان له جيگاي باوکيان داده‌نان، ته‌ناته‌ت ئه‌گهه ئه و پاشایانه دژي ده‌سه‌لاتداري پارس سه‌ره‌هه‌لدنیشيان سازکرديا. ئه و سه‌رده‌مه ده‌سه‌لات له باوکه‌وه بق كور ده‌گوييزرايه‌وه. هله‌که‌وتى له و چه‌شنه فره هن که ئه و شيوه سياسه‌ته ئاشكرا ده‌کهن. به‌تابيبه‌ت و بق وينه، تانيراس، کورپي ئيناروسى^۱ پاشای ليني، ئه و كوره له‌جييات باوکي حوكمراني ولاطي پيشپردران.

۱- ئىنارق يا ئىنارقس، سەرۆك ھۆزىكى ئەفرىقايى (لىبى)، سالى ٦٤٣ پىش ميلاد لەلاین مىسىرىيەكانوھە وەك پاشا دىاريکرا و بە يارمەتى يۇنانىيەكان دىزى ئەرەدشىرى قۇلدەرىزى پاشاى ھىخامەنىشى راپەرى. شۇپاشى ناوبىراو پازدە سالى خاياند. سالى ٤٥٦ پىش ميلاد بەدەست مەتفاۋازقس يا مەگابىزى حومەرانى، يارس كۆزرا.

پاپسیریس،^۱ کوبی ئەمیرتىئوس،^۲ ئەویش و خەلکەکەی ھەرچەند بەقەدەر باوکى خۆى يا ئىنارۇسى لىبىي يابى پېشوازى لە پارسەكان نەكىرىبوو، بەلام بەو حالەش دەسەلاتى پاشایهتى لەزىز سەيتەرەي كامىزىدا پاراست.

پسامىنىتىس، ناوبراو لەبەر ئەوهى خەریکى تىكۈشانى وەددەست خستەوهى تاج و تەختى پاشایهتى خۆى بۇو، تووشى ئەو چارەنۇسوھەت كە ھەقى بۇو: ئەو ھەولىدا كە خەلکى ميسىر راپەرى. كاتىك كامىز بە ھەلسوكەوتى ناوبراوى زانى، پسامىنىتىس خىرا خوتىنى گاكىتى خواردەوە و لەجىتوھە مرد و بەو چەشىنە كۆتايى بە ژيانى خۆى هىتا.

[۱۶] كامىز لە شارى مىتمىسىھە چوو بۇ شارى ساي و گەرەكى بۇو درىزىھە بە داگىركارىيەكەي بىدا. وەختىك لە مالى ئاماسىس وەۋۇور كەوت، فەرمانىدا خىرا جەنازەدى ناوبراو لە قەبر دەرھەتىن و بىھىتتە لاي ئەو. ئەوجار حۆكمى كرد كە ئەو جەنازەيە وەبەر قەمچىيان بەدەن و سەرەي بتابشىن و تىيەلدەن و بىحۇرمەتى پېتىكەن و ئابپۇوى پېتە نەھىلەن. پارسەكان كە خەریکى ئەو كارە ناشايىستە بۇون (جەنازەكە مۇميايىكراپۇو و لەتۈپەت نەدەكرا)، كامىز دەستتۇرلى دەكىرى لەتلەتى بىكەن. فەرمانىتىكى دوور لە عەقل بۇو. پارسەكان لەو باوھەدان كە ئاڭر دىيارىيەكى خودايىيە. سوتاندىنى جەنازەى مەدوو بەلاي پارسەكان و مىسرىيەكانەوە جىنگاى پەسىند و عادەت نىيە. لەمەر پارسەكان، ھەروھك گۇوتن، لەبەر ئەوهى ئاڭر وەك خواوهند چاوى لىدەكىرى، نابىن جەنازەى مەدووى پىسسووتىندىرى. سەبارەت بە مىسرىيەكانىش، ئەوان لەو باوھەدان كە ئاڭر وەك ئاژەللى درىنده وايە، ھەرچى بىدەيە دەيخوا. كاتىك لە خواردىنى نىچىر تەواو

۱- پاپسیریس لەو كەسانە بۇو كە كاتىك ئىنارۇس شۇپرشى دىزى پارسەكان وەرىخىست، ئەویش لە ناوجەكانى رىڈاۋىگەي (مەسەب) روبارى نىيل تا سالى ۴۴۹ ئىپيش مىلاد خۇرماڭى نىشاندا.

۲- ئەمیرتىئوس، ھەمان ئەو كەسىيە كە لەگەل ئىنارۇس بۇونە ھاپەيمان و سالى ۴۶۰ ئىپيش مىلاد دىزى پارسەكان راپەرين و تا سالى ۴۴۹ ئىپيش زايىن درىزەيان بەو بەرگىرىيەدا.

۳- لە شوينى تريش باسى ئەو چەشىنە خۇكۈزىيە كراوه. وىدەچىن خوتىنى گاكىتى خىرا بىيەستى و كابرا پىتى بىخكى.

بوو، لهکەل ئەو شتهى خواردوویهتى پېكەوه دەمن. ياسا رىگا بە ميسرييەكان نادا تەرمى مردووهكانيان بھاوينه بەردهم ئازەلان، بۇيە مۆميابيان دەكەن بۇوهى لەنىو گوردا كرمى تىنەكەوه. كامبىز دەرى ئەو نەريتەش بۇو. ميسرييەكان خۆيان دەكىرنەوه كە ئەو تەرمەسى سوتىندرە هى ئاماسىس نەبۇو. بەلكۇو جەنازەمى ميسرييەكىتى ترى هاوتەمنى ئاماسىس تۈوشى ئەو بىتپىزىيە هاتووه و پارسەكان پېيانوابۇو كە تەرمى ناوبراويان دەرهەتىناوه. ميسرييەكان ئەوهش دەكىرنەوه كە ئاماسىس كاتى خۆي پېشگىي پېكەيشتۇوه دواى مەركى تۈوشى چ چارەنۇرسىك دىت. بۇوهى لەدەست نەھامەتىيەكى ئەوتق رزگارى بىت، دەستتۈردىدا كەسىتكىتى ميسرى لەجياتى ئەو لەنىو قەبردا بىنېش. واتە ئەوهى، لەنىزىك درگاى ئەسلى بەخاڭ ئەسپىردرابۇو و قەمچىباران كرا. ئاماسىس ھەروەها وھسىيەتى بۇ كورەكەي خۆي كردىبوو كە جەنازەمى باوکى لە قولايى ژىرەوهى گوردا بشارنەوه. ھەلبەت من لەو باوهەدا نىم كە چىرقۇكى ناشتنى كەسىتكىتى ميسرى لەجيات جەنازەمى ئاماسىس و حەشاردانى تەرمى راستەقىنەي ئەو لە قولايى ژىرەوهى قەبردا راست بى. بەلام ميسرييەكان بۇ رزگاركردنى گەورەبىي و كەسايەتى خۆيان رەوتى رووداوهكە بەو جۆرە باس دەكەن.

لەشكىرىش كامبىز بەرەو باكۇور و رۆئىتاوا

[١٧] دواى ئەو شەران، كامبىز گەرەكى بۇو سى لەشكىرىشى تر بە ئەنجام بىگەيىتى: دەرى كارخىدۇنى^١، ئامۇنى^٢ و ماكىۋىيەكانى^٣ ئەتىۋىپىاىي كە

- ١- كارخىدۇنىيەكان موهاجىرى فينىقى بۇونە و ھەشت سەدە پېش ميلاد ھاتۇونە رۆئىتاواى دەرياي مەدىترانە و لە كەنارەكانى ئەفرىقيا بەندەريان دروست كردۇ.
- ٢- ئىلاھە ئامۇنتۇس ياخۇن، مەزھەر و سىمبولى خۆر، خاونەن روحسارى كەل و دوو شاخى گەورە بۇوه و لە شارى تىقا و شارەكانى ترى ميسرى كۆندا كەللى كىلەرگىراوه. ئەوانە لە شارى تىقا ڈيابون و گوندىكىش بەو ناوه ناودىتىكراوه.

له قه راخ به حری باشورو^۲ ده‌ژیان. ناوبراو له فکری ئەوهدا بۇو کە هینزى ده‌ریایی بنیریتە سەر کارخیدۇنىيەكان، هینزى پیادە بۆسەر ئامۇنىيەكان و بۇ ئەتىۋپىيايىھەكانىش سەرهەتا كۆمەلېك سىخور بىنيرى، بۇوهى دلىا بى ئاخىز بەراستى خاوهن بانكى خۆر ھەن و لەو نىۋەشدا چى زانىارى تريان دەسکەوت بىدەنەوە كامبىز. بۇ ئەو مەبەستە پىاوانى كامبىز كۆلېك دىيارى و خەلاتيان بۇ پاشاي ئەتىۋپىيەكان بىرد.

[۱۸] بانكى خۆر بەو شىۋەھە باسى ليۋەكراوه: له نىزىك پىتەختى ئەو خەلکە ئەتىۋپىيايىھە، كەلېيەك ھەيە كە گوشتى بىرۋاوى گشت ئازەلېنىكى چوارپىتى لى دەست دەكەۋى. خەلکانىك بۇ ئەو كاره دىيارى كراون. ئەوانە بەشەو گوشتى بىرۋا دەبەنە ئەو شوينە و رۇڭى دوايى، ھەركەس گەرەكى بىن، دەچى و دەخوا. خەلکى دەقەرەكە لهو باوەرەدان كە ئەو كولە گوشتە بىرۋاوه، له عەرز ھەلە قولىن. بەھەر حال ئەوه نەقلى بانكى خۆر بۇو.

[۱۹] وەختىك كامبىز بېياريدا سىخورەكانى بۇ ئەو ھەرىمە بنیرى، خىرا جەماوەرىيکى ماسىخورى خەلکى شارى ئىلىقاندىنى^۳ بانگھېشت كرد و ئەركى سىخورى بىن ئەسپاردن، چونكە ئەوانە زمانى ئەتىۋپىابىان بەباشى دەزانى. كاتىك ئەو تاقمە بەرھو شوينى خوانى خۆر وەرىنکەوتىن، كامبىز فەرمانىدا هینزى ده‌ریایى پەلامارى خۆى دىزى كارخیدۇنىيەكان دەسپىتىكا. فينيقىيەكان بەو فەرمانەيان نەكىد و گۇوتىيان كە سويندىيان خواردوھ ھىچ چەشىھ شەر و پىكىدادانىك دىزى ھاۋىھەزەكانى خويان بەرىۋە نەبەن چونكە تۈوشى گوناھىكى گەورە دىن. دواى ئەو خۆپاراستەئى فينيقىيەكان لەمەر دەسپىتىھەكىدىنى پەلامارى ده‌ریایى، باقى هینزە ده‌ریا يەكان كارايى و توانابىان

۱- ماڭرۇقى، كۆمەلېك ھۆزى نىشتەجن لە ناوجەكانى نىۋەندى ئەفرىقىيا بۇونە. بە گۇوتەئى زۇرەبى مىزۇونناسان، ئەوانە نىزىك بە ھەزار سال تەمنەن درىز بۇونە. ھەلبەت شوينى دروستى نىشتەجىسان دىيارى نەكراوه.

۲- بەباوەرپى ھېرۇدۇت، شوينى ئەو بەحرە له باشۇورى لىبى يَا ئەفرىقىيا بۇوه.

۳- ئىلىقاندىنى، ناوجەئى سنورى نىوان مىسر و ئەتىۋپىا و شوينى تافڭەكانى روبارى نىل، ئەمرىز بەناوى ئەسوان ناسراوه.

له دهستدا. کار خیدونی يه کان بهو شیوه يه رزگاریان هات و نه چوونه ژیر تیری دهسه لاتی پارسه کان. کامبیز، ئه ویش له لای خویه و به مسله حه تی نه زانی فينيقی يه کان ناچار بهو په لاماره بکا. فينيقی يه کان دا خوازانه خزمتی له شکری کامبیزیان ده کرد و بهشی بنه پهتی و گرینگی هیزه ده ریا بیه کانی ناوبراویان پنکده هینا. هر ئه وانه به خواستی خویان له گهل خه لکی قیبریسی که ئه وانیش که و تبوونه ژیر فه رمانی کامبیز، پنکه و به لاماری ولا تی می سریان دا.

[۲۰] کاتیک جه ماوری ئیختیوفاغوس^۱ دانیشتوروی شاری ئیلیفاندینی گه يشته باره گای کامبیز، ناوبراو گشتیانی بؤ لای ئه تیپپیه کان به ریکرد، رینمایی پیویستی کردن بزوھی چ بلین و چ دیاری بیه ک پیشکه ش بکهن. دیاری بیه کان بريتی بعون له دهستیک جلو به رگی ئه رخه وانی، ملوانکه و بازنھی زیر و زه رفیکی مه رمه پری سپی پر له عه تر و گوزه یه کی زلی پر له شه پرابی خورما. ده گتپنه وه که ئه تیپپیه کان، ئه وانه ی و ھڈی کامبیز چوونه لايان، زور جوان و بالابه رز بعون. ئه تیپپیه کان ياسای تایبه ت به خویان هه يه و جیاواز له خه لکانی ترن. ياسای پیوھندیدار به پاشا کان له لای ئه وانه وه به و چه شنھیه: پاشا پیویسته مرؤ فیکی جوان و به قه لافه ت و بالابه رز بئ و ئه و تایبه تمەندیيانه چه شنیک ریزگرتن و گه وره بی و ویقاریي پاشایه تیه.

[۲۱] ماسیخوره کان به هر حال گه يشته لای ئه تیپپیه کان و به پاشایان گووت: "پاشای پارسه کان، کامبیز، خوازیاری دوستیاه تی له گهل ئیوه يه و ئیمەشی ناردوه له گه لتان ریک که وین و دیاری و خه لاتیشمان هیناوه. کامبیز پاشا خوی خه لاته کانی هه لبزاردوه و بر ده وام که لکیان لیوھ ردە گری". پاشای ئه تیپپیه کان هه ستی به وه کرد بwoo که ئه وانه بؤ سیخوری هاتوون و له ولا میاندا گووتی: "نه پاشای پارسه کان ئیوه يه به کولیک دیاری و به مه بھستی دوستیاه تی ناردو ته لای من، نه ئه وھی ئیوه ش ده لین راسته. هر هه مووتان دروده کهن و بؤ سیخوری کردن هاتوونه ئىره. کامبیز ش

۱- ئیختیوفاغوس، هۆزیتکی نیشتھجی لە کەنار ئاوه کان کە خواردینیان تەنیا ماسی بووه.

مرؤفیکی حهقناس و راستگو نییه. ئەگەر ئەو ئىنسانىكى دروستكار بوايە، پەلامارى ولاٽىكى بىتگانەي نەدەدا و خەلکى توشى كۆيلەتى نەدەكرد، ئەويش خەلکىك كە هيچ ئازارىكىيان بەو نەگەياندىي. بەھەر حال ئىستا بىرۇنەوە و ئەو تىر و كەوانەي بەديارى بۇ بەرن و پىنىبلىن: پاشاي ولاٽى ئەتىۋپىيا، ئەو پەند و ئامۇزْگارىيەي بۇ پاشاي پارس ناردوھ، ھەركات پارسەكان توانيان زىيى كەمانىكى گەورەي لەو چەشىنە بىكىشىنەوە، ئەو وەختە پەلامار دىرى ماڭرۇفى يەكانى ئەتىۋپىيايى دەستپېتىكەن و بە لەشكريكى گەورە بىن. تا ئەو كاتەش، كامبىز دەبى شوڭرى خواكان بکات كە ئەتىۋپىيەكان جارى بەو قەناعەتە نەگەيشتۇون پەلامارى خاكى ولاٽانى تر بەدن و داگىريان بکەن".

[۲۲] پاشاي ئەتىۋپىيايى دواى ئەوهى قىسەكانى تەواو بۇو، كەوانەكەي دايە دەست ماسىخورەكان. جله رەنگ ئەرخەوانىيەكەي ھەلگرت و پرسىيارى لەمەر شىوهى دروستكردىنى كرد. ماسىخورەكان زانىارى تەواويان سەبارەت بە جلوبەرگەكە و رەنگى ئەرخەوانى و چۈننېتى رەنگ كردنى لە خەمانەدا پېشىكەش كرد. ئەوان ھەروھا گۇوتىيان كە وەستاكارانى ئەو جلوبەرگە، كەسانى پىپۇر و تەواوېكىش حىلەگەرن و بەرھەممەكەشيان مرۇف ھەلەدەخەلەتىنى. پاشا ئەوجار چاوىيکى لە ملوانكە و بازنهكە كرد. ئەوانە لە زىپ دروستكراپۇون. ماسىخورەكان بە ناوبراويان نىشاندا كە چۇن بەكاردەھېتىنرەين. پاشا قاقايەكى لىدا و پىپۇابۇو كە زنجىرن و گۇوتى كە ئەتىۋپىيەكان زنجىرى زۆر لەو مەحكەمترييان ھەيە. ناوبراو دوايە لەمەر عەترەكان پرسىيارى كرد. دواى ئەوهى كە ماسىخورەكان سەبارەت بەو كەرسستانەش زانىارى پىتوپىستيان بە پاشادا و بۇيان روون كردەوە كە چۇن دروست دەكرين و سووديان لىنى وەردگىرئى. لەكوتايىدا پاشا چاوىيکى لە گۈزە شەرابەكە كرد و سەبارەت بە ئەويش ولاٽى تەواوى وەرگرتەوە و سېپاسى راسپاردەكانى ماسىخورى كرد. دواى ئەو باسوخواسه، پرسىيارى لە وەقەكە كرد كە پاشاي پارسەكان چ دەخوا و بەگشتى پاشاكانى پارس چەند سال

دەزىن. ولاميان داوه كە پاشا نان دەخوا و بۇيان رۇون كردهو كە دانەوېلە چۈن دەچىتىرى و بەرھەم دىت. ئەوان ھەروھا گۇوتىيان كە درىزترىن تەمنىن بۇ ھەر پاشايىكى پارس ھەشتا سال دەبى. پاشاي ئەتىپپىابى لە درىزھى باسەكەيدا گۇوتى، بەباوهى من ژياني پاشا پارسەكان ھىچ نرخىكى نىبىء و بۇوهى ئابى باسى لىتوھ بکەين. ئەوهش كە ھەشتا سال دەزىن، تەنبا بە يارمەتى ئەو شەپابەيە كە دەينقۇشىن. ناوبراو ھاوكات گۆزە شەپابى نىشانى ماسىخۇرەكاندا و بۇچۇونى پارسەكانى پىن ھەلە بۇو.

[٢٣] ئەوجار نۇرە ماسىخۇرەكان بۇو و پرسىياريان لە پاشا كرد، ئاخۇ ئەوان چەندە عمر دەكەن و چۈن دەزىن. پاشا ولامى دانەوە كە زۇربەيان سەدوبىست سال دەزىن و رەنگە هي ئاواش ھەبى كە پىتر ژيابى. سەبارەت بە خواردىنى پاشاكان، ناوبراو ولامى داوه كە گوشتى كوللاو دەخۇن و شىر دەنۋىشىن. سىخورە ماسىخۇرەكان سەريان لە تەمنىدرىزى پاشاكانى ئەتىپپىابى سورمابۇو. پاشا ئەوانەي لەگەل خۇى بىردى سەر بىرىك كە ئاواھكەي پىستى دەستى چەور دەكىرد و بۇنى وەنھوشەي لىدەھات. ئاواھكە ئەوەندە سووک بۇو، وەك ماسىخۇرەكان گۇوتىيان، ھىچ شىتىك خۇى لەسەر نەدەگرت، نەدار و نە بابەتى سووكتىر لە دار و گشتىان خىرا تىيىدا قوم دەبۇون. ئەگەر بەپاستى ئاواھكە ئەوەندە سووک بۇو، وەك ئەوانە باسى دەكەن، دەبى ھۆيەك بۇ تەمنىدرىزى ئەتىپپىبەكان بۇوبى و بۇيە بەردىھام دەيختۇنە. لە سەرچاوهى ئاواھكەوە ئەوجار چۈونە سەردانى زىندان، لەسى گشت زىندانىيەكان بە زنجىرى زىپ بەسترابۇونەوە. ئاسنەوالەي مس بەلاي ئەتىپپىبەكانەوە بەنرخترە و زۇر كەم و ھەگىر دەكەوى. ئەو وەقەدە دواى ئەوەھى چاوابان بە زىندان كەوت، ئەوسا بەرھە بانكى خۇر و ھەرىكەوتىن.

[٢٤] لە كۆتايدا وەقى سىخورەكانيان بىردىنە گورستانى ئەتىپپىبەكان. ھەلبەت دەگىتىنەوە كە ئەو قەبرانە لە شوشەي دەستىكرد، بەچەشنى خوارەوە دروست كراون: كاتىك جەنازە مۇميايى دەكىرى، ج بە شىتىوازى مىسرىيەكان و ج بە جۇرىيەتكەر، تەرمەكە بە كەتانى كىچاوى دەپىچەن و نەخش و نىكارى

لهش و روحساری مردوو دهکتیریتهوه و پاشان لهنیو کولهکهی شوشهدا جیدهگری. شوشه له و لاته به فراوانی دهست دهکهوهی و کار لهسهر کردنی گهلىک هاسانه. جهنازهی قالبکراو لهنیو شوشهدا به رونی دهیندری و بونی خوش و ناخوشی لینایه و شیوهی راسته قینهی مردووهکه دیاره. خاوهن مردوو ئو جهنازه شوشهکراوه بۇ ماوهی يەكسال له مالى خوى رادهگری و کولىک قوربانی بۇ دهکا و به دەغلى فەريکى سال خەلاتى دهکا. له درېزهدا ئو جهنازه له شوشەگیراوه، ھەلەگرن و له شوينىكى دەرهوهی شار دەيچەقىنى.

[٢٥] كۆرى سىخورەكان پاش ئوهى چاوى به گشت ئو شوينانه كەوت، كەپانه و دواوه. بەسەرهاتى سەفەرەكەيان بەوردى بۇ كامبىز پاشا كىپايەوه. ناوبراو گهلىك قەلس بۇو و لەجىتوه بىيارىدا، هيىش بکاته سەر و لاتى ئەتىپپيا، بەبىن ئوهى ئامادەكارى كردىن و پىداويسىتىه كانى لهشکرى لە بەرچاوا گرتىنى. ئو تەنانەت بىرى لەوەش نەكردەوه كە قەرارە بەرھو دوورتىرين شوينى بىچمى زھوي سەفەر بکا. ھەروەك دىوانە يەكى تامەزروف، ئاقلى لهسەردا نەما و به گۈىگرتىن له ماسىخورەكان، ھىزى پىادەنېزامى وھېرىخست و يۇنانىيە بەكەرىگيراوەكانى له ولات بەجيھىشت و داواى لىكىدىن لە چاوهروانىدا بىتىنەوه.

كامبىز پاش ماوهىك گەيشتە شارى تىقا^۱، پەنجاھەزار كەس لە شەركەرانى ژىردىھىستى خوى ھەلبازارد و فەرمانىدا به زەبرى شەپ ئامۇنىيەكان^۲ بىتنە ژىر نىرى دەسەلاتى ئو و نىتوەندى تالەبىنى خواوهند دىا وىزانبىكن و ئاگرى تىپەردىن. كامبىز لەگەل باقى لهشکەكەي بۇ شەپ دىرى ئەتىپپىيەكان وھېرىكەوت.

۱- تىقا، شارىكى ميسرى باستان، بەھۇي، كادمۇس بىنیاتنزا، گەورەتىرين شارى ئو سەرددەمە و بە سەد دەرۋاזה ناوى دەركىدىبوو. ئەمېق گوندەكانى كارناك و لۇكსور لەسەر ویرانەكانى ئو شارە دروست كراون.

۲- ئىلاھە ئامۇنتوس يَا ئامۇن، مەزھەر و سىمبولى خور، خاوهن روحسارى كەل و دوو شاخى گەورە بۇوه و لە شارى تىقا و شارەكانى ترى ميسرى كوندا كەلكى لىۋەرگيراوە. ئوانە لە شارى تىقا ڇىاون و گوندىكىش بەو ناوه ناودىزكراوه.

هیشتا یەک له پینجی مەودای رینگای نەپیوابوو، ئەرزاق و تفاق کوتائی هات. دواتر مالاتی باربەريش له کەمیاندا، چونکە پیاوانی له شکر ناچاربۇون بىانکۈزۈنەوە و خواردنى خويان دايىن بىكەن. كامبىز بەو بارودۇخەی زانى، ناوبر او ئەگەر پەشيمان بباوه و گەپاباوه، دواي بېپيارى ھەلە و بەپەلەي، ئەوجار كارينكى ئاقلانەی دەكىد، بەلام گۇئى بە هيچ نەبزووت و درېزەتى بە رىنگادا. سەربازەكانى ناوبر او، چى لە عەرز وەگىريان بکەوتايە، بەتايىھەتى گۈوكىا، لەجيۋە دەيانخوارد. وەختىك له شکر گەيشتە بىابان، كايەيەكى سەيريان رەچاوكىد. پشکى شىرت و خەتىيان دامەزراند و له هەر دە كەس يەكىيان دەكوشت و دەيانخوارد. كامبىز خەبەرى ئەو كارەساتەشى پىنگەمى، ئەوجار گەلەتكەنلىك ترسى رىتىشىت. نىكەرانى ئەوە بۇو كە سەربازەكانى پىتر خەرىكى يەكتىر خواردىن بن. هەربۆيە دەستى لە پەلامارەكەي ھەلگرت و پاشەكشەي كرد. وەختىك گەيشتەوە شارى تىقا، بەشى هەرەزورى له شکرەكەي تىداچوبۇو. لهو شارەوە چۈوه شارى مېفيس و يۇنانىيەكانى ئازاد كرد و بەپىنگايى دەريادا بەپىنى كەرنەوە ولاتى خويان.

[٢٦] ئەوه ئاكامى له شکرکىشى دىرى ئەتىقۇپپىيەكان بۇو. ئەو له شکرەش كە فەرمانى پىدرابۇو ھېرىش بکاتە سەر ئامۇنىيەكان، له شارى تىقاوه وەرىكەوت و كۆمەلېتك چاوساغيان وەپىش خويان خىست. ئەوهى ئاشكرا و روونە، له شکر گەيشتۇته شارى "ئۇئاسى". دانىشتۇرانى ئەو شارە بەپەگەز سامىين و ئەوجۇرەي دەگۇوتىرى، سەر بە ھۆزىكىن كە بە ناوى ئىسخىرىيۇنىا ناسراون. ئەو هەريمە حەوت رۆز رىنگا لە شارى تىقاوه دوورە و پیاو دەبى بە بىابان دا دەربازبى. يۇنانىيەكان ئەو ناوجەيە بەناوى دورگەي (مەكارى) يەكان دەناسن.

دەگىنەوە كە له شکرى گورىن گەيشتۇوەتە ئەو دەفەرە، بەلام لەدرېزەدا چى بەسەر ھاتۇوە، جىا لە خەلکى ئامۇنى و ئەوانەي لەپىنگاي ئەوانەوە بۆرە زانىارىيەكان دەسکەوتۇوە، كەسى تر ئاكاي لە چارەنۇوسيان نىيە. دەكىرى

۱- ئۇئاسى، ئاوايىيەكى بچۈك لە سەر سەنورى مىسرى باستان و له سەحرائى بورقە. پەرسنگەيەكى گەورەي خواوهند ئامۇن لەو ئاوايىيە ھەبۇوە.

بلىين لهشکر نهگهيشته سهـر دانيشتووانـي ئامـونـي و نـهـشـكـرـاـوهـتـهـوـهـ.
ئامـونـيـهـ كانـ خـويـانـ بـهـ وجـورـهـ باـسـيـ روـودـاوـهـ كـهـ دـهـ كـهـنـ: وـهـختـيـكـ لـهـشـکـرـ لـهـ
شارـيـ ئـوـئـاسـيـ يـهـوـهـ دـذـيـ ئـهـوـانـ وـهـپـيـكـهـوتـ، بـايـ شـهـمـالـ هـلـيـكـرـدـيـ وـ تـوـفـانـيـ
ئـهـوـهـ نـيـوهـيـ رـيـكـاـيـ بـرـيـ، كـاتـيـ زـيـافـهـتـ، بـايـ هـلـيـكـرـدـيـ وـ تـوـفـانـيـ
ساـزـكـرـدـ وـ تـهـپـولـكـهـ خـيـزـيـ رـامـالـيـ وـ تـهـواـوىـ سـهـربـازـانـيـ لـهـشـکـرـيـ وـهـزـيـرـ خـاـكـ
وـ خـوـلـداـ. ئـهـوـ لـهـشـکـرـهـ بـهـ چـهـشـنـهـ لـهـنـيـوـ چـوـوـ. هـلـبـهـتـ ئـهـوـهـ قـسـهـيـ
ئـامـونـيـهـ كانـ لـهـمـهـ تـيـداـچـوـونـيـ لـهـشـکـرـيـ گـورـيـنـهـ.

[٢٧] كـاتـيـكـ كـامـبـيـزـ گـهـپـاـيـهـوـ شـارـيـ مـيـمـفـيـسـ، خـواـوهـنـدـ ئـاـپـيـسـ^١ خـوـيـ بهـ
ميـسـريـيـهـ كانـ نـيـشـانـداـ. يـونـانـيـهـ كانـ بـهـ خـواـيهـ دـهـلـيـنـ ئـيـپـاـفـوسـ^٢. ئـهـوـ خـواـيهـ
هـهـرـكـهـ خـوـيـ دـهـرـخـستـ، مـيـسـريـيـهـ كانـ خـيـرـاـ جـلـوبـهـرـگـيـ جـيـژـنـيـانـ لـهـبـهـرـ خـوـيانـ
كـرـدـ وـ كـوـرـيـ شـايـيـ وـ بـهـزـمـيـانـ دـامـهـزـرـانـدـ. كـامـبـيـزـ، ئـهـوـيـشـ بـهـسـهـرـ ئـهـوـ شـايـيـ
وـ لـقـاغـانـهـ دـاـ كـهـوتـ. نـاـوـبـراـوـ سـهـرـهـتاـ پـيـتـيـوـابـوـ لـهـ خـوـشـيـ وـ شـايـيـ شـكـسـتـ
خـوارـدـنـيـ لـهـشـکـرـيـ ئـهـوـ لـهـوـ شـهـرـهـداـ، خـهـلـكـ خـوـيـ رـازـانـدوـهـتـهـوـهـ وـ هـهـلـدـهـپـرـنـ،
هـرـبـوـيـهـ بـهـدـوـاـيـ گـهـورـهـ پـيـاـوانـيـ شـارـيـ مـيـمـفـيـسـيـداـ نـارـدـ. كـاتـيـكـ ئـهـوـ پـيـاـوانـهـ
گـهـيشـتـهـ لـايـ كـامـبـيـزـ، نـاـوـبـراـوـ لـيـپـرـسـيـنـ بـوـچـيـ جـارـيـ يـهـكـهـمـ كـهـ ئـهـوـ هـاـتـوـوـهـتـهـ
ئـهـوـ شـارـهـ مـيـسـريـيـهـ كانـ هـيـچـ هـهـلـسـوـكـهـوـتـيـكـيـانـ نـهـبـوـهـ وـ جـيـژـنـيـانـ نـهـگـرـتـوـوـهـ وـ
ئـيـسـتـاشـ كـهـ توـوـشـيـ شـكـسـتـ هـاـتـوـوـهـ وـ بـهـشـيـ هـهـرـ زـقـرـيـ لـهـشـکـرـيـ
لـهـدـهـسـتـداـوـهـ، گـشتـيـانـ خـوـشـحـالـ وـ شـادـنـ وـ ئـهـوـ بـهـزـمـهـيـانـ وـهـپـيـخـسـتـوـوـهـ.
گـهـورـهـ پـيـاـوانـيـ مـيـسـريـ وـلـامـيـ نـاـوـبـراـوـيـانـ دـاـوـهـ وـ گـوـوـتـيـانـ كـهـ ئـهـمـرـقـ خـواـيهـكـ
خـوـيـ بـهـ خـهـلـكـ نـيـشـانـ دـاـوـهـ وـ تـهـنـيـاـ لـهـكـاتـيـ قـهـوـمانـيـ پـوـوـدـاوـيـ گـهـورـهـداـ

۱- ئـيـپـيـسـ، ئـاـپـيـسـ، ئـيلـاهـهـيـ مـيـسـريـ، ۋـيـتـايـ زـيـندـوـيـ خـواـوهـنـدـ ئـوـسـيـرـيـسـ بـهـ روـخـسـارـيـ كـايـهـكـيـ رـهـشـ
كـهـ خـاـوهـنـ لـهـكـهـ يـاـ خـالـيـكـيـ چـوـارـگـوـشـيـ سـيـ لـهـ تـيـقـاـوانـ وـ لـهـكـهـكـيـ سـيـ تـرـىـ هـيـلاـلـىـ لـهـلـايـ
راـسـتـىـ سـهـرـيـ بـوـوـهـ. ئـهـوـ كـايـهـ لـهـ شـارـيـ مـيـمـفـيـسـ پـارـيـزـگـارـيـ لـيـكـراـوـهـ وـ كـاهـيـنـهـ كـانـ خـزـمـهـتـيـانـ كـرـدـوـهـ
وـ پـاشـ ٢٥ـ سـالـ لـهـ چـوـمىـ نـيـلـيـانـ هـاـوـيـشـتـوـوـهـ وـ پـرـسـهـ وـ سـهـرـهـخـوـشـيـ بـهـشـکـيـانـ رـيـكـخـسـتـوـوـهـ.
هـرـكـاتـ كـايـهـكـيـ بـهـ هـهـمـانـ شـيـتهـ وـ روـخـسـارـ لـهـدـاـيـكـوـوـهـ، لـهـجـيـكـاـيـ ئـاـپـيـسـ يـانـ دـاـنـاـوـهـ.

۲- ئـيـپـاـفـ ياـ ئـيـپـاـفـوسـ، كـوـرـيـ خـواـوهـنـدـ ژـوـپـيـتـيرـ وـ ئـيلـاهـهـ يـوـوـ وـ دـامـهـزـرـيـتـهـرـيـ شـارـيـ مـيـمـفـيـسـ.

دەردەکەوى، بۆيە ميسرييەكان خۆشحالىن. كامبىز وەختىك گوئى لەو قسانە بۇو، پېنىڭووتىن كە درۆدەكەن و سزاى پياوى درۆزنىش تەنبا مەركە.

[٢٨] كامبىز دواى ئەوهى گەورە پياوانى ميسرى شارى مەتفىس كوشت، ئەوجار بەدواى كاھىتىانى پەرسىتكەدا نارد. ئەوانىش ھەمان ولايمان بە ناوبراو داوه. كامبىز بە كاھىتىهكانى گووت كە حەزىزەكا چاوى بەو خواوهندە ميسرييە بکەوى. فەرمانىدا ئاپىس بىتنە لاي ئەو. كاھىتىهكان ئەو خواستەشيان بەجىگەياند. ئاپىس يا بەقەولى يۈنانييەكان ئىپاخۇس، جوانەگايەكە و لە مانگايەك بۇوە كە ناتوانى دووبارە ئاوس بىتەوە. ميسرييەكان دەلىن كە بروسكەيەكى ئاسمانى لە پشتى ئەو مانگايەدى داوه و بۆيە ئاوس بۇوە و بۇوەتە هوى لە دايىكبوونى ئاپىس. ئەو جوانەگايە، واتە ئاپىس خاوهن هيىدىك نىشانەيە: رەشه و نىۋىچاوانى قەشانە، خالىكى چوارگوشەسى سېى لە سەر پىشىتە و وەك ھىتمائى ھەلۇ دەچى. مۇوى كلکى جوانەگاكە دوو رىزە و لەزىزە چەناگىي وىتەي قالقچك بەرچاۋ دەكەوى.

[٢٩] وەختىك كاھىتىهكانى پەرسىتكە، خواوهند ئاپىس يان هيتا بەردەم كامبىز، ناوبراو وەك شىت و دىوانە ھەلىكىتىشايدى خەنچەر و گەرەكى بۇو لە خالىكەي جوانەگاي رۆبکات، بەلام بەھەلە لە رانىدا. لەجيئە قاقايەكى لىدا و بە پىكەنинەوە گووتى: "ئەى بىئاڭلىقىن، نەمدەزانى خواى خاوهن لەش و خوين و جوودى ھەيە و بە ئاسن برىيىدار دەبىن. خواى ئاوا تەنبا قابىلى ميسرييەكانە. دىيارە ئەوهشتان لەبىر نەچى كە لەمەر ئەو دەستخەرۆ كردنەيى من، بە سزاى تاوانى خۆتان دەگەن". ناوبراو خىترا فەرمانى بە پياوهكانى خۆى دا گشت كاھىتىهكان وەبەر قەمچى يان بدەن و ھەركەسىكى ميسرى خەربىكى شايى و خۆشى بى، لەجيئە بىكۈزىن. بەو چەشىنە گشت جىژن و شايىكە لە ولاتى ميسىر قەدەغە كرا. كاھىتىان وەبەر قەمچى يان كەوتىن، ئاپىس بە رانى برىيىدارەوە لە پەرسىتكە رووى لە كىزى كرد و بەھۆى كارىبىوونى زامەكەى مرد، كاھىتىهكان بەذىيەوە دوور لە چاوى كامبىز و پاسەوانەكانى ناشتىيان.

[۲۰] وەک میسریبەكان خۆیان دەگىزئەوە، كامبىز لەمەر ئەو ناھەقىيەى كردى، تۇوشى سزا ھات. ئەو دىۋانە بۇو، ھەرچەند پېشترىش مىشىكى تەواو نەبۇو. يەكەم جىنایەتى بە ئەنجامى گەياند، كوشتنى برای دايىك و باپى خۆى بەناوى سەمىرىدى (بىرىدىا). كامبىز سەرەتا ئەو برايەى لە میسر دەركرد و ناردىيەوە پېرسىيا. زورى لىدەترسا و لەراستىدا سەمىرىدى لەنىو پارسەكاندا، يەكەم كەس بۇو توانىبۇوى دوو پەنجه زىئى ئەو كەمانە ئەتىپپاپىيە راکىشى كە ماسىخورەكان لەگەل خۆیان هىتابوبۇيانەوە. تا ئەو كاتە ھىچكەسىنگى تر نەيتوانىبۇو ئەو كارە بکات. وەختىك سەمىرىدى گەرايەوە پېرسىيا، كامبىز خەونى دىت. ئەو لە خەونەكەيدا دىتى كە تەنەرىك لە پېرسىياوە هاتووه بۇوهى بە كامبىز بلىنى كە سەمىرىدى لەسەر تەختى پاشايەتى دانىشتۇوە و سەرى گەيشتووەتە بەر تاقى ئاسمان. ئەو خەونە ترسى وەبەر كامبىز نا. ناوبرارو لەوە ترسا كە سەمىرىنى رەنگە ئەو بکۈزى و بىبىتە خاوهن تاج و تەختى پاشايەتى. كامبىز خىرا يەكىن لە پىاوانى باوەرپېتكاراوى پارسى بەناوى پەريكساسپ^۱ نارد بۇ كوشتنى سەمىرىدى. پەريكساسپ چووه شارى شووش (سووسا) و سەمىرىدى كوشت. ھىنдинگ دەلين كە ناوبرارو لە كاتى راودا كوزراوە و كەسانىتىكىش دەگىزئەوە كە سەمىرىدى لە دەريايى ئىزىتىرە ھاۋىزىزراوە.

[۳۱] ھەروەك گۇوترا، ئەوە يەكەم جىنایەتى كامبىز بۇو. دووهەم جىنایەتى ناوبرارو كوشتنى خوشكى خۆى بۇو. ئەو خوشكەى لەگەللى ھاتبوه ولاتى ميسىر، لەراستىدا ھەم خوشكى دايىكوابابى و ھەم ڏىنى بۇو. كامبىز بەو شىيەيە لەگەل ئەو خوشكەى زەماوهندى كرد: بەر لە ناوبرارو لەنىو پارسەكاندا عادەت نەبۇو خوشك و برا پېتكەوە ڇيائى ھاوسەرە دامەزرىتىن. كامبىز عاشقى يەكىن لە خوشكەكانى خۆى بېبۇو و حەزى دەكىد

1- پەريكساسپ، نەجىبزادەپارسى بە فەرمانى كەمبوجىيە، بىرىدaiي كوشت. چەند سەرچاوه يەكى تر دەلين كەمبوجىيە بۇوهى پىاوانى دەرەرەپەرى خۆى دەلنيا بکا كە تۇوشى مەستى و سەرخۇشى نەھاتووه، دلى كورپى پەريكساسپى بە تىرىك ئەنگاوت و كوشتى. دواى مردى كەمبوجىيە، پەريكساسپ رازى كوشتنى بىردىا يَا سەمىرىدى براي كەمبوجىيە لاي خەلک ئاشكاراكرد و لەسەر بورجىنگى بەرزەوە خۆى فېرىتايە خوار و مرد.

که له داهاتوودا شووی پیتکا. ئهو دهیزانی کارهکهی بەپیچەوانهی دابونهربىتى كۆمەلگای پارسەكانه، قازىيەكانى بارهگای پاشايىتى بانگىرده قەسر و لېپرسين ئەگەر قانۇن و ياسايىك ھەيە كە رىنگا بدا خوشك و برا ژيانى هاوسەربىتى پېكىبيتن. قازىيەكانى دەربارى پاشايىتى كشتىان له خەلکى پارس ھەلەبىزىدران و تا رۆزى مردن لەسەر کارهکەيان دەمانەوه، مەگەر بېپارىيکى دەز بەوان هاتبا گۈپى و بەرپرسايەتىيەكەيانلى وەركىرا باوه. ئەوانه خەلکانى پارسيان دادگايى دەكرد و ياساكانى باب و باپيرانى خۇيان لېكىدەداوه و له كۆتايىدا بېپارىيەكجاريyan دەدا.

وەختىك كامبىز پرسى بە قازىيانه كرد، ئەوان ولامىكىيان بە ناوبراو داوه كە نە ياسايان وەزىز بىن نا و نە گيانى خۇيان خستە مەترسى. گۇوتىان له ھىچ جىتكايدىكى قانۇوندا نەنۇوسراوه كە برا بۇي ھەيە لەگەل خوشكى خۇي ژيانى هاوسەرى پېكىبيتن، بەلام ئەوه نۇوسراوه كە پاشا چى ھەزى لېتەتى، بىكى. قازىيەكان بە شىۋىدە ياساشكىتىييان نەكىردى و رېتكايدىكى قانۇونىييان گىرتهبەر كە ھەم مەبەستى پاشاي لەمەر مارەكىرىنى خوشكى خۇي جىبىھەجى دەكرد و ھەميش خۇيان سەريان تىدا نەچۈو. كامبىز لەگەل ئەو خوشكە ھەزى لېدەكىردى ژيانى هاوسەرى پېتەتىنا. ئەو كىزە لە دوو خوشكەكانى تر بچووكىر بۇو. ئەوهى دوايى لە كاتى لەشىركىشى بۇ سەر ولاتى ميسىر لەگەل كامبىز بۇو و ناوبراو لهوى كوشتى.

[٣٢] سەبارەت بە كۈزۈرانى ئەو كې دوو بۆچۈن لەگۈپىدا ھەن، ھەروەك بۇ سەمىئىدىس بە ھەمان شىتىو بۇو. يۇنانىيەكان دەلىن كامبىز تولەشىرىك و سەگىكى تېكىبەردا بۇو. ژنهكەي سەيرى شەرى ئەۋەل ئاۋەلەنەي دەكرد. كاتىك تولەشىرىكە خەرىك بۇو سەگە بخنكىتىن، سەگىكى تر لەنەكاو رۇبۇوه تولەشىتىر. ئەو سەگەش هاتە نىتو شەپ و بە دوو سەگان شىزىەيان راونا. كامبىز ھەزى لە كېتىرگى و شەپ بۇو، بەلام خوشكى واتە ژنهكەي بەرددەوام دەگریا. ناوبراو چاوى بە فرمىسىكەكانى خوشكى^۱ كەوت و

۱- مەبەست لە ئاتۇوسا كەورىشى كەورە و خوشكى كەمبوجىيە.

لی پرسی که بچی دهگری. خوشکه ولامی داوه: "له کاتهدا که سهگی دووهم برای خوی له مهترسیدا بینی، له فریای کهوت، بهلام داخهکم کهس نیه تولهی سمیردی بستینتهوه.

دیاره میسرییه کان له باوهرهدان که کامبیز و خوشکه کهی له دهوری میزیک دانیشتبون. خوشکه کهی کاهوویه کی دهست دایه و گهلاچنی کرد و دوایه له میرده کهی پرسی ئاخوئه و کاهوویه به گهلاوه جوانتره یا بن گهلا. کامبیز جوابی داوه که به گهلاوه جوانتره. خوشکه ئهوجار گووتی: "توش ئه کارهت کرد که من له گهل کاهوویه کم کرد، تو بنه ماله کی کوروشت گهلاچن کرد و بن پهرو بال مايهوه". کامبیز قهلس بwoo، پالی به خوشکی و هنا و فرییدا خواری و به شهق تیهه لدان کهوته سه ری. ئه و ژنه له کامبیز ئاوس بwoo، مناله کهی له بهر چوو و خویشی مرد.

[۳۳] کامبیز بهو چه شنه له گهل که سوکاری خوی هلسوكه و تی کرد، به تایبیت ئه و کاتهی شیت بیوو، جا له بهر کوشتنی ئاپیس بوبنی، یا هر هویه کی تر، به هه رحال فره تیر و پهیکان هن که مرؤف ده درزنه وه. ئه و هش ده گیرننه وه که کامبیز له سه رده می منالیه وه نه خوشیه کی چاره سه ر نه کراوی هه بوبه و پیگووتراوه یتیری (فینگرتن). دیاردهیه کی سهیر نیه ئه گهر له نیو له شیکی نه خوشدا، عه قلیش بن خوش و سلامه ت نه بنی.

[۳۴] ئه و دیوانه بونهی کامبیز گه لیک کرده و هی ناحه زی دژی خه لکی لینکه و توهه. باس ده کهن که به پریکساسبی گوتوروه - زوری پیز و حورمه ت بو ناوبراو هه بوبه - خه بهر و زانیاری کوبکاته وه و بهوی بگه بینی. کوری پریکساسبی که له راستیدا زرکوری کامبیزیش بوبه، خوی له خوییدا بوبه ته مايهی قهدر و ریزدانانی کامبیز بو باوکی کوره. کامبیز له پریکساسبی پرسیوه: "پریکساسب، پارسه کان چون سهیری من ده کهن و سه باره ت به من ج ده لین؟". پریکساسب ولامی داوه توهه: "گهوره م، تاریف هر تاریفی تویه، بهلام جاروبار ده لین که جه نابت زور حهز له مهینوشی ده کهی". ئه وه ده قی ولامی پریکساسب سه باره ت به بچوونی پارسه کان بوبه. کامبیز ئه و

قسه‌یه‌ی به که یقین نه بوروه و له جوابدا گوتورویه‌تی: "باشه، ته‌نیا له‌بهر ئه‌وه‌ی حه‌زم له مه‌ینقشیه، گله‌بیم لیده‌کن، ئه‌گه‌ر وايه راویچوونی پیش‌ووت‌ریان راست نه بوروه".

به‌پراستی ماوه‌یه‌ک له‌وه پیش، کامبیز له راویژکاریکی پارسی ته‌نیشت خوی پرسیاریک ده‌کات، دیاره له کات‌دا کریسوسی لیدیاییش له‌وه بوروه. کامبیز پرسیویه‌تی: "خه‌لک کامبیز له‌گه‌ل باوکی خوی و اته کوروش چون هه‌لده‌سنه‌نگینن". راویژکاره‌که له ولا‌مدا پینی‌گوتوروه که ئه‌وه له باوکی به‌وه‌جتره، چونکه چی ده‌سه‌لاتی کوروش هه‌بوروه، گشتی پاراستووه و ولا‌تی می‌سیریشی خستووه‌تے سه‌ر ئه‌وه ملک و ماله و ده‌ستی به‌سه‌ر ده‌ریاکانیش داگرتوروه. ئه‌وه ولا‌می راویژکاره پارسه‌که بوروه، به‌لام کریسوس وه‌جواب هاتوروه و قسه‌ی کابرای په‌سند نه‌کردوه و به کامبیزی گوتوروه: "ئه‌ی کوبى کوروش، به‌لای منه‌وه جه‌نابت له باوکتان خاوه‌ن شکوت‌ر نین، چونکه ئه‌وه ساحبی کوبى وه‌ک ئیوه بوروه، جه‌نابت جاری ئه‌وه کارت به ئه‌نجام نه‌گه‌یاندووه". کامبیز ته‌واویک حه‌زی له‌وه ولا‌مه‌ی کریسوس بوروه و په‌سنی ئه‌وه کردوه.

[۳۵] کامبیز ئه‌وه قسانه‌ی وه‌بیره‌اته‌وه و به قه‌لسی رووی له پریکساسب کرد: "بزانه و لیم روون بکه‌وه که پارسه‌کان ئه‌وه‌ی ده‌لین راسته يا عه‌قلیان له ده‌ست داوه، ئه‌گه‌ر ئیستا سیزه‌له کوره‌که‌ت بگرم که له‌بهر درگا راوه‌ستاوه و تیریکی له دلی بدhem، به‌و مانایه‌یه که پارسه‌کان نازانن ده‌لین چی، به‌لام ئه‌گه‌ر تیره‌که‌م له خال نه‌dem، ئه‌وه ده‌گه‌یتنی که راست ده‌کن و منم که می‌شکم له ده‌ست داوه". کامبیز ئه‌وه قسانه‌ی کرد، زیتی که‌وانی کیشاوه و تیریکی هاویشته کوره، کاتیک کوره که‌وته سه‌ر عه‌رن، فه‌رمانی دا جه‌نده‌که‌که بق‌هله‌شن، بقوه‌ی بزانن تیره‌که‌چ شویتنيکی نیو هه‌ناوی نیچیری ئه‌نگاوتوروه. دواي پشکنین ده‌رکه‌وت تیره‌که له دلی کوره رۆچووه. کامبیز که‌لیک خۆشحال بورو و رووی له باوکی کوره کرد و به پیکه‌نینه‌وه گووتی: "پریکساسب ئیستا هه‌موو شتیک روون بقوه. تۆ، تا ئه‌مەرۆ كەست شک بردووه باشتىر له من تیر له خال بد!".

پریکساسپ حالی بwoo که لهکه لچ مرؤفینکی دیوانه تیکه و توروه و گهلهک ترسا و بهناچاری ولامی داوه: "گهوره، به باوهه ری من، خواش نهیده توانی به و چهشهه سیره بگویت ". ئه وه باسی کردده و هکانی کامبیز بwoo. که په تیکی تر به بی هیچ توانیک، دوازده کهس له گهوره پیاوانی پارسی گرت و فهرمانی دا هه رهه مهوویان زیند به چال بکرین.

[۳۶] کریسوسی لیدیایی به رده وام دهیدیت که ئه و کابرایه به لچ شیوه یه رهفتار دهکا. روژیک ویستی توزیک ئاموژگاری ئه و بکا و بپنکی عهقل و هبر بینیته وه: "پاشاکه م، ئیزن مده گنجیتی و حه زه کانت تووشی هه لهت بکه ن. پیویسته له هه مبه ریاندا خوارگر بی و به سه ر خوتدا زالبی. دیارده یه کی گهلهک جوانه که پیاو ببر له ئه نجامی هه ر کاریک ژیرانه بیری لیکاته وه، ئه وجار جیمه جیتی بکا. تو خه لکانیک ده کوژی که هاوللاتی خوتن، به بی ئه وهی هیچ توانیکیان هه بی و کاریکیان کرد بی. تو تهنانه ت منالیش ده کوژی. ئه گهه ر هه به و چهشهه دریزه به حوكمرانی بدھی، ئه وه بزانه که پارسه کان دزی تو سه رهه لدان سازده کهن. سه بارت به خویشم، باوکی تو واته کوروش حوكمی له سه ر کردو م که ئاگام له تو بی و رینوینتیت بکم و چی به به رژه و هندی بزانم، پیت بلیم ". کریسوس له پرووی دلسوزی یه وه به و چهشهه دوا و کامبیزیش له ولامدا پئی گووت: "تو له خوت راده بینی که ئاموژگاری من بکهی، تو یه کی که حکومه تی خوت پین به رینو نه چوو! چون رینوینتی و ئاموژگاری به نرخت دهدا به باوکی من، پیت ده گووت له چومی ئاراکس په پنیتی و شهر دزی ماساغیتی یه کان بکا، ئه ویش راست له و کاته دا که ئه وان گه ره کیان بwoo هیرش بکه نه سه رئیمه. تو له یه کام شه پدا و لاته کهت له دهستدا و نه توانی حوكمرانی باشی بکهی. له بیرت نه چی ئه وه تو بwoo که باوکی منت به کوشتدا، ئه و باوکه کی که گونی بق قسە کانی تو راده گرت. ئیستاش به خوت مه نازه و دلت خوش مه که، من له میز بwoo له فرسه تیک ده گه پرام تولدت لى بستینمه وه و به سزای خوت بگه بینم ". هر که قسە کانی ته واو بwoo، دهستی دایه تیرو که وان، بعوهی کریسوس بکوژی. کریسوس به پهله هه لات بق ده ری. کامبیز نه یتوانی

به تیر بی‌ئه‌نگیوی و خیرا دهستورری به پاسه‌وانانی باره‌گادا که ناوبراو بگرن و بیکوژن. پاسه‌وانه‌کان که سایه‌تی کامبیزیان باش دهناسی، کریسوس‌یان شارده‌وه، بهو حیسابه‌ی ئه‌گهر کامبیز په‌شیمان بیته‌وه و داوای کریسوس بکا، ئه‌وکاته دهیبه‌نه‌وه لای ئه‌وه دیاری و خه‌لات له کریسوس و هرده‌گرن، چونکه له کوشتن رزگاریان کردوه. به‌لام ئه‌گهر کامبیز نه په‌ژیوان بقوه و نه داوای کریسوس بکا، ئیتر بوخیان ده‌توانن بیکوژن. به‌پاستیش، پاش ماوه‌یه‌کی کورت، کامبیز داوای کریسوسی کردوه و کاتیک پیاوانی باره‌گا خه‌به‌ریان پینگه‌یشت که زیندوویه، خیرا کامبیزیان تیکه‌یاند. کامبیز زور خوشحال بwoo، به‌لام ئه‌وانه‌ی کریسوس‌یان له کوشتن رزگار کردبوو، بی سزا نه‌مانه‌وه و کامبیز گشتیانی کوشت.

[۳۷] ئه‌وانه‌ی باسم لیوه‌کردن، له‌گه‌ل زور کاری شیتانه‌ی‌تر، کرده‌وه‌کانی کامبیزیان ده‌ره‌هق به پارسه‌کان و هاپه‌یمانان نیشان دا. ناوبراو ته‌نانه‌ت ئه‌وه ماوه‌یه‌ی له شاری می‌می‌فیس بwoo، قه‌بره‌کانی هه‌لدايیه‌وه و بی‌پیزی به جه‌نازه‌کان کرد. کامبیز چوو بق نیوه‌ندی ئایینی ئیفیستوس^۱ و گه‌لینک به په‌یکه‌ره‌کانی ئه‌وه‌ی پینکه‌نى، چونکه وەک پاتاییه‌کان ده‌چوون که فینیقی‌یه‌کان به‌پرانی له‌سهر لووتی پیشه‌وهی گه‌می‌یه‌کانیان ده‌چه‌قاند. هه‌رکه‌س ئه‌وه پاتاییانه‌ی نه‌دیتبى، ده‌بىن بلیم که ته‌واو شیوه‌ی مرؤثی کورت‌هه‌بالا و کوده‌له ده‌دهن. کامبیز له حه‌رم و خه‌لوه‌تگای کافیریه‌کان‌یش^۲ و هه‌ژوور که‌وت، شویننگ که جیا له کاهینی مه‌زن، که‌س بۇی نه‌بwoo بچیتنه نیوه‌وهی. کامبیز له‌ویش به په‌یکه‌ره‌کان پینکه‌نى و فه‌رمانی دا له‌بهر چاوی ئه‌وه ئاگر له گشتیان به‌ردهن. په‌یکه‌ره‌کانی ئه‌وه شوینه، شیوه‌ی ئه‌وانه‌ی مه‌عبه‌دی ئیفیستوس‌یان ده‌دا. ده‌گووت‌تری که ئه‌وانه منالانی خواکانی ئئی فیستوسن.

۱- خوای ئاگر و ئايسن.

۲- کافیری یا کافیر، نیوی کومه‌لیک خوای ئه‌فسانه‌بی و له زوربەی شوینه‌کانی یونان، به‌تاییت له ده‌فری سامۆتراکی و تیقا (مەبەست شاری تیقا یونانه نەک ھی میسر) پرستش کراون. و اتا خواوه‌ندەکانی بەتوانا یا خواکانی هاوبەش ده‌دا. ژماره‌یان روون نه‌کراونه‌وه و ویدەچى سەرچاوه‌ی فینیقی‌یان هه‌بیوبىن.

[۳۸] به باوهپی من، دوای ئه و گشت کرداره ناحهزه، دهکری بلىم که
 کامبیز مرؤفیتی ته واو شیت و دیوانه بwoo، چونکه ئهگر ئاوا نهبوایه، ئه و
 هه موو ئازارهی به پیاوانی ئایینی و باوهپ و دابونه ریته کانیان ندهگه یاند و
 نیوهدنده کانی ویران نهده کرد. ئهگر پیاو پیشیار به هرگه سیک بکا که
 باشترین یاسا و قانونن بؤخوى هلهبزیری، به دلنيایي وه هى ولات و
 ددهرهی خوى هلهبزیری، چونکه ئه وی بهلاوه په سندتره. که وابوو بؤ
 هیچکه س دیاردهی کی سروشتی نییه، مهگر ئه و که سه شیت بی و
 خه لکی تری پن سووک بی. ئه وهی که گشت مرؤفه کانی سه رگوی زهوي له و
 باوهپدان که قانونن و یاسای خویان له هی خه لکانی تر بهلاوه باشت و
 مه قبوقولتره، به یارمه تی کومه لیک به لگه و به چه شنی خواره وه ده رده که وی:
 "وهختیک داریوش فرمانه وای ده کرد، هیندیک له یونانییه کانی بانگهیشت
 کرد که ئوکاته له لای ئه و ده زیان. ناوبر او له یونانییه کانی پرسی، چه نده
 پاره ده خوازن بؤوهی پاش مردنی باوکه کانتان گوشتی له شیان بخون؟
 یونانییه کان جوابیان داوه که به هیچ شیوه یه ک ئه و کاره ناکه ن. داریوش
 ئه و جار کومه لیک خه لکی هیندی بانگ کرد، ئه وانه پیمان ده گووترا که لاتی
 (قه لاتی). خواردنیان گوشتی دایک و باوکیان دوای مردن بwoo. دیلمانجیک
 له وی حزووری بwoo و له بهر چاوی یونانییه کان کاری و هرگیپری ده کرد.
 داریوش له هیندی يه کانی پرسی چه نده پاره ده خوازن بؤوهی ته رمی
 مردووی دایک و باوکتان بسووتینن و نه بخون. هیندی يه کان دهنگیان لئی
 به رز بؤوه و داوایان له داریوش کرد به و چه شنی له گه ل ئه وان نه دوی.
 به هه رحال خه لک به و جوره بیردنه کاته وه و به باوهپ من پینداروس^۱
 قسے یه کی راست ده کا که ده لئی: "باوهپ و نه ریت پاشای جیهانن".

۱- پینداروس شاعیری غزلنوسی یونانی باستان، سالی ۵۲۰ پیش میلاد له شاری تیغای یونان
 له دایکبوو و سالی ۴۴۰ پیش زایین له سیراکتوس مردوو.

میژووی دورگهی ساموس^۱

[۳۹] لهو سهرهمهدا که کامبیز هیرشی کرده‌سهر و لاتی میسر، راست لهو کاته‌دا لاکیدیمۆنی‌یه‌کان^۲ په‌لاماری دورگهی ساموس‌یان‌دا. ئه‌و دورگه‌یه له‌زیر ده‌سه‌لاتی پولیکراتیس^۳، کوری ئای‌ئاکیس‌دا بwoo. پولیکراتیس به یارمه‌تی سه‌ره‌ه‌لدانی دانیشت‌ووانی دورگه، ئه‌و حوكمرانی‌یه‌ی ده‌ست‌که‌و تبوو. ناوبراو سه‌ره‌تا شاری ساموسی له‌نیوان خوی و برakanی، واته (سیلوسون‌دا و پانداغتوس)‌دا به‌شکرد. پولیکراتیس، دواتر پانداغتوسی کوشت و سیلوسون‌دای دوور خسته‌وه و فه‌رمانه‌وایی ته‌واوی دورگه‌ی بخوی مسق‌گه‌ر کرد.

وهختیک بهو ده‌سه‌لاته گه‌یشت، دوستایه‌تی و پیوه‌ندی له‌گه‌ل ئاما‌سیس، پاشای میسر دامه‌زراند. کولینکی دیاری بق ئاما‌سیس نارد و قه‌یاسینک خ‌لاتی و هرگرت‌وه. زوری نه‌کیشا هیزی پولیکراتیس گه‌شه‌ی سه‌ند و به‌ره‌به‌ره له سه‌راسه‌ری هه‌رینمی یوونی و باقی و لاتی یونان، ناو و ناوبانگی ده‌رکرد، چونکه په‌لاماری هه‌ر جیگایه‌کی دابایه، خیرا ده‌یکرت. ناوبراو ناوگان‌نیکی ده‌ریایی هه‌بwoo که له سه‌د گه‌می جه‌نگی په‌نجا بیلژنی و هه‌زار شه‌رکه‌ری تیره‌اویز پیکه‌هات‌بwoo. ئاما‌سیس گشت هه‌رینمکه‌ی تووشی شه‌ر و ویرانی کرد و به‌زه‌بی به که‌سدا نه‌هات و لهو باوه‌ره‌دا بwoo که ته‌نانه‌ت به زالبیون باشت ده‌توانی خیز به دوسته‌کانیشی بگه‌ییننی.

-
- ۱- ساموس، دورگه‌ی یونانی و مه‌وتنه‌نی فیساغوراس، له ده‌ریایی ئیزه و له به‌رامبه‌ری چیای میکالی، له که‌نارناوه‌کانی رۆژئاوای ئاسیای بچووک هەلکه‌و تبوو.
 - ۲- لاکیدیمۆن، ناوی دوه‌هم شاری ناسراوی سپارت و پیته‌ختی لاکونی‌یه‌کان بwoo و هه‌روه‌ها ناوی دووه‌ه‌می سپارتی‌یه‌کان بwoo.
 - ۳- پولیکراتیس، حاکمی سه‌ره‌ه‌خوی دورگه‌ی ساموس که سالی ۵۲۲ به‌ده‌سه‌لات گه‌یشت. ماوه‌بیک له‌گه‌ل ئاما‌سیسی پاشای میسری رېککه‌وت. کاتینک که‌مبوجییه یا کامبیز شه‌ری ئاما‌سیسی کرد، ئه‌ویش له‌گه‌ل کامبیز پیکه‌هات و ۴۰ گه‌می جه‌نگی بز نارد. سالی ۵۲۲ پیش زاین به‌ده‌ستی یه‌کینک له ساتراپه‌کان کوژرا.

پولیکراتیس دهستی به سه ر کومه‌لیک شار و دورگه داگرت و له شه‌بری دهرباییدا لیسفوسی‌یه کانی^۱ شکست‌دا. لیسفوسی‌یه کان به ته‌واوی هینزه‌وه پشتوانیان له دانیشت‌تووانی دورگه‌ی میلیت‌وس^۲ کردبوو. پولیکراتیس یه خسیره‌کانی لیسفوسی ناچارکرد خهنده‌کی دهوری دورگه‌ی ساموس هه‌لکه‌نن.

[۴۰] ئامايس، پاشای ميسر سرنجى ته‌واوی دابووه هه‌لسوكه‌وته‌کانى پولیکراتیس و دهيزانى هيج فرسه‌تىك له دهست نادا. كاتىك پولیکراتیس سه‌ركه‌وتنى پترى ودهست هينا، ئامايس په‌يامىكى نووسى و ناردييە دورگه‌ی ساموس. ئامايس ئه و بابه‌تانه‌ي وهبىر پولیکراتیس خسته‌وه "به‌خته‌وهرى و پيشكه‌وتنى دوست جيگاي خوشحالىي هه‌ركه‌سيتكه، به‌لام سه‌ركه‌وتنه‌کانى تو به دلى من نين، چونكه دهزانم خواه‌ند ئيره‌بي به مرۆف دهبا و بويه هم بوخۇم و هم بقئه و كهسانه‌ي به‌لامه‌وه گرينگن، ئاواته‌خوازم له شکست و سه‌ركه‌وتندا بېتىش نېبىن. دهخوازم ژيان تىكەلاوينك له دووانه بى، نەك تەنبا به سه‌ركه‌وتنه‌وه كوتايى بى. ئه‌وانه‌ي ژيانيان سه‌راسه‌ر سه‌ركه‌وتن بwoo، له ئاخىدا به چاره‌رهشى مردوون. باش گوئ لە ئامۇزڭارىيە‌كائىم بگە، بۇوهى لە ژيانى سه‌ركه‌وتووتدا ھاوسمانى پېتىكى. بىر لەوه بکەوه كەچ بابه‌تىك بهلاطوه بايخى هەيە و بۇچ شتىك، ئەگەر هاتوو لە دهستت‌دا، پتر بەپەرقۇشى. ئەوهى پەرقۇشى دېنى، فېرىيىدە، بۇوهى جارىكى تر ئازارت نەدا. دواي ئەوهى ئەگەر دىسان شانس و بهخت هەرووا بەردەوام و بەبى هيج گورانىك میوانت بwoo، شلۇئى مەبە و ئەو ئامۇزڭارىيە‌ي من هەميشە لە بەرچاو بگە".

- ۱- لیسفوس، دورگه‌يەكى گوره‌ى يۇنانى باستان، هەلکه‌وتوو له ۲۰ کيلوميترى كەنارئاوه‌کانى ئاسياي بچووک، ئەمۇز ناسراوه بە مېتىلىنى.
- ۲- ميليت‌وس، شاريکى ناسراوى يۇونى له سەرددەمى باستاندا و هەلکه‌وتوو له كەنارئاوه‌کانى رۇزئاواي ئاسياي بچووک و له ۱۵ کيلوميترى روبارى مىئاندرق. تالىس، ماتماتىكزانى يۇنانى خەلکى ئەو شاره ببۇوه.

[۴۱] پولیکراتیس پهیامی ئاماسیسی خویندەوە، تىگەبى کە ناوبر او
بەختەوەری ئەوی دھۆی و بىرى لەوە كردەوە چ شىتىكى لە ژيانىدا ھەبە کە
ئەگەر لە دەستى بىدا، پىر بۇي بە پەرۋش دەبىن. لە ئاكامدا دۆزىيەوە.
ئەنگوستىلە مۆركىردى خۆى، دروستىراو لە ئالقۇون و زەمرووتى سەوزى
كال، دەسکىرى دەسىرىنى تىئۇدۇرس^۱، كورى تىلىنگلى بۇو. كاتىك بېيارىدا ئەو ئەشىيا
بەنرخە لەخۆى دوور بخاتەوە، بەو چەشىنە ھەلسوكە وتى كرد: گەمېيەكى
پەنجا ھۆدەبى ئامادەكىد و وىنچاي خەلگى ھاوبىنى سواربۇو و لەجىنە
فەرمانىدا شەو لەسەر ئاوى دەريابىتىنەوە. تەواوېك لە دورگە
دووركە وتبۇونەوە، ئەنگوستىلە قامكى دەرهەيتا و لەبەر چاوى خەلگى نىتو
گەمى، فېرىدىايە نىو قولايى دەريا.

[۴۲] پېنج شەش رۆز دواى ئەو رووداوه كابرايەكى ماسىگر ماسىيەكى
جوان و گەورەي راوكىرد و بېيارىدا وەك دىيارى بۇ پولیکراتىسى بەرى.
كابرا ماسىيەكەي ھەلگرت و بەرھو بارەگائى پاشا چوو. داواى چاپىكە وتى
لەگەل پاشا كرد و چووه ژۇورى و ماسىيەكەي لەبەرددەم پولیکراتىس دانا و
گووتى: "پاشاڭم، ئەو ماسىيەم راوكىردوھ و پېم حېف بۇو لە بازاردا
بىفرۇشم، ھەرچەند داهاتى جىا لەو كاسىيەم نىيە. بېيارىمدا پېشىكەش بە
جەنابىتى بکەم ". پولیکراتىس سېپاسىتكى فراوانى كابراي ماسىگرى كرد و
پېيگۈوت: "كارىتكى زۇر باشت كردوھ، سېپاس بۇتقۇ و گۇوتە بە نرخەكان و
دىيارىيە بەوەجەكەت. من داوات لىدەكەم بۇ زىافەتى شەو ميوانى من بى ".
كابراي ماسىگر هەستى بە گەورەبى خۆى كرد و گەراوه مال. وەختىك
خزمەتكارانى پاشا ماسىيەكەيان خاوېن كردهو، ئەنگوستىلە پولیکراتىس يان
لەنیو زىگىدا دۆزىيەوە. خزمەتكاران بە دېتنەوەي ئەنگوستىلە كە گەلىك شاد
بۇون و خىترا رايانكىرده لاي پولیکراتىس و لەپېشىيان دانا و رەوتى
دۆزىنەوەيان بۇ ناوبر او باسکىرد. پولیکراتىس باوهېرى بەوە هيتنى كە هيىزىكى

۱- تىئۇدۇرس، خەلگى دورگەي سامۆس و ھۆنەرمەندى ناسراوى سەرددەمى باستان، دەگۇوتى
كە دۆزىنەوەي گۇنيا و قىل و كليل كارى ناوبر او بۇوە.

خوايى دهستى لهو كارهدا هئىه. لهجيته نووسراوينى ئامادهكرد و گشت به سه رهاته كەى بۇ ئاما سيسى پاشاي ميسر نووسى.

[٤٣] وەختىك ئاما سيس چاوى بەو نامە يەى پۆلىكرا تىس كەوت، لىنى حالى بۇ كە ناكىرى ئىنسان پىش بە رەوتى چارەن نووسى كە سانى تر بگرى. ئە ويش پۆلىكرا تىس كە لە گشت بوارىكدا بەختە وەر بۇ، تا ئەو جىنگا يەى كە بە دەستى خۆى ئەنگوستىلە فەيدابۇ، دووبارە دۆزىبۇ و يەوه. ئاما سيس ئە وجار وەقدى رەوانەى دورگەى سامۆس كرد و پەيمانى دۆستايەتى لە گەل پۆلىكرا تىس هەلۋەشاندەوە. ناوبر او بۆيە ئەو كارهى كرد، چونكە لهو باوهەدا بۇ ئەگەر رۆزىك پۆلىكرا تىس تۈوشى چارەن نووسى ناخوش بى، روحى ئەو وەك دۆست، ئازار دەچىزى.

[٤٤] لاكتىدىمۇنى يە كان دىرى پۆلىكرا تىسى بەختە وەر هيلىشيان دەست پېتىك. ئەو پەلامارە لە سەر خواستى كۆمەلېك لە دانىشتووانى دورگەى سامۆس بۇ. ھەر ئەو جە ماوھرە سامۆسى يە، دواتر لە دورگەى كريت، شارى (كىدونيا) يان^۱ دروست كىرد. پۆلىكرا تىس بە بين ئاگادارى سامۆسى يە كان پىاوى نارده لاي كامبىزى كورۇش، ئە ويش لە كاتىكدا كە ناوبر او خەرىكى كۆكىدنه وەي هىزى بە مەبەستى پەلاماردانى ولاتى ميسر بۇ. پۆلىكرا تىس خەبەرى نارد كە كامبىز بەھەر شىۋىھەك بۇي بلوي، داوايى هىزى يارمەتىدەر لە بکات. كامبىز وەختىك ئەو خەبەرەي پېنگەيى، پېشىيارە كەى گرىنگ نرخاند و داوايى لە پۆلىكرا تىس كرد كە لەشكىر و هىزى دەريايى بۇ بىتىرى تا لە شەر دىرى مىسرىيە كاندا كە لەكىان لىيەرگرى. پۆلىكرا تىسى سەرەپق فرسەتى وەگىركەوت و ئەو كەسانەى لە نیو شارقەندانى خۆيىدا هەلبىزارد كە لېيان بە شىك و گومان بۇ و دىزايەتىيان دەكىرد. گشتىيانى بە چىل^۲ گەمېيە وە ناردە لاي كامبىز. ئەو ھەروەها لە ژىزە وە

۱- كىدونيا يە سيدۇنیا يە كىك لە شارەكانى دورگەى كريت لە سەر دەمى ئەنتىكدا و ئەمۇق ناسراوە بە خانىا.

۲- مەبەست لەو گەمېيانە يە كە خاوهەن سى رىز بىلەن بۇون و خىراتر لە كەمى تر بۇون.

داوای له کامبیز کرد که به هیچ شیوه‌یه ک ریکای گه‌رانه‌وه بۆ دورگهی سامؤس بەو له‌شکره نیزدراوه نه‌دا.

[۴۵] که‌سانیک ده‌گیئنوه که ئەو کۆمەلە خەلکه سامؤسی‌یهی پۆلیکراتیس ناردبۇونى، قەت نەگەیشتەنە لەتى میسر، لە ھەریمی کارپاسق^۱ گیرسانه‌وه و دواى راوبىز، بەو قەناعەتە گەیشتەن لەوی نیشتەجى بن و واوەتر نەپۇن.

خەلکانىكى تر دەلین، ئەوانە گەیشتەنە میسر و لەوی کامبیز گشتىانى خستە ژىر چاوه‌دىرى خۆى، بەلام دواتر توانىويانە لەدەست کامبیز رابکەن. ھەلبەت لە كاتى سەفەرى سەر دەريا بەرەو دواوه، واتە بۆ دورگەی سامؤس، پۆلیکراتیس پېشىپېنگىتن و شەر لەنیوانىياندا سازبۇو. ئەو کۆمەلە خەلکەی لە گه‌رانه‌وهدا بۇون، سەرکەوتن و لە خاكى دورگەی سامؤس دابەزىن. ئەوجار شەپى وېشكايى دەستى پېنگىد و لەویدا تووشى شىكىت هاتن و ناچاربۇون پەنا بۆ لای لاکىدىمۇنىيەكان بەرن.

جه‌ماوه‌رېنکى تر لە باوه‌رەدان کە ئەوانە ھىزەكانى پۆلیکراتیس يان تىكشىكاند، کە لىرەدا من پېموابىه راست نىيە، چونكە ئەوانە ئەگەر ھىتنىدە خاوهەن ھىز بۇونە کە بە تەنبا پۆلیکراتیس بىهزىتن، پېۋىسىتى نەدەكىد داوى يارمەتى لە لاکىدىمۇنىيەكان بکەن. جيا لەوهش، پۆلیکراتیس ھىزىكى لەشكىرى بەكىرىگىراو و كەماندارى گەورەى ھەبۇو و دوور لە ئاقله، لەبەرامبەر لەشكىرى بچووكى گەراوه‌كانى سامؤسىدا شىكىتى خواردىنى. ھەروەها، سەبارەت بۇو بەشە لە سامؤسی‌يەكانى ژىر فەرمانى پۆلیکراتیسدا، دەگۈوتى كە ناوبراؤ ژن و مىالى ئەوانەى وەك بارمەتە لەنیو ئوردوگا يەكدا دەستبەسەرکىد بۇو و دەبۈيىت كە ھەركات پىاوه‌كان بخوازن لەگەل كەراوه‌كان رېكبکەون و يەك بىگىن، ئەو بە ھاسانى ئاڭرلە گشت ژن و مىالى كە بەربىدا.

[۴۶] وەختىك سامؤسی‌يەكانى دەركراو بەھۆى ناھەقى پۆلیکراتیس گەیشتەنە ھەرېتى سپارت، لەگەل سەرۆك ھۆزەكانى ئەوی دىداريان كرد.

- ۱- کارپاسق يا کارپاتوس، دورگەيەك لە باشۇورى رەۋىۋاى دورگەي رۇدۇس.

بهوردى سهبارهت به رهوشى زيان و بهسەرهاتى خوييان بۇ ئەو سەرۆك ھۆزانە قسەيان كرد و چاوهپوانى يارمەتى بۇون. سپارتىيەكان ولايميان داوه كە ئەو بابەتانەي لە سەرەتاي ديداردا باسيان كراوه، گشتىان لهېير چووهتهوه و ئىستاش لهگەل پېشنىيارەكانى ئەو ديدارەي دوايى نىن. سامۆسىيەكان بۇ جاري دووهەميش چاويان به سپارتىيەكان كەوتهوه. ئەوجار هەر سامۆسىيەكت بدېبىا، تورەكتىكى لە شان كردىبو. ئەوانە له و چاۋپىكەوتتەدا قسەيان نەكىد و ئەو كارەشيان ماناي تايىھەتى خوى ھەبۇ كە: "تورەكە پېيوىستى بە ئارەدە". سپارتىيەكان تىڭىھېين و لە ولاMDا گووتىيان كە زۇر قسە و باسمان سەبارەت بە تورەكە بىستۇوه، ئىستا دەزانىن چىتان گەرەكە و لەجىتوھ يارمەتى سامۆسىيەكانىاندا.

[٤٧] سپارتىيەكان خوييان سازكىد و دىزى پۈلىكراتىس كەوتتە شەر،^۱ ھەلبەت لەپروى قەدر زانىنەوە، وەك سامۆسىيەكان خوييان دەگىزىنەوە. ئەوهش لەبەرامبەر ئەو چاکەيە كە كاتى خوى سامۆسىيەكان لە سەرەدمى شەر دىزى مىسىنىيەكان،^۲ ھىزى دەريايىيەكەيان، يارمەتى سپارتىيەكانى دابۇو.^۳

لاكىدىمۇنىيەكان، ئەوان خوييان دەلىن، مەبەستىيان يارمەتىدانى سامۆسىيەكان نەبۇوه، بەلكۇو وىستۇويانە تولەي دزىنى خومرەيەكى خوييان و قەلغانىيە ئاماسىس پاشاي مىسر بىكەنەوە كە پېشتر وەك دىيارى بۇ كريسوس ناردرابۇون.^۴ سامۆسىيەكان سالىك بەر لە ونبۇونى خومرەكە، قەلغانەكەيان دزىبۇو. ئەو قەلغانە لە كەتاني چىنراو و بە كولىك نەخش و نىڭارى ئاژەلان رازابقۇو و بە بەلمى كىا و ئالقۇون روكىش كرابۇو. وەك شاكارىيە ئۆنەرى بەنرخ سەير دەكرا، چونكە لە لۇكەي رىستراو سازكрабۇو و خاوهن سىيىسى دوشىتىست داوى تايىھەت بۇو. قەلغانى لەو چەشىنە كە شىۋەھى

-۱- ٥٢٥ يىپش زايىن.

-۲- مىسىن، شارىكى مەحكەمىي يۇنانى باستان، ھەلکەوتتو لە باشدورى نىمچە دورگەي بېلۇپۇنىسىس كە لە شەر دەگەل سپارتىيەكان وېران بۇو.

-۳- لە دووهەمین شەرى مەدىرانەيى (٦٦٧ - ٦٨٥ يىپش زايىن).

-۴- تالانى دەريايىي دورگەي سامۆس.

ئەوەیان بدا، ئاماسیس لە سەردهمی فەرمانپەوايى خۆيدا، لە ھەريمى لیندۇس^۱ پېشکەش بە خواوهند ئاتىنای^۲ كردىبوو.

【۴۸】 كۈرينتىيەكان^۳ يارمەتىيەكى فەرىاندا، بۇوهى لەشكىكىشى دىزى سامۆسىيەكان جىيەجى بىن، چونكە سامۆسىيەكان وەچەيەك بەر لەو پەلامارە ھېرىشيان كردىبووه سەر كۈرينتىيەكان (تەقىرىيەن لەو سەرددەمەدا كە سامۆسىيەكان خومرەي گورىنیان دىزىبۇو). ئەو كاتە پىرى ئاندرۇس^۴، كورى كىپسەلى^۵، سىيسەد مىرىمنالى ناردىبووه لاي ئالى ئاتىس^۶ بۇوهى بىان خەسيتىنى. ئەو مىرىمنالانە گشتىيان سەر بە بنەمالە ناسراوه كانى دورگەي كىركىرا^۷ بۇون. وەختىك كۈرينتىيەكان مىرىمنالە كانىيان ھىتايە دورگەي سامۆس، دانىشتۇوانى دورگەكە لە مەبەستىيان حالى بۇون و زانىان كە ئەوانە بۇ شارى سارد^۸ دەبن. خەلک خىترا چوونە پەرسىتكە ئارتىميس^۹ و

۱- لیندۇس، يەك لە شارەكانى يۇنانى باستان، ھەلکەوتتوو لە باشدورى رۆژھەلاتى دورگەي رۆدۇس.

۲- ئاتىنائى، ئىلاھەي بىر و ئەندىشە لە يۇنانى باستان و پارىزەرى شارى ئاتىن بۇوه.

۳- كۈرينتۇس، شارىكى ئارغۇسى لە يۇنانى باستان ، ھەلکەوتتوو لەنیوان كەنداوه كانى ئىيىنا (سارۆنیك) و كۈرينتىاكو.

۴- پىرى ئاندرۇس، حوكىمانى سەرەپقى كۈرينتۇ لەنیوان سالەكانى ۶۲۵ تا ۶۸۵ مىلاد لە شارە دەسەلاتى ھەبۇوه.

۵- كىپسەلى، باوکى پىرى ئاندرۇس و عوكمىرانى كۈرينتۇ لە سەددەي حەوتى پېش زايىن، ناوبرلار پەر پارىزەرى چىنى خواروو و دىزبەرى ئەشراقىيەت بۇو. كورەكەشى ھەمان رىوشۇينى رەھاواكىرد.

۶- ئالى ئاتىس پاشاي ناسراوى لىديايى لە بنەمالە ئىراكلىس، لەنیوان سالەكانى ۷۶۱ تا ۷۴۷ پېش زايىن دەسەلاتدار بۇوه. جىنىشىنى ئەو كرىسقۇس بۇو كە لە شەپ لەگەل كوروش يەخسىركرى.

۷- كىركىرا، يەكىك لە دورگە مەزنەكانى يۇنانى لە سەر حدودى ولاتى ئالبانى، ئەمرىق ناسراوه بە كۈرفۇو.

۸- سارد، پىتەختى ولاتى لىدى ھەلکەوتتوو لە نىوهندى باڭورىي ئاسىيائى بچووك و لە سەرددەمى كرىسقۇسدا تەواوېك ناوابانگى دەرگىد.

۹- ئارتىميس، خوايى راو وشكار لە يۇنانى باستان، لە نىوهندەكانى ئايىنى دېلغۇس و ئېفيتسقۇس خاوهن مەعبد بۇوه. مەعبدى دووهەم ۲۰۰ سالى خاياندۇ تا تەواو دروستكراوه، ئەو خوايى بە روخسار پياوه و نىشانەي ھىلالى لە سەر نىيوجاوانىيەتى و كەمان و خەنچەرى پىتە.

پرسیان به کاهینی ئهو شوینه ئایینیه کرد و ئامۇزگارییان وەرگىت و کورىنتىيەكانىيان ناچاركىد كە مېرىمنالەكان دوورنەخەنەوە. كورىنتىيەكان ئىزىنيان بە هيچكەس لە سامۆسىيەكان نەدا خواردىن بۇ مېرىمنالەكان بەرن. بەپى ئامۇزگارى سامۆسىيەكان، مېرىمنالەكان پەنایان بىردى پەرسىتكە ئارتىميس. سامۆسىيەكان جىئىنىكىان وېرىختىت و تا ئەمرىقش وەك بۇنە ماوه. شەو كە داھات، شايى و هەلپەركىيى كچان و كورپانى سامۆسى دەستىپېتىرىد. خواردەمەنلىقى و كونجى و هەنگۈين ئامادەكرا و دەبوايە بۇ خاواهند ئاتينا بەپېتىرىنە ژۇورى مەعبەد. گەنجانى سامۆسى بەچەشىنە خواردەمەنلىقى دەبرىد ژۇور كە مېرىمنالەكان بتوانى بىانلىقىن. بەزم و شايى و خواردەمەنلىقى بىردى و رفاندىن چەند جارىك دووبات بۇۋە، تا ئەو وەختەي كە كورىنتىيەكان پېيانزانى و لە داخان رۇيىشتىن. سامۆسىيەكان گىشت مېرىمنالەكانىيان رىزگاركىد و بەرھو كىرکىرا ناردىياننەوە.

[٤٩] ئەگەر دواي مەركى پېرىئاندرۇس، دانىشتووانى دورگەي كورىنتۇ پېتەندى دۆستانەيان لەگەل خەلکى كىرکىرا پاراستا، ئىتىر پېتىويست نەبۇو لەو لەشكىركىشىيەي دىرى سامۆسىيەكاندا بەشدارى بىكەن، ئەوپىش تەنبا لەبەر ئەو بىرىزىيەي كە پېيانكرا. هەر بەراستى، لەو كاتەوە كە كورىنتىيەكان موھاجىرنىشىنى دورگەي كىرکىرايان بىنياتنا، بەرەدەوام كىشەيان لەنىواندا ھەيە، هەرچەند خاوهنى يەك رەگەزى ھاوېشىن. هەلېت ئەوە كورىنتىيەكان بۇون كە قەلسەيان لە كىرکىرىيەكان دەگىتىرا. دەبى ئەوهش بلىم، پېرىئاندرۇس سىسسەد مەنالى نارده شارى سارد كە وەك پېشىر باسم لىتە كىد، گشتىيان سەر بە بىنەمالە مەزەنەكاي كىرکىرايى بۇون و مەبەستىش تولەسەندەنەو نەبۇو، چونكە لە سەرەتاي كاردا، كىرکىرىيەكان خەرپەكارى گەورەيان دەرەھق بە پېرىئاندرۇس كەربۇو.

[٥٠] پاش ئەوهى پېرىئاندرۇس، مىلىسای ژنى خۆى كوشت، بەلايەكى سەيرى بەسەر هات. ناوبراو لە خاتۇو مىلىسا^۱ دوو كورپى ھەبۇو، يەكىان

۱- مىلىسا، ژنى پېرىئاندرۇس و كچى پاشاي ئىپيداڭرۇس.

ههفذه و ئئوهى تريش ههژده سالان. باپيرى ئهو كورانه له دايىكەوه^۱، حوكىمانى هەريمى ئىپيداڭرۇس^۲ بۇو. ناوبراو ئهو منالانەي بانگھېشت كرد و ميواندارى لىتكىن و گەلىك لەگەليان مىتەرەبان جولايەوه، چونكە منالى كچەكەى بۇون. كاتى بەپىرى كردنەوەيان بولاي باوکيان، له چىركەى ئاخىدا، پىتىگۇوتىن: "منالەكانم، پىتموايە دەزانىن كە كى دايىكى ئىۋەي كوشت". كورە گەورەكە سرنجى بەو قىسىمە نەدا، بەلام ئەوهى بچووك كە ناوى لىكۆفرۇن^۳ بۇو، تەواوېك بەو گۇوتەيە ناراھەت بۇو و ھەر كە گەپايەوه كورىنتق، حەزى نەكىد لەگەل باوکى، واتە بکۈزى دايىكى قىسە بىكەت. ھەركات باوکى لەگەل دەدوا، كورە ولامى نەدەدایەوه و ئەگەر لەمەر ھەلسوك^۴ و تەكەشى دەكەوتە بەر پرسىيار، ھېچ وشەيەكى لە زارى نەدەھاتەدەر. پىتى ئاندرۇس تەواوېك بەو وەزعە قەلس بۇو و كورەكەى لە بارەگائى پاشايەتى دوور خستەوه.

[۵۱] پىتى ئاندرۇس پاش ئەوهى كورەكەى دەركىد، له كورە گەورەكەى پرسى كە باپيريان چى پىتىگۇتون. ئهو كورە ولامى داوه كە باپيريان بە حورەتىكى فەرەوه وەرى گەرتۇتون، بەلام لەبەر ئەوهى دوايىن گۇوتەي باپيرى حالى نەبۇو، ئىستا ناتوانى وەبىرى بىتەوه كە مەبەستى چى بۇوه. پىتى ئاندرۇس لەسەر ئهو بابەتە پىتىاگر بۇو كە بىزانى باپيرى منالەكان چى پىتىگۇتون. ناوبراو پىتى زەختى لە كورە گەورە كرد. ئهو كورە لە كوتايىدا قىسەي باپيرى وەبىر ھاتوه و بۇ باوکى كىتپاوه. پىتى ئاندرۇس ئەوجار لىتىحالى بۇو كە گرفتەكە زۆر لەوه گەورەتەرە. بىپارىدا توندوتىزى پىتى لە ھەمبەر كورە بچوکەكەى رەچاو بىكا. فەرمانى بەو كەسانەدا كە ميواندارييان لە كورە دەكىد، لەمەو بەدوا بۇيان نىيە درگائى مالى خۇيان لە كورە بکەنەوه.

۱- مەبەست لە پۇزىكلىس، پاشاي ئارغۇسى و حوكىمانى ئىپيداڭرۇسە.

۲- ئىپيداڭرۇس، يەكىك لە شارەكانى يۇنانى باستان لە ھەريمى ئارغۇس.

۳- لىكۆفرۇن، كورە بچوکى پىتى ئاندرۇسى حوكىمانى كورىنتق، دواي كۆزۈرانى دايىكى بەدەست باوکىيەوه، رووى لە باوکى وەركىپا و بۇوه كەسايەتىيەكى ئەفسانەمىي لە مىۋىۋودا.

لیکی فورون مال بمال ده گهرا و له هیچ کوی رایان نده گرت، چونکه پیتری ئاندرؤسی باوکی هەرەشەی کردبوو کە هەركەس خۆی له فەرمانی ئەو ببويیرى، تۇوشى سزاي مەرگ دەبى. لیکی فورون دۆستە كانىشى به تاقي کرده وە، ئەوانىش له ترسى باوکى ناوبرارو، بە دىزىيە وە چاوبىان بە سەرىيە وە بۇو.

[٥٢] لە كۆتايىدا، پیتری ئاندرؤس بېرىارىدا، هەركەس كورەكەي راگرى يا قسى لە گەلدا بىكەت، دەبى تاوان بىدا بە پەرسىتكەي ئاپۇلۇن^۱ و رىزەكەشى بۆ خۆى دىيارى كىرد. هەربۆيە، هيچكەس لەمەوبەدوا ئامادە نەبۇو نە كورە راگرى و نە قسى لە گەلدا بىكا. كورە ناچار بۇو بۆ خەوتىن پەنابەرىتە بەر هەيوانەكان. رۆزى چوارەمى ئەو رەوشە بۇو، وەختىك پیتری ئاندرؤس كورەكەي خۆى لە بارودۇ خىتىكى ئەوتۇدا بىنى و بۆيە يەكراست چووه لاي و پېيىگۈوت: "كۆرم كامىيات پى باشتىرە، بارودۇ خى ئىستىتا ياخوكىرانى لات و بە ساحىب كردىنى ئەو گىشته سامانە كە تو دەبىيە ميراتڭرى، هەلبەت ئەگەر بە دلى من بجولىيە وە. تو كورى منى، من پاشاي ولاتى كۆريلەتىم. تو وەك دىوانە و بى عەقلەك دژايەتى من دەكەي كە نەدەبوايە قەت بە و شىۋەيە هەلسوكە وتت بىردايە. گرفتىك لە بىنەمالەدا هاتوھەتكۈرى و تو لەمن وەشك كەوتۇرى، من لەو بارەوە نىكەران و ناراھەتم، چونكە ئەوە منم كە ئەو خانەدانەم پاراستۇوە. ئىستىدا دەبى تىنگە يىشتىبى كە باشتىر وايە تەكانتىك بە خوت بىدەي، نەك خانەدانەكە ھەلتەكتىنى.^۲ تو دەزانى قەلس بۇون لە دايىك و باوک ج مانايەكى هەيە و بە تايىبەت لە گەل ئەو كەسانەي لە تو بە هەيزىرن. ئىستى باشتىر بەگەرپىيە وە مالى خۇت".

پیتری ئاندرؤس بە و شىۋەيە لە گەل كورە بچوو كەي ئاخاوت. كورە ولامى هىچ پرسىيارىنى نەداوە، لە سەر بېرىاري پېتشوو پیتری ئاندرؤس دەبوايە

۱- ئاپۇلۇن، خواوهندى رۇشنايى و نور لە يۇنانى باستان و سەكەوتتو و ناسراو لە پېشگۈي و ئامۇزىكارىدا.

۲- پېندازىرس، شاعيرى يۇنانى سەرددەمى باستان لە دىوانە شىعرەكى بەناوى پېتىكىدا دەلى: ئىزەيى لە بەزەمىي پېداهاتن بە جىتىرە.

سزای قسه‌کردن له‌گهل کوره‌کهی بدانه په‌رسنگهی ئاپولقون. حاکمی سه‌ره‌بۇز لەوە تىيگەيى كە كوره‌كەي قەرار نىيە بەقسەي بكا، بۇوهى لەبەرچاوان ونبي، بە گەمى ناردىيە كىرىكىرا. ئەو دورگەيە لەزىز دەسەلاتى خۆى دابۇو. وەختىك كوره‌كەي نارده كىرىكىرا، ئەوجار لەشكى ئامادەكىد بۇ ھېرىش كىردىنە سەر پرۇكلىس خەزۈورى خۆى و باپىرى مىناللهكان. لەپاستىدا پرۇكلىس ئەو گرفتهى بۇ پىرىئاندرۇس سازكىردىبو. پرۇكلىس حوكىمانى ھەرىمى ئىپپىداقىرۇس بۇو. پىرىئاندرۇس لە كوتايىدا ناوبراوى بەدىل گرت.

[٥٣] چەند سالىك تىپەپى، پىرىئاندرۇس پىر ببۇو، ھەستى بەوە كرد كە ئىتر ھىزى جارانى نەماوه و ناتوانى لەوە زىفادىر حوكىمانى ولات بکات و بۇيە راسپاردهى نارده لاي كوره‌كەي لە كىرىكىرا و داواى لە لىكۆفرۇن كرد بىتەوە و دەسەلات بەدەستەوە بگرى. پىرىئاندرۇس زۇرى حەز لە كوره گەورەكەي نەبۇو و بەلايەوە مانلىكى گىز و حۆل بۇو. لىكۆفرۇن ئامادە نەبۇو ولامى هېچ داخوازىيەكى كابراي راسپارده بدانەوە. پىرىئاندرۇس بەو حالەش ئەو كوره‌كەي خوشدەويىست، بۇ جارى دووهەم راسپاردهى ناردهوە لاي. راسپاردهى ئەو كەپتە، خوشكە تاقانەي كوره و كچى پىرىئاندرۇس بۇو. كاتىك ئەو خوشكە گەيشتەجى، بە كوره‌ي گووت: "برالا، پىتۋايه باشتەرە كە دەسەلات بکەويىتە دەستى خەلکى تر و ملک و سامانى باوكمان لەننۇ بچى و وىران بىن، يَا ئەوە كە تو بگەپتىيەوە و حوكىمانىيەكە بەدەستەوە بگرى؟ بگەپتىوە و چىتە زيان بەخۇت مەگەيتىنە. كەللەرەقى خۇوخدەيەكى باش نىيە و گەلەتكە بى ئاقلىيە پىاۋ خەرآپە بە خەرآپە ولام بدانەوە".^۱ زۇركەس رىنگاى مامنۇھەندى بى مەسلەھەتىرە لە تولەسەندەنەوەي توندىڭاۋىيان. خەلکىنى زۇر بۇ تولە ئەستاندەنەوەي دايىكىان، ملک و سامان و باوکىشىيان لەدەست چووه. حوكىمانى زالمانى، ئايىنەدەي بۇ نىيە. خوازيارنى ئەو دەسەلاتە فەرن، چوتكە باوكمان پىر و بىھىز بۇوە. ئەو ميراتە مافى تۇيە و داوات لىدەكەم بە خەلکى لاوهكى مەبەخشە". خوشكە تەواو

۱- سۇفوکلىس، لە كىتىنى ئىئاسدا دەلى: مەرقەكان ئەو كاتە نەخۇش دەكۈن كە خەرآپە بە خەرآپە چارەسەربەكەن.

راشکارانه قسەی لەگەل براکەی کرد، وەک چۈن باوکى پىتى گوتۇو. لىكۆفرۇن ولامى داوه، تا ئەو كاتەي باوکى لە ژياندابى، گەرەكى نىيە بگەرىتەوە كورىنتۇ. كاتىك كچە ئەو ولامەي گەياندەوە باوکى، پىتى ئاندرۇس بۇ سىتەم جار راسپاردهي ناردىھە لاي كورەكەي خۆى و ئامادەيى دەربىرى كە لە كورىنتۇ نەمەنى و بچىتە كىركىرا بۇوهى لىكۆفرۇن بىتەوە كورىنتۇ و لە جىلى ئەو دانىشى و حوكىمانى بەدەستەوە بگرى.

لىكۆفرۇن ئەو پېشىنيارەي پەسىنە كە ئامادە كە سەفر بۇ كورىنتۇ بكا و لە ولاشەوە پىتى ئاندرۇس خەريكى خۆسازكىردن بۇو كە لە كىركىرا دامەززى، خەلکى ئەو دورگەيە خىترا بە خەبەرەكەيان زانى. ئەو خەلکە بە هاتنى پىتى ئاندرۇس تەواوىك قەلس بۇون و بۇوهى پېشى پېڭىرن كە ناوبراو نەيىتە دورگەكەيان، خىترا كورەيان كوشت. پىتى ئاندرۇس دواي ئەو رووداوه بېيارىدا تۆلە لە دانىشتۇرانى كىركىرا بىستىنەتەوە.

[٥٤] لاكتىدىمۇنى يەكان هىرىشى دەريابىيان بە ژمارەيەكى زۇر كەشتى جەنگى دەست پېكىرد و دورگەي سامۆس يان گەمارۇدا. كەلىنيان لە دیوارى شار خىست و بورجى پاسەوانىيان داگىرگەردى. ئەو بورجە پۇو لە دەريا و لە دەرەوهى شار ھەلکەوتۇو. پۇلىكراپتىس توانى بە لەشكەتكى زۇرەوه، پەلاماردەران پاشەكشە پېتىكەت. لە سەرەوهى قەلا كە لە داۋىتىنى چىا ھەلکەوتۇو، هىرىشكەران رېڭىاي دەربازبۇونىيان دۇزىيەوه. ئەوانە پەتر خەلکانى سامۆسى و ھىزى بەكىرىكىراو بۇون. ھەلبەت ماوهىك لە بەرامبەر ھىزەكانى لاكتىدىمۇنى دا شەپىيان كرد، بەلام دواتر گشتىيان ھەلاتن. لاكتىدىمۇنى يەكان ھەركام لەوانەيان دەست بکەوتايە، لەجىتوھ دەيان كوشت.

[٥٥] ئەگەر لاكتىدىمۇنى يەكانى ئەو رۆزە، لە شەپىدا وەك ئارخىاس و لىكۆپىس شەپىيان كردىبا، دورگەي سامۆس تەواو داگىردهكرا. تەنبا ئەو دوو كەسە راوى سامۆسى يەكانىيان كردىبوو و دیوارى شارىيان بېرىبىو و ھەربۇيەش لە گەمارق كەوتۇون و كۈزۈرابۇون.

من خۆم چاوم بە وەچەی سیتەمی ئارخیاس لە شارى پیتانى^۱ كەوت. ئەو شارە شوینى لەدایکبۇونى ئارخیاس بۇو.^۲ خەلکى بیانى پىر لە سامۆسى يەكان رىز لەو بىنەمالە يە دەگرن. باوکى ئەو نەوهەيە كە من چاوم پىتىكەوت، ناوى سامىقس بۇو چونكە باپىرە گەورە قارەمانانە لە دورگەي سامۆس كۈزۈرابۇو، ئەو نەوهە يە بە منى گۇوت كە حورمەتىكى زۇر بۆ خەلکى سامۆسى دادەنلى، لەبەر ئەوهە دانىشتۇوانى دورگە جەنازەي باپىرە گەورە يان بە حورمەتەوە ناشتبوو.

[۵۶] لاكىدىمۇنى يەكان كاتىك گەمارقى دورگەي سامۆس ياندا، چىل رۆزى كىشا و هىچ سەركەوتتىكى بەدوادە نەھات، بۇيە ناچار بۇون بگەرىتەوە ھەرىمى پېلىۋېپۇنىسىز. بېپى بۇچۇونىك كە نابى راست بىن، پۇلىكراپىس قەياپىكى فەرە پارەي سكەي لە مزى ئاوزىز دروستىكىد و دايە لاكىدىمۇنى يەكان، بۇيە ئەوانىش دەستييان لە گەمارقى دانى دورگەي سامۆس ھەلگرت. دەبىن بلىم ئەوه يەكەم لەشكىرىكىشى دوورى يەكانى لاكىدىمۇنى بۇ سەر ئاسىيا بۇو.

[۵۷] سامۆسى يەكان ھېرىشىان كردى سەر پۇلىكراپىس، راست لەو سەردەمەدا كە قەرار بۇو لاكىدىمۇنى يەكان دورگەي سامۆس جىھېلىن. ئەو سامۆسى يانە بە گەمەيەكى جەنگى گەورە بەرەو دورگەي سىفەنۇس وەرىكەوتىن. ئەوانە پېتىپىستىان بە پارە ھەبۇو و دانىشتۇوانى سىفەنۇس يىش كەلىك دەولەمەند، پىر لە گشت دورگەنشىنلەن ئەو ھەرىمە خاوهەن كانزاي زىپ و زىپو بۇون. ئەوهەندە ساماندار كە بە دە لە سەدى داھاتىيان، توانىيان بەتەنبا گەنجىك بەرابەرى تەواوى كەرسىتە كانى بە وەجى دەولەمەندانى تىر بە نىتەندى ئايىنى دىلەفسى بېھەشىن. دانىشتۇوانى سىفەنۇس گشت سالىك قازانچ و دەسکەوتە كانىيان لەننەتەن خۆيياندا بەش دەكىد. جارىكىيان لە كاتى بىردى

۱- پیتانى، يەك لە دوازدە شارەكانى ئىئتلى لە ولاتى لىديا و لە كەنار دەرىيائى ئىزە.

۲- پېتىپىستە بگۇوتىرى كە ئەو سەردەمە كۆمەلگەي سپارت بەشىوارى كۆمۇنى بەرىيە چووە، نەك بەشىوهەي كۆمۇنى.

گهنج بق په رستگهی دیلفوس پرسیاریان له پیتیا (کاهینی مهزن) کرد ئاخوئه و سامان و داراییه تاکهی دهومی دهبن؟ پیتیای ئهوانه (خاتوو کاهینی مهزن) ئه و لامهی داوه: "وهختیک رو خساری بینای پریتانی^۱ و بازاری شار تهواو سپی هلهکه‌را، ئه و کاته پرسیاری ئه و قومان لیبکه‌ن، پرسیار له خلهکنکی نه‌رم و نیان، بزووهی ئیوه له بهرامبه‌ر ئازاری جنه‌جبری دار و نه قیزه‌ی سور بپاریزین".

ئه و سه‌رده‌مه بازار و بینای نیوه‌ندی ده‌سه‌لاتی دورگهی سیفتوس له به‌ردی مه‌رم‌هی پاروس^۲ دروست‌کرابوو.

[۵۸] سیفتوسی‌یه‌کان نه ئه و کاته و نه وهختیک ساموسی‌یه‌کان هاتنه دورگه‌که‌یان، له و ئامؤژگاریه حالی نه‌بوون. ساموسی‌یه‌کان هه‌رکه نیزیکی دورگه‌ی سیفتوس که‌وتنه‌وه، خیرا یه‌کنک له گه‌میه‌کانیان به راسپارده‌وه نارده ئه‌وهی. زه‌مانی زوو ته‌واوی گه‌میه‌کان به ره‌نگی سورور بزیان ده‌کران. ئه‌وه مانای تایبیت به‌خوی هه‌بوو. خواوه‌ند پیتیا به دانیشتووانی سیفتوسی گوتبوو که خویان له جنه‌جبری دار و نه قیزه‌ی سورور بپاریزن. راسپارده‌کان گه‌یشتنه نیوه‌ندی دورگه و داوای ده تالاند پاره‌ی قه‌رزیان کرد. سیفتوسی‌یه‌کان رازی نه‌بوون و ساموسی‌یه‌کان ده‌ستیان به تالانی شاره‌که کرد. سیفتوسی‌یه‌کان وهخوکه‌وتن و روویان له به‌رگری کردنی دورگه‌که‌یان کرد. شه‌ر سازبوو و شکستیان خوارد و ژماره‌یه‌کی زوریان له پشت ده‌روازه‌کانی شار مانه‌وه. دوای ئه و شه‌ر ساموسی‌یه‌کان سه‌د تالاندیان له‌گه‌ل خویان برد.

[۵۹] دواتر ساموسی‌یه‌کان دورگهی (ئیدرا) یان^۳ له دانیشتووانی ئیزمیونی^۴ کری. ئه و دورگه‌یه له نیزیک پیلۆپونیسق هلهکه‌وتووه و به ئه‌مانه‌ته‌وه

۱- پریتانی، نیوه‌ندی حکومی و ئیداری له شاره‌کانی یۇنان.

۲- مه‌رم‌هی پاروس، بەردینک بwoo که له یۇنانی باستان گشت رووداوه میزۇوییه‌کانیان له‌نیوان ساله‌کانی ۱۵۸۲ تا ۵۲۴ لەسەر هلهکه‌ندبوو.

۳- ئیدرا، دورگه‌یه‌کی یۇنانی له ۱۰ کیلومیتری کەنار ئاوه‌کانی ئارغۇس.

۴- ئیزمیونی، شاریکی یۇنانی باستان له هەرینمی ئارغۇس.

درا بوو به تریزینی یه کان.^۱ ساموشی یه کان پاشان چونه دورگهی کریت و لهوی شاری (کیدونیا) یان^۲ بینا کرد. ئهوان بؤئه و مهسته و هپتنه که و تبون، به لکوو مهستیان ته نیا و ده رناني دانیشتووانی زاکیتی له دورگهی زاکینتو^۳ ببوو و بهس. ساموشی یه کان له کیدونیا مانه وه و بؤ ماوهی پینج سال ژیانیکی پر له خوشیان رابوارد. ئه کومله په رستگانهی له کیدونیا همن، به دهست ساموشی یه کان دروست کراون، به تایبهتی په رستگهی دیکتینیس.^۴ سالی شهشه می مانه وه یان، دانیشتووانی ئی بینی به یارمهتی کریتی یه کان، له شه ریکی ده ریایی سه ختدا، ساموشی یه کانیان شکستدا و یه خسیریان کردن و لووتی پیشه وهی گمیه کانی ئه وانیان بری، چونکه به وینه سه ری په یکه رهی کاپرقو (که متیار) دروست کرا بوون و گشت ئه لووتانه یان و هک خللات به په رستگهی ئاتینا له ئی بینا به خشی.

ئی بینی یه کان خویان به شیوه کی زور خه راپ جولانه وه، چونکه له کاتی خویدا، واته ئه و سه رده مهی ئامفیکراتیس پاشایه تی ده کردن، ساموشی یه کان په لاماری دورگهی (ئی بینا) یان دابوو و زیان و زهره ریکی فرهیان به دانیشتووانی ئه و شوینه که یاندبوو. ئه وه هوی سه ره کی دژکرده و هکانی دانیشتووانی ئی بینی ببوو.

[۶۰] پیموایه به تیروت سه لی باسی ساموشی یه کانم کرد، لبه ره ئه وهی ئهوان سئی برهه می شاکاریان بینا کرد که له هی خه لکانی ده روبه ری خویان به وه جتر بون. له داوینی چیا یه ک به بهزایی سه دوپه نجا تورغیس، تونیلیکیان بؤ ئه و برهی چیا لیدا. مهودای ئه و تونیلی ده گاته حه وت ستادیو و بهزایی و بهزایی ههشت پی. له نیو تونیلی که دا خه نده کیک به قولاپی بیست پیخیس و به رینایی سئی پی هه لکه ندرا. له سه رچاوه یه کی گهوره را، به بوری و گورینگ ئاویان را کیشا نیو خه نده ک و بهو چه شنه گه یاندیانه نیو شار. میعمار و

۱- تریزینی، شاریکی کونی یونان له هریمی ثارغوس.

۲- کیدونیا، شاریک له کریت، ئه مرق ناسراو به خانیا.

۳- زاکینتوس، دورگهی یونانی و مهوتنه نؤدیسیه.

۴- دیکتینیس، ئیلاھی پاریزه ری را و چیانی ماسی و اته ماسیگران.

وهستاکاری ئه و شاکاره كەسيك بەناوى ئېقپالىتىس، كورپى ناشتراسوس و خەلکى مىغارا^۱ بۇو. ئەوهيان يەكتىك لە سى بەرھەمەكان بۇو.^۲ دۇوهەم كاريان، سەكتۈي بەندەر كە دەچووه نىتو بەحرەوە. درىزىلى ئە و سەكتۈي دۇو ستابىدۇ دەبۇو و دەگەيشتە شويتنىكى بەحر كە قولايىكەمى بىست ئورغىس بۇو. سىھەم بەرھەمى سامۆسىيەكان، بىناكىرىنى پەرسىتىگە بۇو,^۳ مەعبەدىك گەورەتى لەوانەى تا ئىستا من چاوم پىتىانكەوتۇوە. يەكەم ئەندازىيارى ئە و بىنایە لە سەرتادا پىكوس، كورپى فىلىئاس بۇو. راستىيەكەمى پىز سەبارەت بەو شاكارە بە نرخانە بۇو، بۆيە هيىنە باسى سامۆسىيەكانم كرد.

سەرھەلدانى مۇغەكان و چۈننەتى وەددەست خستەوەي فەرمانپەوابىي بەھۆى داريوشەوە

[٦١] لە كاتەدا كە كامبىزى كوروش لە ولاتى مىسر بۇو و حەزى لە گەرانوھ نەدەكىد و تەواو دىوانە ببۇو، دىرى ناوبراو دۇو براى مۇغ سەريان ھەلدا. يەك لەو برايانە لەلايەن كامبىزەوە وەك چاودەدىرى سامان و دارابىي پاشا دىيارى كرابۇو. ئە و مۇغە وەختىك زانى مەركى سەميردىس (بردىا) بىتەنگى لىتكراوه و تەنبا چەند كەسيكى پارس بە قەومانى رووداۋەكە دەزانن، لەجىتوھ راپەپى. جىا لەو چەند كەسە پارسە، خەلکى ئاسايى پىتىانو باسو، سەميردىسى كوروش زىندۇوە. كابراى مۇغ بىرپارى دا دانىشتووانى نىتو بارەگا رېكىخا. دەگۇوتىرى كە: كامبىز كورپى كورش، بەدەستى خۆى براكەي بەناوى سەميردىسى كوشت. كابراى مۇغ واتە پاتىزىتىس بەمەبەستى لاپىدى

۱- مىغارا، پىتەختى هەريمى مىغارى لە يۈننانى باستان. ئە و شارە لە باكۇرى تەنگە بەرائى كورىنتو و لە نىزىك كەنداوى ئاتىن كە ئەوھ سەردىمە بە كەنداوى سارقۇنىك ناسراوبۇو، ھەلکەوتبوو.

۲- خەنەتكى ئېقپالىتى.

۳- واتە مەعبەدى ئىرىئى ئۆ

کامبیز له سهر ده سه لات، برايه کی هه بwoo که ئه ویش ناوی سمیردیس بwoo و ئاماھی پاشایه تی کردوه. ئه و برايه جیا له وهی ناوی سمیردیس بwoo، گه لیکیش شیوهی سمیردیسی کوری کوروشی داوه. پاتیزیتیس، سمیردیسی برای خوی رازی کردوه که جیگای کامبیز بگریته وه. بؤ ئه و مه به سته ش، پاتیزیتیس خوی گشت کاروباری ئه و ئالوگوپهی و هستو گرتووه. پاتیزیتیس دواى قه ناعهت پنهانانی سمیردیس خیرا ئه وی بردوته باره گای پاشایه تی و له سهر تختی داناده. راسپاردهی ناردووهه گشت لایه ک و له و نیوه دا تهه ریکیشی به په کردوه بؤ و لاتی میسر و داوه کردوه که له شکری نیزامی روو له کامبیز و هرگیپن و له جیاتی ناوبر او، گوی له فه رمانه کانی سمیردیس بگرن.

[۶۲] راسپارده کانی تر ئه و فه رمانه ده گه یېننے جی و ئه و هشیان که قه رار بwoo بچیتیه میسر، له هه ریمی ئیکباتانی ولاطی سوریا چاوی به کامبیز ده که وی. کابرای راسپارده له نیوه راستی مولکهی هیزه کانی له شکری کامبیزدا به ده نگی به رز په یامی پاتیزیتیسی موقع راده گه یه نی. کامبیز گوئی له و قسانه ده بین و ترس دایده گری. له و ده ترسی که قه رمانه که راست بین و پریکس اسپیس خه یانه تی پنکردبی (کامبیز که ئه و کابرایهی ناردبوو بؤوهی سمیردیس بکووژی، رنه گه حوكمه که ی به جی نه گه یاند بی). کامبیز له جیوه روو له پریکس اسپیس ده کا و پنیده لی: "پریکس اسپ، فه رمانی منت ئاوا به جی گه یاند؟". پریکس اسپیس و لام ده داته وه: "گهوره م، ئه وهی ده گوو تری هیچی فری به سهر راستیه وه نییه. سمیردیسی بر اتان چون ده تواني را په په و دژی جه نابت یارمه تی دو ز من بدای، جا خاوه ن هیز بین یاننا، ئاخه من خوم ئه مری جه نابتم به جی گه یاند و به و دهستانه م جه نازه که م ناشت. ئه گه ر ئیستا، مردوو سه ر هه لدیننه وه، ده بین چاوه پروانی زیندوو بوونه وهی ئاستیاگی میدیا ییش بکهین. به لام ئه گه رهوتی ژیان و دک قه دیم له سهر بواری خوی مابنی، ئیتر نابی له و بترسین که بؤخاتری سمیردیس چی خه را په هه یه سه ر هه لدهن و بپویننه وه. به باوه پهی که ده بین خیرا بیکهین، پیویسته

هه رچى زووتر کابرای تەتر بگرين و لىنى بېتىچىنەوە تا بىزىن كى فەرمانى پىداوه بىتە لامان و ناچارمان بکات گوئى بۇ فەرمانى سەمىردىس راگرىن".

[٦٣] ئەو پىشىيارەپىرىكىساپىسىس بەدلى كامبىز بۇ بۇيە بەپەلە وەدواى تەتەر كەوتىن و كەپاندىيانەوە دواوه. كاتىك راسپاردەكە گەيشتە جى، پىرىكىساپىسىس لىلىپرسى: "بايزىن كابرا، تو دەلىنى راسپاردەى سەمىردىسى كورپى كوروشى! درق مەكە و راستىمان پىتىلى و ئەوجار بىنگرفت لىرەوە بېرۇ، ئايا سەمىردىس خۆى تۆى بانگىكەر و فەرمانى پىتىلى، يا كەسىكى خزمەتكارى ئەو؟". كابرای تەتەر ولامى داوه: "لەو كاتمۇھ كە كامبىز بەرەو ولامى مىسر وەرىتكەوتۇو، من چ جارىك چاوم بە سەمىردىس نەكەوتۇو، ئەو حوكىمە لەلايەن مۇغى مەزنەوە بە من ئەسپىتىدرە، ئەو مۇغەمى كە كامبىز خۆى وەك چاوهدىرى مالى دىارى كردىبوو. ئەو بە منى گۈوت ئەو فەرمانى سەمىردى كورپى كوروشە و دەبى خىرا بە ئىنۋەر رابكەيىنم". كابرای تەتەر چى راستى بۇو گۈوتى. كامبىز رووى لە پىرىكىساپىسىس كرد و گۈوتى: "پىرىكىساپ، وەك مروقىكى باوهەپىنگراو ئىتتاعەتى دەستووراتى منت كرد و لەو بارەوە تاوانبارنى، ئەى باشه ئەو كەسەى دىزى من راپەپىوھ و دەلىن پارسە و براى منه، دەبىن كى بى؟". پىرىكىساپىسىس لە ولامدا گۈوتى: "پاشاكەم، من پىموابىھ لەو گرفته حالى بۇومە. ئەوھ مۇغەكانى كە سەرەلەدانىيان وەرىخستۇو، دەبى پاتىزىتىس، ئەوھى چاوهدىرى ملک و سامانى جەناباتان دەكتات، لەگەل براكە خۆى بەناوى سەمىردىس رىتكەوتلىنى و ئەو ئازاوه يەيان نابىتەوە".

[٦٤] وەختىك كامبىز گوئى لە ناوى سەمىردىس بۇو، راستى قىسى پىرىكىساپ و ئەو خەونەى دىتىبۇرى، بۇي دەركەوت. لەو خەونەدا كەسىك بە كامبىزى گوتبوو كە سەمىردىسىك لەسەر تەختى پاشايەتى دادەنىشى و سەرى دەگاتە بەر مىچى ئاسمان. كامبىز تىكەبى كە براكە خۆى بەبى تاوان كوشتووھ و بۇيە دەستى بە گريان كرد. پاش شىنگىزانىكى فەرە و كۆلىك خەم خواردن، ئەسپەكە خۆى راكيشا و بەغار بەرەو شارى شوش

رُویی. تامه زرقی بِربَره کانی له گهَل کابرای مقعْ بُوو. له کاتی سواربُونی ئەسپەکەی، قوبیهی قولفی کالان ترازا و لىبۇوه. شمشیر خزییه خوار و نووکی له سەری کالان هاتەدەر و دە رانی رۇچۇو. راست ئەو شوینەی لهشی بِریندار بُوو کە کاتی خۆی ئاپیسی خوای میسرییه کانی (مانگاکە) بِریندار كردبُوو. کامبیز خىترا له پیاوە کانی خۆی پرسی کە ناوی ئەو ناوچەیە لىتی دامەزراون چىيە. ولاپیان داوه کە ئىكباتانه. سالانیك له و پېش، يەك له تالاھىنە کان له نىتوهندى ۋوتۇس^۱ پېشگۈيى كردبُوو کە کامبیز له شارى ئىكباتان دەمرى. کامبیز بە چەشنىك له و پېشگۈيى حالى بُبُو کە له سەردهمی پېریدا و له شارى ئىكباتانى ولاتى مىديا دەمرى، واتە له و شوینەی كە فەرمانزەوايى ولاتەكى دەكىد. بەلام له پېشگۈيى كەدا مەبەست ئىكباتانى ولاتى سورىيا بُوو. بەھەر حال کاتىك ناوی شوينەكەی زانى، زۆر ناراحەت لەمەر سەرەھەلدانى مۇغە کان و بِرینى رانى، ئەوچار له پېشگۈيى كە تىگەيى و كوقۇتى: "دىيارى كراوه كە کامبیز كورپى كوروش دەبىن لىرە بەرى".

[٦٥] کامبیز له کاتەدا تەنبا ئەوەندە قىسىمەيى كرد و بەس. بىست رۇز دواتر، كۆملەئىك له گەورە پیاوانى پارسى بانگكىرد كە له گەلی بُوون و پىتى كوقۇتن: "ناچارم باسى گىينىڭتىرين نەھىنى خۆم بۇ ئىتىو بىكم. ئەو کاتەى له ميسىر بُووم، خەننېكىم دىت، خۆزىيا قەتم نەدىيىا. كەسىك لە بارەگاکەمپا هات و پىتى كوقۇت كە سمىزدىس لەسەر تەختى پاشايەتى لە جىڭاگى تو دانىشتۇرۇ و سەری ئەوەندە بەرزە كە گەيشتۇتە بەرى ئاسمان. له و ترسام مەبادا براڭكم بىن و بۇيە خىترا لىتى وەخۇ كەوتىم و هىمتىيەتى خۆم نەپاراست، چونكە سروشت و زاتى مەرۆف خاوهن ئەو ھېزە نىيە كە بتوانى چارەنۇوس بىگۈرى. من وەك دېۋانەيەك پەريكساپىم ناردەدە شارى شوش بۇوهى سمىزدىس بىكۈزى. پاش ئەوهى ئەو جىننەيەتە بە ئەنجام گەيشت، خاترجەم بُووم كە دواى مەرگى سمىزدىس ھىچ كەسىكى تىر غىرەت ناكا دۇزى من سەرەبەر زەكتەوە. من ھەلەم كرد، چونكە نەمدەزانى چارەنۇوسم بەكوى دەگا و بەبىن دەلىل بُووم بە بىكۈزى براڭكم و له

۱- ۋوتۇس، يەك له خواكانى میسرى باستان، ئىلاھەي مەزھەر و وینايى بارەوهەرى و زاۋىزى.

کوتاییشدا تاج و تهختم لدهست چوو. ئهو كەسەى لە خەودا منى هوشىار
 كردهو، مەبەستى ئەو بۇو كە مۆغىتكىزى دىرى من رادەپەرى و ناوى سەمىزدىسى،
 بەلام من هەرچى لە توانامدا ھەبۇو، نەمەيىشت سەمىزدىسى كوبى كوروش
 زىنديو بىتىنى. مۇغەكان ئىستا دەسەلاتيان بەدەستەوە گىرتۇو، واتە ئەو
 كەسەى خۆم دىيارىم كردىبوو لەگەل براکەى بەناوى سەمىزدىسى بەسەر سامان و
 دارايى ولاتەكەم رابكەن. ئەو كەسەش كە پىر لە ھەموومان گونجاوتر بۇو، بۇ
 تولە ئەستاندىنەوە لە مۇغەكان لەمەر ئەو خەيانەتەي پېتىان كردىم، من بە دەستى
 خۆم كوشتم و ئىستا لە ژياندا نەماوه. داخوازىم لە ئىۋە پارسەكان ئەوهەي كە
 خواستەكان لە سەرەمەركىدا بە ئەنجام بگەيىتن. داوام لە ئىۋە و
 هيخامەنىشى يەكانى لەگەل منن، ھاۋپى لەگەل خواكانى پارىزەرى تاج و تەخت،
 رىيگا بە مىدىاكان مەدەن جارىيکى تر دەسەلات بە دەستەوە بىرىن. ئەگەر ئەوان
 بەفريودان ئەو حوكىمانىيەيان دەستكەويتەوە، ئىۋەش شەپ بکەن و بە كىشت ھېزتەنەوە
 لىيان بستىنەوە. ئەگەر بەشەپ بۇو، ئىۋەش شەپ بکەن و بە كىشت ھېزتەنەوە
 بجهنگىن و دەريان بکەن. ئەگەر ئامۇزىگارىيەكانى وەبەر چاو بىرىن، مەزراكانتان
 پېپەروبۇوم و ژنەكانتان خاوهن منال و مىڭەلەكانتان پې زاۋىى و خۇتان
 ھەميشە سەربەست و ئازاد دەزىن. ئەگەر نەتوانى دوبارە فەرمانپەوابىي
 بەدەستەوە بىرىنەوە، ياخوا وەبەر نەفرەتى من بکەون، ژيانغان دۈور لە
 بەختەوەرلى بىي و ھەر پارسەتىكى ئەو ولاتە تۇوشى چارەنۇوسى من بىي". دواي
 ئەو قسانە، كامبىز لەمەر كردهوەكانى خۆى، دەستى بە گىريان كرد.

[٦٦] كاتىك پارسەكان چاوابيان بە گريانى پاشاكەيان كەوت، تەواوى
 جلوپەرگى خۆيان دادپى. نالەنال و شىنگىپان دەستى پېتىرى. ئىسقانى رانى
 كامبىز تۇوشى قانقاريا هات و رىزى و بۇوھ ھۆى مەركى كامبىزى كوبى
 كوروش. ناوبراؤ حەوت سال و پىنج مانگ فەرمانپەوابىي كرد. خاوهن منال
 نەبۇو، نە كۆپ و نە كچ. ئەو پارسانەي دەورى پاشاييان گىرتۇو، باوهەريان
 بەوه نەدەكىد كە مۇغەكان دەسەلاتيان گىرتىتە دەست، بەلكۇو بە پىچەوانەوە
 لەو بېپوايەدا بۇون كە كامبىز بۇ ھەلفرىيواندى ئەوان سەبارەت بە مەركى

سمیردیسی براکه‌ی دواوه، ئەگینا ئەو خەلکە راپېریوه لەپاستیدا خودى پارسەكانن كە دىزى ئەو سەرھەلدانيان وەرىختۇوه.

[٦٧] ئەو كەسەئى قەرار بۇوه فەرمانپەوابىي ولات بەدەستەوە بگرى، دەبوايە سمیردیسی كورپى كوروش بوايە. لەلايەكى تريشەوە، پريكساسپ، ئەويش كوشتنى سمیردیسی وەستق نەگرت و گەرەكى نەبۇو ژيانى خۆى دواى مەركى كامبىز لە مەترسى بخا و بلىنى بە دەستەكانى خۆى كورپى كوروشى كوشتووه. دواى مردىنى كامبىز، مۇغى گۈرىن بەبى ترس حوكىمەنلىقى بەرپىوه بىردى و ناوى سمیردیسی كورپى كوروشى زەوت كردىبوو. كابراى مۇغ حەوت مانگ پاشايەتى كرد، واتە ئەوەندە ماوەيەى كە پىتىۋىست بۇو ھەشت سال تەمەنلىقى فەرمانپەوابىي كامبىز پاشا كامل بىن. لەو حەوت مانگەدا گەلەتكەنلىك كارى بەجىتى بۇ دانىشتووانى ولات بە ئەنجام كەيىند و كاتىنگى مەركى كەلەتكەنلىك كارى بەجىتى بۇ داناندا و پارسەكان خۇيانلى بوارد. ئەو مۇغە راسپارده‌يى ناردە سەراسەرى ولات و بە خەلکى راگەيىند كە ماوەي سى سالان لە دانى مالىيات و خزمەتى لەشكىرى مەعاف دەبن.

[٦٨] مۇغى ناوبرار خىترا بەلىتى بە خەلکدا كە ئەگەر دواى ھەشت مانگ دەسەلات بەدەستەوە بگرى، ئەوە مالىيات و خزمەتى لەشكىرى بۇ سى سال ھەلەتكەنلىك، بەلام لە مانگى ھەشتەمدا تووشى ئەو رووداوه هات: ئۆتانىس كورپى فارناسپ بۇو. رەگەز و سامانى ناوبرار بۇوه ھۆى ئەو كە لەنلىپاچارسەكاندا ناسراوبىن. ئۆتانىس يەكەم كەس بۇ شك و گومان ھەلەتكەنلىك كە فەرمانپەوابى تازە كورپى كوروش بىن. ئەو لەو باوەرەدا بۇو كە سمیردیسی مۇغە دەسەلاتى بەدەستەوە گىتووه. ئۆتانىس بەلايەوه سەير بۇو كە سمیردیسی مۇغ بۇچى ھىچكەت لە قەلا نايەتە دەر و كەسى راۋىيڭكارى پارس نەچۈوهتە لاي. وەختىنگ ئۆتانىس لەو بارەوە وەشك كەوت، بەو چەشىنە جولايەوه: يەكىتكەنلىك كەچەكانى خۆى بە ناوى فيديمى (فەديمە) بەمېرىد دابوو. ئەو كەچە ژىنى سمیردیسی كورپى كوروش و لەنلىق حەرەمسەرائى كامبىزدا دەزىيا. ئۆتانىس ولامى لەو خاتۇونە، واتە كەچى خۆى نارد و

پرسیاری لیکرد ئاخۇ شەوانە له كاتى خەوتىدا لهگەل سەمیزدیسی کورپى كوروش دەخەوی يالەگەل كەسيكى تر. فەديمه جوابى ناردهوه كە نازانى لهگەل كى دەخەوی، چونكە له ژيانى خۆيدا قەت سەمیزدیسی کورپى كوروشى نەبىنیوھ، ئەوهش كە لهگەلى رادەزى، نازانى كىتىه. ئۆتانيس دوباره پەيامى بۇ فەديمه ناردهوه و پرسى: "ئەگەر سەمیزدیسی کورپى كوروش ناناسى، له خاتوو ئاتووسا بېرسە كە تو و ئەو شەوانە لهگەل كام پىاوا دەزىن. چونكە ئاتووسا بە دەنلياپىيەوە برای خۆى دەناسىتەوە". كچى ئۆتانيس ولامى ناردهوه كە: "ئاتوانم نە لهگەل ئاتووسا^۱ قىسە بکەم و نە لهگەل هىچ ژىنلىكى تر كە لهگەل مندا دەزى، چونكە ئەو كابرايە هەركەس بى، لهو رۆزەوە دەسەلاتى گرتۇتە دەست، ئىيمە ژەنەكانى لىك هەلاؤاردوھ و جىا لهىكتەر دەزىن".

[۶۹] وەختىك ئۆتانيس ئەو ولامىي پېنگەيى، شىك و گومانى بەھېزىر بۇو. بۇ جارى سېتەم پەيامى بۇ كچەكەي نارد و لىتى پرسى: "كچم، تو له نىزاد و رەگەزىكى گورەي و دەبىن لە بەرامبەر مەترسىدا خۆراڭر بى و ئەوه داواي باوكتە، ئەگەر ئەو كابرايەي لهگەل تو دەخەوی سەمیزدیسی کورپى كوروش نەبى، رەنگە كەسيك بى كە من لىتى بە شىك و گومانم، نابى له وھ زىادتر رېنگەي پېتىدرى تخۇونت بکەۋى و فەرمانپەۋايى پارسەكان بىكەت. هەر بۇيە داوات لىدەكەم ئەو كارە بکە: هەركات ئەو كابرايە هاتە لات و دەنلىبابۇرى خەوى لىكەوتۇوه و گوئىيەكانى بەدەرەوەن، بىزانە ئەگەر گوئى ھەبىن ئەوه سەمیزدیسی کورپى كوروشە، ئەگەر نا، ئەوه ھەمان سەمیزدیسی مۇغە". فەديمه ولامى ناردهوه كە ئەگەر ئەو كارە بىكەت تووشى مەترسىيەكى گورە دىت، چونكە كابرا لىتى حالى بى كە ژەنەكانى بە گوئى بېراوى ئەوي زانىوھ، ناھىلى رووحى بە سلامەتى بەرىتە دەر و لەجىتوھ دەيكۈزى. ھەلبەت بەو حالەش بە قىسەي باوکى خۆى كردى: كامبىزى كورپى كوروش، بە مەبەستى سزادان، كاتى خۆى ھەردوو گوئى ئەو مۇغەي بېرىبۇو. فەديمه راست ئەو جۇرەي باوکى داواي كردىبۇو، جولايەوە. وەختىك كاتى خەوتىن له گەل

۱- ئاتووسا، كچى كوروشى مەزن كە مىزدى بە كەمبوجىيە براي خۆى كرد.

مۇغەكە هات (زنانى پارس بە نوره لهگەل پیاوهکان دەخەوتن)، چووه لاي مىرده و له تەنىشتى راڭشا. خەويىكى قول كابراي مۇغى داگرت و فەدىمە دەستى بە گۈنېكەنلى ئەودا گىپا. بى گىروگفت لېيى حالى بۇو كە ئەو كابرايە گۈنېپراوه، هەركە رۇچ بۇوه ولامى بۇ باوكى ناردەوه.

[٧٠] ئۆتانيس ديدارىكى لهگەل ئاسپاتىنى و غۇفرىياس سازدا. ئەوانە له گەوره پیاوانى ناسراوى پارس و دۇستى نىزىكى ئۆتانيس بۇون و ناوبراو رەوتى رووداوهكەي بۇ گىرانەوه. ئەوانىش بە ھەمان شىتوھ شك و گومانيان ھەبۇو و بۇيە بەته واوى باوهپىان بە قىسەكەنلى ئۆتانيس كرد. هەر سىكىيان لهجىتوھ بېرىارىياندا خەلکى پارس يەكبەيەك لە گرفته ئاكادار بىكەنەوه، بەتايىبەتى ئەوانە ئىجىگاي باوهپىتىكىدن بۇون.

ئۆتانيس، ئىدماقىلىنى تىكەياند. غۇفرىياس بە مىغاۋىزۇي گۇوت و ئاسپاتىنىس قىسەي لهگەل ئىدارن كرد. گشتىيان بۇونە شەش كەس. وەختىك داريوشى كورپى گشتاسپ كەيشتە شارى شوش - ئەو لە ولاتى پارس را دەھات، واتە لە شوينە كە باوكى حوكىمان بۇو - ئەو شەش كەسە بە مەبەستى دامەز راندى ھاپېيمانى، ئەوپەيشيان بانگكىرد.

[٧١] بە هاتنى داريوش كۆرەكە بۇو بە حەوت كەس. ئالۇگۇرى بېرۇرایان كرد و سويندىان خوارد. وەختىك نورەي داريوش هات بۇوهى راي خۇى دەرپىرى، بەو چەشىن ئاخاوت: "پىتمابۇو تەنبا كەسىتىم كە دەمزانى ئەو كەسەي لەسەر تەختى پاشايەتى دانىشتۇو، كابرايەكى مۇغە، نەك سەميردىسى كورپى كوروش كە مردووه. هەربۇيە بە پەلە هاتم، بۇوهى رېڭايەك بۇ كوشتنى ئەو مۇغە بىدقۇزمەوه. ئىستىتا كە ئىۋەش لەو باروهە ئاكادارن و هەر من تەنبا نىم، بەباوهپى من دەبىن هەرجى زۇوتەر وەخۇ كەوین و چاوهپوانىي ھېچ ماناپىكى نىبى و بارودۇخە كە مەترسىدارە". سەبارەت بەو قسانەي داريوش، ئۆتانيس بۇچۇونى ترى ھەبۇو: "كورپى گشتاسپ، تۇ خاودن باوكىكى جوامىر و وىندەچىت لەو كەمتر نەبى. لەو كارەدا پەلە مەكە، پېتىۋىستە بېرى لېتكەينەوه و گرفتەكە بە ھېمنى چارەسەر

بکهین". داریوش له ولا مدا گووتی: "ئهی گهوره پیاوانی پارس! ئیوه که لیزه
کوبوونتهوه، ئهگهر وهدوای ئامؤژگارییه کاتی ئوتانیس بکهون، مه رگنیکی پر
له بین ئابرووبی چاوه روانتنان، چونکه یه کیک په یدا ده بی که بوق بهرژه وندی
خۆی ئیمه بکاته قوربانی. ده بی هه رچی زووتر وە خۆکە وین و هه رخۆمان
بین. هەلبەت بپیارتان داوه جیا له من خەلکانی تریش ئاگادار بکەنوه، یا
ده بی هه رئە مرق دەست بە کار بین، یا ده بی ئه وە بزانن ئه گهر ئە مرق کاره که
تەواو نەکەین، ئىزن بە هیچکە سیکی تر نادەم وە پیش من بکەوی. من خۆم
خیرا دەچمه لای کابرات مۇغ و گشت زانیارییه کى دەدەمنی".

[٧٢] ئوتانیس کاتیک چاوی به گرژی داریوش کەوت، پېنى گووت: "ئىستا
کە تو ناچارمان دەکەی پەلە له کاره کەدا بکەین و هیچ رىگایه کى ترت ئاۋەلا
نەھىشتۇرتهوه، تکایه پېشان بلىن کە چۈن بچىنە نېيۇ بارەگا و پەلامارى مۇغ و
پاسەوانە کان بدهىن. ئاگادار ھەی کە له گشت لایەك پاسەوانى داناوه، ئه گهر
بە چاوی خۆت نەتىبىنیون، بە دلنايىھە بىستۇرۇت، باشە ئیمه چۈن لە دەست
ئەوانە وە رزگارىمان دىت". داریوش وە جواب ھات: "ئوتانیس، ھىندىك گرفت
ھەيە کە پیاو زەھمەتە لە بارەيە وە بدۇى، بەلام زۇر ھاسان جىيەجى دەبن.
پېتىستە بزانى کە هیچ دۇوار نىيە بە نېيۇ پاسەوانە کاندا دەرباز بین، خەلکى
وەک ئیمه خاوهن پلەی بە رزى كۆمە لایەتى، لە کاتى چۈونە ۋۇرۇر بوق بارەگا
پېشمان پىناڭىرىدى، جا ئەوه له رووی ترسە وە بى يا رىزىدانان. جیا
لە وەش، من رىگایه کى فە زىرە کانەم پىشىك دى. وە ختىك لە پاسەوانانى
پارس دەرباز بۇوم، ئە وجار دەلىم هەلگىرى پە يامىكى گىرىنگ لە لاين
باوكمە وە بوق پاشام. ئە وە جىنگايەي پېتىستى بە درۆ كىردىنە، با بىكەم.
ھەموومان بە وە رۆژگاره راستىش دەلىن و درۇش دەکەين. ئە وە كەسانەي
درۆ دەكەن، گەره کيانە خىرەتىكىان دەستكەوى، ئەوانەش درق ناكەن، دەخوازن
خەلکانى تر پتە باوهەپىان پېتىكەن. هەر دوو لايەن چاوابان له قازانچ و
بەرژە وەندى خۆيانە. ئە گەر ئە وە دوو لايەن له فکرى قازانچى خۆياندا نەبن،
ئە وجار ئە وە راستىش دەلى، روو له درق دەكا و درۆزنىش ناچاره راستى

به سه ر زاریدا بی. هر پاسه وانیک که ریگا به دهرباز بیوونی ئیمه بدمات، دواتر قازانچی دهست دهکه وی. هر که سیش پیشمان پیتگری، وهک دوزمن چاوی لیده که بین. ئیستا، با بقیه یهک جاریش بین یاسا لهڈیر بین بنین و له دهروازه کان دهرباز بین و بچینه ژووره وه کاره که مان جیبیجی بکه بین".

[٧٣] دواي قسه کانی داريوش، ئەوجار غوقريياس وقسه هات: "دؤستان، كەنگى فرسەتى ئەوتۇق ھەلەدەكە وی كە ئیمه بتوانين دەسەلات بە دەستە و بگرىنه وە؟ باشه ئەگەر سەرنە كە وتنىن، با بىرىن! بق ئیمه سەركىرە جىنى سەرسۈرمانە ئەمپۇ مۇغىكى مىدىايى حوكىمەنیمان بىكا كە دوو گوئى بپاون! ئىتۇكە لە دەوري كامبىزى نەخۇش بۇون، لەبىرتانە كاتى سەرەمەرگ چەندە تۈوك و دوغاى لېتكىدىن ئەگەر پارسە کان نەتوانى دەسەلات دوبارە بە دەستە و بگەن. ئەو كاتە باوهەمان بە كامبىز نەكىد، پېمانوابۇ ناوبىراو گەرەكى بۇوە كەسايەتى سەيردىس خەوشدار بىكەت. ئیستا من لەگەل قسه کانی داريوشم. با ئیمه له يەكتەر ھەلەنە بېرىتىن، ئەو چەند كەسە لېرە هەين، بچىن و كابراى مۇغ بکوئىن".

[٧٤] لە حالىكدا كە ئەوانە خەرىكى بېركىدىن و بۇون، كۆمەلە رووداۋىك لە دەرهە وھ قەومان: مۇغە کان رېنگە و تبۇون و بېياريان دابۇو بە ئەنقةست لەگەل پريكساسپ پېكىتىن، چونكە ناوبىراو ئازارىكى زۇرى لەلایەن كامبىز وھ پېڭە بىبۇو. كامبىز كوبى پريكساسپى بە تىر كوشتبۇو. پريكساسپ تەنیا كەس بۇو كە بە كۆزرانى سەيردىسى كوبى كوروشى دەزانى، چونكە بە دەستە کانى خۆى ئەو كوبەرى كوشتبۇو. لەلایەكى ترىيشە و گشت پارسە کان رىز و حورپەتىان بق دادەنا.

مۇغە کان لەمەر ئەو هۆكاراتە پريكساسپ يان بىنى و كرديانە ھاۋىپەيمانى خۆيان و بەلىنیان لېتەرگرت و سوينىداندا، ئەوهى دەيزانى لەلای ھىچكە سەھە باسى ليۋە نەكا، واتە حىللەي مۇغە کان سەبارەت بە پارسە کان ئاشكرا نەكەت. ھەلبەت چەند رووداۋى ترىيش بەپىنى رەوتى چارەنۇو سەھە هاتنە ئاراوه. بەھەر حال پريكساسپ بەلىنى بە مۇغە کاندا. لەو نىۋەدا

داوایه‌کی تریشی لیکرا. بپیاردرا جه‌ماوه‌ری پارس بانگ بکرینه ژیر دیواری
قه‌لا و پریکساسب قسه‌یان بُو بکا و بلن که پاشاکه‌یان سمیردیسی کوربی
کوروشه و خله‌ک له و باره‌وه دلنيا بکات. ئه و داوایه بؤیه له ناوبر او کرا،
چونکه ته‌نیا که‌ستیک بوبو که کشت پارسه‌کان باوه‌پیان پیبوو و به‌رده‌وام
گوتبووی که سمیردیسی کوربی کوروش ده‌زی. ئه و بوبو که تاوانی
کوشتنی ئه و کورب له‌سهر خۆی لابه‌ری.

[٧٥] وختیک پریکساسب رایکه‌یاند که ئاماذه‌یه ئه و کاره بکا. موغه‌کان
خله‌کی پارسیان به پانه‌وه بانگه‌یشت کرد. پریکساسب‌یان وده‌سهر يه‌ک له
بورجه‌کان خست و فه‌رمانیان پیدا قسه بکا. ناوبر او به‌بی ئه‌وه‌ی ئەنفه‌ستیک
له‌گورپیدا بی، فه‌راموشی کرد که موغه‌کان چ داوایه‌کیان بُو گووتن لیکردوه.
سەره‌تا تاریفی غیره‌ت و جوامیزی کوروش و باسی هیخامه‌نیشی‌یه‌کانی
کرد، دواتر که گه‌پایه‌وه سهر کوروش، گووتی که ئه و چونی حوكمرانی
کردوه. کاتیک قسه‌کانی به‌رهو کوتایی ده‌چوون، له پریکا دهستی به
ئاشکراکردنی راستیه‌کان کرد و گووتی تا ئه و کاته ئه و نهینبیه‌ی پاراستووه،
چونکه مه‌ترسی کوشتنی له‌سهر بوبو، به‌لام ئەمپۇز دەخوازى پەرده له‌سهر
ئه و رازه شاراوه‌یه هەلداته‌وه و راستیه‌که بلن. پریکساسب به خله‌کی گووت
که چون سمیردیسی کوربی کوروشی کوشتووه، جینایه‌تیک که کامبیز ناچار
بە ئەنجامدانی کردوه. دواي ئه و ئاشکراکردن، رایکه‌یاند که ئىستا موغه‌کان
حوكمرانیان بەدهسته‌وه گرتووه. راست له و کاته‌دا که پارسه‌کانی
وشیارکرده‌وه و گووتی، ئەگەر موغه‌کان نەکوژن و پارسه‌کان دەسەلات
بەدهسته‌وه نەگرن، خېرا بەسەره‌وه له بورجه‌کەرا كەوتەخواره‌وه.
پریکساسب بەو چەشنه مرد و به‌رده‌وام وەک کەسايەتیه‌کی ناسراو
جىئى خۆی كرده‌وه.

[٧٦] له و نیوهدادا ئه و حەوت کەسە کە پىشتر رېككە وتبوون، پەلامارى
موغه‌کان بدهن، لەبر خوا پارانه‌وه و به‌بی ئه‌وه‌ی بزانن که چ بەسهر
پریکساسب هاتووه، لەجىتوه وەخۆكەوتن. وختیک له نیوه‌ی رېڭادا بوبون،

ئهوجار زانیان چارهنووسی پریکساسپ بهکوی گهیشتووه، بؤیه لایاندا و
کهوتنه راویز. چهندیک رهگەل ئۆتانیس کهوتن و گەرهکیان بۇو له
بەپریوه چوونى پلانەكەدا پەله نەكەن و پىيانيابۇو بارودقىخەكە تەواو شىنواوه،
ھېتىدىكىش لەگەل داريوش بۇون و پىدااگرييان دەكىرد كە بەبى راوهستان
كارەكە جىتىجىبكەن. لەو كاتەدا كە شەپە قىسىم بۇو، حەوت بالىنەدى
سەقىر وەدىياركەوتن و جوتىك ھەلۋيان راودەنا. بە دەنۈوك لىدان و شەقەى
بالەكانيان ئەو جووتهيان رووتاندەوه.

ئەو كۆپە حەوت كەسىيە وەختىك چاويان بەو رووداوه كەوت، لەجىيە
پىشىيارى داريوش يان پەسندىكىد و بەرەو بارەگاي پاشايەتى وەرىتكەوتن و
بە دىتنى بالىنەكان غىرەتىيان وەبەرهات.

[77] هەركە گەيشتنە بەر دەروازەى بارەگا، راست ئەوە قەوما كە
داريوش چاوهپوانى دەكىرد. پاسەوانەكان بە حورەتىكى كە بۇ گەورە
پياوانى پارسيان ھەبۇو، بەبى ھىچ بىركرىدىنەويەك لەوە كە ئەو حەوت
كەسە خەرىكى ج پىلانىن، رىنگاييان پىدان بچەنە ژۇورەوه. وەك ئەوەى كە
ھىزىتكى خوابى لە پشت ئەو حەوت كەسە بى. ھىچكەسلىنى نەپرسىن. كاتىك
گەيشتنە حەسارى ناوهوه، يەكراست وەزۇور كەوتن. چاويان بە كۆملەن
خواجهى حەرمىسىرا كەوت. كارى خواجهەكان ھېتىنان و بىرىنى ئەمرى پاشا
بۇو. خواجهەكان لەو حەوت كەسەيان پرسى كە چىان گەرەكە و ھەپەشەيان
لە پاسەوانەكان كىرد، بۇچى رىنگاييان بەو جەماوهە داوه بىنە ژۇورەوه.
پىشىيان بە پىشەپەويى كۆپەكە گرت. ئەندامانى كۆپ بە ئىشارەتى چاو
رېتكەوتن، شىرەكانيان لە كالان دەركىشا و خواجهەكانيان لەپریوه كوشت و
بەغار بەرەو ھۆدەپىاوانەى نىتو بارەگا چوونە ژۇورەوه.

[78] بەھەلکەوت ھەردوو مۇغەكە لە ژۇورەوه بۇون و بىريان لە چۆنۈيەتى
قەومانى رووداوى پریکساسپ دەكىدەوه. كاتىك چاويان بە خواجهەكان كەوت
كە ئاوا بە پەشۇقاوى ھاواردەكەن، ئەوجار بە جووته دەرپەرىنە دەرى، بۇوهى
بىزانن چ قەوماوه. وەزۇعەكەيان بىنى و حەوليان دا، بەرگىرى لە خۆيان بکەن.

یهکیان دهستی دایه تیروکهوان و ئەوهىتريش رۆبۇوه نىزەيەك و شەر سازبۇو. ئەوهىان كە تیروكەوانەكەى پېپۇو نەيتوانى كەلگى لىتوھرگرى و حەوت كەسەكە تەواويك لىنىزىك كەوتەنەوە. مۇغى دۇوھەم بەرگرى لە خۇى كرد و توانى رانى ئاسپاتىن بىرىندار بىكەت و نىزەيەكىش لە چاوى ئىدابېتىن رۆبىكەت. ئىدابېتىن چاوهكەى لەدەستدا، بەلام نەمرد.

بەھەرحال ئەو مۇغە دۇو كەسى بىرىندار كرد، بەلام ئەوهىتىر كە تیروكەوانى پېپۇو هيچى لەدەست نەھات و رايىركەدە ژۇورى تەنىشتەوە و گەرەكى بۇو درگا لەسەر خۇى داباخا. دۇو كەس لە پەلاماردەران گەيشتنە سەرى. غۇفرىياس و داريوش بۇون. كاتىك غۇفرىياس لەگەل ئەو مۇغە كەوتە شەپ، داريوش لەبەر تارىكى نىتو ژۇورەكە خۇى دایه گوشەيەك و هيچى پېتەكرا. ئەو لەوە دەترسا مەبادا بە هەلە لە غۇفرىياس بىدا. غۇفرىياس وەختىك ھەستى پېتىرىد كە داريوش شەپ ناكەت و يارمەتى ئەو نادات، تىيىخورى. داريوش ولامى داوه: "دەترسم لە تو بىدەم". داريوش ئەوجار شىرى راوهشاند و بە هەلگەوت لە كابراى مۇغىدا.

[٧٩] كاتىك مۇغەكانيان كوشتن، لەجىتوھ سەريان بېپىن و دۇو بىرىندارەكەى خۇيان واتە ئاسپاتىن و ئىدابېتىن يان بەجىھىشت. بۇوەي بارەگاشيان پاراستىنى، بە دۇو سەرى بىراوه و رايانكىرده دەرەوە و ھاواريان كرد كە چۈن مۇغەكانيان كوشتووھ و سەرەكانيان نىشانى خەلگىدا.

ئەوان ھەروەها، لە رىيگادا تووشى ھەر مۇغىك بىيان، لەجىتوھ دەيانكوشت. وەختىك پارسەكان بەو خەبەرەيان زانى كە ئەو حەوت كەسە چىان كردۇھ و مۇغەكان چ جىينايدەتكىان خۇلقاندووھ، خىئرا فرسەتىان قۆستەوە و بە ھەمان شىتوھ لەگەل باقى مۇغەكان ھەلسوكەوتىان كرد. شىرىكانيان لە كالان دەركىشىا و ھەر مۇغىكىان دەست كەوت، كوشتىيان.^۱ ئەگەر شەو دانەھاتبا،

۱- بەوەرا دەردىكەۋى كە وەدەست خىستەوەي دەسەلات بەھزى دۇو مۇغەوە، لەخۇپا نېبۇوھ. بەپىتى ھېنديك سەرچاوهىتى، مېدىياكان خەرىكى شۇپش بۇونە و بەبۇچۇونى كەسانى تريش، مرىدىانى ئايىنى زەردوشت ويسىتۈۋيانە خۇيان لەدەست حوكىمانى دەسەلاتى ئارىستۇكراتى فارسەكان رىزكاربىكەن.

هیچ موغیک به زیندوویی دهرباز ندهبوو. ئهو روزه لەلایەن پارسەکانه وە بە شکویەکى فراوانە و پیرۆزکرا و جىئىنىكى كەورە سازدرا و لەو سەردەمە وە پىيىدەگۇوتى: مۇغقەن. لەو روزهدا هیچ موغیک غېرەت ناکات دەركەۋى و كشتىان لە مالە وە دەمېتتە وە.

[٨٠] پاش ئهو رووداوه ولات ھىوربۇوه و پىنج رۇز تىپەرى. راپەپىوان سەبارەت بە بارودۇخى حازر كۆبۈونە وە يەكى كەورەيان پېكھىنا و لەسەر چەند بابەتىك راۋىتىان كرد. ئهو باسانەيى كردوويانە بۆ خەلکى توپىزەرلى يۇنانى جىنگايى باوهەرنىن، ھەرچەند لە راستىدا گۇوتراون.

وەختىك ئۆتانيس گۇوتى كە پارسەکان پىتىستە خۇيان لەسەر خواستە سىياسىيەكان بېياربىدەن، بەو چەشىنە ئاخاوت: "بە باوهەرى من نابى لەمە و بەدوا رىيگە بىرى كە شىتىھى دەسەلاتدارى تاكەكەسى بىتە سەر حۆكم، نە جىنگايى رەزامەندىيە و نە كارىكى دروستە. ئىۋە بە چاوى خۇتان دېتىان، شىتايەتى كامبىز چى بەسەر ئهو ولاتە هيىنا و چىن تووشى ئازاركىشان ھاتىن، كەوابۇو فەرماننەوابىي تاكەكەسى و پاشايەتى ناتوانى چارەيەكى گونجاو بى. فەرماننەوابى ئىزىن بە خۇى دەدا چى كەرەكىيەتى بىكا، بەبى ئەوهى كەس بىتوانى لىتى بېتچىتە وە. ئەگەر باشتىرىن مەرقۇشىش بىتە خاوهەن دەسەلاتى لەو چەشىن، خىرا رەفتار و ھەلسۈكەوتى دەگۈرى. سولتە و دەسەلات ملھورى بەدوا دى و حەسادەتىش ھەستىكە، و مازە پىشى ئادەمیزاد پېتكەتىنى. ھەركەس خاوهەن ئهو دوو خۇو و خەسلەتە واتە تىنۇوى دەسەلات بى و ئىزەتلىي بە خەلک ببا، بېكۈمان دەرۈونى پې لە خەراپە دەبى، بۆيە جار سەرمەستى لە خۇ بايى بۇون و جار خنكاو لەنپۇ گولى جىنایەت و ناھەقىدا. دىارە پىاو لە ھەلۆمەرجى ئەوتۇدا، نەدەبوايە حەسادەت دايىگرى، چونكە خاوهەن گشت ئىمكەناتىكە و لە ھېچى كەم نىيە، بەلام بەو حالەش بەپېچەوانە خواتىنى ھاولاتىيانى خۇى رەفتار دەكە. كەسىتىكى ئەوتۇ ئىزەتلىي بە مەرقۇشە باشەكان دەبا كە لە دەوروبەرى دەزىن، پىر لەگەل خەراپەكاران ھەست بە خۇشى و شادى دەكەت و خۇشى ئامادەكى و ھەرگىرتى دابە

ناحه‌زهکانه و تامه‌زرقی گویندتن له درق و بوختانه. لهوانه ناشایستتر ئوهه‌یه که ئهگه‌ر که‌سیک پنی ههلا بلن، ئه‌ویش به ئهندازه، لهجتیه قه‌لس ده‌بئ، چونکه تاریفی زور نه‌کراوه، ئهگه‌ر زوریشی تاریف بکه‌ی دیسانیش هر توره‌یه، له‌به‌ر ئه‌ویه پیوایه زیده‌ر قی تیدایه. ئیستا باسی دیارده‌یه‌کی ناحه‌زتر ده‌کم؛ ئه و چه‌شنه فه‌رمانپه‌واویه، دابونه‌ریتی باب و باپیرانمان ده‌گورپی، ده‌ستپیزی ده‌کاته سه‌ر ژنه‌کان و خله‌ک به‌بئ دادگایی کردن ده‌کوژی. بؤیه به‌باوه‌ری من ئه‌گه‌ر خله‌ک خوی ده‌سه‌لاتدار و فه‌رمانپه‌وا بئ، به‌ر له هه‌ر شتیک حکومه‌ته‌که‌ی خاوون جوانترین ناو ده‌بئ. هه‌روه‌ها، ئه و حکومه‌ته ناتوانی هیچ‌کام له و خه‌راپه‌کارییانه به ئه‌نجام بگه‌یتني، وهک ئه‌ویه که‌سیکی سه‌ره‌په ده‌یکا و پیشتر باسم کرد. سه‌رکرده‌کان به هه‌لیزاردن و ده‌نگ دیاری ده‌کرین. ئهوانه ناچارن به‌لین بدنه و گشت بپیاره‌کانیشیان پیویسته له‌لاین خله‌که‌وه په‌سند بکرین. بؤیه دیسانیش ده‌یلیمه‌وه، من باوه‌رم به شیوه ده‌سه‌لاتدارییه‌تی پاشایه‌تی و تاکه که‌سی نییه و ده‌بئ و‌لای بنین و بپیار و حوكمرانی بدهینه دهست خله‌ک. ئه‌وه فه‌رمانپه‌واویی نزورینه‌یه.

ئه‌وه بیرو بوقچوونی ئوتانیس بورو.

[۸۱] میغافیزوس شیوازی پاشایه‌تی به‌دل بورو. ناوبراو قسه‌کانی خوی به‌و چه‌شنه دهست پیکرد: "ئه و بابه‌تانه‌ی ئوتانیس باسی کردن، منیش ده‌یانزانم. ئه و له‌وه‌دا به هه‌له چووه که پیش‌نیار ده‌کا ده‌سه‌لات بدریته دهست خله‌ک. ئه‌وه به‌لای منه‌وه باشترين ریکه چاره نییه. هیچ بئ موبالاتییه‌ک و خوویستییه‌ک ناگاته خه‌راپه‌کاری خله‌لکی نه‌فام و جاهيل. ئه و بوقچونه ناماقوله، ته‌نیا له‌به‌ر ئه‌ویه تووشی له‌خوبایي بوروئی مله‌وریک نه‌بین، ده‌بئ به‌سه‌ر خوویستی و ده‌سه‌لاتدارییه‌تی ناشایستی خله‌لکدا بکه‌وین. که‌سیکی فه‌رمانپه‌وا هه‌رجی بیکا، له‌پووی زانیارییه‌وه‌یه، به‌لام هی خله‌ک له‌به‌ر نه‌زانییه‌وه به ئه‌نجام ده‌گا، چونکه قت هیچ فیز نه‌بورو، ته‌نانت سه‌باره‌ت به خویشی نازانی چاکه و خه‌راپه لیک جیا بکاته‌وه. ئه‌گه‌ر خله‌لکیکی ئه‌وتو

تیکه‌لاؤی فهرمانزه‌وایی بی، ته‌نیا ئەوهندە دەزانى کە بەبى پاراستنى هېچ سنورىك بەكەيى خۆى چەشنى لافاوى خورىن رايدا.

ئىستا ئەوانى چاره‌پەشى پارسەكانيان گەرەكە، با ديموكراتى ھەلبىزىن. ئىتمە دەتوانىن كۆمەلېڭ لە باشتىرين ھاولاتىيانمان دەست نىشان بکەين و حوكىمەن ئەيان بىدەينە دەست و خۇيىشمان لەگەلىيان بىن. بەباوهەرى من ئەوهش رىنگ چارەيەكە و زۇر سروشىتىيە کە ھاولاتىيانى باش، بەجىتىرين بېيارىش دەدەن".

ئەوه بىرۇبىچۇونى مىغافىزۇس بۇو. سىتەم كەس كە قىسى كىد، داريوش بۇو.

[۸۲] "بچوونه کانی میغافیزوس لمهه دیموکراتی به لای منهوه دروستن، به لام ئهو بشهی نا که پیوهندی به دهسه لاتداریهه تی سامانداران و ئه شرافه وه ههیه. ئئیه سی چه شنه شیوازی فهرمانه واپیمان له بره و با يه کینک له وانه هلبزیرین که له گشتیان باشتر بی، دیموکراتی، ئولیگارشی (ئه شرافسالاری) و موئارشی (پاشایهه تی). هلهیت پاشایهه تی له گشت بواریکدا گونجاوتره. ئه گهر که سیک خاوهن دهسه لاتی ته واو بی، لیزان و تیگه یشتوو بی، پتر به قازانجی گله که مانه و هر نه خشنه و پلانیک دژی دوژمن داریزی، نهینیه کانی لای خوی دهمینیته وه و ده پاریززین. له سیسته می ئه شرافسالاری دا، کاتیک خله کانیکی فره خزمته کانیان به کومه لگا پیشکەش ده کەن، زور جار هله ده که وی که کىشەيان له نیوانیاندا سازبى و دوژمنیاهه تی هەقدوو بکەن. هەر ساماندار و ئه شرافیک گەرە کيیه تی خوی بېتىه رىبەر و قسەی خوی بسەلمىنى. بەو شیوه يه دژايەتى له نیوانیاندا دىتە گورى و كىيەركى و مملانى سازدهبى و جىنابىت دەخولقۇ و لە كوتايىدا دەبىتە سەرچاوهى هانتە مەيدانى پاشا. بۆيە دىسان دەلىم كە پاشایهه تى باشترین بە دىل بۆ حوكمرانىيە.

ئەگەر خەلەك دەسەلاتدار بىن، بە دلىيابىيە وە تۇوشى گەندەلى دېت. ئەو كەندەلىيە لە حۆكمىرانى ديمۆكراٽيکدا ناپىته ھۆى دروست بۇونى

دوژمنایه‌تی، بهلام دؤستایه‌تی لهنیو هاولاتیانی قپیز و خهراپه‌کاردا بههیز دهکات، چونکه ئهوان دهبى رېتکبکهون بۇوهی بتوانن به ئامانجەکانیان بگەن. ئەو دیاردەیەش درېزھى دهبى، تا ئەو رۆزھى كەسیتکى سەرکردد لهنیو جەماوەردا رادەپەرپى و گشت خهراپه‌کاران وەلادەنی. بۇ سەركەوتنى ئەو رېتەرە، خەلک ناچارە پېشوازى و پشتیوانى لېیکات، هەركەسینکىش پشتیوانى و پېشوازى لېکرا، لهخۇرپا دەبىتە سەرکردد. ئەوهش خۆى چەشىنېك پاشایه‌تى لى سازدەبى. كەوابوو ئەوجارىش دهبى بلېم دەسەلاتى تاكەكەسى و پاشایه‌تى بەلائى منهو مەقبۇلترىن شىۋازى فەرمانپەوايىه. بۇوهى پیاو بتوانى گشت ئەو باپەتانە كۆبەندى بکات، ئاخۇ چۈن ئازادىمان دەست كەوت، كى ئەو مافەى بە ئىئمە بەخشى، جەماوەر؟ ئەشراف؟ يا پاشا؟ دهبى بلېم پاشا بۇ ئەو ئازادىيەپىن بەخشىن، واتە يەك كەس بۇو و ئىئمەش پېتىويستە ئەو قەوارەيە بپارىزىن و جىا لهو ياساكانى باب و باپېرانمان فەراموش نەكەين كە چەندە بەرىوجى بۇونە.^۱ ئەوەم لە هەموو شىۋەكانى تىر پى باشتەرە.

[۸۲] ئەو سى بۇچۇونە هاتەگۈپى و چوار كەسەكەى تىر لەگەل داريوش ھاوبىر بۇون. وەختىك ئۆتانىس، كە داواى شىۋە حوكىمەنلى ديمۇكراتى بۇ پارسەكان دەكىرد، هەركە دىتى پېشىنارەكەى پەسند ناكىرى، دووبارە دەستى بە ئاخاولتن کرد و گۇوتى: "ھاپرىيان، ئاشكرايە كە يەكىك لە كۆپى ئىئمە پېتىويستە وەك پاشا دىيارى بکرى، جا ج بە تەپرووېشك ھەلخىستان بى يا بە دەنگدانى خەلکى پارس، يا رەنگە بە شىۋازىنېكى تىر. سەبارەت بە خۆم، دهبى بلېم كە حەز ناكەم لەگەل ئىتە مەلەنلى بکەم و نە حوكىمەنلىش بەسەردا بکرى. بەو شەرتە خۆم دەكتىشە و دواوه كە ئەو كەسە ئىتە وەك پاشا دىيارى دەكەن، ھىچكەت كويىخايەتى بەسەر خۆم و خانەدانەكەمدا نەكەت". ناوبرارو قسە ئىتە خۆى كرد و شەش كەسەكەى تىر قبولييان كرد و ناوبرارو لەجىتە كېشە ئەسەلاتى بەجىتەيشت و رۇپى. بنەمالە ئۆتانىس وەك تاقە خانەدان، هەتا ئىستاش لە ولاتى پارس ئازادىن و تەنبا ئەو بېپاراتە قبول

- ۱- مەبەستى لە كورۇشە.

دەکەن کە خۆیان حەزیان لىتىھىتى، بەبى ئەوھى ياساي پارسەكان لەژىر بىن
بىنن.

[٨٤] باقى ئەندامانى كور بىريان لهوه دەكىدەوە كە كى لە گشتىان
بەرهەقتەر بۇوھى پاشايەتى پىسىپىرن. لەسەر ئەوھ ساغ بۇونەوە جىا لهو
حەوتە، ھەركەسىنگى تر بىبىتە پاشاي ولات، بەلېتەكانى پېشتر بە ئۇتانىس يان
دا بۇو، جىيەجى يان بكا. بەواتايەك گشت سالىك، يەك دەست جلوبەرگى
مېدىايى لەگەل كومەلىك لە بەنرخترىن دىيارىيەكان^۱ وەك نەرىتى پارسەكان
چەشنى خەلات بە ناوبراو بېھخىرى. بۇيەش ئەو بپىارەياندا، لەبەر ئەوھى
ناوبرار يەكم كەس بۇو دەستى بە جموجۇل كردبۇو و خەلکى لە دەورى
خۆى كۆكىدېۋوھ. بەو پېتىه سروشتى بۇو كە رىزى لىتىگىرى. لەمەر
خۆيشيان، ئاوا ساغ بۇونەوە كە مافى ئەوھيان هەبى، بەبى لىپرسىنەوە
ھاتووچۇرى نىتو بارەگاي پاشايەتى بکەن و پېۋىست بە ئاكاداركىرىنەوە
پېشىوو نەبى، مەگەر جەنابى پاشا لەگەل ھاوسەرەكەيدا خەوتى. ھەروەها،
پاشاي نوى بۇي نەبۇو ھاوسەر لەننۇ خەلکى تر جىا لە بىنەمالەئى ئەو
راپەپىوانە ھەلبىزىرى. سەبارەت بە ھەلبىزىرىنى پاشا كە بپىاردرار لەننۇ شەش
كەسەكەدا يەكىان دىيارىبىرى، ئاوا ساغ بۇونەوە: سېپىتەي بەيانى بەر لە
گزىنگىدانى خۆر، ھەركام لەبەر خۆيەوە و بە سوارى ئەسپ بچە دەرەوەي
شار. راست لە كاتى گزىنگىدان، ئەسپى ھەركام لەوانە زووتر بھىلىتنى،
خاوهنى ئەسپ دەبىتە پاشاي ولاتى پارس.

[٨٥] داريوش مەيتەرىتكى گەلىك لىزانى ھەبۇو. پېتىدەگۈوترا ئىقماريس.
وەختىك ئەو شەش كەسە لىك جىا بۇونەوە، داريوش بە مەيتەرى خۆى
گۈوت: "ئىقماريس! لەمەر دىيارىكىدىنى پاشا بەو قەناعەتە گەيشتۈوين كە بەيانى
زوو بەر لە خۆرەلات، ئەسپسوارى بکەين. ئەسپى ھەركام لە ئىتمە بەر لە
گزىنگىدان وەحىلە كەۋى، خاوهنى ئەو ئەسپە دەبىتە پاشاي ولات. ئىستا پىنم بلى

1- بەپتى زانىارىيەكانى گىزىقۇن، شىوهى ڙيانى مېدىاكان گەلىك ئاشرافى و دەولەمەندانە بۇوە و
بەپىچەوانەوە، فارسەكان تەواوېك نەدار و فەقيرانە ڙياون.

چیت له دهست دیت. لیزانی خوت به کاربینه بقوهی ئیمه ئه و خه لاته به رینه وه، نه ک کەسیکی تر. ئیقاریس له ولامدا گووتی: "گهوره! ئهگهر پاشایته و لات بهوه بەستراوه ته وه، غیره ت وه بەر خوت بینه و باوهرت بە خوت هه بى، چونکه دلنیام تو دیاری دەکری. ئه وهی بۆ ئه و کاره پیویسته، له لای من دهست دەکه وی". داریوش ئەوجار پىنى گووت: "ئهگهر شیوازیکت بىن شک دى، ئىستا کاتى ئه وه هاتووه بە کارى بىنی و پیویسته خىرا لىتى وە حۆكە وی، له بەر ئه وهی سبەی بەيانى كىيەركىكە بە ئەنجام دەگات". کاتىك ئیقاریس ئه و قسە يەی گوی لېپوو، بەو چەشنه جولایه وه: هەركە شەو داهات جوانوو ماينىكى هيتنى كە ئەسپى داریوش گەلتىك حەزى لېپوو. ئه و جوانوو ماينى بىرده دەرهوھى شار و بۆ شوئىنى قەرارى كىيەركى. ماينى گورىنى له وی بەسته وه. ئەوجار ئەسپى داریوشى برد و بەدھورى جوانووه كەدا كېتى. ئه وندە نىزىك كە ئەسپەكە بتوانى بۇنى پىتوه بگات و خۆى رېخشىتنى. پاش فەترەيەك لېگەر ا ئەسپەكە سوارى جوانوو ماينى بى.

[٨٦] بەر لە خورھەلات، هەر شەش كەس لە سەر قەرارى پىشۇو بە سوارى ئەسپ گەيشتنە شوئىنى دیاريکراو. واتە ئه و جىڭايىھى شەوی پىشتر جوانوو ماينىلى بەستراپووه. ئەسپى داریوش، وەختىك خور گزىنگى دا و چاوى بەو شوئىنە كەوت، يەكجى حىلاندى. جيا لە وەش و هاوکات لەگەل گشت پلانە دارپىزراوه کان، رووداۋىيکى ترىش قەوما. ئه و شەوە ئاسمان ساف و بىنگەرد و پىر لە ئەستىرە بۇو. ئه و نىشانە خوش شانسى داریوشى دەگەياند. وىدەچوو گشت دياردەكان دەستىان وىتكابوو كە ناوبىراو بە خۆزگە كانى بگات. پاش حىلاندى ئەسپى داریوش، ئەوانى تر لە ئەسپە كانىيان دابەزىن و لە بەر دەم داریوش سەرى كەنۋشىان دانەواند.

[٨٧] جيا لەو بەسەرهاتە، خەلکانىكى تر دەگىرنە وە كە ئیقاریس شیوازىكى ترى بە کار هيتناوە. هەلبەت ئه و كۆمەلە خەلکە بۆچۈونى پارسە كان دەگىرنە وە. دەلین ئیقاریس دەستى لە نىيۇ مىتىنە جوانوو ماينى وەرداوه و لە نىيۇ دەرىپى خۆيدا شاردۇيە ته وه. کاتىك گشت لا يەك بە سوارى ئەسپ، بەر

له خۆرەھلات گەيشتۇونە جى، دەستى دەرھىتىاوه و لهبەر لۇوتى ئەسپى داريوش رايگرتووە بۇوهى بۇنى پىيوه بکات. بۇيە ئەسپەكە كەفى وەسەر زار گەراوه و حىلاندۇويه.

[٨٨] بەھەرحال، داريوش وەك پاشای پارسەكان ديارىكرا. جيا له عەرەبەكان گشت نەتهەكاني ئاسيا ژىر دەستەي ئەو بۇون. كوروش له سەردىمى خۆيدا ئەو ولات و ھەريمانەي داگىركىدبۇو و دواترىش كامبىزى كورى پەرەپىدان. عەرەبەكان ھىچكەت نەھاتتە ژىر نىرى دەسەلاتى پارسەكان، بەلام بۇونە دۆست و ھاوپەيمان بەتاپىت ئەو كاتەي كامبىز بەۋىدا تىپەرى و چۈوه ولاتى مىسر. ئەگەر ئەو عەرەبانە رىگىيان بە كامبىز نەدابا، ناوبراو نەيدەتowanى پەلامارى مىسر بادات.

داريوش لەگەل ژنانى سەر بە بنەمالەكانى ناسراو زەماوهندى كرد. سەرەتا دوو كەس لە كەنەكانى كوروش بە ناوهەكانى ئاتووسا و ئارتىستقنى هيئا. ئاتووسا پىشتر ژنى براي كامبىز واتە سەميردىس بۇو و دواتر كابراي مۇغ لەخۆى مارەكىد. ئارتىستقنىس قەيرە كچ بۇو. داريوش لە درېزەدا لەگەل كچى سەميردىسى كورى كوروش بەناوى پارميس زەماوهندى كرد. ھاواكتە كچى ئوتانىس، ئەوهى كابراي مۇغى ئاشكرا كىدبۇو، ئەويشى بە ھاوسەرى قبول كرد. بە شىۋىھە پېنگى حکومەتى خۆى سەقامگىر كرد. يەكم يادگارى ھونەرى داريوش، نىمچە پەيكەرە بەردىنەيەكە كە هيئا ئەسپىكى لەسەر ھەلکەندرابەر و لە خوارەوەش بە شىۋىھە نۇوسراوە: "داريوش كورى گشتاسپ بە يارمەتى ئەسپەكەي(ناوى ئەسپ ھاتووه) و ئىفارىسى مەيتەر پاشایتى پارسەكانى بەدەست هيئاوه."

[٨٩] داريوش فەرمانەۋاي بىست ھەريم بۇو و پېياندەگۈوترا ساترابى. ناوبراو بەرپىوه بەرلى بۇ ساترابىيەكان و مالىياتى سالانەي بۇ گشت نەتهەكان ديارىكىد. ئەو ياسايدى كەلانى دراوسىيىشى دەگىرتەوە و لەپاستىدا مالىياتى جىرانىتى لى دەستانىدەن. داريوش ھەروەها بېيارىدا ئەو گەلانەي كە دراوسىيى ھەڦدوو نىن، لە يەك تاقم و دەستەدا دابىندرىن. ناوبراو ناوجەكان و

شیوازی مالیات دانی ئهوانه بەو چەشته دیاری کرد. ئەو گەلانەی مالیات بەشیوهی زیو بدهن، پیویسته پیوانه تەنیا تالاندی باپلۇنى بى. ئەوانەی زېریان دەدا، لەسەریان بۇو تالاندی ئېقۇيى بەکاربىنن. تالاندی باپلۇنى بەرابەرى حەفتا مناي ئېقۇيى بۇو. لە سەرددەمى كوروش و دواتریش لە كاتى فەرمانىھوایى كامبىزدا، سىستەمى مالىياتى لەگۈرىدا نەبۇو. گەلانى ناوجە تەنیا خەلات و دیارى يان پېشکەش بە پاشا دەكىرد. دامەزرانى ئەو سىستەمە مالىاتىيە و كۆمەلېك ياسائى تر، پارسەكانيان بەو قەناعەتە گەيىند كە بلىن داريوش كابرايەكى بازركان و ملهور و سەرەپق بۇوە، بەلام كوروش لەگەل خەلک وەك باوک هەلسۆكەوتى كردوه. داريوش گشت كەرسىتەيەكى بەلاوه گرینگ بۇو. كامبىز مرۆڤىكى دلپەق و بىن موبالات، لەحالىڭدا كوروش مىتەرەبان و گەلېك بەخشەندە و دلفرابان جولايەوە.

[٩٠] يۇنىيەكان^۱ و ماغنیسىيەكانى^۲ ئاسيا، ئىئۇلى^۳، كارى^۴، لىكى^۵، مىلى^۶ و پامفېلى^۷، گشتىيان پېكىھوە مالىاتيان دەدا. ئەوان پیویست بۇو چوارسەد

۱- ولاتى نىوان كەندارى ئەزمىرى ئەمرق و مەندەلىيە لە ئاسيا بچووكى سەرددەمى باستان و شوينى نىشتەجىنى يۇنانىيەنى كۆچبەن، كە بە ولاتى يۇنى ناسراوېبوو.

۲- ماغنیسى، نىشتەجىنى سىن شوين، تىسالى و ولاتى لىدى و لە قەراغ چۆمى مىئاندرۇس.

۳- ئىئۇلى، ناوى يەكىك لە هەرىتەمە كۆنەكانى ئاسيا بچووك و لە دراوستىتە ھەرىتىمى يۇنى بۇوە. دانىشتووانى ئىنەر بەھەزى دوورىيەكان، بەرە ئاسيا بچووك كۆچيان كردوه و لەو شوينە نىشتەجى بۇونە كە ناوى نراوه ئىئۇلى.

۴- كارى ناوى ھۆزىكى سەرددەمى ئەنتىك و نىشتەجى لە باشۇورى رۆزئاۋاى ئاسيا بچووك و لە هەرىتىنى نىوان ولاتى لىديا و فەرىزى و لىكىا و دەريايى ئىتە بۇونە. بەرەگەز يۇنانى و دواتر كەوتتە بەر پەلامارى ھۆزەكانى دوورى يادەرى و ناچاربۇون بەرە ئاسيا بچووك كۆچ بىكەن.

۵- لىكى يا لىسى بە دانىشتووانى يەكىك لە هەرىتەمەكانى كۆنە ئاسيا بچووك دەگۈوتى. هەرىتەمەكانى لەنیوان دەھەرى كارى و پامفېلى هەلکەوتتۇو.

۶- مىلى، ھۆزىك لە باکورى رۆزئاۋاى لىكى نىشتەجى بۇونە.

۷- پامفېلى، دانىشتووانى كۆنە ئاسيا بچووك، لەلاي رۆزئاۋا دراوستى لىكى و كارىيەكان و لە رۆزەلات دراوستى كىلىكىا و دەريايى مەدىترانە بۇونە.

تالاندی زیو^۱ به حکومهت بدهن. ئوهیان يەكەم ساتراپی بwoo. میسى^۲، لیدى^۳، لاسونى^۴، كاۋالى^۵ و ئىتىنىيەكان^۶ پىنسەد تالاندیان لهسەر بwoo و دووهەم ساتراپی يان پېتکەھەيتا. ئىلىسپۇندىيەكانى^۷ نىشتهجىن له قولى راستى راستى گەرروى سەتىق (قەراغ ئاواهەكانى لاي يۈنان) نىشتهجىن، فەرىزى^۸، تراكىيەكانى ئاسيا^۹، پاڭلاغۇنى^{۱۰}، مارياندىنى^{۱۱} و سوورىيەكان بەرعۇدە بۇون كە سېتسەدو شىست تالاند مالىيات بەرىبکەن. ئوهیان سېتەم ساتراپى بwoo. كىلىكىيەكان سېتسەد و شىست ئەسىپى سېپى، واتە رۆزى يەكداھە، لەگەل پىنسەد تالاندی زیویان بۇ دىيارى كرابوو. لو پارە زیو، سەد و چەل سكەيان دەدرا بە پاسەوانانى سوارە نىزام كە پارىزگاريان له ولاتى كىلىكىدا دەكرد. پاشماوهى پارەكە، واتە سېتسەد و شىست تالاندی زیویش بۇ داريوش بەرىدەكرا. ئوهیان ساتراپى چوارەم بwoo.

- ۱- تالاندی يۈنانى ۲۶ کيلۆگرم، ميسىرى ۲۷ کيلۆگرم، بابىلى ۳۰.۳ کيلۆگرم و رۇمى ۳۲.۲ کيلۆگرم بwoo.
- ۲- مىسى، لە باکورى رۆزئاۋى ئاسىيابىچۇوك، لەنیوان تەنگەبەرائىكەن ئاوابى و دەرياي ئىزەھەلکەوتۇو. شارەكانى ناسراوى ئەو ھەريمە بىرىتىن له تۈرۈ، لامپساكى.
- ۳- لیدى يا لىديا، ھەريمىكى سەرددەمى ئاسىن لە ئاسىيابىچۇوك و ھەلکەوتۇو له رۆزئاۋى ئاناتولى، ئەمرىق دەكەوبىتە پارىزگاكانى مانىسا و ئەزمىر لە تۈركىيا.
- ۴- لاسونى، وىنەچىن لازەكانى ئەمرىق بن كە لە كەنارئاوهەكانى دەريايى رەش نىشتهجى بۇونە. ئەمپۇق پىر لە پارىزگاكانى رۆزەھەلاتى تۈركىيا، وەك رىزە و ئارتۇين دەزىن، زبانيان شىوهى گەرجىيە، بەشى زۆرى ئوانە لە روسييا دەزىن.
- ۵- كاۋالى، لە ھەريمىك بە ھەمان ناو، لە باکورى لىكىيەكان نىشتهجى بۇونە.
- ۶- سەبارەت بەو ھۆزە هېچ زانىارييەك دەستتەنگەوتۇو.
- ۷- دەقەرى تەنگەبەرائى داردانلى ئەمپۇق لەنیوان دەريايى ئىزە و دەرياي رەش.
- ۸- ولاتى فەرىزى لە نىوهەندى ئاسىا بچۇوك و خاوهەن شارى ناسراو و باستانى تۈرۈنە.
- ۹- تراكى، ھەريمى باکورى يۈنانى باستان، ئەمپۇق بەشىكى وەبەر ولاتى بولغارستان كەوتۇو.
- ۱۰- پاڭلاغۇنى، ھەريمىك لەنیوان دەريايى رەش و قىتىنى، شارى ناسراوى ئەو ھەريمە سېتىقىيە.
- ۱۱- مارياندىنى، ھۆزىك كە لە كەنارئاوهەكانى دەريايى رەش نىشتهجى بۇونە.

[۹۱] پۆسیدیون،^۱ ئەو شارەئ ئامفیلۆخۇس، كورى ئامفیارۇس لەسەر سنورەكانى كىلىكىا^۲ لەگەل سوورىيا بىناتى نا، لەۋىزە هەتا ولاتى مىسىز، جىا لهو بەشەئ ولاتى عەرەبستان كە وېران بىرۇ، مالىاتى سالانە دەگەيىشتە سىسىد و پەنجا تالاند. ئەو ساتراپى يە سەراسەرى ولاتانى فىنيقى، سوورىيا، فەلەستىن و قىبرىسى لەخۇوه دەگرت. ئەوهەيان پېنچەمین ساتراپى بۇو. مىسىز و ولاتانى دراوسيتى وەك لىبى، كىرىنى،^۳ ۋارىكى^۴ (ئەو دوو ولاتەي دوايى لەگەل ساتراپى مىسىز بۇون)، حەوتىسىد تالاند مالىاتيان دەدا، ھەلبەت جىا لهو داھاتەي كە لە گۈلى مىرى (مورىس)، بە فرقۇشتى ماسى دەستيان دەكەوت. گۇوتمان حەوت سەد تالاند مالىات لەلایەك و ناردىنى كەنميش لەلایەكى تر، چونكە ولاتى مىسىز ناچاركراپۇ سەدوبىيىست ھەزار مىدىيەن تو^۵ گەنم بىداتە پاسەوانە كانى پارس لە ناوجەي لېفكوتىخۇس (دیوارى سېپى). ئەو شوينى سەربە دەفەرى مىتەپسىز بۇو. ئەوهەيان شەشەمین ساتراپى پېتكەھيتنا. ساتاغىدى،^۶ غاندارى،^۷ دادىكى،^۸ ئاپارى،^۹ گشتىيان پېتكەوە سەد و حەفتا تالاندىان مالىات لەئەستق بۇو و حەوتەمین ساتراپى بۇون. شارى

- ۱- پۆسیدیون، ھەلکەوتتو لە دەفەرى ئۇرۇنت و لە داۋىنلى چىاي كاسىقىس لە ئاسىيائى بچووک.
- ۲- كىلىكىا يالىسى يەكىن لە ھەرىمەكانى كۆن ئاسىيائى بچووک لە باشۇورى رۆزئاواي ئەو نىمچە نىمچە دورگەيە و لە كەنارەكانى مەدىترانە و دەرييائى ئىزە، ھەلکەوتتو لەتىوان دەفەرى كارى و پامفili.
- ۳- كىرىنى ئا، ناوى موهاجىرنىشىنىك كە يۇنانىيەكان لە رۆزئاواي مىسىز و لە خاكى ئەفرىقيادا دروستيان كرد و پىتەختى ولاتى كىرىنى يەكان بۇوە.
- ۴- ۋارىكى، باركە يابارقە، شارىكى دەفەوى كىرىنى يەكان و لىبى كۆن.
- ۵- مىدىيەن، پۇانە بۇ كەرسىتە ئاوهەكى لە شارى ئاثىن و بەرابەرى ۵۲ لىتر بۇوە.
- ۶- ھۆزىكى كۆن ئىشىتەجى لە قەرەخ روبارى سىند لە پاكسستان.
- ۷- غاندارى، بەشى ژۇرۇوئ قەندەھارى ئۇمۇق.
- ۸- دادىكى، بەپتى زانىارىيەكان دەمىن تاجىك بۇون.
- ۹- ئاپارى، زانىارىيەك لەكتورىدا نىيە.

شوش و باقی ولاتی کاسی‌یه‌کان^۱، سیسهد تالاندیان دهدا و وهک ههشه‌مین ساترایپی چاویان لیده‌کرا.

[۹۲] بابلون و باقی ولاتی ئاسیریا، قهیاسی ههزار تالاند زیو مالیاتیان له‌سهر ببو و جیا لهوهش پېنځسه‌د منالیان پېشکه‌ش ده‌کرد. ئه‌وهیان نوھه‌مین ساترایپی ببو. ئیکباتان و باقی ولاتی میتیا، ئورتوكوریفاندی^۲ و پاریکانی‌یه‌کان^۳ سه‌رجه‌م چوارسهد و پهنجا تالاند مالیاتیان بُو دیاریکرابو و و دهه‌مین ساترایپی‌یان پېنځده‌هیتا.

کاسپی^۴، پافسیکی^۵، پادیماتی^۶ و داریتی‌یه‌کان^۷، گشتیان پېنځوه دوو سه‌د سه‌د و پهنجا تالاند مالیاتیان دهدا و یازدهه‌مین ساترایپی ببوون. له‌دواي باکتریانی‌یه‌کان^۸ تا ئیغلى‌یه‌کان^۹، راده‌ی سیسهد و شیست تالاند مالیات ده‌گه‌یشته دهستی حکومه‌ت و دوازدهه‌مین ساترایپی ببوون.

[۹۳] پاکتی^{۱۰}، ئه‌رمه‌نى و دراویشکانیان تا ده‌گه‌یشته ده‌ریایی رهش، چوار سه‌د تالاند مالیاتیان به حکومه‌ت دهدا و وهک سیزدهه‌مین ساترایپی چاوی

۱- کاسی‌یه‌کان، سره‌تا له چیاکانی قه‌فقار ڏیاون، دواتر هاتوونه‌ته قرارخ ئاوه‌کانی کاسپیین و بهره‌برهه بدهه شوش و هەممدان و کراماشان داکه‌بوانه خوار.

۲- ئورتوكوریفاندی، هۆزیک له باکوری ده‌لئى ماد که ویدهچن سکیتی بوبن.

۳- پاریکانی، رهنگه همان هۆز بن که له کتیبی ۱ و بهندی ۱۰۱ ناویان هاتوونه: پاریتاکینی‌یه‌کان و و بودی‌یه‌کان له ره‌گه‌زی ئاری نابوونه که له‌گل میدیاکان ڏیاون.

۴- کاسپی، کومه‌لیک له سکیتی يا سکایپی‌کانی ده‌فهري به‌حری کاسپیین.

۵- پافسیکی، هۆزیکی کاسپی ببوه.

۶- پادیماتی يا پاتیماتی، هۆزیکی کاسپی ببوه.

۷- داری يا داریتی، پادیماتی يا پاتیماتی، پاشیکی و کاسپی گشتیان له هەریمی هیرکانی، واته باشوروی داغستان و ناوچه‌ی رۆزه‌هلاطی مازه‌ندرانی ئەمروز ڏیاون.

۸- باکتری^{۱۱} يا باختری‌یه‌کان، هەریمیکی که‌وره له ئاسیا که له باکور ده‌گاته روباری سه‌یحون و له له رۆزه‌لات تا چیاکانی ئیمۇس راکشاوه و بهشیکی ئەو هەریمی، ئەمروز خاکی ترکستانه.

۹- ئیغلى يا ئیگلی‌یه‌کان، له کنار ئاوه‌کانی کاسپیین و دەفه‌ری گیلانی ئەمروز ڏیاون.

۱۰- پاکتی، شیوه‌ی باختری‌یه‌کان ڏیاون و له کنار ئاوه‌کانی روباری سه‌ند له پاکستان و خاوهن شاری کاسپاتیرؤس ببوونه و ویدهچن بره‌گه‌ز هیندی بوبن. بوجی له‌گل ئه‌رمه‌نى‌کان له يهک ساترایپا ببوونه خوی جینگاپی پرسیار و گومانه.

لیدهکرا. ساغارتی^۱، سارانگی^۲، تامانی^۳، ئوتوتی^۴، میکی^۵ و دانیشتووانی دورگهکانی دهربایی ئیریتره، و اته ئه و شوینه‌ی که پاشا دورخراوهکانی خۆی دهناردە ئهۆی، سەرجەم شەش سەد تالاند مالیاتیان لهسەر بوبو و چواردهه‌مین ساتراپی یان پیکده‌هینا. ساکی^۶، کاسپی^۷، دوو سەد و پەنجا تالاند و پانزدهه‌مین ساتراپی بوبون. پارتی^۸، خوراسمی^۹، سوغدی^{۱۰} و ئاری^{۱۱}، گشتیان سیسەد تالاندیان بۆ دیاری کرابوو و شانزدهه‌مین ساتراپی بوبون.

[۹۴] پاریکانی و ئەتیقپی‌یەکانی ئاسیا^{۱۲} چوارسەد تالاندیان وەبەر کەوتبوو و حەفەدە‌مین ساتراپی بوبون. ماتینی^{۱۳}، ساسپیری^{۱۴} و

۱- ساکارتی، هۆزیکی کەپۆک لە بیابانەکانی نیوەندىی دەولەتی میدىدا.

۲- سارانگی، هۆزیک لە رۆژئاواي گولی ھامۇن.

۳- تامانی، هۆزیکی نىشتەجى لە دەوروپەرى گولى ھامۇن و سیستانى ئەمېق و دراوستى سارانگی‌یەکان بوبونه.

۴- سوغدی، لە دەوروپەرى كرمان ڏیاون.

۵- میکی، لە قەراخ ئاوهکانی کەنداوی فارس و لە ناوجەھی مەکران ياموکران ڏیاون.

۶- ساکی یا ساسی‌یەکان، لە ھەریمی سیستان ڏیاون و ویدەچى بە رەگەز سکیتى یا سکايى بوبون و ناوى سیستان لەووە سەرقاواه دەگرى.

۷- ئه و ناوه لە دوو ساتراپی دا ھاتووه و جىڭكاي پرسىياره.

۸- پارتی، بەرەگەز سکیتى بوبونه و لە رۆژەلاتى دەربایاى کاسپىيەن ڏیاون.

۹- خوراسمی یا خوارەزمى، هۆزیکی سکیتى لە قەراخ ئاوهکانی گولى ئارال و روبارى چەيھون یا ياسەيھون ڏیاون.

۱۰- سوغدی، ئه و هۆزانەی لە ئاسیاى نیوەندى لەنیوان سکیتى و ھيندى و باختەری‌یەکان ڏیاون و ھەریمەکەيان شارەکانی بوخارا و تۈركستان و خوجەندى ئەمېق بوبونه.

۱۱- ئارى‌یەکان، دانیشتووانى خواراسان و خوارەزم و سەمەرقەند و ھيرات بوبونه.

۱۲- رەنگە مەبەستى لە بەلۇچەکان یا ژمارەيەك موهاجىرى ئەفرىقى بوبىنى كە لە قەراخ بەحرى عەمان ڏیاون.

۱۳- ماتینى، هۆزیک نىشتەجى لە كەنارئاوهکانی گولى ورمى.

۱۴- ساسپیرى، هۆزیک كە لەنیوان لاتى كولخىد و ميديا ڏیاون و دراوستى ماتینى و ئالارودى بوبونه.

ئالارودی یه کان^۱ دووسه د تالاند و وەک هەزدەھەمین ساتراپی سەیر دەگران.^۲
دەگران.^۳ مۆسخى،^۴ تىقارىنى^۵، ماکرۇنى^۶ و موسىنى و مارى، ئەوانىش
سېسىد تالاند و نۆزدەھەمین ساتراپى يان پىكھىتىابۇو. ھىندى یەکان، ئەوهندەى
من بىزام، پېرەشىمەت تىرىن گەلانى جىهان. ئەوان بە تەنبا بە قەدەر گشت
خەلگانى تىر مالىياتيان بە حكومەت دەدا. سېسىد و شىست تالاند پارەي زېرى
ورد و ساتراپى بىستەم بۇون.

[۹۵] ئىستا، ئەگەر كەسىك گەرەكى بى تالاندى زىتى بايبلۇنى بە تالاندى
ئىققۇيىكى بىگۈرپىتەوە، ھەر سكەيەكى زېۋى بەرابەرى نۇ ھەزار و پىنسەد و چىل
تالاند، ئەگەر بەراوردى بىكەين كە زېپ سېنىزدە بەرابەرى زېۋى قىمەت دەكا،
ئەوساكە نرخى يەك لەتى بچووك (نخۇودىتك) دەكانە چوارھەزار و شەش
سەد تالاند. دەكىرى بلىتىن لەسەر يەك، داريوش چواردە ھەزار و پىنسەد و
شىست تالاندى ئىققۇيىكى مالىياتى سالانەي وەردەگرت.

[۹۶] ئەو مالىاتەي كە دەگەيشتە دەست داريوش، لە ئاسيا و ھىنديك
ناوچەي سەر بە ولاتى لىبى كۆدەكرايەوە. ئەو ھەروەها، مالىياتى دورگەكان
و ئۇرۇپا تا دەگەيشتە دەرياوە، ھەرھەمۇوى وەردەگرت. پاشا ئەو مالىاتەي
بەو چەشىنە لە خەزىنەدا كۆدەكەرەوە و دەپىماراست. سكەكانى دەتواندەوە و
لە كۆپەي دەكىد. پاش پېبۇونى كۆپە و ساردبۇونەوەي، ئەوجار دەيانشىكاند

۱- ئالارودى، خالدى یەکان (كۈرەكەن) لە سەددەي نۇي پىش ميلاد، لە دەوروبەرى وان خاولەن
دەولەت بۇونە كە لەلايەن ئاشۇورىيەكەنەوە بە دەولەتى ئۇرارتى ناسراواه و يۇنانىيەكەن بە^۷
ئالارودى ناويان بىدوو و عىبرىيەكان پىتىان گۇتووە دەولەتى ئارارات. ئەرمەنى یەکان دواتر ئەو
دەولەتىيان روخاندۇ و ئالارودىيەكەن ئاچار پەتىيان بۇ چىاكلان بىدوو (خالدى، كوردى، كورتى و
گۈردىغا كىشتىيان يەكىن).

۲- ئەو سى ھۆزە، واتە ماتىنى، ساسپىرى و ئالارودى بەپىنى ھىنديك سەرچاوه كوردىن.

۳- مۆسخى، بەپىنى چەند سەرچاوه، لە دەورى چىای قەقاز ڈيائون و رەنگە گرجى بۇون.

۴- تىقارىنى، مۆسخى، ماکرۇنى، موسىنى و مارى دراوسىنى ھەشىو لە ھەريمى كولخىد يَا كولشىد
كولشىد و لە نىزىك دەريايى رەش و رۆزھەلاتى تراپىزۇنى ئەمپۇ نىشتەجى بۇونە.

۵- ماکرۇنى، ھۆزىكى كونى ئاسىاي بچووك، ولاتكەيان پىتى گۇوتراواه ماکرۇنى، لە دەوروبەرى چىاكلانى
قەراخ دەريايى رەش، لە شوينى ولاتى گرجستانى ئەمپۇ و لە رۆزھەلات تراپىزۇن ھەلکەوتىو.

و تهنيا زيره که ده مايه و هله دگيرا. هركات پاشا پيوستي به پاره بوایه، له قهدر ئيحتياجي خوى، له تىكى ده برى و خوردى ده كردوه.

[٩٧] ئوه باسى ساترپى و ماليات بورو. تهنيا ولاتكى که باسم لىوهنه كرد و مالياتى نهدهدا، ولاتى پيرسيا (پارس) بورو، چونكە ئوهان له سهريان نه بورو ماليات بدهن. هيتنىك لە گەلانى دياريكراویش چەند مالياتىكى دهست نيشانكراويان نهدهدا و تهنيا ديارى و خەلاتيان پيشكەش به پاشا ده كرد، وەك ئتيقىپى يەكانى هاو سنورى ولاتى ميسىر، ئەوانەي كامبىز لە كاتى هيئش كردنە سەر ماکروقۇي يەكانى^١ ئتيقىپى يايىدا هيتابۇونىي ژىر پەيرهوى خويان. ئەو ماکروقۇي يانە لە دهوروبەرى شارى موقەدسى نىسا^٢ نىشتەجىن و جىزىن بۇ خواوهند دېۋىنسىقس^٣ ده كرن. (ئەو ئتيقىپى يانە و دراوسىتكانيان وەك خەلکانى كەلاندى کە رەگەز هيتنىن، خاوهن خانووی ژىر عەرد و تۈرى نېرىنەي يەكرەنگن). ئەوانە هەر بە سى سال جارىك، تەنانەت لە سەرددەمى منىشدا، دوو خىنىك^٤ (شىنىس) زىپى ناخالىس و دووسەد كۆتەدارى عەبەنوس و پىنج منالى كورى ئەتىقىپى يايى و بىست عاجى گەورەي فىل بۇ پاشا بەديارى دېنن. كۆلخى يەكان^٥، ئەوانەش پاشايان خەلات خەلات ده كرد و خويان سەربەخۇ لە سەر چەشن و رادەي ديارى يەكانيان

- ١- ماکروقۇي يەكانى ئەتىقىپى يائى ئەلکانە بۇون کە بۇ تەمنى درېزى ناوبانگىان دەركىدىبو و بېپى چىرقۇكە ئەفسانە يەكان نىزىك بە دوو هزار سال دەزىيان.
- ٢- نىسا، شارىتكى پېرۇز لە سەر بەر زىرىن تەپۇلەكەنلىكى شارى ئاتىن و خەلاتكراو بە خواوهند ۋاكخۇس واتە خواي شەراب بۇوە. ھەلبەت هەر بە ناوه لە ولاتاني لىدى و هيىن و ئەفرىقيا سى شار بۇ ھەمان مەبەست دروست كراون. لېرەدا مەبەست شارى نىسا لە ئەفرىقيا.
- ٣- دېۋىنسىقس، خواي عەشق و شەراب.
- ٤- خىنىك، يەك لىتر و يەك دىشىلىتىر و ھەشت لەدەي سانتىلىتىر. مىدىمۇنچ پۇزانە بۇ كەرسىتەي ئاوهكى لە شارى ئاتىن و بەرابرى ٥٢ لىتر بۇوە، ھەر يەك خىنىكىس، يەك چىل و ھەشتمى مىدىمۇنچ حىساب كراوه.
- ٥- كۆلخىد يَا كۆلخىد، ولاتى كۆلخىد يەكان، ھەريمىكى كۆنلى ئاسىيا کە لە باڭور دەگاتە چىا كانى ھەفماز و لە باشۇور هاو سنورى ئەرمەنستانە و لە رۇزئاوا دەگاتە سەر بەحرى رەش و شۇينىكى كەرىنگى بازرگانى بۇ ولاتاني رۇزەھەلات لە سەرددەمى ئەنتىكدا بۇوە.

برپیاریان دهدا. دیاره دراوستی ئهوانه تا دهگەيىشته رىزه چياكانى قەفقان، بە هەمان شىتوھەلسوكەوتىان دەكىرد. (پارسەكان تا ئەو رىزه چيايە حوكىمەتىييان بەسىر خەلکدا كىدوھە، بەلام لە رۆخەكانى باكۇرى چياى قەفقاز ھېچكەس حىساباتىيکى بۇ دەسىلەلتدارى ئهوان نەكىدوھە).

ئەو گەلانە تەنانەت لە سەرددەمى منىشدا، كۆلىك دىيارى و خەلات كە خۆيان ھەلیاندەبىزارد، ھەر بە پىتىج سال جارىك، جىا لە كۆمەلېك كور و كچى عەلاوه بۇ بارەگايى پاشا دەناراد. عەرەبەكان سالانە بايى ھەزار تالاند دارى بۇنخۆشى كۆندۈريان وەرك دىيارى دەناراد. بەھەر حال ئەو دارانە جىا لە مالىيات، وەك خەلات بە پاشاكانى پارس دەدران.

[٩٨] ھىندىيەكان خاوهن زىپەتكى زۇرن. ئەوان لەو زىپە مالىياتيان بە پاشا دەدا و ئەو زىپەش بەو شىتوھە دەست دەكەوت: بەشى رۆژئاواى ولاتى ھىندوستان تەواو خىزەلانە. ئەوەندە زانىارىيە سەبارەت بەو گەلانە لەبەر دەستم دايە، دەكىرى بلىم تەواو دروستن. ھىندىيەكان يەكم خەلکانىكىن لە رۆژئاواى ئاسىيا نىشتەجى بۇونە، چونكە تۆزىك واوهەتر لەو خەلکە و بەرەو خۆرەلات، بەتەواوى بىابان و سەحرە و خىزەلانە. كۆمەلېك ھۆزى ھىندى ھەن كە بە ھەمان زمان قىسە دەكەن. بەشىك لەوانە كۆچەرن و قىسمىكىشيان خاوهن ژيانى نىشتەجىتىن. چەندىك لەو خەلکانە لە دەم چۈم و جۆيىبارەكان دەزىن و خواردىيان تەنبا گوشتى ماسىيە. ئەوانە گەمى لە قەلەمېك قامىش دروست دەكەن و بۇ ماسى گرتىن كەلکى لىيەر دەكەن.^۱ ئەو ھىندىيەكان جلوېرگى چىنداو لە جەگەن سازدەكەن و دەپېۋشىن. ئەو جەگەنە لە قەراغ روبارەكان دەست دەكەۋى و قەلغان و سىينە بەندىشىلى دەچىن.

[٩٩] ئەو كۆمەلە ھىندىيەكان لە ناوجەكانى رۆژئاواتر نىشتەجىن و خاوهن ژيانى ھۆزايەتىن. ئەوانە گوشت بە خاوبى دەخۇن و پىتىان دەگۇوتىرى

۱- نابى لەو چەشىنە قامىشانە بۇوبى كە ئىئمە تا ئەمروز ناسىيومانە.

پیتی ئی^۱. سه بارهت به دابونه ریت و ژیانیان، بهو چه شنه باسکراوه: هر که س
له وانه نه خوش بکه وی، ژن بی یا پیاو، خیرا دهیکوژن. ئه گه ر پیاو بی، ئه وه
دوقستانی نیزیکی مردوو دهینیزئن. هله بیت ده گیترنه وه که نه خوشی یه کهی
ده بیته هۆی له نیو بردنی جهسته کهی. دیاره زور جار کابرا نه خوشی یه کهی
ده شیرینته وه و باسی ناکا، به لام خه لکی دهورو بهری ئه و، گشتیان ها ورها،
ناوبر او له جیتوه ده کوژن و گوشته کهی ده خون. ئه گه ر نه خوش ژن بی، ئه وه
که سانی زور نیزیک لهو هه مان ره قفاری له گه لدا ده که ن.

ئه و مرؤفهی که پیر بوبو، ئه ویش ده که نه قوربانی و گوشته کهی ده خون.
هه ر بؤیه زور که س ناگاته تمه نی پیری و بهر لهو تمه نه نه خوش که و تووه
و گوشته کهی خوراوه.

[۱۰۰] خه لکانیکی تری هیندی هن که دابونه ریتی جیاواز تریان هه يه. ئه وانه نه
بوبونه و هری گیاندار ده کوژن، نه دانه ویله ده چین و نه ده شزان خانوو دروست
بکه ن. ته نیا بژیوی ئه وانه خواردنی گژو گیایه. له ناوجه که یاندا چه شنه ده غلیک
دهست ده که وی که شیوه هه رزن ده دا و قفلچه و قاپلکی هه يه و سه رب هه خو
شین ده بی. ^۲ خه لک کوی ده کاته وه و دانه کهی به تویلکه وه ده خون. هه رکه س لهو
خه لکه نه خوش بکه وی، ده چیته سه حمرا و له وی راده کشی و هیچکه س خوی
پیتوه ماندوو ناکات، چ ئه و ماوه یه نه ساغه، چ بمری.

[۱۰۱] گشت ئه و کومه له خه لکه هیندی یه باس لیوه کردن، به ئاشکرا و
چه شنی ئازه ل، پیکه وه تیکه لاوی جینسی ده که ن و ره نگی پیستی له شیان
وه ک يه ک و شیوه خه لکی ئه تیو پیا ده دهن. تووی نیزینه یان که ده رژیته نیو
منالدانی ژن، و هک مرؤفه تر خاوه ن ره نگی سبی نیه و چه شنی ره نگی
پیستیان ره شه. ده بی بلیم که هی ئه تیو پی یه کانیش هه ر بهو شیوه یه يه. ئه و

.

۱- پیتی ئی، ویده چن و شه یه کی سانسکریتی بی که مانای پیس و ناپاک ده دا و ره نگه ئه و کومه له
هیندی یه هه مان ئه و هوزه بی که به خیلی نجس و پیسه کان ناویانگیان ده رکرد بیو.

۲- ره نگه مه بستی له بربنج بوبی.

هیندی يانه دوور له پارسه‌کان و له ناوچه‌کانی بهره‌و باکور دهژین و هیچکات سه‌ری کرپوشیان بۆ داریوش دانه‌نواند.

[۱۰۲] خەلکانیکی ترى هیندی هەن كە له كۆمەلگاكانی دراوستى ناوچه‌کانی كاسپاتيروس^۱ و پاكتىئىكى^۲، بواتايەك باکورتر له باقى هیندی يەكان دهژين. شىوه‌ي ژيانى ئەوانه وەك هۆزەكانى باكترى^۳ دەچى. زور شەپكەرن و له راستىدا ئەوانه كە وەدواى دۆزىنەوەي زىپ دەكەون. له هەريمەكەيان، له سەحرا و خىزەلان، چەشنه مېرولەيەك بەرچاو دەكەوى كە تۈزىك بچووكتر له سەگ و گەورەتر له رىپىن. پاشاي پارسه‌کان چەند سەر له و مېرولانەي ھەبۇون كە له و هەريمە راوكرابۇون. ئەو مېرولانە عەرز ھەلەتكۆلن و سەرپەنا و كونەمېرۇو دروست دەكەن و بەو شىوه‌يە كۆلىك خىز و خۆل دەدەنە دەر. ھەروەك چۈن مېرولەكان له يۇنانىش عەرز ھەلەتكۆلن، ئەوانەش بە ھەمان شىوه و زۇرىش و يېكەچن. ئەو خىزەي دراوەتەدەر، زىپى تىدايە و هیندی يەكان بەدواى ئەو خىزەدا دەگەپىن. ھەر هیندی يەك سى وشتى لەگەل خۆى بۆ ئەو هەريمە دىنى. وشترييکى مى لە نىۋەرپاست و دۇوى نىر له تەنيشتەكانى راست و چەپ دادەندىرىن. ھەرسىيکىان بە گورىسى درىڭ و مەحكەم لە يەكتىر دەبەسترىنەوە. كابراى زىپپىشكن سوارى وشتى مى دەبى كە تازە دەيلاغى دانابى. وشتەكانىان چەشنى ئەسپ غاردهدهن و بارى قورستريش ھەلەگىن.

[۱۰۳] وەسفى وشتەكان ناكەم، چونكە يۇنانىيەكان زانىارىيان له و بارەوە ھەيە. ئەوهى نايزان، باسى ئەو بەشەي دەكەم. وشتى لە پاشۇوەكانىدا چوار ئىسقانى لە ران و چوارىشى لە ئەزىزدا ھەيە و ئەندامانى نىرىنەي لەنپۇان لىنگەكانى پشتەوە و بەرەو كلکى جىتىان گرتۇه.

۱- كاسپاتيروس، دەبىن لە نىزىك ھەريمى سىستان ھەلکەوتىنى.

۲- پاكتىكى، لە داۋىتى چياكانى سولەيمان ھۆزىك بەناوى پاكتوم ژياون و رەنگە ئەوانە بن.

۳- باكترى يا باخترى، ئەو هۆزە بۇونە لە ولاتى تۈركىستانى ئەمرق كە پېشىر شۇينى نىشتەجىتى ئارىيابىكەن بۇوه، ژياون. پىتەختى ئەوانە باكتريا و دواتر ناسراو بۇوه بە بەلغى.

[۱۰۴] بهوجورهی باسم کرد، هیندییه کان ئه و وشتانه لیک ده بسته وه و بؤ زیپ کۆکردنە وەرپىدەکەون. ئه وان حىساباتى رىنگا بە چەشىنىك دەكەن كە گەرمىرىن كاتى رۇز لە شويىنى مەبەستيان بن. چونكە له وەختەدا مېرولەكان لە بەر تەۋۇزمى گەرمەن دەچنە نىتو قولايى خاكە وە. له ولاتى ئه وانە گەرمىرىن كات، سېپىدەي بەيانىيە، نەك كاتى نىوهرق وەك ولاتانى تر. خۆر بەيانىان تا وەختى كرانە وەي بازار ئىجگار گەرم و بە شىدەتە. له و فەترە زەمەنیيەدا خۆر پىر لەش دەسۋووتىنى تا كاتى نىوهرق لە يۇنان. تەنانەت باسى ئەوهش دەكىرى كە دانىشتۇوانى ئە و شويىنى، له و وەختە گەرمەدا دەخزىتنە نىتو ئا. خۆرەتاوى نىوهرق پىستى مرۇف ھەر ئەوهندە دەسۋووتىنى كە لە شويىنى تر باوه، بەلام بەيانى سەحەرى و ئىوارە خۆرەتاو ئىجگار بە حوكىمەرە. كاتىك رۇز ئاوا دەبى، ھەوا تەواو يىك روو لە ساردى دەكات.

[۱۰۵] هیندییه کانى زېپېشکن ھەركە گەيشتە شويىنى مەبەست، ئەوه تەلىس و جەوال له و خىزە پېرەكەن و خىترا بۇ دواوه دەگەرپىنه وە، چونكە مېرولەكان بە بۇنكىرىن ھەست بە بۇونى ئە و مەرۇقانە دەكەن و وەك پارسەكان دەگىپىنه وە، وەدوايان دەكەون. ئە و مېرولانە لە تۈوند ئازۇيىدا بىۋىتىنەن. ئەگەر ھىتىدىكىيان پېرەنگەن كارەكەيان بەر لە دەركەوتىنى مېرولەكان تەواو بکەن و بکەونە بەر پەلاماريان، كەسيان رىزگاريان نايە. وشتەرە نىرەكان چەشنى وشتىرى مى لە رۇپىشتىدا خىترا نىن. ھەربۇيە لە وەى مى دەبەستىتىنە وە، ھەلبەت نىرەكان نابى پېتكەوە بن. وشتە مىتىنە كان بىر لە دەيلاخەكانيان دەكەنە و بەر دەوام غارىدەدەن. بە قىسى چەپارسەكان، هیندییه كان كۆلۈك زېپ كۆدەكەنە وە. دىارە زېپى كانزايىش ھە يە، بەلام قەياسىكى ئە و توق بەرچاۋ نىيە.

[۱۰۶] گۇى زەۋى خاۋەنى ئە و گشتە كەرسىتەيە يە و وەك ھەلکەوتەيەك ولاتى يۇنانىش كەشۈرە وايەكى سازگارى ھە يە. ھەروەك پېشتر باسم کرد، خاكى هيىن دوايىن ھەرىتىمى نىشتە جىتى بەرە و رۇزھەلاتە. له و لاتە ئازەل و پەلەوەر، لە ھەلسەنگاندىن لەگەل شويىنە كانى ترى جىهان، خاۋەن قەوارەي

گهورهترن. هلهبەت ئەوهش بلىم كە ئەسپەكانيان ئەوتۇ نىن و لە ئەسپى مىدىياكان بچووكترن و پېيان دەگۈوتى نىسىئاً.

لەو شويىنهش زىپىكى زۆر دەست دەكەوى، بەلام قالبۇوه نىيە. ئەو زىپەرى ئاۋى چۈم لەگەل خۆى دەيھىنى، جىاوازە لەگەل زىپىكى كە پېشتر باسم لىتەكىد. لەو ولاته كۆمەلېك دار ھەن كە مىوه و بەرھەمەكەيان كولكەدارە و لە خورى مەر جوانتر و بەكەلکترە. ھيندىيەكان لەو كولكەيە بۇ دروست كەردىن جلوېرگ كەلگ وەردەگىن.

[107] بەرەو باشۇور، دوايىن ولاتى ئاوهدا، عەرەبستانە. لەۋى تەنبا دارەكانى كۆندۇر، ھەزوا (مۆر)، فلوس (پەركى ھيندى)، دارچىن دەچىتىرى و مىسک بەرھەم دى. جىا لە دارى مەرمەك، عەرەبەكان بەرھەمەكانى تر زۆر بە زەممەت و كويىرەوەرى وەدەست دەخەن. عەتى دارى كۆندۇر بە سووتاندى غەلقەكەى دەسىدەكەوى و وەك بۇخورد كەلگى لىتەرەگىن. فينيقىيەكان ئەو عەتى دەنيرىن يۇنان. ئەو دارانەى عەتريان لىتەگىرى، بەھۆى مارەكانى بالدار دەپارىزىرىن. ئەو مارانە رەنگاوارەنگن و بەكۆمەل لە دەورى دارەكان دەژىن. ئەوانە جاروبار پەلامارى ولاتى مىسرىش دەدەن. جىا لە دوکەللى غەلەفى ھەمان دار، ھىچ كەرسىتەيەكى تر بۇ دوورخىستەوەى مارەكان لەو شويىنه كارىگەر نىيە.

[108] عەرەبەكان خۇيان دەلىن ئەگەر مارە ئەفعى(ئەزدىيە)يەكان لىتىگەر ابان ئەو جۆرە مارانە دەيانتوانى سەراسەرى دنيا داگىن. خواى سروشت ھەروەك دىاردەيەكى چاوهپوانكراو، لەو بوارەدا گەلەك زانايە. فرسەتى پىتىگەيشتۇرىي و باروھرى بە كۆمەلېك زىندەوەرى ترسنۇك داوه بەردهوام زىادبەكەن، ھەرجەند لېيان بىرى و بکۈزۈن، نەسل و رەچەلەكىيان نافوتى. لەلايەكىتىشەوە مەجالى زاوزىتى كەمنى بە ئازەللى دېنە و وەحشى داوه چونكە زيانە خرۇيى دەكەن. بۇوىنە، كەرويىشك ئازەلېكە لەلايەن

1- نىسىئا، ناسراوترىن رەگەزى ئەسىمى مىدىياكان لە سەرددەمى باستاندا.

2- لۇكە لە ولاتى يۇنان و لە سەرددەمى ئەسکەندرەيىشدا نەناسراو بۇوە.

گشت گیانداریکهوه راو دهکری. مرۆڤ و بالنده رفینهرهکان، سەرەپای زاوزییان راویش دەکەن. ئەوھى پتر له هەر ئازەلیکى تر راوی بکەن، كەروپىشى مىتىيە. كەروپىشى مى لەنیو منالدانىدا، ھاوكات كە بىچۇووی موودار و بى مۇوى ھېي، بىچۇووی تر دروست بۇوه و ھىتىريش خەرىكە گەرا دەگرن. بەلام، شىتىرى مى لە گشت ئازەلیک درىنەتەرە، بە درىزايى تەمەنى تەنبا يەك بىچۇووی دەبىن.^۱ كاتىك ئەو بىچۇووه لەدایك دەبىن، منالدانى دايىكىش لەگەل خۆى دىتىتەدەر. ھۆيەكەي ئەوھىيە كە وەختىك بىچۇوو لەنیو سكى دايىكدا دەست بە جولە دەكە، نىنۇكى پەنجەكانى گەلەتك تىزىن، منالدان دەدرىتىن. ھەرجى بىچۇووه شىئەزىن دەبىن پتر منالدان وىران دەكە. ھەلبەت ماوەيەكى زۆر بەر لە دايىكبوونى دەست بەو کارە دەكە. دەكىي بلېت كاتى لە دايىكبوونى، منالدانىك نامىتىن.

【۱۰۹】 لەھەر حالدا، ئەگەر مارەكانى ئەفعى و بالدارى و لاتى عەرەبستان ئەوەندە زىياد بکەن كە سروشىيان بخوازى، ھىچ مرۆڤىك ناتوانى لەسەر گۇرى زەھى بىزى. بؤيە رەوتەكە بەو چەشىنە دەچىتە پېش: كاتىك مارى مى لەگەل نىئەر جووت دەبىن و خەرىكى وەرگرتى تۇۋى نىزەيە، خىترا ملى مارى نىئەر دەكىرى و هەتا تەھاوا قۇوتى نەدا بەرى نادا. بەو شىتوھىيە مارى نىئەر دەمرى كە لە مارى باوکە. بىچۇووه مارەكانىش ئەوەندەي لەنیو سكى دايىكىاندا دەزىن، بەردهوام ھەناوى دەخۇن و لەراستىدا بەو جۇرە دىتىتەدەر. مارى نىئەر دەمرى و مارى مى بە سزاى تاوانى خۆى دەگا و بىچۇووه كانىش تولەمى باوکىان لە دايىكىان كەردىتەوە. بىچۇووه كان گشت ئەو ماوەيەي لەنیو سكى دايىكىاندا، خەرىكى خواردنى ھەناوى ئەو دەبن.

ئەو مارانەي زىيان بە مرۆڤ ناكەيىتن و ھىلەكە دەكەن، كۆمەلەتك بىچۇويان لەو ھىلەكانە دىتىتەدەر. مارى ئەفعى لە گشت شوينىكى ئەو جىهانە بەرچاو دەكەوى، بەلام مارى بالدار تەنبا لە ناوجەھى عەرەبستان ھەيە و بەس. لەبەر ئەوھى بە كۆمەل دەزىن، ژمارەيان زۇرتىر دىيارە.

۱- دىلەشىئەنەك ھەر سالى جارىك دەزى، بەلكوو زىيادتەر لە يەك تولە شىرىشى دەبىن.

[۱۱۰] عهتری داری کوندؤر، ههروهک لهسەرهوھ باسم کرد، بهو چەشنه کۆدەکریتەوە، بەلام سەبارەت بە دارى فلوس (پەركى ھیندى) بهو شیتوھیە: پیاو دەبى بە چەرمى كەل ئا ئازەلی تر لهشى خۆى تەواو داپوشى و تەنیا چاوهکانى بەدەرەوە بن. ئەوجار بۇ كۆكىرىنەوەي ئەو دارە وەخۆكەوی. دارى فلوس لهنیو گولالواندا شىن دەبى. لەو گولالاندا كۆمەلېك ئازەل ھەنە كە شیتوھى چەكچەكى (شەمشەمە كويىرە) دەدەن و بالدارن و قىزە و هەرايەكى سەير سازدەكەن و گەلېك بەھېزىن. عەرەبەكان بەدەم پارىزگارى لە چاوهکانيان خەريكى كۆكىرىنەوەي ئەو دارە دەبن.

[۱۱۱] شیتوازى كۆكىرىنەوەي دارچىن لەۋەش سەير و سەمەرەتە. لە ج خاکىكىدا شىن دەبى، نەزانراوە. كەسانىتكى ھىتىكى خاوهن باوهپى ئايىنى پېيانوايە كە ئەو دارە لەو شوينە شىن دەبى كە خواوهند دیونىسىسوس^۱ لىتى گەورە بۇوە. دەلېن كۆمەلېك بالندەي مەزن ئەو دارە كۆدەكەنەوە و دەبىنە ھىلانەكانيان. فينيقىيەكان چەند زانىارىيەكىان لەمەر ئەو دارە داوهتە دەست و دەلېن ھىلانەي بالندەكان لە قور دروستكراوە و لە چىا بەرزەكان و گەلېك دۇوارە دەستى مرۆڤيان پېتىگا. عەرەبەكان رېڭا چارەيەكىان دۆزىيەتەوە: كاتىك كەر، كەل يا ئازەلېتكى لەو شوينە كە نىزىك لە ھىلانەكان بى. خۆيان تۈزىك دوورتر لە كەلاكەكان چاوهپوان دەبن. وەختىك بالندەكان دىن و رۆدەبنە ئەو لەتە كەلاكان بۇوەي رايانگۈزىزە نىو ھىلانەكانيان، تاقەتىان پېناشىكى و بەردەوام لىتىان بەردەبىتەوە. لەو نىوەدا عەرەبەكان دەچنە لای ھىلانەكان و دارچىن كۆدەكەنەوە و دواتر بۇ و لاتانى ترى عەرەبى دەنېزىن.

[۱۱۲] ميسك، عەرەبەكان پېتىدەلېن لادانق، ئەوپىش بە شیتوازىتكى سەير كۆدەکریتەوە. هەرچەند لە شوينىكى بۇن ناخۆشەوە سەرچاوه دەگرى، بەلام

۱- دیونىسىسوس خواي يۇنانى، لە ولاتى لاتىنىيەكان وەك ۋاكخۇس دەناسرا و بەلاي ميسىرىيەكانوھ هەمان ئۆسىرىس بۇوە. ۋاكخۇس خواي شەراب، كورى ديا (ژوپىتىر) و لە زوربەي لاتانى سەرددەمى كون، جىئىنى گەورە و بەشكۈي بۇ گىراوە.

خۆی خاوهن بەرامبەیەکی گەلیک خۆشە. لەنیو نیوکی کارمامزدا چەشنى جیوهی دار كۆددەبىتەوە. مىسک بۇ دروست كردىنى كۆمەلیک عەتر بەكاردى و عەرەبەكان پىر چەشنى بۇو خورد كەلکى لىۋەردەگىن.

[۱۱۲] سەبارەت بە بۇن و عەتر ئەوەندەي باسمى كرد، كىفایەت دەكا. دەبىن بلېم كە لە سەرتاسەرى خاكى عەرەبستاندا بۇنىكى خوش دى. لەو ولاتە دۇو چەشىنە مەپ ھەن و بايىخى تارىف كردىن ھەيە و لە شوينى تر بەرچاۋ ناكەون. يەكىان دوونگە درىزە، نىزىك بە سى پىخىس^۱ دەبىن. ئەگەر لىنگە رابان دوونگە ئەو مەرانە شۇر بىنۇدە، خىرا بىرىندار دەبۇون، بەلام هەر شوانىك لەو ولاتە تۈزىك لە كارى دارتاشى دەزانى و بۇيە رەورەھەيەكى بچووك دروست دەكا و لەزىز دوونگە ئەپەكەي دەبەستىتەوە. ئەوهى تر مەپى دوونگە پانە و رەنگە يەك پىخىس پان بى.

[۱۱۴] بەرەو رۆزئاواتر كە دەپقىن، واتە ئەو شوينە خور لىتى ئاوا دەبىن، ولاتى ئەتىپپىايلى لى ھەلکەوتتۇو. ئىرە دوورتىرىن ولاتى ئاوهدانە. خاوهن زېپىكى زۇر، فيلى زەبلاح، دارستانى كىيى و بەتاپەتى دارى ئابنۇوسە و مرۆفەكان بالا بەرز و جوان و تەمەن درىزىن.

[۱۱۵] ئەوانەي باسمى كردىن كۆمەلیک زانىارى سەبارەت بە سنۇورەكانى دوورى ئاسيا و لىبى (ئەفرىقا) بۇون. لەمەر سنۇورەكانى رۆزئاواتى ئۇرۇپا ناتوانىم زانىارى ورد و دروست بىتنەگۈرى. چونكە شتىكى ئۇرۇق لەبەر دەستدا نىيە. منىش ئەوە پەسىند ناكەم كە لە زمان بەر بەرەكانەوە دەگۈترى. چۆمىك ھەيە ناسراو بە ئىریدانقۇس و دەپرژىتە دەريايى باكۇر. ئەو چۆمە بىرەدا واتە بە ناوجەي (ئىلىكتىرقا)^۲ دىت. ئەوهش بلېم كە ھىچ زانىارىيەكم سەبارەت بە دورگەكانى كاسىتىرىيد^۳ لە دەستدا نىيە كە ناوى كاسىتىرىقۇس لەوهە سەرچاۋە دەگىرى يان نا! ناوى ئىریدانقۇس دەبىن تەواو

۱- پىخىس، پتوانەي درىزايى و بەرابەرى ۴۴ مىلى مىتر.

۲- ئىلىكتىرقا لە كەنار ئاۋەكانى بالتىك بۇوە.

۳- دورگەكانى كاسىتىرى لەنیوان دورگەكانى بىرىتەنلى دا ھەلکەوتتۇن.

یونانی بی، نه ک ناویکی بهربهربی و کهسیکی شاعیر خستبیه سهر زبان. دواتر، سهرهپای تویژینهوهکانم، نه متوانی شاهید و بهلگهیه ک بدوزمهوه که قهنانعه تم پیینی، ئاخۇ دواى خاکى ئوروپا بەحر هەلکەوتۇوه يانتا. ناوەکانی کاسیتیروس و ئیلیکترق له شوینگەلى دوردەسته و گەيشتوونەتە دەستت ئىمە.

[۱۱۶] ویدەچى کە زۆرتىرين رېزەدى زېر لە باکورى ئوروپا ھەيە، بەلام بەپاست نازانم بلېم لەكۈرى. دەلتىن کە خەلکانى ئاريماسپى ئەو زېرە لە چىنگ ئازەلانتىك دەردىتن کە نيوھى لەشيان شىئر و نيوھەئى تريش بالىندەيە. خەلکى ئاريماسپى تەنبا يەك چاوابيان ھەيە. من خۆم نە باوهەرم بەو قىسىمە ھەيە و نە بەو زايىارىيە کە مەرقۇنى چەشنى گشت ئىنسانەكانى تر، لە قەوارەدا وەك يەك بن، بەلام تەنبا چاوابيكىان ھەبن. من پېمۋايمە ئەو ولاتە دووردەستانە دەورى دنیايان گرتۇوه و خاوهن جوانترىن و كەم وېتەترين تايىەتمەندىن.

[۱۱۷] لە ئاسيا، دەشتايىك ھەيە کە بە كومەلېك چىا دەوري گىراوه و تەنبا پېنج رېگاي دەربازبۇون بۇ ئەو شوينە بەرچا دەكەۋى. سەردهمېك ئەو دەشتە ملکى خۇراسمىيەكان^۱ بۇو و سنورى ئەوانى لەگەل گرکانىيەكان (ھيركاني)^۲، پارتىيەكان^۳، سەرانگىيەكان^۴ و سامانىيەكان^۵ پىكىدەھىتنا. لەو كاتەوە کە پارسەكان هاتۇونە سەر حۆكم، ئەو دەشتەش وەك ملکى پاشا سەيردەكرى. لەو چىايەى کە دەوري دەشتەكەى داوه، رووبارىك سەرچاوهى گرتۇوه کە ناسراو بە ئاكىس. ئەو چۆمە پېشىر پاراوى ئەو ولاتانەي دەكىد کە ناوم ھىتىان و بەو پېنج گەلەيدا دەرباز دەبۇو و ھەر

-
- ۱- خوراسمى ياخوارەزمى، ھوزىكى سكالىي ياسكىتى نىشتەجى لە كەنارئاوهکانى گولى ئازال و چۈزمى سەيحون ياجەيەن بۇونە.
 - ۲- ھيركاني، بىشىك لە ئاسياي كون و هەلکەوتۇو لە كەنارئاوهکانى باشۇورى رۆزەلەتى بەحرى كاسپىيەن كە ناوجەكانى داغستان و بەشى رۆزئاواي مازەندەران و گورگانى ئەمېرى دەگرتەوە.
 - ۳- پارتى، بەرەگەز سكىتى بۇونە و لە رۆزەلەتى دەريايى كاسپىيەن ڈيابون.
 - ۴- سەرانگى ياسارانزى، دانىشتووانى رۆزئاواي گولى ھامون.
 - ۵- سامانى، ھۆزەكانى دانىشتوووى ھامون و سىستانى ئەمېرى و دراوستى سەرانگى ياسارانزىيەكان بۇونە.

لکنیکی دهبردایه یهک لهو ولادانه. لهو کاتهوه که ئهو ولادانه که و توونه ته ژینز
 دهسه لاتى پارسه کان تووشی چاره نووسیکی ئه و تو هاتوون: پاشای پارس
 چهند بهنداويکی له سهر ئهو گەلپيانه هەلبەست و بەو شىوه يه ئاوه كە پىگاي
 ليپەسترا و لهو دەشتەدا كۆبۈوه و گولى پىكھىتتا. ئهو خەلكانه هەركات
 تووشى بىن ئاوى دەهاتن، كەلکيان لهو ئاوه و هردهگرت. خواوهند له زستاندا
 بەفروباران بەسر مرقەكاندا دەبارىنى، بەلام ئهو ئىنسانانه له و هرزى
 هاويندا پىويستيان بەو ئاوه هەيە بۇوهى ئاودىرى هەرزن و كونجى
 چىندرابويان بىكن. له بەر ئوهى ئايان نىيە، روو له لاي پارسەكان دەكەن و
 ژنه كانيان له كەل خۇيان دەبەن و له بەر درگاي بارەگاي پاشا دەنالىن و
 دەكرۇزىتەوه. ئوجار پاشا فەرمانى كردىنوهى بهنداوەكان دەدا و ئاوه بەو
 ولادانه دەدا كە زۇرتىرين حەوجه يان پىتىه. هەركات مەزرا كانيان پاراو بۇون،
 ئەوهش بلىم له بەرامبەر كردىنوهى كەندادا، جىا له مالىيات، كۆلىك پارەش
 و هردهگرى. ئوه باسى مالىيات بۇو.

[118] له نيو ئهو حەوت كەسەي دىزى كابراي موقع راپەرپىن، يەكىان
 ئيدافىرنىس زورى نەكىشا له بەر سەرەپۇيى خۇى تىداچۇو. ناوبر او گەرهەكى
 بۇو بچىتە ژۇورى بارەگا و چاوى بە داريوش پاشا بکەۋى. بەپىنى بېپار ئهو
 حەوت كەسە بۇيان هەبۇو بەبىن قەرارى پىشۇو و لېپرسىنەوه، بتوانن بچەنە
 نىيۇ بارەگا بولاي پاشا، هەلبەت لە وەختىكدا كە پاشا له كەل خىزانى
 نەخەوتلى. ئيدافىرنىس كە يەك لهو حەوت كەسە بۇو، دەيپەست بچىتە
 ژۇورەوه، بەبىن ئەوهى پىشىتر رايگەياندېنى. پاسەوانى بەر درگا و خزمەتكارى
 پاشا پىشىان پىكىرت و گۇوتىيان له كەل ژنه كەيەتى. ئيدافىرنىس پىپىوابۇو كە
 درقى پىددەلىن و بۇيە بەو چەشىنە رەفتارى له كەل پاسەوان و خزمەتكارەكە
 كرد: شىرى راكىشا، كەپق و گويى هەردووكىيانى بېرى. بەو كەپق و گوئيانە
 هەوسارى ئەسپىكى رازاندەوه و لە ملى هەردووكىيانى كرد و ناردەنەوه
 شوېتى خزمەتىان.

[۱۱۹] پاسهوان و خزمتکار چونه لای پاشا و باسی و هزعی خویان کرد. داریوش لهو ترسا که ئه و رهقاره رهنه به بپیاری شهش که سه کهی تر دوای ریککه و تینیان دژی ئه و بن. هر کام لهو شهش که سهی به ته نیا بانگ کرد و گهره کی بwoo به تاقیان بکاته ووه. پاش ئه وهی دهرکه ووت که ئیدافیرنیس سهربه خو ئه و کارهی کرد و خیرا خوی و مناله کان و گشت خزم و که سوکاری ناوبراوی گرت - داریوش لهو باوه پهدا بwoo که ئیدافیرنیس و دهوروبه ری خه ریکی پیلان گیزان - هر همو ویانی زیندانی کرد و گهره کی بwoo بیانکوژی.

ژنی ئیدافیرنیس چووه به درگای باره گا و دهستی به گریان کرد. هه مهو رفیزی ئه وه کاری ژنه بwoo. داریوش به زهیی بهو ژنه داهات و راسپاردهی نارد که پیبلی: "ژنه که، داریوش بپیاری داوه ته نیا یه ک که س لهنتو گشت که سانی تودا ئازاد بکا. هر کامیان تو هه لبیزیری". ژنه بیزیری که و پیشنیاره کرده و له ولا مدا گووتی: "ئه گه ر پاشا ته نیا یه ک روح له بهر ئازاد ده کا، من دوای برآکه م ده که م". وختیک ئه و لا مه گه یشته وه لای داریوش، بقی جیگای پرسیار بwoo و دووباره راسپاردهی نارده وه و پرسیاری کرد: "ژنه که، پاشا ده پرسنی چون بwoo بپیارتدا دهست له میزدکه ت و مناله کانت هه لگری و ته نیا برآکه ت هه لبیزیری، مه گه ر برا له مناله کانت به لاته وه نیزیکترن و له میزدکه شت خوش ویست ترن؟". ژنه له ولا مدا گووتی: "پاشا که م، ئه گه ر خواستی خوای له سه ر بی، میزدی تر ده دوزمه وه و منالی تر دروست ده که م، به لام برای تر ناتوانم و ده دهست بیتم، چونکه دایک و باوکم هه روکیان مردوون. ئه وه بیر و فکر و ولا می منه". داریوش ته اویک که یفی به و لا مه هات و هه ربیه هم برای ژنه و هم کوره گهوره کهی ئازاد کرد و باقی ئه وانی تریشی کوشت. به هه رحال لهو حه وت که سهی دهوروبه ری داریوش، ئه وه یه کیان به و شیوه یهی باسم کرد، تیدا چوو.

[۱۲۰] لهو سه رده مهدا که کامبیز ته اویک نه خوش بwoo، ئه و رو و داوانه قه و مان: کوروش بؤ ئیداره کردنی شاری سارد، که سیکی پارسی به ناوی

ئوریتیس دیاری کردبورو. ئهو کابرايە پیلانئیکى دوور لە عەقلی گىرا، بەبى ئەوهى لەلايەن پۆلیکراتيس، حاكمى دورگەي سامؤس قىسى سووكى پېگۈوترابى و بەبى ئەوهى ناوبر او ئوریتیس بناسى. ئوریتیس گەرەكى بۇ پۆلیکراتيس بەدلېڭرى و بىكۈزى. بۆچى!

وەك زور كەس دەگىرنەوه: رۆژىكىان ئوریتیس لەگەل كەسىكى ترى پارس بەناوى مىترۇۋاتىس لەبەر دەروازەي بارەگا تۇوشى ھەڏدۇر دەبن. مىترۇۋاتىس پارىزگارى ھەريمى داسكىلىيۇ^۱ بۇو. قىسى قىسى هىتا و گەيشتە جىنپو و بىحورەمەتى بە يەكتىر كىدن. باسەكە لەسەر ئەوه بۇو كە كاميان لەوهى تر باشتىر و بەغىرەتتەر. مىترۇۋاتىس ئورىتىسى تاوانباركىد و گۇوتى: "چۇن دەكرى تو وەك پىاو حىسابت بۇ بىرى، تو نەتەوانى دورگەيەك داگىرېكى و بىھىتىيە ژىر دەسەلاتى پاشا، ئەويش ئەو دورگەيەي لەبەرامبەر شوېنى حوكىمانى يەكتەلکەوتۇوه، دورگەي سامؤس دەلىم، ئەو جىڭايەي بەسانايى داگىرەتكى. وەختىك كەسىكى سامؤسى بە پانزده پىاۋى چەكدارەوە شۇپاشى سازكىد و ھاتە سەرحوكم و ئىستاش دەسەلاتدارى دورگەكىيە، چۇن تو ناتوانى داگىرى بىكى! ". دەگىرنەوه كاتىك ئورىتىس گوپى لەو قسانە بۇو، گەلەنک تىكچۇو، بۆيە بېيارىدا كە سەرەتا تولەي خۇى لە مىترۇۋاتىس بکاتوه و پاشان لە پۆلیکراتيس بىدا كە ببۇه مايەي ئەو كىشەيە.

[۱۲۱] چەند كەسىكىش دەلىن كە ئورىتىس راسپارددەي نارده لاي پۆلیکراتيس بۇوهى داواي شىتىكى لىتىكا (ديار نېيە چ بۇوه). راست لەو كاتەدا پۆلیکراتيس لە ڈورى پىاوان لەگەل ئەناكىرى ئۇندا، خەلکى تىيۇ^۲ (شاعير)

۱- داسكىلىيۇ يا داسكىلىيون، يەكىن لە حوكىمانىيەكانى كونى پارسەكان لە ئاسىيائى بچووك و رۆژەلەتى كىزىك.

۲- ئەناكىرى ئۇندا، شاعيرى كويىرى يۇنانى باستان كە لە شارى تىيۇ لەدایكبوو و زۇربەي كاتى ئىيانى خۇى لە بارەگاى پۆلیکراتيس لە دورگەي سامؤس دەربازكىد و دواتر پەنای بۇ شارى ئاتىن بىردى.

۳- تىيۇ، بەندەرىتكى ناسراوى يۇونى لە كەنار ئاوه كانى ئاسىيائى بچووك و مەوتەنى ئەناكىرى ئۇندا.

مژولی قسه‌کردن بوروه. جا چ به ئەنگەست، بۇوهى بىچورمەتى بە ئۆریتیس بكا يا بە هەلکەوت، ئەو رووداوه دەقەومى: كابراى راسپاردهى ئۆریتیس خۆى دەناسىتىن و دەست بە ئاخاوتىن دەكات، پۈلىكراٽىس بە هەلکەوت رووى لە دیوار دەبى و بەرهە راسپاردە وەرناسۇرپىتەوە و هېچ ولامىكى كابراش ناداتەوە.

[۱۲۲] دوو هو باسيان لىيە دەكرى كە كۈزىانى پۈلىكراٽىس يان لىدەكەويتەوە و پىاوا هەقى خۆيەتى باوهە بە يەكىكىان بکات. ئۆریتیس كاتىك لە ماغنىسىا^۱ بورو، واتە ئەو شارەى لەسەر چۆمى مىئاندرۇ^۲ هەلکەوتۇو، سەبارەت بە پلان و خۆزگەكانى پۈلىكراٽىس زانىارى پىتەگا. ناوبراو خىرا مىرسۇس، كورپى غىغىس و خەلكى سامۇس بە پەيامىكەوە بەرى دەكا. پۈلىكراٽىس يەكم يۇنانىيە ئەوەندەى من بىزانم عاشقى فەرمانپەوابى دەرياكان بورو، هەلبەت دواى مىنۋئائى^۳ كتوسۇس، يا هەركەسىنگى تر كە خاونەن ھەستىكى ئەوق بۇوبى و خواستىتى حوكىمانى بەسەر ئاوهەكاندا بکا. بەھەرحال، پۈلىكراٽىس بۇخاترى ھەستى جوامىتى و مەرقۇقاھەتى يەكم كەس بۇوه كە بە كۆلۈك ھىوا و ئاواتەوە گەرەكى بۇوه فەرمانپەوابى ھەرىمى يۈونىيا و دورگەكان بکا. ئۆریتیس بەو ھەستى زانىوھ و بۇيە راسپاردەى ناردووەتە لاي. بەراشكاوى پۈلىكراٽىسى وشىيار كەردىووەتەوە و بەو چەشىنە لەگەل ناوبراو دواوه: "دەزانم نەخشە و پلانى گەورەت لە مىشىكدا ھەيە. لەبىرت نەچى تواناكانىت بەشى خۆزگەكانىت ناكات. ئەگەر بە قىسم بکەي، ئەوسا ھەم تو قازانج دەكەي و ھەم منىش رىزگاردەبىم. كامبىز پاشا قەستى

۱- ماغنىسى، نىشتەجىتى سى شوين، تىسالى و لاتى لىدى و لە قەراخ چۆمى مىئاندرۇس.

۲- مىئاندرۇ، ەروبارىك لە ئاسىيای بچووکى كون كە لە ولاتى فرييغى ياخىرى فەرچاوهى دەگرت و ھەرىمەكانى كارى و لىدى لەيەكتىر جيادەكەرددەوە و لە باكىورى مىلىتۇس دەرژايدە دەريايى ئىيڭە و ئەمرىق ناسراوه بە مىندىر.

۳- مىنۋئا ياخىرى، كورپى ژۇپىتىر و ئۇرۇپە، بەپتى چىرۇكە ئەفسانەيەكان لە سالى ۱۳۰۰ پىش زايىن لە ئاسىيای بچووکەوە چۈوهەتە يۇنان و حوكىمانى تەواوى دەرياكانى ئەو دەڤەرەي كەردو.

کوشتنی منی کردوه و لهو هدا ته او ناگادارم. و هره و من و پاره کهم نه جات بدە. نیوهی ئەو پاره یه بۆ خۆت هەلگرە و نیوه کەی تریش بۆ من دانی. بەو بپە پاره یه دەتوانی حوكىمانی سەراسەری خاکی يۆنان و دەسخەی. ئەگەر باوهەر ناکەی کە پاره مەھەی، كەسييکى جىڭايى مەمانەي تەواو بنىزە، بۇوهى گىشت سامان و دارايى خۆمى پىنىشان بىدەم".

[۱۲۲] كاتىك پۆلىكراٽيس گۈئى لهو قسانە بۇو، گەلىك خۆشحال و لە جىتوه پېشىيارەكەی پەسىند كرد. لە بەر ئەوهى پاره دۆست بۇو، سەرەتا مىئاندرىيۆس كورپى مىئاندرىيۆس كە مىرزا بنووسى خۆى بۇو، نارد بۇوهى بارودۇخەكە ھەلسەنگىتى. مىئاندرىيۆس، تۆزىك دواتر، گىشت ئەو زىپ و خشلەي کە تەواويك بە نىخ بۇون و له ڈۈورى دانىشتنى پۆلىكراٽيس جىيان گىرتىبوو، ھەرھەمۇوى بە پەرسىتكەي ئىرا بەخشى. ئۆرىتىس خەبەرى پېنگەيى کە كەسيك بۆ سىخورى دىتە لای ئەو و بۆيە بەو شىوه يە ھەلسوكەوتى كرد: بە پىاوانى زىرىدەستى خۆى گۇوت ھەشت كوبە لە خىركە بەرد نیوه پېرېكەن و پاشان سەرى ئەو بەرداňە بە زىپ داپۇشىن. دواتر خۆيىشى گىشتىانى مۇر كرد و چاوهەرۋانى هاتنى كابرائى سىخورى كرد. مىئاندرىيۆس هات و چاوى بەو كۇپانە كەوت و پاشان گەپايە و لاي پۆلىكراٽيس.

[۱۲۴] ھەرچەند تالەبىنەكان بە پۆلىكراٽيس يان گۇوت خۆى لە چوون بولاي ئۆرىتىس بپارىزى و دۆستە كانىشى دىزى ئەو ھەنكاوه بۇون. بەو حالەش پۆلىكراٽيس خۆى ئاماھە كرد. كچە كەشى لەو نیوهدا خەونى بىنى: لە خەونە كەيدا، باوکى ببۇو بە بالىدە و دەفرى و خواوهند دىيا دەيشوشت و خواوهند ئىليلىيۆس مەرھەمى لە لەشى ھەلددەسۈوت. كچە كە ئەو خەونە بىنى، گەلىك ھەولىدا پۆلىكراٽيسى باوکى نەچىتە لاي ئۆرىتىس، تەنانەت ئەو كاتەي باوکى سوارى كەمى پېنج ھۆدەيى دەبۇو، كچە زۇر بە تۈرەيى لە گەلى دوا. پۆلىكراٽيس ھەپەشەي لە كچە كەي خۆى كرد، كە ھەركات بە سلامەتى

بگه پیتهوه، ناهیلئی کچه کهی سالانیکی زور شوو بکات. کچه له ولامی باوکیدا گووتی که باشترا قهیره بمینیتهوه بهلام باوکی لهدهست نهدا.

【۱۲۵】 پولیکراتیس، گشت ئامۇرگارىيەكانى وەپشت گوئ خست و له سەر چۈنۈ بولاي ئورىتىس پىداگىر بۇو. كۆمەلېك دۆستى لهگەل خۆى برد. له نیو ئەوانەدا ديمۆكىدى^۱ كورى كاليفوندۇس، خەلکى كرۇتونا^۲ برد كە دوكتور و لە كارەكەيدا پسپورىتكى كەم وينه بۇو، لهگەل چۈو. وەختىك پولیکراتیس گەيشتە ماغنىسيما، كوتايى بە گۇرەبى و جومايرىيەكانى هات. جيا له حوكىمانى سيراكوس، هىچكام لە دەسەلاتدارانى يۇنانى ھىنندە ئەو، خاوهن جەلال و شەوکەت نەبوون. ئورىتىس خىرا پولیکراتىسى كوشت، ئەويش بەشىوهەك كە پىاو بىزى نايە باسى بكا. چوارمېخ ھەلىواسى. ئورىتىس، ئەوانەئى لهگەل پولیکراتیس و خەلکى رەسەنى دورگەي ساموس بۇون، گشتىيانى ئازادىكىد و پىيىگووتىن كە نابى چاكەي ئەو ئازادىكەنەيان لە بىر بچىتەوه. ئەوانەش كە بىيانى و كۆيلە بۇون، ھەرھەمۇويانى وەك كۆيلە لە لای خۆى راگرت. پولیکراتیس ھەلۋاسرا، خەونى كچە كەي وەراست گەرا: كاتىك باران دەبارى، خواوهند دىا دەيشۇوشت و ھەركات دەبۇوه بە سامال، خواوهند ئىلىقۇس (خۆر) تەواوى لەشى ناوبر او بە ئارەقە چەور دەكرد. بەو چەشىنە كوتايى بە ژيانى پولیکراتیس هات، راست ئەو جۆرەي ئاماسىس، پاشاي ميسر وەك تالەبىن، پىشكۈمى بۆكردبوو.

【۱۲۶】 زورى نەكىشا كەسانى تولە ئەستىن وەك خوينگرانى پولیکراتیس، ئورىتىس يان كوشت. دواى مەرگى كامىيىز و رفاندى دەسەلات لەلاين مۇغەكانەوه، ئورىتىس لەو سەردىمەدا لە شارى سارد دەزىيا. ناوبر او يارمەتى پارسەكانى نەدا كە كەوتىوونە ژىردىستى مىدىياكان. لەو بارودۇ خە شىتووهدا، مىتىرۇۋاتىس بەرىيەبەرى داسكىلىق بۇو و ھەر ئەويش كاتى خۆى

۱- ديمۆكىدىس، پىشىشكى ناسراوى يۇنانى كە لە سەدەي ٦ى پىش مىلاددا ژياوه.

۲- كرۇتونا، شارىتكى كۇنى ئىتالىيا كە بەدەست ئاخايىه كان دروستكرا.

۳- سيراكوس، ھەريمىكى ناسراوى سىسىلىي ياسىسىلىي لە سەردىمى باستاندا.

ئوریتیسی بهوه توانبار کردوو که ناتوانی پولیکراتیس شکست بدا. ئوریتیس، ئهو کابرايە واتە میتروفاتیس و کورەكەی بەناوی کراناسپ کە پیاویکی خاوهن ریز لهنیو پارسەكاندا بورو، کوشت. ئوریتیس کۆمەلیک کردهوەی نایاسایی تریشی بەئەنجام گەياند. جاریکیان داریوش پۆستەیەکی بق ناوبراو نارد، ئوریتیس لەبەر ئەوهەی ناوهەرۆکی نامەكەی بەدل نەبورو، هەلگری پەیامەكەی لە رىگاى گەپانەوەدا کوشت. ئەو، پیاوەكانی خۆی نارد و بۆسەیان لەسەر رىگاى کابراي تەتەر دانا و نامەبەر و ئەسپەكەيان لهنیوبىرد.

[۱۲۷] داریوش وەختىك هاتەسەر حوكم گەرهكى بورو ئوریتیس سزابدات لەمەر کۆمەلیک جىينايەت کە كردوووي، بەتاپەت سەبارەت بە كوشتنى میتروفاتیس و کورەكەی. بىرى لەوه کردهوە کە لەشكى بە ئاشكرا نەنېرىتە سەر ئوریتیس، چونكە بارودقۇخەكە زۇر ئالۇز و شەپپىتو بورو و لەمېز نەبورو فەرمانپەوايى گرتىبووه دەست. ئەوهەشى دەزانى کە ئوریتیس ھېزىكى فەرى لەزىزدەست دايە. تەنیا پاسەوانانى تاپىبەتى ئەو کە گشتىان پارس بۇون، ژمارەيان دەگەيشتە ھەزاركەس. ئوریتیس حوكىمانى ھەريمەكانى فەرىزىيا، لىديا و يۇنىيائى دەكىد. لەبەر ئەو ھۇيانە داریوش بەو چەشىنە جولايەوه: راۋىزڭكارە پارسىيەكانى بانگىكىد و پىئىگۈوتىن: "پارسەكان، كام لە ئىۋە دەتوانى راسپاردەيەك وەستۈبگۈرى کە پىتىمىستى بە تەرددەستى ھەيە نەك بە ھېزى فە و حەشىمەتى زۇر! كارىك كە زىرەكى و ھۆشىيارى گەرهكە نەك شەر و پىنگادان. كام لە ئىۋە دەتوانى ئوریتیس بە زىندۇویي يا مردىویي بىتىتە لاي من. ئەو کابرايە بق پارسەكان قەت خىرى نەداوهەتەوە و بەرددەوام زيانى گەورەي پىنگەياندوين. دوو كەسى لە پیاواني ئىتمە كوشتوو، میتروفاتیس و کورەكەي، بەۋەش نەۋىستاوه و نامەبەرى منى كوشتوو كە داوهەتنامەم پىتىناناردبۇو. بىشەرەفى ئەو کابرايە چىتر قبول ناكىرى. با بەر لەوهى زەرەدى پىتر بە پارسەكان بگەيىتى، بىكۈزىن".

[۱۲۸] ئەو خواستى داريوش بۇو و خىترا سى كەس ئامادەبى خۆيان راگەيىاند كە ئەو راسپارده يە بەجى بگەيىتن. لەنئۇ خۆياندا شەرىيان بۇو كە كامىيان بچى و هەربۇيە داريوش بېيارىدا هەلبىزاردەن بکرى و هەركام وەبەر كەوت، ئەركەكە جىبىھەجى بكا. قورعە بەناوى ۋاغايىوس دەركەوت. ناوبرابۇر كورپى ئارتۇنت بۇو و بەو شىتىوھە وەخۇكەوت: ۋاغايىوس كولىنگ نامەنى داخوازى نۇوسى و مۇرى داريوشى لە گشتىاندا. ئەو نامانەنى ھەلگرت و چووه شارى سارد. وەختىك گەيشتە ئەوئى و چووه لاي ئۆريتىس، نامەكانى لە توربە دەرھىتىنامەنى فەرمانى حکومى دايىدەست مىرزا بنووسى ئۆريتىس بۇوهى بىانخويتىتەوە. هەركام لە حوكىمەنان خاوهن مىرزا بنووسيك بۇون. ۋاغايىوس يەكىھەكى نامەكانى بە كابرا دا و بەرددەۋام چاۋى لە دەوروپەر دەكىد بۇوهى بىانى كە ھەلسوكەوتى پاسەوانانى ئۆريتىس چۆن، ئاخق مرج و مۇنۇن و رووى لىتەردەگىتىن ياننا. پاسەوانەكان بەپىچەوانەوە، گشتىان رېزىيان بۇ فەرمانەكانى پاشا دانا. لە يەكىن لەو فەرمانانەدا، نۇوسرابۇو: "پارسەكان، داريوش پاشا داواتان لىتەدەكا لەو زىادتر گۈى بە فەرمانى ئۆريتىس مەدەن". پاسەوانەكان ھەركە ئەوەيان بىست، شىركانىيان راكىشىا و ئۆريتىس يان لەجىتوھ كوشت. بەو شىتىوھە ھىزەكانى تولەئەستىن لەمەر كۆزىرانى پۆلىكراپتىسى سامۆسى تولەيان لە ئۆريتىس كردىوە.

[۱۲۹] گشت سامان و ملک و دارايى ئۆريتىس دەستى بەسىرداگىراو بۇ شارى شوش راگوپىزرا. ماوهەكى كەم دواى ئەو قەومانە، بەھەلکەوت و لەكتى راودا، داريوش لە ئەسپەكەى دابەزى و لاقى وەرگەرا. لاقى لە گوپىزىنگا ھەلماسى و تۇوشى ۋانىكى فەھات. داواى كە دوكتورىكى مىسىرى چاۋى پېتىكەوە، چونكە پېتىوابۇو ئەوان زاناترین دوكتورن. دوكتورەكانى مىسىرى قاچيان وەرسۇپاند و رېكىيان كوشى، ئەوەش رەوشەكەى خەراپتىركەد. داريوش حەوت شەو و رۇز خەوی لىنەكەوت. رۇزى ھەشتم بارودۇخى سلامەتىيەكەى پىر تېكچوو. لەو كاتەدا بۇو كە

یهک له پیاواني دهورو بهره‌ري سهباره‌ت به دوکتوریک له شاری سارد و پسپوری و زانایي ديموکرديس خه‌لکي کروتونيا له‌گهله داريوش دوا: پاشا دهستوری دا خيترا ئهو كسه بىزن. وختيک (ديموکرديس) يان له‌نیو کويله‌كانى ئوريتيس دا به وەزعيكى شەپېرىۋ دۆزىيەو، يەكراست بىرىانه لاي پاشا، زنھىر لەم، و حلوېرگىڭ، دراو لهەردا.

[۱۳۰] له نیوهراسنی دیوهخانی پاشادا ویستا. داریوش سهبارهت به حکمایه‌تی ئهو لیپرسی. دیموکیدیس گرهکی نهبو خوی ئاشکرا بکات، لهوه دهترسا جاریکی تر چاوی به ولاته‌کهی نهکه ویته‌وه. داریوش تیگه‌بی که دیموکیدیس درؤده‌کا، فهرمانی بهو که‌سانه‌دا که ناوبراویان هینتابووه لای ئهو، که خیرا قه‌مچی و کۆمه‌لینک بزمار بینن. دیموکیدیس ترسی رینیشت و خوی ئاشکرا کرد، هله‌بەت ئه‌وهشی گووت که لهو زانسته‌دا زور پسپور نییه. زانیاریبەکانی خوی وەسەریهک خسته‌وه و فکریکی بۆ سازبورو. داریوش باوه‌بى پیکرد و ئىزنى پېتا که چاوینک له لاقه‌کهی بکا. به هینمنی و لهسەرخویی تەواو، بەبى ئەزىيەت كردنی داریوش، لاقى وەرگەراوی هینایه‌وه جىئى خوی. خەو دووباره رووی له چاوه‌کانی داریوش كرده‌وه و زورى نەكىشى قاچە‌کەی چاكبۇوه. داریوش له‌پاستىدا دەستى لهو قاچە شوردىبۇوه. ناوبراو ئەو جار دوو جووت دەستبەندى زېرى پېشکەش به دیموکیدیس كرد. دیموکیدیس لیپرسی داخوا له بەر ئەوهى مداوا و چارەسەرى قاچى پاشای كردوه، بۇيە چارەرەشى و ئەشكەنجه‌کەی دوو بهرابەر دەكىرى! ئەو قسانە به كەيفى داریوش بۇون و هەربۇيە خیترا دیموکیدىسى نارده حەرەمى پاشایتى بۆ لای ژنه‌کانی خوی. لهوئ خواجه‌کانی حەرم ناوبراویان ناساند و گووتىيان که ئەو كابرايە تواني ژيانى دووباره به پاشا بىه‌خشى: ھەركام له ژنه‌كان به بىستى ئەو خەبەرە جامىتكى پېر له ستاتيرى^۱ زېرىيان له خەزىنە ھەلگرت و به دیموکیدىس يان به‌خشى. خەلاتەکە ئەوهندە زور بۇو کە ھاوريتى ناوبراویش يەناوى سكىتون، ئەويش

۱- ستاتیر، پاره و پولی یونانی باستان و په را به ری دو و تا چوار در هم.

دەستى بە كۆكىرىنەوەي لىرەكانى زېتىر كرد كە رڇابۇونە سەر عەرز و بەو شىۋىھىيە توانى قەياسىنىكى زۆر پارەي دەسکەوى.

【١٣١】 ديمۆكىدىس دواتر لە شارى كرۇقۇنَا رۇيىشت و لەلاي پۆلىكراپتىس كىرسايدىه. هۆى ئەو بېپارەش ئەو بۇ كە لە كرۇقۇنَا^١ بەردىۋام كىشەي لەگەل باوکى خۇى ھەبۇو، ئەوپىش خۇى مەرقۇقىنى دلناسك بۇو و تاقەتى ئەو گىشە خۆخواردەوەيەي نەھيتا. ھەربۆيە باوکى بەجىيەيشت و لە ئىيىنە (ئىزە) دامەزرا. لەو شارە دەركەوت كە لە گىشت حەكىمە كانى تر زاناترە. ھەرچەند خاوهن ئامرازى پېتىست بۇ كاروپىشەكەي نەبۇو، سالىك دواتر دانىشتووانى ئىيىنە ديمۆكىدىس يان دامەزراند و موجەي سالى يەك تالاندىيان بۇ دىيارى كرد. سالى سىتەم، خەلکى ئاتىن ناوبراويان بىردى لاي خۇيان و سەددىنى يان پېتىدا. سالى چوارەم ئەوجار پۆلىكراپتىس ناوبراوى بە موجەي دوو تالاند لەلاي خۇى دامەزراندوه. ديمۆكىدىس لەپاستىدا بەو شىۋىھىي گەيشتە دورگەي سامۆس. دوكتورەكانى ناوجەي كرۇقۇنى بەھەيەكى زۆريان لە ديمۆكىدىس وەرگرت. (لە ولاتى يۇنان، دوكتورەكانى كرۇقۇنى ناسراوەترين كەسەن. لە پلهى دووھەمدا دوكتورەكانى كىرىيەن ئاھەن. ھەر لەو سەردىمەدا دەگۇوتى كە ئارغىيەكان لە بوارى موسىقىدا يەكەم كۆپى يۇنانى بۇونە).

【١٣٢】 ديمۆكىدىس پاش ئەوھى لە شارى شوش مداواي داريوشى كرد، خانوویەكى گەورەي بۇ سازكرا و ھاوسرەي پاشا بۇو و پىتكەوه زىافەتىيان دەكىد. ئىزنى پىدرابۇو كە چى دلى دەخوازى بىكا، تەنبا يەك شت نەبى، ئەوپىش بۇي نەبۇو بگەپتەوه ولاتى يۇنان. ديمۆكىدىس بە پىپۇرى خۇى توانى دوكتورەكانى ميسرىيش لە مەرگ نەجات بىدا، كە قەراربۇو سەريان بە نىزەوه بىكەن، چونكە نىشانىيان دا لە كاتى مداواي ناساغى داريوشدا و لەبارى زانشتى پىشىشكى، نىزمەر لە يۇنانىيەكانى. لەو نىتەدا كەسىكى تالەبىنى پۆلىكراپتىس، ئەوپىش رىزگارى هات. ئەو كابرايە خەلکى دەفەرى ئىليا^٢ بۇو و

١- كرۇقۇنَا، شارىيەكى كۆنە ئىتالىا كە بەدەست ئاخايىەكان دروستكرا.

٢- ئىليا، شارىيەكى كۆنە ئاسيا لە ھەرىئى ئىئۇلىيەكان و لە قەراخ چۈمى كايىكس.

لهو سهردنهدا لهگه‌ل کویله‌کان له شاری شوش دهستبه‌سهر کرابوو.
دیمۆکیدیس کاریگه‌ری زوری له سه‌ر داریوش هه‌بwoo.

[۱۳۳] هیندیک دواتر، پاش ئهو رووداوانه، کومه‌لیک رووداوی تر قه‌ومان.
ئاتووسا، کچی کوروش و ژنی داریوش، کوانیکی له مەمکی هه‌بwoo کە
تەقییه‌وه و زیادیکرد. ئهو له تەمه‌نی بچووکیدا شاردبوویه‌وه و شەرمى
کردبwoo باسى بکا و هیچکەس بهو ئازارهی نەدەزانى. کاتیک هەستى به ژانى
پتر کرد، بەدوای (دیمۆکیدیس)یدا نارد. دیمۆکیدیس بەلینی پیتا ئەگەر
ئاتووسا قهولبدات ریوشونى پیویست رەچاو بکا، دەبىن لهو باره‌وه سویندی
بۆ بخوا. ئاتووسا، دیمۆکیدیسی دلنىاکرد. هەلبەت دیمۆکیدیس داوايەکى
ئەوتقۇی نەکردبwoo کە زيان به ناموسى ئهو خاتونه بگەيتنى.

[۱۳۴] پاش ئەوهى کە دیمۆکیدیس حەکیمايەتى خۆى بەجىگەيىند و
ئاتووسا چاک بۇوه، ئەوجار ئهو خاتونه و خاتونه‌ی هاندا کە وەختىک لەگەل داریوش
دەخەوى، ئهو بابەتە بىنېتە بەرباس: "پاشاكەم، تو کە خاونەن ئهو گشتە
ھىزەئى، هىچ کارىك ناكەئى! نە پەلامارى نەتەوەيەكى تر دەدەئى و نە خەرىكى
بەھىزىز كردىنى پارسەكانى. پیویستە، ئىستا کە گەنجى و سامانىکى زوقرت
لەبەر دەست دايە، جولەيەك بکەئى، بۇوهى پارسەكان تىيىگەن کە چ پیاوىك
فەرمانپەوايان دەكات. دوو ھۆى بىنەپەتى هەن کە ناچارت دەكا کارىك
بکەئى: يەكەم، پارسەكان لىيان حالى دەبى کە كى فەرمانپەوايانە و دووهەم
شهر دەبىتە ھۆى رزىن و ھەلۋەرینى ئهو خەلکە و قەت ناتوانى دىزى تو
يەكىگەن. ئىستا بەتەمن لاؤى و دەتوانى بە كرده‌وهىكى گريڭ باشتى خوت
بناسىتى. ھەرچەندىيەكى لەش مەزنىز دەبى، بەو پىيەش روح بەھىزىز دەبى.
ھەركات لەشى مرۇف رwoo له پىرى دەكا، رۇوھىش دادەھىزى و ھەست بە
كىزى لەمەر ئەنجامى ھەر كارىكدا دەكا". ئاتووسا بەو شىۋەيە قسەئى لەگەل
داریوش كرد، راست ئهو جۆرهى دیمۆکیدیس ئامۇزگارى كردبwoo. داریوش
لە ولامى ئاتووسادا گووتى: "ئەوهى باست كرد، تەواو مەبەستى منىشە کە
جىيەجىنى بکەم. دەخوارم بە پىرىنەك ئهو دەشتايىھى خۆمان لەگەل

دهشتاییه‌کی تر لیک ببهستمهوه و ئەوجار هیترش بکمە سەر سکیتییەکان. له و باوھەدام کە زۆر نەکیشى و ئەو خواستەم جىتىھى بى ". ئاتووسا له ولامى داريوشدا گووتى: "بەباوھەپى من ئىستا پىويست ناكا پەلامارى سکیتییەکان بدهى. چونكە هەركات بخوازى، دەتوانى بیان ھېتىيە ژىز نىرى دەسەلاتى خۆت. ئەمپۇ گەرەکە شەپى يۇنانىيەکان بکەي. من زۆر شتم بىستووه و ذەخوازم خەلکانى لاكتىنى، ئارغى، ئەتىكى و كورىنتى وەك خزمەتكار رابگرم. جيا له وەش، بەتواناترین كەسى يۇنانىت له خزمەت دايە و زانىارىيەکى زۆر سەبارەت بە ولاتى يۇنان لەلائى ئەو دەست دەكەۋى و دەتوانى له كاتى لەشكەتكىشىدا رىتنوينت بكا. مەبەستم ئەو كەسەيە كە قاچى تۆى چاڭ كردىوھ ". داريوش ئەوجار گووتى: "ئىستا كە تۆ پىتۋاھ دەبى لە يۇنانەوە دەسىپتىكەم، بە مەسلەحتى دەزانم كە سەرهەتا سىخورەكانم لەگەل ديمۆكىديس بنىرەمە ئەوى، هەركات ئەوان دېتىان بارودۇخ لەبارە، زانىارى پىتۈستمان بدهەنی و ئەوجار دەكرى خەريكى لەشكەتكىشى بم".

[۱۳۵] داريوش پېتىوابۇو، هەر كارىك وەخت و وەرزى خۆى گەرەکە. ناوبراو هەركە رۇز بۇوه پازدە كەسى لە پىاوانى ناسراوى پارس ھەلبىزاد و فەرمانى پېتىان كە رەگەل ديمۆكىديس بکەون و قەراخ ئاوهكانى يۇنان بېشىكىن و بەھېچ شىۋىيەكىش رېڭاى ھەلاتن بە ديمۆكىديس نەدەن و بەتەواوى بىخەنە ژىز چاودىزى خۆيان، تا ئەو كاتەى دەگەپىتەوھ. دواى ئەوهى ئەو دەستورانە بە راسپارده سىخورەكاندا، ئەوجار ديمۆكىدىسى بانگىكەد و داواى لىكىرد كە سەرتاسەرە خاڭى يۇنان بە راسپارده كانى پارس نىشان بدا و لەكتايىدا لەگەل ئەوان بگەپىتەوھ. داريوش ئىزىنى بە ديمۆكىديسدا كە شتومەكى مال، دىيارى بۇ باوک و خوشك و براكانى ھەلگرى و ھەروەها بەلىتى پېتىدا كە خەلاتى پتىرى بدانى. جيا له و دىيارىيانە، پىتىگۇوت كە كاروانىكى بازركانى بە كەرسىتە و كەلوپەلى فەرەوە، كە باروبنە ئەويش ھەلەگرى، بۇخاترى ئەو تەرخان دەگرى. بە باوھەپى من داريوش ھېچ مەبەستىكى سەيرى نەبووه كاتىك ئەو گشتە بەلىتىانە بە ديمۆكىديس

داوه، بهلام دیمۆکیدیس لهوه ترساوه که داریوش خهريکه بهتاقی بکاتهوه، بؤیه ئاماده نهبووه خهلات و دياربيه کان و هربگرى. گوتورویه‌تى که ناخوازى ناومال لهگەل خۆى بەرى و گشتى بەجى دەھىلى بۇ ئەو کاتىھ لە سەفر دەگەپىتهوه. ھەلبەت کاروانەكە قبول دەكا کە داریوش بەلېنى ئامادە كردنى پىتابوو، بۇوهى ديارى و خەلاتى خوشك و برايانى بىن راگۇيىزى. داریوش دواى ئامۆڭكارى پىۋىست، گشتىانى رهوانەي و لاتى يۇنان كرد.

[۱۳۶] سەرهتا چوونە و لاتى فينيقيا و بۇ شارى سيدۇنا. لهۇيوه بە دوو كەشتى سى ھۆدەبىي و يەك گەمى بارھەلگرى بازركانى پەر لە كەرسەتى جۇراوجۇر، پاش ئەوهى ئامادە كارى تەواو كرا، بەرەو يۇنان وەرىكەوتن. كاتىك گەيشتەجى، بەرددەوام سەيرى قەراخ دەرياكانيان دەكىد و نەخشەكەيان دەكىشاوه. ئەوانە چاويان بە زۆر شۇينى ناسراو كەوت. لە شارى (تاراندا)ي ئىتاليا لەنگەريان گرت. لهۇي پاشاي تاراندى يەكان بەناوى ئارىستقەيلىدىس، بۇوهى خزمەتىكى بە دیمۆکیدیس كردى، فەرمانىدا گشت گەمېيەكانى ميسرى تەختەبەند بىرىن و پارسەكانىش بەتاوانى سىخورى دەستبەسەر بن. لە كاتىكدا ئەوه چارەنۇوسى پارسەكان بۇو، دیمۆکیدیس چووه شارى كرۇتونا و وختىك گەيشتەوه ئەوى، ئارىستقەيلىدىس پارسەكانى ئازادىكىد. ناوبر او كەلوپەلى گەمېيەكانى داگىركەد و پارسەكانى تىهاوېشت و ناردىنېوه دواوه.

[۱۳۷] پارسەكان دیمۆکیدیس يان بە تاوانبار زانى و بۇيە بەرەو شارى كرۇتونا وەرىكەوتن و پاش فەترەيەك گەيشتە ئەوى. دیمۆکیدیس يان لەنپۇ بازاردا دۆزىيەوه و گىتىان. هيتنىك خەلکى كرۇتونى كە لە دەسەلات و هيئەكانى پارس دەترسان، ئامادە بۇون دیمۆکیدیس تەحويل بەدەن. هيتنىكىش لە دانىشتۇوان پېشيان بە پارسەكان گرت و بە گۈپال وەريان گەپانى. پارسەكان ھاواريان دەكىد: "ئەى خەلکى كرۇتونا، بىزانن چ كارىك دەكەن، گەرەكتانە كەسىك لە چىنگ ئىمە دەرھىن كە لە دەست پاشاي و لات رايىركدووه. ئىيۇ چۇن دەتوانن بىتەپەتى ئەوتق بە داریوش پاشا بکەن. پېتاناوايە خزمەت بە خۇتان

دهکن که دیمۆکیدیس له ئىمە دەستىننەوە. لەبیرتان نەچى كە پەلامارى شارەكتان دەدەين و يەكەم ناوجە دەبى تۇوشى كۆيلەتى دىت".

بەھەرحال ئەو كۆمەلە پارسە سىخورە بەبى دیمۆکیدیس و كەشتى بازىگانى، سوارى گەمىيەكانى تر بۇون و بەرەو ئاسيا گەرانەوە و وازيان لە پېكىنى زياترى خاكى يۇنان ھىتا، چونكە ئىتر كەسى شارەزايان لەگەل نەمابوو. وەختىڭ شارى (تاراندا) يان بەجى دەھىشت، دیمۆکیدیس پىيىگۇوتىن كە وەبىر داريوش پاشا بىتنەوە كە من لەگەل كچى مىلۇنوس^۱ ژيانى ھاوبەشم پېتكەيتناوە. مىلۇنوس، پالەوانىك بۇو كە داريوش فەرە رىزى بۇ دادەنا. ھەلبەت من پېتموايە كە دیمۆکیدیس لەو زەماوەند كردەدا پەلەي كرد، پارەيەكى زۇرىدا، بۇوهى بە داريوش بىسەلمىتى كە ناوبراو لە شارى (كرۇتونا)ش مرۇقىنلىكى ناسراوە.

داگىركانى دورگەي سامۆس

[۱۳۸] پارسەكان لە شارى كرۇتونا رۇيىشتن و رىڭىاي بەحرىيابان بەرەو يابېغىا^۲ گرتەبەر، لەۋى گشتىيان دەست بەسەرگرمان. غىللۇس، دوورخراوه يەكى شارى تاراندا بەھانىيانەوە ھات و ھەرھەمۇويانى ئازادكىد و بىردىنەوە لاي داريوش.

داريوش بەلېنى پىتا كە چى بخوازى بۇي جىبىھەجى بكا. غىللۇس لەمەر وەزىعى نالەبارى خۆى دوا و داواى لە داريوش كرد فرسەتىكى بۇ بىرەخسىتى بەلكوو بتوانى بگەرېتەوە شارى تاراندا. ھەلبەت بەچەشىنەك كە ئەو كارە نەبىتە هۆى سەرەلدانى خەلکى يۇنان. غىللۇس گەرەكى بۇو كە تەنبا بە ھەبەستى گەراندەوەي ئەو ناوجانىكى گەورە بەرەو ئىتاليا

۱- مىلۇنوس يە مىلۇن، پالەوانى ناسراوى كرۇتونى لە سەددەي شەشى پىش زايىندا ژياوه و شەش جار قارەمانى كېيەركىتەنلىكىنى تۈلىمپىك بۇوه.

۲- يابېغىا، ھەرىتىك لە ئىتالىاي سەرەدمى باستان، ھەلكوتوو لەنیوان كەنداوى تاراند و دەريايى رەش.

و هر پیکه‌وی. غیللوس داوای کرد که داریوش به خله‌کی کیندی^۱ را بگهیتنی ناوبراو دووباره له‌سهر کورسی پیش‌ووی دامه‌زرننه‌وه و ئوهش کیفایه‌ت ده‌کات. غیللوس کیندی‌یه‌کانی به دؤستی تاراندی‌یه‌کان دهزانی،^۲ ئوهش یارمه‌تی به گه‌رانه‌وهی ئوه ده‌دا. داریوش ئوه پیش‌نیاره‌ی په‌سنند کرد و به‌لینه‌که‌ی خۆی بـه‌جی‌گه‌یاند. راسپارده‌ی نارده کیندق و ئەمری ده‌سهر کردن که دووباره غیللو بـگه‌ریننه‌وه تاراندا. کیندی‌یه‌کان فه‌رمانی داریوش‌یان قبول کرد، بـلام نه‌یانتوانی تاراندی‌یه‌کان به قه‌ناعه‌ت بـگه‌یتنن، ئوه‌ندەشیان هیز نه‌بوو که ناچار بـه‌و کاره‌یان بـکهن. بـه‌شیوه‌یه ده‌کری بلیم ئوه کومه‌له سیخوره‌یه‌که‌م که‌سانیک بـوون له ئاسیاوه گه‌یشتنه و لاتی یونان.

[۱۳۹] لە دریزه‌دا داریوش پاشا دورگه‌ی ساموسی هینایه ژیر ده‌سەلاتی خۆی. يه‌که‌م کۆمەلگای یونانی يا بـه‌ربه‌ری بـوو که نابراو داگیری کرد. هۆیه‌کان ئوهانه بـوون: وەختیک کامبیز، کوری کوروش پـه‌لاماری و لاتی میسری‌دا، جه‌ماوه‌ریئکی زوری یونانی روویان له و لاته کرد. بـه‌شیک لەوانه بـو کاری بازرگانی، هیندیک چه‌شنى شەرکه‌ری بـه‌کرینگیراو و چه‌ندیکیش ته‌نیا به مه‌بەستی نیشته‌جی بـوون. يه‌کیک له گـه‌ریده‌کان ناوی سیلوسون، کوری لیاکی و بـرای پـولیکراتیس بـوو. سیلوسون دوورخراوه و خله‌کی دورگه‌ی ساموس، لەوهی که بـه‌سەری هاتبـوو، گـه‌لیک خوش شانسیش بـوو. رۆژیکیان کـه‌وایه‌کـی کـورتى رەنگ ئـه‌رگـه‌وانـی لـه بـهـرـدـا بـوـو و بـهـنـیـو باـزـاـرـی شـارـی مـيـنـفيـسـدا دـهـخـولاـيـهـوـهـ. دـارـیـوشـ چـاوـیـ بـهـوـ کـاـبـرـاـیـهـ کـهـوتـ. دـارـیـوشـ ئـهـوـکـاتـهـ پـاسـهـوـانـیـ کـامـبـیـزـ پـاشـاـ، خـاوـهـنـیـ هـیـچـ پـۆـسـتـیـکـ حـکـوـمـیـ نـهـبـوـوـ. نـاوـبـراـوـ کـهـ چـاوـیـ بـهـ کـهـواـ ئـهـرـگـهـوـانـیـکـهـ سـیـلوـسـوـنـ کـهـوتـ، لـیـتـیـ نـیـزـیـکـ کـهـوـتـوـهـ وـ گـهـرـهـکـیـ بـوـ لـیـتـیـ بـکـرـیـ. سـیـلوـسـوـنـ وـەـختـیـکـ دـیـتـیـ کـهـ دـارـیـوشـ ئـهـوـنـدـهـ خـواـزـیـارـیـ ئـهـوـ کـهـواـ ئـهـرـگـهـوـانـیـیـهـ، وـهـکـ ئـیـلـهـامـیـکـ، لـهـ خـۆـوـهـ گـوـوـتـیـ:

۱- کـینـدـیـ یـاـ کـینـدـقـسـ، شـارـیـکـیـ هـرـیـمـیـ کـارـیـ لـهـ ئـاسـیـاـیـ بـچـوـكـ وـ چـهـشـنـیـ تـارـانـدـ پـرـ لـهـ موـهـاجـیرـانـیـ سـپـارـتـیـ بـوـوـهـ.

۲- ئـهـوـ سـهـرـدـهـمـهـ شـارـهـکـانـیـ کـینـدـقـسـ وـ تـارـاسـ ژـیـرـدـهـسـتـیـ لـاـکـتـدـیـمـزـنـیـیـهـ کـانـ بـوـوـهـ.

"من کواکهم به هیچ نرخنیک نافرقشم، به لام ئەگەر ھیندە حەزت لىتىه، منىش خەلات دەكەم ". داريوش گەلىك خۆشحال و ديارىيەكەي وەركت. سيلۇسۇن سەرەتا ھەستى بە نەفامى خۆى كرد، لەوە كە جلى خۆى بەبى هیچ لېڭدانەوە يەك بەخشىوھ.

[١٤٠] سالانىك تىپەرىن و كامبىز مەرد و حەوت كەس دىزى مۇغەكان راپەرىن و يەك لەوان، واتە داريوش وەك پاشا ديارىكرا. كاتىك سيلۇسۇن بەو خەبەرەي زانى، وەبىرى ھاتەوە كە لە ولاتى مىسر كەوا كورتەي خۆى بە داريوش بەخشىوھ. سيلۇسۇن رىنگاي شارى شوشى گىرتەبەر. لەبەر درگاي بارەگاي پاشایەتى ھەلکورما و بە بانگ و سەلا ھاوارى كرد كە داريوشى خەلات كردۇھ. پاسەوانانى پاشا گۈتىان لىتىبو و ئاڭداريان كردەوە. "ئەو يۇنانىيە كىتىھ كە منى خەلات كردۇھ و ئىستا دەيندارى ئەوم، ئەوپىش لە حاچىكدا كە ھیندە لەمۇئى نېيە بۇممەتە پاشا! هیچ يۇنانىيەك تا ئىستا نەھاتۇوهتە ئىرە، بۇيە بە كەس قەرزىدار نىم. سەيرە! گرفت نېيە و بىھىن بىزانم كىتىھ و بۇچى ئاوا دەدۇى ". پاسەوانى بەر درگا، (سيلۇسۇن)ى بىرە ژۇورەوە. سيلۇسۇن سەبارەت بە كەوا قولە دوا و گۇوتى كە كاتى خۆى بە داريوشى بەخشىوھ. داريوش ولامى داوه: "ئەرى ئەي پىباۋى چاڭ، ئەوە تو بۇوي ئەو سەرەدەمەي ھېچكارە نەبۇوم تو خەلات كردىم، ھەلبەت خەلاتىكى بچووك بۇو، بەلام لەبىرت نەچى كە منىش پېت قەرزىدارم و پىويسىتە ديارىيەكى بەوەج پېشكەش بە تو بکەم. وەك ئەوهى كە ئەمۇز دەبوايە ديارىيەكى گەورەم بىن بەخشىرا با. ئىستا ھەرچەند زېپ و زېپ بخوازى، دەتدەمى، بۇوهى لە ڈيانىدا قەت ھەست بە پەشىمانى نەكەي كە رۆزىك داريوشى كورى گشتاسىپت خەلات كردۇھ ". سيلۇسۇن ولامى داوه: "پاشاكەم، من نە زېپم گەرەكە و نە زېپ. لەو كاتەوە كە براکەم، پۇلىكرا تىس بە دەست ئۇرىتىس كۈزراوە، كەسىكى كۆيلەي ئېمە حوكىمانى ولاتەكەمان دەكە. ئەو ولاتەم بەدەوە دەست، بەبى ئەوهى هیچ خوپىكى رۈزى و كەسىش كۆيلە كرابىنى ".

[۱۴۱] داریوش و هختیک گویی لهو قسانه بیو، لهشکری به فرمانده‌ری ئوتانیس، یه‌کیک له حه‌وت که سه‌که ئاماده‌کرد و فه‌رمانی پیدا بهو شیوه‌یه‌ی سیلوسون ده خوازی هاسوکه‌وت بکا. ئوتانیس چووه که‌نار ده‌ریا و لهشکری ئاماده‌کرد.

[۱۴۲] حوكمرانی ئهو کاته‌ی دورگه‌ی ساموس، مئاندریوس کوبی مئاندریوس بیو. ئهو کابرایه له‌لایه‌ن پولیکراتیس وهک به‌پیوه‌به‌ری دورگه‌که دیاری‌کرابیو. مئاندریوس نیشانی دا له گشت خله‌که دادوه‌رتره، به‌لام تاسه‌ر نه‌یتوانی، چونکه پاش کوژرانی پولیکراتیس بهو چه‌شنه جولاوه: سه‌هتا یه‌ک سه‌کوی قوربانی له په‌ستگه‌ی دیا ئیلیقتروتی دروست کرد و ئهو قوربانگایه‌ی وهسلی مه‌کانی پیروز کرد و ئیستاش له ده‌روه‌ی شار وهک خۆی ماوه. دواتر گشت دانیشتووانی دورگه‌ی بق و تاردان بانگه‌یشت کرد و گووتی: "هه‌روهک ئیوه‌ش ده‌زانن، ده‌سه‌لات و حوكمرانی پولیکراتیس له دهست من دایه و ته‌نیا منم که ده‌توانم به‌پیوه‌ی ببیم. ئه‌گه‌ر بتوانم، کارینکی ئه‌وق ناحهز ناکم که خله‌کی‌تری بیی به تاوانبار ده‌زانم. من نه که‌یفم به پولیکراتیس ده‌هات که سه‌ره‌رۇيانه حوكمى به‌سهر هاولاتی‌یانی خویدا ده‌کرد و نه حزم له‌وهشە کەسینکی‌تر ئهو کاره بکات. ئیستا پولیکراتیس نه‌ماوه و ده‌سه‌لات‌که‌ی به دهست منه‌وه. ده‌بىن بلىم که له هه‌مبئر ياسادا گشتستان مافی وهک يه‌كتان هه‌يە. من ته‌نیا یه‌ک شتم وهک خه‌لات گه‌ره‌که، لهو پاره‌یه‌ی پولیکراتیس ته‌نیا شەش تالانم پېيدەن. هه‌روه‌ها رىيەرايەتى ئايىنى په‌ستگه‌ی دیا ئیلیقتروتی بق من و خانه‌دانه‌کەم به فه‌رمى بناسىئندىرى، چونکه خۆم قوربانگای ئهو نیوه‌ندەم بىيات ناوه و ئیستاش ئازادى و سه‌ربه‌ستى چه‌شنى خه‌لات پىشكەشى ئیوه‌ی ده‌کەم ". مئاندریوس ئهو بەلینانه‌ی بە دانیشتووانی دورگه‌ی ساموس‌دا. لهو کاته‌دا کەسینک لەنیو جه‌ماوه‌ر هه‌ستايى سه‌ربى و گووتی: "تۇ شاييانى ئه‌وه نى كه حوكمرانی ئىنمە بکە، تۇ كەسینکى كۆيلە و مروقىكى تىنکەری. ئهو كولە پاره‌یه‌ی خەرجت كردوه ئاشکراي بکە".

[۱۴۳] ئەوه قسەی يەكىك لە شارقەندانى ناسراو بە ناوى تىلىسارخۇس بۇو. مىئاندرىيۇس دواى ئاخاوتى ئەو كابرايە لىتى حالى بۇو كە ئەگەر دەست لە حوكىمانى ھەلگرى، كەسىنگى تر جىڭكاي ئەو دەگرىتەوە و بۆيە لە خواستەكەي پەشىمان بۇوە. ناوبرارو يەكراست چۈوه نىتو قەلا، لەۋى بە بىانووئى ئەوە كە لەسەر تەحويلدانى خەزىتەمى مالى قسە لەگەل دانىشتۇران دەكا، يەكىك بانگەيشتى كردن و لەجىتوھ خىتنىھ زىندان. ئەو خەلکە نارازىيە دەسبەسەربۇو و مىئاندرىيۇس نەخۇش كەوت. براي مىئاندرىيۇس بەناوى ليكارىتۇس، لە ترسى ئەوهى مەبادا برااكەي بىرى و ئەو زىندانيانە سەبارەت بە جىڭگۈركى دەسەلات گرفتى بۇ بخولقىتنىن، لەجىتوھ ھەرھەمۇويانى كوشت. وىدەچى حەپس كراوه كانىش نەيان ويسىتۇر ئازاد بىرىن.

[۱۴۴] وەختىك پارسەكان گېيشتنە دوورگەي سامۆس، سيلۇسوندىان لەگەل خۇيان ھىنایەوە ئەو دورگەيە. ھېچكەس دژايەتى نەكىدن و لايىنگانى مىئاندرىيۇس و تەنانەت خۆيىشى گۇوتىيان كە دەخوازن بەسلامەتى و ھەست بە ئەمنىيەت كردن دەسەلات جىھىلەن و لە دورگە وەدەركەون. ئۇتانىس ئەو پېشىنيارە پەسندىكىد و پەيمانى لەگەل مۇركرىن و دواى ئەو، كۆمەلىك لە پىاوانى ناسراوى پارس لەسەر كورسىلە و بەرامبەر بە قەلا دانىشتىن و مەجلىسيان بۆگرت.

[۱۴۵] مىئاندرىيۇس برايەكى ھەبۇو، زۆر تەواو نەبۇو. ئەوهيان پىنى دەگۇوترا خارىلائۇس. لەبەر ناھەقىيەك، ئەو كابرايەيان لە يەكىك لە زىندانەكانى ژىر عەردىدا دەستبەسەر كردىبۇو. كاتىك گوبى لە ھەراوھورياى دەرەوه بۇو، لىتى حالى بۇو چى قەوماوه. لە كونىكى زىندانەوە سەرى ھىنابۇوه دەر، وەختىك چاوى بە پارسەكان كەوت كە ئاوا بەبى دەنگى دانىشتۇون، ھاوارى كرد كە گەرەكىيەتى لەگەل برااكەي قسەبكا. مىئاندرىيۇس گوبى لەو دەنگە بۇو و فەرمانىدا خارىلائۇس ئازاد بىكەن و بىھىتنە لاي ئەو. ناوبرابان خىترا ھىتا. خارىلائۇس، مىئاندرىيۇسلىقىسى پېرىجىنە و تاوانباركىد و بەدم ھەپھەۋە داواى لېكىد كە پەلامارى پارسەكان بىدات: "ئەي پىسى

چهپل، ئەمن لە زىندانى ژىر زەوى داوتى، بەلام ئىستا كە پارسەكان دەسىلەلتى لى دەستىتىنەوە، مال و ملکت لى زەوت دەكەن، ناوىرى بەرگرى لە خۆت بىكەي، هەرچەند گەلىك ھاسانە بەسەرياندا زالىي، ئەگەر لىيان دەترسى، لەشكەركەت بىدە من، ئەوسا دەبىنى بە تاوانى ھاتته دەقەرەكەمان چۈنیان تەمبىدەكەم. ھىچ نىگەرانى ئەوە نىم كە توش لەگەل ئەوان لە دورگەيە وەدەر بىتىم".

[١٤٦] ئەوه قىسى خارىلاڭىس بۇو و مىئاندرىيۇس بەھەقى دانا. هەرچەند من لە باوهەدام كە مىئاندرىيۇس ئەوهندە نەفام نېبووه كە نەزانى ئاخۇ لەشكەركەى دەرەقەتى ھىزەكانى پاشا دىن يانتا. ئەو پىر حەسادەت و ئىرەمىي بە سېلىۋەندا دەبرى. نېيوىستوھ دورگەي سامۇس بە سلۇمەتى بىكەۋىتە دەست ناوبراو. مەبەستى مىئاندرىيۇس پىر قەلسەگىپان لە پارسەكان بۇو و لەلەيەكىشەوە شىۋاندىن و تىكدان و پاشان تەحولىدانى دورگەكە بۇو. ئەو دەيزانى ئەگەر پارسەكان تووشى كىشە و ئەزىزىت بىن، خىرا تولە لە دانىشتۇرانى سامۇسى دەكەنەوە. ئەوهشى دەزانى كە لە كاتى حاستم و تەنكانەدا، چۈن و بېنى ھىچ مەترىسىيەك بۇي دەرچى، واتە راست لە كاتەدا كە بېيارى كوتايى داوه. مىئاندرىيۇس دالانى ژىر زەوى نەھىنى لېتابۇو و لە قەلاۋە دەگەيشتە سەر دەريا. مىئاندرىيۇس لە دورگەي سامۇس رايىرىد و خارىلاڭىسى براي، سەربازانى لەشكىرى ئامادەكىد و دەروازەكانى شارى كىردىوھ و پەلامارى پارسەكانىدا. پارسەكان چاوهپوانى قەومانى ئەوتقىان نەدەكىد و لە باوهەدا بۇون كە بارودۇخەكە تەواو ئارام بۇتەوە. خەلكانى سامۇسى سەرەتا ھىرشىيان بىردى سەر پىاوانى ناسراوى پارس و بەتاپىت ئەوانەي لەسەر كورسەلەكان دانىشتۇرون و مەجلىسيان گرتىبو. لەوانە بەشى ھەرەزۈریان كۆزدەن. لەشكىرى پارس بەھانى خەلکى خۆيەوە ھات. ئەوسا ھىزەكانى سامۇسى زەختىان پىنگەمىي و ناچار بەرھو قەلا پاشەكشەيان كرد و لەۋىتا حاسىتىبۇون.

[١٤٧] وەختىك سەرکەرەي نىزامى، ئۆتانىس، ئاكادارى رادەي كۆزراوانى پارس بۇوە، هەرچەند داريوش دەستۇورى پېتابۇو ھىچكەسى سامۇسى نەكۈزىرى و بەدىل نەگىرى، تەنبا حەكمەنلى كەنارى دەرسى بىداتە دەست

سیلوسووندا و زهره ر و زیان نهگهیتنی، ناوبر او خوی پیزانه گیرا و نهیوانی ئامۇزىكارىيەكانى پاشا و بېرچاوبىرى. گشت خواستە كانى وەپشت گۈىدا و لەجىتوھ فرمانى دەسىر ھىزەكانى خوی كرد، ھەركەس، ج پىاو، ج مىنال، لەجىتوھ بىانكۈژن. بەشىك لەو لەشكەرى گەمارۇى قەلائى دابۇو، لەگەل بەشەكەئى تە كە خزابۇونە نىتو قەلا، تووشى ھەركەس هاتبان، ج لە دەرەوهى قەلا و ج لەننۇ شويتە ئايىنى و پېرۋەتكان، لەجىتوھ دەيانكۈشت.

[۱۴۸] مىئاندرىيۆس لە دورگە رايىكىد و بەرھو ناوجەى لاكتىيمۇنى چوو. كاتىك گەيشتە ئەوى، گشت ئەو شستانە گەرەكى بۇو، رايگواستە شوينى تازە. تەواوى جام و دەفر و حەوجۇشە زىپ و زىوهكانى دەرھىتىا و دايە دەست خزمەتكارەكانى خوی بۇوهى خاوتىيان بىكەنەوە. مىئاندرىيۆس لەو نىتوھدا چاوى بە كلىئۆمین^۱ كەوت. كلىئۆمین كورپى ئەناكساندرىيت، پاشاى سپارت بۇو. مىئاندرىيۆس ناوبر او بانگھېشىتى مالى خوی كرد. كلىئۆمین وەختىك چاوى بەو دەفر و حەوجۇشە زىپانە كەوت، تووشى سەرسوپرمان هات. مىئاندرىيۆس داواى لىتكىد چەندى حەز دەكا، بۇي ھەيە لەو كەرسستانە ھەلگرى. دووسى جارلىنى دووپات كردىوھ، بۇوهى شەرم و خەجالەتى دايىنەگرى، بەلام كلىئۆمین پياويڭى كەلىك بە ويقار بۇو، پىنى عار بۇو تاكە پارچە يەكىش لەو كەرسستانە ھەلگرى. ئەو ئاوا تىنگەلى كە مىئاندرىيۆس بۇيە ئەو كەرسستانە دەبەخشىتەوھ، بۇوهى سپارتىيەكان لەمەر دووبرارەگرتەوھى دورگەى سامۆس يارمەتى بىدەن. كلىئۆمین خىرا بە كاربەدەستانى حکومى خوی راگەيىاند كە مىئاندرىيۆس ھەرچى خىراتر لە ناوجەى پېتلۇپۇنىسى دەركەن. ئەوهش بۇيە بۇو كە مىئاندرىيۆس دەرفەتى نەبىن نە كلىئۆمېنیس و نە ھېچ كەسى تر لەمەر خۆزگەكانى بە قەناعەت بگەيىتى و دواتريش كەس لەو بارھو بە تاوانبار بىزازى. كاربەدەستە حکومىيەكان بە قىسەي كلىئۆمین، مىئاندرىيۆس يان وەدەرنا.

۱- كلىئۆمین، ناسراو بە كلىئۆمېنى يەكم، شازدەھەمین پاشاى سپارتى لەننۇان سالەكانى ۵۱۰ تا ۹۴ءى پىش زايىن.

[۱۴۹] لهشکری پارس، دورگه‌ی ساموسی ویران‌کرد و پاشان دایه دهست سیلوسوندا. دواتر ئوتانیسی سه‌رکرده‌ی لهشکری پارس خهونتیکی بینی. له خهونیدا، ئهندامی نیزینه‌ی ئه تووشی نه‌خوشیکی چاره‌سنه‌کراوهات و ناچار بwoo ویپای سه‌ربازانی لهشکری، بۆه‌میشه له و دورگه‌یه نیشتەجى بى.

سه‌رهه لدانی شاری بابل

[۱۵۰] له کاته‌دا که په‌لاماری ناوگانی ده‌ریابی بۆسهر دورگه‌ی ساموس ئاماذه‌دکرا، خه‌لکی بابل (بابیلونا) دواي ئوهی ته‌واو خویان رینخست، راپه‌پینتیکیان سازکرد. ئه‌وهنده ماوه‌یه‌ی که کابرای موقع خه‌ریکی حومرانی بwoo و حه‌وت که‌سی گورین دژی ئه و و‌خوکه‌وتن، دانیشتووانی بابیلی هله‌که‌یان قوسته‌وه، بۆوه‌ی کوتایی به ژیزده‌سته‌ی خویان بیشن. گشت ئاماذه‌کاریبیه‌ک دوور له چاوی پارسه‌کان به ئه‌نجام گه‌یشت. هر دانیشتوویه‌ک سه‌رهتا دایک و یه‌کینک له ژنه‌کانی خوی که حه‌زی لیتیوو، جیاکرده‌وه. پیاوه‌کان باقی ژنانی شاریان کوکرده‌وه و هرهه‌موویانیان خنکاندن. هر بابیلی‌یه‌ک بۆی هه‌بwoo ته‌نیا یه‌ک ژن بۆ خزمەت کردن راگری و ئه‌وانی‌تر بکوژی. ئه‌وهش بۆیه بwoo که ئه‌رزاق و بژیو به‌شی گشتیانی نه‌دهکرد و ده‌بوایه پیخور به خوارده‌منی بکەن.

[۱۵۱] و‌ختیک داریوش ئه و خه‌به‌رهی پیکه‌بی، ته‌واوی هیزه‌کانی لهشکری خوی کوکرده‌وه و په‌لاماری شاری بابیلونی دا و له گه‌مارقی خست. له‌لاش‌وه، خه‌لکی بابلی به‌بی هیچ نیکه‌رانی‌یه‌ک به‌ربه‌ره‌کانی خویان دهست‌پیکرد. روزانه ده‌چوونه نیو سنه‌نگر و شویته مه‌حکم و به‌رزه‌کان و له‌ویو به خوبادان و رهفتاری سه‌یروس‌مه‌ره، سووکایه‌تیان به داریوش و هیزه‌کانی دهکرد. یه‌کینک له و بابل‌یانه له‌پرینکا هاواری‌کرد: "ئه‌ی پارسه‌کان، چاوه‌روانی چی ده‌کەن، بۆچى ناپوئنوه ولاتی خوتان! ته‌نیا ئه و کاته شاری بابیل‌تان پی‌داگیرده‌کری که هیستر بزین! ". کابرای بابلی بۆیه ئه و قس‌هیه‌ی کرد، چونکه قهت پیتوانه بwoo که هیستر بتوانی بزى.

[۱۵۲] سالیک و حهوت مانگ تیپه‌پی. داریوش و لشکره‌کهی تهواو توپه و قهلس بیوون، لهوه که نهیانده‌توانی شاری بابیل داگیربکه. ههرچهند گشت ریکاره‌کانی پیویستیان ره‌چاوکردبوو، بهتاییهت ئهو شیوازانه که کاتی خوی کوروش به‌کاری هینابوو. بهو حاله‌ش شار داگیرنه‌کرا و خله‌که‌کهی به‌رگرییه‌کی چاکیان له شاره‌که‌یان کرد و ونده‌چوو هومندی به‌دهسته‌وهدانی له‌گوریدا نه‌مینی.

[۱۵۳] ئهو سه‌رده‌مه، مانگی بیسته‌می گه‌مارق بwoo. زوپیروس، کورپی میتفاچیزوس تنووشی رووداویکی سه‌یره‌ات. میتفاچیزوس ئهو کسه بwoo که به‌شداری له کورپی حهوت که‌سیدا کرد تا کابراتی موغ بکوژن. به‌هه‌رحال، رووداوه سه‌یره‌که ئوه بwoo که یه‌کیک له هیستره‌کانی زوپیروس زا. کاتیک ئهو خبه‌ره‌ی پینگه‌یی، باوه‌پی نه‌کرد تا به چاوی خوی بینی.

دەستوری به کویله‌کاندا لای هیچکه‌س باسی ئهو قه‌ومانه نه‌کەن و خویشی له فکره‌وه رۆچوو. به‌پیتی ئهو قسانه‌ی کابرای بابیلی له سه‌ره‌تاي گه‌مارق‌دانی شاردا گونبوبوی، ئه‌گەر هیسته‌بزی، شاریک داگیرده‌کری، هەستى به‌وه کرد که کاتی داگیرکردنی بابیل هاتووه. به‌خوی گووت ئوه خواستی په‌روه‌رددگاری له‌سه‌ره و بؤیه کابرای بابلیش گوت‌وویه‌تی ده‌بئی هیسته‌بزی. بهو قه‌ناعه‌ته گه‌یشت، داهاتوو و چاره‌ننوسی دانیشت‌تووانی بابیل به داگیرکرانی شاره‌که کوتایی پیتی و بؤیه یه‌کس‌هه رچوو بق لای داریوش تا بزانی ناوبراو هیچ باخینک به خواستی گرتئی شاری بابیل ده‌دا و مهیلی جارانی ماوه يانتا. داریوش به هەمان حەسپه‌تەوه دەژیا. زوپیروس بهو خه‌یاله که ئهو سه‌رکه‌وتئه پیویسته به‌ناوی خوی توماربکا، خه‌ریکی دۆزینه‌وهی ریگاچاره‌ییک بwoo.

ئهو سه‌رده‌مه پارسەکان له به‌رامبەر ئەنجامی کاری گه‌وره و گرینگدا، قه‌در و حورمەتیکی زوریان له‌لایه‌ن پاشا و خله‌که‌وه هەبwoo. زوپیروس هیچ ریگه چاره‌ییکی به میشیکی دا نه‌هات. تەنیا ئوه که به شیوه‌ییکی ترسناک له‌شی خوی و ھەبئر تیغ‌دا. کەپق و ھەردوو گوئیه‌کانی خشت بپی و سه‌ری خوی تاشی و داوای کرد به قه‌مچی سه‌ر و گویلاکی پەش و شین ھەلگیتەن. ئەوجار بهو حاله‌وه چووه لای داریوش.

[۱۰۵] داریوش گهلهک ناراچهت بیو، و هختیک دیتی پیاویکی پایه به رزی ئه و
به و چه شنه خۆی و ھەبر تیغ و قەمچی داوه. لە سەر تەختی پاشایەتیه و دابەزییە
خواره و هاواری کرد و لە زۆپیرقسى پرسى کە کى ئه و بەلایەی بە سەر تو
ھیناوه و مەبەست چى بیووه.

زۆپیرقس لە ولامدا گۇوتى: "ھېچكەس، جىا لە جەنابت ناتوانى لە گەل من به و
چەشنه بجوللىتەوە. ھېچكەس پاشاكەم، ئه و کارهى نە كەدەو، من تەنیا، بە دەستى
خۆم كەپق و گۇتىيەكانى خۆم بېرىۋە، چونكە چىتر ناتوانم قبول بکەم
ئاشۇورىيەكان بە پارسەكان پېتىكەن". داریوش ئەوجار پېتىگۇوت: "بىتەخت، تو
جوانترين وشه بۆ ناحەزترىن كەدەو بەكار دىنى. كاتىك دەلتى بۆ خاترى
سەركەوتى گەمارق ئه و بەلایەت بە سەر خۆت ھیناوه، كە قەت تىمارى نايە، ھەى
نەقام، چۆن سەر و گۈيلاڭى خۆت ئاوا بېرىۋە، پېتىوايە بەو كارەدا كە خەرىكى بېرىنى
كەپق و گۈئىيەكانىت بۇوى؟". زۆپیرقس و ھەجواب ھات و گۇوتى: "ئەگەر پېشتر
پېتمگۇوتى باي كە دەخوازم ئه و کاره بکەم، ئىزىنت پىن نە دەدام، بۆيە خىرا خۆم و ھەخ
كەوتىم ئىستا، بەھەر حال كاره و كەدوومە. داخوازىيەكم ھەيە، ئەگەر بۆم بە جى
بگەيىتى، دلىنام شارى بابل داگىر دەكەين.

من به و ھەزىعەي بە سەر خۆم ھیناوه و ئاوا عەيدار بۇومە، دەچمە لاي
ھىزەكانى دۇزمن و دەلتىم پاشا ئه و بەلایەي بە سەر ھیناوم. پېتىوايە باوەرم
پېتەكەن و پۆستىكى نىزامى گرينگەم پېتەسپېتىن. تو بەلام، دە رۆز دواي روېشتنى
من، واتە ئه و كاتەي چوومەتە نىو شار، لەشكەر بىتىرە بەر درگاى سەميرامىدىقس.
ھەزار كەسىك لەوانە كە ئەگەر بە كوشتن چۈون، بەلاتەوە زۆر گرينگ نەبىن.
پاش حەوت رۆزى تر دواي ئه و رۆزە، دوو ھەزار كەسى تر بىتىرە لاي دەروازەي
نېنىي يۇق. دواتر، پاش ئه و ھەجبە حەوت رۆزىيە، بىسەت رۆزىك دەست راگە،
دىسان بە چوار ھەزار كەس و ھەر لاي دەروازەي خالدىيەكان. لە بىرەت نەچى، لە
و ھەجبەي يەكەم و دۇوھەمدا پېتىويست ناكا سەربازەكان چەكىكى ئەوتۇيان پېتىي.
ئەوان نابىن تواناي شەپكىرىدىان ھەبىن، تەنیا نىزەيى كورتىيان بىدەبىن و بەس. بە

واتایهک لیبانگپی با تیدابچن. دوای بیست رۆز، ئەوجار فەرمانی رووخانى دیوارى شار بده، بەلام هىزەكانت لهبەر دەروازەكانى ۋېلىدا^۱ و كىسياس دابنى. من دوای ئەو ھەموو سەرکەوتتە بەسەر هىزەكانى تۇدا، خەلکى بابلى باوهپى تەواوم پىتەكەن و كلىدارى دەروازەكانىش ھەر خۆم دەبم. ئەو كاتە من و لەشكىرى پارس دەزانىن چ پیویستە بە ئەنجامى بگەيىنن".

[۱۵۶] زۆپىرۇس وەختىك لە قىسەكانى بۇوه، خىرا بەرەو دەروازەكانى شار وەرىنگەوت و بەئەنقةست جاروبار ئاۋرىنگى دواوهى دەداوه، وەك بەراستى گەرەكى بىن خۆى بەدەستەوە بىدا. پاسەوانەكان لە بورجەكانەوە ناوبراويان دىت، بۇى ھاتقە خوارەوە و لىنگە درگايەكى بچۇوكىيان لەسەر دەروازەي شار بۇ ئەو كىردىوە و لىيان پرسى كىتىھ و چى گەرەكە.

زۆپىرۇس خۆى ناساند و تەسلیميان بۇو. پاسەوانەكان گۈيان لە زۆپىرۇس گرت و بىرىيانە لای گەورە پىاوانى شار. زۆپىرۇس لە حزورياندا ويستا و بەھاوار و گريان گۇوتى كە داريوش سەر و گۈنلاڭى ئەوی بېرىيە و ئەو بەلايەى بەسەر ھىناوه، ئەوەش لەبەر ئەو بۇو كە پىشىنيارى بە پاشا كىردوھ پاشەكشە بە ھىزەكانى خۆى بكا و كوتايى بە گەمارقى شارى بابل بىتى، چونكە ھىچ رىگا چارەيەكى تر نەماوه لەمەر داگىركەدنى بابيل بەتاقى نەكربىتىھە.

زۆپىرۇس درىزەي بە قىسەكانىدا: "من ئەو بەلايەم بۆخاترى ئىۋە بەسەر ھاتووه، بۆخاترى شارى بابل، ئەو شارەي بۇتە مايەي بەلا و موسىيەت بۇ داريوش و لەشكەكەي و گشت پارسەكان. دەزانم كە خىر و خوشى لە خۆى نابىينى، چونكە ئەو وەزعەي بەسەر من ھىناوه، ئەو نابىن خەيالى بەھەسىتەوە، من بە گشت فکر و پىلانەكانى دەزانم".

[۱۵۷] زۆپىرۇس بەو چەشىنە قىسەي كرد و بابلىيەكانىش بە دىتنى كەسىنگى پارسى پايىبەرز كە ئاوا كەپۇ و گۇنئى بپاوه و سەروگۈنلاڭى لەبەر قەمچى لىدان

۱- ۋېلىدا يا ۋېلىس، خواي خواكان (بىتل-مەردوك) لە بابلىي سەرددەمى باستان، ھاوشانى خواوهند دىيائى يۇنانى.

ههلمساون، باوهیان پیکرد و وهک هاوپهیمانی خویان و هریان گرت. بابیلییه کان ئاماده بی خویان لمه ر به جیهینانی گشت خواسته کانی زوپیروقس دهربه. زوپیروقس سهره تا داوای هیزی له شکری گرد. کاتیک داواکی جیبه جی گرا، راست ئه وجورهی له گهل داریوش پیکهاتبوو، نه خشہی دارپیژ راوی به پیوه برد. روزی ددهم، هیزه کانی ژیزده ستی خوی هله لگرت و گه مارقی له شکری داریوشی دا، و اته ئه و هزار که سهی قه رار بwoo قه لتوبر بکرین. بابیلییه کان کاتینک دیتیان کرده و هکانی زوپیروقس له گهل به لینه کانی یه ک ده گرن وه، ته او ویک خوشحال و ئاماده بی ئیتاعهت گردن له ناوبراو بعون. زوپیروقس دیسان لیگه را و هجبهی ده روزه که تیپه ری و ئه وجاریش هیزی کی گه ورهی بایطي هله لگرت و له شار ده رکه وت و دوو هزار سه ربانی داریوشی تیکشکاند. بابیلییه کان به بینیشی ئه و سه رکه و تنه ش، ته نیا ناوی زوپیروقس یان له سه رزار بwoo و برد و مام ستایشی ئه ویان ده گرد. نورهی و هجبهی سیه هم و کات و روزی بپیار درارو هات. زوپیروقس دیسان سه ربانه کانی بایطي برد و چوار هزار که سه کهی داریوشی گه مارقدا و شه پیکی قورسی گرد و هه رهه موویانی له نیوبرد. دوای بئه نجام گه ياندنی ئه و راسپارده یه و سه رکه و تنه مه زنه، گشت کاروبار و ده سه لات که وته دهست زوپیروقس. ئه وجار و هک سه رکرده هیزه کانی پاسه وانی شوروهی مه حکمه می شار دیار یکرا.

[۱۵۸] و هختیک به پی قه راری پیشیوو، داریوش فه رمانی دامه زرانی هیزه کانی له شکری له نیزیک دیواره کانی شاری ده رکرد، ئه و کاته بwoo که حیله و درفی زوپیروقس ئاشکرا بwoo. له و هخته دا، گشت هیزه کانی بایطي و هسهر دیواره کانی شار که وتبونن بیوهی نه کهونه بهر تیرپه سی هیزه کانی داریوش له کاتی په لاماردا، زوپیروقس ده روازه کانی فیلدا و کیسیاسی کرده و پارسه کانی هیتا یه نیو شار.

ئه و بابل یانه ی چاویان به و رووداوه که وت خیرا په نایان بق په رسنگه کانی دیا و چیلوس برد، به لام باقی دانیشتو وانی شار له شوینه کانی خویان مانه وه، تا ئه و کاته ی خه به ریان پیگه بی که خه یانه تیان پیکراوه.

[۱۵۹] شاری بابلل بۇ جارى دووهەم بەو چەشىنە داگىرکرا. داريوش پاش ئەوهى ئەو شارەرى گرت، دیوارەكانى بەتەواوى رووخاند و دەروازەكانى لە بناغەوە دەرهىندا. (كاتى خۆى كوروش شارى بابىلى گرت. ئەو هيچكام لە كارانە نەكىد.) داريوش، نىزىك بە سى هەزار لە گەورە پىاوانى شارى سەر بېرى، ئەوجار ئىزىنى بە خەلکەكە دا لە شاردا بەيتنەوە. پىاوانى بابىلى بۇوهى بىنە خاوهەن ژن و مەنداڭ، داريوش بەو چەشىنە يارمەتى دان. (ھەلبەت پىشىر گووتىم كە پىاوانى بابىلى ژنەكانى خۆيان خنکاندبوو بۇوهى ئەپزاق و دەغلۇدان بەشى پاشماوهى جەماوەر بىكا). داريوش فەرمانى دەسەر كەلانى دراوسىن كرد كومەلېنگ ژن بۇ بابىلى يەكان رەوانە بىكەن. ديارە خۆيشى ژمارەرى ئەو ژنانەى ديارى كردىبوو. هەربۆيە پاش فەترەيەك پەنجا هەزار ژن گەيشتەنە شار. خەلکى بابىلى ئەمرق، لە ژنانە وەپاش كەوتۇن.

[۱۶۰] ئىستا لە بابەت زۆپىرۇس، داريوش لە باوهەدا بۇو كە ھېچ كەسىنگى پارس بەقەدر ئەو كاپرايە لەخۆبىدوو نەبۈو، نە لە جىلى نۇى و نە لە نەسلەكانى پىشىوتىدا، ھەلبەت جىا لە كوروش، چونكە سەبارەت بەو كەس لەخۆى رانابىنى ھەلسەنگاندىن بىكا. دەكتېنەوە كە داريوش كەلىنگ جار گۇتووېتى حەزم نەدەكىد شارى بابىل و بىست كومەلگايى تر داگىرېكەم بۇخاترى خۆسەقت كردىنى زۆپىرۇس. داريوش رىز و حورمەتىنگى تايىبەتى بۇ ناوبرارو ھەبۈو. داريوش گىشت سالىنگ كومەلېنگ لە بەنرختىرين ديارى بەلائى پارسەكانەوە، پىشىكەش بە زۆپىرۇس دەكىد. پاشا ھەروەها حوكىمانى شارى بابىلى تا رۇزى مەدن دايىدەست زۆپىرۇس، بەبى ئەوهى ھېچ چەشىنە مالىياتىك بە حکوومەت بىدا. ديارە زۇر شتى ترى خەلاتى زۆپىرۇس كىد.

لە زۆپىرۇس، مىغافىيزۇس وەپاشكەوت، ئەوهىان لە ولاتى مىسر دىرى يۇنانى يەكان - و ھاپىيەمانەكانىيان بەشدارى شەپبۈو. لە مىغافىيزۇس، زۆپىرۇس وەپاش كەوت كە ئەوهشىيان لە ولاتى پىرسىيا(پارس) رۇمىيە و چووە شارى ئاتىن.

کتیبی چواره‌م

میلپومنی، خواوه‌ندی تراژیدیا

میژرووی سکیتیا

[۱] دوای داگیرکرانی شاری بابل، لهشکرکیشی دژی سکیتی‌یه‌کان به فه‌رمانده‌ری داریوش دهستی‌پیکرد. له‌به‌ر ئه‌وهی ئاسیا هه‌ریمیکی پر حه‌شیمه‌ت و دهوله‌م‌هند بwoo، داریوش گه‌ره‌کی بoo توله له سکیتی‌یه‌کان بستینیت‌وه. سکیتی‌یه‌کان پیشتر په‌لاماری و‌لاتی (میدیا)یان دابوو و ئه‌و له‌شکره بق به‌رگری‌کردن ناردرا بووه به‌رهی شه‌ر، تووشی شکست هاتبوو. هه‌روهک پیشتر باسم کرد، سکیتی‌یه‌کان بق ماوهی بیست و حه‌وت سال فه‌رمانه‌وایی ئاسیای ژوروویان به‌دهسته‌وه بoo. ئه‌وان، کاتی راونانی کیمیری‌یه‌کان هاتنی نیو خاکی ئاسیا و دهسه‌ل‌اتداری‌یه‌تی میدیا‌یان روخاند که به‌ر له هاتنی سکیتی‌یه‌کان و‌لاتیان نیداره دهکرد. ئه‌وانه دوای بیست و حه‌وت سال دووری له شوینی ژیانی خویان، و‌ختیک گه‌رانه‌وه و‌لاته‌که‌یان، به‌سهر بارودوخیکی ناخوشی و‌هک و‌لاتی میدیادا که‌وتن.

به‌هقی له‌شکریکی گه‌وره‌وه پیشیان‌پیکیرا. ژنانی سکیتی له‌به‌ر ئه‌وهی پیاوه‌کانیان سالانیکی زور و‌هديار نه‌که‌وتبوون، گشتیان له‌گه‌ل کویله‌کانی خویان جووت ببیون.

[۲] سکیتی‌یه‌کان عاده‌تیان بwoo کویله‌کانی خویان کوییر بکهن، بقووه‌ی شیرخواردنه‌وهیان به دلنيايه‌وه مسوگه‌ر کردنی. ئهوانه لووله‌یه‌کی ئیسقان، چه‌شنى شمال دهست دهدنی، سه‌رینکی له ئهندامی میتینه‌ی مایین رۆدەکن و لهو سه‌ریش به زار فووی تىدەکن. كه‌سیکی تریش هاوکات خه‌ریکی دوشینی مایین دهبن. ئهوانه لهو باوه‌رەدان که بهو شیتوه فوودانه، ره‌گه‌کانی له‌شى مایین هله‌لده‌مسيين و ده‌بىته هوی شيردانی پتر. كاتىك شير دوشرا، ئه‌وجار له‌نئو كاسه‌ی دهکن و کویله کوییره ناچار دهکن به‌رده‌وام شيره‌که لېكبدىا. كابراى سکیتى دواى ماوه‌يەك سه‌ر شيره‌كه دەخوا و پېيوایه هەر ئەو بەشەی شير به قازانجىيەتى. سکیتى‌یه‌کان هەركەس بە ديل بىرن، بقووه‌ی ئەو كارهیان بق بكا، خىترا هەردوو چاوى کوییر دهکن. ئهوانه حەزيان له كشتوكال و ژيانى نىشته‌جيلى نىيە و پتر خىلەكى دەزىن و كۆچەرن.

[۳] له کويلانه و له ژنانى سکیتى، كۆمەلېك منال وەپاش كەوتىن. ئەو منالانه وەختىك به بنه‌چەكە و رەگەزى خویان زانى، دىرى ئەو سکیتى يانه يەكتريان گرت كە له ولاتى ميدياوه كەپابونه‌وه. سەرەتا خەندەكىكى بەرین و قوليان له چياكانى تافرۇسەوه^۱ تا گولى مىئۇتىدا^۲ هەلکەند و بهو شىتوه‌يە ولاتى خویان تەرىخىستەوه. ئەو خەندەكە له نىزىك گۈل بەرىنتر له شوينەكانى ترە. ئەو لەشكەرە پېكھاتبۇو، له كاتى پەلامارى سکیتى‌یه‌کانى كەپاودا، بەرگىرى دەست پېتكىرد و له ئاكامادا هەردوو لاين تووشى شەپىكى قورس هاتن.

دواى چەند جار شەپ و پېتكادان، سکیتى‌یه‌کانى كەپاوه نەيانتوانى هىچ دەسکەوتىك مسوگەر بکەن، بؤويه يەك لەوانه به دەنگى بەرز هاواري كرد: "ئەي خەلکى سکیتى ئەوه خەریکى چىن! هىچ دەزانن ئىتمە شەپ دىرى

۱- تافرۇس ياخىرسۇنىسىسۇس، هەريمىك لە كەنارئاوه‌كانى باكبورى دەريايى رەش كە له باشۇور دەگاتە دەريايى ئازۇف و ئەمپۇ ناوجەي كەريمىيە ياخىرسۇنىسىسۇس، ساحىلەكانى باكبورى دەريايى ناوبراو دەگىرىتەوه.

۲- مىئۇتىدا، ناوى باستانى دەريايى ئازۇف.

کویله‌کانی خۆمان دەکەین و لەخۆرا ئەوان و خۆمان بەکوشتن دەدەین و بەردەوام ژماره‌مان کەم دەبىتەوە. من لەو باوهەدام نىزە و تىر و كەوانەكەنمان فرى بىدەين، بلويرى شىر دۇشىن و قەمچىيەكەنمان دەستدەينى و بچىنە بەرزايىيەكەنی ژوور سەرى ئەو كۆيلانە و مژولى شىرخواردىنەوە بىن باشتەرە. ئەوانە تا ئىستا ئىتمەيان ھەر بە چەكەوە دىتۇوە، بؤيە شەرمان لەگەل دەكەن، ئەگەر بلوير و قەمچىمان بە دەستەوە بىبىن، ئەوجار دەزانىن كە ئىتمەش لە رەگەزى خۇيانىن و پىشىر كۆيلەي ئىتمە بۇونە و خىرا غىرەت بەردەدەن و لەوە زىادىر بەرگرى ناكەن".

[٤] سكىتىيەكان گۇئيان لەو قسانە بۇو و هەلسوكەوتىيان گورى، كۆيلەكان بە دېتىنى ئەو دېمەنە ترسىيان رېتىشت و دەستىيان لە شەر ھەلگرت و رايانىكەن. بەو چەشىنە سكىتىيەكان فەرمانىرەوايى ئاسىيابىان گرتەوە دەست، ھەلبەت دواى ئەۋەرى مىدىاكان ئەوانەيان راونا و لە ولاتى خۇيان كردىنەوە. داريوش لەبەر ئەو پەلامارە، گەرەكى بۇو سزايان بدا و لەشكىرى بۇ ئامادەكەن.

[٥] بەپىتى سەرچاوه‌كەنلى سكىتى، ئەوان وەك نەتەوە گەنجلەر لە خەلکانى دراوىسىن و باسى سەرچاوه‌ى رەگەزى خۇيان بەو چەشىنە دەكەن: يەكەم سكىتى لە بىبابانى ولاتىك ناسراو بە تارغىتائۇس لەدايك بۇو. خۇيان دەلىن و من باوهەرم پىنىيە كە باوکى تارغىتائۇس خواوهند دىيا و دايکىان كچى رووبارى ۋۇرىستىتىنىس بۇوە. بەھەرحال لە دايىك و باوكتىكى ئەوتۇ، تارغىتائۇس وەپاشكەوتۇوە و خۇيشى سى مىنالى كورى ھەبۇوە: لېپۈكساي، ئارپۇكساي و لە گشتىيان بچووكتىر كۆلاكساي. لەو سەرددەمەدا كە ئەو سى كەسە فەرمانىرەوايىان كردو، كۆلىك زىر لە ئاسمانانوھ پڑاوهتە سەر خاکى سكىتىيەكان. ئەو پارچە زىرلانە بىوونە لە: گاسن، تەرازوو و دەفر و تەور. يەكەم كەس كە ئەو كەرسستانى دۆزىيەتەوە، كورى گەورە بۇوە و خىرا بۇيان چووە كە ھەلىان بگرىتەوە، بەلام وەختىك لىتىان نىزىك بۇوەتەوە، زىرپەكان گشتىيان دەستىيان بە درەوشانەوە كردو. كورە لىتىان دوور

که وتوهه وه، ئوچار كورى نيونجى چووهته پىش و همان درهوشانه وه بىنىوه. بهاتايىك ئوان لە درهوشانه وه زېر پەويونه وه. نورهى كوره بچووكەكە هاتووه و ئوچىش بەنقرەي خۆى دەستى بۇ زېرەكان بىدوه. لە بەرامبەر ئەو كورپ، گشت كەرسەكان خاموش بۇونە. كولاكسى هەلىگەرنە و بىرىنە و مال. دوو براکەتىر پىتكەوتى كە بەشە دەسەلاتى خۆيشيان بە براى بچووك بېھىشىن.

[٦] وەك دەگىرنە وه، دەستەيەك لە سكىتىيەكان، ئوانەي لە لىپۆكسىي وەپاش كەوتۇن، ناسراون بە ليخاتى. لە براى نيونجى واتە ئارپۆكسىي ھۆزى كاتىيارى و تراسپى و لە بچوكيش، پاشاكانى پەرالاتى وەپاش كەوتىن. ناوى ھاوبەشى ئوانە سكۇلتۇت بۇوە. يۇنانىيەكانىش بۇيە بە سكىتىي بانگيان دەكەن، چونكە يەكتىك لە پاشاكانىيان بە ناوه ناسراوە.

[٧] ئوه سەرجاوهى رەگەزىي سكىتىيەكان بۇو، وەك بۆخۇيان باسى دەكەن. ئوان مىۋۇسى خۆيان لە سەردەمىي ھاتنە سەركارى يەكەم پاشاييان واتە تارغىتائۇس تا كاتى ھىزىشى داريوش حىسابىرىدۇ و نىزىك بە ھەزار سالىك دەبى.

پاشاكانى سكىتىي بەباشى پارىزىگارى لەو كۆمەلە كەرسە زېرە پېرۇزە دەكەن و گشت سالىك قوربانى بەبۇنەي پاراستن و خەزنة كەردىنيان پېشكەش دەكەن. سكىتىيەكان ھەلبەت ئوهەش دەلىن، ھەركەس لە كاتى رۇزانى جەئىندا ئەركى پاراستنى ئەو كەرسەنە لە ئەستىقلىنى، ئەگەر لە دەرەوە خەوىلىتىكە، ئەو سالە دەمرى. پاداشى پاسەوانىيەتى ئەو كەرسەنە، پارچە زەھىيەكە. پانتايى ئەو زەھىيە بەرابەرى يەك رۇڭ رېپەوان بە ئەسپە. لە بەر ئەوهى ئەو ولاتە گەورەيە، كولاكسى خاکەكەي دابەش كەردى. كەرسە زېرەكان لەو بەشەدا دەپارىزىزىن كە لەوانى تر فە گەورەتە. لەو ھەرىمانەي كە دوور لە خاکى ئوانەيە و لەلای باکور ھەلکەوتۇن، دەلىن ھىچكەس ناتوانى رېنگە بىردا و لە بەر پەربارىنى زۇر چاو نابىنى. ئەو پەرانە

له ئاسمانهوه دىنەخوار و عەرز و ھەوا پپ لەو پەرانىيە و ھەر ئەوانەش بەربە بىنايى چاولەگرن.

[٨] ئەوه قسەسى سكىتىيەكانە لەمەر سەرچاوهى رەگەزى و ئەو ولاتانەى لە باکور ھەلکەوتۇن. ئېستا با بىزانىن ئەو يۈنانييەنى لە ھەريمى پۇندۇس^۱ نىشتەجىن، چەللىن: خواوهند ئيراكلىس گايەكانى غىرىئۇنىس بەرھە ئەو خاکە بىبابانە وەپىش خۆى دەدا، واتە بۇ ھەريمى نىشتەجىنى سكىتىيەكان. يېرىئۇنىس لە دەرھەۋى ولاتى پۇندۇس دەزىيا. لە دورگەيەك دەمايەوه كە يۈنانييەكان بەناوى ئىرىتىيا دەيناسن. ئەو دورگەيە لە نىزىك غادىرا^۲ دوور لە ناوجەى ئيراكلىس ستىلىس (كوللەكانى ئيراكلىس)^۳ ھەلکەوتۇو، واتە لە شۇينەى ئەقيانووس دەستپىتەكەت.

سەبارەت بە سەرچاوهى ئەقيانووسىش دەلىن، لەو نوخته يەوه دەسپىتەكا كە خۆر ھەلدى و دەوري بىجمى زھۆرى دەدا. ھەلبەت لەمەر راستى ئەو بۇچۇونە، پشت بە ھېچ سەرچاوهى كى زانىارىي نابەستن. بەھەر حال ئيراكلىس لەو دورگەيەوه وەرىكەوت و گەيشتە ولاتى سكىتى. لە رىگادا تووشى زستان و سەھۇلېندان ھات و خۆى لە كەولە شىر وەرىپىچا و خەوى ليكەوت. جوانوو ئەسپەكانى فايتوونەكەي بەردا بۇوهى بلەوەرىن. جوانووه كان بەئىزىنى خواى ونبۇون.

[٩] وەختىك ئيراكلىس وەخەبەر ھات، بەدوای جوانوو ئەسپەكانىدا گەرا. سەراسرى ولاتى پىشكىنى و لە كوتايىدا گەيشتە خاکى ئىلىئا، لەنیو ئەشكەوتىكدا چاوى بە شتىكى سەير كەوت، مارىك بە دوو سروشىتەوه: لە

۱- پۇندۇس، بەشىك لە كەنارئاوه كانى ئاسىيائى بچووك لە قەراغ دەرييائى رەش كە لە باکورەوه دەگاتە ئەو دەرييائى و لە باشۇر دەگاتە ولاتى فەزىي و چياكانى كاپادۇكى و ماوەيەك ھەريمى كاپادۇكى كەورەي پىكھېتىاوه. ڙماھىيەكى زۇر كۆچەرنىشىنى يۈناني لە قەراخەكانى ئەو ھەريمە دروستكراون و بەتايىھەت تراپىزۇن و سەيدە بەرچاون.

۲- كادىكس

۳- كوللەكانى ئيراكلىس، ئەمېق ناسراوه بە جەبل ئەلتاريق.

سمت بهره و ژوور ژن بیو و لهوى بق ژیره وه مار.^۱ ئیراکلیس که چاوی بهو بیونه و هر که و ت، هله زیبیه وه. خیرا له و مارهی پرسی ئاخو جوانو ئه سپه کانی ئه وی نه دیوه له و ده فهه بخولینه وه. بیونه و هری گورین ولا می داوه که ئه و خوی ئه سپه کانی داگیرکرد و نایانداته وه. مه گهر لەگەلی رازی و تىکەلاوی جىنسى لەگەلدا بکا. ئیراکلیس قبولی کرد و لەگەل نیوه ژن و نیوه مار جووت بیو و بەلینی خوی بردە سەر. ژن ئه وجار ئاماده نه بیو ئه سپه کان بدانه وه بئیراکلیس و بەو شیوه يە دەیویست ئه و پتر لەلای خوی راگرى. ئیراکلیس بەپېچەوانه و گەرەکى بیو لە دەست ئه و بیونه و هرە رابکا. ژن هەرچۆنیک بیو ئه سپه کانی داوه بئیراکلیس، بەلام پېتگۇوت: "من ئه سپه کانی تۈم رزگاركىد و ھاتبۇونە دەفه رى من، توش ناچار بیو نىرخەکەی بدهى. له تووه دەبىمە خاوهن سى منال، پاش ئه وەی گەورەم كىرىن، پېتمبلىنى چىيانلىيکەم. لېرەيان راگرم كە خۆم فەرمانپەوايى دەكەم يَا بىيان نىرمه لاي تو؟". ئه وانه چەند پرسىيارىكى بیونه و هرەكە بیوون. دەلين ئیراکلیس لە ولا مدا گۇتوو يەتى: "ھەروەخت ھەستت بەوە كرد كە منالەكان بیونه تە پیاو، بەو چەشىنە رەفتاريان لەگەلدا بکە و نەكەي تۈوشى ھەلە بى: ھەركام له و كورانە توانى زىيى ئه و كەمانەي من را بىتىشى و كەمبەرەكەم لەنیو قەدى خوی بېبىستى، وەك ئە وجۇرەي من بەستۇومە، لېگەپى ئە وييان لېرە بېتىتە و، ھەركام لەوانى ترىش كە دەرەقەتى ئه و كارە نەھات، خىرا وەپشت درگاى بىنى و دەرى بکە. ئەگەر تو بەو شیوه يە رەفتار بکەي، بەختە و هر دەبىي و فەرمانە كانى منىشت بە جىگە ياندۇوه".

[۱۰] ئیراکلیس زىيى كەوانىتكى مەحکەم را كىشا و نىشانى ژنەي دا و پاشان فيرى كەمبەرە بوسىتىشى كرد و ھەردو كىيانى رادەسکرد. قوللى كەمبەرەكە خاوهن زەنگولەيەكى بچووكى زېپ بیو. ئیراکلیس دوای دانانى ئه و رىوشۇيىنانە، وەرىتكە و تۇو و رۇيىشت.

۱- مىكسۇپار تېقىس، وېژەيەكى تايىەتى هېنرۇدۇتە كە لېرەدا بەكارى ھېتابوو. ھەلبەت كىمىرىيەكان خاوهن خاۋىيەك بەو رەنگ و رو خسارە بیونە.

کاتیک مناله‌کانی ژنه گهوره و بالغ بعون، ژنه ناوی له‌سهر دانان. یه‌که میان ئاغاتیرسوس، دووه‌هه میان يیلۇنوس و ئه‌وی بچووکیش سکیتیس. ژنه وہبیر داخوازییه‌کانی ئیراکلیس که‌وتھو و داواری جیبەجى‌کردنیانی له کورپکان کرد. دوو کەس له مناله‌کان و اته ئاغاتیرسوس و يیلۇنوس نه‌یانتوانی له تاقیکاری‌یه‌کاندا سەرکەوتتوو بن، بۆیه له ولات رویشتن، ھەلبەت دایکیان دەریکردن. سکیتیس بەلام، ھەرچەند بچووک بۇو، له تاقیکاری‌یه‌کاندا سەرکەوت و له‌وی ما‌یه‌و. له سکیتیس که کورپی ئیراکلیس، شاهانی سکیتی وہ پاش کەوتن و بۆیه ئیستاش زنگولە به کەمبەرەوە ھەلداوەسن. دەگىزىنەو کە ھۆی قەومانی گشت رووداوه‌کان، دایکی سکیتی بۇوە. بەھەرحال ئەو بۆچۈونى یېنانييە‌کانی دانىشتۇرى ھەریمی پۇندۇقس لەمەر سەرچاوه‌ی رەگەزى سکیتی‌یه‌کان بۇو.

[۱۱] له باره‌وو بۆچۈونىتىکى تىريش ھەيە کە پىتر جىنگاي باوهەرى منه. خىلە‌کانی سکیتی، ئەوانەئى ئەمپۇ لە ئاسيا نىشته‌جىن، زەختى ماساغىتى‌یه‌کانىان^۱ له‌سەر بۇوە و بەردەۋام له شەپدا بعون. سکیتی‌یه‌کان له چۆمى ئاراكس^۲ پەپيونەوە و هاتۇونەتە ولاتى كىمېرى (ئەو خاكەئ ئىستا سکیتی‌یه‌کان لىتى دانىشتۇون، دەگۇوتىرى کە پىشىر ملکى كىمېرى‌یه‌کان بۇوە). كىمېرى‌یه‌کان وەختىك دېتىيان سکیتى‌یه‌کان بە له‌شكىرىكى زۇرەوە هاتۇون و له‌شەپن، سەرۆك ھۆزە‌کانىان كۆبۈنەوە و گرفتە‌کەيان تاۋوتۇئى کرد.

دوو بۆچۈون پىتر سىنجراکىش بعون، بەلام مىزانەتلىك ھەللىيست پاشاكان گرتىيان. جەماوەر بەو قەناعەتە گەيشتىبۇون کە دەبىن بېرقن و ولات جىھەيلەن و خۆيان تووشى شەپ لەگەل له‌شكىرى ئەو دوژمنە گەورەيە نەكەن. بەپىچەوانەوە، پاشاكان له و باوهەدا بعون کە خەلک له‌جي خۆى نەبزوئ و ولاتە‌کەيان بىپارىزىن. ھىچ لايەنىك لە بۆچۈونى خۆى پاشگەز نەبۇوە. نە خەلک راي پاشاكانىان قبول کرد و نە پاشاكان ھەللىيستى خەلکيان بەلاوه

۱- ماساغىتى، ھۆزىكى سکیتى يا سکاپى دانىشتۇرى قەراغ روبارى ئىتكىسىس (ئامور دەریا).

۲- چۆمى ئاراكس، يا روبارى ئەرس.

په سند بwoo. خه لک بپیاری دا ولات چوں بکات، به بی ئوهی به رگری له خوی نیشان بدا و خاکه کهی بق سکیتی یه کان جیهیلی. پاشاکان له سه رئوه ساع بوونه وه وه دواي خواستي جه ماوره نه کهون، به لکوو له سه ره خاکي خويان بکوژرین و بنیزیرین. ئه وان به مانه وه و کوژرانيان له ولاته که یاندا هه ستیان به به خته و هری ده کرد و ره و کردنیش به شه رمه زاري. پاشاکان کاتیک بپیاری کوتاییان دا، به سه ره دوو دهسته هاوشاندا بهش بوون و له نیو خوياندا، يه کتريان کوشت. خه لکی کیمیزی جه نازه کانیان کوکردن وه و هرهه موویان له قه راخ چومی تیری^۱ ناشت (ئیستاش گوره کانیان ماون). خه لک پاش به خاکسپاردنی پاشاکان ریگای کوچبه ری یان گرته بهر. وهختیک ئه سکیتی یانه گیشتنه ئه و ده فره، به سه ره ولا تیکی ویراندا که وتن.

[۱۲] تاکوو ئه مرؤش دیوار و کانالی کیمیزی^۲ و ناوچه یه ک ناسراو به کیمیزیا و هک خويان ماون. کیمیزی یه کان بهو شیوه یه له دهست سکیتی یه کان رایان کرد و چوونه ئاسیا و له نیمچه دورگه یه ک دامه زران، واته له و جیگایه یه ئه مرؤ شاری سینقپی لیهه لکه و توروه. ئه وهش هه رو ها به ته و اوی روون بووه ته وه که سکیتی یه کان ئه و کاته هر ریکی ده رکردنی کیمیزی یه کان بوونه، به هله په لاماری ولا تی (میدیا) یان داوه. هله بت له رووی نه زانینه وه ئه و ریگایه یان گرت ووه ته بهر. کیمیزی یه کان به قه راخ ده ریا کاندا رویشتوون، له حائلکدا سکیتی یه کان راست له کاتی ده رکردنی کیمیزی یه کان، که و تونه ته ناوچه یه ک که هریمی قه فقا ز له قولی راستیان جیگر توروه. ئه و له شکره سکیتی یه پاش ده ریا ز بوون به ریگای ویشکاییدا، هاتونه ته نیو خاکی ولا تی میدیا. ده بی بلیم که ئه وه بچوونی یونانی یه کان و به ره ره کانه.

[۱۳] ئاریستی ئاس، کوری کائیسترو فیقوس و خه لکی پرؤکونیسق له نووسیننیکی خویدا باس ده کا وهختیک ههستی به مهترسی کرد وه، چووه ته

۱- چومی تیری یا تیراس، وینده چی روباری دنیستیری یا دنیستروی ئه مرؤ له روسیا بی. ئه و روباره له چیا کانی کارپاتیا، له روزه لا تی ئور پاوه سه رجاوه ده گری و ده ریزیته ئیقکسیت پوندو (دھریای رهش).

۲- کانالی کیمیزیا، ئورز ناسراو به یه نی کاله.

لای خلهکی ئیسیدۇنى. دوور لە خاکى ئیسیدۇنى يەكان، خلهکى ئاريماسپۆسى ژیاون. ئاريماسپۆسى يەكان تەنیا يەك چاویان ھېبووه. واھتر لەوانه غربىيەكان (بۇونە وەرىتى نىوه شىئر و نىوه بالندە) ھەن كە كاريان پاراستى زېپە. وەختىك لەوانه دوورتر دەكەۋىنەوە، تووشى خلهکانى ئىپېرۇقۇرى (ھۆزەكانى باكۇور) لە نىزىك دەريا دەبىن. ئەوانه نىشتهجى لە قەراخ ئەقىانووسى سەھۇلۇرى باكۇورن (بەواتايەك خلهکىنى قوتىبىين).^۱ جىا لە ئىپېرۇقۇرى يەكان گشت گەلانى تر، بە دەستپېتىكى ئاريماسپۆسى يەكان، بەردەوام شەپىان لەگەل دراوىسېكانى خۇيان كردوه. بە چەشىنەك كە ئاريماسپۆسى يەكان سەرەتا ئیسیدۇنى يەكانيان لە ولاتى خۇيان دەركردوه، ئەوجار ئیسیدۇنى يەكان پەلامارى سكىتى يەكانيان داوه، پاشان سكىتى يەكان ھېرىشيان كردووته سەر كىمېرىيەكان و ئەوانيان راوناوه. كىمېرىيەكان لە نىزىك دەرياي باشۇور ژیاون و ناچاربۇونە ولاتەكەيان چۈل بکەن. بەو شىۋىھە ئارىستىئاس لەگەل ئەو بۆچۈونە نىيە كە سەبارەت بەو ولاتە لەلایەن خۇيانەوە باسکراوه.

[۱۴] سەبارەت بە پەچەلەكى ئارىستىئاس قىسم كرد. ئەو كابرايە شاعيرى سەرددەمى خۇى بۇوه. ئىستا لەسەر ئەو بەشە دەدويىم كە لە ناوجەكانى پرۇكۇنىسىق و كىزىكى، چۆن باسى ناوبراو دەكرى. دەگىرەنەوە كە ئارىستىئاس سەر بە بنەمالەيەكى فە ناسراوى پرۇكۇنىسىق، رۇزىكىيان لە جۇلايەك وەزۇور دەكەۋى و ھەر لەجىيە دەمرى. جۇلاكە كارگەى تەونچنى دادەخا و بەرھو مالى ئارىستىئاس غارددەدا و خەبەرى مردىنى ئەوييان بۆدەبا. ئەو خەبەرە ھاوكات لەنیو ئاوايىشدا بىلۇدەبىتەوە. كەسەتكى خلهکى كىزىكى ئەو ھەوالە وەدرۇ دەخاتەوە و دەلىٽ وەختىك لە شارى (تارتاكى) يەو بەرھو ئېرە واتە شارى كىزىكى^۲ ھلتۇوه، لە رىڭادا چاوى بە ئارىستىئاس كەوتۇوه.

۱- ھېرۇدۇت لە شوپىنى ترىيش دەريايى رەشى بەناوى دەريايى باكۇور ناوبىردوه.

۲- شارىكى ئاسىيائى بچۇوك لە سەرددەمى باستاندا و گىرىنگ لە بارى نىزامىيەوە لە كەنارئاوهكانى دەريايى مەدىترانە.

تهنائهت قسهشی لهگهله کردوه. کابرای کیزیکی بههینه و متمانه وه باسی ئه و توش هاتنه کردوه، لهحالىکدا کەسوکاری ئارىستىئاس بەپەلە بهرهو کارگەی کابرای جولا چۈونه و وەك دەگىرنەوە، دارەمەيتىشيان پېيۇوه. درگای کارگەيان کردوهتەوە و ئارىستىئاس نه بە مردوویی و نه بە زىندۇویی لهوى نەبۇوه. پاش حەوت سالان، ئارىستىئاس دوباره گەپاوهتەوە شارى پرۆكسىتېق و لهوى ديوانه شىعىرىكى نۇوسىيە و يۇنانىيەكان ناويان لىتىاوه: "ئارىماسپىا". ھركە ئه و ديوانه شىعىرىي نۇوسىيە، جارىكى دىكەش بىتسەر و شوين چۈوه.

[١٥] زانىارىيەكان له دوو شاردا سەبارەت بە ناوبر او هاتۇونە بەرباس. ھەلبەت من خۆم دەزانم كە له مىتاپۇندىق^۱، سەر بە ولاتى ئىتالى كومەلىك رووداۋ قەوماون، ئەويش دووسىد و چىل سال دواى دوھەمین ونبۇونى ئارىستىئاس. من بە ھەلسەنگاندىن و لېتكۈنىيەوە ئەو زانىارىيەنانى لە ھەرىمەكانى پرۆكۈنىسىق و مىتاپۇندىق بىستىبۇم، دەمتوانى مەزەندىيەك بىكم. دانىشتۇوانى مىتاپۇندى دەلىن كە ئارىستىئاس لە سەرددەمى خۆيدا هاتۇوهتە لايان و داۋى لېكىردون قوربانگە بۇ پەرسىتكە ئاپۇلۇنَا^٢ دروستبىكەن و ھەروەها لە تەنيشت پەيكەرە خواوهند ئاپۇلۇن، پەيكەرە ئەويش دانىن و ئىمزاى خۆى واتە ئارىستىئاسى پرۆكۈنىسىقلى لەسەر ھەلکەن. ئارىستىئاس پېڭۈتون كە يەكەم جەماوهرى يۇنانى دانىشتۇرى ئىتالى بۇونە خواوهند ئاپۇلۇن هاتۇوهتەلايان و خۆى لهگەل ئه و خوايە پېنكەوە هاتۇون.

ئه و كەسەئى ئىستا وەك ئارىستىئاس دەيناسن و ئەو سەرددەمە لهگەل خواوهند ئاپۇلۇن دەخوالايەوە، تەنبا يەك خەرتەل بۇوه و بەس. بەھەر حال، ئارىستىئاس داۋى خۆى بە ئىتالىيەكان گۇتووه و خىترا ونبۇوه.

۱- مىتاپۇندىق، يەكىن لە شارەكانى باشۇورى ئىتالىيا لە قەراخ ئاوهكانى كەنداوى تاراند.

۲- ئاپۇلۇن يە ئاپۇلۇن، كۆرى خواوهند دىا (ژوپىتىر) و ژۇنون، خواي شىعىر و موسىقى و نىشانە جوانى.

میتاپوندییه کان ده گیرنه و کاتی خوی راسپاردهیان ناردوهه نیوهندی ئایینی دیلفوس^۱ و له کاهینانی مه زنیان پرسیوه ئاخو دواکانی ئاریستئناس جیبەجى بکەن ياننا. کاهینی مه زن ولا می داونه تەوه کە بەقسەی بکەن و ئەوهش بە قازانچیان تەواو دەبى. میتاپوندییه کان ولا می راسپاردهیان پەسندکردوه. ئەمرق يەکىك لە پەيكەره کانی ئاریستئناس وەک خوی ماوه و ئیمزای ئەوی لە سەرە و له تەنيشت پەيكەره خواوهند ئاپولون داندرابو و له دەورى ئەو پەيكەرانە پۇرىك دارى تېرق (کەركۈزە) چىتىراون. ئەو پەيكەرەيە له نیوهندی شار واتە له بازار جىيگرتۇوه.

ئەوه كۆمەل زانيارىيەك سەبارەت بە ئارىستئناس بۇون.

[۱۶] له پیوهندی لە گەل ئەو ولا تى دەستم بە لىدوان كردوه، ھىچكەس زانيارىيەكى ئەوتۇئى نىيە كە له شۇينە چ دەقەومى. ئاگادارى ئەوهش نىم كە كەسىك سەردانى ناوجەكەي كردى. تەنانەت ئارىستئناس خۇيشى كە پىشىر ناوم هىتنا. له شىعەرە کانىدا نالىن بەچاوى خوی ئەو ھەرىمەي ھەلکەوتۇو له واھترى ئىسىدۇنىيە کانى بىنیوھ. ئەو دەلى گشت زانيارىيە کانى ھەمووی له زمانى ئىسىدۇنىيە کانە و بىستۇوه.

بەھەر حال من لىزەدا باسى ئەو كۆمەل زانيارىيەان دەكم كە دواي سالانىكى زورى توپۇزىنە و دەستم كەوتۇون و دەكرى بلېم توپۇزىك لە راستى نىزىكىن.

[۱۷] له نیوهندى بازىرگانى ۋۇریس تىنېتىو^۲ ھەلکەوتۇو له نیوه راستى بەشى كەنارى ولا تى سكىتىيە کان بە ولادە، سەرەتا چاوت بە خەلکى كالىبىدى دەكەۋى كە سكىتى يۇنانىيەن دوورتر لهانە خەلکانىتكى تر ھەن، پىيان دەگۇوتىرى ئالىزۇنى. كالىبىدىيە کان و ئالىزۇنىيە کان، ھاوشىۋە سكىتىيە کان دەژىن، بە جىاوازىيە ئەوانە بە كشتوكالا و مژۇلن و

۱- دیلفوس، يەك لە شارە کانى تاسراوى يۇنانى باستان، له داۋىتىنى چىاي پارناسوس يَا پارنيسوس ھەلکەوتۇوه.

۲- ئەو نیوهندە لە قەراغ چۈمى نېرى دروستكراپوو.

دهغلودان دهخون و پتر پیواز و سیر و هرزن دهچینن. دوورتر له ئالىزۇنى يەكان، خەلکى وەرزىپرى سكىتى نىشتەجىن. ئەوانه گەنم جىا له پېۋىستى خۆيان، بۇ فرۇشتىنىش دەچىن. لە ناوجەكەمى سەررووى ئەوانه، ھۆزى نىقىرى^۱ دەزىن. لە نىقىرى يەكان كە دوور دەكەۋىنە و بەرھو باکور دەچىن، ئەوهندەي من بىزانم ولاتهكە پتر چۈلەوارە. تا ئىزە باسى ئەو كۆمەلە خەلکانه بۇو كە لە قەراخەكانى رووبارى ئىپانىس دەزىن و دەكەونە رۇزئاواي دەقەرى ۋۇرىسىتىنىس.

[۱۸] هەركەس بە ناوجەمى ۋۇرىسىتىنىسدا تىپەرى و لە دەرياوە وەرىنگىۋى، لەپىشدا چاوى بە دەقەرى يىلى ئەكەۋى و دوورتر لەو ھەريمە، دەگەينە ناوجەمى نىشتەجىتى وەرزىپانى سكىتى. يۇنانى يەكان ئەو وەرزىپانە لە قەراخ چۆمى ئىپانىس^۲ دەزىن، بەناوى ۋۇرىسىتىنىسى دەناسن. وەرزىپانى سكىتى لە ناوجەيەكدا دەزىن كە لەلای رۇزەلەتەو سى رۇز رىگايە و دەگاتە چۆمى پاندىكاپىس.^۳ بەلای باکوردا يازدە رۇز رىگا و بەرھو ژۇور دەبىتە ھەريمى ۋۇرىسىتىنىس. دوورتر لەو شوينە دەگەينە چۈلەوارىك و پاشان بەسەر خەلکانى ئاندرۇفاغى يەكاندا دەكەۋىن و لەبارى رەگەزىيە و، نەتەوهەيەكى جىاواز لە سكىتى يەكان. لە واوهىرى ئەو خەلکە دوايىش، ئەوهندەي من بىزانم، بىابان و چۈلەوارە و ھىچكەسىتىلى ناژى.

[۱۹] لەوبەرى چۆمى پاندىكاپىس، بەرھو رۇزەلەلات و دواي ولاتى وەرزىپانى سكىتى، كۆمەلېك خىلى سكىتى هەن. ئەوانه كشتوكال ناكەن و بە زھوئى كىتلانەوە مژۇل نابن. ناوجەكەيان دارى لىنەست ناكەۋى و تەنبا چەشىنە دەوهەنېكى كىۋى بەناوى ئىلى ئەھىيە. شوينى نىشتەجىتى ئەو خىلانە ولاتىكە بەرھو رۇزئاوا راڭشاوه و بە قەياس چواردە رۇز رىگا دەبى، تا دەگاتە رووبارى يېرپۇ.

۱- نىقىرى، خەلکانى سارماتى يا سارۇماتى، لە بەشىكى ليتوانى ئەمرق دەزىيان.

۲- وىنەچى ناوى كۇنى رووبارى بۇوكى ئەمرق بىن.

۳- چۆمى پاندىكاپىس، وىنەچى لەكتىكى رووبارى ۋۇرىسىتىنىس بىن.

[۲۰] دوورتر له پووباری بیزرو، ناوچه‌یهک بهرچاو دهکه‌وی که دهکووتري ملکي پاشایه و لهويش پتر سكىتى يەكانى سەر به چىنى بالادهست دهڙين و ئەوانه سكىتى يەكانى تر وەك كۆيلەي خۇيان سەيردەكەن و هەم حەشيمەتىان زۇرتەر و هەميش جوامىر و شەپكەرتىن. شوينى ژيانى ئەوانه به لاي باشۇردا دەگاتە دەقەرى تاڭرق. له لاي رۇزھەلاتىش تا ئەو خەندەكە راكشاوه کە بەدەست كورپانى كۆيلە كۆيرەكان هەلکەندراوه. لهويشه‌و بۇ نېوهندى بازركانى بەردەوامە و سەر بە گولى مىئۇتىدا و ناسراوه بە كريمى. ولاتى ئەوانه تا چۆمى تانائىس^۱ بەربلاوه. جيا له هەرمى سكىتى يەكانى شازادە لە باكۇر، خەلکى مىلانخلىتى دهڙين. ئەوانەش رەگەز و هۆزى جياوازن و سكىتى نىن. دوورتر له مىلانخلىتى يەكان ئەوهندەي ئىتمە ئاگادار بىن، خەلکانىكەن کە خاوهن كۆملەتك گولى ئاون.

[۲۱] وەختىك پىاولە چۆمى تانائىس پەرييەوە، لهوبەر چۆم چاوى بە ولاتى سكىتى ناكە‌وی. يەكم شوين کە تۈوشى دىت، ولاتى سافۇرماتەكانە. ئەو دەقەرە لە كوتايى گولى (مىئۇتىدا) وە دەستپىتەكەت، بەرە باكۇر رادەكشى و مەوداکەي پازدە رۇز رىگا دەگرى. لهۇ دارستان و باغات بهرچاو ناكە‌وی. دوورتر لهو هەرىمە، ئەوجار دەگەيىنە ولاتى بۇودىنەكان و خاکى بە دارستانى چى داپۇشراوه.

[۲۲] له ولاتى بۇودىنېيەكانەوە بەرە باكۇر، سەرەتا دەگەيىنە بىبابانىكى چۈل كە حەوت رۇز رىگايە. پاش ئەو چۈلەوارە ئەگەر رىگاي بەرە رۇزھەلات بگىنەبەر، دەگەيىنە هەرىمەتكە تىساغىتى يەكان لىنىشىتەجىن. ئەو خەلکە بە حەشيمەت گەلەتك زۇرن و هۆزىيەكى جىا و گەورە و بە راو و شكار دهڙين. دراوسىتى ئەوانه خەلکانىكىن بەناوى ئىئىركانى و بېرىپيان لەرىگاي راوكىرىنەوە دابىن دەنلى. ئەوانه بەو چەشىنە راو دەكەن: راوجى وەسەر دارىتك دەكە‌وی، ديارە ولاتەكەيان بە دارستان داپۇشراوه. ئەسپى ئەو راوجىيە گەلەتك بەھىزە و بەچەشىتك راھىنزاوه کە لەسەر تەنیشت

۱- تانائىس، ناوى كۆنى روبارى (دۇن) ئەمرۇيە.

راده‌کشی، بقوه‌ی له‌به‌ر چاوان و بنی. سه‌گی کابراش هر بهو شیوه‌یه هه‌لسوکه‌وت دهکات. کابرای راوجی له‌سهر داره‌که‌وه، هرکه چاوی به نیچیر که‌وت، تیریکی داویتی و ئوسا خیرا سواری ئه‌سپه‌که‌ی ده‌بنی و وهدوای نیچیر ده‌که‌وه. جیا له ناوچه‌ی ئه‌وانه، ریگای خوار به‌رهو رۆژئاوا، پیاو ده‌گه‌یتتیه ئه‌وه هریمه‌ی که سکیتی‌یه‌کانی لیده‌زین. ئه‌وه جه‌ماوه‌ره‌ی دوایی کاتی خۆی دژی شازاده سکیتی‌یه‌کان راپه‌رین، هله‌بەت دوای قه‌ومانی ئه‌وه رووداوه په‌ریوه‌ی ئه‌وه هریمه بونه و ئىستا له‌وه ده‌زین.

[۲۲] تا ده‌گه‌ینه ولاتی ئه‌وه سکیتی‌یانه‌ی ئىستا باسم کردن، چی ده‌شتایی که خاکی پرپه‌رووبومی هه‌بی، نام هیناون. له‌وانه به‌ولاوه، ولات ده‌بىته شاخ و ره‌وهز. وختىك پیاو مه‌ودايەکى زورى له‌وه شوينه به‌رده‌لان و حاسته‌مه، ئوسا ده‌گاته كۆمەلیک چيای به‌رز. خەلکانىك لىرە ده‌زین که ده‌گووتى ژن و پیاويان هر له کاتی له‌دایكبوونه‌وه، كەچەل و سه‌رپوون. كەپويان پانه و چەناگه‌یان درېز و گه‌وره‌یه. خاوهن زمانی تايىهت به خۆيانن و جلوبه‌رگى چەشنى سکیتی‌یه‌کان ده‌پوشن و به خواردنى ميوه‌ی دارستان به‌پىدەچن. دارىك له و دەفه‌ره هه‌يە که ناسراوه‌به پۇندىكى. ئه‌وه داره له قه‌واره‌دا زور زله و وەك دارى هەنجىر دەچى. ميوه‌که‌ی بەقەرا باقلە ده‌بنى و دەنكى هه‌يە. کانىك ئه‌وه ميوه‌يە دەگاتى، له‌نیو پارچە‌يەك قوماش دەكرى، وردى ده‌كەن و دەيشىلن و ئاوه‌که‌ی خەست و رەشە و پىيدەلىن ئاسخى. ئه‌وانه عاده‌تىانه ئه‌وه ئاوميوه‌يە له‌خويان هه‌لسوون، يا له‌گەل شير تىكەلى بکەن و بىخۇنەوه. له تلتە و توپلىكى ميوه‌كە كوللىتە دروست‌ده‌كەن و دەي�ۇن. له ولاتی ئه‌وه سکیتی‌یانه ئاژه‌لدارى باونىيە. هرکەسە به جياواز كەپرېكى له‌زىر دار هه‌يە و تىيدا ده‌زى و له وەرزى زستاندا به لبادى سېى دايدەپوشن و هاوبىنان دووباره لاي دەبەنەوه. هيچكەس ئازار بهو خەلكە ناگه‌يتنى و وەك مرۇقى ئايىنى سه‌يريان دەكەن. ئه‌وانه خاوهن چەكۈچۈلى شەپ نىن و زور جارىش نىوبىزىوانى شەپى دراوسىتكان دەكەن. ئەگەر

کهستیک پهنا بو ئوانه بەرئ، ئىتر هىچكەس ناتوانى ئەو پەنابەرە دادگایى و تاوانبار بکا. ئەوانە پېياندەگۈوتىرى ھۆزى ئارغىيىتى.

[٢٤] تا ھەريمى ئەو خەلکە كەچەلە، ناوجەكە و ئەو گەلانەي توشىيان ھاتىن، گشتىان تەواوېك ناسراون. لەبەر ئەوهى ژمارەيەك لە سكىتىيەكان سەفەرى ئەو شوپىنانە دەكەن و دۇوار نىيە زانىارى لەبارەيانەوە دەستكەۋى. ھەلبەت ئەو يۇنانىيانەش كە لە بەندەرى ۋۇرىستىنى و ناوجەكەنلىرى پۇندۇ (دەريايى رەش) سەفەر بۇلای ئەو گەلانە دەكەن، پىاو بۇى دەلوى زانىارىيان لىيەرگىرى. ھەلبەت ئەوهەش بلىم كە ئەو سكىتىيەنانى بەرەو ئەو دەفەرانە سەفەر دەكەن، ناچارن حەوت كەسى دىلمانچ لەگەل خۆيان بەرن، چونكە بە حەوت زمانى جياواز قىسىدەكەن.

[٢٥] تا ئەو ناوجانە زانىارىيامان لەبەر دەستدا ھەي، بەلام دوورتر لەوانە واتە لە ھەريمى كەچەلەكەن بەو لاوه، كەس ناتوانى شىتىك بلى ئاخۇ چى لەگۇرپىدايە، چونكە كۆمەلىك چىاي بەرز ھەن و كەس پېياندا دەرباز نەبووه و بۇ پىتىھەلگەران گەلىك دۇوارن و مروف ناتوانى رىيگە بېرى. ئەو خەلکە كەچەلە خۆيان دەلىن و من باوهەرم بە قىسەكانيان نىيە، واتە خەلکانىك لە واوهەتىرى ئەوان و لەو شاخانە دەزىن و خاوهەن لاق و سىمى بىزىن و دوورتر ناتوانىم باوهەر بەو زانىارىيانە بىكم. ئىتمە ھەروەھا دەزانىن كە دوورتر و بەلای رۇزھەلاتى كەچەلەكەندا، خەلکى ئىسىدىۇنى دەزىن، بەلام لەمەر چىاكان كەس زانىارىيەكى ئەوتۇ دروستى لادەسناكەۋى، تەنانەت لەمەر كەچەلەكەن و ئىسىدىۇنىيەكانىش زۇر ئاڭادار نىن، تەنيا ئەوهەنە نەبى كە خۆيان باسى دەكەن.

[٢٦] دەلىن كە خەلکى ئىسىدىۇنى خاوهەن ئەو دابۇنەرىتەن: كاتىك باوكىنە دەمرى، ھەركەس لە خزمانى مەدو، ئاژەلىك دېتى. ئەو ئاژەلانە دەكەنە قوربانى و كوتكتۇتى دەكەن. كەلاكى كابراى مەدووش ھەربەو چەشىنە لەتۈپەت دەكەن. پارچە كۆشتەكان تىكەل دەكىن و خوادنىيان لى سازدەكرى و

له نیوهراستی مهیدانی ٿاوايی، ميوانداری لهسهر دهکري. سهري کابراي مردوو پاک و خاويين دهتاشن و نيوهڪهی خاويين دهڪنهوه. ئهو سهره ئاوزيير دهڪهن و چهشني په يكهره دايدهنهين و سالئي جاريڪ قوربانى بُر دهڪن. منال بهو چهشنه قهدرى باوکيان دهگرن، هروهك يونانى يه كان كه سالبرقڙي مهريگي ئازيزانيان دهڪنهوه.

خـلـکـي ئـيـسـيـدـوـنـيـ لـهـنـيوـ خـوـيـانـداـ تـهـواـوـ دـادـپـهـ روـهـرنـ وـ ڙـنـ وـ پـياـوـيـانـ خـاوـهـنـ ماـفـيـ يـهـڪـسانـ.

[٢٧] بههـرـحالـ ئـيمـهـ ئـهـوانـهـ بهـوـ چـهـشـنـهـ دـهـنـاسـيـنـ.ـ واـهـترـ لـهـ ئـيـسـيـدـوـنـيـ يـهـڪـانـ وـ بـهـرـهـ باـكـوـورـ،ـ دـهـگـوـوـتـرـيـ كـوـمـهـلـيـكـ مـرـوـقـيـ لـيـدـهـڙـيـنـ كـهـ گـشـتـيـانـ خـاوـهـنـ يـهـكـ چـاـوـنـ وـ نـاـوـيـانـ گـرـيـبيـ وـ كـارـيـانـ پـارـاسـتـنـيـ زـيـرهـ.ـ سـكـيـتـيـيـ يـهـڪـانـ لـهـوانـهـ زـانـيـارـيـيـانـ دـهـسـكـهـ وـتـوـوـهـ وـ ئـيمـهـشـ وـ خـلـکـيـ تـرـيـشـ لـهـ سـكـيـتـيـيـ يـهـڪـانـهـوـ پـيـمانـگـهـ يـشـتـوـوـهـ.ـ سـكـيـتـيـيـ يـهـڪـانـ بهـوـ كـوـمـهـلـهـ خـلـکـهـ دـهـلـيـنـ ئـارـيـماـسـپـيـ وـ ئـهـوهـشـ وـشـهـيـهـيـكـيـ سـكـيـتـيـيـهـ.ـ ئـارـيـماـ لـهـ زـمانـيـ سـكـيـتـيـداـ وـاتـايـ يـهـكـ وـ سـپـقـ مـانـايـ چـاـوـ دـهـداـ.

[٢٨] لـهـ سـهـرـاسـهـرـيـ ئـهـ وـلـاتـهـيـ باـسـمـ كـرـدـ،ـ زـسـتـانـ گـهـلـيـكـ سـارـدـ وـ سـهـختـهـ.ـ هـهـشـتـ مـانـگـ لـهـ سـالـاـ سـارـدـ وـ تـاقـهـتـ پـرـوـكـيـتـهـ وـ تـهـنـانـهـتـ ئـهـگـرـ ئـاوـيـشـ بـرـڙـيـتـهـ سـهـرـ عـهـرـزـ،ـ وـلـاتـ نـاـبـيـتـهـ قـوـرـ وـ چـلـپـاـوـ وـ گـشـتـيـ بـهـسـتـوـوـيـهـتـيـ.ـ پـياـوـ بـوـوهـيـ قـوـرـ بـگـرـيـتـهـوـ،ـ پـيـوـسـتـهـ ئـاـگـرـداـگـيرـسـيـتـيـ.ـ ئـاوـيـ بـهـرـ تـهـواـوـ دـهـيـبـهـسـتـيـ،ـ تـهـنـانـهـتـ بـوـسـفـورـيـ كـيـمـيـزـيـ يـهـڪـانـيـشـ دـهـڙـيـنـ يـهـڪـارـچـهـ سـهـهـولـ.ـ سـكـيـتـيـيـ يـهـڪـانـيـ لـهـ دـهـرـهـوـهـ خـهـنـدـهـكـهـ كـانـ دـهـڙـيـنـ،ـ بهـ فـايـتوـونـ وـ عـهـرـهـبـانـ بهـسـهـرـ سـهـهـؤـلـداـ دـهـچـنـهـ وـلـاتـ سـيـنـدـيـيـهـ كـانـ^۱ـ.ـ بهـ گـشـتـيـ هـهـشـتـ مـانـگـ زـسـتـانـ وـ چـوارـ مـانـگـ دـوـايـشـ هـهـواـ هـيـنـديـكـ سـارـدـهـ.ـ لـهـ وـهـرـيـمانـهـ زـسـتـانـ وـهـكـ هـيـجـ شـوـيـنـيـكـيـ تـرـ نـيـيـهـ وـ تـهـواـويـكـ جـيـاـواـزـيـ لـهـگـهـلـ وـلـاتـانـيـ تـرـ هـيـهـ.ـ لـهـ زـسـتـانـداـ بـارـانـ نـاـبـارـيـ وـ لـهـ هـاـوـيـنـداـ رـاـوـهـسـتـانـيـ بـوـ نـيـيـهـ.ـ لـهـ وـهـرـيـنـيـكـداـ كـهـ لـهـ جـيـگـاـيـ تـرـ رـيـزنـهـ وـ هـهـورـهـتـريـشـقـهـ دـهـبـيـنـيـنـ،ـ لـهـ وـنـاـوـچـهـيـ دـيـارـدـهـيـ ئـوـتـقـ بـهـ دـيـنـاـكـرـيـ،ـ بـهـلامـ لـهـ

۱- نـيـمـچـهـ دـورـگـهـيـ سـيـنـدـ وـ هـرـيـنمـيـ ئـانـاـپـاـ بـوـوـهـ.

هاویندا گهلهک زوره. ئەگەر لە زستاندا بارانى بە خورىن ببارى، ئەو وەك نىشانەيەكى خوايى سەيردەكرى. لەمەر بومەلەر زەش ھەر بەو چەشنىيە، جا ج لە زستاندا بى يَا لە هاويندا، بەلاي سكىتىيەكانەوە ئىزىنى خواي لەسەرە. ئەسپەكانيان بەرگەي سەرما دەگىن، بەلام كەر و هيستەن. لە ولاتانى تر، ئەسپەكان لەبەر سەرما رەقەلدىن، بەپىچەوانەوە كەر و هيستەن دەرەقەتى سەرمائى ولاتەكە دىن.

[٢٩] من پىتموايە ھەر لەبەر ئەو سەرمایە گايى بىشاخ لەو ولاتە زوره. يەك لە شىعىرەكانى ئۆميرقس لە ديوانى ئۇدىسىدە ئاوا دەلى:

لە لىبى، لەو ولاتەي بەرخۇلەي شاخدار لەدايىدەبن.

ئەو راستدەكا. لە ولاتى گەرم شاخەكانى ئاژەل پېتى كەورە دەبن و بەپىچەوانەي شويىنى سارد كە شاخ ناپروينن يَا گەلەتكەچۈوكىن.

[٣٠] لەبەر گەرم، ئەو كۆمەلە ئالوگۇرە دەخولقىن، ھەلبەت شتىك بەلاي منه و فەرە جىڭاي تىپامانە (لە سەرەتاي توپىزىنەوە كەمدا لەبىرم چوو بىلەم)، لە سەراسەرى ولاتى ئىليلادا^١ ھەرچەند ھەوا سارد نىيە و ھۆيەكى روون و ئاشكراش بەرچاۋ ناكەۋى، بەوحالاش دەبىنин كە هيستەن لەدايىك ئابن. خەلکى ئەوى خۆيان لەو باوهەدان كە خواوهند ئەوانى بە لەعنەت كردوه. خەلک لەپووى ناچارى مايىنه كانيان لەكتى بەفالبۇوندا دەبەنە ولاتانى دراوسى و كەريان لىتەكىشىن بۇوهى ئاۋوسىن. دوايە مايىنى سكپر دىتنەوە ولاتى ئىليلىا.

[٣١] سەبارەت بە پەر كە سكىتىيەكان باسى دەكەن و دەلىن ھەوا تۈرى لە پەر دەبى و پىاۋ چاۋى نابىنى و ناتوانى دېنگا بېرى، من خۆم لە باوهەدام: لەو ولاتە بەردهوام بەفر دەبارى، دىيارە لە وەرزى هاويندا، لە ھەلسەنگاندىن لەگەل زستاندا تۈزىك كەمترە و ئەوهش دىاردەيەكى سروشتىيە. ھەركەس لە نىزىكەوە چاۋ لە بارىنى بەفر بىكا، لە مەبەستى من

- ئىليلىا، شارىتكى كۆنلى يۇنانى باستان لە ھەرتىمى ئىئۆلى. ھەلبەت شارىتكى تىريش بەو ناوه لە ئىتاليا ھەيە كە بەھۇي موھاجىرەكانى فۇكى دروستكراپوو.

حالی دهبن. بهفر چهشنبی پهپای بالداره کانه و لبه رئوه‌ی زستان گاهنیک سارده، خله‌ک ناتوانن له ناوجه‌کانی باکووریی ئه و لاته بژین. بهو هقیه، سکیتی‌یه‌کان و دراویسیکانیان باس له بارینی په‌ر دهکن، لهراستیدا مه‌به‌ستیان هه‌مان به‌فربارینه. ئه‌وهش کۆمەلیک زانیاری لەمەر ئه و لاته دوورده‌ستانه.

[۳۲] سه‌باره‌ت به ولاتانی باکوورتن، نه سکیتی‌یه‌کان و نه خله‌کانی ناوجه شتیکی تایبەتیان له باره‌یانه‌وه نییه بیلین، تەنیا ئیسیدۇنى‌یه‌کان نه‌بى. دیاره ئه‌وانیش بەباوه‌پی من زانیارییه‌کانیان ئه‌وهندە جىگای سرنج نییه. چونکە ئه‌گەر ئه‌وان شتیکی ئه‌وتقیان هه‌بوایه، بەدلنیا‌ییه‌وه سکیتی‌یه‌کان باسیان دەکرد، وەک چۆن باسى مرۆفه يەكچاوه‌کان دەکەن. تەنیا كەسیک كە لەمەر باکوورییه‌کانی دوورده‌ست شتیکی هینابیتە گورى، هەر ئه و ئیسیدۇنى‌یانه بۇونە. ئۆمیرۆس، ئه‌وپیش له كەتبىي ئېپیغۇنوس باسیک دەکات، دیاره ئه‌گەر راست بى كە خۆى ئه و كەتبىي نۇرسىيە.

[۳۳] زانیاری پتر سه‌باره‌ت به خله‌کانی دانیشتووی باکووری دوورده‌ست لەلاین خله‌لکى نىشتەجى له هەریمی دیلوس^۱ دەست دەکەۋى. ئه‌وانه دەلین كە‌رسىتەی پىرۇز و موقەدەس له خله‌کانی باکوورى دوورده‌ست چەشنى دیارى و دروستکراو له كا و قەسەل وەردەگرن و پاشان دەدیدەن سکیتی‌یه‌کان. سکیتی‌یه‌کانیش بەنۇرە خۆيان ئه و كەرسىتە پىرۇزانە بۇ دراویسی‌کانیان بەپىدەکەن و بەھۆى ئه‌وانىشەوه دەگاتە رۇڭئاواى دەریاى ئادرياتىك و لەویوه بۇ باشۇور بەرى دەکرىن. يەكم خله‌کانىكى يۇنانى كە ئه و كەرسىتە وەردەگرن، دۆدۇنى‌یه‌کانن^۲. ئه‌وانەش هەروەها گشتى دەنېرەنە كەندىاوى مالياڭو و لەویوه بەرەو هەریمی ئېڭىدا دەچن. له ئېڭىدا شارە و

۱- دیلوس، يەكىن لە كۆمەلە دورگە‌کانى يۇنانى و بەپىچى چىرۇكە ئەفسانە‌یە‌کان مەوتەنى خواوه‌ند ئاپۇلۇن و دیانا بۇوه و وەك نىوه‌ندى هاتووجۇز لە قەراخ ئاوه‌کانى دەریاى مدېتارانه ناوابانگى دەركىدوه.

۲- دۆدۇنىس لە هەرینى ئېپىر ھەلکە‌وتۇوه و شوينى مانوه‌ى يەكىن لە كاھىتانى مەزنى خواوه‌ند دىا (ڈوپىتىر) بۇوه.

شار و دهستاودهست به پینده کرین تا دهگنه شاری کاریستق، به بى ئوهى به ره و دهفه رى ئاندرو بىتىدرىن، چونكه کاریستىيەكان راسته و خۇ ئوهى كەرسستانه دەبەنە تىنۇ و بەھۇي دانىشتووانى ئوهىشەوە دەگنه دەست خەلکى ديلوس.

خەلکى ديلوس بەو چەشىنە باسى گەيشتنى كەرسته كانى ئايىنى دەگەن كە چۈن دەگەنە دورگە كەيان و يەكەم جارىش بە ج شىوه يەك خەلکانى دانىشتووى باکورى دووردەست ئوه شتانەيان ناردۇو. ئەوان دەلىن جارى يەكەم ئوه كەرسستانه بە دوو قەيرە كەدا، بە ناوه كانى (ئېپېرۇخى و لائۇدىكى)دا بەرىڭراون و لەبەر بارى ئەمنى و پاراستنى گىانى ئوه دوو ئافرەته، دانىشتووانى باکور ناچار بۇونە پىتىج كەس لە پىاوانى خۇيان لەگەل ئەوانەدا بىتىن. ئوه پىتىج كەسە ئەمۇ ناسراون بە پىرىفيتىرس و لە دورگەي ديلوس تەواوېك جىنگاى رىز و حورمەتن. لەبەر ئوهى ئوه دەسانەي بەوشىوه يە بەرىدەكران، ئىتىر نەدەگەرانەوە ولاتى خۇيان، ئوهەش نىگەرانىيەكى فەرىدىپەنە سازىرىدبوو، بۇيە باکورىيەكان كا و قەسەلى گەنميان لە كەرسته و دىيارىيەكانيان وەرىپېچاوه و پاشان رادەستى دراوسيكاني خۇيان كردوه تا ئەوانىش بىدەنە دەست دراوستى دورتر و لە كۆتايىدا بگەنە ديلوس. من خۇم نەرىتىكىم بىنیوھ و دەگرىپىوهندى بەو باسانەوە هەبى. رىپۇرەسمىك بەو بۇنەوە لە ناوجەكانى تراكى و پىئۇنبا بەرىۋەدەچى. هەركات ژنانى ئوه ناوجانە دىيارى بۇ شازادە خاتۇو ئارتىمىس دەنلىن، كۆلىك كا و قەسەل دىنن و لەپال خەلاتەكانيان دەپەستيون. من باش دەزانم كە ئوه ژنانە بۆچى ئوه كارە دەگەن.

[٣٤] بەيادى ئوه جووتە قەيرە كە كە لە ولاتى باکورى دووردەستەوە گەيشتنە دورگەي ديلوس و لەوى مردن، كچان و كورپانى دورگە قىزيان كورت دەگەنەوە. كىيەكان پىش ئوهى مىردىيان كردبى، كەزىيەك دەپەن و لە تەشى دەھالىنن و بە پەيكەرهى يادوارەي جووتە قەيرە كەچەكانى هەلداوسن (لە مەعبەدى ئارتىمىدىوس، لە دەستى چەپ كە دەچىي ژۇورى و راست لەو

شوبینه‌ی داریکی زهیتوون شینبووه). کوره‌کان، ئوانیش قزی براوی خویان له گیای شین ده‌هالین و به په‌یکه‌رکانی هەلداوه‌سن. دانیشتتووانی دورگه‌ی دیلوس به‌پرانی، بهو شیوه‌یه ریز بق ئهو دوو قهیره کچه داده‌نین.

[۳۵] خەلکی دورگه‌ی دیلوس ئەوهش دەلین که به‌ر له ھاتنى کچه‌کان و اته ئیپترۆخى و لائۇدیکى بق دورگه‌کەيان، راست به ھەمان رېگا و ولاستاندا، دوو ژنى ترى عەلاوه‌ی خەلکی ئیپترۆئى (باکوورى دوردهست) به ناوەکانى ئارغى و ئۆپیس ھاتوونەتە ئۆمى. ئەوانە بؤیە ھاتوونە دیلوس تا خواوه‌ند ئیلیتیبا^۱ خەلات بکەن، چونكە پیشتر نەزريان كردىبوو. نەزره‌کەيان بهو مەبەسته بولو کە خواوه‌ند ئیلیتى يارمەتى ژنه‌کان بىا له كاتى زايىندا، ژانى كەمتريان ھەبىن. ھەروهە، ئەوه کە ئارغى و ئۆپیس لەگەل خواكانى تر (خواى مەيتىنە) و اته ليتو و ئیلیتیبا گەيشتوونە ئەو دورگه‌يە خۆىلەخۆيدا بولوته مايه‌ي ئىختىرام و رىزى پتى ئەو دوو ئافرەتە عەلاوه‌يە. ژنانى دورگه‌ی دیلوس كۆر سازدەكەن و لەودا سرۇود دەخويتنەوە و ناوى ئارغى و ئۆپیس دىنن. ئەو سرۇودانه لەلایەن ئۆلىن نۇوسراون.

ئۆلىن خەلکى لىكيا بولو. دانیشتتووانی دورگه‌کانى تر له خەلکى دیلوس فيئرى ئەو شىعرانە بولونە و يۈناني يەكانيش بە سرۇود و كۆرسازدان رىز له ئۆپیس و ئارغى دەگرن. (ئۆلىن له ناوجەي كىلىكىباوه هات و كۆمەلېك سرۇودى كۆنیشى نۇوسىيەوە و خەلکى دیلوس دەيانخويتنەوە). ھەركات لەسەر سەكۈكانى پېرۋەز ئەندامانى ئاژەللى قوربانى كراو بەتەواوى سۇوتا، خۆلەمېشەكەي ھەلەگرن و بەسەر قەبرى ئۆپیس و ئارغى دەپېرژىنن. گۇپى ئەوانە لەپشت مەعبەدى ئارىتىميدۇس، لەلای رۇزەلات و لە نىزىك ھۆلى میواندارى كېۋىكەن ھەلکەوتون.

[۳۶] ئەوه كۆمەلە زانىارىيەك سەبارەت بە ئیپترۆئى يەكان (خەلکى باکوور) بولو. ئىستا تۈزىك لەمەر ئابارىس دەدويم. دەگىرنەوە كە ناوبر او خەلکى ھەريمى باکوورى دوردهست بولو. ئەو كابرايە جارىك بە چەكەوە و

۱- ئەو ئىلاھەيەي يارمەتى ژنانى له كاتى زايىندا دەدا.

به زگی بررسی دهوری دنیا گهپاوه. دیاره من لهو بارهوه هیچ نالیم. ئەگەر قەراربى خەلکى ئېپېرۇرى (باکورى دوردەست) بۇونى ھەبووبى، بەدلەنیاپە و خەلکى ئېپېرۇنى (باشۇورى دوردەست) يىش و جوودىيان ھەبووه. من پىكەننیم بەوهدى كە خەلکانىك نەخشەئى جىهانىيان كېشاوهتەوه، بەبى ئەوهى هیچ زانىاري و بەيانىكى ماقۇل بىدەنە دەست ئىتمە. ئەوانە نەخشەئى ئەقىانوس يان كېشاوهتەوه كە بەدەورى بىچىمى زەویدا راكشاوه و چەشنى بازنىيەك دەچى. ئەوانە ھەروەها بىچىمى زەوی يان وىنەئى تۆپى گۆئى زەوی دروستكىدوه و لەودا پانتايى قارەكانى ئاسيا و ئوروپا بەقەرا يەكىن. من بەكورتى لەسەر قەياس و قەوارەئى ھەركام لهو قارانە دەدويم و سنورەكانىان دەسىنىشان دەكەم.

[٣٧] ئەو ناوجەيەي پارسەكانى لىتەزىن، تا دەريايى باشۇور، ناسراو بە ئېرىتىرە، راكشاوه. لە سەررووى پارسەكان، مىدىاكان نىشتەجىن. لە ژورر مىدىاكانىش، خەلکى ساسپىرى ھەن. دواى ساسپىرىيەكان، كۆلخىيەكان جىتىان گرتۇوه و خاكەكەيان دەگاتە دەركور، واتە ئەو بەحرەئى ئاوى چۆمى (فاسىس)ى دەپۈزىتە نىتو. بەواتايەك چوار نەتەوەن كە لهو ھەرىمە و لەنیوان دوو بەحردا دەزىن.

[٣٨] لە رۇزئىناۋى ئەو نەتەوانە، دوو پارچە خاك واتە نىمچە دورگە ھەن و دەقولاپى دەريياوه رۇچۇونە، باسيان دەكەم. يەك لهو نىمچە دورگانە، بەلاي باکوردا، لە چۆمى فاسىيەوه دەست پىتەكە، دەچىتە نىتو بەحر و بە قەراخ پۇندۇق (دەريايى رەش) و ئىلىسپۇندۇدا^۱ تا دەگاتە دوندى سىتىغىو لە ھەرىتىمى ترودا راكشاوه. بەلاي باشۇورەوه، ئەو وىشكايىيە لە كەنداوى مىرياندى^۲ لە نىزىك فينىقىيەوه تا بەرزايى دوندى ترىيپى درېزە و له ھەنلىرى دەريياوه رۇچۇوه. له نىمچە دورگەيەدە سى نەتەوەئى جىاواز دەزىن.

۱- مەبەست بەحرى عەمانە.

۲- ناوى كۆنى تەنگە بەرائى ئاوابى بۆسقۇر و داردانىل. دەريايى رەشى لە دەريايى مەدىترانە گىرىداوه و سنورى نىوان قارەكانى ئوروپا و ئاسيا.

۳- كەنداوى ئەلىكساندرىتىا.

[۳۹] ئەوه پاتتايى يەكەم نيمچە دورگە بۇو. دووهەم نيمچە دورگە لە ولاتى پارسەوە دەستپىدەكتەن و دەچىتە نىتو دەرياي ئىرىيترە. پىكھاتووه لە پىرسىيا، ئاسىرييا(ولاتى ئاشور) و دواى ئاسىريياش دەبىتە كەنداوى عەربىستان. داريوش لە كەنداوى عەربىستانەو كانالىكى لىدا و پەيوەستى رووبارى نىلى كرد. لە راستىدا ئەو نيمچە دورگە يە بهەندە كۆتايى نايە، بەلام بۆتە باو و ئاوا دەلىن. لە ولاتى پارسەوە تا فينيقىيە، ناوجەكە پانوپور و دەشتە. بەلام لە فينيقىيە بەولاؤه، ئەو نيمچە دورگە يە بە قەراخ ئاوهكانى دەرياي ئىمەدا، واتە بە ولاتانى سوريا، فەلەستين و ميسردا، پىشەرەوى بۇ نىتو دەريا دەكا و بە ولاتى ميسر كۆتايى پىدى. ئەوانە دووهەم وەجبەي ئەو نيمچە دورگە يە پىكىتنىن و كاملىدەكەن و تەنبا سى نەتهۋەشى لىتەزىن.

[۴۰] ئەوه قەوارە و سىماى ئاسىيا بۇو، لە پىرسىياوە دەست پىدەكا و بەرەو رۇزئاوا دەچىتە پىش. دوورتر لە پارسەكان، ميدىاكان و ساسپىرى و كۆلخىيەكان دەزىن. بەرەو رۇزھەلات دەرياي ئىرىيترە و بەرەو باکور دەرياي كاسپىيا و چۆمى ئاراكس كە بەرەو رۇزھەلات دەچى، هەلگەوتون. تا ولاتى هيندوستان، ئاسىيا تەواو ئاوهدانە، لە هيندوستان بەلاؤه و بەرەو رۇزھەلات چۈلەوارە و ھىچ كەس زانىارىيەكى ئەوتقى لەلا دەست ناكەۋى.

[۴۱] ئاسىيا، بە چەشىنى دېتمان گەورە و خاوهن سنۇورى دىيارە. لىبىي (ئەفرىقا) لە نيمچە دورگەي دووهەم و لە دواى ولاتى ميسرەوە دەسىپىدەكتەن. لە دواى ميسر، ئەو نيمچە دورگە يە بەرتەسک دەبىتەوە، چونكە لە دەرياي ئىمەوە (دەرياي مەدىترانە) تا دەگاتە دەرياي ئىرىيترە، مەودايهكى سەدەھەزار ئۇرغۇ دەبىن، واتە نىزىك بە ھەزار ستادىق. كەوابۇو لەۋى بەدواوه نيمچە دورگە بەربرىن دەبىتەوە و پىتىدەگۇوتى لىبىي (قارەي ئەفرىقا).

[۴۲] بەلای منه و جىڭكاي دەسخۇشى پىتىغۇتنە كە زاناكان چۇن توانيويانە سنۇورى نىتوان ئەو نيمچە دورگانە دىيارى بکەن، واتە لىبىي لە ئاسىيا و ئورۇپا جىا بکەنەوە، چونكە جىاوازى نىوانيان ئىجگار زۇرە و درېزايى

ئوروپا بەقەدەر ئەوانى ترە، بەلام لەمەر بەرىنايى، ھىندە بەرچاو نىيە. نىمچە دورگەى لىبى لە كشت لايەكەوە بەھۆى دەرياوە دەورى كىراو، تەنبا لە سنورەكانى لەگەل ئاسيا نەبى.

ئەونەندەي من بىزانم يەكەم كەس كە روونى كردەوە لىبى بەھۆى دەرياوە گەمارقۇداوە، پاشاي مىسر بەناوى نىتكۈس بۇو. ناوبرار دواي ئەوهى دەستى لە ھەلکەندنى كانالىك ھەلگرت كە رووبارى نىلى تىكەل بە كەندىاوي عەرەبستان^۱ دەكردەوە، كۆمەلېتىك لە فينيقىيەكانى بە سوارى قايقان خستە رېڭا و حوكى دەسەركردن لە ولاتى مىسرەوە بە رېڭاى گەرووى ستۇونەكانى ئيراكلىسدا^۲ بىنە نىتو بەحرى باكۇر^۳ و بەويتا بگەرىتەوە.

فينيقىيەكان لە دەريايى ئىزىتەوە وەرىيەكتەرن و سەفەريان بەرەو دەريايى باشۇور^۴ كرد. وەختىك پايزىيان بەسەردا ھات، لە لىبى مانەوە. ئەوانە لە ھەر شۇينىك لايادابا، خەرىكى كشتوكال دەبۇون و چاوهپوانى خەرمان دەمانەوە و ئەوسا دووبارە رېڭايان دەگرتەۋەبەر. دوو سال بە و چەشىنە دەربازبۇو و سالى سىيھەم بە گەرووى ئيراكلىسدا تىپەپىن و گەپانەوە ولاتى مىسر. ئەوانە باسى شتىكىيان كردۇ كە بۆ من جىڭاى باوهەر نىيە و باشتە خەلکى تر دلى پىخۇش بکەن. ئەوانە گوتۇويانە لە كاتى دەوردانى نىمچە دورگەى لىبى، خۇر لەلائى راستيان بۇوە.

[۴۲] بە شىۋىيە دەركەوت كە دەريا گەمارقۇ نىمچە دورگەى لىبى داوه. دواتر كارخى دۇنىيەكان كۆمەلېتىك زانىارىيان دايەدەست. ساتاسپى ھىخامەنىشى، كورپى تىئاسپىيق فەرمانى دەسەر كرا دەورى خاڭى لىبى بىدات. ناوبرار لە درىز ماوە بۇونى سەفەر و تەنبايى ترسا و ناچار بۇو بگەرىتەوە، بەبى ئەوهى داواكارى دايىكى خۆى جىتىھەجى كردى. ساتاسپ دەستدرىزى كردىبۇوە سەر ڭچى زۇپېرۇسى كورپى مىتغافىزۇس و ھەربۇيە

۱- لە سەردهمى كۇندا بە دەريايى سوورى ئەمرق گۇوتراوە.

۲- جەبلول تاريق.

۳- مەدىترانە.

۴- مەبەست ئەقىانووسى ھىندە.

قهاردارا به حوكى خهشيارشا چوارميخ بکرى. دايکى ساتاسپ كه خوشكى داريوش بwoo، له بهر پاشا پارايه و داواي ليخوش بونى كرد و گووتى كه ئهو خۆى سزاي توندتر بۇ كورهكەي ديارىدەكت. ساتاسپ حوكى دەسەركرا به دەورى ولاتى لىبىدا سەفەر بكا و ئەوهنە به سەر ئاوه كاندا بپروا تا دەگاتە كەنداوي عەرەبستان. خهشيارشا ئەو پيشنيارەي پەسندكرد. ساتاسپ سەرهتا چوو بۇ ولاتى ميسىر. فەرماندەرى گەمى وەستۈگەت و كۆمەلېك دەرياوانى رەگەل خۆىدا و بەرھو گەرووى كۆلەكەكانى ئيراكليس كەوتنه بەحرەوانى. ناوبراؤ بەو گەروویەدا دەرباز بwoo و لووتى نىمچە دورگەي لىبى بەجي هيشت كە ناسراو بە سولقئىس^۱ و بەرھو باشۇر پىشەوهى كرد. چەند مانگىك لە سەفەردا بwoo و مەۋايدەكى دوور و درېزى لە دەريايى پان و بەرين بپى و لە بەر ئەوهى بەردهوام دەبوايە پىشەوهى بكا، لە پېتىكا بەرھو ولاتى ميسىر ورسورايەوه. لە ميسىر چووه خزمەت خهشيارشا، گووتى كاتىك گەيشتووهتە دوايىن قۇناخى سەفەر، چاوى بە خەلکى كورتە بالا كەتووھ كە بە گەلای خورما خۆيان داپوشىوه. وەختىك كەمىيەكەيان لەو ئاوه دانىيەنەن يىزىك كە تووهتەوه، كىشت ئەو خەلکە بەرھو بەرزايىكەن رايان كردوھ و ئاوه دانىيەكەيان چۈل كردوھ. ساتاسپ و پياوه كانى هېچ شتىكىيان دەست لىنەداوه و ئاوه دانىيەكەيان وېران نەكىردوھ، تەنيا چەند سەر ئاژەليان لەگەل خۆيان بىردوھ. سەبارەت بە سەفەر و دەورلىدانى نىمچە دورگەي لىبى، گووتى كە بۇي تەواو نەكراوه، چونكە گەمىيەكەيان نەيتوانىوھ لەو زىادتر پىشەوهى بكا و لە عەرەز چەقىيە. خهشيارشا باوهېرى بە قىسىكەنلىك ساتاسپ نەكىردوھ و لە بەر ئەوهى خواست و ئەمرى پاشاي بەجي نەھىتابوو، لەجىئە چوارميخ كرا. يەكىك لە كۆسەكانى خزمەتكارى ساتاسپ ئاگادار بۇوە كە ئاغاڭەكى چوارميخ كراوه، خىترا رايىكىد و چوو بۇ دورگەي سامؤس و پارەيەكى زۇرى لەگەل خۆى بىردى. ئەو كۆسەيە كاتىك

- ئەمرۇ ناسراوه بە كانتىن.

گه يشته دورگه، كه سينكى خەلکى ئەوئى دەستى بەسەر پاره و گەنجهكەدا
كىرت. من ناوى ئەو كابرايە دەزانم و بەپيويسى نازانم بىدركتىم.

[٤٤] داريوش زوربەي ناوجەكانى ئاسياي دوزيوبەتەوە. ئەو گەرهكى بۇو
بازانى رووبارى ئىندۇو (چۆمى سند) دەرژىتە كام دەريا، چونكە دووهەمین
رووبار لەنىو گشت زېيەكاندایه و ئازەللى تىمساحى تىدا دەزى. داريوش
پياوانى جىڭاي باوهپى خۆى بە سوارى گەمى و بە مەبەستى لىتكۈلىنەوە
خستەرى. لەنىو ئەواندا سكىلاكاس خەلکى كارى ئاندى ئا^١ ناسراوبۇو. ئەوانە
لە شارى كاسپاتيرۋس و دەقەرى پاكتىيەكان^٢، بەرىڭاي چۆمدا بەرھو
رۇزھەلات وەرىكەوتن و پىشىرەويان كرد و گەيشتنە دەريا. لەۋىو بەسەر
ئاوجەكانى بەحردا، رۇو لە رۇزئاۋ چۈونە پىش و دواى سى مانگ گەيشتنە
ئەو جىڭايە كە پىشتر باسم كردىبوو، واتە ئەو شوينە پاشاي مىسر
فييىقىيەكانى ناردىبوو بۇوەي دەوري نىمچە دورگەي لىبى بەدەن. دواى ئەو
خولانەوەيە بۇو كە داريوش پەلامارى هىندۇوەكانىدا و دەستى بەسەر ئەو
دەريايىدا گىرت. بەو چەشىنە قارپەي ئاسيا جىا لە ناوجەكانى رۇزئاۋايى خۆى،
دەركەوت كە شىۋەي خاكى نىمچە دورگەي لىبى (ئەفرىقا) دەدا.

[٤٥] لەمەر ئوروپا، هيچكەس نازانى ئاخۇ بەلاي رۇزھەلات يَا بەلاي
باكىوردا، ئاوى دەريا دەوري تەنېيى. ھەلبەت ئەوەمان لىپۇونە كە مەۋادى
درېزىابى ئەو قارپەيە بەقەدەر دووانەكەي ترە. ئەوەي بەلاي منەوە جىڭاي
تىپامانە، ئەوەيە كە خاكى ئوروپا يەكپارچەيە، بەلام سى ئاوى ڏنانەيان لەسەر
دانادە، ھەروەها سنورەكانى ئەو نىمچە دورگەيەيان بە رووبارى نىلى و لاتى
مىسر و چۆمى فاسىي لە و لاتى كولخىدىقنىيەكان دىيارى كردوھ (ھەلبەت
خەلکانىنىكى تر ئەو كۆمەلە سنورانە دەگەرېتىنەو بۇ زېي تانائىس سەربە گولى
مىئۇتىدا و گەرۇوى كىمېرى): من نە ناوى ئەو كەسانەم بۇ رۇون بۇوەتەوە
كە سنورەكانىيان دىيارى كردوھ و نە ئەوەش كە ناوى قارپەكان لەكۈپە

١- كارى ئاندى ئا، سارىنكى كارىيەكان و مەوتىنى سكىلاكاسى جوغرافىزانى ناسراوى يۇنانى.

٢- پاكتى، ھۈزىك لە داۋىنەكانى چىاي سولەيمان. ھېرقدۇت ئەوانەي بە ھىندى زانىوە.

هاتوون. دیاره زقربه‌ی یۆنانییه‌کان له و باوه‌رەدان ناوی قاره یا نیمچه دورگه‌ی لیبی (ئەفریقیا)^۱ له ژنیکی خەلکی ئە و هەریمه که پىتى گوتراوه لیبی یا، و ھرگیراوه. لەمەر ئاسیا، ئەویش له ژنیکی تر بەناوی (پرۇمیتى ئا) وە هاتووه. لیدى یەکان بەنورەی خۆیان دەلین ئە و ناوەی دوايى ملکى ئەوانە و ئاسیا بەھۆی ئاسیای کوبى کوتى ئۆس و نەوهى مانى یەوه لەسەر ئە و خاكە داندراوه، نەک لە ئاسیای ژنى پرۇمیتى ئاواھ هاتبى. خىلەکى دەفھرى سارد، ئەوانىش ناوی ئاسیای کوبى کوتى ئۆس يان لەسەر خۆیان داناوه.

سەبارەت بە ئوروپا، ھېچكەس نازانى ئاخۇ بەھۆی دەرياوه گەمارقى درابىن، تەنانەت نازانى ناوەکەشى لەکوپىوھەتەوە و كى ئە و ناوەی پىتاوه، مەگەر ئاواى دابىتىن کە ئە و پارچە خاكە ناوی خاتتو ئىقۇرقىبى^۲ خەلکى ھەریمى تىرۇسى^۳ و ھرگىتىن و لە كوتايىدا بەو ئاکامە دەگەين کە پىتشتىر چەشىنى قارەکانى تر ھېچ ناوېتىری نەبۇوه. دیاره دەبى ئە و بلىم کە خاتتو ئىقۇرقىبى خەلکى ئاسیا بۇوه و قەت لە ژيانىدا پىتى لەنیو خاكى ئوروپا نەناواھ، واتە ئە و سەرزەھوينە کە یۆنانىیه‌کان پىتىدەلین ئوروپا. ئە و خاتوونە لە ولاتى فىنېقىيە و سەھەری كردوھ بۇ دورگەی كریت و لەوېشەوە بۇ ھەریمى لىكىيا چووه. ئە و كۆمەلە باسيك سەبارەت بەو بابەتەوە بۇو. ئىتمە لەوە بەدواوه ئە و ناوانە بەكار دىنەن.

[۴۶] ھەریمى ئېڭىسىتۇپۇندۇ (ناوچەی دەريايى رەش) کە داريوش ھېرشنى كردووه تەسەر، جىا لە ھەریمى سكىتى یەکان، ئەوانىتىر بەگشتى لەلاھەن خەلکانىتى دواكەوتتو بۇونەتە شويىنى نىشته جىتىوون. ھېچكام لە گەلانى كەنار دەريايى رەش ناتوانىن باسى پلهى شارستانىيەتەكەيان بىكەين، تەنانەت

- ۱- ھېرۋىدۇت لە تەواوى بەرھەمەكەيدا، لەجىيات وشەي ئەفریقا، لیبی دەكار كردوھ. كاتىك باسى لیبی دەكا، مەبەست قارەتى ئەفریقا يە.
- ۲- ئىقۇرقىبى كچى ئايىتۇر بە روخسارى گامىش وە دىياركەوت و خواوهند ژوپىتىز (دىبا) رفاندى و بىرىدىيە ولاتىك كە دواتر نىتى نزا ئەوروپا. ئىقۇرقىبى وەك دايىكى مىنقوس دەناسىرا.
- ۳- تىرۇس، گورەتىن بەندەری دەنیاي باستان لە كەنار ئاواھ کانى رۈزىھەلاتى مەدىترانە و لە شويىنى بەندەری بەيرۇتى ئەمرق.

نازانین ئاخۇ كەسانى زانا و فەيلەسوف لەوى لەدایكبوونە يان نا! دياره لەو نىۋەدا پېتىپىستە كەلى سكىتى و ئاناخارسى جىابكىرىتەوە. ئەوانى تر بەلاى منهوه زور سرنجراكىش نىن، بەلام سكىتى يەكان توانيوبانە هيمنانە گرفتىكى سرنجراكىش بۇ مروف چارەسەر بکەن. هيچكەسەتكى هىپىشەر ناتوانى لەبەردەستيان رابكا، دوزمىنىش ناتوانى ئەوانە بدۇزىتەوە، ئەگەر خۆيان، خۆيان ئاشكرا نەكەن. ئەو سكىتى يانە گشتىان خىلەكى دەزىن و سوارەتى تىرهاويىن. بە كشتوكالەوە مژول نىن و بىزىوبان لە رىگاي ئازەلدارىيەوە دابىن دەكرى. لە جيات خانوو بۇ حاوانەوە كەلگ لە عارەبانە و داشقەكانيان وەردەگەن. كەوابۇو چۈن دەكرى بەرچاوا بکەون و مروف بىاندۇزىتەوە.

[٤٧] هۆى ئەوه كە سكىتى يەكان ئەو شىئە ژيانەيان ھەلبىزادوو دەگەرىتەوە بۇ لەباربۇونى سروشتى ولاته كەيان. چۆم و رووبارەكان يارمەتى ئەو دىاردەيە دەدهن. ئەو ولاته دەشت و سەرسەوز و پېڭاوه و بەقەرا ولاتى ميسىر چۆم و جۆپىبارى ھەي. من ناوى ئەو رووبارانە دىتىن كە پىر ناسراون و لە دەريياوه سەرچاواه دەگەن و بۇ كەشتىپانى دەست دەدهن. ئەوانە بىرىتىن لە: ئىستىرۇس^۱ كە خاوهن پېتىنج زاركى سەرەكىيە، تىرىس^۲، ئىپانىس^۳، ۋۇرىستىننىس^۴، پانتىكاپىس، ئىپاكىرىس، يېرۇس و تانايىس^۵. لە درېزەدا بەوردى باسى ئەو رووبارانە دەكەم.^۶

[٤٨] ئىستىرۇس، ئەوهندەي من بىزامن لە گشت چۆمەكانى تر گەورەتە و پلهى ئاوهكى لە هاوين و زستاندا نەكتۈرە. ئەو زىيە لە رۇڭئاواه سەرچاواه دەگەرى و سكىتى يەكان يەكەمjar لە رۇخەكانى ئەو چۆمە نىشته جى بۇونە.

۱- ئىستىرۇس، ئەمرىق ناسراواه بە دانوب.

۲- تىرۇس يَا تىراس، ئەمرىق روبارى دىنىستىن.

۳- ئىپانىس، لكىك لە چۆمى روبارى دۇن، ئەمرىق ناسراواه بە بۇوك.

۴- ۋۇرىستىننىس، ناوى كۆنلى روبارى دىنىيېرۇق.

۵- تانايىس، ناوى كۆنلى روبارى دۇن ئەمپۇيە.

۶- لە سەرچاوهى ترەوە ناوەكانى ئەمېرىق ئەو چۆمانە بەرىز بەو شىئەيەن: دوناھىس، دىنىستىرۇس، كوبان، دىنپېرۇس، سەمارا، كالانجاڭ، ملۇزىتىا - ۋۇدا، دۇن.

هۆى ناسراوى و گەورەيى رووبارى ئىستىرۇس لەوەدایە كە كۆمەلېتىك چۆمىتى نىتو خاکى سكىتىا^۱ تىكەل بەو دەبنەوە. ئەو چۆمانە ئەوانەن: پۇراتاس وەك سكىتىيەكان دەلىن و يۈنانىيەكان بە ناوىتكىتىر واتە پېرىتۇ دەيناسن. هەروەها چۆمەكانى تىياراندۇس^۲، ئارارۇس، ناپاريس و ئوردىسۇس.^۳ پۇراتاس چۆمېتكى گەورەيە و بەرەو رۇزئاوا دەچى و دواتر تىكەل بە زىيى ئىستىرۇس دەبىتەوە. رووبارى دووهەم تىياراندۇس، ئەۋىش بەرەو رۇزئاوايە و لەھەمان كاتدا بچۇوكترىشە. سى چۆمەكەيتىر، واتە ئارارۇس، ناپاريس و ئوردىسۇس، ئەوانە لە ناوجەكانى نىوان دوو زىدا، واتە پۇراتاس و تىياراندۇس ھەلکەتۈون. پاش مەودايەك دەرىزىنە نىتو رووبارى ئىستىرۇس. ئەوه باسىك سەبارەت بەو چۆمانە بۇو كە سكىتىيەن و دەرىزىنە نىتو ئىستىرۇس. لەمەر ئەو ولاتەي كە (ئاغاتىرسى)يەكان^۴ لىنىشىتەجىن، تەنبا چۆمى ماريس ھەيە كە لەگەل ئىستىرۇس دەبنەوە يەك.

[۴۹] لە دووندى چياكانى ئايىمۇس^۵، كۆمەلېتىك رووبارى گەورەتى سەرچاوه دەگرن و لە باشۇورەوە بەرەو باكۇر دەچن و پاشان تىكەل بە زىيى ئىستىرۇس دەبنەوە. بۇويىنە: ئەتلەس، ئاقراس و تىقىسىس. لە ناوجەلى تراكى و كرۇبىزى^۶ سەر بەو ھەريمە، چۆمەكانى ئاترىس^۷، نۇئىس^۸ و

۱- سكىتى، كۆمەلېتىك ھۆزى بەرىھى سەردەمى باستان كە بادىەتىشىن بۇونە و بەردىوام لە باكۇرى رۇزەھەلاتى ئەورۇپا و باكۇرى رۇزئاواي ئاسيا ماونەوە. شوپىتى نىشتەجىنى ئەوانە پەتەن لە باكۇرى دەرياي رەش بۇونە.

۲- تىياراندۇس، وىندەچى رووبارى سېرت بىن.

۳- ئەو سى چۆمەي دوايى بە دەشتى والاشىدا تىدەپەن و ھىزىزىت وىندەچى بەھەلە ئەوانە بەرەو رۇزەھەلات و لە ھەرىتى مۇلداوى داتاوا، واتە ئەوانە لە باكۇرەوە بەرەو بەشىكى رووبارى دانوب دەچن بە تىكەل بەو دەبن، ئەۋىش ئەو بەشمە لە رۇزئاواوە بەرەو رۇزەھەلات دەبوا.

۴- ئاغاتىرسى، ھۆزىك كە لە ناوجەكانى داۋىتى چياكانى كارپات ڈیاون.

۵- ئايىمۇس، ناوى كۆنى چياكانى بالكان.

۶- كرۇبىزى، ناوجەيەك لە ولاتى مىسىيەكانى باستان كە تراكى بۇونە.

۷-

۸- ئاترىس، ئەمرق ناسراواه بە ئوسىتىم. شارىك بەناوى تۈپىغا لە قەراخ ئەو چۆمە ھەبۇوە.

ئارتانیس، ئەوانەش تىكەل بە رووبارى ئىستىرۇس دەبن. لە ولاتى پىئانى^۱ و رۇدۇپىيەكان^۲، چۆمى سكىقۇس^۳، پاش ئەوهى بە كويىستانەكانى ئايىمۇدا تىپەپى ئەوجار دەپزىتە نىتو رووبارى ئىستىرۇس. لە ولاتى ئىلىرىيەكان^۴ چۆمى ئانگرۇس^۵ روو لە باكۇور، دەشتى تىريقالۇسىيەكان^۶ دەپرى و تىكەل تىكەل بە زىتى ۋەرقۇنگۈس دەبى و پاشان لەگەل رووبارى ئىستىرۇس دەبنەوە يەك. بەو شىتەپەيە رووبارى ئىستىرۇس ئاوى ئە و دوو چۆمە گەورەيە وەردەگىرى. لە ھەرېتى سەررووى (ئۆمۈرى)يەكان^۷، دوو زىتى تر بە ناوهەكانى كارپىس^۸ و ئالپىس^۹ بەرەو باكۇور دەچن و تىكەل بە ئىستىرۇس دەبنەوە. رووبارى ئىستىرۇس بە سەراسەرى خاكى ئورۇپادا دەروا. ئە و رووبارە لە ولاتى كىلتىيەكان^{۱۰} كە دواى كىنەتىيەكانى نىشتەجى لە رۆزئاوا، باكۇورى تىرين خەلکان، دەسپىتەكا و تەواوى خاكى ئورۇپا دەپرى و دەگاتە تەنىشت ولاتى سكىتىيەكان.

[۵۰] ھۆى كەورە بۇونى رووبارى ئىستىرۇس لە وەدایە كە كۆلىك زىتى مەزن و ژمارەيەك لىكى تر، ئاوهەكەيان دەپزىتە نىتو ئە و چۆمە. ئەگەر

۱- پىئۇنى يَا پىئانى، ناوى كۇنى بەشىك لە مەقدۇنیيەي باكۇورى كە لە زەمانى فيلىپى مەقدۇنىدا خرایەوە سەر ولاتى مەقدۇنى.

۲- رۇدۇپى، بەشىك لە رىزە چىاكانى تراڭى، ئە و رىزە شاخە لە شوينىك لە چىاكانى بالكان جيا دەبنەوە و بەرەو باشۇرۇرۇ رۆزئاوا تا دەريا راڭشاون.

۳- سكىقۇس، دەبى چۆمى ئىسکىزى ئەمۇز بىن.

۴- ئىلىرى، ھەلکەوتۇو لە باكۇورى يۇنان و ھەرېتەكانى دالماسى، بۇسىنى و كۈۋئاتى دەگرىتەوە.

۵- ئانگرۇس، زۇر وىدەچىن رووبارى مۇراقايا يائىبار لە سىرىستان بىن.

۶- تىريقالۇسى، بەشىك لە ولاتى تراڭى كە سەرسەوز بۇوه و لە زەمانى فيلىپدا خراوەتە سەر ولاتى مەقدۇنى.

۷- ئۆمۈرى، دانىشتووانى باكۇورى ئىتالىيا و ئىتەرورىيا.

۸- كارپىس، روبارىك كە لە ئورۇپاى نىوهندى و لە چىايان كارپات سەرچاوهى گىرتۇوە.

۹- ئالپىس، روبارىك لە ئورۇپاى نىوهندى و لە چىاكانى ئالپەوە سەرچاوهى گىرتۇوە.

۱۰- كىلتى يَا سىلتى، دەگۇوتىرى ھۆزىتكى بە رەگەز ئارىيائى كە دوو ھەزار سال بەرلە مىلاد، لە رۆزەللاتى ئورۇپاوه بەرەو رۆزئاوا ئە و قاپەيە كوجىان كىدووه و لە ماوهى دە سەدەدا سەراسەرى خاكى ئە و قاپەيەيان داڭرتۇوە.

هەلسەنگاندیک لەنیوان رووبارى ئىستىرۇس و نىلدا بىھىن و رىزىھى ئاوهكەيان لەبەرچاو بىرىن، رووبارى نىل لەمەر پېئاۋى گورەتىرە، چونكە ھىچ چۆم و جۆپبارىتىكى ئەوتق تىكەلى نابنەوە تا دەولەمەندى بىكەن.

پلهى ئاوابى رووبارى ئىستىرۇس لە ھاوين و زستاندا نەگۈرە، ئەوهش بە باوهپى من دەگەپىتەوە بۇ: لە وەرزى زستاندا وەك خۆى دەمەننەتەوە، دىارە رەنگە تۆزىك زىياد بكا يانتا. چونكە لە ناواچە و ھەريمانەي ئەو رووبارە پىيىاندا دەربازىدەبىن، لە زستاندا باران كەمتر دەبارى و بەپىچەوانەوە بەفرىنىكى زۆر دەكەوى. لە وەرزى ھاويندا، ئەو بەفرە زۆرە دەتۈتەوە و ئاوهكەى دەپۈزىتە نىتو رووبارى ئىستىرۇس. دەبىي بلېم كە كۆي ئاوابى ئەو بەفر و بارانانەن كە رووبارى ئىستىرۇس دەولەمەند دەكەن، ئەوهش بگۇوتى كە لە وەرزى ھاويندا بارانىكى زۆر دەبارى. ھەر ئەندازە ئاو فە بىن و خۆرەتاوى ھاوين بىكەت بە ھەلم، بەو قەياسەش باران پىر دەبارى و رووبارى گۈرين خۆرەن دەكاتەوە. ئەو دىاردەيە زىادىر لە ھاويندا بەرچاو دەكەوى. ھۆى سەرەكى يەكسانى پلهى ئاوابى دەولەمەندى ئەو رووبارە لە زستان و ھاويندا، راست دەگەپىتەوە بۇ بەفرى زستان و بارانى ھاوين و مەرۆف ھەست بە كەم و زىيادى ئاوابى ئەو چۆمە لە دوو و وەرزەدا ناكا.

[٥١] يەكىن لە رووبارەكانى و لاتى سكىتى، ئىستىرۇس و دواى ئەو نۆرەدى تىرييس^۱ دىت. ئەو چۆمە دواىي لە باكۈورەوە دىت و سەرچاواھكەى دەگەپىتەوە بۇ گۈلىكى مەزن كە سنۇورى نىوان خاڭى سكىتىا و نىقىرىدق^۲ دىيارى دەكا. لەو گەررووه، خەلکانى يۇنانى دەزىن و ناسراون بە تىرىيتى.

[٥٢] سىيھەمین چۆم، ئىپانىس لە و لاتى سكىتى و لە گۈلىكى مەزنەوە سەرچاوه دەگرى. لە قەراخ ئەو گۈلە ژمارەيەك ئەسپى كىتى كەنگ سېمى نەحاملاو ھەن. ئەو گۈلە ناوابى خۆى بەخۆيەوە، پىيىدەگۇوتى دايىكى ئىپانى. ئاوابى چۆمى ئىپانى لەو گۈلەوە دابىن دەبىن و پىنج رۆزى سەفەرى

۱- تىرييس، تىراس، ئەمرىق ناسراوه بە رووبارى دىنپىستىن.

۲- نىقىرىدق، ھۆزىتكى سامارقى لە لىتوانى ئەمرىق.

مهودایه‌تی. چۆمیکی قول نییه و ئاوه‌کەشى شیرینه. له شوینته بەولاؤه، بە مەودای چوار رۆز رىگا بەرھو دەريا، روو لە تالى دەكا و بۇ خواردنەوە نابىن. ھۆيەكەی بۇنى كانياوىنە، كە ئاوه‌کەی بەرادەيەك تالە، ھەرجەند قەياسىكى زور نییه، بەلام چۆمى ئىپانىس^۱ بە گەورەبىه تال دەكا. ئەو كانياوە لەسەر سنورى سكىتىيەكانى وەرزىپ و ئالىزۇنىيەكان ھەلکەوتۇوە. ناوى ئەو كانياوە لە زمانى سكىتىدا دەگەپىتەوە بۇ شوينى سەرچاوه گىرتى و ناسراوە بە ئىكسابىئۇس. لە زمانى يۇنانىدا ماناي رىنگا پېرۋەزەكان دەدا. لە ھەرىمى ئالىزۇنىيەكاندا، چەمەكانى تىرىس و ئىپانىس نىزىك ھەۋدۇ دەكەونەوە و پاشان دوبارە لەيەكتەر ھەلەدەپىن.

[۵۳] چوارەمین چەم پىتىدەگۈوتىرى ۋۇرۇس تىتىس. ئەو زىيە دواى رووبارى ئىستەرۇس كەورەترين چەمە. بە باوەرى من لە گشت رووبارەكانى تر جىا لە چۆمى نىلى و لاتى مىسر پپ خىرۇبىرترە، چونكە پیاو ناتوانى ھىچ رووبارىك لەگەل نىل ھەلسەنگىنى.

لە ھەلسەنگاندىن لەگەل ئەوانى تر، پتە خىرى داوهتەوە. كۆمەلېك لەوەرگە و مىشەى بۇ ئاژەلان خولقاندۇوە و خاونەن ماسىيەكى فەھىيە. ئاوه‌کەي رۇون و خاونىن و بۇ خواردنەوە دەستدەدا، لەحالىكدا رووبارەكانى تر لىل و قورپاپىن. دەغلى و دان لە ليوارەكانى ئەو رووبارە خىرا پىتىدەگەن و لە ھەر جىڭايەكىش دانەچىتىدرى، گىز و گىا و لەوەرگە و لاتى سەوزەلەدەگىتىرە. لە رىزازاگەي (مەصب) ئەو چۆمەدا، بەشىوه يەكى سەربەخۇ، رىزەيەكى زور خوى كۆدەبىتەوە. ماسىيەكانى ئەو چۆمە ئىتىجىكار گەورە و بىن ئىسقانى و ناسراون بە ئەنتاكىئۇس و بە خويى چۆم سوپىردىكىن و پاش ھارپىن، ھەپىريان لى دروست دەكىرى. دياره خاونەن زۇر بەرھەمى بەنرخى تىرىشە. ئەو رووبارە تا دەگاتە دەفھەرى يېرۇس، واتە ئەو شوينەي دواى چىل رۆزى سەفەرى پیاو دەيگاتى، لە باكۇرەوە بەرھو باشۇور دەچىن. لەويۇھ بەولاؤھ كەس نازانى بە چەند و لاتدا تىنەپەپى. ئەوەندەشمان لىپۇون بۇوهتەوە كە بەر لەھەي بگاتە

۱- ئىپانىس، لىكىك لە چۆمى رووبارى دۇن، ئەمېق ناسراوە بە بۇوك.

ههريمى و هرزيرانى سكىتى، بە بىبابانىكدا تىدەپەرى. خەلکانىتكى فوهى سكىتى، بە مەوداي دە رۆز رىگا لە رۆخ ئەو چۆمە نىشتهجىن. تەنبا سەبارەت بە سەرچاوهى ئاوى ئەو چۆمە و رووبارى نىل لە ولاتى ميسىر ھېچ زانىارىيەكى ئەوتقۇم لە بەردەستدا نىيە و پىمۇانىبىه يۈنانىيەكانيش بابهەتكى گرینگىيان لەو بارەوهەبىن. رووبارى ۋورىسىتىنیس كاتى نىزىك بۇونەوهى لە دەريا، لەگەل چۆمى ئىپانىس يەكتىر دەگرنەوهە و پېككەوە لە يەك دىلتا دەپژىنە نىيو دەريا. لەو شويىتى كە ئەو دوو چۆمە خەرىكى تىكەلبۈونەوهەن، بەرزايىك پېككەتەنەوە كە ناويان ناوه ئىپۇلانقۇس. لە سەر تەپۇلکەي گورىن زىيارەتكایيەك (چاكىك) بىنات نراواه بەناوى دىميتراس^۱. لە سەررووى دىميتراس و تۈزىك دوورتر و لە قەرالىخ چۆمى ئىپانىس، خەلکى ۋورىسىتىنیس نىشتهجىن. ئەو سەبارەت بەو چۆمەش باسمىكىرد.

[۵۴] دواي ئەو كومەلە رووبارە، پېنچەمین چۆم دەبىتە پاندىكاپىس. ئەو چۆمەش لە باكۇور و لە گولىتكەو سەرچاوه دەگرى. لە هەرىتى نىوان ئەو چۆمە و زىتى ۋورىسىتىنیسدا، و هرزيرانى سكىتى دەزىن. چۆمى پاندىكاپىس بە دەفەرى (ئىلى ئا) دا^۲ دەرباز دەبىن و پاشان تىكەل بە رووبارى ۋورىسىتىنیس دەبىن.

[۵۵] شەشەمین چۆم پىنيدەگۇوترى ئىپاکىرىس و لە گولىتكەوە سەرچاوه دەگرى و بە ولاتى خىلە بىبابان نشىنەكانى سكىتى دا تىدەپەرى و لەلائى راستى خۇى هەرىتى غلى ئا و كانزاكانى ناوجەي ئاخىلىق جىتەھەلى و لە نىزىك شارى كاركىنەتىس^۳ دەپژىتە نىيو دەريا.

[۵۶] حەوتەمین چۆم كە پىنيدەگۇوترى يېرۇس، لە دەفەرە و لە رووبارى ۋورىسىتىنیس جىادەبىتەوە. رووبارى ۋورىسىتىنیس، ئەوپىش ھەرتا ئېرە بەو ناوه ناسراواه. ئەو شويىتى چۆمى يېرۇس لە ۋورىسىتىنیس دوردەكەۋىتەوە،

۱- دىميترا، ياسىرتىسا، كچى خواوند ساتورنوس (كەيوان يازوحيل)، ئىلامەي خەرمان و زەۋى و زار و كشتوكال.

۲- ئىلى ئا ياشىلا، شارىتكى كۆنى يۈنانى باستان لە هەرىتى ئەنۇلى. ھەلبەت شارىتكى تىرىش بەو ناوه لە ئىتاليا ھەيە كە بەھزى مۇھاجىرەكانى فۇكى دروستكراپو.

۳- كاركىنەتىس، ئەو شارە لەننۇ كەنداو و لە بەشى رۇڭئاواي تەنگەبارىي پىرىيكتۇپ ھەلکەوتۇوە.

ناوی بیزقسى به خۇوه گىرتۇووه. چۆمى بىزقسى بەرەو دەريا دەپروا و دەبىتە سنورى نېوان ھەرىمى خىلە بىابان نشىنەكانى سكىتى لەگەل دەفەرى شازادەكانى سكىتى و دواتر تىكەل بە ئىپاكىرىس دەبىتەوە.

[٥٧] ھەشتەمین رووبار، تانائىس^۱، ئەۋىش لە گۈلىكى مەزنەوە سەرچاوه دەگرى و دواتر دەپزىتە نېو گۈلىكى گەورەتىر بەناوى مىئۇتىدا. ئەو گۈلە دوايى سنورى نېوان ھەرىمى شازادەكانى سكىتى و ناچەى ساڭرۇمات پىنگىتنى. چۈمىتىنى تىرىش بەناوى ئىرغىس تىكەل بە زىتى تانائىس دەبىن.

[٥٨] ئەوه كورته باسىك سەبارەت بە رووبارەكانى ناسراوى ولاتى سكىتى بۇو. لەوەرى ولاتى سكىتى لە ھەلسەنگاندىن لەگەل شۇىتىن، كارىگەرى پىتى لەسەر گەورەبۇونى جەركى مەرمۇلات ھەيە، بۇدىنىابۇون لەو بارەوە، دەگرى سەيرى نېو ھەناوى ئەو ئازەلانە بکەين.

[٥٩] ولاتى سكىتى يەكان خاوهن سامانىكى فەرى مادىي و مەعنەوى يە. لەمەر كەلتۈر و داب و نەرىتى ئەوانە ئىستا باسىك دېنەمە گۆرى. ئەو خوايانە سكىتى يەكان دەيانپەرسىن بىرىتىن لە: لە گشتىان گرینگەر، خواوهند ئىستىا و دواي ئەۋىش خواوهند دىا(ڏۈپىتىر)^۲ و خواوهند بى(زەوين). ئەوان لەو باوەرەدان كە خواوهند بى(عەرز)، ڙى خواوهند دىايە. ئاپۇلۇن، ئورانىيائەفرۇدىت^۳، ئىراكلىس^۴ و ئارىس^۵، ئەوانەش باقى ئەو خوايانەن كە سكىتى يەكان باوەرپىان پىيانە. سكىتى يەكان بە گشتى ئەو خوايانە دەپەرسىن، بەلام پاشازادەكانى سكىتى، قوربانى پىشكەش بە خواوهند (پۆسىدۇن) يىش دەكەن.

۱- تانائىس، ناوى كۆنى روبارى دۇنى ئەمرؤيە.

۲- دىا، دېوس يا ڏۈپىتىر، خواى خواكان، باوکى خواكان.

۳- ئاپۇلۇندا يە ئاپۇلۇن، كۆرى خواوهند دىا (ڏۈپىتىر) و ڙۇنۇن، خواى شىعىر و موسىقى و نىشانە جوانى.

۴- ئەفرۇدىت، خواى جوانى لە يۈنانى كۆندا.

۵- ئىراكلىس، پالوانى ئەفسانە بى لە يۈنانى سەرددەمى كوندا و خواى هېز و دەسەلات.

۶- ئارىس، ئارىس يا مارس، كۆرى خواوهند ڏۈپىتىر و ڙۇنۇن، خواى شەر لە يۈنان و رۆمى باستان.

له زمانی سکیتیدا، خواوهند ئیستیا^۱ پیتیده گووتری تابیتی، بۆ خواوهند دیا ناوی پاپی ئوس به کار دین و به باوه‌بی من زور دروسته. به خواوهند بی (عه‌رز) ده‌لین ئاپی، خواوهند ئاپلوقن بوروه به بیت‌سیرق، ئورانیا ئه‌فرقدیت و هک ئارغی‌باسا و پؤسیدقون^۲ به‌ناوی تاغی‌ماساداس ناسراوه. له‌لای خەلکی سکیتی بینیاتنانی دیر و زیارتگا و قوربانگا باونییه، جیاله خواوهند ئاریس، ته‌نانه‌ت په‌یکه‌رهش بۆ خواکان دروست ناکەن.

[۶۰] ریوره‌سمی قوربانی بۆ گشت خواکان و له ته‌واوی بونه‌کاندا به یەک شیوه به‌ریوه‌ده‌چى. ئاژه‌لی قوربانی به‌پیوه ده‌ویستی و ته‌نیا دوو قاچی پیشه‌ووه به گوریس ده‌بەستن. کابرای خاوهن قوربانی له‌پشت ئاژه‌ل ده‌ویستی و بەبەر دوعا بۆ ئەو خوایه‌ی قوربانی پیشکەش دەکرى، له‌پریکا گوریسی بەستراو له قاچه‌کانی پیشه‌ووه را‌دەکیشى و ئاژه‌ل دەکەویتە سەر عه‌رز. ئەوجار گوریسیتک له ملى ئاژه‌ل ده‌بەستن. پلا‌لاریک (قوله‌دار) دەنیوان گوریس و ملى ئاژه‌ل رۆدەکەن. ئەوهندە ئەو پلا‌لاره باده‌دەن تا ئاژه‌ل دەخنکى. پاشان کەولى دەکەن و پارچه‌پارچه دەکرى. دواى کەولکران و له‌توبه‌تکردن، له مەنجەلی دەکەن و وەسەر ئاگرى دەنیتن و دەیکولیتن.

[۶۱] له‌بەر ئەوهى له ولاتى سکیتی دار بەدەگمەن وەگىرددەکەوى، گوشتى قوربانی بەو شیوه‌ی دەکولیتن: دواى کەولکردنی ئاژه‌لی قوربانی، گوشتى له‌شى بەتەواوی جيادەکەن‌وه و ته‌نیا ئىسقان بەجى دەمیتنى. گوشت له‌نیو مەنجەلی دەستکردى ھەریمەکە دەکرى. ئەو مەنجەلەکانى ئىزە کوپەکانی دەفه‌ری لىسقۇ دەچن، بەو جياوازىيەی کە مەنجەلەکانى ئىزە تۆزىک زلتىن و گوشتى زياتى تىدا دەبن. بەھەر حال، گوشتى پاک‌کراو له و مەنجەلانه دەکرین و له جياتى دار بۆ سووتەمەنى، كەلک له ئىسقان وەردەگرن و گوشتەکە دەکولیتن. ئەگەر مەنجەل دەستنەکەوى، هەناوی ئاژه‌لی سەربپارو پې له گوشتى نەرمە دەکەن، ئاوی له‌پال دەکرى و ئاگريش

۱- ئیستیا، ئىلاھى كوبى گەرمى بەنمالە له يۇنانى باستاندا.

۲- پؤسیدقون يا نېپتون، خواوهندى دەرياكان له يۇنانى باستان.

به ئىسقان هەلدهكى و زور چاكىش دەسسووتىن. بەو چەشىنە ھەم كەلى قوربانى كراو و ھەم گۆشتەكانى نىيو ھەناوى وەك يەك دەكولەن. وەختىك گۆشت كولى، خاوهن قوربانى هيئىدىك لەو گۆشتەي نىيو ھەناوى ئازەلەكە هەلدهكى و لەپىش خۆى دادەنلى. سكىتىيەكان بە ئازەلەتىريش و بەتايىھەتى بە ئەسپەكانيان قوربانى دەكەن.

[٦٢] نەرىتى قوربانى سكىتىيەكان بۇ خواكانى تر، بەتايىھەت بۇ خواوهند ئارىس بەو چەشىنەيە: لە نىوهندى ئىدارى ھەر پارىزگايەك(پريتاني)، جىنگايدە بە باقه گىاي ويشك دروستدەكەن. ئەو شوينە چوارگوشەيە و درىزى و پانى دەگاتە سى ستادىق^۱. بەرزى ئەو شوينە لە سى ستادىق كەمترە. لەسەر ئەو جىنگايدە، سەكۈيەكى چوارگوشە و بچووكتەر سازدەكى و تەنبا لايەكى سكۈي گۇرىن بەمەبەستى وەسەركەوتىن لېزى پىدرابە و ناسراوە بە سكۈي پېرۇز. سالىن جارىك ئەو شوينە پېرۇزە دروست دەكى و سەد و پەنجا باقه گىاي تىدەچى. سكىتىيەكان بۆيە لە گىاي ويشك كەلک وەردەگرن، چونكە ولات لەسەرمان بەستۇويەتى و مەترسى هەلخىسەكان زۇرە. لەسەر ئەو سكۈي، شمشىرىنىكى ئاسىنى كۈن دادەندىرى. ئەو شمشىرە نىشانە و سىمبولى خواوهند ئارىيە. گىشت سالىك ئازەلە جۇراوجۇر و بەتايىھە ئەسپ، وەك قوربانى پىشكەش بەو خوايە دەكرين (و: پەنگە بەو شمشىرە سەريان بېرىن). خەلک بۇ خواوهند ئارى پىر لە خواكانى تر قوربانى دەكەن. لەو يەخسىر و دىلانى لە دوزمن گرتۇويانە، لە ھەر سەد كەس، يەكىنكەلەدەبىزىرن و سەرى ئەوיש لىدەدەن و دەيكەنە نىچىرى قوربانى. دىارە نە بەو شىوازەي كە بۇ قوربانى كىرىدىنى ئازەل بەپىوهەچى، بەلكۇو هيئىدىك جىاوازتىرە. لەسەر سەكۈي پېرۇز، سەرەتا سەرى كابراي دىل بە شەراب دەشۇن، گەرووى ئەو دىلە لەسەر دەفرىتك دەبېن. شمشىرى خواوهند ئارى ئەوسا لەنیتو دەفرى خوین دەنلىن. ئەو كۆمەلە كەدارىنەن كە لەسەر سكۇ بەئەنجام دەگەن. لە خوارەوەي ئەو سەكۈي، قولى راستى كابراي

- ستادىق، پېتۈنەي مەودا لە يۇنانى باستاندا و بەرابەرى ١٧٧ مىتر و ٦ سانتىميتىر بۇوە.

قوربانیکراو له راستی شانییه وه لیتده کنه وه و حه وای دده دهن. دوای ئه وهی ئازه له کانی تریشیان قوربانی کرد، ئه وجار خه لک ده چیته وه سه ر مال و حالی خوی. ئه و قوله براوی حه وادر او له هه شوینیک که وته سه ر عه رز، له وی ده مینیتیه وه. پاشماوهی له شی کابرای قوربانیکراویش له شوینیکی تر به جیده هیلن.

[٦٢] ئه وه کومه له باسیک سه باره ت به شیوازی قوربانی کردنی ئه و خه لکه بwoo. سکیتی يه کان عاده تیان نییه به راز را بگرن، ته نانه ت حه ز به بونی ئه و ئازه له له ولا نه که شیان ناکهن.

[٦٤] نه ریتی جه نگاوه ربی سکیتی يه کان به و چه شنیه: و هختیک سکیتی يه ک يه کم که سی له دوژمن کوشت، خیرا خوینی کوژراوه که ده خواته وه. هه ر چهند که سی له هیزه کانی دوژمن کوشتبی، سه ریان ده بربی و بؤ پاشایان ده با. ئه گهر ته نیا يه ک سه ریشی بربی، ده توانی له گه ل خوی بیهینی و له دابه شکرانی ده ستکه و ته کاندا پشکداربی. به لام به پیچه وانه وه، ئه گهر که سی نه کوشتبی و سه ری براوی پیتنه بی، هیچ پیتابری. سکیتی يه کان که لاك و سه ره براوه کان به و چه شنے که ول ده کهن. کابرای سکیتی دهوری که لله سه ره که له سه رووی گوئیه کان به تیغ خشت ده بربی، ئه وجار قزی ئه و که لله يه له پریکا راده کیشی و که ولی ده کا. دوای ئه وکاره به یارمه تی ئیسقانی په راسووی که ل، گوشت و قله وایی ئه و که وله لیتده کنه وه. که وله که ماوه يه ک به دهست نه رم و شلی ده کن و کاتیک ته او و ئاماذه بwoo، و هک ده سمال به هه وساري ئه سپه وه هه لیداو هسن و له مه ر ئه وکاره يان گه لیک شانا زی به خویان ده کهن، چونکه هه رکه س له و ده سماله چه رمیانه هی که لله سه ری دوژمنی پتر هه لوا سیبی، زیادتر و هک شه رکه ری به غیره ت سه بیری ده کریت.

زورکه س له سکیتی يه کان له و که ولانه جلو به رگ سازده کهن. کلاوی شوانه کانیان، له دوورینی چهند پارچه يه ک له و که ولانه پیکه اتوو وه. هه رو و ها ئه و کلاو و جلو به رگه ده پوشن. خه لکانیکی سکیتی پیستی دهستی راست که لاكی دوژمن که نیتوكه کانیشی پیوه ن، ده کنه سه رپوشی کالانی

تیره‌کانیان. من خۆم دیتومه که پیستی مرۆڤ ئەستور و رووناکه، دەگری بلیم لە گشت کەولێکی تر رەنگ کراوه‌تر و سپیتره. هیندیک لە سکیتییەکان مرۆفه‌که بەته‌واوی کەول‌دەکەن و چەرمەکه لە چوارچیوھی دار دەبەستن بۆوھی لیکبکیشريتەوە، دواتر ئەو کەولانه بە ئەسپەکانیان داده‌دهن.

[٦٥] ئەو باسیک لەسەر دابونه‌ریتی سکیتییەکان بۇو. سکیتییەکان کەلله سەرەکانی دوژمن و نەيارانی خۆیان بەو چەشنه بەکارداھەتىنا: کابراتی سکیتی بە مشار کەلله سەری لە ژیرەوھی برۇکانه‌وھ دەبریيەوھ و نیتوھکەی خاوین دەکرده‌وھ. خەلکى نەدار و ھەزار کەولى کەلیان بە دەباغى نەکراوی لەو کەلله‌يە وەردەپیچا و چەشنى كلاو کەلکيان لىۋەرەدەگرت، بەپیچەوانەوھ سکیتییەکانی دەولەمەند، جىا لهوھى کەولیان بەسەر کەلله بپاوه‌کە ھەلەکىشا، دىوی نیوھوھيان ئاوزىپ دەکرد و چەشنى دەفرى ئاوخۇرى داياندەنا. ئەو خەلکە ئەگەر لەگەل خزمەکانی نىزىكى خۆشيان تووشى كېشە ھاتبان، ھەمان رەفتاريان دەکرد، بەتايبەتى لەو كاتەدا كە لە حزوورى پاشا پیویسته ململانى بکەن و ھەركاميان تووشى شکست ھاتبا، کەلله سەری کابراتی تىكشکاو چاوه‌پوانى ھەمان چارەننووس دەبۇو.

سکیتییەکان ھەركات کەسىتکى بەقدىر و رىزىيانلى میوان بى، ئەو کەلله سەرانھيان پىنيشان دەدەن و ئەوھش دەلىن كە کەلله سەری ھاۋپەگەزەکانى خۆيانە و دوژمنايدەتىان پىكەوھ ھەبۇوھ و بەسەرياندا زالبۇونە. كاتىك ئەو سکیتىيانه لەو بارەوھ قسە دەکەن، گەلەك شاييان بەخۆيە و دەلىنى قارەمانەتىيەكى گەورەيان نواندووھ.

[٦٦] گشت سالى جارىك، پارىزەدرى ئىدارى ناوچە، خومره شەپاينىك دىنى و ئاوى لەبالدەكا و ئەو سکیتىيانه بۆيان ھەبە لىتى بخۇنەوھ كە ژمارەيەك لە دوژمنانيان كوشتبى. ئەوانەي ھېچكەسيان نەكوشتبى، بەبىن حورمەتى چاويان لىتەكىرى و دەبىن بەشەرمەوھ سەری خۆيان داخەن و بۆيان نىيە لە شەپابەكە بخۇنەوھ. بۇ ئەوانە دوژمن نەكوشتن خەجالەتى زورى بەدواوه‌يە.

ئه و که سانه‌ی ژماره‌یه کی زوریان کوشتبی، دوو ده فری پر له شهربابان پیتهداری و به دوای یه کتردا دهیان خونه‌وه.

[۶۷] سکیتی یه کان خاوهن ژماره‌یه کی زور فالگر و تاله‌بین. ئه وانه بۆ کاره‌که بیان که لک له غەلڤی شەنگەبی و هرده‌گرن و شیوازی فالگرتنه‌وه که بهو چەشنبه‌یه: کابرای فالگیر کوپله‌یه ک لهو غەلڤانه له سه‌ر عەرز داده‌نی، گشتیان ده قەلیشی و پاشان یه کیه ک هەلیاندەگری و به‌دهم دواعکردنه‌وه. دهیان خوینتیه‌وه و پیشگویی خۆی ده کا و ئه وجار له سه‌ر عەرز دایاندەنتیه‌وه. ئه وان ده لین که ئه و شیوه فالگیریه له باب و با پیرانیانه‌وه پیمانگە یشتووه. خەلکی ئیناری^۱، گشتیان نیزه‌مۆکن و لهو باوه‌ردان که خاوهند ئەفرقدیت ئه و شیوه فالگیری و پیشگویی خەلات کردون. نیزه‌مۆکه کان به شیوازی جیاوازی خۆیان فالده‌گرن‌وه و که لک له تویلکی داری زیرفون (چەشنبه سنجو، به‌لام بیبه) و هرده‌گرن.^۲ تویلکی غەلڤی ئه و داره به سى جى ریشول ده‌کەن، له دهوری قامکه کانیان ده‌ھالین و پاشان ورده‌رده ریشوله‌کان شلده‌کەن‌وه و هاوکاتیش دوعا ده خوینن و پیشگویی خۆیان ده لین.

[۶۸] کاتیک پاشای سکیتی یه کان نه خوش بکه‌وی، به دوای سى کەس له فالگیره لیزانه کاندا ده نیزه و ئه وانه بهو شیوه‌یه باسم کرد، فال ده‌گرن‌وه. فالگیره کان به رده‌وام گوته‌یه ک یا شتیکی له و بابه‌تە ده لین و دووپاتی ده‌کەن‌وه: "فلان کەس یا فلانی". ئه وانه له راستیدا ناوی ئه و که سانه دینن که به فالگرتنه‌وه پیتگە یشتوون. ئه و کەسە ده بى سویندی به درقی به خانه‌دانی پاشایه‌تى خواردې. پیاوانی پاشا هەركە ناوی ئه و کەسە له زمان فالگیره کان‌وه ده بىسن، خىرا به دوای کابرادا دەگەرین و دەیگرن. له نیو سکیتی یه کاندا باوه که پىر سویند به خانه‌دانی پاشایه‌تى دەخون و به شاهیدی ده‌گرن. به هەر حال کابرا ده‌گرن و دەیھەتن. کاتیک گەیشته به ردهم

۱- ئه وانه گشتیان فالگیر و جادوگەر بۇونە.

۲- زیرفون، ئه و داره و گولەکەی پیشکەش کراو به ئىلاھ ئەفرقدیت.

فالگیره‌کان، ئەوان تاوانباری دەکەن کە سویندی بەدرقى به خانەدانى پاشايىتى خواردوه و بە شاهىدى گرتۇون، بۆيە پاشا نەخوش كەوتۇوه. كابرا تاوانەكە رەد دەكتەوه و بە قەلسى و تورەيى تەواو سويند خواردنەكە وەدرق دەختەوه. كاتىك ئەو كابرايە بوختانەكە قبول ناكا، پاشا ئەمر دەكا كە كۆمەلېك فالگيرى تر بىتن. ژمارەي ئەو كورپەي دوايى دووبەرابەرى ئەوانەي پيشوو دەبى. ئەگەر ئەوانە بتوانن بە فالگىرنەوه، كابرا وەدرق بخەنەوه، تاوانبار خىترا سەرى لىدەدرى و مالۇملۇكى بەسەر فالگيره‌کانى دەستەي يەكەمدا دابەش دەكرى. بەلام ئەگەر ئەو كورپەي دوايى فالگيره‌کان، كابرا بەبى تاوان بىزانن، ئەوسا كۆمەلېكى تر باڭھەشت دەكرين. هەروەختىك زۇربەي فالگيره‌کان، كابرا بە بىتاوان بىزانن، ئەوجار تۈرەي سەربىپىنى دەستەي يەكەمى فالگيره‌کان دى.

[٦٩] فالگيره تاوانباره‌کان بەو شىوه يە سزا دەرىن: سكىتىيەكان كاليشىك (كىشە كىا) لە گىاي ويشك، لە عارەبانەي كەلان بارىدەكەن. دەست و لاقى تالەبىنەكان دەبەستن و لهنيو كاليشىكەدا دايىاندەنин و زاريان بە پەرق دەئاخن. ئەوجار ئاگر لە كاليش بەردەدەن و كەلەكان دەنگ دەدەن. ئەو عارەبانەيە بەدەورى بازنىيەكدا وەك گىرەكردن، دەخولىتەوه. زۇرجار كەلەكانىش وېپاي فالگيره‌کان دەسووتىن و دەبنە خەلۇوز. جارى ئاواش هەيە، تەنيا نىرى سەر ملىان دەسووتى و كەلەكان رادەكەن و لە ئاگرى كىشە كىا دووردەكۈنەوه و تەنيا تۈزىك مليان دەسووتى.

ئەوهش بلىم كە فالگيره درۆزەكان بە تاوانى تريش هەربەو چەشىنە سىزادەرىن و دەخرييەن نىو مەنجەنېقى ئاگرەوه. پاشاي سكىتى وەختىك كەسىك بکۈزى، تەواوى ئەندامانى نىرىيەي بنەمالەي كابراي كۈزراو سەردەبىرى، بەلام ھېچ ئازارىك بە كچەكان ناگەيىتى.

[٧٠] سكىتىيەكان بەو شىوه يە سويند دەخۇن: ئەوان سەرەتا دەفرىتكى كلىتە پىر لە شەراب دەكەن. ئەو كەسانەي قەرارە سويند بخۇن، بە چەقق، دەرزى يا ھەرشتىكى تىڭ بىرىندار دەكرين و تۈزىك لە خوينيان تىكەل بە

شەرابىكە دەكىرى. پاشان ھىتىدىك لەو شەرابە لە شەمىشىئ، تىر و كەوان، نىزە و تەورەكەنيان ھەلەتسوون. دواى ئەنجامى ئەو بەشە، كۆلىك دوعا دەكەن و لە خواكىانيان دەپارىتىنەوە. لە كوتايىدا، گشت ئەو كەسانەي پىيويسىتە سوپىند بخۇن، تەنانەت شاھىد و دۆستە نىزىكەكانىش، لەو شەرابە خويتاتاوبىيە دەخۇنەوە.

[٧١] گۈرستانى پاشاكانى سكىتى لە ناوجەي يېرۋىس، راست لەو شويتە ھەلکەوتتە دەملىكى چوارگوشەي گەورە ھەلەتكەن. ھەركە گۈر پاشاي سكىتى دەملىكى چوارگوشەي گەورە ھەلەتكەن. ھەلەتكەن دەست دەدا. كاتىك ئامادەبۇو، ئەو جار جەنازەكە دىتنىن. ھەلبەت بەر لە ھىتىانى جەنازەكە، پىشتر مۇمى تواوهى تىيەلەتسوون. ورگى ھەلەدەرن و ھەناوى دەردىتنىن و خاوېنى دەكەنەوە و كۆلىكى مىسىكى كوتراو و كەرسىتەي بۇنخۇشى چەشنى كۆنۈر و تۇرى جەعفرى و نەعنای تىيدەكەن و دووبارە دەيدورنەوە. ئەو جار جەنازە لەسەر عارەبانە دادەنلىن و بۇ خىلىكى ترى دەنلىن. ئەو خىلە جەنازە وەردىگىرى. ئەندامانى ئەو ھۆزەش وەك سكىتىيەكانى پاشازادە لەگەل جەنازەي گورىن ھەلسوكەوت دەكەن، واتە ئەوانىش پارچەيەك لە گۈنلى خۇيان دەبرىن و دەوران دەورى سەريان دەتاشىن و قولى خۇيان دەقەلىشىن و نىچقاوانىيان بىرىندار دەكەن و شىش لە دەستى چەپى خۇيان رۇدەكەن. ئەو كۆملە سكىتىيەش بەنورەي خۇيان جەنازە لەسەر عارەبانە دادەنلىن و بەپىيەدەكەنە ھەرىمېكى تر كە خەلکىكى ترى ژىرددەستەي پاشا وەرىدەگەن. ھەر ھۆز يا نەتەوەيەك جەنازەي پاشاي بەر لە خەلکانى تر پىتىگا، كاتى بەپىكىرىدىنى تەرمى پاشا، لەگەل جەنازەكە دەچن. بەھەر حال تەرمى پاشا سەردانى گشت نەتەوەكانى ژىرددەستى سكىتىيەكان دەكا. دواى گەرانى جەنازەي گۇرىن بەو چەشىنى باسمى كەرد، ئەو جار دەگاتە دەست خەلکى ھەرىمېي يېرۋىس. ئەوانە لە گشت خەلکانى تر دورەدەستىرن و گۇرپى پاشا لاي ئەوانە. وەختىك تەرمى پاشا گەيشتە قەبرستان، لەنیتو قەبر لەسەر فەرسىنەكى كەلا و سەوزەگىا دادەندىرى. لەدەورى ئەو گۇرپە كۆملەتكە قولەدار

دەچەقىندرىن و ئالوداريان بەسەردا رەيالدەكىرى و سەرى دارەكان مەحكەم دەبەسترىن و پاشان بە ئالاشى حەسىر و قامىش دادەپۇشىرىن. بە واتايەك كەپرىك لەسەر قەبرەك دروستدەكىيت. لە بەشىكىتى ئەو قەبرە چوارگوشە زلەدا، كەسانى تر دەنىزلىرىن. ئەو كەسانە برىتىن لە مەعشوقە، ئاودەستچى، ئاشپەز، ميرئاخور، مەيتەر، تەتەر و خزمەتكارى پاشا. جەنازەمى ئەوانە پېكەوە دەنىزلىرىن. ئەسپەكانى پاشا، كۈلىك كەرسىتە و كەلوپەل و دەفر و جامى زىيى، خريان لەو قەبرەدا ژىرخاڭ دەكىرىن. داوى ناشتى تەرمى پاشا و هەموو كەرسىتە و ئەو كەسانە قەرارە لەگەلى بەخاڭ بىپىزىرىن، ئىدى نۇرەمى پېرىكەنەوەي گۆرى چوارگوشە دىت. كەكەي قەياستىكە و خەلکەكە لەمەر پېرىكەنەوەي دەكەونە ركەبەرايەتى. گىشت ھەولەكەش بۇۋەيە كە خاكى سەر گۆرى پاشا، پىر و بەرزىر و بەرچاوتر بى.

[٧٢] پاش ئەوهى سالىك تىپەپى، ئەوجار سكىتىيەكان ئەو رىۋەسمە بەرپۇهدەبن: باشتىرىن خزمەتكارانى پاشايى مردوو كۆدەكەنەوە. ئەوانە ھەر ھەموويان بەرەچەلەك سكىتىين و پاشا خۆى بۇ خزمەتكىرن ھەلىبىزاردۇون. پەنجا كەسيان لى دەست نىشان دەكىرىن و لەگەل پەنجا سەر ئەسپى چاڭ، گىشتىان دەخنىكتىرىن. سكىتىيەكان دواى ئەوهى مەرقۇڭكان و ئەسپەكانيان دەنكىاند، ئەوجار زىگىان دەدىن و پاش خاوېن كەنەوەيان، پە لە كا دەكىرىن و دەدورىتەوە.

سكىتىيەكان دوو كۆلەكە لە پېشەوە و دوو لە پاشەوە دەچەقىتنىن. چەرخى داشقە لەنۇرەستەوە دوولەت دەكەن و تەنبا نيو بازنەكان دەھىلەنەوە. ھەر نىمچە بازنەيەك دەكەويتە نىوان دوو كۆلەكەي چەقاو. سەرى ئەو نىمچە بازنەنە لە سەرى كۆلەكە چەقاوەكان مەحكەم دەبەسترىن. نىمچە بازنە بەچەشىك ھەلەكەوى كە سكى بەرھە خوار و بۇشاپى ھەناوى بەرھە ئاسمان بى. لەو كۆلەكە و نىمچە بازنەنە ژمارەيەكى زۇر لەو دەورى گۆرى پاشا دەچەقىندرىن. دواى تەواو بۇونى چەقاندى كۆلەكەكان و بەستى بازنەكان، نۇرەمى سواركەنلى ئەسپەكان دى. بازنەي پېشەوە دەكەويتە ژىز

سینگی ئەسپ و بازنەی پشتەوەش دەكەويتە شويتنى تەنگەي قايىش لەبەر زگ و بەلای پاشوهەكاندا. واتە لىنگ و دەستەكانى ئەسپ شۇر دەبنەوه.

پېشتر دارشەقلەيەكى مەحکەم لە پاشەوەرا لە لەشى ئەسپ دەبن، بۇوهى كەلاكى ئەسپ لەنیو قەدەوه نەشكىتەوه. ئەو شەقلەيە تا نىتوشانى ئەسپەكە دىت. دواى سواركىرىنى ئەسپەكان لەسەر نىوبازنەكان، ئەوجار نورەي جەنازە خزمەتكاران دىت. ئەوانىش لە پاشەوەرا چەشنى ئەسپەكان، شەقلەي درىزيان تېپرىيون. بەرزيان دەكەنهوه و لەسەر ئەسپەكان سواريان دەكەن. ئەو بەشە زىادىيە شەقلەي خزمەتكارەكە لە نىتوھەپاستى مازەي پشتى ئەسپ دىتە ژۇورەوه و لە شەقلەي نىتو زگى ئەسپەكە دەبەسترى. لەپاستىدا داوهل و شەمايلى سواركارەكان دروست دەكىرين و بەواتايەك پەنجا كەسى سواركار لە دەورى گۇرى پاشا خەريكى خزمەت و پاسەوانىن. سكىتىيەكان دواى ئەو رېورەسمە، گشتىان بەرھو مال دەگەرپىتهوه.

[٧٣] ئەوه شىۋەي ناشتن و پاراستنى پاشاي سكىتىيەكان بۇو. لەمەر ئەو كەسانەي خزمى نىزىكىن و دەمرن، بەو چەشنىيە: جەنازەي مىدوو لەسەر عارەبانە دادەنин و بە مالى خزم و دۆست و ئاشنادا دەيگىپىن. ھەركام لەوانە بە حورمەتەوه كۇرى مىدوو و گىران وەردەگىرن و بە مىواندارى پېشوازيان لىتىدەكەن. خواردن بۇ مىدووش، چەشنى زىندۇوان دادەنин. بىنەمالەي مىدوو چل رۇزى تەواو تەرمى كابرا بەو چەشنى دەگىپىن و پاشان دەينىزىن. سكىتىيەكان دواى بەخاكسىپاردىنى مىدوو، ئەوجار لەسەريانە خۆيان پاك بکەنهوه (غۇسل دەربكەن). مەرھەمەتىكى بۇنخوش لە سەريان ھەلەددەسۈون و دواتر خاوىن دەيشۇن. سەبارەت بە لەشيان جۇرىكى ترە. سى دارى شەقلە دەچەقىتنىن و سەريان وىكتىننەوه و لباد يا رەشمەلى پىدادەدەن. ھەولەددەن لىتوارى رەشمال يا لباد تەواوېك جووت بن و هېچ درىزىك نەمەتىن. لەئىر ئەو خىۋەتەدا تەشتىك دادەنин پېرى دەكەن لە بەردى گەرمى سووربۇوه (جۇرىك حەمامى سۆنا).

[٧٤] له ولاتی سکیتییه کان چهشنه دهغلنیکی شهدانه دهپوی که ئەگەر بەژن و درشتی ئەو گیایه لەبەر چاو نەگرین، پىر وەك پنچکى لۆكە دەچى. هەلبەت گیای پنچکى شهدانه له ھى لۆكە بەرزىر و ئەستورترە. رووهەكىکى كىويي يە و دەكىرى تۇوهەكەشى بچىتىدى. خەلکى تراکى له قەسەلی ئەو گیایه جلوبەرگ دەچن و شىۋەي بەرگى كەتاني دەدا. پىاوا ئەگەر ئەزمۇونى باشى نەبىن و پېشتر كەتاني نەدېبىن، ناتوانى ئەو دووانە لېك جىا بکاتەوە و ھەركە چاوى بە جلوبەرگى چىدرارو له شهدانه كەوت، پېتىوا يە كەتاني يە.

[٧٥] سکیتییه کان تۇوى شهدانه لەگەل خۆيان دەبەنە ژىر خىوهتى دروستكراو و بەسەر بەردەكانى سورەوەبۈودا دەيپەزىنن. كاتىك ئەو تۇوه بەرەبەر بەسەر بەردەكاندا دەكەن، ھەلم و دوكەلېكى بۇنخوش سازىدەبىن. ھەلەمى ژىر خىوهت ئەوەندە زۇرە كە له توانايى ھىچ حەمامىتىكى يۆنانىدا نىيە. سکیتییه کان بەو چەشنه حەمام كىردىنە شاد دەبن و له خۇشىان ھاواريان لى ھەلەستى.

ئەو كرده وەيە لەپاستىدا بۇ سکیتییه کان جۆرييک حەمام كىردىنە. چونكە ئەوان ھىچكەت لەشى خۆيان بە ئاۋ ناشۇن. ڙنەكانىشىيان دارى سەولە و سەدر و عود بە بەردى گېنى و زۇور دەھاپىن و دەيکەنە ھەويىر. پاشان ئەو ھەويىرە له روخساريان ھەلەددىسوون. ھەويىرەكە بۆيەكى دەلىشىنى ھەيە و له لەشيان دەنىشى. ئەو ڙنانە رۆزى دوايى ھەويىرەكە لىتەكەنەوە و پېستى روومەتىان ساف و بريقەدارە.

[٧٦] سکیتییه کان نەفرەتىيان له دابونەرىتى بىنگانەيە و بەتايىيەت نەرىتى يۆنانىيە کان بەھىچ شىۋەيەك پەسند ناكەن. ئەوان ئەو نەفرەتەيان لەكاتى كوشتنى ئەناخارسىس^۱ و دواترىش سەبارەت بە سكىلىس دەربىرى. ئەناخارسىس زۇربەي ولاتان گەپا و زانستىكى فەرى وەسەرىيەكتا و ئەوجار كەپاوه ولاتى خۆى واتە سکىتىيا. ناوبراو بە كانالى ئاوېيى

- ئەناخارسىس، يېك له حوت زانا و ماقولانى سەرەتمى باستان و دەگۈوتىرى كە گەلەك دۆزىنەوە و توپىزىنەوە كىردو.

ئیلیسپوندوسدا^۱ تیپه پی و گهیشته کیزیکو^۲. لهو کاتهدا بwoo که دیتی خلهک جیژنیکی پرšکویان بهبونهی دایکی خواکان^۳ سازکردوه. ئەناخارسیس نهزری کرد و بەلینی به دایکی خواکاندا هەركات بە سلامەتی بگەپریته وہ ولاتی خۆی، قوربانی بەو شیوازه پیشکەش بکات که دانیشتتووانی شارى کیزیکو دەیکەن و شەوینکیش تا بەیانی عبیادەتی دایکی خواکان بکا.

ئەناخارسیس کاتیک گەیشته وہ ولاتی سکیتیا، چوو بۆ ناوچەی بیللئا (له نیزیک ریگای ئاخیلئوس هەلکەوتتووه و بە دارستانی چې داپوشراوه). ناوبراو له ناوچەیه ریورەسمی قوربانی و جیژنگرتن بۆ دایکی خواکانی بە وردهکاری تەواوه و بەریوھبرد. ئەناخارسیس دەھولنیکی دەسدايە و چەند ھیمایەکی ئەو خوایەی بە خۆیەوە هەلواسى. کەسیتکی سکیتی چاوی بە ناوبراو کەوت و خىرا شاي لى ئاگادار كرده و ساققیوس پاشا خۆی چوو و چاوی بە ئەناخارسیس له کاتى بەریوھبردۇنى ریورەسمەكەدا كەوت و له جیوھ كەمانى دەست دایه و تیرېتکى لە ئەناخارسیسدا و كوشتى.

ئەگەر ئەمەر پیاو بخوازى سەبارەت بە ئەناخارسیس پرسیاریتک لە سکیتیيەكان بکات، له ولامدا دەلین ئەو کابرايە نانايسين. ھۆيەكەشى ئەوھيە كە ناوبراو سەفەرى يۇنانى تىمنىس بىستۇومە، واتە ئەو كەسەئى جىگاي باوهەری ئارياپېتىس بwoo، ئەناخارسیس مامى ئىدانتىرسۇس و كورى غنوروس بwoo، غنوروس، ئەويش كورى ليكتوس و نەوهى سپارغاپېتىس بwoo، كەوابوو، ئەگەر ئەناخارسیس سەر بەو بنەمالەيە بwooبي، دەبىي بلېن كە ناوبراو بەدەستى براي خۆي كۈزراوه. چونكە ئىدانتىرسۇس كورى ساققیوس بwoo، ساققیوس هەمان ئەو كەسە بwoo كە ئەناخارسیسى كوشت.

۱- ئەمەر ناسراوه بە داردانيل.

۲- شارىنکى ئاسىيائى بچووک لە سەردهمى باستاندا و گرىنگ لە بارى نيزامىيەوە لە كەنارئاوهكانى دەريايى مەدىترانە.

۳- دایكى خواکان لىزەدا مەبەست لە ئىلاھە كىشىلى يى سېبىلە و بەو بۇنەوە مەعبدەنەكى كەورە لەسەر چىياتى دىنندىمۇن دروست كراوه و خواي سروشتى نەشەمزاوه.

[۷۷] دیاره من ئەو رووداوهم بە شیوه‌یه کى تریش لە زمانی دانیشتتووانى دەقەری پېلۇپۇنیسۇ بىستووه. ئەوان دەلین ئەناخارسىس لەلايەن پاشاي سكىتىيەكانەوە نىدراراوهتە يۆنان، بۇوهى دەرس بخويتى. كاتىك ئەناخارسىس كەراوهتەوە لاي پاشا گوتۈوپەتى، يۆنانىيەكان جىا لە هۆزى لاكتىدىمۇنى، ھەرمۇويان گەلىك تامەزرۇرى فىربوونن، ھەرچەند لاكتىدىمۇنى يەكان تەنیا هۆزىكەن كە دەزانن قسە بکەن و گوئىبگرن و دورئەندىش و بەتەگىرلىن. دیاره ئەو قسە يە بىمانايه و دەستكىرىدى يۆنانىيەكان خۆيانە.

ئەناخارسىس تەنیا بەو شیوه‌یه كۈزرا كە پېشتر باسم كرد. ئەوە چارەنۇوسى ناوبراو بۇو. ئەو بۇيە تۇوشى ئەو نەمامەتىيە هات، چونكە فيرى دابونەريتى بىنگانە ببۇو و پۇوهندى دۆستانە لەكەل يۆنانىيەكان دامەزراندبوو.

[۷۸] سالانىك دواتر، سكىليس كورپى ئارياپېتىس، ئەوپىش بە ھەمان شیوه تىداچۇو. پاشاي سكىتى واتە ئارياپېتىس لە سەرەممەدا، جىا لە سكىليس چەند مەنالىكى ترى ھەبۇو. دايىكى سكىليس خەلکى ئىسترىياس^۱ و بەرەگەز سكىتى نەبۇو. ئەو دايىكە سكىليسييە كورپەكەي خۆى فيرى خۇيندن و نۇوسىن بە زمانى يۆنانى كرد.

سالانىك دواتر، سپارغاپېتىس، پاشاي ئاغاتىرسىيەكان، ئارياپېتىسى كوشت و سكىليس لەسەر تەختى پاشايەتى دانىشت و ڈنى باوكى خۆى بەناوى ئۆپىئى بە ھاوسەرى ھەلبژارد. ئۆپىئى خەلکى خودى دەفەرەكە بۇو و لە ئارياپېتىس كورپەكى ھەبۇو، پىيىدەگۈوترا ئۆرىككى. سكىليس بەنابەدلى لەسەر تەختى پاشايەتى ولاتى سكىتىا دانىشت و ھېيچ حەزى لە شیوه ژيانى سكىتىيەكان نەبۇو. ناوبراو گەلىك خوازىيار و تامەزرۇرى نەريتى يۆنانى بۇو و خۇوى پېتىرىتى بۇو و لەكەلى كەورە ببۇو. ھەربۇيە بەو شیوه‌یه ھەلسوكە وتى كرد:

۱- ئىسترىياس، موهاجىرلىشىنىكى يۆنانى لە نىزىك روبارى ئىسترىقسىس يَا دانوبى ئەمرق.

ههراجاری که لهشکری بق شاری ڤوریستینیس دهبرد (دانیشتتووانی ئەو شاره دەلین کە به رەگەز خەلکى ناوجەی میلیتۆسن)، ئۆردووی لە دەرهەوھى شار لىدەدا و خۆى دەچوو بق نېو شار و دەروازەكانى دادەخت و جله كانى سكىتى دادەكەند و بەرگى يۇنانى دەپوشى و بەبىن پاسەوان بەنېو شاردا دەگەپا و هيچكەسى ترى لەگەل خۆى نەدەبرد. (ھەلبەت پاسەوانەكان چاوهدىرى دەروازەكانىان دەكىرد، بۇوهى كەسى سكىتى ناوبراو بەو جلوبەرگەوه نەبىنى. سكىليس ئەو يەك مانگە بەشىوارى يۇنانى دەزىيا و چەشنى يۇنانىيەكان قوربانى پېشکەش بە خواكان دەكىرد. وەختىك مانگ تىپەر دەبۇو، رەنگە پتريش، جلوبەرگى يۇنانى دادەكەند و بە بەرگى سكىتىيەوه دەگەپاوه لاي لهشکر. سكىليس بەردهوام هاتووجۇئى ئەو شارەدى دەكىرد. لهۇي قەسرى دروست كەدبۇو و لەگەل ڏىنلىكى خۆجىتى ڇيانى ھاوسەرى پېكھەيتىباپۇو.

[٧٩] لههەر حالدا ئەوه چارەنۇوسى ناوبراو بۇو كە تۇوشى نەھامەتىيەكى ئەوتۇبىنى: ناوبراو گەرەكى بۇو بچىتە سەر رىتىازى ئايىنى ۋاكخۇس^۱. سكىليس لەو كاتەدا كە دەستىيان گرتىبوو و بەرەو شوينى رىورەسمەكەيان دەبرد، رووداۋىنلىكى سەرسۈرەتىنەر قەوما. هەرۇھك پېشتر باسم لىيە كرد، ئەو قەسىرىيکى گەورەلە كە شارى ڤورىستينىس يەكان ھەبۇو. قەسىرىيکى رازاواه بە كۆمەلېيك پەيکەرەلە شىئىدال (لەش شىئىر و سەرەھلۇق) و سىساركە كەچەلە دەروستكراو لە بەردى مەممەپى سېپى.

خواوهند بە هەورە ترىشقە ئاڭرى لەو قەسرە بەردا. گشتى ئاڭرى گرت، بەلام ئەو ئاڭرىكەوتەوهيدى پېشى بە سكىليس نەگرت و ناوبراو رىورەسمى وەرگەپان بق سەر رىتىازى ئايىنى ۋاكخۇسى درېئەپىدا و تەواوى كرد.

۱- ۋاكخۇس، دېۋىنیسۇس خواي يۇنانى، لە ولاتى لاتىنىيەكان وەك ۋاكخۇس دەناسرا و بەلاي ميسىرىيەكانووه ھەمان ئۆسىرىيەس بۇوە. ۋاكخۇس خواي شەراب، كوبى دىا (ژوپىتىر) و لە زۇربەي ولاتىنى سەرەھمى كون، جىئىنى گەورە و بەشكۈي بق كېراوه.

سکیتییه‌کان لومه‌ی یقنانییه‌کان دهکن له‌مه‌ر به‌پیوه‌بردنی ریوره‌سمی ئایینی ۋاكخۇس و پىتىانوايە خوايەك مەرقۇھەكان بۇ جەزم بۇون و مەستى هانبىدا، بۇيە نابى پىاو بىپەرسىنى. لهوكتەدا كە سكىلىس وەرگەرا سەر رېبازى ئایینى ۋاكخۇس، كەسىنکى خەلکى ۋۇرىستىنیس بەدزىيەوە چوو بۇ لاي سکیتییه‌کان و پىنى گۇوتىن: "ئەم سکیتییه‌کان، ئىئە كاتىك دەبىن كە ئىيمە ۋاكخۇس دەپەرسىن و دەسەلاتى ئەو بەسەرماندا زالا، لومەمان دەكەن، ئىستا واباشە بىزانن كە هەر ئەو خوايە، گەورە و سەرروھرى پاشاي ئىيە، چونكە سكىلىس خۆى تەسلیمی مەستىنى ۋاكخۇس كىدوھ و لەزىز كارىگەرى ئەودا قىسە دەپەرىتىنى. ئەگەر باوھر بە من ناكەن، وەدۋام كەون تا ناوبراؤتان پىنىشان بىدەم". سەركىرەكەننى سکیتى وەدۋاي كابرا كەوتىن و ئەویش بە نەھىتىنى كىشتىيانى بىردى سەر بورجىك و لەۋى دايىمەزداندن.

وەختىك سكىلىس بەدۋاي مریدانى ۋاكخۇسدا ھات و لە سەركىرەكەننى سکیتى وەدىاركەوت، ئەو سەركىدانە ناوبراؤتىن لە حالى بەپیوه‌بردنى ریوره‌سمەكەدا دىت و بە قەلسى و خىرا لە شار دەركەوتىن و چى دىتبوويان بۇ نىزامىيەكەنيان باس كرد.

[٨٠] سكىلىس دواي ئەو پووداوه گەراوه ولاتى خۆى، سکیتیيەكان بۇ پاشايەتى ولات، براي ناوبراؤتىن بەناوى ئۆكتاماسادىس دىيارىكىد. ئۆكتاماسادىس نەوهى تىرس، لەلایەنى كچەكەي بۇو. سكىلىس بە ئالۇگۇپەكەننى زانى و رايىكىد و پەنائى بۇ ولاتى تراكى بىد. ئۆكتاماسادىس خەبەرى پىتىكى و لەشكەتكى بەمەبەستى پەلاماردان بۇ سەر ولاتى تراكى ئامادەكىد. ئەو لەشكەر نارداراوه و تراكىيەكان لەسەر چۆمى ئىستەرسى كەوتىن بەر يەك. راست لەو وەختەدا كە خەرىكىبۇون پىتىكەلپەرژىن، سيتالكىس^۱ راسپاردهى نارذە لاي ئۆكتاماسادىس و پىنى گۇوت: "بۇچى شەپى ھەقدۇو بىكەين؟ تو كورپى خوشكى منى و براي منت لاي خوت

۱- سيتالكىس، پاشاي تراكى.

راگرتوجه، براکهم بددهوه و منيش سكيليس رادهستي تو دهكه. بهوجوره نه تو و نه من پيوسيت ناكا لهشکره كانمان توروشي مهترسي تيداچوون بكهين.^۱ سيتالكيس ئهو قسانه بـه تهـردا بـق ئوكـتماسـادـيس بهـريـكـردـ. پـيشـنـياـرهـكـهـيـ پـهـسـنـدـ كـرـاـ وـ بـراـكـهـيـ وـهـرـگـرـتـهـوـهـ. سـتـالـكـيـسـ دـواـيـ وـهـرـگـرـتـهـوـهـيـ سـكـيلـيـسـ،ـ ئـهـوـجـارـ پـاشـهـكـشـهـيـ كـرـدـ. هـهـلـبـهـتـ لـهـجـيـوـهـ سـهـرـيـ بـراـكـهـيـ خـوـيـ بـهـ شـمـشـيـرـ پـهـرـانـدـ. سـكـيـتـيـيـهـكـانـ بـهـ چـهـشـنـهـ دـابـونـهـرـيـتـيـ خـوـيـانـ دـهـپـارـيـزـنـ وـ سـزـايـ لـهـ جـوـرـهـ بـقـ ئـهـوـ كـهـسانـهـ دـيـارـيـ دـهـكـهـنـ كـهـ وـهـدـهـايـ نـهـرـيـتـيـ بـيـگـانـهـ بـكـهـونـ.

[۸۱] ئـيـسـتـاشـيـ لـهـگـهـلـ بـىـ ژـمـارـهـيـ دـانـيـشـتـوـوـانـيـ سـكـيـتـيـ بـؤـمنـ روـونـ نـهـبـوـوـهـتـهـوـهـ. هـهـلـبـهـتـ لـهـ بـارـهـوـهـ بـقـچـوـونـ وـ زـانـيـارـيـ جـوـرـاـوـجـوـرـمـ دـهـسـكـهـوـتـوـهـ. دـهـگـوـوـتـرـيـ كـهـ حـشـيمـهـتـيـكـيـ زـورـنـ،ـ بـهـلامـ ئـهـوانـهـيـ سـكـيـتـيـ رـهـسـهـنـ،ـ ژـمـارـهـيـانـ كـهـمـ. ئـهـوـ سـهـرـچـاـوـانـهـ هـيـنـديـكـ بـابـهـتـيـانـ بـقـ منـ روـونـكـرـدـهـوـهـ.

لهـنـيـوانـ روـوبـارـيـ ۋـوـبـارـيـ ۋـوـرـيـسـتـيـنـيـسـ وـ چـۆـمـىـ ئـيـپـانـيـسـ نـاـوـچـهـيـكـ هـهـلـكـهـوـتـوـهـ كـهـ پـيـتـيـدـهـگـوـوـتـرـيـ ئـيـكـسـامـبـيـئـوـسـ. سـهـبـارـهـتـ بـهـ نـاـوـچـهـيـ تـوـزـيـكـ لـهـوـهـ پـيـشـتـرـ باـسـمـ كـرـدـ كـهـ كـانـيـاوـيـكـيـ ئـاوـيـ تـالـ هـهـيـ وـ دـهـرـزـيـتـهـ نـيـوـ چـۆـمـىـ ئـيـپـانـيـسـ^۲ وـ واـيـ لـهـ ئـاوـهـ كـرـدوـهـ بـقـ خـوارـدـنـهـوـهـ نـهـبـيـ. لـهـ شـويـتـهـ خـومـرـهـيـكـ هـهـيـ شـهـشـ جـارـ گـورـهـتـرـ لـهـ خـومـرـهـيـيـ كـهـ پـاـقـسـانـيـاسـ^۳ كـورـىـ كـلـئـ ئـۇـمـقـرـقـتـوـسـ^۴ لـهـ دـؤـلـىـ پـونـدـقـ (ـدـهـرـيـاـيـ رـهـشـ)ـ دـاـيـناـوـهـ. مـنـ بـقـ ئـهـوـ كـهـسانـهـيـ چـاـيـانـ بـهـ خـومـرـهـيـ نـهـكـهـوـتـوـهـ،ـ پـيـوـسـتـهـ بـلـيـمـ كـهـ بـهـ شـيـوـهـيـيـهـ:ـ ئـهـوـ زـهـرفـ شـهـشـ پـهـنـجـهـ ئـهـسـتـوـرـهـ وـ بـهـئـسانـيـ جـيـگـايـ شـهـشـ سـهـدـ ئـامـفـورـ^۵ ئـاوـ دـهـبـيـ. خـلـكـيـ خـوـجـيـنـ دـهـلـيـنـ گـشتـيـ لـهـ تـوـانـدـنـهـوـهـيـ نـوـوـكـهـ پـرمـيـ ئـاسـنـ درـوـسـتـكـراـوـهـ. دـهـگـوـوـتـرـيـ كـهـ پـاشـايـ هـهـرـيـمـيـ

۱- ئـيـپـانـيـسـ،ـ لـكـيـكـ لـهـ چـۆـمـىـ روـبـارـيـ دـونـ،ـ ئـهـمـرـقـ نـاـسـراـوـهـ بـهـ بـوـوـگـ.

۲- پـاـقـسـانـيـاسـ،ـ پـاشـايـ سـپـارـتـيـ وـ بـراـوـهـيـ شـهـرـ دـىـرىـ پـاشـماـوـهـيـ هـيـزـهـكـانـيـ فـارـسـ لـهـ ۴۷۹ـيـ بـيـشـ مـيـلـادـ.

۳- كـلـ ئـۇـمـقـرـقـتـوـسـ،ـ پـاشـايـ سـپـارـتـيـ لـهـ سـهـدـهـيـ پـيـشـجـيـ بـيـشـ مـيـلـادـداـ.

۴- ئـامـفـورـ،ـ پـيـوـانـهـ بـقـ بـابـهـتـيـ ئـاوـهـكـيـ وـ بـهـرـابـرـ ۱۸ـ لـيـتـرـ وـ ۱ـ دـيـسـيلـيـتـرـ.

ئاریانتاس گرهکی بwoo ژماره‌ی دانیشتوانی سکیتییه‌کانی لیپرون بینه‌وه.
ئاریانتاس دهستوریدا هه ر سکیتییه‌ک لهسه‌ریه‌تی يه‌ک نووکه ړمب بټ پاشا
وهک خه‌لات بینی و هه رکس خوی له جي به‌جهن کردنی ئه و فهرمانه ببويږي،
سزای کوشتنی به‌سه‌ردا ده‌سه‌پن. بهو بونه‌وه کومه‌لېکي زور نووکه ړمب
کوبووه، بؤیه پاشا بیری له دروست‌کردنی په‌يکه‌ره‌يکي يادوهری کردنه‌وه تا
ناوی خوی له‌سه‌ر بنووسن. به تواندنه‌وهی نووکه رمه‌کان ئه و خومره‌ي
دروست‌کرا و پاشا پيشکه‌ش به ئىتكسامېنئوسى کرد. ئوهش کومه‌لېك زانیارى
من سه‌باره‌ت به سکیتییه‌کان بwoo.

[۸۲] ولاتی سکیتییه‌کان جيا له ژماره‌يک چوم و پانتايي ولاته‌که، خاوه‌ن
شتىکى سرنج‌راكىش نېيە. پیویسته باسى ئه و دياردانه بکرين: شوين پېنى
خواوه‌ند ئيراكليس له‌سه‌ر بېرد نيشان دهدهن. وهک شوين پېنى مرۆڤ ده‌جي،
بهو جياوازبىي دوو پېخیس درېژه. ئه و شوين پېئه له قه‌راغ چومى تېرس
هله‌لکه‌وتووه. تا ئېرە باسى ولاتی سکیتیام کرد و ئىستاش ده‌گه‌رېم‌وه سه‌ر
ئه و بابه‌ته که پېشتر ده‌ستم پېنکردوو.

لهشکرکیشی در گیتیه کان

[۸۳] داریوش گهره‌کی بwoo لهشکر ئاماده‌بکا بقوه‌ی پلاماری سکیتیه کان بدا. ناوبراو کومه‌لیک راسپارده و نوینه‌ری نارده لای ولاستانی ژیر دهسه‌لاتی ئیمپراتوری، چونکه پیویستی به هیزی پیاده و گمه و پاپور و دروست کردنی پرد لهسەر ئاوی گهرووی ۋۆسىپور له ولاتی تراکى هەبwoo. برای داریوش بەناوی ئارتافانقۇس، كورى گشتاسپ داواى له پاشا کرد، خۆى له شەرىكى ئەوتۇ نەدا. ئارتافانقۇس باسى گىرگرفته‌کانى کرد كە له ولاتی سکیتیا تووشى لهشکر دىن. ناوبراو بە ئامۇزچارىيە‌کانى نېتوانى داریوش رازى بکا و وازى لهو كاره هېتىنا. داریوش وەختىك زانى گشت ئاماده‌كارىيە‌ک كراوه، فەرمانى وەرىكە وتنى لهشکرى له شارى شۇوشدا.

[۸۴] هەر لهو كاتدا كابرايە‌کى پارس بەناوی ئىئۇغازۇس داواى له داریوش كرد يەكىن لە كورە‌كانى ئازاد بکرى تا لهلای بەيتىھەو. ئەو كابرايە سى كورى هەبwoo و گشتىان لهنىو لهشکرى داریوشدا بۇون. داریوش له ولامدا گۇوتى، چون ئىئۇغازۇس دۆستى خۆيەتى، دەخوازى چاكىيە‌کى لەگەلدا بکات و هەرسى كورە‌كانى بق جىھەيلى.

ئىئۇغازۇس گەلىك شاد بwoo، پىتىوابوو سى كورە‌کەي نەجاتيان هاتووه، بەلام داریوش دەستوورى بە پىباوانى خۆيدا، هەرسى گەنجە‌کە بکۈن. هەرسىك سەريان لىدىرا و جەنازە‌كانىيان بەجىتما.

[۸۵] داریوش لهشکرى له شارى شۇوشەوە وەرىخىست و گەيشتە گەرووی ۋۆسىپورقۇس له ناوجە‌ئى خالكىدۇنیا^۱. لهو شوينه پرد

۱- كالخيدونى يا كالسيدونى، ناوجە‌ئى كونى ئاسىيائى بچووك، هەلكەوتتو له قەراغ ئاوه‌كانى بؤسقۇر.

دروستکاربوو. لهویوه سەفرى بۇ دورگە كانى کىئانى^۱ كرد. يۇنانىيەكان لەو سەردهمەدا پېيانواپۇ ئەو قومەلە دورگە يە دەجولىتەوە. داريوش لەسەر لووتى گەمى دانىشت و سەيرى ديمەنەكانى سروشتى دەريايى رەشى كرد. دەريايى رەش خاوهن جوانىيەكى بەشكۆ و كەمۈتنەيە وله گشت دەرياكان جوانترە، درېڭىزىيەكەي يازدە هەزاروسەد ستادىق و بەرينايىيەكەشى لە پانترىن شوين، پىر لە سىھەزاروسىسىد ستادىق دەبى. زاركەكەي چوار ستادىق پانه و درېڭىزىي ئەو گەروويە ناسراو بە ۋۇچىپورقۇس و پىرىدى لەسەر دروستکراوه، سەدوبيست ستادىق بەرینە.

ۋۇچىپورقۇس بەرەو پرۇپۇندىدا (دەريايى مەرمەپ) چووهته پىش و خاوهن پىنجىسىد ستادىق بەرينايى و هەزاروچوارسىد ستادىق درېڭىزىي و دەگاتە ئىلىسپۇندۇس (داردانىل) كە شوينىتىكى تەنكەبەرە. ئەو تەنكەبەرایىھە دەتىسىد ستادىق بەرين و چوارسىد ستادىق درېڭىز. ئاوى تەنكەبەرایىھە ئىلىسپۇندۇس لەگەل دەريايىكە تىكەلدىتىتەوە كە بە ئىيىئۇس (ئىزە) ناسراوە.

[۸۶] ئەو مەودايانەيان بەو شىتوھىيە پېتاواه:

مەودايەك كە گەمى لە رۆزىكدا دەتوانى بىپىتى، ھەلبەت ئەگەر رۆز درېڭىز بى، حفتاهەزار ئۇرغىيا و شەوپىش شىتىست هەزار ئۇرغىيايە. لە گەرووى دەريايى رەش تا رووبارى فاسى (واتە لە پانترىن شوين) گەمېيەك پىويستى بە نۇ رۆز و ھەشت شەو كاتە، يا دەتوانىن بلەن سەرجەم يەك مىليون و يەك سەد و دە هەزار ئۇرغىيا رىگاى دەريايى دەپىتى كە ئەوەش دەگاتە يازدە هەزار و سەد ستادىق. بۇوهى گەمېيەك لە سىنديكىرا بگاتە تىميسكىرا^۲ كە لەسەر چۆمى تىزمۇدقۇندا^۳ ھەلکەوتۇوه

۱- كىئانى، سيانە ياسىپاڭارىد، دورگەيەكى بچووك و بەردىلان لەنیو دەريايى رەش و لەنیو تەنكەبەرایى بۆسفوردا.

۲- تىميسكىرا، شارىكى كۆنلى ئاسىيائى بچووك لە نىزىك روبارى تىزمۇدقۇن ياشىز تىزمۇدقۇندا. ئەو شارە ئەمپۇز ناسراوه بە تىزىمە.

۳- تىزمۇدقۇندا، روبارىكى ئاسىيائى بچووك كە دەپزىتە دەريايى رەش.

[به رینترین شویتني پوندق (دهريای رهش)] سى رۆژ و دوو شەوي گەرهە، واتە مەودايەك بەرابەرى سىسىەد و سى هەزار تۈرغايا يا سى هەزار و سى سەد ستادىق. بەو شىوازە مەوداكانى ئېڭىسىنۇپۇندۇقس (بەحرى رهش)، ۋۇسپۇرقۇس و ئىلىيپۇندۇقس (داردانيل) يان پىتاوه. ھەروەها، گۈلەك بە ئېڭىسىنۇپۇندۇقس (دهريای رهش) وەنۇوساوه كە تو زىك لەو بچووكتەرە و ناسراوه بە مىئۇتىس يا دايىكى پۇندۇق.

[٨٧] داريوش پاش سەيركىردىنى دەريايى رەش بە گەمى گەراوه لاي ئەو پىرە كە وەستاكارىتكە بەناوى ماندرۇكلىس و خەلكى دورگەي ساموس دروستى كىرىبىوو. پاشا دواي ئەوهى چاواي بە ۋۇسپۇرقۇس كەوت، فەرمانىدا دوو بەردەنۇوسى مەرمەر لە قەراغ ئەو ئاواه بېچەقىتنىن و لەسەر يەكىان بە رېنۇوسى ئاشۇورى و ئەوهى ترىيش بە يۇنانى، ناوى گشت ھۆز و نەتەوه و ھۆزەكانى بەشدار لەو لەشكەركىشىيەدا لەسەريان ھەلکەن. داريوش خەلكى لە تەواوى ھۆز و نەتەوه كانى ژىردىسەلاتى خۆى ھېتابىوو و لەشكەرى لىسازكىرىبۇون و ژمارەي سەربازەكانى ئەو سپايدە، ئەگەر ھىزە دەريايىيەكانى لىدەراوىيىزىن و سوارەنیزامى لەكەلدا بى، دەگەيشتنە حەوسەد ھەزار كەس. ئەو ھەروەها شەش سەد گەمى جەنگى لە خزمەت سېپاکەيدا بەبۇ.

سالانىك دواتر، دانىشتووانى بىزانسى ئەو بەردەنۇوسەيان بق شارى خۇيان راگواست و دەسكاريان كردن و بق دروستكىردىنى سەكۈي قوربانى و دىرىي ئورتۇسياس ئارتىمېيدۇس كەلکيان لىتەرگرتەن. ھەلبەت يەك لەو بەردانە لە پەرسىتكەي دىيۇنىيېسۇس داندراوه و بە رېنۇوسى ئاشۇورى يە.

ئەو شویتەي ۋۇسپۇرقۇس كە داريوش پىرىدى لەسەر دامەزراند، پېنموايە كەوتۇوهتە نىتەرپاستى رېڭاى نىوان شارى بىزانس و ئەو پەرسىتكەيە لە زاركى پۇندۇقس (دهريای رهش) بنىياتنراوه.

[٨٨] داريوش ئىنجىكار رازى بۇو، ھەربقىيە كۆمەلېك دىيارى پېشىكەش بە ماندرۇكلىس كردى. ماندرۇكلىس بەشىك لەو خەلاتانە بق كىشانە وەي

نه قاشییه ک تهرخان کرد. لهو نه قاشییه دا پردى ڦوسپُرُوس، داریوشی دانیشتوو له سه ر ته خت و له شکری له کاتی په پینه وه به بردہم ئه ودا نیشاندہ دا. ماندرؤکلیس ئو به رهه مهی پیشکه ش به په رستگه هی ئیری ئو^۱ کرد و ئو با بهته هی له سه ر نووسی:

"ماندرؤکلیس، دواي ئه وهی هه ردoo که ناري ئاوي ڦوسپُری له یه کتر به سته وه، یادواره یه کی ئو پرده هی که له کومه لئیک گه می دروست کرابوو، پیشکه ش به دیری ئیرایو کرد. ماندرؤکلیس به جتبه جی کردنی خواستی داریوش پاشا، بق خوی و دانیشتووانی دور که هی ساموس شانازی خولقاند." ئو هه ئو به رهه مه هونه ریبه بوو که ماندرؤکلیس له دواي خوی جئی هیشت.

[۸۹] داریوش پاش ئه وهی ماندرؤکلیسی خه لات کرد، ئه وجار پیتی له سه ر خاکی ثوروپا دانا. بهر لهو کاره، فه رمانی به یوونی یه کان دا که به گه می بچنه پوندق (دھریای رهش) و تا چومی ئیستروُس پیشپه وهی بکه ن، هه رکه گه یشتنه ئه وی پر دیک بنیات بنین. فه رماندہ کانی هیزی دھریایی، به پرانی خه لکانی ئئولی و یوونی و ئیلیسپوندی بون. هیزه دھریایی کان به دور گه کانی کی ثانی دا تیپه رین و به ره و چومی ئیستروُس پیشپه و بیان کرد و دواي ئو سه فه ره، دوو رقڑی تیچوو تا پر دیکی تر له شوینیکی به ره سکی چومه که دروسکرا. واته لهو جنگایه هی که چوم به سه ر کومه لئیک دؤلدا به شدہ بوو.

داریوش کاتیک به سه ر پردى ڦوسپُرُوس دا په ریبه وه و پیتی له سه ر خاکی ترا کی دانا، ئه وجار به ره و سه ر چاوه ئاوییه کانی چومی تئثارُس چوو و لهوی نوردوروی لیدا و سی رقڈ مایه وه.

[۹۰] خه لکی ناوچه که ده لین که ئاوي رووباری تئثارُس بق چاره سه ری نه خویشی جه په بی مرؤف و ئه سپ باشترين دھرمانه. ئه و چومه خاوه ن سی و هه شت کانی او و گشتیان له داوینی چیایه ک هه لکه و توون. ئاوي هیندیک

۱- مه بست ئه و مه عبده دی له دور گهی ساموسه.

لهو کانیاوانه سارد و چەندیکیشیان گەرمن. ئەو شوینته له نیوه راستى رېگاى نیوان شارى (ئىرىئۇس)ى نىزىك پېرىنتو^۱ و شارى ئاپۇلۇنىيای سەر دەريايى رەش جىتىگەرتووه و پیاو لهەر سەرىتكى ئەو رېگاى وەرىتكەۋى، دۇو رۆزى سەفرى پېتىدەچى. رووبارى تىئارۇس لەگەل چۆمى كۆندايسىدق يەك دەگرنەوه، ئەو چۆمەى دووهەم بەنورەى خۆى زىتى ئاغریانىس دەولەمەند دەكا. ئەوهى دوايى پاش مەودايەك تىكەل به ئىقۇرس دەبىن. له كۆتايدا، چۆمى ئىقۇرس له نىزىك ئاوابىي ئايىنوس^۲ دەپڑىتە نیو دەريا.

[۹۱] كاتىك داريوش گەيشتە ئەو چۆمە، واتە تىئارۇس، خىرا ئۇردووى لىتىدا. ناوبراؤ ئاوى ئەو چۆمەى گەلىك بەدل بۇو و ھەر لەوى بەردەننۇسىنىكى يادوھرى چەقاند كە ئەو بابەتى لەسەر نۇوسرابۇو: "ئاوى سەرچاوهكانى چۆمى تىئارۇس روونتر و خۇشتىر لە ئاوى گشت رووبارەكانى جىهانە، داريوش كورپى گشتاسپ و پاشاي پارسەكان و تەواوى ئاسيا، جوانتر و باشتىر لە گشت مەرقەكانى سەرزەوين، لەشكىرى بە مەبەستى شەر دىزى سكىتىيەكان ھيتايە سەر ئەو کانیاوانە". ئەو بابەتى لەسەر بەردەننۇسەكە ھەلکەندرا.

[۹۲] داريوش له شوينەوه وەرىتكەوت و گەيشتە رووبارېتكى تىر بەناوى ئارتىسىكتۇس. ئەو رووبارە ولاتى ئۆدرىيسىيەكان دوولەت دەكا. داريوش له ناواچەيە بەو چەشنه هەلسوكەوتى كرد: سەرەتا جىنگايمەكى دەسىنىشانكىد و ئەوجار داواي لە پیاوانى لەشكىرى كرد، ھەركەس بەويىدا دەرباز بىن، خېكە بەردىك لەوى دانى. وەختىك تەواوى سەر بازانى لەشكىرى ئەو فەرمانەيان بەجىڭەياند، گىرىدىك لە بەرد دروست بۇو. داريوش دواي ئەو كارە گىردى بەردى جىتەيشت و بە لەشكەرە دەرىزەي بە پىشەرەوىدا.

۱- پېرىنتق، موهاجيرنىشىنى دانىشتووانى مىلىيتسى لە كەنار ئاۋەكانى باكۇرۇي ئاسىيائى بچووڭ.

۲- ئايىنوس، ئەمرقۇش ھەر بە ناوه ناسراوە. لە رېزاوگەي رووبارى ماريتزا ھەلکەوتىووه.

[۹۳] داریوش بهر لهوهی بگاته چومی ئیستروقس، ولاتی غیتییه کانی^۱ داگیرکرد. غیتییه کان خەلکانیکن که پیمانوایه نه مرن. تراکییه کانی نیشته جن لە هەرمی سالمیدیسق^۲ و ئەوانەش کە لە سەرهوھەر و لە ناوچە کانی ئاپۇلۇنیا^۳ و میسیمفریا^۴ دەزین و ناسراون بە سکیرمیادى و نیپسۆسى، گشتیان بەبى بەرگرى خويان تەسلیمی لەشكىرى داریوش كرد. غیتییه کان بەلام، سەرەپاى بەرگرى تەسلیم بۇون، ھەلبەت دەبى ئەوهش بلېم كە غیتییه کان جوامىترین خەلکى ولاتى تراکى يىن.

[۹۴] غیتییه کان بەو هویانه، پیمانوایه نه مرن: ئەوان دەلین کاتىك جەستەيان دەمرى، لە راستىدا روحيان لەگەل روھى خواكهيان بەناوى سالمۆكسىس يەك دەگرن. خەلکانى تر ئەخوايە بە ناوى غىقەيلەيزىن دەناسن. غیتییه کان هەر پىتچ سال جارىك كەسىك ھەلدەبىزىن و وەك راسپاردە خويان دەبىتنە لاي خواوهند سالمۆكسىس و داواى جىبەجى بۇونى خۆزگە كانيان لە دەكەن.

شىوازى ناردىنى ئەخوايە راسپاردە ھەلبىزىرداواه بەو چەشىنە يە: ژمارە يەك بەپىتوھ رادەوەستن و سىنى نىزە، مەحکەم رادەگرن. كۆمەلىكى تر دەست و قاچى كابراى راسپاردە كە قەرارە بچىتە لاي خواوهند سالمۆكسىس دەگرن و بەشىوھە يەك حەوايى دەدەن كە لە كاتى بەربۇونە و بەسەر نىزە كاندا بکەۋى. ئەگەر راسپاردە بەھۆئى نىزە كانى كە لە ھەناوى رۆچۈونە بىرى، ئەوسا دەلین كە رەزاي خواي لەسەر بۇوە. ئەگەر نەمرى، وەك پياوخە راپ سەيرى دەكەن و يەكتىكى تر ھەلدەبىزىن و بەر لە مردىنى ئەويش، خواست و راسپاردە كە يى بۇ بەيان دەكەن.

ھەر ئەخەلکە تراکىيە كاتىك گرمەي ھەور دەبىسەن و بروسك بە ئاسماňە وە دەبىن، كەوان (تىرهاوۇز) دەست دەدەنلى و چەند تىرىتىك بە

۱- غیتى، هۆزىكى كون، دانىشتوولە نیوان نىمچە دورگەي بالكان و روبارى دانوب.

۲- سالمیدىسق، ئەمۇق ناسراواه بە ميدىا.

۳- ئاپۇلۇنی، ئەمۇق ناسراواه بە سىزىپولى.

۴- میسیمفریا، ئەمۇق ناسراواه بە میسیفرى.

ئاسمانه و دەنین و ھەپشە لە خوا دەکەن. ئەوانە لە باوهەدان جىا لە خوا ئەوان هېچ خوايىكى تر بۇونى نىيە.

[٩٥] ئەوجۇرە من لە زمان يۇنانىيەكەنلىنى نىشته جىنى ناوجەكەنلىنى يېلىس پۇند و قەراخ پۇندقۇس (دەرىايى رەش) بىستۇرمە، دەلىن سالموڭسىس كۆيلەي پىتاغۇراسى كورپى مەنیسارخۇس بۇوە. كاتىك سالموڭسىس ئازادكراوە و سامانىكى زۇرى وەسەرىيەك ناوە، كەپاوهەتەوە لاتى خۇى. بارودۇخى ژيانى تراكىيەكان لە سەردەمەدا شېرزە و خۇشىان گەلەك خوشباوهە و ساكار بۇونە. سالموڭسىس لەنىيەكەنلىدا ژىابۇو و دەيزانى ئەوانە پىر لە تراكىيەكان خاوهەن ھزر و تەگبىرەن و بۆيە زۇر شت لەوان و بەتايىھەت لە كەسپىكى فەيلەسۇفى وەك پىتاغۇراس فېرېببۇو. سالموڭسىس تەلارىكى دروست كرد و میواندارىيەكى بۆ گەورە پىاوانى شار و ھاولاتىيانى خۇى پىتكەيتىنا. وەختىك ئەم میوانانە خەرېكى خواردىن و خواردىنەوە بۇون، فيرىكىردىن كە نە ئەو خۇى و نە خەلکە كە قەت نامرن، بەلکۈو بەپىچەوانەوە گشتىان بۆ شۇينىك كۆچدەكەن و ژيانى داھاتوويان پى لە بەختەوەرەي دەبى.

ناوبراو لەزىز تەلارى میوانەكان، ژىيرزەوبىنەكى سازكىرىدبوو. لەبەر چاوى تراكىيەكان ونبۇو. داگەپا خوارى بۆ ئەو ھۆددەيە و سى سالى رېتە دەنلىدا ژىيا. تراكىيەكان بەدوايدا گەپان و نەياندۇزىيەوە و خەمى لەدەست چۈونى سالموڭسىس گەلەك ئازارى دان و لە باوهەدان بۇون كە ئەو مىرىدە. سالى چوارەم سالموڭسىس وەدەركەوت و دوبارە خۇى نىشانى تراكىيەكاندا و بەو شىۋىيە خەلک باوهەپان پىتەيتىنا. تراكىيەكان خۇيان ئاوا باسى رەفتارى سالموڭسىس يان كەرتىدۇ.

[٩٦] سەبارەت بەخۆم، دەبى بلىم نە باوهەپىكى ئەوتۇم بەو قسانە ھەيە و نە بەسەرھاتى ئەو كابرايە و ژىيرعەرەدەكە وەدرۇ دەخەمەوە. من پىتموايە سالموڭسىس سالانىك بەر لە پىتاغۇراس ژياوە. جىا لەوە، سالموڭسىس چ وەك مەرۆف ژىابى، چ وەك خواي غىتىيەكان، ھىچيان بەلامانەوە گىرىنگ نىن.

غیتییه‌کان بهو نه‌ریتانه، دواى ئوهى بەدەست پارسەکانه‌وە تۇوشى شکست
هاتن، ئوانەی زىندۇو مابۇون، بەدواى لەشکردا رېگايان گرتەبەر.

[٩٧] کاتىك داريوش بە لەشکرى پىيادەوە گەيشتە قەراخ چۆمى ئىسترقس،
ھەركە لە پىد پەرىيەوە فەرمانى بە يۈونىيەکاندا ئەو پىرە كە لە كۆمەلېك
قايق دروست‌کرابۇو، بروخىتن و هىزە دەريايىھەکان لەگەل لەشکرى پىيادە
بەپىگاى ويشكايىدا پېشىرەوى بىكەن.

يۈونىيەکان خەرىكى ئامادەكارى بۆ روخاندى پىرەكە لەسەر ئەمرى
پاشا بۇون، بەلام راست لەو كاتەدا كۆئىس كورى ئىرکساندرۇس كە
فەرماندەي ھىزەكانى مىتىلىنى^۱ بۇو، سەرهەتا لە داريوشى پرسى ئاخۇ
دەتوانى بۆچۈونى خۆى لەمەر روخاندى پىرەكە دەربىرى ياننا، وەختىك
ئىزنى وەرگرت، گۇوتى: "پاشاكەم، ئىتە كەرەكتانە پەلامارى ولاپىك بىدەن كە
نە مۇوچە و مەزrai لىتىھ و نە خاوهن شار و ئاۋەدانىيە. بەباوهرى من
باشتەرە دەست لەو پىرە نەدەين. با ھەر ئەو كەسانەي دروستىان كردو،
ئەوانىش پارىزىگارى لىتكەن و پېتىراڭەن. ئەگەر ھاتوو سكىتىيەکانمان
دۆزىيەوە و نەخشەکانمان جىيەجى بۇون، ئەو وەختە رېگاى كەرانەوەمان
ئاواالەيە. ئەگەريش دەرەقەتى سكىتىيەکان نەھاتىن، دووبارە رېگاى
پاشەكشەمان مسوڭەر كردو. من چ جارىك نىكەرانى ئەوە نىم كە نەتوانىن
سكىتىيەکان لە شەردا شکست بىدەين، بەلام نىكەرانى ئەوەم نەياندۇزىنەوە و
سەرگەردا بىن و تۇوشى كولىك نەمامەتى بىتىن. رەنگە بەخوازم لىتە
بىتىنەوە. بەلام نا پاشاكەم، ئەو رېگاى بە قازانچى ئىتە دەزانم و پېشىيار
دەكەم و خۆيىشم لەگەل ئىتە دەبم و ئامادە نىم وەپاش لەشکريش بىكەم".
داريوش ئەو بۆچۈونەي گەلېك بە دل بۇو و لە ولاپدا گۇوتى: "كابراى
بىيانى خەلکى لىسقۇس، ھەركات بە ساغ و سلامەتى كەيشتمەوە ولاپى خۆم،
وەرە بارەگاڭەم، دەخوازم لەمەر ئەو بۆچۈونە راستە، خەلاتت بىكەم".

۱- مىتىلىنى، پېتەختى كۆنلى دورگەي لىسقۇسى يۇنانى. ئەمروش ھەر بە ناوه ناسراوە.

[۹۸] داریوش دوای ئه و قسانه گوریستیکی هینا و شیست گریتی لیدا و ئه و جار گهوره پیاوانی یوونی بانگهیشت کرد و پیگوون: "یوونی یه کان، ئه و هی پیشتر لامه رهو خاندنی پرد پیم گووتبون، له بیر خوتانی به رنه وه. ئه و هی ئیستا داوانان لیده که م به ئه نجامی بگهیتن. له و کاته وه که من به ره و ولاطی سکیتی یه کان ده رقوم، هه ر روزیک که تیده په پری، ئیوه گریتیک له و گوریسه بکه نه وه. ئه گه ره ماوهی شیست روزدا من و هدیار نه که و تم و گشت گریکانتان کرده وه، ئیتر پیویست ناکات لیره بمنته وه و به ره و ولاطی خوتان بگه رینه وه. تا ئه و کاته دئ ئیوه لس هرتانه پاریزگاری له و پرده بکه ن. ئیستا ئوه بوجوونی منه و ئوهندی ده کری به باشی پرده که بپاریزن. ئیوه به و کاره تان من منه تباری خوتان ده کهن".

[۹۹] ولاطی تراکی له قه راخ ده ریا و به ره له خاکی سکیتی یه کان هه لکه و توه وه. له و شویتھی که کهند او جیئی گر تووه، ولاطی سکیتیا ده سپیده کات. هر لیزه وه رووباری ئیسترقس (دانوب)، به گه روویه کدا به ره و روزه لات ده چنی و ده رژیتھ نیو ده ریا. من ئیستا باسی سکیتیا که نار ده ریا ده که م که له چومی ئیسترقس به و لاوه هه لکه و توه و ده خوازم ریزه هی پانتایی ئه و ولاطه به راورد بکه م. دوای رووباری ئیسترقس، سکیتیا قه دیم ده سپیده کا که به ره و باشورو راکشاوه و ده گاته شاری کارکینیتیدا. له و شاره واوه تر، خاکه که ئیتر هر به ئاوه ده ریاوه پاراو ده کری، به لام پتر ده بیتھ کویستانی^۱ و چه شنی نیمچه دوورگه ده چیتھ نیو جه رگه ئیقکسیق پوندوس (ده ریا رهش). هۆزه کانی تافری لیزه ده زین و هه ریتمه که یان ده گاته نیمچه دورگه يه که ناسراوه به تراخیبا^۲ و به ره و روزه لات له ده ریاوه روجووه. سنوره کانی سکیتیا له دوو لاوه له ده ریا پیکه اتووه، و اته له باشورو و روزه لات، راست و هک هه ریتمی ئه تیکی^۳ له یونان ده چنی. تافری یه کان ته نیا

۱- شاخه کانی کریمی ئا.

۲- ئه مرغ ناسراوه به کرج.

۳- ئه تیکی، هه ریتمیکی به برهین و گهوره ی یونانی باستان که له لای باکور ده گه يشته ٹیپتیا و له روزه لات تا ده ریا ی ییزه ده چوو و له باشورو پالی به ده ریا میرتس و کهند او ساروزنیکه وه

له بهشیکی ولاتی سکیتیا نیشته جین. با ئاوای دابنین که ئو دیاردهیه له هه ریمی ئه تیکی بەرچاوه و توروه. و اته ئه گەر له هه ریمی نیوان کویستانه کانی سونیق^۱ له ناوچه‌ی توریکوس تا ناوچه‌ی ئانافلیستوس^۲، خەلکیکی جیا له ئاتینییەکان نیشته جن بن و ئەوهش کاتیک دەسبدا که پیاو بتوانی هەلسەنگاندن له نیوان بابه‌تى گەوره و بچووکدا بکا. ئەوكاته دەتوانی بەسانانی بارودقخی جۆغرافیایی هه ریمی تافرییەکان روون بکاته وه. بۇ ئەو کەسانی سەفەری کەنار ئاوه کانی ئه تیکی يان نەکردوه، من روونکردنەوە یەکی ترم ھەیه: و اته بەو چەشنه دەبى کە له ولاتی يابېغىيَا، گەلەتكى جىاواز له يابېغىيەکان، له خاكى نیوان تاراندا^۳ و بەندەری فەيدىتىسیقس دا^۴ بىزىن. من باسى ئەو دوو نموونە يەم كرد و پىتموايە کە زۆر ناوچه‌ی تريش ھەن و شىوه‌ی هه ریمی تافرییەکان دەدەن.

[۱۰۰] له هه ریمی تافرییەکانه وه بەرھو ژوور، چ لەلای سەرھوھ و چ بەرھو دەرياي رۇزھەلات، سکیتیيەکان نیشته جین. ھۆزەکانی سکیتی له ناوچه‌یەکى نیوان رۇزئاواي ۋۇسپۇرى كېمىزىيەکان و گۈلى مىئۇتىدا^۵ تا چۆمى تانائىس کە دەپڑىتە نىتو زاركى ئەو گۈلە، جىيان گرتۇوه.

له چۆمى ئىسترقس بەرھو قولاي خاك، ولاتی سکیتیا سەرەتا له گەل ئاغاتيرسىيەکان، پاشان نېقۇرىيەکان و دواتر ئاندرۇق فانىيەکان و له كۆتايىدا مىلانخانىيەکان ھاوسنۇوره.

دەدا و له رۇزئاواش دەبۇوه ھاوسنۇورى ناوچه‌ی مىفارىيەکان، شارەکانى ئاتىن و ماراتون له و هەرينە گەلەتكى ناسراو بۇون.

۱- سونىق، بەرزايى باشۇورى نىمچە دورگەيی هەریمی ئه تیکى. ئەمپۇ بەو بەرزايىيە دەگۇونى كۆلۇنما. ناوچە وەك سەرەتى كۇن بە سونىق ناسراوه.

۲- ئانافلیستوس، يەكىك لە كۆمەلە دورگەكانى يۇنانى باستان.

۳- يابېغىيَا، هەریمیكى ئىتالىيى كۇن ھەلکوتتو له نیوان كەند اوی تاراندۇ يە تارانت و دەرياي يۇونى. لوتكەي يابېغىيَا داينى بەشى نىمچە دورگەي ئىتالىيا بەرھو باشۇوره.

۴- تاراندا شارىكى كونى ئىتالى ھەلکوتتو له نىتو كەند اوينىك بە هەمان ناو.

۵- بەندەری بەيدىزى.

۶- مىئۇتىدا، ناوى باستانى دەرياي ئاززۇف.

[۱۰۱] ئەگەر قبولی بکەین کە قهوارەی خاکى و لاتى سكىتىيا چوارگوشە يە و دوو لاي ئەو خاکەدەريايە، ئەوكاتە مەوداي سنورەكانى خاکى و ئاوى يەكسان. لە چۆمى ئىسترىوس تا دەگاتە ۋۇرىس تىنیس دە رۆز رېڭا و لهويشەوە تا گۈلى مىئۆتىدا دە رۆزى تر. ئىستا ئەگەر لە كەناردەرياوە بەرهە قولايى خاکى ئەو ولاتە بىرقىن، بىست رۆزى سەفەرى پەنۋىستە، بۇوهى بگاتە و لاتى مىلانخلىنى يەكان كە لەلاي ژۇرۇوی سكىتىيەكان دەزىن. بەباوهەرى من كەسىكى تۈونىدئازق لە يەك رۆزدا نىزىك بە دووسەد ستادىق رىنگادەپوا. وەختىك پىاوا ئەو پىوانەيە پەسىند بكا، ئەو كاتە سكىتىيا دەبن چوار ھەزار ستادىق سنورى ئاوى و چوار ھەزارىش سنورى خاکى ھەبى.

ئەوە شىوهى بەراوردى پانتايى خاکى سكىتىيا بۇو.

[۱۰۲] سكىتىيەكان دەيانزانى بە تەنبا ناتوانن شەپى لەشكى داريوش بکەن، بۇيە راسپاردهيان بۇ لاي خەلکانى دراوسى نارد. پاشا و گەورەي ئەو ھۆزانە راست لەو سەردەمەدا كۆبۈونەوە و سەبارەت بە پەلامارى لەشكى داريوش خەرىكى راوىيى بۇون. ئەوانە برىتى بۇون لە گورە پىاوانى تافرقىي، ئاغاتىرسى^۱، نىقرقىي^۲، ئاندرۇفاغى، مىلانخلىنى، يېلۇنى^۳، ۋودىنى(بودىنى) و ساقرۇماتى.

[۱۰۳] لەنیو ئەو ھۆزانەدا، تافرقىماتىيەكان خاوهەن ئەو نەريتائىن: ئەوانە ھەركەسىكى دەرياوان و مەلهوانى يۇنانىيابان لە قەراخ ئاوهەكانى خۇيان دەست كەوتىي، وەك ئاژەللى قوربانى پېشىكەش بە خاوهەند (پارتىزى) يان كردوه. شىوهى قوربانى كردنەكەش بەو جۇرە بۇوە: سەرەتا بە گۇپال تىرپر لە سەرەي كابرایان داوه. ھەلبەت خەلکانى تر دەگىرنەوە كە جەستەي كابرادى قوربانىكراو لە دووندى چىايدىك ھەلداشتراوهە خوارەوە (چونكە

۱- ھۇزىكى سامارتى نىشتەجى لە داونىنى چىاكانى كارپات.

۲- ھۇزىكى سامارتى نىشتەجى لە بەشىكى و لاتى ليتوانى ئەمۇق.

۳- يېلۇنى، ھۇزىكى سامارتى نىشتەجى لە قەراخ روبارى ۋۇرىس تىنیس و شارىك بە ھەمان ئاوا.

په رستگه که بان له سه ر به رزاییه کی داوینی چیاکه بنيات نراوه). ئه وجار سه ری
کابرايان بپیوه و شه قله يه کيان تیچه قاندوه.

گشت لایه ک له مه ر سه ربیعی نیچیری قوربانی هاوران، به لام سه باره ت
به جه نازه ه مردوو، که سانیک ده لین که هه لیان نه داشت ووهه خواره وه
به لکوو چالیان کردوه. تافری يه کان ده گنگنه وه که ئه و خواهی له و چه شنه
قوربانیه ه پیشکه ش ده کهن، ناسراو به ئیفی یتنیا، کچی ئاغامیم تووسه.
وه ختیک که سیک له دوژمن به دیل ده گرن، به و چه شنه هه لسوکه وته له گه لدا
ده کهن: هه رکه سه دیلی به رده ستی خوی سه ر ده بپی و سه ره که له گه ل خوی
ده باته وه مال. سه ری براوه به شه قله وه ده کا و له سه ربیانی مالی خوی
ده یچه قتنی. دیاره به پتی نه ریت، له به رزترین شوینی بان و له سه ر کولانه هی
مال ده بی. ئه وانه له و باوه ده دان ئه و که الله سه ره براوانه پاریزگاری له مال و
ئه ندامانی بنه ماله که ده کهن.

بژیوی تافرۇماتى يه کان له پېگاى شەپ و تالانه وه دابین ده بی.

[۱۰۴] ئاغاتیرسى يه کان له بارى جه سته بیه وه نیزه مووكن و قه یاسینیک
ئاللىون به خویانه وه هه لداوه سن. ژن له نیو ئه وانه دا هی گشت لایه که، بؤیه
هه رهه موویان پېکه وه خوشک و برای يه کترن و له نیو خویاندا دوژمنا یه تی و
پق و کین بیوونی نییه. سه باره ت به نه ریت تریش، وەک تراکی يه کان دەچن.

[۱۰۵] نیقرۇيیه کان خاوه نه ریتی چه شنى سکىتى يه کانن. وەچه يه ک به ر
له په لامارى له شکرى داریوش، ناچار بیوون ولا تی خویان جىھىلەن، چونكە
ماره کانى ئه و دە فەرە هېرىشيان هېتابىوو. ژمارە هی ئه و مارانه له هه رىمە که بان
خىرا چەند بە رابەر ببیوو. هەلبەت بەشى هەرە زۆرى ئه و مارانه له ناوجە
بیابانیه کانى دوور له ولا تی نیقرۇيی هاتبیوون و ئه و ندەش زۆر بیوون کە

.

۱- یونانییه کان وەک ئىلاھە ئارتىمیدوس ناسیویانه، به لام ئىغىرپىدىس لە كىتىبە كەي خويدا بەناوى ئېقتاۋىرس ناوى دىننى.

۲- ئاغامىم تووس، پاشاي ولا تى مىسى و ئارغۇس و يەكىك لە سەردارانى ناسراوى شەپى ترۇئا.

دانیشتولان باشاریان نه کردن و ناچار کوچیان کرد و پهنانیان بق
بودینییه کان برد.

نیفرؤییه کان ویده چئ گشتیان فالگیر بوبن. سکیتی و یونانییه کانی له
ولاتی سکیتیا ده زین، ده لین هر نیفرؤییه ک سالی جاریک روخساری
ده گورپی و وک گورگی لیدی و پاشان دوباره رهنگی مرؤف به خروه
ده گریته وه من خوم باوه پم بهو قسانه نیه، ئه وانه که ئه و قسنه يه ده کن،
به تامه زرؤییه وه سویندیشی له سه ر دخون.

[۱۰۶] ئاندرؤفاغییه کان له هەلسەنگاندن له گەل خەلکانی تر، خاوهن
و ھشی ترین نه ریتن. ئه وانه نازانن دادپه روهری مانای چیه و هیچ یاسا و
قانوونیکیان نیه. خیله کی ده زین و چەشنى سکیتییه کان جلو بەرگ دەپوشن
و به زمانی سکیتی قسنه ده کن. له نیتو گشت خیله کانی ئه و لاته دا، تەنیا
ئه وانه ئىنسان خورن.

[۱۰۷] میلان خلیتییه کان تەنیا جلو بەرگی رەش له بەر ده کن و ھەربۆیه
ئه و ناوەیان بە سەردا براوه. ئه وانه ش له گەل سکیتییه کان خاوهن نه ریتى
هاوشیوەن.

[۱۰۸] بودینییه کان، خیلیکی گەوره و ھەشیمەتیکی زورن. چاواي
ھەرھە مووييان شين و قژیان سووره. شارى نیوەندىي واتە پېتەختە كەيان له
دار دروست كراوه و پېتىدە گۇوتىرى يېلىۋتۇس. دیوارى ھەسارى ئه و شارە له
ھەر لايەك سى ستادىق مەدای ھەي، بەرزە و له دار ساز كراوه. مالە کان و
شويىنە ئايىنییه کان، گشتیان له دارن. لهو ھەرتىمە ڈمارەيەك نیوەندى ئايىنی
خواكانى یونانى بەرچاودە كەون. ھەرھە مووييان به شىۋا زى یونانى و خاوهن
پەيکەرە، سەكۆى قوربانى و پەرسنگەن و له دار دروست كراون. ھەرسى سال
جاریک جەڙنىك بق خواوهند دیوپىسىس دەگرن. يېلىۋنییه کان، ھەمان ئه و
کۆمەلە یونانىيەن كە له نیوەندە کانى باز رگانى دوور له دەرياكان کوچیان
كردوه و هاتوونە تە ولاتی بودینییه کان و لىنى نىشتەجى بۇونە. ئه وانه به
زمانى بودینى و یونانى قسە دەکن.

[۱۰۹] بودینی‌یه‌کان، نه خاوهن زمانی چه‌شنبی ییلۇنى‌یه‌کانن و نه شىتوھى ژيانيان وەك ئowan دەچى. بودينى‌یه‌کان خەلکى خۆجىتى و خىل و عەشىرەتن. تەنبا ھۆزىكى ئەو ھەريمەن بە خواردنى قونچىكە دارى سنه‌وبەر دەزىن. بەپىچەوانەي ئowan، يیلۇنى‌یه‌کان وەرزىپن، خواردىيان گەنمە، باغانلىان ھەيە و نه لەبارى رەنگى پىستەوە و نه لەبارى روخسارەوە لەگەل بودينى‌یه‌کان ويڭچۈۋىيان نىيە. ھەلبەت سەرەپاي ئەو جياوازىيائىش، يۇنانىيەکان بەھەل بودينى‌یه‌کان بە يیلۇنى دەناسن.

سەرتاسەرى ولاتى بودينى‌یه‌کان بە دارستانى چى داپوشراوە. لە گەورەترين پانتايى ئەو دارستانە، گولىتكى گەورە و قول ھېيە. دەورى گول بە قۆپى و قامىشەلان گەمارقىداوە. لەنیو ئاوى گولدا سەگاو و مشكى ئاوى و كۆمەلېك ئازەللى خاوهن سىماى چوارگۈشە دەزىن. دانىشتۇرانى دەفرەكە ئەو ئازەلەنە راودەكەن و پاشان تىزمالىك لە كەولەكەيان لە بەرقى كەواكانىيان دەدروون و ھەرودە دەلىن گۇونى ئەو زىندەوەرانە بۇ چارەسەرى نەخۆشى منالىدانى ژنان بەۋەجە.

[۱۱۰] بەلام سەبارەت بە ساڭرۇماتىيەکان، بابەتىك دەگىرنەوە كە بە چەشىنەيە: لە شەپى ھەريمى تىرمۇدوندا كە يۇنانى‌یه‌کان بەسەر ئامازۇنى‌یه‌کاندا زالبۇون (سکىتىيەکان ئامازۇنى‌یه‌کان بەناوى ئىئورپاتا دەناسن. ئىئورپاتا بە زمانى يۇنانى رەنگە وەك پىاوكۈز مانا بىرىتەوە - چونكە ئىئور بە زمانى سكىتى دەبىتە پىاوا و پاتا واتاي كوشتن دەدا)، يۇنانىيەکان توانىيان سى پاپۇرپى پە لە ژنانى ئامازۇنى يەخسىربىكەن. ئەوانەيان سوارى پاپۇرەكان كەدەن. وەختىك پاپۇرەكان گەيشتتە نىۋەرسى ئاوهكان، ژنانى ئامازۇنى دەستىيان كەدەن و كشت كەشتىوان و مەلوانەكانى يۇنانىيەان كوشت. ژنەكان نەياندەزانى پاپۇر چىيە و نەيانتوانى نە بايەوانەكان و نە فەرمانى كەمىيەکان بەكاربىتن. ئowan يۇنانىيەكانتىان كوشتبۇو و خۇيان لەسەر ئاوهكان سەرگەردا مابۇونەوە. تۇفانىك پاپۇرەكانى خستە بە شەپۇلەكانى ئاو و ھەرەمموويان گەيشتتە گولى مىئۇتىدا لە ھەريمى

کریمنی. هەریمی کریمنی لەپاستیدا ولاتی سکیتییەکانی ئازادە. ژنانی ئامازۆنی لە قەراخ ئەو گولە دابەزین، بۇوهی ئاوهدا نییەک بىقۇزىنەوە. لەپېگادا تۇوشى پەھوھىيەک ئەسپەکانیان راکىشا و سواریان بۇون و دەستیان بە تالانى ملک و مالى سکیتییەکان كرد.

[۱۱۱] سکیتییەکان نەياندەزانى چ قەوماوه. نە زمانى ئەو ژنانە حالى دەبۇون و نە جلوپەرگى لەو چەشىنەيان دىتبوو و نە قەتىش ھۆزى ئامازۆنیيان ناسىبىوو. ئەوان بۇيان بېبوو بە پرسىيار كە ئەوانە لەكۈنۈھە تاتۇون. سکیتییەکان پېتىانابۇو ئەوانە گشتىيان پىاو و گەنجن و بۆيە لەجىيە پەلاماريان دان. دواى شەپېتى قورس سکیتییەکان سەركەوتىن. لەكتى پېشكىنى ئەرمەکان دەركەوت گشتىيان ژن. سکیتییەکان دواى راۋىش، بېپىاريان دا چىتىر ئەو ئامازۆنیيانە نەكۈژن، لەجيات شەپ باشتىره كۆمەلېتكۈرە لاوى سکیتى بىنېزىنە لایان. ھەلبەت بەراوردى ژمارەتى ئەو ژنە ئامازۆنیيانە يان كرد. گەنجەکانى سکیتى لە نىزىك ئامازۆنیيەکان ئۆردويان لىدا و ھاوشىۋە ئەنەكان ھەلسوكەوتىان دەكىد. ھەركات ژنەکانى ئامازۆنی پەلامارى گەنجەکانیان دەدا، كورپەكان بەبى بەرگرى، پاشەكشەيان دەكىد و ئەوجار لە شوينىكى نىزىكىتىر لە ژنەكان مۇلگەيان دادەمەزراندەوە. سکیتیيەکان بۆيە ئەو بېپىارەيان دا، چونكە گەرەكىيان بۇو لەو ژنە ئامازۆنیيانە بىنە خاوه منال.

[۱۱۲] گەنجە سکیتیيەکان بە مەبەستى جىبەجى كىردى ئەو بېپىارە وەپېتەوتىن. ژنانى ئامازۆنی، ئەوانىش تىنگەيشتن كە ئەو گەنجانە بۇ شەپ و ئازارى ئەوان نەهاتۇون، بۆيە دەستیان لە راونانى كورپەكان ھەلگرت. لاوهەكان ھەربۇزە تۈزىك نىزىكىتىر دەكەوتتەوە و ئۆردوگائى خۇيان بۇ لاي مۇلگەى ژنەكان دەگواستەوە. گەنجانى سکیتى چەشىنى ژنانى ئامازۆنی ھېچ كەلۈپەلى تر جىا لە چەكەکانیان پېتەبۇو. كورپەكان وەك ژنەكان دەزىيان، راو و شكار و تالان كاريان بۇو.

[۱۱۳] ژنانی ئامازۇنى گشت رۆزىك، لای نېوھېرۇ بەو چەشىنە ھەلسوكەوتىيان دەكرد: ئەوانە بەمەبەستى دەست بە ئاو گەياندىن يەك يەك و دووددوو بەنيو دارستاندا بلاۋەيان دەكرد و لەيەكتىر جىادەبۈونەوە. گەنجانى سكىتى بەو كارەى ژنەكائىيان زانى و ئەوانىش بەھەمان شىۋە جولانەوە. رۆزىكىان يەكتىك لەو گەنجانە. لە ژنەكى ئامازۇنى نىزىك بۇۋە. ژنە پىنى ناخوش نەبۇو و مەجالى بە كورپەدا لە باوهشى بىگرى و تىكەلاؤى جىنسى لىتكەوتەوە. ئەوانە زمانى ھەقدوويان نەدەزانى و تەنبا بە ئىششارەى دەست و پەنجە يەكتريان حالىكىرد. ژنە بە كورپە ئەمان شوين و گەنجىكى ترىيش لەگەل خۆى بىتنى و ئەويش دەستەخوشكىكى خۆى دىتنى. كورپە سكىتى يەكە كاتىك گەپاوه مۇلگە، رووداوهكى بۇ گەنجانى تر باسکىرد. رۆزى دواتر خۆى و گەنجىكى تر بەرەو ژوانگە چۈون. گەنجەكانى ترىيش وەختىك بەو سەركەوتتەيان زانى و ترسىيان شكا، لەگەل ژنانى ترى ئامازۇنى رېتكەوتىن.

[۱۱۴] پاش فەترەيەك مۇلگەى ھاوبەشيان دامەزراند و ھەركەسە لەگەل ژنەكى ئامازۇنى كە يەكەمجار ھەلبىزاردبۇو، ژيانى ھاوسەرى پىكھىتىن. پياوانى سكىتى نەيانتوانى زمانى ژنانى ئامازۇنى فيرbin، بەلام ژنەكان فيرى زمانى سكىتى بۇون. وەختىك ئەوانە توانيان پىتكەوە قىسەبکەن و لە يەكتىر حالى بن، پياوهكان بە ژنانى ئامازۇنى يان گۇوت: "ئىمە خاوهن بىنەمالە و ملک و مالىن، با لەوە زىادتە بەو شىۋەيە درىيە بەو ژيانە نەدەين، باشتە بىگەپىتىنەوە لای كەسوکارمان. بەلىتىان پىندهدەين جىا لە ئىتە، ژيانى ھاوسەرى لەگەل ھېچ ژنەكى تر دانەمەزريتىن. ژنانى ئامازۇنى بەو چەشىنە ولاميان داوه: "ئىمە ناتوانىن لەگەل ژنانى سكىتى ھەلکەين، چونكە خاوهن نەرىتى ھاوشىۋە نىن. ئىمە كەۋاندارىن، نىزە ھاوىيىن، سواركارىن و لەمەر ئەركى ژنانە زانىارىيەكمان نىيە. ژنانى ئىتە ھىچكام لەو كارانە باسمان كىرد، نازانن، ئەوان تەنبا مژۇولى كارى ژنانەن و لەنيو فايتوونەكائىدا دەزىن، تەنانەت بۇ راو و شكارىش ناچەنە ھېچ شوينىتىك. كەوابۇو، ئىمكانى نىيە ئىمە

وهک ئەوان هەلسوکەوت بکەين. ئەگەر ئىيە دەخوازن، حەقۋايە بچنەوە لاي كەسوکارتان و بەشە مال و دارايى خۇتان وەربىرىن و پاشان بگەپىنەوە لاي ئىيمە با خۆمان جىا لە خەلکانى تر پىكەوە بېزىن".

[115] كەنچەكانى سكىتى بەو قسانە بە قەناعەت گەيشتن. بەشە مالى خۆيان وەرگىت و گەپانەوە لاي ژنانى ئامازۇنى. ژنه كان ئەوجار بە كەنچەكانىيان گووت: "ئىيمە لىرە ھەست بە مەترسى دەكەين، چونكە تالانى دەفەرەكەمان كىدوه و ھەروەها ئىيەشمان لە كەسوکارتان دوور خستۇوەتەوە، ئەگەر دەخوازن ئىيمە ھاوسەرىيتان بکەين، پىويسىتە لە و لاتە بىرۇين و كاتىك لە رووبارى تانائىس پەپىنەوە، لەوبەرى چۆم نىشتەجى دەبىن".

[116] سكىتى يەكان ئەو خواستەرى ژنه كانى ئامازۇنىشيان بەجى كەياند و لە چۆمى تانائىس پەپىنەوە و مەوداي سى رۆز رىڭا بەلاي رۆزھەلاتدا و سى رۆزى تر دوور لە گولى مىئۆتىدا، بەرھو باکور رۇيىشتن. وەختىك گەيشتنە ئەو شويىنە ئىستا لىتى نىشتەجىن، لەوي مانەوە.

ژنانى سافرۇماتى خاوهن شىوازى ژيانى ھاوشىۋە ئەو كۆمەلە ژنه ئامازۇنىيەن كە يەكەمجار ھاتۇونەتە ئەو دەفەرە. ژنانى سافرۇماتى بەمەبەستى راوكىردىن بە سوارى ئەسپ وەددەرەكەون، جا يَا لەكەل پياوهكەن يَا بە تەنیا خۆيان. ئەوانە لە شەپىشدا بەشدارى دەكەن و چەشنى پياوان جلوبەرگ دەپۈشىن.

[117] سافرۇماتى يەكان ھەر لە سالانى كۆنەوە زمانى سكىتى پىر لە ھەلە دەدوىن. لەبەرئەوە ئامازۇنى يەكان نەيانتوانى زمانى سكىتى بەدروستى فيرbin. سافرۇماتى يەكان كاتى زەماوەند نەريتىكى تايىھەت بەخۆيان ھەيە: ھىچ كىيىتكى سافرۇماتى مىزد ناكات، تا كەسىتكى لە دوژمن نەكوشتبى. زۇر بەي ئەو كچانە بەرلەوە مىزد بکەن، بە قەيرەبى دەمرن، چونكە نەيانتوانىيە ئەو مەرجە بەرنەسەر.

[۱۱۸] پاشا و فهرمانزه‌وای ئهو نه‌تەوانەی پىشتر ناوم هىتان، لە دەورى يەكتىر كۆبۈونەوە و كوييان لە قسەي راسپاردەكانى سكىتى راگرتبوو. سكىتى يەكان دەيانگۇوت كە داريوشى پارس پاش ئەوهى ولاٽانى سەر رىگاي داگىركىرد، پردى لەسەر ئاوى تەنگە بەرأي ۋۇسىپریس لىتداوه و پىنى لەننیو خاكى ولاٽى ئەوان ناوه. پەلامارى ولاٽى تراکى داوه و گەيشتووهتە چۆمى ئىستروس، بەو مەبەستە كە تەواوى ولاٽەكانى ئەو سەرزەوينە بخاتە ژىز دەسەلاٽى خۆى.

"ئىوه، بەھېچ شىيە يەك نابى بىھەلۋىست بن و رىگا بىدەن ئىمە تىدابچىن. پىتىستە يەكىرىن و گشتىمان پىتكەوە لەھەمبەر پەلاماردەر بەرگرى لە خۆمان بکەين. ئەگر ئەو كارەي نەكەن، ئەوكاتە ئىمە لەبر زەختى دوژمن ولاٽى خۆمان چۆل دەكەين يَا ناچارىن پەلامارى پارسەكان بىدەين. ئەگر ئىوه بە هانامانەوە نەيىن، رىگا چارەتىرمان نىيە. ھەلبەت بارودۇخى ئىوه لە ھى ئىمە باشتىر نابى. پاشاي پارس شەپى تەنبا دژى ئىمە نىيە، بەلكۇو مەبەستى ژىزىدەستە كىرىنى ئىوهشە. ئەو ھەر بەوهندە رازى نابى، ئەگر ئىمە لەننیوبەرى، زىيان بە ئىوهش دەگەيىتى. ئىستا لەوبارەوە روونكىرىنەوەتىرمان ھەيە. ئەگر پاشاي پارس گەرهەكى بوايە تەنبا پەلامارى ئىمە بدا و تولەتى ئەو كاتە بکاتەوە كە كۆليلە ئىمە بۇونە، دەبوايە خۆى لە خەلکانى تر نەگەياندە و تەنبا شەپى دژى ئىمە كىدبىا و بە ئاشكرا گۇوتباي دژى سكىتى يەكان لەشكىرىتىشى دەكەم، نەك گەلانى تر. ئىستا، ھەركە گەيشتووهتە سەر خاكى ئىمە، خىرا گشت تراکى يەكانى هىتاواهتە ژىز دەستى خۆى و ولاٽى دراوىسى ئەوانىش، واتە خاكى غىتى يەكانىشى داگىركىدوه."

[۱۱۹] راسپاردەكانى سكىتى بەو شىيە يەقسى خۆيان كرد، پاشا و سەركىدەتى نەتەوهە كانى تر، خۇنيان پىتكەوە كۆبۈونەوە و دواى تاوتۇيى بارودۇخەكە، تۇوشى دووبەرەكى هاتن.

يىلىۇنى، بودىنى و ساڭرۇماتى يەكان لەو بىروايەدا بۇون كە يارمەتى سكىتى يەكان بىدەن. ئاغاتيرىسى، نىغۇرىسى، ئاندرۇفاغى، مىلانخلىنى و

تافرۇئىيەكان بەو چەشىنە ولامى راسپاردەكانى سكىتىيان داوه: "ئەگەر ئىۋوھ پېشىر ناھەقىتان دەرەق بە پارسەكان نەكىدبا و شەرتان دىرى ئەوانە نەكىدبا، ئىستا ھەرچى داواتان كىدبا بەلای ئىمەوە دروست بولۇ. دەتاتوانى ئىمە بە قەناعەت بگەيىن و پېككەوە ھاۋپەيمانىمان دامەزراندبا. بەلام ئىۋوھ كاتى خۆى بەبى ئەوھى پرس بە ئىمە بکەن، يَا ئىمە بەشدارى شەرەكە بىن، ھېرىشتان كىدە سەر ولاتى پارسەكان و ئەوانىنان كىدە كۆيلەمى خوتان. ئىستا ھەر ئەو خوايە ئەوانى ھانداوه بۇوھى ھەمان رەفتار لەگەل ئىۋوھ بکەن. ئىمە نە ئەوكات ناھەقىمان كىدوھ و نە ئىستاش دەخوازىن زيانىيان پېنگەيىنин. ھەركات لەشكىرى پارسەلات و گەيشتە ولاتى ئىمە و گەرەكى بى زەرەمان پېنگەيىنى، ئەو وەختە لېيى رادەسىتىن، بەلام تا ئەو كاتە چاودەپوان دەبىن. ئىمە دەسىپېشخەرى ناكەين، چونكە لە باوەرەدىن كە پارسەكان لەشكى ناھىتتە سەر ئىمە، بەلكوو مەبەستيان ئەو كەسانە يە كە تاوانبارى راستەقىنەن سەبارەت بە ناھەقىيەك كە پېشىر كىدويانە".

【۱۲۰】 كاتىك سكىتىيەكان ئەو ولامەيان پېنگەيى، خويان كۆبوونەوە و بېپارياندا ھىچ شەرىك نەكەن، لەبىر ئەوھى دراوسى كانيان ناخوازن يارمەتىيان بىدەن، بەلكوو تەنبا پاشەكشە بکەن و سەرچاوه ئاوىيەكان بىرىن و ويشكىيان ھەلگىتىن و مۇچە و مەزراكان و يىران بکەن و ھەروھا بەسەر دوو دەستەدا بەشىن. خەلکى سافرۇماتى، ئەوانىش بە پاشايەتى سكۇپاسى رەگەل دەستەي يەكەم كەون.

قەرار بەو شىۋوھى بولۇ كە ئەگەر پارسەكان بەرھو دەستەي يەكەم لەشكىكىشى بکەن، ئەو كاتە خەلکەكە دەبىن بۇ سەر چۈمى تانائىس پاشەكشە بکەن و قەراغ ئاوهكانى گولى مىئۇتىدا بىرىنەبەر. ئەگەريش پارسەكان پاشەكشە بکەن، سكىتىيەكانى دەستەي دووھەم پېتىستە پەلاماريان بىدەن و راۋيان بکەن و لە ولات و ھەدرىيان بىنلىن. ئەركى دەستەي يەكەم بە پاشايەتى سكۇپاسى و چۈنۈيەتى كۆچكىرىدىن دىيارىكرا.

دهستهی دووههم، واته دوو کومله حهشيمهتهکهیتر، يهکيان به پاشایهتی ئیدانتيرسق و ئهوهی تريش به سه رکردايەتى تاكساکى، ئهوانه لەگەل بىلۇنى و بودىنى يەكان يەكان گرت. بېياردرار سەرهەتا پاشەكشە بکەن و مەوداي نىوانىان لەگەل لەشكىرى پارس، يەك رۆزى سەفەرى دوور بىن و كاريان جىئەجىكىدى ئەر كانه بىن كە بؤيان دىيارى كرابۇو.

بەر لە هەر كارىتك، پېۋىست بۇو بەرەو ولاتى ئەو خەلكانه پاشەكشە بکەن كە حەزىيان لە يارمەتى دان نەبۇو و هاۋپەيمانى يان قبول نەكردبوو. بەو شىۋىھە ئەوانه ناچار دەبۇون كە لە شەردا بەشداربىن (ئەو خەلكانه هەرجەند بېياريان دابۇو دوورەپەرىز بن، بەلام ئىستا سەرەرای مەيلى خۇيان دەبوايە دىزى پارسەكان شەپبەن). جىا لهەش، دەستهى دووههم قەرار بۇو بگەرىتىنە و ولاتى خۇيان و هەركە بارۇدقخيان بە قازانچ بىنى، پەلامارى پارسەكان بەهن.

【۱۲۱】 وەختىك سكىتى يەكان ئەو بېيارانەياندا، كومەلىك لەوانه بە مەبەستى شەر دىزى لەشكىرى داريوش وەرىتكەوتىن. سەرهەتا باشترين سواركارەكانىيان ناردە مەيدان. فايتوون و داشقەكانى كە ژن و منالى سكىتى تىدا دەزىيان، لە ناوجەكە دوور خرانەوە. هەلەيت چى مەر و مالاتى هەيانبۇو، ژمارەيەكى كەم نەبىن كە بۇ بىزىو هيشىتىانەوە، ئەوهى تريان بەپانەوە راگواست. بېياربۇو بەرەو باكۇر كۆچ بکەن.

【۱۲۲】 سەرهەتا داشقە و فايتوونەكان وەرىتكەوتىن. وەختىك هيىزەكانى پېش لەشكىرى سكىتى تووشى پارسەكان هاتن، دەستهى داشقە و فايتوونان مەوداي سىن رۆز رىڭا لە چۆمى ئىسترقس بەرەو نىوهندى خاكى سكىتىا دوور كەوتىوونەوە. هيىزەكانى سكىتى خىرا بە مەوداي يەك رۆز رىڭا پاشەكشەيان كرد و چى كشتوكالى هەيانبۇو، بە مۇچە و مەزراوە و يېرانيان كردن. پارسەكان كاتىك چاوابيان بە هيىزى سوارەرى سكىتى كەوت، وەدوايان كەوتىن و سوارەكانىش پاشەكشەيان كرد. بەو چەشىنە پارسەكان بەلاي رۆزەلاتدا و بەرەو چۆمى تانائىس رۇيىشتىن. دواي ئەوهى

سکیتی^{یه} کان له چۆمی تانائیس په^{رینه} وه، ئەوجار پارسه^{کانیش} دهرباز بون و سکیتی^{یه} کانیان پتر راونا تا گەیشتنه ولاٽی ساڤرۇماتى^{یه} کان، پاشان له ویوه بەرهو ھەریمی بودینی^{یه} کان چون.

[۱۲۳] له تەواوى ئەو ماوھیدا کە لەشكىرى پارس بە ولاٽی سکیتیا و ساڤرۇماتى دا دهرباز بۇو، تۇوشى هېچ مەزرا و مۇچە و ئاوهدانى^{یه} ک نەھات، چونكە ھەم ولاٽەكە كشتوكالى نەبۇو و ھەم گشتى وېزان كرابۇو. لەشكىرى پارس وەختىك گەیشتە ھەریمی بودینی^{یه} کان، بەسەر شارىنکى دروستكراو له داردا كەوت. دانىشتۇوانى بودینی ئاوايىھەكىيان وېزان كربۇو و ئاگریان تىبەردا بۇو.

پارسەکان بەردەواام درېڭەيان بە داگىركەرى خۇياندا و له كۆتايىدا گەیشتە بىبابانىك. ھىچكەس لهو بىبابانه نەدەڙيا و لەبەرى ولاٽى بودینی^{یه} کان ھەلکەوتۇوه و بۇوهى كەسىنگ پىتىدا دەربازىبى، حەوت رۇڭ رېپیوانى گەرەكە. دوورتر لهو بىبابانه، تىساغىتى^{یه} کان نىشتەجىن و ھەر لهو ھەریمە چوار رووبار سەرچاوه دەگرن و بە ولاٽى مىئۇتى^{یه} کاندا شۇر دەبنەوه و له كۆتايىدا دەرژىنە نىتو گۈلى مىئۇتىدا. ناوى ئەو رووبارانه بىرىتىن له: لىكۆس، ئۇئارقۇس، تانائیس و سىرغىيس.

[۱۲۴] وەختىك داريوش گەیشتە ئەو بىبابانه، پېشپەۋى ھىزەكانى خۇى راگرت و له قەراخ چۆمی ئۇئارقۇس مۇلگەي دامەزراند. لەدرېڭەدا ھەشت بورجى پاسەوانى دروستكىرد و مەوداي نىوان ئەو بورجانە لەگەل يەكتىر شىست ستادىق بۇو و شوينەوارى ئەو بورجانە تا سەرددەمى منىش ماوه. داريوش لهو كاتەدا کە سەرقالى دروستكىدى بورجەكان بۇو، سکیتی^{یه} کان، ئەوانەي لەشكىرى پارس راوى نابۇون، رىنگاى چەپەكىان گرتەبەر و بەلاى باكبوردا دووباره ھاتنەوه نىتو ولاٽى سکیتیا.

لەبەر ئەوهى سکیتی^{یه} کان تەواو لەبەرچاوه ونبۇون و لەشكىرى پارس له هېچ شوينىك تۇوشىيان نەھات، داريوش بورجەكانىشى بەنیوھەچلى جىھېشت

و دووباره بهلای رۆژئاوادا پاشەکشەی کرد. ئەو لو باوهەدا بۇو کە ئەو خەلکەی بەرھو رۆژئاوا چۈونە، گشتیان سکىتىيەن.

[۱۲۵] داريوش و سپاکەی خىراتر پېشىرەوېيان کرد و گەيشتنە سكىتىا و ئەوجار تۇوشى ئەو دوو دەستىيە له سكىتىيەكان هاتن کە يەكتريان گرتۇو. ناوبرار گەرەكى بۇو ئەوانە راوىنى، بەلام سكىتىيەكان بەر له پەلامارى داريوش، خۆيان پاشەکشەيان کرد و مەوداي يەك رۆژ دوورتر و له پېشەوهى لەشكىرى پارس دەرۋىشتن. داريوش لەسەر راونانى ئەوانە بەردىوام بۇو و سكىتىيەكانىش بەپىنى نەخشەي خۆيان بەرھو ئەو ولادانە دەچۈن کە حازر بە ھاوپەيمانى نەبۇون.

سكىتىيەكان يەكم شوين کە روويان تىكىد، ولاتى مىلانخلىنىيەكان بۇو. سكىتى و پارسەكان بەو پەلامارە مەزىنەيان ئازاۋەيەكى گەورەيان ھاوكات له و لاتە سازكىر. پاشان بەرھو و لاتى ئاندرۇفاغىيەكان چۈن و پاش ئەوهى رەوشى ئەويشيان تىكىدا، ئەوجار چۈونە و لاتى نېقروۋىيەكان.

ولاتى نېقروۋىيەكانىش تۇوشى ئالۇزى هات. دواى ئىزە، سكىتىيەكان بەردىوام پاشەکشەيان کرد و گەيشتنە لاي ئاغاتىرسىيەكان. وەختىك ئاغاتىرسىيەكان دېتىيان خەلکانى دراوسى بە ھەراوھوريا وەپىش سكىتىيەكان كەوتۇون و بەرھو و لاتى ئەوان دىن، بەر لەوهى سكىتىيەكان بتوانى بىنە نىتو خاڭى و لاتەكەيان، سنورەكانيان داخست و ھەرەشەيان لېتكىدىن کە بە هاتنە ژۇوريان تۇوشى دىڭىردىوهى قورس دەبن.

دواى ئەو راگەياندىن، ئاغاتىرسىيەكان، لەسەر سنورەكان كۆبۈونەوه، بېيارياندا خۆيان بۇ بەرپەرچانەوهى پەلامارى سكىتى و پارسەكان ئامادەبکەن. بەپىچەوانە مىلانخلىنى، ئاندرۇفاغى و نېقروۋىيەكان لەبەرامبەر ھىرىشى سكىتى و پارسەكان ھىچ جومىزىيەكىان لەخۆيان نىشان نەدا. ئەوانە سەرەپاى كۆمەلېك ھەرەشە كە پېشىر كردىبۇويان، گشتیان لەبىر خۆيان بىردىوھ و بە شەلەزاؤى بەرھو باکوور رايانكىر و تا گەيشتنە سەھرا لە ھىچ شوينىك گىرنەبۇون.

سکیتییه کانیش نه یانتوانی بچنه نیو خاکی ئاغاتیرسییه کان چونکه پیشیان پیگیرابوو، بؤیه به ولاٽی بودینییه کاندا بەرەو ولاٽی خۆیان گەرانەوە و ئەوجار پارسە کانیان راونا.

[۱۲۶] سەرەرای ئەوە کە داگیرکەرى ھەروا بەردەواام بۇو و وىنەدەچوو تەواو بىن، داريوش راسپاردهى نارده لاي پاشاي سکیتییه کان واتە ئیدانتىرسق و ئەو پەيامەی بۇ نارد: "ئەی چارەپش، بۇچى بەردەواام رادەكەى، لەجيات ئەو گشتە ھەلاتتە دەتوانى يەك لە دوو مەرچە جىتىيە جى بکەى! ئەگەر پىتىوايە لەبەرامبەر ھېرىشى لەشكىرى مندا خۆت پىتپادەگىرى، لەسەر چى راوهستاوى، دەست لە راکىرىن ھەلگەرە و وەرە مەيدانى شەپ. ئەگەريش قبولتە کە لە من بچووكتى، بەس رابكە و خاک و ئاوت پىتشەش بە گەورە خۆت بکە".

[۱۲۷] پاشاي سکیتییه کان ئیدانتىرسق بەو شىۋەيە ولامى قسە کانى داريوشى داوه: "پارسەكە، دەبىن پىتپلىم کە تا ئىستا قەت لە مۇزۇف نەترساوم و لەبەر كەس ھەلنىھاتۇم، تەنانەت لە كاتى ئاشتى و ھىمنىشدا. ئىستا دەبىن بىزانى کە بۇچى شەپ لەگەل تو ناكەم. ئىتمە خاوهن شار و ئاوابى نىن، مووچە و مەزراشمان نىيە، تا لەوە بىرسىن کە داگير بىرىن و وىزان بن و ناچار بىن شەپيان بۇ بکەين. ھەلبەت ئەگەر قەرارە ئەو شەپ بکرى، ئىتمە گۇرى باپو باپرەنمان ھەيە. وەرن بىاندۇزنى و بويىرن ھەللىان بىدەنەوە، ئەوكاتە دەزانن کە چ شەپىكتان لە دىرى دەكەين، دىارە بۇ پاراستنى گۇرەكان نەك بۇ خواستىكى تر. بەر لەوەي ئەو رووداوه بقەومى، دلىنابە شەرتان لەگەل ناكەين، مەگەر خۇمان بېپىاريڭى ئەوتۇ بىدەين. ئەو سەبارەت بە كىرىن و نەكىرىنى شەپ. سەبارەت بە گەورەيى و ئاغايىھەتى، دەبىن پلىم کە من تەنبا خوأوھەند دىيا بە سەرەرە خۆم دەزانم، ئەوپىش چۈونكە لە ئەزىزداي خۆمە، ھەروەها خاتۇو ئىستى يا کە شاي گشت سکیتییه کانە. بۇ توش، لەجياتى ئاوا و خاک، ئەو كۆمەلە دىيارىيە دەنizىرم کە قابىلت بىن. داوات كردۇھ پىتپلىم گەورەم! باشتىرە زۇرى لىنەللىي!".

[۱۲۸] ته‌تری سکیتی‌یه‌کان و هریکه‌وت، بُوهی ئو ولامه بُ داریوش به‌ریته‌وه. پاشاکانی سکیتی کاتیک گوییان له وشهی کویلایه‌تی بُو، ئاگریان گرت، بُویه به‌شیک له هیزه‌کانیان نارده پیشنه‌وه. سافرؤماتی‌یه‌کان، ئه‌وانیش له‌گەل ئو به‌شه له هیزه‌کانی سکیتی ببُونه هاوپه‌یمان و سه‌رکردە‌که‌یان ناوی سکوپاسی بُو. ئو هیزانه به مه‌بستی پیوه‌ندی‌گرتن چوونه لای یوونی‌یه‌کانی پاسه‌وانی پردی ئیستروفس.

پاشماوهی هیزه‌کانی سکیتی بپیاریان دا خویان له‌شهر دژی پارسه‌کان بپاریزن، ته‌نیا جاروبار که دیتیان پارسه‌کان له شوینیک کوبوونه‌ته‌وه و خه‌ریکی خواردن و حه‌سانه‌وهن، په‌لاماریان بدنه‌نى. ئو به‌شه له سکیتی‌یه‌کان چاوه‌پوانی کوبوونه‌وهی له‌شکری داریوش بُون و نیوه‌نیوه گورزیکیان دهوه‌شاند. هیزی سواره‌ی سکیتی به‌رده‌وام له سواره‌ی داریوش‌یان ده‌دا و ده‌ستکه‌وتیان ده‌بُو. سواره‌ی پارس گشت جاری ده‌بُویه له فریای هیزی پیاده‌ی خویان بکه‌وى یا به‌پیچه‌وانه‌وه، هیزی پیاده خیرا یارمه‌تی سوارکاره‌کان بدا. سکیتی‌یه‌کان هه‌رکه سه‌رکه‌وتتیکیان و ده‌دست ده‌هینا به‌پهله مه‌یدانیان چُول ده‌کرد و ته‌واویک له هیزی پیاده‌ی پارس ده‌ترسان. ئه‌وان به‌و شیوه‌یه و به‌تایبیه شه‌وانه په‌لاماره‌کانیان دریزه‌پیدا.

[۱۲۹] هه‌موو جاری که سکیتی‌یه‌کان په‌لاماری مۆلگه‌ی له‌شکری داریوش‌یان ده‌دا، تنوشی گرفتیک ده‌هاتن و به قازانجی پارسه‌کان ته‌واوده‌بُو. دیارده‌یه‌کی سه‌هیر و سه‌مهره که ئیستا باسی ده‌که‌م: زه‌پینی که‌ر و هیمامی هیستر.

له ولاطی سکیتیا که‌ر و هیستر به‌رچاو ناکه‌وى و پیشتر باسم‌کردوه. له سه‌رتاسه‌ری خاکی ئو ولاطه ته‌نانه‌ت یه‌ک تاقه که‌ر یا هیستر بُونی نییه، هویه‌که‌ش ده‌گه‌پیته‌وه بُو سازد و سپی که‌شووه‌وای ولاط.

ئه‌و که‌رانه ده‌یان زه‌پاند و ترسیان و به‌ر ئه‌سپه‌کانی هیزی سواره‌ی سکیتی ده‌نا. هه‌رجاری سکیتی‌یه‌کان په‌لاماریان ده‌ست‌پینده‌کرد، که‌ره‌کانی نیو مۆلگه‌ی داریوش و هزه‌پین ده‌که‌وتن. ئه‌سپه‌کانی سکیتی ده‌سله‌مینه‌وه و

بهشیکیش له ترسه‌کهيان له بهر ئوه بwoo که له گوئي کهره‌کان دهترسان، بهتایبەت کاتى زەپین، قوت‌دەبۈون. ئەو ئەسپانه ھېچکات له ژيانى خۇياندا كەريان نەدىتىبۇو و گوئييان له زەپەرى ئەوان نەببۇو. پارسەكان له بارهەوە شانسىكى بچۇوكىان له شەردا ھەبۇو.

[۱۳۰] هەركات سكىتىيەكان، پارسەكانيان له بارودۇخىتكى شەپریو و ھەرس ھېناندا دەدىت، ھەولیان دەدا پارسەكان پتەر له ولاتى خۇيان رابگەن، بۇوهى زىاتر برسىيەتى و بى بژىوي بچىزىن. بۇ ئەو كارەش بەو چەشەنە ھەلسوكەوتىان لەگەل پارسەكان دەكىد: ئەوانە چەند سەر ولاغ و مالاتيان به گاوانەوە له پشت سەرى لەشكى دادەنا. پارسەكان وەختىك پەلامارى ھىزەكانى سكىتىيەيان دەدا، سكىتىيەكان خىرا رايان دەكىد. پارسەكان دەگەيشتنە سەر گاران و دەستىيان بەسەردا دەگرت و له بابەت ئەو دەستىكەوتە گەلىك غللور دەبۇون.

[۱۳۱] دواى ئەوهى له و چەشەنە رووداوانە چەند جاريک دووقات بۇونەوە، داريوش تەواوېك قەلس بwoo. پاشاي سكىتىيەكان به قەلسى داريوشى زانى و راسپاردهى ناردە لاي ئەو و يەك مشك و يەك بوق و بالندەيەك و پىنج خەدەنگى بەديارى بۇنارد. پارسەكان سەرهەتا له كابراى راسپاردهيان پرسى كە ئەو ديارىييانە چ مانايەكىان ھەيە. كابرا له ولامدا گووتى: من تەنيا ئەركى گەيانىنى ئەو خەلاتانەم بەستقۇوه بwoo و هيچىتر و ئىستاش دەبى خىرا بگەرمەوە. كابرا له كوتايىدا تەنيا ئەوهەندەي بە پارسەكان گووت كە ئىوه خەلکىكى وشىار و چاوكراوەن، دەتوانن ماناي ئەو ديارىييانە خوتان لىتكىدەنەوە.

[۱۳۲] پارسەكان دواى بىستى ئەو ولامه، خۇيان كەوتتە مشۇور. داريوش له باۋەرەدا بwoo کە سكىتىيەكان گەرەكىانە خۇيان بەدەستەوە بىدەن و ئاو و خاكى ولات له خزمەت ئەو بنىن. ئەو دەيگۈوت، مشك لەزىز عەرز ھىلانە دەكا و چەشىنى مەرقۇف بە دەغل و دان دەزى. بوق لەنىو ئاودا دەزى و بالندەش بەتەواوى شىۋەرى ئەسپ دەدا. خەدەنگ نىشانە خواتى

سکیتییه کانه و دهخوازن چه که کانیان دانین. ئه وه بوقوونی داریوش بwoo. غوّفری ئاس یهک له و حهوت که سهی سه رده می خوی به شداری له رو خاندنی ده سه لاتی موغی میدیاپی دا کردبوو، به پیچه وانهی لیکدانه وهی داریوش، خاوهن بوقوونی جیاواز بwoo. به باوه پی ناوبراو مانای ئه و کومه له دیاریبه بهو چه شنه بwoo: "ئهی پارسه کان، ئه گهر ئیوه چه شنى بالنده به ئاسماندا نه فرن، يا وهک مشک به زیر خاکدا نه پون، يا شیوهی بوق له نیو قوبی ياندا هلبه زدابهز نه کهن، دلنيابن له کوتاییدا بهو تیر و خه ده نگانه ده کوژرین و هيچکات چاوتان به ولاطی خوتان ناكه ويتنه وه".

[۱۳۲] ئه وه سه رجم لیکدانه وهی پارسه کان سه بارت به دیاری سکیتییه کان بwoo. له و نیوه دا دهستهی يه که می سکیتییه کان که پیشتر ئه رکی پاراستنی ناوجه کانی نیزیک گولی می ئوتیدای پی ئه سپتیر درابوو، ئیستا مه عمر کرا بون پیوهندی له گهله بیونییه کانی پاسه وانی پردى ئیسترس بگرن. ئه وانه گه يشته نیزیک ئه و پرده. سکیتییه کان به بیونییه کانیان گووت: "بیونییه کان، باوهه به قسنه ئیمه بکهن، دلنيبا بن بوق رزگاری ئیوه هاتووین. ئیمه ئاگاداری ئه و فهرمانه داریوش ههین که به ئیوهی گوت ووه تهنيا شیست روز لیره بمیته وه و پاریزگاری له و پرده بکهن و ئه گهر ئه و خوتان نه هاته وه، ئیوه بوتان هه يه بگه ربته وه ولاطی خوتان.

ئیستا ئه گهر به قسنه ئیمه ده کهن، خوتان له سه رکونهی ئیمه و داریوش بپاریز ن با له داهاتوودا توشی تیدا چوون نه بن. ئه و ماوه يهی داریوش دیاری کردوه، بمیته وه و پاشان به رهه و لاطی خوتان بگه ربته وه." بیونییه کان به لیتیابن دا ئه و کاره بکهن و سکیتییه کانیش خیرا به رهه دواوه گه رانه وه.

[۱۳۴] دوای ئه وهی ئه و کومه له دیاریبه گه يشته دهست داریوش، ئه وجار سکیتییه کان و هخوکه وتن و هاتنه مهیدان و خوتان بوق شه پی سواره و پیادهی پارس ئاماده کرد. کاتیک دوو له شکر له همبهر يه کتردا راوهستان و قه رار بwoo شه پی به قه و می، له و هخته دا که رویشکیک ده رپه پی و به نیوان

هه دوو سپادا رايکرد. سكىتىيەكان كە چاويان بە كەروينىشك كەوت، يەكىەك و دوودوو سەريان لەدوو نا. هەراوەورىيايەكى زۆر سازبۇو. داريوش وەختىك چاوى بە شلەزىنى هىزەكانى سكىتى كەوت، پرسىيارى لە پىاوانى دەوروپەرى خۆى كرد. گەورە پىاوانى لەشكىرى كاتىك داريوش يان تىكەياند كە سكىتىيەكان وەدواى كەروينىشك كەوتون، سەرى سۈرما و لەجىوه لەگەل پىاوه كانى راۋىزىكى كرد و گۇوتى: ئەو سكىتىيەكان زۆر پى كەمە و ئىستاش وىدەچى قىسەكانى غۇفرىئاس سەبارەت بە دىارييەكان وەپاست گەپىن. لەمەو بەدوا منىش لەگەل بۆچۈونى غۇفرىئاس، بۇيە پېتىستىمان بە تەگىير و مەسلەحەتىكى باشە، بۇوهى بتوانىن ساغ و سلامەت بگەپىتەوه ولاتى خۆمان".

غۇفرىئاس لەوى بۇو و بەو چەشىھەن لامى داريوشى داوه: "پاشاكەم، من پېتىشتر بىستبۇوم و دەمزانى كە ناكىرى ئەو خەلکە راكتىشىبە مەدانى شەر. لەو كاتەوه كە من هاتوومەتە ئىزە، لەو كە بۆچى بەو شىۋىيە گالىتەمان پېتەكەن، كۆمەلىك زانىارىم دەستكەوتۇو. هەر بۇيە بەو قەناعەتە كەيشتۇوم كە هەر ئىمشەو كاتىك تارىكى داھات، بۆ ئەو سەربازانەى دەرەقەتى ماندۇويەتى و دژوارى پىنگا نايەن چرا و قەندىلەكانمان داگىرىسىن، بابەتى بەدرق و ھەلخەلەتىنەريان بۆ باس بىكىن، كەرەكانلىك بېستىنەوه و خۆمان بۇيى دەرچىن، بەرلەوهى سكىتىيەكان بگەنە چۆمى ئىستەرس و پىردىكە بىرۇخىن، يا يۈونىيەكان بېرىارىك بىدەن كە بىتە مايەى شەرمەزارىيەن".

ئەو بۆچۈونى غۇفرىئاس بۇو و هەركە شەو داھات، داريوش فەرمانى جىتىچى كەردىنى ئەو نەخشەيەى دەركىرد.

[١٣٥] چى خەلکى ماندۇو و پەككەوتە هەبۇو، يا ئەو كەسانەى بە كۈژران و لەدەست چۈونىان زيانىك بە داريوش نەدەگەبىي، لە ئۆرددوڭا جىتىانھىشتىن. كەرەكانىان لەيەكتىر بەستتەوه و ئەوانىشيان لەگەل خۆيان نەبرد. بۇيەش ئەو جەماوەرەيان لەگەل كەرەكان بەجيھىشت، تا زەرەزەپى كەرەكان بەردىۋام

بى. ئەوكەسانەي نەخۇش و بىرىندار بۇون، ئەوانىش بەجىمان. بەهانەي ئەو كارە ئەو بۇ كە داريوش دەخوازى كەسانىك لەنلىق لەشكىدا ھەلبىزىرى كە بىوانن پەلامارى سكىتىيەكان بىدن، ئەوانەي دەمېتنەو، پىويستە ئەركى پاراستنى ئۇردوگا وەستقى خۆيان بىرىن.

وەختىك ئەو دەستوورە بە خەلکى جىماو درا و ئاگەكان داگىرسان، داريوش خىرا بەرەو چۆمى ئىسترقس وەپىكەوت. كەرەكان كە لە لەشكى جياڭرا بۇونەو، پىر لە جاران دەيان زەرەن. سكىتىيەكان بە بىستى زەرەي ئەو كەرانە، دىلنيا بۇون كە پارسەكان ھەروا لە ئۇردوگادا ماون.

[136] هەركە رۆز بۇو، ئەوانەي لە مۆلگەدا ما بۇونەو، ھەستيان كرد داريوش ئەوانى جىتهىشتۇرۇ. ناچاربۇون لەبەر سكىتىيەكان بىپارىتنەو و تىيان بىگەيىن كە چىيان بەسەر ھاتوو. سكىتىيەكان وەختىك گۈييان لەو قسانە بۇو، خىرا ھەردوو دەستەي لەشكىيان كۆكىدەوە و لەگەل سافەرماتى و بودىنى و يېڭىنلىقسىيەكان يەكىان گرت و يەكىاست و دواى پارسەكان كەوتىن و بەرەو چۆمى ئىسترقس چوون. بەشى ھەرەزقىرى لەشكىرى پارس لە ھىزى پىادە پىكەتابۇو و رىڭايى و يېڭىايى بە باشى بەلەد نەبۇون و رىڭايىكى دروستكراو لەگۈرپىدا نەبۇو. ئەو ھۇيەك بۇو كە ئەو دوو لەشكىرە تۇوشى يەكتەن و سكىتىيەكان زۇر زۇوتىر كەيشتنە سەر پىر. سكىتىيەكان كاتىك دىتىيان كە پارسەكان ھېشىتا وەدىارنەكەوتۇن، بە يۇونىيەكانى پاسەوانى پىرىدیان گووت: "يۇونىيەكان، ئەو ما وەيەي بۇتان دىيارىكابۇو، تەواو بۇو، ئىتەر مەسلەحەت نىيە لەو پىر لىتە بىتىنەوە. ئەگەر پېشتر لە ترسى داريوش ناچاربۇون ئەو پىر بىارىزىن، ئىستا ئىتە ئىتە لە سايەي سەرى سكىتىيەكان و خواكانيان ئازاد و سەربەستن. ئەو كەسانەي پېشتر ئاغايەتىيان بەسەر ئىۋەدا دەكرد، بەلايەكىان بەسەر ھاتوو كە جارىكى تەلەخۇرەن بىن دىرى خەلک لەشكىرىشى بىكەن".

[137] يۇونىيەكان گۈييان لەو ئاخاوتىنە بۇو و لەجىنە كۆبۇونەوەيان پىكەيتىنا. مىلىتىيادىس خەلکى ئاتىن، سەركردە و حاكمى ھەرىمى خىرسەنلىقسى

له و باوهه‌ردها بwoo که پیویسته به قسه‌ی سکیتی به کان بکری و بجن ولاتی یوونیا (له‌جیات به کوئیگراوی بـ داریوش، نیشتمانی خـیان رزگار بـکـن) ئازاد بـکـن، به لـام مـیلـیـسـیـوـسـ، خـلـکـی ئـیـسـتـیـئـنـ ئـؤـسـ دـژـیـ ئـهـ و بـوـچـوـونـهـ بـوـوـ. ئـهـ و پـیـوـابـوـوـ کـهـ لـهـ سـایـهـیـ سـهـرـیـ دـارـیـوـشـ، گـشتـ ئـهـ و سـهـرـکـرـدـهـ نـیـزـامـیـانـهـ لـهـ نـاوـچـهـیـ ژـیدـ حـوـکـمـیـ خـیـانـ بـوـونـهـتـهـ خـاوـهـنـ دـهـسـهـلـاتـ. ئـگـهـرـ فـرـمانـهـوـایـیـ دـارـیـوـشـ بـپـروـخـیـ، ئـوـکـاتـ ئـهـوـانـیـشـ، بـهـتـایـبـهـتـ ئـهـ و خـوـیـ، دـهـسـهـلـاتـیـ حـوـکـمـانـیـ هـرـیـمـیـ مـیـلـیـتـوـسـ لـهـدـهـسـتـ دـهـدـاـ وـ بـهـگـشـتـیـ کـهـسـ لـهـسـهـرـ حـوـکـمـ نـامـیـنـیـ، چـونـکـهـ خـلـکـیـ ئـهـ و نـاوـچـانـهـ بـهـپـانـهـوـهـ خـواـزـیـارـیـ ئـازـادـیـ خـیـانـ بـوـونـ، نـهـکـ دـیـکـتاـقـورـیـ وـ سـهـرـهـرـقـبـیـ. وـهـخـتـیـکـ کـابـرـایـ خـلـکـیـ ئـیـسـتـیـئـنـ ئـؤـسـ قـسـهـکـانـیـ تـهـواـبـوـوـ، ئـهـوـانـیـ تـرـیـشـ بـوـچـوـونـیـانـ گـوـرـانـیـ بـهـسـهـرـداـ هـاتـ، هـرـچـهـندـ پـیـشـتـرـ لـهـکـلـ بـیـرـورـایـ مـیـلـیـتـارـیـسـ بـوـونـ.

[۱۳۸] ئوانەي راييان گورپى و پاشايان بەلاوه گرينگتر بۇو، ئەو كەسانە بۇون: حوكىمانانى ھەرىتىمى ئىلىسپۇندۇس بە ناوەكانى، دافنيس خەلکى ئابىدىن، ئېپۆكلۈس خەلکى لامپساك، ئىرۇفاندۇس خەلکى پارىئى، مىترۇدورۇس خەلکى پروكۆنیس، ئارىستاغوراس خەلکى كىزكىنچ و ئارىستۇن خەلکى بىزانس: ئوانە گشتىيان خەلکى دەھەرى ئىلىسپۇندۇس بۇون. ئوانەي خەلکى ھەرىتىمى يۈونىيا بۇون، ستراتيس خەلکى دورگەي خىبىس، لياكىس خەلکى دورگەي سامۆس، لائۇداماس فۆكائىئىف و ئىستىيئۇس خەلکى مىلىسىا. يۇچۇونى ئەوهى دوايى دەرى مىلىتىيادىس بۇو.

۱- ئابىدىن يا ئابىدزىس يەكىن لە شارەكانى كۇنى ئاسىياب بچووک، ھەلکەوتتو لە قەراغ ئاوهكانى دارىدانىلى.

-۲- لامپساک، شارینکی کونی ئاسیای بچووک له كەنارئاوهكاني داردانلىل.

۳- پروکرنس، دورگه‌ی کی ناسراوی ئاسیای بچووک له باکوری روزه‌لاتی کیزیک و له ناوچه‌ی تەنگ ئاوییه‌کان. ماویه‌ک موها جیرنشیتی یۇنانى بۇوه و ئەمرق پىتىدەگۇنلى مەرمەرە.

۴- شارنيکي کون و گوره‌ي ئاسياي بچووک بوروه و له نيزىك تەنگە ئاوييەكان بوروه. ئەمروق تەنبا
وپىرانەكانى بەجى مارون.

۵- بیزانس، شاریکی باستانی ئاسپیا بچووک، هەلکەوتتو لە قەراغ ئاوه‌کانی بوسفور.

٦- دورگه يه کي بچووکي یوناني له دهرياي مهديزانه و له ههشتا كيلوميتري ئەزمىر.

لهوانه‌ی که خله‌کی هریمی ئئۇلى بى، تەنیا ئارىستاغۇراس، دانىشتۇرى
كىمى ئا^۱ لهوى بۇ.

[۱۳۹] ئەو كەسانەي لەگەل بۇچۇونى ئىستىيئۆس بۇون، بېيارياندا بە قىسە و كرده‌وھ وەخۆكەون و پىرىدى سەر چۆم بەلاي سكىتىيەكەن وە بە مەوداي كەوانەي تىرىتكى بېروخىتن. ئەوهش بۇيە بۇو كە نىشان بەدەن، خەرىكى رووخاندىنى پىرەكەن، بەلام لەپاستىدا هىچ كارىتكى ئەوتۇيان نەكىد. لەوهش نىكەران بۇون كە سكىتىيەكەن قەلس بن و حەول بەدەن بە زۇرەملى بەسەر پىرىدى چۆمى ئىستىرۇسدا بېپەرنەوە. ئەوان هەروەها بېيارياندا كە بە سكىتىيەكەن بىلەن، بۇيە خەرەپكەرنى پىردىان لەلاي ولاتى ئەوانەوە دەستپېتىركدوھ، چونكە پىز بە قازانچى لەشكى سكىتىي تەواو دەبى.

ئەو كۆمەلە بېياراتىك بۇون كە خزانە سەر بۇچۇونى ئىستىيئۆس و هەر ئەويشىان كرده نۇيتەر بۇوهى لەگەل سكىتىيەكەن قىسەبكا. ناوبراو بەو شىۋەيە ئاخاوت: "ئەي خله‌کى سكىتى، ئىۋە خۇشتىرۇن خەبەرتان بۇ ئىمە هيئنا. پېشىيارەكانتان لە كاتىكى گونجاودا گەيشتەجى. ئىستا كە ئىۋە رېنمایى دروستى ئىمەتان كردوھ، ئىمەش گەركمانە لە وەختىكدا كە شايىستە و لىتوەشاوهى گەورەيى ئىۋە بى، بىتىنە ژىير دەسەلاتتان، بەلام هەروەك دەبىن، ئىستا خەرىكى رووخاندىنى پىردىن و ئەو كارەشمان زۆر بەلاوە گرىنگە، چونكە گەركمانە سەربەست و ئازاد بىزىن. بەباورپى ئىمە، ھاوكات كە سەرقالى رووخاندىنى پىز دەبىن، باشتەر ئىۋەش بەدواى هيئەكەن دۈزمندا بگەرىن و هەركە دۆزىتەنەوە، تۆلەي ئىمەشىيان لېتكەنەوە و بە سزاي تاوانەكابىيان بگەيىن.

[۱۴۰] سكىتىيەكەن بۇ جارى دووهەم باوهەپان بە يوونىيەكەن كرد و بەمەبەستى دۆزىنەوەي هيئەكەنلىپارس وەخۆكەوتىن. سكىتىيەكەن لە رىڭادا تووشى هيئەكەنلىپارس نەھاتن. ئەوهش دەگەپاوه بۇ ھەلەي خودى سكىتىيەكەن، چونكە پېشىتر چى مىزگ و لەوەرگەي بۇ ئەسپەكەن بەوەج بۇو،

۱- شارىتكى كۆنی ئاسىيابىچووك، هەلکەوتۇو لە هەرىمى ئئۇلى.

ویرانیان کردوو و کانیاوه کانیان به قورگرتبوو و بیره کانیان پرکردبوو. ئەگەر ئەو کارهیان نەکردا، زۆر بە هاسانى پارسە کانیان دەدۇزىيەوە. ئەو بپيارەي پيشوویان، سەبارەت بە ويرانىكىنى گشت ئەو شوينانە كە بە لايانەوە گرىنگ بۇو، بە زيانى خۆيان تەواو بېبوو. سكىتىيەكان ناچاربۇون ھەموو ناوجە كانى خاوهن لەوەرگە و مىزىگ و ئاو بىگەرىن، چونكە لە باوهەدا بۇون كە هيئە كانى دوژمن بەرەو ئەو شوينانە دەچن و بەو چەشىنە لە دەست سكىتىيەكان رادەكەن، بەلام بەپىچەوانەوە پارسە كان رىيگاى پيشوویان لەبىر بۇو و راست بەويىدا گەپانەوە. پارسە كان سەرەپاي بەلەدى رىيگا، بەو حالەش تا بىگەنەوە سەر پىر، تووشى كولىك گىروگرفت هاتن. كاتىك گەيشتنە سەر چۆم، دېتىيان پىر رووخاوه. پېيانو بۇو يۈونىيەكان ئەوانىان جىتەتىشتوو و پۇيىشتۇن.

[١٤١] لهنىو پياوانى داريوشدا كابرايەكى ميسرى دەنگىز ھېبوو. داريوش دەسەر كابرايى كرد كە بچىتە قەراغ چۈمى ئىستىرس و بانگى ئىستىنى ئۆسى خەلکى مىلىسيما بكا. كابرا ئەمرى داريوشى بەجى گەياند و ئىستىنى ئۆس ھەركە گۈيى لەو ھاوارە بۇو، خىرا تەواوى قايقە كانى نارد كە لەشكەر بىگوازنهو، واتە دووبارە پىرەكەي سازكىردهو.

[١٤٢] پارسە كان بەوچەشىنە رىزگاريان هات و سكىتىيەكانى بەدوايانەوە بۇون، بۇ جارىيەتلىق نەيانتوانى بىاندۇزىنەوە. ھەربۇيە دەگۇوتىرى كە ھەرچەند يۈونىيەكان مەرقۇي ئازادىخوازن، بەلام دەبىن بلىم كە خۇيپىتىرين و بىغىرەتلىن خەلکن. ئەگەر وەك كولىلەش سەيريان بىكەن، لە سەرشۇپى و تۈكەريدا ھىچ كەم ناهىتىن و تەواو لە خزمەتى ئاغا كانىان دان و قەت بىر لە ئازادى و رىزگارى خۆيان ناكەنەوە. سكىتىيەكان بەو شىۋەيە يۈونىيەكان پېتىنسە دەكەن.

[١٤٣] داريوش بە ولاتى تراكىدا تىپەپى و گەيشتنە سىسىتسىس لە دەقەرى خىرسۇنىسىق^۱. ناوبراؤ لەۋىشەوە بە رىيگاى بەحردا بەرەو ئاسىيا چوو و سەركەرەيەكى لەشكەرى پارسى بە ناوى مەتفاڭازۇس وەك حوكىمانى ئورۇپا

۱- ھەريمىكى ولاتى تراكى، ماوهىيەك خراوهتە سەر خاكى مەقدونىيە.

دیاریکرد. داریوش کاتی خوی له بهر ئه وهی قسه و بقچونه کانی مینفاذازوسی به که یعنی بwoo، پتر له گشت سه رکرده کانی تر قهدری ده گرت. جاريکيان داریوش خهريکي خواردنی هه نار ده بئ، برای داریوش لئی پرسیوه: "پاشا حه زت له ج شتیک ده گرد که به ریزه ه دهنکه کانی هه نار هه تبایه! داریوش له ولا مدا گوت وویه تی: "پیتمخوش بwoo به ریزه ه دهنکه کانی ئه و هه ناره فه رمانده ه وک مینفاذازوس هه بواهه بعوهی ولا تی یونان بیننه ژیر ده سه لاتی من ". داریوش به و شیوه ه و له حزور پارسه کاندا ریزی بق مینفاذازوس دان اوه. هه ر ئه و کاته ش بwoo که داریوش ناوبر اوی و هک سه رکرده له شکریکی هه شتا هه زار که سی له دوای ریشتنی خوی به جن هیشت.

[۱۴۴] ناوی مینفاذازوس بق همیشه له بیری دانیشتووانی ئیلیس پوندوس دا مایه وه، چونکه ئه و سه رده مهی ناوبر او له شاری بیزانس بwoo، پستان گووت که خالکیدونی یه کان^۲ حه ڤده سال بهر له بیزانسی یه کان له و ناوچه یه نیشته جن بعونه. مینفاذازوس گووتی وادیاره که خالکیدونی یه کان کویر بعونه، چونکه ناخوشترین شوینیان بق ژیان و گوزه ران هه لبزار دوه، له حائیکدا خوشترین و جوانترین ناوچه یان له بهر دهستدا هه بwoo. بهه رحال مینفاذازوس له ده ڤه ری ئیلیس پوندوس مایه وه، گشت ئه و خه لکانه ه دوستی میدیا کان نه بعونه هیروقدوت له گه ل پارسه کانی لئی تیکچووه) هینایه ژیر ده سه لاتی خوی.

میژووی لیبی (له فریقا)

[۱۴۵] له سه رده مهدا که مینفاذازوس سه رقالی حوكمرانی له ناوچه کانی ژیر ده سه لاتیدا بwoo، له شکر کیشییه کی گه وره دزی لیبی ئاماده کرا که دواتر باسی ده که م. بهر له و باسه پیویسته سه رهتا سه بارت به هیندیک زانیاری بدؤیم:

-
- ۱- شاره کانی بیزانس و خالکیدون ژیر ده سه تی مینفارییه کان بعونه و به ته واوی دوژمنایه تی پارسه کانیان کردوه.
 - ۲- خالکیدون، یه ک له شاره کانی کونی هه ریتی فیتنی یه کان له قه راخ ئاوه کانی بق سفورد که له سالی ۶۸۵ پیش میلاد به دهست مینفارییه کان دروستکرا.

پیلاسغی^۱ یه کان و هختی خوی ژنانی ئاتینی یان له هه ریمی فرا فرۇناس دەركىدبوو.
 هەر ئەو پیلاسغی یانه ئەوجار پاشماوهى كەشىوانە کانى ھۆزى ئارغى یان له
 ناوجە کانى دورگەی ليمتوس بەرەو دەفھرى لاکىدىمۇنى دەربەراند. پاشان له
 ناوجە^۲ تافعىتى^۳ ماوهىك مانەوه و ئاگىرىكى زۇريان داگىرساند.
 لاکىدىمۇنى^۴ یه کان چاويان بهو ئاگرانە كەوت و راسپارده یان نارد، بۇوهى بىزانن
 ئەوانە كىن و له كويوه هاتۇون. ئەوانە له ولامدا گۇوتىان له ھۆزى مىنى^۵ و
 نەوهى ئەو قارەمانانەن كە بە گەمى ئارغۇس روويان له دەرياكان كردۇو و له
 ناوجە^۶ ليمتوس دابەزىيون و لهۇى نىشته جى بۇونە. لاکىدىمۇنى^۷ یه کان و هختىك
 زانيان ئەوانە له ھۆزى (مىنى) يىن، جارىكى تر راسپارده یان ناردەوه لایان بۇوهى
 بېرسى كە ئەوانە چىان گەرەك، بۇچى هاتۇونتە ولاتى ئەوان و ئەو كشتە
 ئاگرە یان له بەرچى كردۇتەوه. (مىنى)^۸ یه کان ولايميان داوه كە پیلاسغى^۹ یه کان
 ئەوانيان دەركىدۇو، بۇيە ناچار بۇونە روو له خاکى باپو باپيرانى خويان بىخەن.
 ئەوه قىسىمە^{۱۰} كى راست بۇو. (مىنى)^{۱۱} یه کان داواى نىشته جى بۇونيان كرد و
 خوازيارى مافى خويان بۇون و داوايان كرد كە خاکىيان بىرىتى.
 لاکىدىمۇنى^{۱۲} یه کان خواستى (مىنى)^{۱۳} یه کانيان بەجى كەياند. ھەلبەت ئەوهى پىز لە
 هەر شىتىك لاکىدىمۇنى^{۱۴} یه کانى ناچار كرد كە ئەو كاره بىخەن، بەشدارى خانەدانى
 تىندارى ئۇ^{۱۵} لە سەفەرى دەريايى گەمى ئارغۇس دا بۇو. بەھەر حال مىنى^{۱۶} یه کانيان
 وەرگرت و زەۋىيان بەسەردا بەش كىدىن و بەنئۇ ھۆزە کانى خوياندا
 بىلۇيان كىرىنەوه.

هيئىتىك لە مىنى^{۱۷} یه کان خىترا ژيانى ھاو سەرىيان پىكەتىنا و ئەو ژنانەش كە لە^{۱۸}
 ليمتوس لە گەل خويان هيئابۇويان، دايانە خەلگى ئەو ناوجانە.

- ۱- رىزە چىايەك لە پىلۇپۇنسقىس.
- ۲- ئارغى^{۱۹} یه کان لە زور جىڭا وەك مىنى نايان ھاتۇوه، چونكە لە شارى يولكت، پىتەختى
 مىنى^{۲۰} یه کان، كە لە قەراخ بەحر ھەلکەوتىبوو، رۇيشتىبوون.
- ۳- مىنى، ھۆزىكى كۆنلى نىشته جى لە هەر يېمى تىسالى و شارى ئۇرخۇمىن لە ناوجە^{۲۱} ۋىۋەتىيە. ئەو
 ھۆزە نەوهى پاشايىك بەناوى مىنى ياس بۇونە. ئەو دوو ناوجە^{۲۲} يە لە باشدورى يېننان ھەلکەوتۇون.
- ۴- كاستور و پوليدېقىس، مىلانى تىندارى ئۇ^{۲۳} پاشاي سپارت بۇونە.

[۱۴۶] ماوهیه کی نوری تینه چوو مینی یه کان غه په بعون و داوای ده سه لات و مافی حومه ایان کرد و تووشی کومه لیک کرده و هی نایاسایی هاتن و له ئاکامدا لاکیدیمۆنی یه کان بپیاری له نیوبردنی ئه وانیان دا. هربویه گشت مینی یه کانیان گرت و خستیانه زیندان. له ولاطی لاکیدیمۆنی یه کان نه ریتیک هیه که ئه و که سانه‌ی قه راره بکوژرین، ده بی له شهودا کاریان بکری و هیچکه س له روزی رووناکدا ناکوژن. وختیک خواستی کوشتنی مینی یه کان هاته کورپی، ژنه کانیان که خه لکی سپارت و کچی گهوره پیاوانی شاره که بعون، داوایان له لاکیدیمۆنی یه کان کرد ئیزینیان پیبدری بچنه ژووری زیندانه کان و له گهل میرده کانیان رازو نیاز بکه ن. لاکیدیمۆنی یه کان پیشان وانه بعو که ئه و ژنانه مه کر و حیله لیان له بن سه ردایه و در گایان بق کردن و هه ژنه کان هر که چوونه ژوور به و چه شنه هه لسوکه و تیان کرد که ئیستا باسی ده که م: جلویه رکیان به میرده کانیان دا و خویان به رگی پیاوایان پوشی. به و شیوه یه پیاووه کانی مینی به به رگی ژنانه به بردم پاسه وانه کاندا له زیندان هاتنه دهر و کاتیک رزگاریان هات، خیرا له ناوچه‌ی تاقغیتو ئوردویان لیدا.

[۱۴۷] راست له و سه ردنه دا تیراس کورپی ئاثتیسیون^۱ و نه و هی تیسامیتقوس و نه تیجه‌ی تیرساندروس که ئه و هی دوایش کورپی پولی نیکیس بعو، خوی ئاماده ده کرد که له هه ریمی لاکیدیمۆنی بپروا و له شوینیکی تر ئاواییه ک بنیات بمنی. ئه و کابرایه و اته تیراس له و هچه‌ی کادموس و خالی مناله کانی ئاریستودیمۆس بعو، و اته خالی ئیفریس تینیس و پرۆکلیس. مناله کان هیشتا بچووک بعون که ناوبراو له شاری سپارت و هک سه رپه رستیان دیاریکرا. به لام هر که کوره کان گهوره بعون و حومه ایان و لاتیان بدهسته و گرت، ئیتر بق ئه و گه لیک دژوار بعو، دوای ئه و گشته ساله فرمانزه وايی و پاشایه‌تی، ئیستا له زیر ده سه لاتی خوار زا کانیدا بی. بؤیه رایگه یاند که چیتر له ولاطی

۱- ئاثتیسیون خوی گهیانده لای دووری یه کان بجوهی لعده ست ئیدیپردوس و ئیرینی یه کانی ده فری لایوس رزگاری بی.

لاکیدیمۆنی نامینتهوه و گهره کیهه تی به پیگای دهربادا بچیته لای خزم و که سوکاری خۆی.

ئەو سەردەمە له دورگەیەک کە ئەمپۇق پىتىدەگۇوتى تىرا و پېشتر بەناوى كالىستى دەناسرا و خاوهن ھەر دۇوو ناو بۇوە، ژمارە يەک لە نەوهە كانى مىتمقلىيارقسى كورى پىكىلۇس ژياون. پىكىلۇس خۆی خەلکى ولاٽى فىنىقى بۇوە. كادمۇس كورى ئاغنيرۇس^۱ بەمەبەستى دۇزىنەوهى ئىقۇرقىپى^۲ كەيشتووهتە دورگەی تىرا. پىاوا نازانى ئاخۇ ئەو كاتە كادمۇس ئەو دورگەيەی بەدل بۇوە يَا ھۆكارىيکى تر لە گۈرپىدا بۇوە، تەنبا هەر ئەوهەمان لىپۇون بۇووهتە كە حەشيمەتى فىنىقى و كەسوکارى خۆى لەۋى جىتھىشتۇوه. ئەوانە تا ھەشت وەچە له دورگەيى كالىستى ماونەوه، واتە تا ئەو سەردەمە كە تىراس بۇ يەكە مajar له ولاٽى لاکیدیمۆنی يەكانەوه ھاتووهتە ئەۋى.

【۱۴۸】 تىراس بەرە كالىستى وەرىتكەوت و كومەلە خەلکىكى كە له ھۆزەكان ھەلبىزاربۇو، لە گەل خۆى بىد. ئەو گەرەكى بۇو لە گەل نەوهە كانى مىتمقلىيارقسى لهو دورگەيە بىزى و هيچكەت بىرى لەۋە نەكىردهوه ئەو خەلکە له خۆى بەرنجىنى و بەپېچەوانەوه بەردەواام وەك كەسوکارى خۆى سەيرى كىردىن. بەلام لە بەر ئەوهى لهو سەردەمەدا مىنىيەكان لە زىندان رايانكىردىبوو و لاکیدیمۆنی يەكان بېرىارى كوشتنىيان بە سەرەياندا سەپاندىبۇو، تىراس داواى كرد كە هيچكام له وانە نەكۈزىرنىن، بەلكۇو ئەو ئامادەيە لە گەلابىن بىروا و دورگەكە جىتھىلى.

لاکیدیمۆنی يەكان ئەو پېشىنارەيان پەسند كرد، تىراس بە سى گەمىيە وە وەرىتكەوت و گەراوه لای پاشماوهى ھۆزەكانى ئەزىزدارى مىتمقلىيارقسى. دىبارە ناوبر او له سەفەرەدا ژمارە يەكى كەمى لە مىنىيەكان لە گەل خۆى بىد. بەشى ھەرزۇریان مانەوه و دىزى پارورى ئاتىيەكان^۳ و كافكۇنى يەكان^۴ كەوتتە شەپ و .

۱- پاشاي ئەفسانە بى فىنىقىيە.

۲- ئىقۇرقىپى كچى ئايىتىز بە روخسارى گامىش وە دىياركەوت و خاواهند ژوبىتىز (دیا) رفانى و بىرىدىيە ولاٽىكى كە دواتر نىبى نزا ئەورۇپا. ئىقۇرقىپى وەك دايىكى مىنقس دەناسرا.

۳- پارورى ئاتى، ھۇزىكى كافكۇنى بۇونە.

ئه و خەلکانه يان لە ولاتى خۇيان دەركىد و ئەوجار خۇيىشيان بەسەر شەش دەستەدا بەش بۇون و لەو ھەرىمە چەند شارىكىيان بە ناوهەكانى لېپرىئۇ، ماكىستۇ، فريكس، پىرغۇس، ئېپقۇن و نودىقۇن بىياتنى. زۇربەي ئەو شارانە لە سەردىھى مىندا، بەدەست ئىلىيەكان داگىركران. دورگەكەش ناوى لېنرا تىرا كە لە تىراسەوە دەھات.

[١٤٩] كورپى تىراس گەرەكى نەبۇو لەگەل باوکى بىرۋا و ھەربۆيە تىراس گۇوتى كە مەرىك لەنتىو گورگاندا جىدەھىلى. ھەر لەبەر ئەو قىسىمە ناوى ئەو كورپە گەنجهش نرا ئىئولىكوس(گورگ لە كەولى مەردا) و ئاخىرەكەش بەسەریدا بىرلا. ئىئولىكوس بۇو بە خاوهن كورپىك، واتە ئايىن ئاس و ھۆزى ئايىن ئاسى بەو ناوهەوە دەناسرىن. ئەوانە خىلىكى گۇرەن لە ناوجەھى سپارت. چۈن مەلالانى نىزىنەي ئەو خىلە دەمردن، دواى ئامۇرگارى يەكىك لە تالاھىنەكان، خەلک پەرسىنگەيەكىان لە ئىئىنېنى بىق لايىس^٢ و ئىدىپىزدۇس^٣ دروست كرد. لەو كاتەوە ئىتەر مەلالەكان نەدەمردن. نەھامەتى لەو چەشىنە بەسەر خەلکى ھەمان ھۆز لە دورگەي تىراس يىش هات.

[١٥٠] سەبارەت بەو باسانەي تا ئىستا ھىتاومەتە گورپى، لاكتىدىمۇنىيەكان و خەلکى دورگەي تىراس ھاۋىران، بەلام ئەو كۆمەلە زانىارىيەي لەسەريان دەدويم، گشتى لە زمان تىراسىيەكانوھە گۇوتراوە. غرينسوس، كورپى ئايىسانىا كە لە نەوهەكانى تىراس و پاشاي ئەو دورگەيە واتە تىراس بۇو، سەفەرى نىتوھەندى ئايىنى دىلفوسى كرد و كۆمەلەتك ئازەللى بىق قوربانى كىرىن لەگەل خۆى بىق ئەو شويىنە بىردى. ژمارەيەك لە دانىشتووانى شار لەگەل ناوبىراو و ھەرىكەوتىن و لەوانە

۱- كافكۇنى، ھۆزىكى نىشته جى لە ئىلىيا يَا ئىلى ئا، لە شوينىك بەناوى ترىيەلى ڈيابون. ئەو شوينە وەك بارىكايىيەك لە داۋىنەي چىاكانى ئاركادى لە باشۇورى يۇنان ھەلکەوتىوھە. پارورى ئاثەنەكانىش ھەر لەو شوينە ڈيابون. ھەلېت دواتر بەو ناوهە ناسراون.

۲- لايىس، باوکى ئىدىپىزدۇس.

۳- ئىدىپىزدۇس، پاشاي ئەفسانەي شارى تىغا، ھەلکەوتۇو لە يۇنانى باستان كە ۱۵۰۰ سال پىش ميلاد پاشایتى كىرىدۇ.

فاتوس^۱ کورپی پولیمنیتوس که ئەوهشیان له خیلیکی مینی بەناوی ئىشفيمۇس بۇو، لەگەلیان چوو.

وەختىك پاشاي تيراس واتە غريتۇس سەبارەت بە گەلەتكى بابەت، راوىزى لەگەل تالەبىن و فالگىرپەرسىتكە ئايىنى دىلفۇس كرد، تالەبىن پېنىگۈوت واباشترە شارىك لە لىبى (ئەفرىقا) دروستبىكەي. غريتۇس له ولامدا گۈوتى: "خواوهند ئاپۇلۇن، گەورەم، من ئىتىر پېر بۇومە و تاقەتى سەفەرى ئەۋىتۇم نىيە، باشتىرە ئەو داوايە لە كەسىتكى لەمن گەنجىر بىكى كە لىزەيە". ئەو لە كاتى قىسە كىردىدا دەستى بۇلای فاتوس راداشت. ئەوھە قىسە وباسى ئەو كاتە بۇو. دواي ئەو دىدارە، گشتىان گەرانەوھە و لاتى خۇيان و پەند و ئامۇزگارى تالەبىنیان لەبىر خۇيان بىردوھە، چونكە نەياندەزانى لىبى (ئەفرىقا) لەكۈي ھەلکەوتۇوھە و لە خۇيان رانەدى ھاوللاتىيان بۇ شۇينىكى ئاوا نەناسراو بىتىرن.

【۱۵۱】 دواي ئامۇزگارى تالەبىن، ئىتىر لە دورگەي تيراس بۇ ماوهى حەوت سال باران نەبارى و تەواوى دارستانەكان و يىشكەلگەپان و تەنبا يەك دار مايەوھە. دانىشتۇرانى تيراس دووبارە دواي ئامۇزگارىيابان لە تالەبىنەكان كرد. ئەو جارىش كاھىنى مەزن، پېتىيا ئامۇزگارى كردىن كە ژمارەيەكىيان بەرھە لىبى كۆچبىكەن. وەختىك تيراسىيەكان بەو قەناعەتە گەيشتن كە چارھەشىيان كۆتايىنە، كۆمەلېك راسپاردهيان نارده دورگەي كريت، بۇوهى بېرسن ئاخۇ كەسى كريتى يا خەلکى تر سەفەرى لىبى كردوھە. راسپاردهكان، لەو ئاوابىيە كەسىكىيان دۆزىيەوھە، ئەوיש راوجى مروارىد بۇو و پىتىدە گۈوترا كورۇققۇس. ئەو كابرا راوجىيە بە تيراسىيەكانى گۈوت كە جارىكىيان لەبەر توفان رىيگائى و نىكىدوھە و لە ئاكامدا گەيشتۇوھە دورگەيەكى لىبى بەناوی پلاتىئا.

راسپاردهكانى تيراسى بە پارەيەكى زۇر كابرايان رازى كرد تا لەگەلیان بچىتە تيراس. لە دورگەي تيراسەوھە كۆمەلېك خەلکى توپىزەر بەمەبەستى لىكۆلىنەوەي

۱- فاتوس، كاسايەتتىيەكى ئەفسانەيى كە لەلاين نېۋەندى ئايىنى دىلفۇس راسپىزىدرا موهاجىرنىشىنىك لە ئەفرىقا دروست بىكا. شارى كىرنى لە ئەفرىقا بەدەستى ئەو دروستكراوه.

بارودقخی لیبی سازبوون. کوروقفیوس چاوسانگی ئهو تویزه رانه‌ی و هستگرت و پیکه‌وه گهیشته دورگه‌ی پلاتئا. تویزه ران، کوروقفیوس یان له و دورگه‌یه جیهیشت و بژیوی چهند مانگیان بودانا و خویان خیرا بهره و دورگه‌ی تیراس گه‌پرانه‌وه، تا هاولاتیانی خویان له‌مه‌ر دقزینه‌وه‌ی ئهو دورگه‌یه، و اته پلاتئا ئاگادار بکه‌نه‌وه.

[۱۵۲] له‌به‌ر ئوه‌ی گه‌پرانه‌وه‌ی تیراسی‌یه‌کان و دده‌رنگی که‌وتبوو، کوروقفیوس بی‌بژیو مابقووه. راست له و سه‌ردنه‌دا گه‌میه‌کی ساموسری به سه‌رکرده‌یی کولاپس که بهره و لاتی میسر ده‌چوو، و بهره توفان ده‌که‌وه و سه‌ره له دورگه‌ی پلاتئا و دده‌رده‌نی. کوروقفیوس حال و وهزعی خوی بق ئهو کابرا ساموسری‌یه باسده‌کا و ئه‌ویش کولتک ئه‌رزاقی بق جیده‌هیلی. کولاپس و هاوسمه‌فرانی له و دورگه‌یه ده‌رۇن و ههول‌دده‌دن که بکه‌نه و لاتی میسر، به‌لام بای رۆزه‌هلاس مه‌جالیان پیتادا. ئهو بایه لېنىه‌کرده‌وه و ئه‌وانیش دوای تېپرین به ناوچه‌ی کوله‌که‌کانی ئیراکلیس‌دا، گه‌یشته ده‌قهری تارتیسقا^۱. هله‌بەت يەک له خواکان به‌هانایانه‌وه دیت.

ئهو نیوه‌نده بازركانییه له و سه‌ردنه‌دا تازه دامه‌زرابوو. ههربویه ساموسری‌یه‌کان بەشى هه‌رەزورى که‌رسـتـهـکـانـیـانـ لهـ وـ شـوـیـنـهـ خـورـدـکـرـدـهـوـهـ و قازانجیکى له راده‌بده‌ریان کرد. ئه‌وه‌نده‌ی من بزانم جيا له سۆستراتوسى کورى لاثۇدامانتوسى خەلکى ئىتىنىتى، هېچ يۇنانىيەکى تر تا ئهو کاته قازانجى بەو قەیاسەی له مامەلەی بازركانیدا نه‌کردىبوو. پیاو ناتوانى كەس له‌گەل سۆستراتوس هەلسەنگىتنى.

ساموسری‌یه‌کان يەكىله‌دى قازانجى ئهو مامەلە بازركانیيەيان بەجيا دانا که دەببۇو بە شەش تالاند. بەو پاره‌يە خومره‌يەکى مەفرەغ، راست وينه‌ی ئهو خومرانه‌ی لە هەریمی ئارغۇنس دروست دەکرین، بە چاک‌کردن درا. دەورى ئهو خومره‌يە بە پەيکەره‌کانى شىردار رازابۇووه. ئهو خومره‌يە پېشىكەش بە پەرسنگەی ئیراس کرا و لەسەر سى كوله‌که‌ی گەورەی مەفرەغى سوارکرا.

- تارتیسقا، هەلکەوتتوو له رىۋاڭەی گوادەلەكەبىر.

ههركام لهو كولهكانه حهوت پيختيس بهرز و بهسهر ئئۇتكانياندا شكاونهوه. لهو سەردهمەوه نیوانى كيرينىيەكان و تيراسىيەكان لەگەل سامؤسىيەكان گەلىك دۆستانەيە.

[١٥٣] بەلام ئەو دەستەيە له خەلکى دانىشتۇرى دورگەي تيراس كە كورۇقىوس يان له دورگەي پلانتىئاس جىنەيشتبوو، كاتىنگەرمانوه دورگەي تيراس رايانگەيىاند كە ئاوايىيەكىان له ناوجەيەكى كەنار دەريايى ليپى دروست كردوه. خەلکى دورگەي تيراس بېيارياندا له گشت گەرەكەكانى شار- حهوت گەرەكى هەبۇو - له هەردوو كوبى مال يەك كەسيان بەپىنى قورعەكىشى ھەلبۈزىدرى و ئەوانە گشتىان بە سەرۋاكايەتى و پاشايەتى ۋالۇس بەرى بىكىتىنە دورگەي پلانتىئاس. هەموويان سوارى پاپۇر بۇون و بەرەو ئەھۋى وەرىكەوتىن.

[١٥٤] ئەوهى تا ئىستىتا گۇتراوه له زمان خەلکى تيراس بۇوه. سەبارەت بە پاشماوهى بەسەرەتايى ئەو خەلکە لهو بەدوا، بۆچۈونى تيراسىيەكان و كىرينىيەكان وەك يەكن. بەلام سەبارەت بە فاتۇس ھەرجى دەگۈوتى، بۆچۈونەكان وېك ناچن. كىرينىيەكان لهو بارەوە بەو چەشىنە دەدۇين: له دورگەي كريت شارىك ھەيە بەناوى ئۆواكسۇس. لهو شارە پاشايەك ھەبۇو بەناوى ئىتىئارخۇس. پاشا ژنهكەي مەد و كچىكى لەپاش بەجى ما كە ئاوى فرۇنیمى بۇو. پاشا بۇ خاترى ئەو كچەي دوبارە ھاوسەرگىرى كرد. ژنى دووھەمى ھەركە پىنى لەننیو مالى پاشا نا، تەواو زىدا يكانه لەگەل كچە ھەلسوكەوتى كرد و چى رەفتارى ناحەز و ناپەسەند ھەبۇو، دەرەھق بەو كچە كردى. له كوتايىدا بوختانيكى بۇ كچە ھەلبەست و بە درۆكانى خۇى پاشاي بە قەناعەت گەياند. ئىتىئارخۇس باوھەرى بە قىسەكانى ژنه كرد و بىرى له حىلەيەك بەدېرى كچەكەي كردەوە. له شارى ئۆواكسۇس كابرايەكى بازركانى خەلکى تيراس بەناوى تىميسۇن ھەبۇو. ئىتىئارخۇس میواندارى لهو بازركانه كرد و سويندىدا كە چى پاشا دەخوازى جىئەجىتى بكتا. كاتىنگەرمان تىميسۇن سويندى خوارد، ئىتىئارخۇس كچەكەي دايە دەست ئەو و پىنى گووت كە لەگەل خۇى بىبا و له رېگادا فېتى بدانە نىو ئاوى دەريا. تىميسۇن ناراھەت له

میوانداری بق خواستی نابهجن، خۆی لە جیبەجى کارىتکى ئۇوقۇ پاراست و سويندەكەشى لەزىر بىن نەنا و بېپىچەوانەوە بەو چەشىنە هەلسوكەوتى كرد: كچەى هەلگرت و سوارى پاپور بۇو و وەرىكەوت، كاتىك گەيشتە قولايى ئاوهكانى دەريا، بۇوهى سويندى لىتنەكەوى، گورىسى لەنىۋ قەدى فرقىنىمى بەست و شۇپى كىرىدەوە نىيۇ ئاۋ و ئەوجار ھەلىكىشاوه سەر گۈرەپانى گەمى و پاشان بەرهە دورگەى تىراس رۆيىشتە.

[١٥٥] لهۇى يەك لە پياوانى تىراسى بەناوى پۆلەمنىسىتوس، فرقىنىمى وەك حەزى خۆى بىردهوە مال. چەند سالىتكى گۈزەرا و فرقىنىمى بۇو بە خاوهن كورىك لەو كابرايە. ئەو منالە زمانى دەگىرا و بەزمەممەت قىسەئى بۆدەكرا. كىرىنىيەكان و تىراسىيەكان دەلىن ناوى ئەو كورە ۋاتقۇس بۇوە. من پىموابىه رووداوهكە بە شىتىوهىيەكىترە. ئەو كورە خاوهن ناۋىتىكى تر بۇوە، تەنبا ئەو كاتەئى گەيشتۇوهتە لىبى ناويان گۆرپۈوە كىرىۋانەتە ۋاتقۇس. گۆرپىنى ناوهكەى بەدواي ئامۇرڭارى نىيۇندى ئايىنى دىلەفوس بۇو. ھەلبەت پېشىنارى گۆرپىنى ناو گەراوەتەوە بق پلهى كۆمەلايەتى ئەو كورە، چونكە نەوهى پاشا بۇوە. لىبىيەكان بە پاشا دەلىن ۋاتقۇس، ھەربىيە منىش لهۇ باوهەرەدام كە كورە سەرەتا ناۋىتىكى ترى هەبۇوە، پاشان خواوهند پېتىا بەدم ئامۇرڭارى و تاللەبىنىيەوە ناوى ۋاتقۇسى لەسەر داناوه و چاوهپوانى ئەو بۇونە كە وەك پاشاي لىبى لەسەر كورسى دەسەلات دانىشى. لەراستىدا كاتىك ۋاتقۇس گەورە و بالغ بۇو، سەفەرى نىيۇندى دىلەفوسى كرد بۇوهى چارەسەرى زمان گيرانەكەى خۆى بكا. لە درىزەدا خواوهند پېتىا بەو شىتىوهى ئامۇرڭارى ۋاتقۇسى كردوه: "ۋاتقۇس! تو زمانت دەگىرى و بۆيە هاتووچى ئىرە. خواوهندى مەزن، فيقوس ئاپولۇن توى راسپاردوه بچىيە ولاتى لىبى، ولاتى مەرمەلات و لهۇى شارىك بق كۆچەران دروست بکەى".

وەك بە زمانى يۇنانى بىللىن: "پاشا، تو لەبەر كرفتى زمانت هاتووى... لهۇ كاتەدا ۋاتقۇس ولامى داوه: "خواوهند، بەلىن من هاتوومەتە خزمەت تو، چونكە زمانم دەگىرى. بەپىويسىم زانى پرس بە ئىيۇ بىكم، بەلام جەنابت داوايەكى تر لە

من دهکه‌ی، دهخواری من بچمه لیبی و ئاوايیه‌ک بنیات بنیم، جىبه‌جى‌كردنی ئەو خواسته گەلىك دژواره، به كام پاره و كەرسەتە و لەشكەرە؟ "فاتوس لەمەر گرفته‌كەئى پتر پىتى داگرت، بەلام ولامىكى ترى لە خواوهند وەرنەگىتەوە و هەمان ئامۇزىڭارى دووپات بۇوە. فاتوس رىپورەسىمى مشۇورى بەنیوهچلى جىھېشىت و بەرەو دورگەئى تىراس گەراوە.

[١٥٦] دواى ئەو رووداوه، خواوهند فاتوس و تىراسى يەكانى تووشى هيتدىك نەمامەتى تر كرد. تىراسى يەكان خۆشيان نەياندەزانى ھۆى ئەو گشت چارەپشىيە چىيە. هەربۇيە جارىكى تريش راسپاردەيان نارده نىيەندى ئايىنى دىلەفس. تالەبىن پىتىا لە ولامى ئەو راسپاردەيش دا گۇوتى كە هەركات فاتوس و كومەلىك دانىشتۇرى دورگەئى تىراس بەمەبەستى نىشته‌جى بۇون، چۈونە لىبى و ئاوايى كىرىنى تان بنىياتنا، ئەو وەختە رەوشى ئىۋەش بەرەو باشى دەچى.

خەلکى تىراس سازبۇون و بە دوو گەمى وەدواى جىبه‌جى كىردى ئەو خواسته كەوتىن. ئەوانە دواى ئەوهى سەفەرى لىبىيان كرد، ھىچ كارىكىيان لەدەست نەھات و گەرانەوە دورگەئى تىراس. كاتى لە كەنار دەرييا دابەزىن لە، پاشماوهى خەلکى تىراس دەستىيان بە بەرەبارانى ئەوانە كرد، بۇوهى دانەبەزىن و پىتىان گۇوتىن بگەرىتىنەوە ئەو شۇينە كە لىتىنەوە هاتۇن. ئەو خەلکە ناچار بۇون دووبارە بايەوانى كەشتى يەكان بکەنەوە و بەرەو قەراغ دەريايى لىبى و بۇ دورگەئى پلانى ئاس بچن و لەۋى ئاوايىه‌ک دروست بکەن. پىشىر لەو بارەوە باسمى كردۇ. بەپىتى هيتدىك زانىيارى ئەو دورگەئى بەقەرا شارى كىرىنى ئەمېر گەورەيە.

[١٥٧] كۆچەر و موھاجىرەكان دوو سال لە دورگەئى پلانى ئا مانەوە، بەبى ئەوهى ھىچ سەرگەوتتىك وەدەست بىتن. لەكوتايىدا ناچاربۇون يەكىتكەن ئەنۇ خۆياندا ھەلبىزىرن بۇوهى بىتىنەوە و ئەوانىتىش بەرەو نىيەندى ئايىنى دىلەفس وەرنىكەوتىن. ئەوانە هەركە گەيشتنە دىلەفس لەگەل تالەبىن كەوتە راۋىز و گۇوتىيان كە لە لىبى (ئەفرىقا) دەزىن و بەداخەوە رەوشى ژيانىيان بەرەو باشى

نه چووه. خواوهند پیتیا له ولامی قسەکەردا گووتى: "تو کە هېشتا نەچۈو يەتە ولاتى مەپمالاتدارى لىبى، چۈن لەمن باشتىرى پېتاسە دەكەى! دەبى بلىم حىكمەت سرنىجرا كېشە".

ۋاتوس و ھاپپىكىانى ھەركە گۈيىان لەو قسانە بۇو، بى سىودۇو لىكىدىن بەرەو لىبى وەپپىكەوتىن، چونكە تىنگىيەن كە خواوهند پیتیا دامەز راندى ئاوابىيەكى كۆچبەرنىشىن بەبى چۈونى ئەوان، بە بەنەماي جىبىيەجى كرانى بەلېتەكان نازانى.

ۋاتوس و خەلکەكەى گەپانەوە دورگەي پلاتنى ئاس. خواوهند پیتیا لىيان رازى نەدەبۇو، ئەگەر ئاوابىيەك لە لىبى دروست نەكەن. كاتىك گەيشتنە پلاتنى ئاس، ئەوانەي لەوي جىيان ھىشتىبوون، گشتىيان رەگەل خۇياندا و چۈن بۇ كەنار دەريايى لىبى و لە روپەپپوئى دورگەي پېشىو ئاوابىيەكىان دروست كەرد. شوينەكە پېتىدە گووتىرى، ئازىزىرس. ئەو ناوجەيە خاوهن دوو دەشتى رازاوه يە و بە رووبارىك لەيەكتىر جىا كراونەوە.

[١٥٨] ماوهى شەش سال لەو دەفەرە مانەوە. سالى حەوتەم خەلکى لىبى بەلېتى بەدرقىيان پىدان كە بۇ جىڭىايەكى خۇشتىيان دەبەن. بەو چەشىن ئەو خەلکە تىراسىيە لەوي رۇيىشتن و فرييويان خوارد. لىبىيەكان دوای ئەوەي ئەوانەيان لە ئازىزىرس ھەلکەند، بەرەو رۇزھەلات بىرىيان و لەلايەكى ترىشىۋە بۇوەي ئەو خەلکە يۇنانىيە (تىراسىيە) لەكتى دەربازبۇوندا بە شوينە خۇش و رازاوه كانى ولاتكەيان نەزانىن، راست وەختى وەپپىكەوتىيان بەچەشىنىك دىيارى دەكىد كە شەو و تارىكى بىن. ھەروەها بە ناوجەيەكى تىدا رۇيىشتن كە ناسراوبۇو بە ئيراسا. دواتر گەيشتنە سەر كانىاوىتكە بەناوى ئاپقۇن و لەوي پىتىان گووتىن: "يۇنانىيەكان (مەبەست تىراسىيەكانە)! تەنبا شوينىتى بۇ نىشتنە جى بۇونى ئىتە گونجاوه، ئىتەرەيە، چونكە لىرەوە ئاسمان كون كونە".

[١٥٩] ۋاتوس چل سالىك لە تەمەنلىخۇيدا پاشايەتى كەرد. كورى ئەو بەناوى ئاركىسىلائۇس، ئەوپىش شازىدە سالىك دوای باوکى درىزەتى بە پاشايەتىدا. لەو ماوهىدا ژمارەي دانىشتووانى كىرىنى زىيادى نەكىد و وەك خۆى مايەوە، واتە

به همان ریشه که کاتی خوی بق ناوه‌دان کردنه‌وهی ولاطی لیبی کوچیان
کرده‌بوو.

بلاام له سه‌رده‌می پاشای سینه‌مدا که خاوه‌ن ناسناؤی ۋاتسی به‌خته‌وه
بوو، خواوه‌ند پیتیا داوای له گشت يۇنانىيەكان کرد روو له لیبی بکەن و له‌گەل
کیرینىيەكان پېنکەوه بژین. ئوانه بەلینیشیان پىدرابوو که زھوی و خاک له
نیوانیاندا بەشده‌کری.

ئامۇزگارى خواوه‌ند پیتیا له و باره‌وه به و چەشنه بولو: "ھەركەس دواى
دابه‌شکرانى زھوی بەپیت، بچىتە ولاطی لیبی، پەزیوان دەبیتەوه".

کیرینىيەكان بەبى له بەر چاوكىتنى ئەو پېشگۈيە ژمارەيەكى زور له
ھەريمى کیرینى نىشتەجى بولون. دانىشتۇوانى لیبى بە پاشايىتى ئادىريکان،
کاتىك دېتیان كىلگەكانيان له‌كىس دەچى، روويان له کیرینىيەكانى كۆچەر
وھرگىتا و له‌جيتوه راسپارده‌يان نارده لای پاشای ميسىر و ۋىزىدەستەبى خويان
راگەياند. ئاپرىئىس پاشای ميسىر له‌شكىتكى گەورە له ميسرىيەكان
ئاماھەكىد و دىزى کیرینىيەكان وەخۆكەوت. کیرینىيەكان بەرهو ھەريمى ئىراسا
چوون و له دەفه‌رى كانىتىسى شەپىان دىزى له‌شكىرى ميسرى دەست پېتىكىد و
شىكتىيان دان. ميسرىيەكان تا ئەو کاته چ جارىك تووشى شەپىتكى ئەوتۇ
له‌گەل يۇنانىيەكان نەھاتىبون و ئەزمۇونىكىان له و باره‌وه نەبۇو و بە چاوى
سووکەوه سەيرى يۇنانىيەكانيان دەكىد. ئوانه له‌شەپدا شىكتىكى گەلىك
قورسيان خوارد و تەنبا ژمارەيەكى كەم له سەربازانى ميسرى توانيان
بگەرنىه‌وه ولاطى خويان. خەلکى ميسرى، ئاپرىئىس پاشای ولاطيان بە تاوانبار
زانى و دىزى ئەو راپەپىن.

[۱۶۰] كوبى ۋاتس، ئاركىتىسلاڭوس، دواتر له‌جيڭكاي باوکى دانىشت.
ئاركىتىسلاڭوس له سەرەتاي دەستپېتكى فەرمانزەوايىيەكەى، له‌گەل براکانى خوی
كەوتىه ملمانتى ھەقدۇو. له ئاكامى ئەو بەرەرەكانىيە سەختەدا براکانى ناوبر او
پاشەكىشەيان كرد و بەرهو بەشىكىتى ولاطى لیبى رايان كرد و شارىكىيان
بەناوى ۋاركى دروست كرد. ئەو شاره تا ئەمۇق ئەو ناوه‌ى پاراستۇوه. ئوانه‌ى

لهو سهردەمدا خەریکی بنياتنانى ئەو شارە بۇون، له هەمان كاتدا خەلکى لىبىييان هاندا دژى كىرينىيەكان شۆرپش بىكەن. واتە ئەو وەختەي كە ئاركىسيلائوس لەشكىرى دەسەر لىبىي يابىيەكان كردىبوو، چۈنكە خەلکە كە پشتى براكانى ئەويان گرتىبوو و راپېرىيۇون.

لىبىيەكان لەترسى ئەو لەشكىرى پەنایان بۇ رۆزئاواي لىبىي بىردى. ئاركىسيلائوس پاۋىنان تا گەيشتنە ھەريمى ليقكۇنا. لهوئى لىبىيەكان بېرىارياندا پەلامارى لەشكىرى ناوبراو بىدەن. شەرىتكى گەورە سازىبۇو. كىرينىي شىكتىيان خوارد و حەوت ھەزار كەسى چەكدا كۈژران. دواي ئەو لىقەومانە، ئاركىسيلائوس نەخۆش كەوت و دەرمانىتىكى خوارد. لە كۆتايدا بەدەست براى خۆى بەناوى لى ئارخۆس كۈژرا. ئىرىكىسو، ڏىنى ئاركىسيلائوس بە حىلەيەك لى ئارخۆسى كوشت.

[١٦١] له جىڭاي ئاركىسيلائوس، كورپەكەي بەناوى ۋاتۇس لەسەر تەخت دانىشت. ئەو كورپە ھەر لە مەنالىيەو شەل و قاچىكى ناتەواو و راوهستان بەپىوهى بۇ دژواربۇو. خەلکى كىرينى لەمەر ئەو گىشە نەھامەتىيە، راسپاردهيان ناردە نىتوەندى دېلغۇس تا بېرسىن كە بەكام شىۋە دەتوانى بەختەوەرانە بېزىن. خواوهند پېتىيا پېشىنارى پېكىردىن كە كەسىتىكى ياسازان لە شارى مانتىنیيائى^۱ سەر بە ھەريمى ئاركادىيا بانگەيىشت بىكەن. كىرينىيەكان داواي ياسازانيان لە ئاركادىيەكان كرد و ئەوانىش كەسىتىكى بە وج و ناسراويان بۇ ناردىن. ئەو ياساناسە ناوى ديمۇناكس بۇو. ديمۇناكس كاتىك گەيشتنە شارى كىرينىي، سەرەتا گشت تايىەتمەندىيەكانى كۆمەلگەي ئەۋىنى شەنوكە كرد. ئەوجار كىرينىيەكانى بەسەر سى ھۆزدا بەو چەشىنە بەش كرد: يەكمەن ھۆز پېتكەتابۇو لە تىراسىيەكان و پىرىئىكىيەكان، دووهەم ھۆز پېلۇپۇنىسى و كريتى و سىتەم ھۆزىش دورگەنشىنەكان. بۇ ۋاتۇس پاشا ھىتىنەك ماف و ملک پېرۇزىيەتى پېتىرا، بەلام گشت دەسەلاتەكانى ترى لىيەرگىرایەوە و بە جەماوەر درا.

۱- مانتىن، شارىتكى كۆنلى يۇنانى باستان، ھەلکەوتور لە نىمچە دورگەي پېلۇپۇنىسىسۇس، لە ھەريمى ئاركادى، دەگۇوتىرى كە ئەو شارە خاوهن باشتىرين ياسايى دەولەتى بۇوە.

[۱۶۲] ئەو دەسەلاتدارىيە تا ئەو كاتەي ۋاتۇس لە ژياندا بۇو، بېرىۋە چوو، بەلام وەختىك ئاركىتىسلاڭسەنەت سەر تەخت، پەشىۋى زۆر سەبارەت بە دەسەلاتى حکومەت سازبۇو. ئاركىتىسلاڭسەنەت، كورى ۋاتۇسە شەلە و خاتۇر فېرىتىميس گۇوتى كە شىوازى فەرمانپەوابى دىاريڪراو بەھۇي دىمۇناكسى خەلکى مانتىنياي قبول نىيە و گەرەكىيەتى چەشنى باب وبابيرانى خۇرى ھەلسوكەوت بىكا.

ناوبراو لە ھولدانەكەيدا سەركەوتتو نەبۇو و لەسەركار لابرا. ناوبراو بۇ دورگەي سامۆس ھەلات و دايىكىشى چوو بۇ سەلامىنى^۱ لە دورگەي كېپرۇس(قبرس). ئەو كاتە لە سەلامىنى، حوكىمان ئىشلىقون دەسەلاتدار بۇو. ناوبراو يەك زەرفى مەنقەلى (بۇ عود و ئەسپەندەر سووتاندن) پېشىكەش بە نىيۇندى ئايىنى دېلىفوس كرد. ئەو مەنقەلە ئىستاش لە خەزىنەي كورىيتنى يەكانتا پارىزراوە. كاتىك خاتۇر فېرىتىميس گەيشتە لاي ئەو كابرايە، داواي لەشكىرى لىتكەد، بۇوهى خۇرى و كورپەكەي پەلامارى كىرىنى بەدەن. بەلام ئىشلىقون رايىكىيەنەن ھەر خواستىكى تر دەتوانى بەجى بگەيىنى، جىا لە لەشكىكىشى. فېرىتىميس چى پېيان دابا و ھرى دەگرت و دەيكۈوت ئەوانە بەنرخن، بەلام يارمەتى لەشكىرى پېتىسىتتە. لەبەر ئەوهى ھەر دىارييەكىان بۇ ناردبا، ھەمان خواستى دووپات دەكىدەوە. ئەوجار ئىشلىقون تەشىيەكى زىپ و هېنديك خورى بۇ نارد. فېرىتىميس ئەوجارىش داواي لەشكىرى كرد. ئىتر ئىشلىقون ۋالامى بۇ نارد كە ئەوهى دەبى بە ژۇنىك بدرى، تەنیا ئەو چەشىنە كەرسستانەن، نەك لەشكى و شتىتە.

[۱۶۳] ھاوكات لەگەل ئەوه، ئاركىتىسلاڭسەنەت كە لە دورگەي سامۆس ھەركەسيتىكى دۆزىيابا، سەرەتا بەلېنى پېتىدەدا كە زەھى و ملکى دەداتى، ئەوجار داواي سازكىرىنى لەشكىرى لىدەكىد. ناوبراو لەشكىكى كەورەي بەو چەشىنە پېتكەينى و خۇنى تەنیا بەرەو نىيۇندى ئايىنى دېلىفوس وەرىنەكەوت، تا سەبارەت بە

۱- سەلامىنى، شارىكى كونى قىېرىسى و ئەمرىق تەنیا و يىدانەكانى ماون. خوينەر نابى ئەو شارەي لەگەل بەندەرى سالامىنى ئەلەكۈتتو لە زاركى كەندادى ئاتىن لى تىكىچى، لەوهى دوانى شەرى بەناوبانگى يۇنانىيەكان و پارسەكان قەوما.

گه‌رانوهی خوی پرسیک به تاله‌بینه‌کان بکا. خواوه‌ند پیتیا بهو شیوه‌یه ئامۇزگارى ئارکىتىسلائوسى كرد: "ئەگەر قەرارە چوار ۋاتقۇس و چوار ئارکىتىسلائوس، بۆ ماوهى هەشت و چە فەرمانپەوايى بکەن، لۆكسياس ئىزىت پىتىدەدا پاشایەتى كىرىنى بکەي. پاشان پېشىنارت پىتىدەكا كە ھەول مەدە لەوە زىاتر لەسەر دەسەلات بەمېنېوە. ھەركات تو گەپايەوە، دەبى ھېمنايمەتى خوت بىپارىزى. وەختىك دىتت كۈورە پې لە گۈزەيە، ئاڭرى تىيەرمەدە و گۈزەكەن مەبرىزىتە، بەپىچەوانەوە گشتىان دەرىتتە و لەبەر بادا ھەليانخە. ئەگەر دوبارە ئاڭر لە كۈورەدا داگىرسىتىن، مەچوو بۆ شوينىنگ كە ئاو دەورى گرتىي، چونكە ھەم تو و ھەم جوانلىرىن كاڭتىوی دەمەنن".

[١٦٤] پیتیا بە چەشىنە ئامۇزگارى ئارکىتىسلائوسى كرد. ئارکىتىسلائوس لەكەل ئەو كۆمەلە خەلکى لە دورگەي سامۆس كۆى كىرىبۇوە، گەپاوه و ھەركە دەسەلاتى دەسکەوتەوە، گشت ئامۇزگارىيەكانى پېتىيائى فەرامۆش كرد و بىپارىدا تولەي خوی لەو كەسانە بىسېنېتەوە كە تۇوشى ئاوارەبىيان كىرىبۇو. كۆمەلەيك لە دېبەرانى ئارکىتىسلائوس رايانكىد و ولاتيان بەجىھىتىشەت. لەو نىوهدا ھېتىدىك كەوتتە دەست ناوبراو و ئەويش گشتىانى ناردە دورگەي قېرس بۇوهى لەوی بىانكۈژن. با و تۇفان رېنگاى ئەو جەماوهەرەي دوايى گۇرى و بەرە كىنەتسى بىردىن. لەوی دانىشتووانى كىنەتسى ئەوانەيان وەرگرت و يارمەتىيان دان و بۆ تىراس بەرىتىان كىردىن. بەشىكى تر لە خەلکى كىرىنى پەنابان بىرده نىو قەلایەكى گەورە كە ملکى ئاغلۇماخۇس، يەك لە دانىشتووانى ئەو شارە بۇو.

ئارکىتىسلائوس فەرمانى دەركىد دەورى ئەو قەلایە بە گىا و سووتەمەنى بىرىن و ئاڭرى تىيەردىن. ناوبراو ھەركە ئەو كارەي كرد، لەپېنگا وەپېرى ئاتەوە كە پېتىيائى تاله‌بىن پېنى گۇتبۇو خوت لە سوتاندىنى گۈزەكانى نىو كورە بىپارىزە و مەبەستى ئەو لەپاستىدا ئەو قەلایە بۇوە و ھەروەها لېتكىداوە كە شوينى چواردەور گىراو بە ئاو، ھەمان شارى كىرىنى بۇوە و ئىستا كاتى

مردندی هاتووه. ئارکیتیسیلائوس دواى ئهو لىكدانه وەيە، ترسى رىتنيشت و خىرا
ھەلات و له شار وەدەركەوت.

ئارکیتیسیلائوس لهگەل يەك له خزمەكانى زەماوهندى كردىبوو، ھەربۆيە چوو
بۇ لاي خەزورى خۆى كە پاشاى ۋاركىيەكان بۇو و پىتىدەگۇوترا ئەلازىراس.
ئارکیتیسیلائوس وەختىك له لاي خەزورى بۇو، جەماوهرىتكى ۋاركى و ھېنديك له
راڭردوھەكانى شارى كىرينى، ناوبراويان لهنىو بازاردا ناسىيە وە و لهگەل
خەزورەكەي، ھەردووکىيان كوشتن.

ئارکیتیسیلائوس، بەخواستى خۆى بىن يان نا، ئامۇرگارى پېتىاي وەپشت گۈئى
خست و تووشى ئهو رووداوه هات كە چارھنۇوسى بۇو.

[۱۶۵] ئهو ماوهىيە كە ئارکیتیسیلائوس له ۋاركى دەژىيا و بەدەستى خۆى
فرسەتى كۈزىران و مردندى خۆى پېتىدەھىننا، دايىكى ئهو و اتە فىيرىتيمىس دەسەلاتى
حکومى لە كىرينى بەدەستەوە گۇتبۇو و له كوبۇونەوەكانى مەجلىسدا
بەشدارى دەكىرد. كاتىك خەبەرى مەركى كورپەكەي پېتىكەي، له و لاتە رۇمى و
پەنای بۇ ميسىر بىردى. ئارکیتیسیلائوسى كورپى، خزمەتىكى زورى بە كامبىزى
كورپى كوروش كردىبوو. لەراستىدا ئارکیتیسیلائوس بۇو كە ھەرىمى كىرينى بە
خواستى خۆى و بەبىن شەپ تەسلىمى كامبىز كردىبوو و باج و خەراجى بە
ناوبراو دەددا. فىيرىتيمىس كاتىك گەيشتە و لاتى ميسىر، چوو بولاي ئارىئاندىس و
داواى يارمەتى لە ناوبراو كرد و گۇوتى كە كورپەكەي و اتە ئارکیتیسیلائوس
لەبەرئەوهى دۆستى ميدىاكان بۇوە، بۇيە كۈزراوه.

[۱۶۶] ئارىئاندىس حوكىمانى و لاتى ميسىر و ديارىكراو لەلايەن كامبىزەوە
بۇو ئهو كابرايە دواتر گەرهەكى بۇو بەربەرەكانى داريوش بكا و ھەربۆيە كۈزرا.
ئارىئاندىس بىستبۇوى و دەيىزانى كە داريوش حەزى لە پاراستىنى
يادوھرىيەكانى سەلەتەنەتى خۆيەتى و دەخوازى چەند كارېك بكا و چەند شتىك
لەدواى خۆى جىھەيلىن كە تا ئهو كاتە ھىچ پاشايىكى تر نېيكىدىن. ئارىئاندىس،
ئەويش گەرهەكى بۇو لاسالى داريوش بكتەوە و لهۇنىۋەدا سەھرى تىداچوو.
داريوش سكەي لىتا و ھەولىدا سكەي خاوىن بن. ئارىئاندىس، حوكىمانى

میسر همان کاری کرد و سکه‌ی زیوی لیدا. هر بقیه تا ئیستاش، همان سکه‌ی ئارى ئاندیس پتر ئیعتیباری ھەیه و زیوی خالیسه. داریوش کاتیک ئەو خەبەرهی پیگەبی، بە دژی ئارى ئاندیس جۆریکى ترى سکه لیدا و ناوبر اوپیشى تاوانبار بە سەربزیوی کرد و کوشتى.

[۱۶۷] ئارى ئاندیس بەزەبی بە فېریتیمیس داهات و تەواوی لەشكىرى میسر، بە ھیزى دەريابى و ويشكابىه و، لەزىز دەستى ئەونا. سەركەدەی ئەو سپايدە كەسيك لە ھۆزى مارافیق^۱ بەناوى ئاماسى بۇو. فەرماندە ھیزە دەريابىه كان، ۋادىرى لە بنەمالەي پاسارگادى يەكان ھەلبىزىردا. ئارى ئاندیس بەر لەو فەرمانى وەرىكەوتىن بە لەشكىرىدا، راسپاردەي نارده ۋاركى، بۇوهى بزانى كە ج كەسيك ئاركىتىلائۇسى كوشتوو. ۋاركى يەكان لە ولاما گوتىيان كە هەر ھەموويان بەپانەوە لەو كارەدا بەشدار بۇونە، چونكە ئازارىتكى زوريان لەدەست ئاركىتىلائۇس پىگەيشتۇو.

وەختىك ئارى ئاندیس لەو بارەوە ئاگادار كرايە و، دەستورى بە لەشكىدا لەگەل فېریتیمیس وەرىكەوى. ھەلبەت ئارى ئاندیس لە بىانوو يەك دەگەپا و بەباوهەرى من دەيوىست بەو شىۋەيە پەلامارى لىبى يەكان بدا.

خىل و عەشيرەي لىبىابى زور و جياواز ھەن. لەوانە ژمارەيەكى كەم حوكىمانى پاشاييان قبول كردىبو و زوربەيان داریوش يان بە ھىچ شىۋەيەك بە فەرمى نەدەناسى.

[۱۶۸] ئەگەر ولاتى میسر و لانىن، دانىشتۇوانى لىبى (قارەي ئەفرىقا) بەو چەشىنە دابەش بۇونە: ئادىرماخى يەكان، ئەوانە خاونە دابۇنەرىتى چەشنى میسرى يەكان، بەلام جلوبەرگىان وەك خەلکى ترى لىبى دەچى. ژنە كانيان بازنىمىسى لە قاچە كانيان دەكەن. قىزيان درىز و كاتىك تووشى زىندە وەرى وەك كىنج و رشك و ئەسپەتىنان تىدەكەوى، پاش بۇنىن، بە ددان دەيانكۈزۈن و ئەوجار تف ھەلدەدەن. لەنيو گشت ھۆزە كانى لىبىابى تەنبا ئادىرماخى يەكان ئەو نەرىتە ناحەزەيان ھەيە. ئەوانە بەرلە ھاو سەرگىرى، كېھە كانيان بە پاشا

- مارافیق يا مارافى، ھۆزىتكى گەورەي مىدىيابى.

نیشان دهدن و ئەگەر پاشا حەزى لىبى، شەو لەگەل بۇوك دەخەوى. ئادىرماخىيەكان لە ھەرىتىك دەزىن كە سنورەكانيان لە ولاتى مىسرەوە دەسىپىدەكا و دەگاتە بەندەرى پلىتوس.

[١٦٩] دراوستى ئادىرماخىيەكان، يىلغامى (گىلگامى)يەكان و دەقەرەكەيان ھېنىدىك رۆژئاواتر ھەلکەوتۇوه و دەگاتە ئافرقىدىسيادا^۱. لە دەقەرە دورگەي پلاتىئاس جىلىگرتۇوه كە كىرينىيەكان ئاوهدايانىن كردۇوه و لە كەنار دەريا و بەلاي خاكى لىبىدا، بەندەرەكانى مىننيلائۇس^۲ و ئازىزىس ھەن و لەوانىش كىرينىيەكان نىشته جىن. لە ناوجەيە مەزراي گىاي سىلىفيق^۳ دەسىپىدەكا. ئەو گىايە لە دورگەي پلاتىئاس تا دەگاتە تەنگە بەرانى سىرتىيۇس بەپرانى ھەيە. يىلغامىيەكان خاوهن دابونەرىتى چەشنى گشت لىبىيەكان.

[١٧٠] راست دواي يىلغامىيەكان، بەرەو رۆژئاوا، ئاسقىستىيەكان لە ھەرىتى سەرەووى كىرينىيەكان دەزىن. خاكى ئاسقىستىيەكان ناگاتە سەر دەريا، چونكە لەنیوان ئەوان و دەريادا، خەلکى كىرينى نىشته جىن. ئاسقىستىيەكان پتر لە ھۆزەكانى ترى لىبىاى كەلک لە فايتوونى چوار ئەسپە و ھەر دەگرن و لەو كارەدا لىزانتن. لەمەر دابونەرىتى تر لاساىي كىرينىيەكان دەكەنەوە.

[١٧١] دواي ئاسقىستىيەكان و بەرەو رۆژئاوا، ئاسقىستىي جىيان گرتۇوه. ئەوانە لە ناوهەوەي ھەرىتى ۋاركىس دانىشتۇون و خاكەكەيان لەنیزىك دەقەرە ئىتىشىپىزىيەكان،^۴ خۇى لە ئاۋ دەدا. لەنیوه راستى خاكى ئىتىشىپىزىيەكان، ھۆزىيکى بچووك بەناوى ۋاكەلى دەزىن و دەقەرەكەيان لە دەرۇوبەرى تاخىر، سەر بە شارى ۋاركىس، دەستى بە ئاۋى دەريا رادەگا.

۱- ئافرقىدىسيادا، يەكىك لە دورگە و بەندەرەكانى كۆنلى ئەفريقا لە كەنار ئاوهەكانى كىرينى ئا.

۲- مىننيلائۇس، شويتىنەك لە نىزىك تەبەرۇقى ئەمرق.

۳- وينە ئەو گىايە لە سەر سكەكانى كۆنلى ولاتى كىرينى ئا ھەيە. گىايەكى كەلپانى نىسىدار بۇوه و پتر وەك دەرمان كەلکى لىيەرگىراوه.

۴- بىغازى ئەمرق.

ئافسخیسی یەکان و هۆزى ئاگاكلى خاوهن دابونه رىتى چەشىنى ئەو لىبىابىيانەن
كە لە نىتوھرپاستى خاکى كىرىنى دا دەزىن.

[١٧٢] ناسامۇنى یەکان، ئۇوانە لە رۆزئاواي ئافسخیسی یەکان دانىشتۇن و
هۆزىكى مەزن. مىگەلە مەپەكانىيان ھاوينان لە ناوجەكانى كەنار دەريا جىدەھەللىن
و خۇيان دەچنەوە نىتوھوھى ولات بۇ ناوجەئى ئاقغىلا^۱ و خورما كۈرەكەنەوە.
لەو ھەرىمە باغانى خورما و مىوه جاتى تر بە فراوانى بەرچاۋ دەكەون. خەلکى
ئىزە راوى كلۇ دەكەن. كلۇكان لەبەر خۇرەتاو و يىشك دەكەنەوە و پاش ھارىن،
ئاردىھەكى تىكەل بە شىر دەكەن و دەيخۇنەوە. ھەر پىاۋىتك لەو هۆزە خاوهن
چەند ژەن. ژەنكان ھاوبەشن و چەشىنى ماساغىتى یەکان. پىاۋ كە گەرەكى بى
لەكەل ھەر ژىنېك بخەوى، داردەست يَا وەكازەكەى لەبەر درگاي ئەو ژۇورە
دادەنلىكى كە خەرەكى تىكەل لەرەن جىنسىيە. ھەركات كەسىكى ناسامۇنى بخوازى و
يەكەم جارى بى كە زەماوهند بىكەت، كۆمەلېتك مىوان بانگھېشت دەكتات. نەرىتى
ئەوانە لەو شەوهدا بەو چەشىنە كە گىشت مىوانەكان دەخوازن لەكەل بۇوك
رازىن. ھەلبەت ھەركام لە مىوانەكان دەبىن دىيارى لەكەل خۇى بىننى و بۇوك
خەلات بكا.

لەمەر سويند خواردن و فالگىتنەوە، خاوهن ئەو شىتوھ نەرىتەن: سويند بە
گۇپى بابوبايپارانى خۇيان دەخۇن، ھەلبەت ئەوانە ئىناسراو و پىاۋچاڭ و
دادپەر و بۇونە. كاتى سويند خواردن دەست لەسەر گۇپى ئەوانە دادەنلىن. بۇ
پىشىكۈپى و تاللەبىنى دەچنە سەر گۇپى بابوبايپارانىان. پاش دوعا و پارانەوە،
ئەوجار لەسەر قەبرەكە دەخەون و ھەر خەونىك بىبىن، وەك ئامۇزىگارى
فاللەكەيان مەقبۇلە.

وەختىك بەللىن بە كەسىك بەدەن و بخوازن لايەنى بەرامبەر دلىنا بکەن، بەو
چەشىنە دەجولىتىنەوە: ھەردوو لايەن ئاوى خواردنەوە بە يەكتىر دەدەن. ئەگەر بە
ھەلکەوت ئاوابيان دەسىنەكەوە، ئەوكتاتە مستىك خۆلى ورد ھەلدەگىن و لەنلىو
دەستى يەكتىر دەكەن و دەيلىتىنەوە.

۱- لە قەراخ تىرىپۇلى كون بۇوە و ئەمرۇق ناسراوە بە ئۇئاسى يَا ئۇچىلە.

[۱۷۳] دراوستی ناسامونی‌یه‌کان، پسیلی‌یه‌کان. ئهوانه بهو هویانه‌ی باسی دهکم، له‌نیوچوون. بای گرمی باشور بردہ‌وام سه‌رچاوه ئاویه‌کانی ولاطی ئهوانه‌ی ویشک‌کرد. شوینی نیشته‌جیئی ئهوانه به‌خربی له هریمی سیرتی به‌بی ئاو مایه‌و. پسیلی‌یه‌کان راویزیکیان پیکه‌و کرد و تیکرا بپیاری په‌لاماری بای باشوریان‌دا (وهک لیبی‌یه‌کان ده‌گیزنه‌و). وهختیک ئو پسیلی‌یانه گه‌یشته ناوچه‌ی خیزه‌لان، بای باشور هلیکردنی و گشتیان وهژیر لم که‌وتن. دواى نوقم بونیان، ولاطه‌که‌یان به‌دهست ناسامونی‌یه‌کان داگیرکرا.

[۱۷۴] له ژوور هریمی ناسامونی‌یه‌کان و به‌رهو باشور، لهو ناوچه‌یه‌ی ئازه‌لی درنده زورن، غاراماندی‌یه‌کان ده‌زین. ئهوانه له گشت مرؤف و کومه‌لگایه‌ک بیزارن و بردہ‌وام لیيان دوور ده‌کوته‌و. خاوهن چه‌کی شهر نین و تهنانه‌ت نازانن چون به‌رگری له خویشیان بکه‌ن.

[۱۷۵] هروهک گووتم ئهوانه له سه‌رهوهی ولاطی ناسامونی‌یه‌کان نیشته‌جین. دواى ئهوانه و هاوسووی روخی ده‌ریا و به‌رهو روزئناوا، ماکی‌یه‌کان جیئیان‌گرت‌تووه. ماکی‌یه‌کان بهو چه‌شنه سه‌ریان ده‌تاشن. که‌زیه‌ک له توقى سه‌ریان ده‌ھیلنه‌و و لیبی‌ده‌گه‌رین دریز بی و پاشماوهی سه‌ریان پاک ده‌تاشن. له کاتی شهر، بۆ پاراستنی له‌شی خویان، که‌ولی و شترمرغ له‌برده‌که‌ن. ولاطه‌که‌یان به‌ھوی چۆمی کینپیس دوو که‌رت بوبه. ئو چۆمە له به‌رزاپی خاریتی‌یه‌کانه‌و سه‌رچاوه ده‌گری و ده‌رژیتە نیو ده‌ریا. ئو به‌رزاپی خاریتی‌یه‌کان به دارستان داپوشراوه، له حالیکدا به پینچه‌وانه‌و باقی خاکی ولاطی لیبی هروهک پیشتر باسم کرد، رووتنه. مهودای نیوان ده‌ریا و ئو به‌رزاپی ده‌گاته دووسه‌د ستادیو.

[۱۷۶] دواى ماکی‌یه‌کان، ده‌گه‌ینه هریمی غیندانی‌یه‌کان. ژنانی ئو هوزه پاوانه‌ی چه‌رم له‌پین ده‌که‌ن و بهو چه‌شنه باسی گرینگی پاوانه‌کان ده‌که‌ن؛ ژن له‌گەل هر پیاویک بخه‌وی، یهک پاوانه له قاچی ده‌کات. هر ژنیک زورترین ژماره‌ی پاوانه‌ی هه‌بی، به‌مانای ژن چاکی ئو که‌سەیه، چونکه کومه‌له پیاویکی زور ئه‌وی خوش ویستووه و حەزى لیکردوه.

[۱۷۷] زوانه‌یه کی خاک که له هریتمی شوینی نیشته جتنی غیندانی‌یه کانه‌وه بهره‌و قولایی دهريا راده‌کشی و له‌وی لوقوفاغی‌یه کان (لوقوس خوره‌کان) ده‌ژین. خواردنی سه‌ره‌کی ئهوانه، میوه‌ی داری لوقوسه. میوه‌ی لوقوس به قهرا قه‌زان و شیرین چهشنبی خورمایه. (لوقوس له قه‌زان گه‌وره‌تله). لوقوفاغی‌یه کان له میوه‌یه شه‌راب دروست ده‌کن.

[۱۷۸] دراوستی لوقوفاغی‌یه کان به‌لای دهرياوه ده‌بنه ماخلى‌یه کان. ئهوانه‌ش خواردنی سه‌ره‌کیان میوه‌ی لوقوسه، به‌لام به حه‌شیمه‌ت که‌متر له خه‌لکی لوقوفاغی‌ین. ولاتی ماخلى‌یه کان تا چومی گه‌وره‌ی تریتون راکشاوه. ئه و چومه ده‌ژینه گولیکی مه‌زن به‌ناواری تریتونیدا^۱. له‌نیو گول، دورگه‌ی فلا^۲ هه‌لکه‌وتتوه. ده‌گیرنه‌وه که به‌پئی ئاموزگاری‌یه کی تاله‌بینه‌کان، داوا له لاکتیدیمۇنى‌یه کان کرابوو که له دورگه‌یه نیشته‌جى بن.

[۱۷۹] زانیاری‌یه کی تریش له و باره‌وه هه‌یه که ده‌لی: کاتیک یاسون گه‌می ئارغۇسى له پېلیق سازکرد، سەد جوانه‌گای قوربانی و يەك سى پايىه‌ی مەفرەغى لى بارکرد و بەدەورى ناوجەی پېتلۇپۇنىسۇدا خولاي‌وه. ئه و گه‌ره‌کى بۇو بچىتە نیوه‌ندى ئائىينى دىلفوس.

یاسون له کاتى سەفردا گەشته مالى ئا. له‌وی توفان ھەستا و گەمی یاسۇنى بەره‌و ولاتى لىبى (ئەفرىقا) پادا. ناوبر او بەرلە‌وه‌ی بگانه و يشکايى خاکى لىبى، سەری له تریتونیدا و دەرندا. لە بەر ئە‌وه‌ی نېتونانى له‌وی خۆی رزگار بکا، دەلین که خواوه‌ند تریتون خۆی بە یاسون نىشانداوه و داواى لىکردوه سى پايىه مەفرەغى‌یه‌کەی باداتى. لە بەرامبەردا ھەم رىگاى دەرباز بۇون بە یاسون نىشاندا و ھەم يارمەتى خۆيىشى و باروبنە‌ی بکا کە بە سلامەتى نەجاتيان بى. یاسون بە و مامەلە‌یه لەگەل خواوه‌ند تریتون رازى بۇوه. خواوه‌ند تریتون رىگاى‌یه کی بە یاسون گوتۇوه کە بەنیو رەۋەزاندا تىپەریوه. خواوه‌ند تریتون ئەوجار سى پايىه‌کەی له سەر سەكۈرى پىرۇز داتاوه و خۆی له سەری دانىشتۇوه و مژولى

۱- تریتونیدا، روبارىك له هەریتمی سىرت ياكىرىتى كون، واتە تونىسى ئەمۇق.

۲- دورگه‌ی فلا، ئەمۇق ناسراوه بە جىزبا.

پیشگویی بۆ یاسون و بارگەکەی بووە و گوتویه‌تی: "ھرکەس لە وەرسەی ئەو مەلەوان و کەشتیوانانەی ھاورپى یاسون و لەنیو گەمی ئارغۇسدا ھەن، ئەگەر بتوانى سى پايەكە بۆخۇرى بەرى، چارەنۇوس حۆكم دەكا كە سەد ئاوایى يۇنانى لە دەوري گولى تريتونىدا بىنیاتبىنى".

خەلکانى لىبىيابى نىشته‌جى لەو ھەريمە كاتىك بەو پیشگوییە دەزانن، خىرا سى پايەكە دەشىزىنەوە.

[۱۸۰] دواى ماخلىيەكان، خەلکانى ئافسىس جىيانگرتۇوە. ئەوانە و ماخلىيەكان لە دەوري تريتونىدا دەژىن و رووبارى تريتون سەنورى نىوانىيان پىتكەنە.

ماخلىيەكان قىيان لە پشت سەربىان درىڭ دەھىلەوە. ئافسىسيەكان قىرى پېش سەربىان بەو شىوه يە رادەگىرن. ئەوانە جەزىتكە بۆ خواوهند ئاتىنا رېكىدەخەن و لەو جەزىندا كچانى شۇو نەكىدوو و عەلاوە بەسەر دۇو ئۆرددوگادا بەشىدەبن و بە داروبەرد وەردەگەپىنه يەكتىر. ئەوان دەلىن ئەو شەپە وەك دىيارى بۆ خواوهند ئاتىنا لە ولاتى خۇيان دەكەن. ئەو خوايە لە يۇنان يىش ناوى ئاتىنایە. ھەرچەند كچى عەلاوە لەو شەپەدا بەھۆى قورسى بىرىنەكانىان بکۈرۈن، وەك شۇونەكىدووئى قەلب چاوابيان لىنەكتىرى.

بەر لەوەي شەپى نىوان ئەو دۇو كۆملە كچە دەست پېتكا، جوانترىن كىژ ھەلدەبۈزىن، كلالوى جەنگى كورىنتى (ناوچەيەك لە يۇنان) لەسەر دەنلىن و جلوبەرگى لەشكىرىي يۇنانى لەبر دەكەن و ئەوجار بە سوارى فايقۇنى شەپ دەيھىتنە قەراغ گول. ئەوە كە كچەكانى شۇو نەكىدوو لە سەردەمى زۇودا چۇن رازىندراؤنەوە، وانە بەر لەوەي يۇنانىيەكان بچە ئەو دەقەرە، ھېچ زانىارىيەكى ئەوتۇم لەبەر دەستىدا نىيە. من پېتموايە بە شىتۋازى مىسرى رازاونەوە. بە باوەرى من يۇنانىيەكان كلاو و مەتالى جەنگى لە مىسرىيەكانەوە فيربوون.

بەبۆچۈونى ئافسىسىەكان، ئاتىنا كچى پۆسىدقۇنا و گولى تريتونىدا، لە باوکى خۆى قەلس بۇوە و تەسلىمى خواوهند دىيا بۇوە و لەلائى ئەو ماۋەتتەوە. ئەوە راي ئافسىسىەكان بۇو. ڙنەكانى ئەوانە ھاوسەرېيەتى گشت لايەك دەكەن.

ئهوانه بنه ماله پیکناهینن، به لکوو چه شنی ئازه‌ل له گەل يەك جووت دەبن. وەختىك ژنېك مەنالىكى سلامەتى دەبى، سى مانگ دواى له دايىكبوونى مەنالەكە، گىشت پىاوانى هوز كۈدەبنووه بۇوهى بىزانن شىوهى كاميان دەدا، ئىتر له و رۆزه بەدواوه ئەو پىاواه دەبىتە باوکى مەنالەكە.

【۱۸۱】 تەواوى باسەكان تا ئىستا سەبارەت بە هوزه لىبىيابىه بىابان نشىنەكانى كەنار دەرييا بۇو.

بەلای باشۇور و لە نىوهراستى ويشكايى خاكى لىبىدا، ناوجەئى ئازه‌لە درېنده كان هەيە. دواى ئەو ناوجەيە، بەدرىيەتلىكى خاكى لىبى، لە شارى تىقاي^۱ ولاتى ميسر تا دەگاتە كولەكەكانى ئىراكلىكىس، رەگىكى لە راڭشاو بەرچاۋ دەكەويى. لە سەرتاسەرى مەوداي ئەو رەگە لاماوبىه، دواى هەر دە رۆز رىنگا، پارچەيەكى گەورەئى خوى جىئى گرتۇوھ. ئەو خوى ورده لە خۇيى درشتنى سەر بەرزايىه كانەوە سەرچاۋە دەگرى. لە سەر دوندى ھەر گرد و تەپۈلەك يەك و لەنیوان بەرده خۇيى گەورەكاندا، ئاوىيکى فينك و خۆش ھەلدە قولى. لە دەورى ئەو كانىاوانە خەلگانىك دەزىن و دواى بىابانى ئازه‌لە درېنده كان، دواپىن ناوجەئى ئاۋەدانى لە بىاباندا پېككىتن.

ئەو هوزانە لە دەورى كانىاوه كان دەزىن، ئەوانەن: يەكم دەستە كە تووشيان دەبىن، دواى دە رۆز رېپیوان لە ئاوابى تىباوه، دەگەينە لاي ئامۇنى يەكان. ئەوانە خواى پېرۇزىيان وەك دىاي تىقايىه كانە. وەك پېشىتىش گووتم لە شارى تىقا، پەيكەرەئى خواوهند دىا خاوهن روخسارى كەلە. خەلکى ئەو هوزه كانىاوبىكى تايىبەتى تىريان هەيە كە ئاوهكەئى سېپىتەھى بەيانى شىرهەوتىنە، نىوهپق فينك و سارده و راست لەو كاتەدا باغانى بىن ئاودەدەن. ئىوارە ئاوهكە دوبارە كەرم دەبىتەوە و تا قەياسىك لە شەو دەگۈزەرە ھەروا كەرمە، راست لاي نىوهشەو ئەوەندە كەرم دەبى، وەك ئاوى كولىيى لىدى. نىوهشەو را بىردى.

- لە شارى تىقايى ميسر تەنبا و ترانەكانى ماون، لەكەل شارى تىقايى يۇنان جىاوارازە.

ئهوجار دوباره رwoo له ساردي دهکاتهوه و تا لاي بهيانى دهخایهنى. ناوي ئهو
كانياوەيان ناوه، كانى خۆر.^۱

【۱۸۲】 دواي ئامۇنىيەكان، بەدرېزايى لمزار و بەمەوداي ده رۆزى
سەھەرى تر، گردىتكى خوى هەيە و شىۋوھى تەپلەكەكانى ھەريمى ئامۇنىيەكان
دەدا. لىزەش ئاو و ئاوهدانى بەرچاو دەكەۋى. بەو دەقەرە دەگۈوتى ئافىيلا.
ئىرە ھەمان شويتە كە ناسامۇنىيەكان لە وەرزى كۆكىدىنەوهى خورمادا رووى
تىندهكەن.

【۱۸۳】 دواي ھەريمى ئافىيلا. بە مەوداي ده رۆز رېنگا، گردىتكى تر لە خوى
ھەيە و خاوهن كانياوە و راست وەك ئەو شويتەنە پېشتر ناوم هيتنان، پەرە لە
دارخورما و مىوهەيەكى زۆر. لىزەش خەلکانىك دەزىن بەناوى غارامانتى. ئەوانە
حەشىمەتىكى زۇرن، خاك لەسەر خوى رۆدەكەن و بۇ كشتوكال كەلکى
لىۋەرددەگىن. راستەرىنگاى دەربازبۇون لەو شويتە بەرھە و لاتى اۇتوفاغىيەكان،
سى رۆز مەودايە. كەل و كاي ئەو دەقەرە، كاتى لەوھېن، پاشەۋپاش
دەكشىتەنە. شاخەكانيان لەپادەبەدەر بەرھە پېشەوە داشكاون كە ناچار بە
پاشەكشەيان دەكا. ئەو كەل و كايانە وەختى مژۇلى لەوھە خواردىن، شاخيان لە
عەرز ھەلەدەچەقى و ناتوانى بەرھە پېشەوە ھەنگاو بنىن.^۲ ئەو ئازىلەنە
جىاوازىيەكى تريشيان ھەيە، كەوليان ئەستۇرورى و چىپتە. غارامانتىيەكان
سوارى فايتوونى چوار ئەسپە دەبن و لەو حالەدا راوى خەلکى ترۇغلوەيتى
ئەتىۋپىائى دەكەن. ترۇغلوەيتىيەكان لە ئەشكەوتاندا دەزىن و لە شارستانىيەت
بەدۇورن. لە لاتانى لىبى، ئەتىۋپى و سكىتىا ھەن و ئازەل و زىندەوەر دەخۇن.
بەپىنى نەرىت، پىر و نەھۆش و كەمئەندام و دواكەوتۇو لەنیو خۆياندا دەكۆزىن.
ترۇغلوەيتى خىراتلىرىن مەرقۇف لە راڭىرىندا بۇونە. بۇيە خواردىنian پىر مار و

۱- ئەورۇق ناسراوه بە عەينۇل حەمام. تىنەكە ئالۇگۇرى بەسەردا نايە، بەلكۇو ھەواي دەورۇبەرى
سارىد و گەرم دەبىن.

۲- لە قاپۇز و ئىسک و پروسک و تابلوکانى كە لە باكۇورى ئەفرىقيا دۆزراونەوە، شاخى
كەلەكانيان بەرھە پېشەوە داشكاون.

سوسمار و دهعبای لهو چهشنه بوروه. زمانی ئاخاوتنيان وەك هىچ زمانىكى تر ناچى و شىوهى شەمشەمەكۈزىرە، تەنبا دەقىزىن.

[١٨٤] دواى ولاتى غاراماندىيەكان، بە مەوداي ده رۆز رىنگا، تووشى تەپۈلکەيەكى تر له خوى و ئاوهدانى دىتىن. ئەو ناوجەيە ناسراوه بە ئەتارانت. ئەوهندەمى من بزانم، ئەوانە تەنبا خەلکانىكىن كە خاوهن هىچ ناوىك نين و هەرھەمۇويان بانگى يەكتىر دەكەن ئەتارانت و كەس ناوى تايىھەت بەخۇرى نىيە. وەختىك خۆر لە تەشقى ئاسمانە و تەواو گەرمە، ئەوانە چى جىنۇرى ناحەزە بە خۇرى دەدەن، ھۆيەكەشى دەگەرىتەو سەر گەرمائى بىداد كە چۈن خاكەكەيان دەسوتىنى.

پاش ئەو دەفەرە و بە مەوداي ده رۆزى تر رىنگا، دىسان گۈيىكى خۇنى خاوهن كانياو و ئاوهدانى دەردەكەۋى. لە دەوروبەرى ئەو گىردى، چىايەكى خوى ھەيە بەناوى ئەتلەس. ئەو چىايە بە قەوارە بچووڭ، بەلام بارىك و خىر و بەرزە. دەلىن كەس نەيتوانىيە ترقىپكى ئەو شاخە بېبىنى و لە زىستان و ھاۋىندا بە ھەور داپۇزشراوه. خەلکى ناوجەكە لهو باوهەدان كە ئەو چىايە كۆلەكەيە و ئاسمانى راگرتۇوە. دانىشتۇوانى ئەو شوينە بەناوى چىاكە ناسراون و پېتىان دەگۇوتىرى ئەتلاتنى. باس دەكەن كە خەلکى ئىئرە هىچ شىتىك بە زىندۇوبي ناخۇن و قەتىش خەون نابىنن.

[١٨٥] بەو حىسابە، من دەتوانم ناوى گشت گەلانى دانىشتۇ تا ولاتى ئەتلاتنىيەكان بىتىم كە لهو بارىكە سەحرابىيەدا دەزىن. لەۋى بەولاؤه، هىچ زانىارىيەكى ترم دەست نەكەوتۇوە. ئەو بارىكە لمە سەحرابىيە دەگاتە كۆلەكەكانى ئيراكلىس و لەۋىش تىدەپەرى. پىاوا ئەگەر ده رۆزى تر بەردەوام بىروا، دەگاتە تەپۈلکەيەكى تر له خوى. ئاۋ و ئاوهدانى لىتىھ و خانوەكان بەگشتى لە كريستالى(بەردى) خوى دروپىت كراون. لهو بەشەي ولاتى لىبى (ئەفرىقا) قەت باران تابارى. ئەگەر بىبارى، دىوارەكان دەتۈينەوە. ئەو بەردە خۇپىانە لە خاڭ دەردىتىن و رەنگىيان سېپى يا سوورە. دورتر لهو بارىكەيە، بەرھە باشۇور و

باشوروی لیبی، تهواو بیابانیکی بنی ئاو و ئازه‌ل و باران و داره و له هیچ شوینیک ته‌پایی به‌رچاو ناکه‌وی.

[۱۸۶] له میسره‌وه تا گولی تریخونیدا، خەلکانی لیبیایی بەگشتی خیله‌کی و گوشتخورن و شیر ده‌تۇشىن. ھەلبەت ئەوهش بلیم کە چۆن میسری‌یەکان گوشتى مانگا ناخون، ئەوانەش خۆيان له خوارىنى ئەو گوشته دەپارىزىن. ئەوانە بەرازىش راناگرن و خۆمالى ناكەن. دەبن بلیم کە ژنانى كىرينى يش گوشتى مانگا ناخون، تەنبا بۇخاترى ئىسىدىقسىن و اتە خواى مىتىنەی میسرى ئەو دابەيان پاراستووه. بۇ ئەو خوايە ھەم بەرپۇزۇ دەبن و ھەم جىئىنى بۇ دەگرن. ژنانى ۋارىكى، ئەوانىش ھەر بەو چەشىنە نە گوشتى مانگا دەخون و نە بەراز رادەگرن. ئەوه كۆمەلیک زانىارى سەبارەت بەو ناوجانە بۇون.

[۱۸۷] له رۆزئاواى گولى تریخونیدا ئېتىر ھۆزى لیبیایی بەرچاو ناکەون. له وى خەلکانیک دەزىن کە خاون دابونەریتى تهواو جىاوازان و وەك ھۆزە بیابان نىشىنەكان له گەل منالەكانىيان ھەلسوكەوت دەكەن.

خەلکى لیبیایی، ھەلبەت نەك ھەموويان، چونكە لهو بارەوه دلىنيا نىم، بەلکۈو زۆربەيان خاون ئەو نەریتەن کە ئىستا باسى دەكەم: كاتىك منالىك دەگاتە تەمەنى چوار سالى، بە سوتاندىنى خورى مەر، رەگەكانى تەپلى سەرى داغ دەكەن. دىارە كەسانى تریش ھەن کە رەگەكانى لاچايىنگى منال داغ دەكەن. مەبەستى ئەوانە لهو كارە ئەوهەي تا سەرى منال لە ژيانىدا، تۈوشى چىك و بەلغەم نەيە و لەشيان ساغ و سلامەت بى. ئەوانە بەو كارەيان دلىنيان سلامەتى تهواويان بۇ منالەكانىيان مسوگەر كردوه. پىتوىستە ئەوهش بلیم کە خەلکانى لیبیایي (ئەفرىقايى) له گشت كەلاني تر ساغ و سلامەتىرن.

ئەوه کە ئەو كرده‌وھەي بۇوهتە ھۆى سلامەتى ئەوان يانتا، باسىكە كە من ناتوانم بە دلىيابىھۇ دروستىيەكەي بسەلمىتنم. بەھەر حال خەلکىنى تەندروستن. ئەگەر لەكتى داغ كردىدا، رەگەكان بەھەلە تۈوشى سووتانى زۇر بن، دەرمانىكى ئامادە بەكاردىتن. خىترا ھىنندىك گەنیزى مەر بەسەرى منالدا دەكەن و بەو شىۋەھەي ھەست بە ئارامى دەكەن. ئەوه قسەي خەلکى ھەریتەكەيە.

[۱۸۸] سهبارهت به ریورهسمی قوربانی کردن لهنیو بیابان نشینان، ئهويش بهو جۆرهيه: سهرهتا گوئى ئازهلى قوربانی دهپن و بەرز حواى دهدەن. ئەوچار دەست بە بىينى پىشتملى ئازھەل دەكەن و سهرهکەي لىدەكەنۋە. ئەوانە قوربانى تەنیا پىشكەش بە مانگ و رۇز دەكەن. بۇ ئەو جۇوتە خوايە، گشت لىبىي يابىيەكان قوربانى دەكەن، بەلام ئەوانەي لە دەورى گولى ترىيتنىدا دەزىن، سهرهتا قوربانى پىشكەش بە خواوهند ئاتينا دەكەن، پاشان بە ترىيقونا و پۇسىدقۇنا.

[۱۸۹] يۇنانىيەكان نەريتى دروست كىدىن جلوبرگ و قەلغان بۇ پەيكەرەكانى ئاتينا لە خەلکى لىبىيائى فىربۇون. جلوبرگى ژنانى لىبىيائى جيا له وە كە لە كەول دروست دەكران، قەراخەكانىشيان هيتماي مار نەبوونە و تەنیا تىزمالىتى چەرمىيان لىدەدۇورا. باقى پارچەكانى ئەو جلوبرگە لەلای ھەردۇو نەتەوە ھاوشىيونەن. ناوى ئەو جلوبرگانەي لەبەر پەيكەرەي پەلازىيەكان^۱ دەكەر، لە زمانى لىبىيائى ھەركىراوە. ژنانى لىبىيائى لەسەر جله كانىيان، كەولى كارىلە دەپۇشىن. ئەو كەولانە خاۋىن دەتاشن و لە خمى سوورىيان دەگرن. قەلغانىش هەر لە كەولى كارىلە دروست دەكەن.

بەباوهپى من ریورهسمى ئايىنى پر لە ھەرا و ھورىيا، ئەويش لە لىبىيەكانەوە و ھەركىراوە، چونكە ژنانى لىبىيائى بەردەوام ئەو شىۋە ستران بىزىيە رەچاودەكەن. يۇنانىيەكان كەلکۈرگەرتىن لە چوار ئەسپ بۇ راكىشانى داشقە و فايتوون لە لىبىيەكان فىربۇونە.

[۱۹۰] يابان نشينانى لىبى جيا لە ناسامۇنىيەكان، لەكتى ناشتىنى مەردوەكانىيان، ھەمان نەريت رەچاودەكەن كە يۇنانىيەكان بەرپۇھى دەبەن. ناسامۇنى مەردوو بە دانىشتتەوە لە قېبر دەننىن و حەول دەدەن نەھىلەن نەخۇش بە راكشاوى رووحى دەرچى، بەلکۇو بە دانىشتتەوە^۲ بى. خانۇوى ناسامۇنىيەكان بە چىننى قەسەللى كەنم و جۇ لە دەورى غەلەف و شەقلەي

۱- بۇ پەيكەرانە گۇوتراون كە پىشكەش بە ئىلاھ ئاتينا پەلادى كراون.

۲- دانىشتىنى شىۋەي يوغا.

دارسریش دروست دهکرین و بق راگواستن دهبن. ئهوه کورته باسینک لهسەر دابونهريتى ئهوه هۆزانه بۇو.

[۱۹۱] تەنیا له رۆژئاوابى چۆمى ترىيتوна و دوای ئاقسىسىيەكان، وەرزىپانى لىبىيائى دەزىن و ئهوانه خۇويان بە نىشتەجىتىوون له خانوودا گرتۇوە. ئهوه وەرزىپانه ناسراون بە ماكسى. ماكسىيەكان قىزى لاي راستى سەريان دەھىلەنەوه و لاي چەپ دەتاشىن. رەنگى سوور له لەشيان ھەلدەسۈون و بق ئهوه كارەشيان دەلىن كە پاشماوهى هۆزى ترقوايىيەكان. دەقەرى ئهوانه و باقى بەشەكانى رۆژئاوابى لىبى، خاوهن دارستان و شىنكىابى و پې ئازەلە. بەشى خۇرەلات، واتە ئهوه شويتەي هۆزە بىبابان نشىنەكانى ليھەن، تا دەگاتە چۆمى ترىيتونا، نزم و خىزەلانە. لهوى بەولۇھ و بەرهە رۆژئاوابى، ئهوه ھەريمەي وەرزىپانى لىبىيائى لىنىشتەجىن، كەلىك شاخاوېيە و خاوهن دارستانى چر و ئازەللى دېندەي زۆرە.

لەو ھەريمە مارى كەورە، ئەفعى ڈاردار، فيل، ورج، كەرى شاخدارى سەر سەگانە و كۆمەلېك ئازەللى ترى بىسەر كە بە گۇوتهى لىبىيەكان، چاوه كانيان دەسەر سىنگىيانە، بەرچاۋ دەكەون.

ھەروەها كۆمەلېك ڙن و پیاۋ و ئازەللى وەحشى و ئەفسانەبى لەو دەقەرە دەزىن.

[۱۹۲] لە ولاتى بىبابان نشىنەكان ئاسەوارىك لەو چەشىن ئازەلانە بەرچاۋ ناكەۋى، بەلام كۆمەلېك ئازەللى تر ھەن كە بىرىتىن لە: كارمامن، ئاسكەكىتى، كەر-ھەلبىت نەك لەو كەرانەي ئاۋ ناخۇنەوه - بىزنهكىيى كە فينيقىيەكان لە شاخەكانى ئهوانه لاسكەساز دروست دەكەن (ئهوه ئازەلانە بەقەرا كەلىنک دەبن)، رىتى بچووك، كەمتىار، ژىشك، كەلە كىتى، دىكتى (رەگەزىتكى ترى بىزنهكىتى)، چەقەل، تازېلىنگ، تىمساح كە درېزاييان سى پېخىس دەبن و لە وېشكايىدا دەزىن و پېتەر وەك سوسمار دەچن، وشتىرمۇغ و كۆمەلېك مارى بچووك كە تەنیا يەك شاخيان ھەيە.

ئهوه باسيك لهسر ئهوك كومهله ئازهلانه بولو كه لهو ناوجه يه دهzin. ئازهلى تر، جيا له بهزار و گهونز(گاكىتى)، هرهه موويان لهو هريمه هن. بهزار و گهونز له ولاتى لىبى بهزارجاو ناكهون.

سى جور مشك هېي: دېيىدى (دۇپىن)، زىيېرى (ئهوه وشەيەكى لىبىاپىيە و له يۇنانىدا ماناي چيا و بهزايى دهدا)، ئىخينى (لەجىيات مۇو، گشت لهشى به درپو داپوشراوه). لهو هريمه چەشىن راسوويمك بهزارجاو دەكەۋى كە لهنىيەكىي سىلىفيقىدا دهzin و تواو وەك راسوويمكىنى ئارتىسقۇس دەچن.

ئهوانه ئاومەيتىن كومەلىك ئازهلى بىبابنى و كىتى بولون كە له ولاتى سەحرا نشىنەكىنى لىبى دهzin. هەلبەت ماوهەكى زورى تىچۇو تا من توانيم ئەوهندە زانىارىيە سەبارەت بەه ئازهلانه كوبكەمەوه.

[١٩٣] هاوسنور لەگەل ماكسىيەكىنى لىبىاپىي، زافئىيەكىان. ژنانى زافئى خۇيان عارەبانەي جەنكى لەكتى شەپىدا لىتەخخوبىن.

[١٩٤] له دراوسىتىيەتى زافئىيەكىان، بىزاندىيەكىان (غىزاندى) نىشته جىن. له هريمى ئهوانه چەشىنەكى هەنگ هېي كە هەنگۈينىكى فە دادەنى. ئەوهش دەگۈوتى كە زوربەي هەنگۈينى ئهوهريمه دەسکردد. بىزاندىيەكىان رەنگى سوور له لەشيان هەلدەسۈون و خواردىيان گۇشتى مەيمۇونە كە بەرىزەيەكى زور لە چىاكانى ئهوه دەفەرە دهzin.

[١٩٥] كارخىنۇنىيەكىان دەلىن لە روپەپۈرىي ولاتى ئهوان، دورگەيەك هېي بەناوى كيرائىس. درىزاپى ئهوك دورگەيە دووسەد ستادىق دەبى، بەلام بەرتەسک و پەل لە دارى زەيتۈون و رەزى ترىيە و گۈلىكى تىدايە كە كچانى ئەۋى دەچن و لەننۇ قورەكەيدا، بەنۈوكى پەرى بالندەي قىپاۋىكراو بەدوای وردىزېردا دەگەپىن. نازانم ئاخۇ ئهوهسەيە راستە يانتا، من ئهوه دەنۇوسم كە بىستۇومە. رەنگە راستىش بىن، چونكە من بەچاوى خۆم لە دورگەي زاكىنتۇس دىتم كە قىپ(قىل)يان لە كۆل دەردەھىتا.

لە دورگەي زاكىنتۇس كومەلىك گول هەن. گەورەترينيان خاوهن درىزاپى حفتا پېتىيە و بەرینايى و قولايى ئهوك دەگاتە نىزىك بە دوو ئۇرغىس. خەلکى

ئىزە دارشەقلەيەك دىتنىن و چەند لىكىك لە پىنچىكى دارى مۇرتىك لەسەرى دەبەستن و بەنىو ئاودا رايىدەكىشىن. قىر بە لەكەكانى مۇرتىك وەدىنۇسى. ئەو قىرە چەشنى ئاسفالت بۇنى ھېي، بەلام لەوهى كە لە ناوجەيى پىيىرياس ھەلەيدىنجن خاۋىيەنلىرى. ئەو قىرە لە قولكىكى تەنپەش خۇييانى دەكەن، پاش ئەوهى قەياسىكى زور كۆبۈوه، ئەوجار لەنىو ئامفورى^۱ دەكەن.

[۱۹۶] خەلکى كارخىدۇنى باسى ئەوه دەكەن كە لەوبەرى كۆلەكەكانى ئىراكلىس ناوجەيەكى ترى لىبى ھېي و ئاودانە و خەلکى لىتەزى. وەختىك كارخىدۇنى يەكان بە گەمى دەگەنە ئەو شۇينە، بارەكانيان دادەگىرن و لە كەنار دەريا بەپىز دايىنەننەن. خۇيان دەگەپىنەو نىتو گەمى يەكان و چەر دوکەل سازىدەكەن و بەرھو ئاسمان ھەلەتكەن. خەلکى دەقەرەكە ھەركە چاوابىان بەو دوووكەلە كەھوت، دىنە كەنار ئاو، زىپ دادەننەن و بەرھو زىپەيە شتومەكى پىتىيەت لە بارەكان ھەلەگىرن و دوور دەكەونەو. ئەوجار كارخىدۇنى يەكان دوبارە دىنەوو زىپەكان حىساب دەكەن. ئەگەر زىپەكە بەھاى كالاكان بۇو، بەبى راۋەستان وەپىدەكەون، ئەگەر نا، دەگەپىنەو نىتو گەمى يەكان و چاوهپوان دەمەننەو. خەلکى دەقەر دىسان دىنەوو و ھىنديكى تر زىپەكە زىاتر دەكەن، تا ئەو كانەي كالخىدۇنى رازى دەبن. نە كالخىدۇنى دەست لە زىپ دەدەن، تا ئەو كاتەي دەگاتە رىزەھى پىتىيەت، نە خەلکى دەقەرەش كەرسەتى تر ھەلەگىرن، بەر لەوهى كالخىدۇنى يەكان زىپەكان ھەلەگىرن و بېرون.

[۱۹۷] ئەوه باسى ئەو خەلکە لىبىاپە بۇو كە بەناو دەيانناسىم. زۇربەيان نە لە رابىدوودا دەيانزانى و نە ئىستاش زانىارىيەكىان لەمەر پاشاى مىدى يەكان ھەيە. سەبارەت بەو ولاتە دەبىن بلىم: بەپىنى سەرچاوهكان چوار ھۆز يَا رەگەز لەو ولاتە هەن، نەك زىاتر. دوو لەو رەگەزانە خەلکى ولاتەكەن و دووشىيان لە دەرەوەپا ھاتۇون و كۆچەرن، واتە لىبى يەكان و ئەتىقىيەكان. لىبى يەكان لە باكىورى ولات (قارە) دەژىن و ئەتىقىيەكان لە باشۇور نىشتەجىن. ھەر دووكەيان خۇجىتىن. بەلام فىنېقى يەكان و يۇنانى يەكان كۆچەرن.

۱- خومرەيەك كە تۈزىك پىر لە نۆزىدە لىتر ئاودەبا.

[۱۹۸] بـه باوهـری من خاکـی لـبـی، جـیا لـه هـرـیـمـی کـینـیـقـوس^۱، ئـهـوـهـیـتر بـقـ کـشـتـوـکـالـ ئـهـوـنـدـهـ بـهـ پـیـتـ نـیـهـ کـهـ پـیـاوـ لـهـ گـهـلـ ئـاسـیـاـ وـ ئـورـوـپـاـ هـلـیـسـهـنـگـیـنـیـ.

ئـهـوـ هـرـیـمـهـ نـاـوـهـکـهـیـ لـهـ روـوـبـارـیـ کـینـیـقـوسـ وـهـرـگـرـتـوـوـهـ. بـهـ روـوـبـومـیـکـیـ زـورـ لـهـوـ نـاـوـچـهـیـ بـهـ رـهـهـمـ دـیـ وـ خـاـوـهـنـ باـشـتـرـیـنـ خـاـكـهـ وـ لـهـ گـهـلـ باـقـیـ بـهـ شـهـکـانـیـ تـرـیـ لـبـیـ جـیـاـواـزـیـ هـهـیـ. خـاـكـهـکـهـیـ رـهـشـهـ، بـهـ ئـاوـیـ کـانـیـاـ وـ چـالـاـوـ پـارـاـوـ دـهـکـرـیـ وـ لـهـ وـیـشـکـهـ سـالـیـ نـاتـرـسـیـ وـ نـیـگـهـ رـانـیـ بـارـانـیـ لـهـ رـادـهـ بـهـ دـهـرـیـشـ نـیـهـ. بـهـ رـهـهـمـیـ کـشـتـوـکـالـ ئـیـرـهـ هـاـوـشـانـهـ لـهـ گـهـلـ بـهـ رـهـهـمـیـ سـالـانـهـیـ وـ لـاتـیـ بـایـلـوـنـاـ(بـابـیـلـ). خـاـلـکـیـ ئـیـشـیـسـپـیـرـیـتـیـ خـاـوـهـنـ خـاـكـیـکـیـ دـهـوـلـهـمـهـنـدنـ. ئـهـوـ سـالـانـهـیـ حـاسـلـاتـیـ فـرـهـیـانـ دـهـبـیـ، لـهـ باـشـتـرـیـنـ حـالـهـتـاـ دـهـنـکـیـ دـهـغـلـ سـهـدـ دـهـنـکـیـ لـیدـهـکـهـوـیـتـهـوـهـ. لـهـ حـالـیـکـداـ لـهـ کـینـیـقـوسـ يـهـکـ بـهـ سـیـسـهـدـهـ.

[۱۹۹] هـرـیـمـیـ کـیرـینـیـ کـهـ بـهـ رـزـتـرـیـنـ شـوـینـ لـهـ سـهـرـتـاسـهـرـیـ خـاـكـیـ لـبـیـیـهـ وـ کـوـمـهـلـیـکـ هـوـزـ لـبـیـ نـیـشـتـهـجـینـ، لـهـ سـالـاـ سـیـ جـارـ بـهـ رـوـبـوـوـمـیـ لـیـ بـهـ رـهـهـمـیـ وـ دـیـارـدـهـیـکـیـ سـرـنـجـرـاـکـیـشـهـ. سـهـرـهـتـاـ حـاسـلـاتـ وـ مـیـوـهـیـ کـهـنـارـ دـهـرـیـاـ کـوـدـهـکـرـیـتـهـوـهـ. هـرـکـهـ ئـهـوـ کـارـهـ تـهـاـوـ بـوـوـ، ئـهـوـجـارـ ئـهـوـ شـوـیـنـانـهـیـ تـوزـیـکـ لـهـ کـهـنـارـ دـهـرـیـاـ بـهـ رـزـتـرـنـ وـ بـهـ رـیـالـ، نـوـرـهـیـ کـوـکـرـدـنـهـوـهـیـ بـهـ رـوـبـوـوـمـیـانـ دـیـ. وـهـخـتـیـکـ حـاسـلـاتـ کـوـکـرـدـنـهـوـهـیـ ئـیـرـهـشـ بـهـ رـهـوـ تـوـاـبـوـونـ چـوـوـ، نـوـرـهـیـ قـدـپـالـ وـ بـهـ رـزـایـیـهـکـانـ دـیـ. دـهـبـیـ بـلـیـمـ، هـرـکـهـ وـهـجـبـهـیـ یـهـکـمـ خـورـاـ، بـهـ رـهـهـمـ دـوـوـهـمـ دـهـگـاتـنـ وـ پـاشـانـ سـیـهـمـ بـهـشـیـ بـهـ رـبـوـوـمـهـکـهـ ئـامـادـهـ دـهـبـیـ. کـیرـینـیـیـکـانـ هـهـشـتـ مـانـگـ لـهـ سـالـاـ خـاـوـهـنـ دـهـغـلـ وـ دـانـ وـ مـیـوـهـ وـ بـهـ رـهـهـمـیـ تـرـنـ. ئـهـوـهـشـ کـوـمـهـلـ زـانـیـارـیـیـکـ لـهـوـ بـارـهـوـهـ.

[۲۰۰] پـارـسـهـکـانـ، ئـهـوـانـهـیـ ئـارـیـ ئـانـدـیـسـ لـهـ مـیـسـرـهـوـهـ نـارـدـبـوـوـنـیـ تـاـ یـارـمـهـتـیـ فـیـرـیـتـیـمـیـسـ بـدـهـنـ، گـهـیـشـتـهـ شـارـیـ فـارـکـیـ وـ دـهـورـیـ ئـهـوـ کـوـمـهـلـگـایـیـهـیـانـداـ وـ دـاـوـایـانـ لـهـ دـانـیـشـتـوـوـانـیـ شـارـ کـرـدـ کـهـ ئـهـوـ کـهـسـانـهـیـ دـهـسـتـیـانـ لـهـ کـوـشـتـتـنـیـ ئـارـکـیـسـیـلـاـئـوـسـ دـاـ هـبـوـوـهـ، تـهـسـلـیـمـیـ ئـهـوـانـیـانـ بـکـهـنـ. خـهـلـکـهـکـهـ بـهـ پـانـهـوـهـ خـوـیـانـ بـهـ تـاـوـانـبـارـ نـیـشـانـداـ وـ ئـهـوـ خـوـاـسـتـهـشـیـانـ قـبـوـلـ نـهـکـرـدـ. پـارـسـهـکـانـ دـوـایـ ئـهـوـ وـ لـامـهـ،

-۱- لـهـ دـهـقـهـرـیـ تـرـیـپـولـیـ هـلـکـهـوـتـوـوـهـ وـ ئـهـمـرـقـ پـیـنـدـهـگـورـتـرـیـ وـادـیـکـهـنـعـانـ.

نو مانگی ریک شاریان گمارقدا، خهندک و بندپیان له ژیز دیواری شار لیدا و کومه‌لیک شوینی په لاماردانیان دروست کرد. ئه و دالانه‌ی پارسه‌کان له ژیز زه‌وی دروستیان کردبیو، به‌هؤی کابرایه‌کی ئاسنگه‌ر دوزرایه‌و، ئوهش راست له کاتی مه‌فره‌غکردنی رووی مه‌تالیک بیو. کابرای ئاسنگه‌ر ته‌گیبریکی بق ئه و کاره ره‌چاوکرد: مه‌تالله‌که‌ی له چهند شوینی شار دانا. له هر نوخته‌یهک ئه‌گه‌ر که‌سیک خه‌ریکی بندپیان نه‌بوایه، عه‌رز بیتدهنگ و سه‌دا بیو، به‌لام ئه‌گه‌ر به‌پیچه‌وانه‌وه هله‌که‌ندنیک له‌گوری با، مه‌تال دهنگی ده‌داوه. خه‌لکی شاری ۋارکى خویان دالانیکی تریان له بواری پیچه‌وانه‌ی پارسه‌کان دا هله‌که‌ند و هه‌ركه گه‌یشتنه سه‌ر کەنکه‌نچی پارس، خیزا له ژیز زه‌ویدا کوشتیان. ئه‌وه رینگه‌چاره‌ی خه‌لکی ۋارکى به‌مېبېستى پوچه‌لکردنوه‌ی بندپیانی پارسه‌کان بیو. دیاره ئه‌وه خه‌لکه په‌لاماری پارسه‌کانیان بۆسەر شاریش بەرپەرج داوه.

[۲۰۱] هه‌رچى زەمان تىدەپەرى، هه‌ردوو لايەنى شەر ھىزەكانيان پتو له كزى دهدا. له و نىتەدا خه‌لکىتكى زۇر له هه‌ردوو لايەن كۈزرا، دىياره پارسه‌کان كۈزراوى زياتريان ھەبىو. سەرکرده‌ي ھىزەكاني پىاده رىنگاچاره‌يەكى ترى گرتەبەر و ئه‌ويش بەو چەشىن بیو: ئه و سەرکرده‌ي دەيزانى كە بە شەپ ناتوانى دانىشتووانى شارى ۋارکى تەسلیم بكا و بۆيە حىللەيەكى بەكارهينا. دەستورىدا شەو كەندالىكى قول و بەربەرين هله‌که‌ن و بە چىرى و ئالاش سەرلى داپۇشىن خۆلى لەسەر رۆكەن و لەگەل عه‌رز رىك و نه‌دىياربى. بەيانى سەھەرى خه‌لکى ۋارکى بق و تۈۋىڭ بانگھېشت كران. ۋارکى يەكان رەزامەندىان دەربىرى و لەگەل يەكتىر پىكھاتن. شىوه‌ي پىكھاتن بەو جۆرە بیو كە باسى دەكەم:

هه‌ردوو لايەن لەسەر خهندەكە سوينديان خوارد تا وەختىك ئه و عه‌رزه وەك خۆى بىيتنى، پىنگەيىشتن و پەيمانيان لەجىئى خۆيدا بىي. خه‌لکى ۋارکى ئامادە بۇون خه‌راجى پەسندىكراو بە پاشاي پارس بدهن و پارسه‌کانىش سوينديان خوارد دەست لە په‌لامار و كوشتنى ئه‌وان هەلگرن. دواى ئه‌وهى سويندخواردن بەجى‌گەبى، دانىشتووانى شارى ۋارکى لەبەر ئه‌وهى باوه‌پیان بە سويندەكەيان

بوو، لهشار وهدهر کهوتن و دهروازهکانیان کردهوه و هرکهس له دوزمن
گهرهکی بوايه، بؤى ههبوو بیته نیو شار. پارسهکان لهپریکا بانی خهندەکی
شاراوهيان روخاند و پهلاماري نیو شارييان دا. ئهوان پردهکهيان ويزان کرديبوو و
ئيتر سويتنيان لينهدهکهوت، چونكه له کاتي سويتند خواردىدا گوتبوويان تا
زهمانىكى ئهو عهربزه وهک خوى بمىشى، کهس ئازار نادهن و پهيمانهکه
بهلایانهوه رىزى لىدەگىرى. بەلام هرکه بانهکه رووخا، عهربز وهک خوى نه ما و
بەلېنى ئهوانىش ماناي خوى لهدهست دابوو.

[٢٠٢] پارسهکان لهنيو خەلکى ۋاركىدا، ئهوانهى پتىر تاوانبار بۇون، گشتىيان
گرتن و دايانه دهست فيرىتىميس. فيرىتىميس ھەموويانى وەرگرت و له
دەرەوهى شار، چوار مىخ، له دىوار بىزماركۈتنى كردن و فەرمانىدا مەمكى
ژنهكانيش بېرپ و دىوارەكانى شارى پىپازىتتەوه. باقى خەلکى شارى ۋاركى
جىا له پاشماوهى خانەدانى ۋاتقۇس كە له كوشتنى ئاركىسىلاۋتسا بەشداريان
نەكىردىبوو، وهک كويىلە بە پارسهکان بەخشران و شارەكەشى دوبارە داوه
دهست وەرسەئى ۋاتقۇس.

[٢٠٣] پارسهکان ئهو كۆمەلە خەلکە بەدىل گيراوەئى شارى ۋاركىيان لهگەل
خوييان ھەلگرت و ئامادەئى گەرانەوه بەرەو و لاتى ميسىر بۇون. وەختىك ئهوانه
له شارى كىرينى نىزىك كەوتتەوه، يەكىن لە تالەبىنەكانى شار بەدواى
پىشگوئىيەك، ئامۇڭكارى خەلکەكەي كرد كە ئىزىن بە دەربازبۇونى ھېزەكانى
پارس بۇ نیو شار بەدن. پارسهکان دواى ئهو ئاسانكارىيە چۈونە نیو شار.
لەكتىكدا كە ھېزەكانى پارس خەرىكى تىپەپرین بۇون، ۋادرىس فەرماندەئى
ھېزەكانى دەريايى گەرەكى بۇو دهست بەسەر شاردا بىگرى، بەلام سەركەدەي
ھېزەكانى پىادە، واتە ئاماسىسلىنى قبول نەكىرد، چونكە قەرارى ئهوان تەنبا
پهلامار بۇسەر شارى يۇنانى ۋاركى بۇو و بەس. بەو حالەش هرکە ھېزەكانى
ۋادرىس بە شاردا دەرباز بۇون و گەيشتنە گردى لىكوسدىا، پەزىوانى دايگرتن
كە بۇچى شارييان داگىرنەكىرد. حەولياندا دوبارە بۇي بگەپتەوه و خوى
تىنکىشىن، بەلام كىرينىيەكان رىڭايىان پىنەدان. ھەلبەت پارسهکان سەير تۇوشى

ترس و دله‌پاوه هاتن، بهبی ئهوهی کەس هەپەشەی لىكىدېن و شەپېتک قەومابى، گشتىان رايانكىد و له شوينىك بە مەوداي شىست ستادىق دوور له و شاره ويستان. وەختىك ئوردويان لىدا، راسپاردهي ئارىئاندى گەيشتە لايان، بە فەرمانىك كە هەرجى زۇوتىر بگەپىنهوه ولاتى خۇيان.

پارسەكان خىرا داواي ئەرزاقيان له كىرينىيەكان كرد. كىرينىيەكان يارمەتىياندان و لهشىرى پارس بەرهە ميسىر وەپېتكەوت. ئەو لهشىرى كاتىك بە ولاتى لىبىدا دەرباز دەبىو، دانىشتووانى ئەۋى، هەركەس له لهشىر وەدوا كەوتبا يَا هەلبىرا، لهجىو دەيان كوشت، بۇوهى چەك و بىزىو ئەوانەيان دەسکەۋى. ئەوه بارودۇخى لهشىرى پارس بۇو تا ئەو كاتەي گەيشتەوه ميسىر. [٢٠٤] دوورتىرين شوينى لىبى كە لهشىرى پارس دەستى پېتىاگەيشت، هەريمى ئېشى سېپىرىدىيەكان^۱ بۇو. ئەو كۆمەلە دىلەي شارى ۋاركى كە هيتابۇويانه ولاتى ميسىر، گشتىان بۇ داريوش بەپېتىك داريوش گوندىتىكى لە ناوجەي باكتريانى بەوانە بەخشى تا لىتى نىشتهجي بن. گۇوندى ۋاركى تا زەمانى منىش لە ناوجەي باكتريانى هەرمماوه.

[٢٠٥] خاتۇو فيرىتىميس، ئەويش بە نۇرەي خۆى تووشى چارەنۇوسىنىكى پېئازار هات. پاش ئەوهى تولەي لە دانىشتووانى شارى ۋاركى ئەستاندەوه، بەپەلە كەپايەوه ولاتى ميسىر و كەلىك بە ناخەزى مەد. لهشى ئەو خاتۇونە كرمى هەلپەندا و تەواوى جەستەيان خوارد. خواكان نەفرەتىان لە مەرۇقى دلەقە، بۇيە فيرىتىميس كچى ۋاتوس كە بەو چەشىنە دىرى ۋاركىيەكان جولا بۇوه، دەبوايە تووشى ئەو چارەنۇوسە بى.

۱- بەپىنى زانىارىيەكانى ھىزىقدۇت، دەبى شوينى ئەوانە لەنىزىك شارى ۋاركى بۇوبى.

منتدي اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

میژووی هیرودوت ناسراوه. میژووی هیرودوت، پره له زانیاری و به لگه
ی میژووی و هاولاتیانم ده توانن وه ک سه رچاوه تیزینه وه که لکی
لیوه رگرن. سه رجه می به رهه که له نو کتیب پیکهاتووه. هیرودوت
هم رکام له کتیبه کانی پیشکهش به خواهندیکی سه رده می دیرین
(باستان) کردوه و منیش وه گیراوه که خرم به ته واوی خه لاتی شه
هیدانی گه لم ده که م. نه گه ر به هله نه چوبیم، خوینه ر و تویزه ری
کورد تائیستا پتر سه یری نه و میژووه یان به زمانه کانی بیگانه
کردوه. و هر گیراوی فارسیه که به لای منه وه جیگای متمانه نییه و ته
واو ده سکاری کراوه. فارسه کان پیمانوایه میژوونوسانی بیگانه ده بیی
خواست و حه زی نه وانه وه بنوو سن، نه گینا نه وه میژووی راسته قینه
نییه و بؤه هر پاراگرافیک کولیک بؤچوونی ده سکردنی خویان به کتیبه
کانه وه زیاد کردوه. من خرم نه و ده سکاریه خه لکانی و هر گیری
فارسیم پتر له و کتیبه و له کتیبی ناناباسی گز نفون دا به دی کرد. گشت
میژوونوس و تویزه ر و خوینه ری تر هیرودوت وه ک باوکی میژوو ده
ناسن، له حالیکدا فارسه کان له و باره وه گومانیان هه یه، چونکه به حه
زی نه وان سه یری رو و داوه کانی نه کردوه. سه باره ت به زمانه کانی تر
وه ک تورکی و عهره بی ناتوانم بؤچوونم هه بی. هه ربیه، من خرم هه
ستم به و یتویستیه کرد که نه و سه رچاوه میژوویه، له به ر نه وه هی
گه لیک دهوله مهنده، راسته و خو له زمانی یونانیه وه و هر گیرمه وه سه
زمانی کوردی.

و هر گیر

خانه موکریانی بؤچاپ و بلاوکردنده

MUKIRYAN HOUSE FOR PRINTING AND PUBLISHING

www.Mukiryan.com

2013

بایه (۲۰۰۰) دیناره
هدرفدوو بارگ